ספר

חמשה חומשי תורה,

עם

תרגום אונקלוס,

מוגה ומנופה על פי שני כתבי יד ישנים ודקדוק לשון ארמי,

ועם

פרוש רש"י

מוגה בעיון יפה, ומבואר את מלות לע"ז בלשונותם לגוייהם ובאותיות שפת עמיהם.

רעדעלהיים

שנת תר"ך לפ"ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von J. Lehrberger & Comp.

1860.

ספר

ויקרא,

שלישי לתורת האלהים,

עם

תרגום אונקלוס מדויק ע"פ כ"י, ופרוש רש"י.

פרשה א'

וַיִּקְרָא* אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃ 1 א
דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב 2
מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן
תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם׃ אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר 3
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ
לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר 4
עָלָיו׃ וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי 5
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח 6
אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ 7

ויקרא אל משה, לכל דברות ולכל אמירות ולכל צווים קדמה קריאה זו, 1
לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר וקרא זה אל זה (ישעי' ו'); אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן בל' עראי ובל' טומאה, שנאמר ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כ"ג). ויקרא אל משה, הקול הולך ומגיע לאזניו, וכל ישראל לא שומעין. יכול אף להפסקות היתה קריאה זו? תלמוד לומר וידבר, לדבור היתה קריאה ולא להפסקות. ומה היו הפסקות משמשות? ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין; קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט! אליו, למעט את אהרן. רבי יהודה אומר שלש עשרה דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן, וכנגדן נאמרו שלש עשרה מעוטין, ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן; ואלו הן שלש עשרה מעוטין: לדבר אתו, מדבר אליו, וידבר אליו, (במדבר ז' פ"ט), ונודעתי לך (שמות כ"ה), כולן בתורת כהנים. יכול ישמעו את קול הקריאה? (י"ג יכול ישמעו את קול הדבור?) תלמוד לומר קול לו, קול אליו, משה שומע וכל ישראל לא שמעו. מאהל מועד, מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל; יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר את הקול (במדבר ז'), מהו הקול? הוא הקול המתפרש בתהלים (כ"ט) קול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים; אם כן למה נאמר מאהל מועד? מלמד שהיה הקול נפסק. כיוצא בו, וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה (יחזקאל י'); יכול מפני שהקול נמוך? תלמוד לומר כקול אל שדי בדברו (שם). אם כן למה נאמר עד החצר החיצונה? שכיון שמגיע שם היה נפסק. מאהל מועד לאמר, יכול מכל הבית? תלמוד לומר מעל הכפרת. יכול מעל הכפרת כולה? תלמוד לומר מבין שני הכרובים (במדבר ז'). לאמר, צא ואמור להם דברי כבושין: בשבילכם הוא נדבר עמי! שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדבור עם משה, שנא' ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות .... וידבר ה' אלי לאמר (דברים ב'), אלי היה הדבור. ד"א צא ואמור להן דברים והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר וישב משה את דברי העם וגו' (שמות י"ט). אדם

א
1
2 וקרא למשה ומליל יי עמה ממשכן זמנא למימר: מליל עם בני
ישראל ותימר להון אנש ארי יקרב מנכון קרבנא קדם יי מן
3 בעירא מן תורי ומן ענא תקרבון ית קרבנכון: אם עלתא קרבנה
מן תורי דכר שלים יקרבנה לתרע משכן זמנא יקרב יתה לרעוא
4 לה קדם יי: ויסמוך ידה על ריש עלתא ויתרעי לה לכפרא עלוהי:
5 ויכוס ית בר תורי קדם יי ויקרבון בני אהרן כהניא ית דמא ויזרקון
6 ית דמא על מדבחא סחור סחור די בתרע משכן זמנא: וישלח ית
7 עלתא ויפלג יתה לאברהא: ויתנון בני אהרן כהנא אשתא על-

כי יקריב מכם, כשיקריב; בקרבנות נדבה דבר הענין. אדם, למה נאמר?
מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו
מן הגזל. הבהמה, יכול אף חיה בכלל? ת"ל בקר וצאן. מן הבהמה, ולא
כולה, להוציא את הרובע ואת הנרבע. מן הבקר, להוציא את הנעבד. מן
הצאן, להוציא את המוקצה; ומן הצאן, להוציא את הנוגח שהמית, כשהוא
אומר למטה מן הענין מן הבקר, שאין ת"ל להוציא את הטרפה: תקריבו,
מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות. קרבנכם, מלמד שהיא באה נדבת
3 צבור, היא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות. זכר, ולא נקבה, כשהוא
אומר זכר למטה, שאין ת"ל זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס. תמים, בלא
מום. אל פתח אהל מועד, מטפל בהבאתו עד העזרה. מהו אומר יקריב
יקריב? אפילו נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב כל אחד לשם מי
שהוא; וכן עולה בחולין, ימכרו החולין לצרכי עולות והרי הן כולן עולות,
ותקרב כל אחד לשם מי שהוא. יכול אפילו נתערבה בפסולין או בשאינו
מינו? ת"ל יקריבנו. יקריב אתו, מלמד שכופין אותו. יכול בעל כרחו?
4 ת"ל לרצנו. הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. לפני ה׳, וסמך,
אין סמיכה בבמה. על ראש העלה, להביא עולת חובה לסמיכה, ולהביא
עולת הצאן. העלה, פרט לעולת העוף. ונרצה לו, על מה הוא מרצה לו?
אם תאמר על כריתות ומיתות בית דין או מיתה בידי שמים או מלקות,
הרי עונשן אמור; הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה.
5 ושחט, והקריבו הכהנים, מקבלה ואילך מצות כהונה. למד על השחיטה
שכשרה בזר. לפני ה׳, בעזרה. והקריבו, זו קבלה, שהיא הראשונה, ומשמעה
ל׳ הולכה. למדנו שתיהן (ס"א ששתיהן בבני אהרן). בני אהרן, יכול
חללים? תלמוד לומר הכהנים. את הדם, וזרקו את הדם, מה תלמוד
לומר דם דם שני פעמים? להביא את שנתערב במינו או בשאינו מינו. יכול
אף בפסולים או בחטאות הפנימיות או בחטאות החיצוניות, שאלו למעלה והיא
למטה? תלמוד לומר במקום אחר דמו. וזרקו, עומד למטה וזורק מן הכלי
לכותל המזבח למטה מחוט הסקרא כנגד הזויות; לכך נאמר סביב, שיהא
הדם נתון בארבע רוחות המזבח. או יכול יקיפנו בחוט? ת"ל וזרקו, ואי
אפשר להקיף בזריקה. אי וזרקו יכול בזריקה אחת? ת"ל סביב. הא כיצד?
נותן שתי מתנות שהן ארבע. אשר פתח אהל מועד, ולא בזמן שהוא מפורק.
6 והפשיט את העלה, מה ת"ל העלה? לרבות את כל העולות להפשט ונתוח.
7 אתה לנתחיה, ולא נתחיה לנתחים. ונתנו .... אש, אף על פי שהאש יורדת

לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על־העצים אשר
ב על־האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה: ס ונפש 1
כי־תקריב קרבן מנחה ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק
עליה שמן ונתן עליה לבנה: והביאה אל־בני אהרן 2
הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על
כל־לבנתה והקטיר הכהן את־אזכרתה המזבחה אשה
ריח ניחח ליהוה: והנותרת מן־המנחה לאהרן ולבניו 3
קדש קדשים מאשי יהוה: ס וכי תקרב קרבן 4
מנחה מאפה תנור סלת חלות מצת בלולת בשמן
ורקיקי מצות משחים בשמן: ס ואם־מנחה 5
על־המחבת קרבנך סלת בלולה בשמן מצה
תהיה: פתות אתה פתים ויצקת עליה שמן מנחה 6
הוא: ס שלישי ואם־מנחת מרחשת קרבנך 7
סלת בשמן תעשה: והבאת את־המנחה אשר יעשה 8

אלא קורעו מגפו. נאמר בעוף ריח ניחח, ונאמר בבהמה ריח ניחח,
לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו
לשמים. ונפש כי תקריב, לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא 1
במנחה. מי דרכו להתנדב מנחה? עני; אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני
עליו כאלו הקריב נפשו. סלת יהיה קרבנו, האומר הרי עלי מנחה סתם,
מביא מנחת סלת, שהיא הראשונה שבמנחות ונקמצת כשהיא סלת, כמו שמפורש
בענין. לפי שנאמרו כאן חמש מיני מנחות וכלן באות אפויות קודם קמיצה
חוץ מזו, לכך קרויה מנחת סלת. סלת, אין סלת אלא מן החטין, שנאמר
סלת חטים, ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר ועשרון סלת למנחה (ויקרא י"ד)
(ס"א ועשירית האיפה סלת למנחה), עשרון לכל מנחה. ויצק עליה שמן,
על כולה. ונתן עליה לבנה, על מקצתה; מניח קומץ לבונה עליה לצד
אחד. ומה ראית לומר כן? שאין רבוי אחר רבוי בתורה אלא למעט. ד"א
שמן על כולה, מפני שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה, כמו שנאמר מסלתה
ומשמנה, ולבונה על מקצתה, שאינה נבללת עמה ולא נקמצת עמה, שנאמר
על כל לבנתה, שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה ומקטירה.
ויצק, ונתן, והביאה, מלמד שיציקה ובלילה כשרות בזר. הכהנים, וקמץ, 2
מקמיצה ואילך מצות כהונה. וקמץ משם, ממקום שרגלי הזר עומדים; ללמדך
שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה, אף באחד עשרה אמה של מקום דריסת רגלי

ב עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא עֲלָתָא הוּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃
וֶאֱנַשׁ אֲרֵי יְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ סֻלְתָּא יְהֵי קֻרְבָּנֵהּ וְיָרִיק 1
עֲלַהּ מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָּא׃ וְיַיְתִנַּהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ 2
מִתַּמָּן מְלֵי קֻמְצֵהּ מִסֻּלְתַּהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֻנְתַּהּ וְיַסֵּק כָּהֲנָא
יָת אַדְכַּרְתַּהּ לְמַדְבְּחָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃ וּדְאִשְׁתְּאַר 3
מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּייָ׃ וַאֲרֵי 4
תְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה תַנּוּרָא סֻלְתָּא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח
וְאֶסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשָׁח׃ וְאִם מִנְחָתָא עַל מַסְרֵיתָא קֻרְבָּנָךְ 5
סֻלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּטִּיר תְּהֵי׃ בְּצַע יָתַהּ בִּצּוּעִין וּתְרִיק עֲלַהּ 6
מִשְׁחָא מִנְחָתָא הִיא׃ וְאִם מִנְחַת רְדָתָא קֻרְבָּנָךְ סֻלְתָּא בִּמְשַׁח 7
תִּתְעֲבֵד׃ וְתַיְתֵי יָת־מִנְחָתָא דִּי יִתְעֲבֵד מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ וִיקָרְבִנַּהּ 8

ישראל. מלא קמצו, יכול מבורץ ומבצבץ ויוצא לכל צד? תלמוד לומר במקום
אחר והרים ממנו בקמצו (ויקרא ו'), לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ.
אי בקמצו יכול חסר? ת"ל מְלֹא. הא כיצד? חופה שלש אצבעותיו על פס
ידו, וזהו קמץ במשמע לשון העברית. על כל לבנתה, לבד כל הלבונה יהא
הקומץ מלא. לבנתה, והקטיר, אף הלבונה בהקטרה. מלא קמצו מסלתה
ומשמנה; הא אם קמץ ועלה בידו גרגיר מלח או קורט לבונה פסולה.
אזכרתה, הקומץ העולה לגבוה הוא זכרון המנחה, שבו נזכר בעלה לטובה
ולנחת רוח. לאהרן ולבניו, כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת, 3
וההדיוט במחלוקת. קדש קדשים הוא להם. מאשי ה', אין להם חלק בה
אלא לאחר מתנות האשים. וכי תקרב וגו', שאמר הרי עלי מנחת מאפה 4
תנור, ולמד הכתוב שיביא או חלות או רקיקין, החלות בלולות והרקיקין
משוחין. ונחלקו רבותינו במשיחתן, יש אומרים מושחן וחוזר ומושחן עד שכלה
כל השמן שבלוג, שכל המנחות טעונות לוג שמן, ויש אומרים מושחן כמין
כף יונית (א), ושאר השמן נאכל בפני עצמו לכהנים. מה ת"ל בשמן בשמן
שני פעמים? להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזיתים, ואין צריך שמן ראשון
אלא למנורה, שנאמר בו זך (שמות כ"ז). ושנינו במנחות כל המנחות האפויות
לפני קמיצתן ונקמצו על ידי פתיתה כולן באות עשר עשר חלות, והאמור
בה רקיקין באה עשר רקיקין. ואם מנחה על המחבת, שאמר הרי עלי 5
מנחת מחבת, וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה זו על האור בשמן,
והכלי אינו עמוק אלא צף, ומעשי המנחה שבתוכו קשין, שמתוך שהיא צפה
האור שורף את השמן. וכולן טעונות שלש מתנות, יציקה, ובלילה, ומתן שמן
בכלי קודם לעשייתן. סלת בלולה בשמן, מלמד שבוללן כשהן סלת. פתות 6
אתה פתים, לרבות כל המנחות הנאפות קודם קמיצה לפתיתה. ויצקת
עליה שמן, מנחה היא, לרבות כל המנחות ליציקה. יכול אף מנחת מאפה
תנור כן? תלמוד לומר עליה. אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין?
תלמוד לומר היא. מרחשת, כלי הוא שהיה במקדש, עמוק, ומתוך שהיא 7
עמוקה שִׁמְנָהּ צָבוּר ואין האור שורפו, לפיכך מעשי מנחה העשויין לתוכה
רוחשין. כל דבר רך על ידי משקה נראה כרוחש ומנענע. אשר יעשה 8

מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃
9 וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
10 אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
11 וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה׃ כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר
תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־
12 דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ קָרְבַּן רֵאשִׁית
תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃
13 וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח
בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב
14 מֶלַח׃ ס וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה
אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃
15 וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃
16 וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגִּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל
כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ רביעי.
ג
1 וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב
2 אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ
יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ
3 בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־
4 הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים

מאלה, מאחד מן המינים הללו. והקריבה נעלה אל הכהן. והגישה הכהן
אל המזבח. (והגישה אל המזבח, מגיעה לקרן דרומית מערבית של מזבח.)
9 את אזכרתה, היא הקומץ.
11 וכל דבש, כל מתיקת פרי קרויה דבש.
12 קרבן ראשית תקריבו אתם, מה יש לך להביאן מן השאור ומן הדבש? קרבן ראשית,
שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור, שנאמר חמץ תאפינה (ויקרא כ"ג),

9 לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרְבִנַּהּ לְמַדְבְּחָא׃ וְיָרִים כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אַדְכַּרְתַּהּ
10 וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃ וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא
11 לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ׃ כָּל מִנְחָתָא דִּי תְקָרְבוּן
קֳדָם יְיָ לָא תִתְעֲבֵד חֲמִיעַ אֲרֵי כָל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְּקוּן מִנֵּהּ
12 קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ קֻרְבַּן קַדְמֵי תְּקָרְבוּן יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא
13 יִתַּסְּקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא׃ וְכָל קֻרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תִמְלַח וְלָא
תְבַטֵּל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קֻרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא׃
14 וְאִם תְּקָרֵב מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלֵי בְנוּר פֵּרוּכָן רַכִּיכָן
15 תְּקָרֵב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ׃ וְתִתֵּן עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׁוֵּי עֲלַהּ לְבֻנְתָּא
16 מִנְחָתָא הִיא׃ וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת־אַדְכַּרְתַּהּ מִגִּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל
ג 1 לְבֻנְתַּהּ קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֻרְבָּנֵהּ אִם מִן תּוֹרֵי
2 הוּא מְקָרִיב אִם דְּכַר אִם נֻקְבָּא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ׃ וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ
עַל רֵישׁ קֻרְבָּנֵהּ וְיִכְסְנֵהּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא
3 יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֻרְבָּנָא
4 קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל־תַּרְבָּא דִּי עַל־גַּוָּא׃ וְיָת
תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל

ובכורים מן הדבש, כמו בכורי תאנים ותמרים. מלח ברית, שהברית כרותה
למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים להקרב במזבח במלח
ונסוך המים בחג. על כל קרבנך, על עולת בהמה ועוף ואמורי כל הקדשים
14 כולן. ואם תקריב, הרי אם משמש בלשון כי, שהרי אין זה רשות, שהרי
במנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא חובה; וכן ואם יהיה היובל וגו׳ (במדבר ל״ו).
מנחת בכורים, במנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא באה אביב בשעת בשול
התבואה, ומן השעורים היא באה, נאמר כאן אביב ונאמר להלן כי השעורה
אביב (שמות ט׳). קלוי באש, שמיבשין אותה על האור באבוב של קלאים,
שאלולי כן אינה נטחנת ברחיים, לפי שהיא לחה. גרש כרמל, גרוסה בעודה
לחה. גרש, ל׳ שבירה וטחינה, גורסה ברחים של גרוסות, כמו ויגרם בחצץ
(איכה ג׳), וכן גרסה נפשי (תהלים קי״ט). כרמל, בעוד הכר מלא,
שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה, ועל כן נקראים המלילות כרמל, וכן כרמל
1 בצקלונו (מלכים ב׳ ד׳). שלמים, שמטילים שלום בעולם, שלמים, שיש
3 בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים. ואת כל החלב וגו׳, להביא חלב שעל
4 הקיבה. דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר להביא חלב שעל הדקין. הכסלים
פלנ״קין בלע״ז (flancs, דיא וויכע), שהחלב שעל הכליות כשהבהמה חיה היא
בגובה הכסלים למטה, וזהו החלב שתחת המתנים, שקורין בלעז לונבי״לוש
(lombes, לענדען), לובן הנראה למעלה בגובה הכסלים, ובתחתיתו הבשר חופהו.
היתרת, הוא דופן המסך, שקורין איב״ריש, ובלשון ארמי חצרא דכבדא. על
הכבד, שיטול מן הכבד עמה מעט; ובמקום אחר הוא אומר ואת היותרת
מן הכבד (ויקרא ט׳). על הכבד, על הכליות, לבד מן הכבד ולבד מן

וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירוּ 5
אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ
וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ 6
נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ 7
וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ 8
וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה 9
חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃
וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־ 10
הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃
וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ 11
וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־ 12 13
רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה 14
לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר 15
עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה 16
לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה׃ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם 17
בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ׃ פ חמישי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ד 1 2
לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר

הכליות יסירנה לזו. על העלה, מלבד העולה; למדנו שתקדים עולת תמיד 5

5 כַּבְדָא עַל כָּלְיָתָא יַעְדִנַּהּ: וְיַסְּקוּן יָתֵהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא
6 דִּי־עַל־אָעַיָּא דִּי עַל־אֶשָּׁתָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: וְאִם
מִן עָנָא קֻרְבָּנֵהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נֻקְבָּא שְׁלִים
7 יְקָרְבִנֵּהּ: אִם־אִמַּר הוּא־מְקָרֵב יָת־קֻרְבָּנֵהּ וִיקָרֵב יָתֵהּ קֳדָם יְיָ:
8 וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ קֻרְבָּנֵהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן
9 בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא
קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּהּ אֲלִיתָא שְׁלֵמְתָּא לָקֳבֵל שִׁזְרְתָא יַעְדִנַּהּ וְיָת־
10 תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת־גַּוָּא וְיָת כָּל־תַּרְבָּא דִּי עַל־גַּוָּא: וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן
וְיָת־תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָא עַל כָּלְיָתָא
11 12 יַעְדִנַּהּ: וְיַסְּקִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: וְאִם מִן בְּנֵי
13 עִזַּיָּא קֻרְבָּנֵהּ וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ: וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְיִכּוֹס
יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר
14 סְחוֹר: וִיקָרֵב מִנֵּהּ קֻרְבָּנֵהּ קֻרְבַּן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא
15 וְיָת כָּל־תַּרְבָּא דִּי עַל־גַּוָּא: וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן
16 דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דִּי עַל־כַּבְדָא עַל כָּלְיָתָא יַעְדִנַּהּ: וְיַסְּקִנּוּן
כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קֻרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ:
17 קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן:
ד
1 2 וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אֱנָשׁ אֲרֵי
יֶחֱוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל־פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ דִּי לָא־כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְיַעְבֵּד מִן חַד

7 לכל קרבן על המערכה. אם כשב, לפי שיש באמורי הכשב מה שאין באמורי
8 העז, שהכשב אליתו קרבה, לכך נחלקו לשתי פרשיות. וזרקו, שתי מתנות
9 שהן ארבע, ועל ידי הכלי הוא זורק, ואינו נותן באצבע אלא חטאת. חלבו,
המובחר שבו, ומהו? זה האליה תמימה. לעמת העצה, למעלה מן הכליות,
11 היועצות. לחם אשה לה׳, לחמו של אש לשם גבוה. לחם, ל׳ מאכל;
וכן נשחיתה עץ בלחמו (ירמיה י״א), עבד לחם רב (דניאל ה׳), לשחוק עשים
17 לחם (קהלת י׳). חקת עולם, יפה מפורש בתורת כהנים כל הפסוק הזה.
2 מכל מצות ה׳, פרשו רבותינו אין חטאת באה אלא על דבר שזדונו לא

3 לֹ֣א תֵעָשֶׂ֑ינָה וְעָשָׂ֕ה מֵאַחַ֖ת מֵהֵֽנָּה׃ אִ֣ם הַכֹּהֵ֧ן הַמָּשִׁ֛יחַ
יֶחֱטָ֖א לְאַשְׁמַ֣ת הָעָ֑ם וְהִקְרִ֡יב עַ֣ל חַטָּאתוֹ֩ אֲשֶׁ֨ר חָטָ֜א
4 פַּ֣ר בֶּן־בָּקָ֥ר תָּמִ֛ים לַיהוָ֖ה לְחַטָּֽאת׃ וְהֵבִ֣יא אֶת־הַפָּ֗ר
אֶל־פֶּ֛תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְסָמַ֤ךְ אֶת־יָדוֹ֙ עַל־רֹ֣אשׁ
5 הַפָּ֔ר וְשָׁחַ֥ט אֶת־הַפָּ֖ר לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ וְלָקַ֛ח הַכֹּהֵ֥ן הַמָּשִׁ֖יחַ
6 מִדַּ֣ם הַפָּ֑ר וְהֵבִ֥יא אֹת֖וֹ אֶל־אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְטָבַ֧ל הַכֹּהֵ֛ן
אֶת־אֶצְבָּע֖וֹ בַּדָּ֑ם וְהִזָּ֨ה מִן־הַדָּ֜ם שֶׁ֤בַע פְּעָמִים֙ לִפְנֵ֣י
7 יְהוָ֔ה אֶת־פְּנֵ֖י פָּרֹ֥כֶת הַקֹּֽדֶשׁ׃ וְנָתַן֩ הַכֹּהֵ֨ן מִן־הַדָּ֜ם עַל־
קַ֠רְנוֹת מִזְבַּ֨ח קְטֹ֤רֶת הַסַּמִּים֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֖ר בְּאֹ֣הֶל
מוֹעֵ֑ד וְאֵ֣ת ׀ כָּל־דַּ֣ם הַפָּ֗ר יִשְׁפֹּךְ֙ אֶל־יְסוֹד֙ מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֔ה
8 אֲשֶׁר־פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְאֶת־כָּל־חֵ֛לֶב פַּ֥ר הַֽחַטָּ֖את
יָרִ֣ים מִמֶּ֑נּוּ אֶת־הַחֵ֙לֶב֙ הַֽמְכַסֶּ֣ה עַל־הַקֶּ֔רֶב וְאֵת֙ כָּל־
9 הַחֵ֔לֶב אֲשֶׁ֖ר עַל־הַקֶּֽרֶב׃ וְאֵת֙ שְׁתֵּ֣י הַכְּלָיֹ֔ת וְאֶת־הַחֵ֙לֶב֙
אֲשֶׁ֣ר עֲלֵיהֶ֔ן אֲשֶׁ֖ר עַל־הַכְּסָלִ֑ים וְאֶת־הַיֹּתֶ֙רֶת֙ עַל־הַכָּבֵ֔ד
10 עַל־הַכְּלָי֖וֹת יְסִירֶֽנָּה׃ כַּאֲשֶׁ֣ר יוּרַ֔ם מִשּׁ֖וֹר זֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֑ים
11 וְהִקְטִירָם֙ הַכֹּהֵ֔ן עַ֖ל מִזְבַּ֥ח הָעֹלָֽה׃ וְאֶת־ע֤וֹר הַפָּר֙ וְאֶת־
12 כָּל־בְּשָׂר֔וֹ עַל־רֹאשׁ֖וֹ וְעַל־כְּרָעָ֑יו וְקִרְבּ֖וֹ וּפִרְשֽׁוֹ׃ וְהוֹצִ֣יא
אֶת־כָּל־הַ֠פָּר אֶל־מִח֨וּץ לַֽמַּחֲנֶ֜ה אֶל־מָק֤וֹם טָהוֹר֙ אֶל־
שֶׁ֣פֶךְ הַדֶּ֔שֶׁן וְשָׂרַ֥ף אֹת֛וֹ עַל־עֵצִ֖ים בָּאֵ֑שׁ עַל־שֶׁ֥פֶךְ הַדֶּ֖שֶׁן
יִשָּׂרֵֽף׃ פ
13 וְאִ֨ם כָּל־עֲדַ֤ת יִשְׂרָאֵל֙ יִשְׁגּ֔וּ וְנֶעְלַ֣ם דָּבָ֔ר מֵעֵינֵ֖י הַקָּהָ֑ל וְעָשׂ֗וּ
אַחַ֨ת מִכָּל־מִצְוֺ֧ת יְהוָ֛ה אֲשֶׁ֥ר לֹא־תֵעָשֶׂ֖ינָה וְאָשֵֽׁמוּ׃

וכרת (ושגגתו חטאת). מאחת מהנה, ממקצת אחת מהן, כגון הכותב 3
שם משמעון, נח מנחור, דן מדניאל. אם הכהן המשיח יחטא 4
לאשמת העם, מדרשו אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה, כמו
שנאמר כאשמת העם, ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו. ופשוטו לפי אגדה כשכהן

3 מנהון: אם כהנא רבא יחוב לחובת עמא ויקרב על חובתה די חב
4 תור בר תורי שלים קדם יי לחטאתא: וייתי ית תורא לתרע משכן
זמנא לקדם יי ויסמוך ית ידה על ריש תורא ויכוס ית תורא קדם יי:
5 6 ויסב כהנא רבא מדמא דתורא ויעל יתה למשכן זמנא: ויטבול
כהנא ית אצבעה בדמא וידי מן דמא שבע זמנין קדם יי קדם
7 פרכתא דקודשא: ויתן כהנא מן דמא על קרנת מדבחא דקטרת
בוסמין לקדם יי די במשכן זמנא וית כל דמא דתורא ישוד ליסודא
8 דמדבחא דעלתא די בתרע משכן זמנא: וית כל תרב תורא דחטאתא
9 יפרש מנה ית תרבא דחפי על גוא וית כל תרבא די על־גוא: וית
תרתין כלין וית תרבא די עליהן די על־גססיא וית חצרא דעל
10 כבדא על כליתא יעדנה: כמא־די מתפרש מתור נכסת קודשיא
11 ויסקנון כהנא על מדבחא דעלתא: וית משך תורא וית כל בסרה
12 על רישה ועל כרעוהי וגוה ואכלה: ויפק ית כל תורא מברא
למשריתא לאתר דכי לאתר בית מישד קטמא ויוקיד יתה על אעיא
13 באשתא על אתר בית־מישד־קטמא יתוקד: ואם כל כנשתא
דישראל ישתלון ויהי מכסא פתגמא מעיני קהלא ויעבדון חד מכל

גדול חוטא אשמת העם הוא זה, שהם תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל
בעדם ונעשה מקולקל. פר, יכול זקן? ת"ל בן. אי בן יכול קטן? ת"ל
5 פר. הא כיצד? זה פר בן שלש. אל אהל מועד, למשכן, ובבית עולמים
6 להיכל. את פני פרכת הקדש, כנגד מקום קדושתה, מכוון כנגד בין הבדים,
7 ולא היו נוגעים דמים בפרכת; ואם נגעו נגעו. ואת כל דם, שירי הדם.
8 ואת כל חלב פר, חלבו היה לו לומר, מה ת"ל פר? לרבות פר של
יה"כ לכליות ולחלבים וליותרת. החטאת, להביא שעירי ע"א לכליות ולחלבים
וליותרת. ירים ממנו, מן המחובר, שלא ינתחנו קודם הסרת חלבו. ת"כ.
10 כאשר יורם, מאותן אמורין המפורשין בשור זבח השלמים. וכי מה פרש בזבח
השלמים שלא פרש כאן? אלא להקישו לשלמים, מה שלמים לשמו אף זה
לשמו, ומה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם. ובשחיטת קדשים מצריכו
ללמוד הימנו שאין למדין למד מן הלמד — בקדשים בפרק איזהו מקומן.
11 על ראשו ועל כרעיו, במו על הכבד על הכליות, כולן ל' תוספות
12 הן, כמו מלבד. אל מקום טהור, לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה
להשליך אבנים מנוגעות לבית הקברות, הוצרך לומר מחוץ למחנה זה,
שהוא חוץ לעיר, שיהא המקום טהור. מחוץ למחנה, חוץ לשלש מחנות,
ובבית עולמים חוץ לעיר — כמו שפרשוהו רבותינו במסכת יומא וסנהדרין.
אל שפך הדשן, מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח, כמו שנאמר
והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקרא ו'). על שפך הדשן ישרף,
13 שאין ת"ל אלא ללמד שאפילו אין שם דשן. עדת ישראל, אלו סנהדרין.
ונעלם דבר, טעו להורות באחת מכל כריתות שבתורה שהוא מותר. הקהל,

14 וְנֽוֹדְעָה֙ הַֽחַטָּ֔את אֲשֶׁ֥ר חָטְא֖וּ עָלֶ֑יהָ וְהִקְרִ֨יבוּ הַקָּהָ֜ל פַּ֤ר
15 בֶּן־בָּקָר֙ לְחַטָּ֔את וְהֵבִ֣יאוּ אֹת֔וֹ לִפְנֵ֖י אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְ֠סָמְכוּ
זִקְנֵ֨י הָעֵדָ֧ה אֶת־יְדֵיהֶ֛ם עַל־רֹ֥אשׁ הַפָּ֖ר לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְשָׁחַ֥ט
16 אֶת־הַפָּ֖ר לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ וְהֵבִ֛יא הַכֹּהֵ֥ן הַמָּשִׁ֖יחַ מִדַּ֣ם הַפָּ֑ר
17 אֶל־אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃ וְטָבַ֧ל הַכֹּהֵ֛ן אֶצְבָּע֖וֹ מִן־הַדָּ֑ם וְהִזָּ֞ה
18 שֶׁ֤בַע פְּעָמִים֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אֵ֖ת פְּנֵ֥י הַפָּרֹֽכֶת׃ וּמִן־הַדָּ֞ם
יִתֵּ֣ן ׀ עַל־קַרְנֹ֣ת הַמִּזְבֵּ֗חַ אֲשֶׁר֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֖ר בְּאֹ֣הֶל
מוֹעֵ֑ד וְאֵ֣ת כָּל־הַדָּ֗ם יִשְׁפֹּךְ֙ אֶל־יְסוֹד֙ מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֔ה
19 אֲשֶׁר־פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְאֵ֥ת כָּל־חֶלְבּ֖וֹ יָרִ֣ים מִמֶּ֑נּוּ
20 וְהִקְטִ֖יר הַמִּזְבֵּֽחָה׃ וְעָשָׂ֣ה לַפָּ֔ר כַּאֲשֶׁ֤ר עָשָׂה֙ לְפַ֣ר הַֽחַטָּ֔את
21 כֵּ֖ן יַעֲשֶׂה־לּ֑וֹ וְכִפֶּ֧ר עֲלֵהֶ֛ם הַכֹּהֵ֖ן וְנִסְלַ֥ח לָהֶֽם׃ וְהוֹצִ֣יא
אֶת־הַפָּ֗ר אֶל־מִחוּץ֙ לַֽמַּחֲנֶ֔ה וְשָׂרַ֣ף אֹת֔וֹ כַּאֲשֶׁ֣ר שָׂרַ֔ף
אֵ֖ת הַפָּ֣ר הָרִאשׁ֑וֹן חַטַּ֥את הַקָּהָ֖ל הֽוּא׃ פ
22 אֲשֶׁ֥ר נָשִׂ֖יא יֶחֱטָ֑א וְעָשָׂ֡ה אַחַ֣ת מִכָּל־מִצְוֺת֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהָ֜יו
23 אֲשֶׁ֧ר לֹא־תֵעָשֶׂ֛ינָה בִּשְׁגָגָ֖ה וְאָשֵֽׁם׃ אֽוֹ־הוֹדַ֤ע אֵלָיו֙ חַטָּאת֔וֹ
אֲשֶׁ֥ר חָטָ֖א בָּ֑הּ וְהֵבִ֧יא אֶת־קָרְבָּנ֛וֹ שְׂעִ֥יר עִזִּ֖ים זָכָ֥ר תָּמִֽים׃
24 וְסָמַ֤ךְ יָדוֹ֙ עַל־רֹ֣אשׁ הַשָּׂעִ֔יר וְשָׁחַ֣ט אֹת֔וֹ בִּמְק֛וֹם אֲשֶׁר־
25 יִשְׁחַ֥ט אֶת־הָעֹלָ֖ה לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה חַטָּ֖את הֽוּא׃ וְלָקַ֨ח הַכֹּהֵ֜ן
מִדַּ֤ם הַֽחַטָּאת֙ בְּאֶצְבָּע֔וֹ וְנָתַ֕ן עַל־קַרְנֹ֖ת מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֑ה וְאֶת־
26 דָּמ֣וֹ יִשְׁפֹּ֔ךְ אֶל־יְס֖וֹד מִזְבַּ֥ח הָעֹלָֽה׃ וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ֙ יַקְטִ֣יר
הַמִּזְבֵּ֔חָה כְּחֵ֖לֶב זֶ֣בַח הַשְּׁלָמִ֑ים וְכִפֶּ֨ר עָלָ֧יו הַכֹּהֵ֛ן מֵחַטָּאת֖וֹ
וְנִסְלַ֥ח לֽוֹ׃ פ ששי
27 וְאִם־נֶ֧פֶשׁ אַחַ֛ת תֶּחֱטָ֥א בִשְׁגָגָ֖ה מֵעַ֣ם הָאָ֑רֶץ בַּעֲשֹׂתָ֡הּ

ועשו, שעשו צבור על פיהם. 17 את פני הפרכת, ולמעלה הוא אומר את פני
פרכת הקדש; משל למלך שסרחה עליו מדינה, אם מיעוטה סרחה פמליא

14 פִּקּוֹדַיָּא דַייָ דִּי לָא־כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וִיחוֹבוּן׃ וְתִתְיְדַע חוֹבְתָא דִּי
חָבוּ עֲלַהּ וִיקָרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְיַיְתוּן יָתֵהּ לִקֳדָם
15 מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ
16 וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ׃ וְיָעֵל כַּהֲנָא רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן
17 זִמְנָא׃ וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אִצְבְּעֵהּ מִן דְּמָא וְיַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ (יָת)
18 קֳדָם פָּרָכְתָּא׃ וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן
זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִּתְרַע מַשְׁכַּן
19 20 זִמְנָא׃ וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא׃ וְיַעְבֵּד לְתוֹרָא
כְּמָא־דִי עֲבַד לְתוֹרָא דְחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֶּד־לֵהּ וִיכַפַּר עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא
21 וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן׃ וְיַפֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְאוֹקִיד יָתֵהּ
22 כְּמָא־דִי אוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת קְהָלָא הוּא׃ אִם רַבָּא יְחוֹב
וְיַעְבֵּד חַד מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַייָ אֱלָהֵהּ דִּי לָא־כָשְׁרִין־לְאִתְעֲבָדָא בְּשָׁלוּ
23 וְיֵחוֹב׃ אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חַב בַּהּ וְיַיְתֵי יָת־קֻרְבָּנֵהּ צְפִיר
24 בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים׃ וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דִצְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵהּ
25 בְּאַתַר דְּיִכּוֹס יָת עֲלָתָא לִקֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא׃ וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא
דְחַטָּאתָא בְּאִצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת דְּמֵהּ יֵשׁוֹד
26 לִיסוֹדָא מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא׃ וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּתַרְב נִכְסַת
27 קוּדְשַׁיָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃ וְאִם אֱנָשׁ חַד
יְחוֹב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְאַרְעָא בְּמֶעְבְּדֵהּ חַד מִפִּקּוֹדַיָּא דַייָ דִּי לָא כָשְׁרִין

שלו מתקיימת, ואם כולה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת; אף כאן כשחטא
כהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם ח"ו נסתלקה
18 הקדושה. יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד, זה יסוד מערבי,
19 שהוא כנגד הפתח. ואת כל חלבו ירים, אף על פי שלא פרש כאן יותרת
ושתי כליות למדין הם מועשה לפר כאשר עשה וגו׳; ומפני מה לא נתפרשו
בו? תנא דבי רבי ישמעאל משל למלך שזעם על אוהבו ומעט בסרחונו
20 מפני חבתו. ועשה לפר זה כאשר עשה לפר החטאת, כמו שמפורש בפר
כהן משיח, להביא יותרת ושתי כליות, שפרש שם מה שלא פרש כאן, ולכפול
במצות העבודות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסל; לפי שמצינו
בִּנְתָנָיו על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כִּפֵּר, הוצרך לומר כאן שמתנה
22 אחת מעכבת. אשר נשיא יחטא, ל׳ אשרי: אשרי הדור שהנשיא שלו נותן
23 לב להביא כפרה על שגגתו, קל וחומר שמתחרט על זדונותיו! או הודע,
כמו אם הודע הדבר. הרבה או יש שמשמשין בל׳ אם, ואם במקום או, וכן
או נודע כי שור נגח הוא (שמות כ"א). הודע אליו, כשחטא היה סבור
24 שהוא התר, ולאחר מכאן נודע לו שאסור היה. במקום אשר ישחט את
העלה, בצפון, שהוא מפורש בעולה. חטאת הוא, לשמו כשר, שלא לשמו
פסול. ואת דמו, שירי הדם. כחלב זבח השלמים, כאותן אמורים המפורשים

אַחַת מִמִּצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם׃ אוֹ הוֹדַע 28
אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים
תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ 29
עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה׃
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח 30
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־ 31
כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְמִימָה יְבִיאֶנָּה׃ 32
וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת 33
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת 34
בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר 35
יוּסַר חֵלֶב־הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם
הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
ה
וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה 1
אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֺנוֹ׃ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע 2
בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת
בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
טָמֵא וְאָשֵׁם׃ אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ 3
אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃ אוֹ נֶפֶשׁ 4

כעז, האמור חלב שלמים. כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים, כאמורי עז 31
האמורים בשלמים. ושחט אתו לחטאת, שתהא שחיטתה לשם חטאת. כאשר 33 35

28 לְאִתְעֲבָדָא וְיֵחוּב׃ אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיַיְתִי קֻרְבָּנֵהּ
29 צְפִירַת עִזִּין שַׁלְמְתָא נְקוּבְתָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב׃ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ
30 עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר דַּעֲלָתָא׃ וְיִסַּב כַּהֲנָא
מִדְּמַהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד
31 לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃ וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִי מִתְעֲדָּא תְּרַב מֵעַל
נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר
32 עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃ וְאִם אִמַּר יַיְתִי קֻרְבָּנֵהּ לְחַטָּאתָא נֻקְבָּא
33 שַׁלְמְתָא יַיְתִנַּהּ׃ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְחַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ
34 לְחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יִכּוֹס יָת עֲלָתָא׃ וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְחַטָּאתָא
בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא
35 דְּמַדְבְּחָא׃ וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא־דִי מִתְעֲדָּא תְּרַב־אִמְּרָא מִנִּכְסַת
קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קֻרְבָּנַיָּא דַייָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי
ה 1 כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃ וֶאֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוּב וְיִשְׁמַע קַל
2 מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יְדַע אִם לָא יְחַוֵּי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃ אוֹ
אֱנָשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם מְסָאַב בְּנִבְלַת חַיְתָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּנִבְלַת
בְּעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּנִבְלַת רִחֲשָׁא מְסָאַב וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא
3 מְסָאַב וְחָב׃ אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵהּ דִּי יִסְתָּאַב
4 בַּהּ וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב׃ אוֹ אֱנָשׁ אֲרֵי יְקַיֵּם לְפָרָשָׁא

יוסר חלב הכשב, שנתרבו אמוריו בְּאַלְיָה, אף חטאת כשהיא באה כבשה
טעונה אַלְיָה עם האמורין. על אשי ה', על מדורות האש העשויות לשם,
1 פוא"יילש בלעז (poêle, חָפּעון). ושמעה קול אָלה, בדבר שהוא עד בו, שהשביעוהו
2 שבועה שאם יודע לו בעדות שיעיד לו. או נפש אשר תגע וגו', ולאחר
הטומאה יאכל קדשים או יכנס למקדש, שהוא דבר שזדונו כרת. במסכת שבועות
נדרש כן. ונעלם ממנו, הטומאה. ואשם, באכילת קדש או בביאת מקדש.
3 בטמאת אדם, זו טומאת מת. לכל טמאתו, לרבות טומאת מגע זבין וזבות.
אשר יטמא, לרבות הנוגע בבועל נדה. בה, לרבות בולע נבלת עוף טהור
ולא ידע, ששכח הטומאה. ואשם, באכילת קדש או בביאת מקדש. בשפתים,
4 ולא בלב. להרע לעצמו או להיטיב לעצמו, כגון אוכל ולא אוכל, אישן ולא

כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע ׀ אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל
אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע
5 וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃ וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה
6 וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ׃ וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה
עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־
שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ׃
7 וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא
שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד
8 לְעֹלָה׃ וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת
רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל׃
9 וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם
10 יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא׃ וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה
עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
11 וְנִסְלַח לוֹ׃ ס שביעי וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי
תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא
עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־
12 יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא׃ וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן
וְקָמַץ הַכֹּהֵן ׀ מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר
13 הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא׃ וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה
14 לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
15 נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה

אישן. לכל אשר יבטא, לרבות לשעבר. ונעלם ממנו, ועבר על שבועתו. כל
אלה בקרבן עולה ויורד, כמפורש כאן, אבל שבועה שיש בה כפירת ממון אינה
בקרבן זו אלא באשם. והקריב את אשר לחטאת ראשונה, חטאת קודמת 8
לעולה. למה הדבר דומה? לפרקליט שנכנס לרצות, רצה פרקליט, נכנס דורון

בְּסִפְוָן לְאַבְאָשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל דִּי יְפָרֵשׁ אֱנָשָׁא בְּקִיּוּם וִיהֵי מְכַסָּא
5 מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין: וִיהֵי אֲרֵי יְחוּב לַחֲדָא מֵאִלֵּין
6 וִיוַדֵּי דִּי חָב עֲלַהּ: וְיַיְתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב
נְקוּבְתָא מִן עָנָא אִמַּרְתָּא אוֹ צְפִירַת עִזִּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא
7 מֵחוֹבְתֵהּ: וְאִם לָא תִמְטֵי יְדֵהּ כְּמִסַּת שֵׂיתָא וְיַיְתֵי יָת חוֹבְתֵהּ דִּי חָב
תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא:
8 וְיַיְתֵי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרֵב יָת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק יָת
9 רֵישֵׁהּ מִלְּקֳבֵל קְדָלֵהּ וְלָא יַפְרֵשׁ: וְיַדִּי מִדְּמָא דְחַטָּאתָא עַל כֹּתֶל
מַדְבְּחָא וּדְאִשְׁתְּאַר בִּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הוּא:
10 וְיָת תִּנְיָנָא יַעְבֵּד עֲלָתָא כִּדְחָזֵי וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב
11 וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ: וְאִם לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ לִתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי
יוֹנָה וְיַיְתֵי יָת קֻרְבָּנֵהּ דִּי חָב חַד מִן עַסְרָא בְּתְלַת סְאִין סֻלְתָּא
לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוֵּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלַהּ לְבֻנְתָּא אֲרֵי חַטָּאתָא
12 הִיא: וְיַיְתִנַּהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי קֻמְצֵהּ יָת אַדְכַּרְתַּהּ
13 וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל קֻרְבָּנַיָּא דַּייָ חַטָּאתָא הִיא: וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא
עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב מֵחֲדָא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ וּתְהֵי לְכַהֲנָא כְּמִנְחָתָא:
14
15 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: אֱנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיֵחוּב בְּשָׁלוּ

אחריו. ולא יבדיל, אינו מולק אלא סימן אחד. ערף, הוא גובה הראש המשפיע לצד הצואר; מול ערף, מול הרואה את העורף, והוא אורך כל אחורי
9 הצואר. והזה מדם החטאת, בעולה לא הטעין אלא מצוי, ובחטאת הזאה ומצוי; אוחז בעורף ומתיז, והדם נתז והולך למזבח. חטאת הוא, לשמה כשרה,
10 שלא לשמה פסולה. כמשפט, כדת האמור בעולת העוף של נדבה בראש
11 12 הפרשה. כי חטאת היא, ואין בדין שיהא קרבנו מהודר. חטאת היא, נקמצה
13 ונקטרה לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה. על חטאתו אשר חטא, כאן שנה הכתוב, שהרי בעשירות ובדלות נאמר מחטאתו, וכאן בדלי דלות נאמר על חטאתו; דקדקו רבותינו מכאן, שאם חטא כשהוא עשיר והפריש מעות לכשבה או שעירה וְהֶעֱנִי, יביא ממקצתן שתי תורים (לכך נאמר מחטאתו); הפריש מעות לשתי תורים וְהֶעֱנִי, יביא ממקצתן עשירית האיפה; הפריש מעות לעשירית האיפה וְהֶעֱשִׁיר, יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר, לכך נאמר כאן על חטאתו. מאחת מאלה, מאחת משלש כפרות האמורות בענין, או בעשירות או בדלות או בדלי דלות. ומה ת"ל? שיכול החמורים שבהם יהיו בכשבה או שעירה והקלין יהיו בעוף והקלין שבקלין יהיו בעשירית האיפה; ת"ל מאחת מאלה, להשוות קלין לחמורין לכשבה ושעירה אם השיגה ידם, ואת החמורים לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות. והיתה לכהן כמנחה, ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלין. זהו לפי פשוטו; ורבותינו דרשו והיתה לכהן, ואם חוטא זה כהן הוא, תהא (לו) כשאר מנחת נדבת כהן, שתהא בכליל תהיה לא
15 תאכל (ויקרא ו'). כי תמעל מעל, אין מעילה (בכל מקום) אלא שנוי; וכן

וְהֵבִיא֩ אֶת־אֲשָׁמ֨וֹ לַֽיהוָ֜ה אַ֣יִל תָּמִ֤ים מִן־הַצֹּאן֙ בְּעֶרְכְּךָ֥
כֶּֽסֶף־שְׁקָלִ֥ים בְּשֶֽׁקֶל־הַקֹּ֖דֶשׁ לְאָשָֽׁם׃ וְאֵ֣ת אֲשֶׁר֩ חָטָ֨א 16
מִן־הַקֹּ֜דֶשׁ יְשַׁלֵּ֗ם וְאֶת־חֲמִֽישִׁתוֹ֙ יוֹסֵ֣ף עָלָ֔יו וְנָתַ֥ן אֹת֖וֹ
לַכֹּהֵ֑ן וְהַכֹּהֵ֗ן יְכַפֵּ֥ר עָלָ֛יו בְּאֵ֥יל הָאָשָׁ֖ם וְנִסְלַ֥ח לֽוֹ׃ פ
וְאִם־נֶ֙פֶשׁ֙ כִּ֣י תֶֽחֱטָ֔א וְעָשְׂתָ֗ה אַחַת֙ מִכָּל־מִצְוֺ֣ת יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֖ר 17
לֹ֣א תֵעָשֶׂ֑ינָה וְלֹֽא־יָדַ֥ע וְאָשֵׁ֖ם וְנָשָׂ֥א עֲוֺנֽוֹ׃ וְ֠הֵבִיא אַ֣יִל תָּמִ֧ים 18
מִן־הַצֹּ֛אן בְּעֶרְכְּךָ֥ לְאָשָׁ֖ם אֶל־הַכֹּהֵ֑ן וְכִפֶּר֩ עָלָ֨יו הַכֹּהֵ֜ן
עַ֣ל שִׁגְגָת֧וֹ אֲשֶׁר־שָׁגָ֛ג וְה֥וּא לֹא־יָדַ֖ע וְנִסְלַ֥ח לֽוֹ׃ אָשָׁ֖ם 19
ה֑וּא אָשֹׁ֥ם אָשַׁ֖ם לַֽיהוָֽה׃ פ
וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ נֶ֚פֶשׁ כִּ֣י תֶחֱטָ֔א וּמָעֲלָ֥ה 20 21
מַ֖עַל בַּיהוָ֑ה וְכִחֵ֨שׁ בַּעֲמִית֜וֹ בְּפִקָּד֗וֹן אֽוֹ־בִתְשׂ֤וּמֶת יָד֙
א֣וֹ בְגָזֵ֔ל א֖וֹ עָשַׁ֥ק אֶת־עֲמִיתֽוֹ׃ אֽוֹ־מָצָ֧א אֲבֵדָ֛ה וְכִ֥חֶשׁ 22
בָּ֖הּ וְנִשְׁבַּ֣ע עַל־שָׁ֑קֶר עַל־אַחַ֗ת מִכֹּ֛ל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֥ה הָאָדָ֖ם
לַחֲטֹ֥א בָהֵֽנָּה׃ וְהָיָה֮ כִּֽי־יֶחֱטָ֣א וְאָשֵׁם֒ וְהֵשִׁיב֙ אֶת־הַגְּזֵלָ֜ה 23

הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ (ד"ה א' ה'), וכן הוא אומר בסוטה ומעלה בו מעל (במדבר ה'). וחטאה בשגגה מקדשי ה', שנהנה מן ההקדש. והיכן הוזהר? נאמר כאן חטא ונאמר להלן חטא בתרומה, ולא ישאו עליו חטא (ויקרא כ"ב), מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר. אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל? ת"ל תמעל מעל, רבה. קדשי ה', המיוחדים לשם, יצאו קדשים קלים. איל, ל' קשה, כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י"ז י"ג), אף כאן קשה, בן שתי
שנים. בערכך כסף שקלים, שיהא שוה שתי סלעים. ואת אשר חטא מן 16
הקדש ישלם, קרן וחומש להקדש. ולא ידע ואשם, והביא, הענין הזה מדבר 17
במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו, כגון חלב ושומן לפניו וכסבור ששתיהן התר ואכל את האחד, אמרו לו אחת של חלב היתה, ולא ידע אם זו של חלב אכל, הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא, ואם נודע לו לאחר זמן יביא חטאת. ולא ידע ואשם ונשא עונו, רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיענש את שידע! רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הראשון, שלא נצטווה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו! וכי איזה מדה מרובה, של טובה או של פורענות? הוי אומר מדה טובה; אם מדת פורענות

מקודשיא דיי וייתי ית אשמיה קדם יי דכר שלים מן ענא בפרסניה
16 כסף סלעין בסלעי קודשא לאשמא: וית די חב מן קודשא ישלם
וית חמשיה יוסף עלוהי ויתן יתיה לכהנא וכהנא יכפר עלוהי
17 בדכרא דאשמא וישתבק ליה: ואם אנש ארי תחוב ותעבד חדא
מכל פקודיא דיי די לא כשרין לאתעבדא ולא ידע ויחוב ויקבל
18 חוביה: וייתי דכר שלים מן ענא בפרסניה לאשמא לות כהנא ויכפר
עלוהי כהנא על שלותיה דאשתלי והוא לא ידע וישתבק ליה:
19 20 אשמא הוא על חוביה דהוא חב אשמא יקריב קדם יי: ומליל יי
21 עם משה למימר: אנש ארי יחוב וישקר שקר קדם יי ויכדב בחבריה
22 בפקדונא או בשתפות ידא או בגזלא או אנים ית חבריה: או אשכח
אבדתא ויכדב בה ואשתבע על שקרא על חדא מכל די יעבד
23 אנשא למיחב בהן: ויהי ארי יחטי ויחוב ויתיב ית גזלא די גזל
או ית עשקא די עשק או ית פקדונא די אתפקד לותיה או ית אבדתא

מעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה המרובה, היושב לו
מן הפגולין והנותרות, והמתענה ביוה"כ, על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו
ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות! רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר על
פי שנים עדים או שלשה וגו' (דברים י"ז), אם מתקיימת העדות בשנים למה
פרט לך הכתוב שלשה? אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו. כיוצא
באלו לענין עונש והזמה, אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עברה כעוברי
עברה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה!
רבי אלעזר בן עזריה אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, הרי
הוא אומר למען יברכך וגו' (דברים כ"ד), קבע הכתוב ברכה למי שבאת על
ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה
18 העני ונתפרנס בה, הרי הקב"ה קובע לו ברכה. בערכך לאשם, בערך האמור
למעלה. אשר שגג, והוא לא ידע, הא אם ידע לאחר זמן לא נתכפר לו
באשם זה עד שיביא חטאת. הא למה זה דומה? לעגלה ערופה שנתערפה
19 ואחר כך נמצא ההורג, הרי זה יהרג. אשם הוא. אשם אשם. הראשון כלו קמוץ,
שהוא שם דבר, והאחרון חציו קמוץ וחציו פתח, שהוא ל' פעל. ואם תאמר מקרא
שלא לצורך הוא, כבר דרוש הוא בתורת כהנים. אשם אשם, להביא אשם
שפחה חרופה שיהא איל בן שתי שנים (שיהא בכסף שקלים). יכול שאני מרבה
21 אשם נזיר ואשם מצורע? ת"ל הוא. נפש כי תחטא, אמר רבי עקיבא מה
תלמוד לומר ומעלה מעל בה'? לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו
עושה אלא בעדים ובשטר, לפיכך בזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר; אבל
המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם, לפיכך
כשהוא מכחש מכחש בשלישי שביניהם. בתשומת יד, ששם בידו ממון להתעסק,
22 או במלוה. או בגזל, שגזל מידו כלום. או עשק, הוא שכר שכיר. וכחש בה,
שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטא ולהשבע על שקר לכפירת
23 ממון. כי יחטא ואשם, כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי חטא

אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן
24 אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא׃ אוֹ מִכֹּל
אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו
25 יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ׃ וְאֶת־
אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם
26 אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־
אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ׃ פ

ו
1 צו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו 2
לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃
3 וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ
4 וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים
אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם
5 טָהוֹר׃ וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר
עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר
6 עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃ אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ
7 לֹא תִכְבֶּה׃ ס וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב

24 ואשם. בראשו, הוא הקרן, ראש הממון (ממון המשתלם נראה מוסיף חומש, פרט לתשלומי כפל). (וחמשתיו, רבתה התורה חמישיות הרבה לקרן אחת, שאם כפר בחומש ונשבע והודה מוסיף חומש על אותו חומש, וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן שנשבע עליו פחות משוה פרוטה.) לאשר הוא לו, למי שהממון שלו.

2 צו את אהרן, אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס. זאת תורת העלה וגו׳, הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואיברים שיהא כשר כל הלילה, וללמד על הפסולין אי זה אם עלה ירד ואי זה אם עלה לא ירד; שכל תורה לרבות הוא בא, לומר תורה אחת לכל העולים, ואפילו פסולין שאם עלו לא ירדו. היא העלה, למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן שלא היה פסולן בקדש, שנפסלו קודם שבאו לעזרה. מדו בד, היא הכתונת. ומה תלמוד לומר מדו? 3

24 די אשכח: או מכל די ישתבע עלוהי לשקרא וישלם יתה ברישה
25 וחמשה יוסף עלוהי לדי הוא דילה יתנניה ביומא דחובתה: וית
אשמה ייתי לקדם יי דכר שלים מן ענא בפרסנה לאשמא לות
26 כהנא: ויכפר עלוהי כהנא קדם יי וישתבק לה על חדא מכל די
ו יעבד למיחב בה:
1 ומליל יי עם משה למימר: פקד ית אהרן וית בנוהי למימר
2
דא אוריתא דעלתא היא עלתא על דמתוקדא על מדבחא כל ליליא
3 עד־צפרא ואשתא דמדבחא תהי יקדא בה: וילבש כהנא לבושין
דבוץ ומכנסין דבוץ ילבש על בסרה ויפרש ית קטמא די תיכול
4 אשתא ית עלתא על מדבחא וישוניה בסטר מדבחא: וישלח ית
לבושוהי וילבש לבושין אחרנין ויפק ית קטמא למברא למשריתא
5 לאתר דכי: ואשתא על מדבחא תהי יקדא בה לא תטפי ויבער
עלה כהנא אעיא בצפר בצפר ויסדר עלה עלתא ויסק עלה תרבי
6 נכסת קודשיא: אשתא תדירא תהי יקדא על מדבחא לא תטפי:
7 ודא אוריתא דמנחתא דיקרבון יתה בני אהרן קדם יי לקדם מדבחא:

שתהא כמדתו. על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בנתים. והרים את הדשן, היה
חותה מלא מחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש. הדשן אשר
תאכל האש את העלה, ועשאתה דשן, מאותו דשן ירים תרומה וְשָׂמוֹ אצל
4 המזבח. ופשט את בגדיו, אין זו חובה אלא דרך ארץ, שלא ילכלך בהוצאת
הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד; בגדים שבשל בהם קדרה לרבו אל ימזוג
בהם כוס לרבו, לכך ולבש בגדים אחרים פחותין מהם. והוציא את הדשן,
הַצָּבוּר בתפוח, כשהוא רבה ואין מקום למערכה, מוציאו משם, ואין זה חובה
5 לכל יום; אבל התרומה חובה בכל יום. והאש על המזבח תוקד בו, רבה
כאן יקידות הרבה על מוקדה, ואש המזבח תוקד בו, והאש על המזבח תוקד
בו, אש תמיד תוקד על המזבח, כולן נדרשו במסכת יומא, שנחלקו רבותינו
במנין המערכות שהיו שם. וערך עליה העלה, עולת תמיד היא תקדים. חלבי
השלמים, אם יביאו שם שלמים. ורבותינו למדו מכאן עליה, על עולת הבקר
הַשְׁלֵם כל הקרבנות כולם; מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים.
6 אש תמיד, אש שנאמר בו תמיד, היא שמדליקין בה את הנרות, שנאמר בה
להעלות נר תמיד (שמות ל״ז), אף היא מעל המזבח החיצון תוקד. לא תכבה,
7 המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין. וזאת תורת המנחה, תורה אחת
לכולן, להטעינן שמן ולבונה האמורין בענין. שיכול אין לי טעונות שמן ולבונה
אלא מנחת ישראל, שהיא נקמצת, מנחת כהנים, שהיא כליל, מנין? ת״ל תורת.
הקרב אתה, היא הגשה בקרן דרומית מערבית (ס״א מערבית דרומית). לפני

אַתָּה בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים 8
מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה
אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ
לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל 9
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ לֹא תֵאָפֶה 10
חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת
וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם 11
מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ פ שני
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו 12 13
אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה
סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃
עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת 14
פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו 15
מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר׃ וְכָל־ 16
מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־ 17 18
בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט
הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃
הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר 19
אֹהֶל מוֹעֵד׃ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה 20

ה' הוא מערב, שהוא לצד אהל מועד. אל פני המזבח, הוא הדרום, שהוא
פניו של מזבח, שהכבש נתון לאותו רוח. (והרים ממנו, מן המחובר, שיהא 8
עשרון שלם בבת אחת בשעת קמיצה.) בקמצו, שלא יעשה מדה לקומץ. מסלת
המנחה ומשמנה, מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה. (המנחה, שלא תהא
מעורבת באחרת.) ואת כל הלבנה אשר על המנחה, והקטיר, שמלקט את
לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו. ולפי שלא פרש כן אלא באחת מן המנחות
בויקרא, הוצרך לשנות פרשה זו לכלול כל המנחות כמשפטן. במקום קדש, 9

8 וְיַפְרֵשׁ מִנֵּהּ בִּקְמְצֵהּ מִסֻּלְתָּא דְמִנְחָתָא וּמִמִּשְׁחַהּ וְיָת כָּל לְבֻנְתָּא
דִּי עַל־מִנְחָתָא וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא אַדְכַּרְתַּהּ קֳדָם יְיָ:
9 וּדְאִשְׁתְּאַר מִנַּהּ יֵיכְלוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי פַּטִּיר תִּתְאֲכֵל בַּאֲתַר קַדִּישׁ בְּדָרַת
10 מַשְׁכַּן זִמְנָא יֵיכְלֻנַּהּ: לָא תִתְאֲפֵי חֲמִיעַ חֻלָקְהוֹן יְהָבִית יָתַהּ מִקֻּרְבָּנָי
11 קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא כְּחַטָּאתָא וְכַאֲשָׁמָא: כָּל דְּכוּרָא בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֵיכְלִנַּהּ
12 קְיָם עָלַם לְדָרֵיתֵיכוֹן מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּייָ כֹּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ: וּמַלִּיל
13 יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: דֵּין קֻרְבַּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי דִּי־יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא
דְּרַבִּיאוּ יָתֵהּ חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סֻלְתָּא מִנְחָתָא תְּדִירָא פַּלְגוּתַהּ
14 בְּצַפְרָא וּפַלְגוּתַהּ בְּרַמְשָׁא: עַל מַסְרֵיתָא בִּמְשַׁח תִּתְעֲבֵד רְבִיכָא
תַּיְתִנַּהּ תּוּפִינֵי מִנְחַת בִּצּוּעִין תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:
15 וְכַהֲנָא דִמְרַבָּא תְחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי יַעְבֵּד יָתַהּ קְיָם עָלַם קֳדָם יְיָ גְּמִיר
16 17 תִּתַּסַּק: וְכָל מִנְחָתָא דְכַהֲנָא גְּמִיר תְּהֵי לָא תִתְאֲכֵל: וּמַלִּיל יְיָ עִם
18 מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר דָּא אוֹרַיְתָא דְּחַטָּאתָא
בְּאַתְרָא דִּי תִתְנְכֵס עֲלָתָא תִּתְנְכֵס חַטָּאתָא קֳדָם יְיָ קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין
19 הִיא: כַּהֲנָא דִּמְכַפַּר יָתַהּ*) יֵיכְלִנַּהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ תִּתְאֲכֵל בְּדָרַת מַשְׁכַּן
20 זִמְנָא: כֹּל דִּי יִקְרַב בִּבְשָׂרַהּ יִתְקַדַּשׁ וְדִי יַדֵּי מִדְּמַהּ עַל־לְבוּשׁ דִּי

*) נ״א בִּדְמַהּ.

10 ואיזהו? בחצר אהל מועד. לא תאפה חמץ, חלקם, אף השירים אסורים
בחמץ. כחטאת וכאשם, מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא
לשמה פסולה, מנחת נדבה הרי היא כאשם, לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה.
11 כל זכר, אפילו בעל מום. למה נאמר? אם לאכילה, הרי כבר אמור לחם
אלהיו מקדשי הקדשים וגו׳ (ויקרא כ״א); אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת.
כל אשר יגע וגו׳, קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה. יקדש,
13 להיות כמוה, שאם פסולה יפסלו, ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה. זה
קרבן אהרן ובניו, אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהם מתחנכין
לעבודה, אבל כהן גדול בכל יום, שנאמר מנחת תמיד, והכהן המשיח
14 תחתיו מבניו חקת עולם וגו׳. מרבכת, חלוטה ברותחין כל צרכן. תפיני,
אפויה אפיות הרבה, שאחר חליטתה אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת.
15 מנחת פתים, מלמד שטעונה פתיתה. המשיח תחתיו מבניו, המשיח מבניו
תחתיו. כליל תקטר, אין נקמצת להיות שיריה נאכלין, אלא כולה כליל;
16 וכן כל מנחת כהן של נדבה כליל תהיה. כליל, כולה שוה לגבוה.
19 המחטא אתה, העובד עבודותיה, שהיא נעשת חטאת על ידו. המחטא אתה
יאכלנה, הראוי לעבודה; יצא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בבשר. ואי
אפשר לומר שאוסר שאר כהנים באכילתה חוץ מן הזורק דמה, שהרי נאמר למטה
20 כל זכר בכהנים יאכל אתה. כל אשר יגע בבשרה, כל דבר אוכל
אשר יגע ויבלע ממנה. יקדש, להיות כמוה, אם פסולה תפסל, ואם היא

מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃
21 וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי נְחֹשֶׁת
22 בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם׃ כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ
23 קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃ וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ פ ז
1 2 וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר
יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק
3 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה
4 וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־
5 הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה
6 אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא׃ כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם
7 קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה
8 אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃ וְהַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן
9 לוֹ יִהְיֶה׃ וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה
בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה׃
10 וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ כְּאָחִיו׃ פ שלישי.
11 12 וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה׃ אִם עַל־
תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב ׀ עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת

כשרה תאכל כאומר שנה. ואשר יזה מדמה על הבגד, ואם הוזה מדמה על הבגד, אותו מקום דם הבגד (ס"א שבבגד) אשר יזה עליה תכבס בתוך העזרה. אשר יִזֶּה, יהא מזה, כמו לא יִשֶּׁה לארץ מנלם (איוב ט"ו), יהא נטוי. ישבר, לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר. והוא הדין לכל הקדשים.
21 ומרק, לשון תמרוקי הנשים (אסתר ב'), אשקורי"ר (écurer, טייערן)

21 יהי עלה תתחור באתר קדיש: ומן דחסף די תתבשל־בה יתבר
22 ואם־במנא דנחשא תתבשל ויתמרק וישתטף במיא: כל דכורא
23 בכהניא ייכול יתה קדש קודשין היא: וכל חטאתא די יתעל מדמה
ז1 למשכן זמנא לכפרא בקודשא לא תתאכל בנורא תתוקד: ודא
2 אוריתא דאשמא קדש קודשין הוא: באתרא די יכסון ית־עלתא
3 יכסון ית אשמא וית דמה יזרק על מדבחא סחור סחור: וית כל
4 תרבה יפרש מנה ית אליתא וית תרבא דחפי ית גוא: וית תרתין
כלין וית תרבא די עליהן די על־גססיא וית חצרא דעל כבדא על
5 כליתא יעדנה: ויסק יתהון כהנא למדבחא קרבנא קדם יי אשמא
6 הוא: כל דכורא בכהניא ייכלנה באתר קדיש יתאכל קדש קודשין
7 הוא: כחטאתא כאשמא אוריתא חדא להון כהנא די יכפר־בה דילה
8 יהא: וכהנא דמקרב ית־עלת גבר משך עלתא די יקרב לכהנא
9 דילה יהא: וכל מנחתא די תתאפי בתנורא וכל־דתתעבד ברדתא
10 ועל מסריתא לכהנא דמקרב יתה דילה תהא: וכל־מנחתא דפילא־
11 במשח ודלא פילא לכל־בני אהרן תהי גבר כאחוהי: ודא אוריתא
12 דנכסת קודשיא די יקרב קדם־יי: אם על־תודתא יקרבנה ויקרב
על נכסת תודתא גריצן פטירן דפילן במשח ואספוגין פטירין

בלעו. ומרק ושטף, לפלוט את בליעתו; אבל כלי חרס למדך הכתוב כאן
22 שאינו יוצא מידי דפיו לעולם. כל זכר בכהנים יאכל אתה, הא למדת
שהמחטא אתה, האמור למעלה, לא להוציא שאר הכהנים אלא להוציא את
23 שאינה ראוי לחטוי. וכל חטאת וגו', שאם הכניס מדם חטאת החיצונה
1 לפנים פסולה. (וכל לרבות שאר קדשים.) קדש קדשים הוא, הוא קרב,
3 ואין תמורתו קרבה. ואת כל חלבו וגו', עד כאן לא נתפרשו אמורין באשם,
לכך הוצרך לפרשם כאן; אבל חטאת כבר נתפרשו בה בפרשת ויקרא. את
האליה, לפי שאשם אינו בא אלא איל או כבש, ואיל וכבש נתרבו באליה.
5 אשם הוא, עד שינתק שמו ממנו; למד על אשם שמתו בעליו או שנתכפרו
בעליו, אף על פי שעומד להיות דמיו עולה לקיץ המזבח, אם שחטו סתם
אינו כשר לעולם קודם שנתק לרעייה; ואינו בא ללמד על האשם שיהא פסול
שלא לשמו, כמו שדרשו הוא הכתוב בחטאת, לפי שאשם לא נאמר בו אשם
6 הוא אלא לאחר הקטרת אמורין, והוא עצמו שלא הוקטרו אמוריו כשר. קדש
7 קדשים הוא. בתורת כהנים הוא נדרש. תורה אחת להם, בדבר זה. הכהן
אשר יכפר בו, הראוי לכפרה חולק בו, פרט לטבול יום ומחוסר כפורים
8 ואונן. אשר הקריב לכהן לו יהיה, פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן
9 שאינן חולקים בעורות. לכהן המקריב אתה וגו', יכול לו לבדו? ת"ל לכל
בני אהרן תהיה. יכול לכולם? תלמוד לומר לכהן המקריב. הא כיצד?
10 לבית אב של יום שמקריבין אותה. בלולה בשמן, זו מנחת נדבה. וחרבה,
12 זו מנחת חוטא ומנחת קנאות, שאין בהן שמן. אם על תודה יקריבנו, אם

בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת
חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן׃ עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ 13
עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו׃ וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן 14
תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה׃
וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ 15
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ וְאִם־נֶדֶר ׀ אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם 16
הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׃
וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזָּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ וְאִם 17 18
הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא
יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ
הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֺנָהּ תִּשָּׂא׃ וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־ 19
טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל
בָּשָׂר׃ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר 20
לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃
וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ ׀ בִּבְהֵמָה 21
טְמֵאָה אוֹ בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים
אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה 22

על דבר הודאה, על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי
בית האסורים וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות, שכתוב בהם יודו לה'
חסדו ונפלאותיו לבני אדם, ויזבחו זבחי תודה (תהלים ק"ז), אם על
אחת מאלה נדר, שלמים הללו שלמי תודה הן, וטעונות לחם האמור בענין,
ואין נאכלין אלא ליום ולילה, כמו שמפורש כאן. והקריב על זבח התודה,
ארבעה מיני לחם, חלות ורקיקין ורבוכה שלשה מיני מצה, וכתוב על חלות
לחם חמץ וגו', וכל מין ומין עשר חלות. כך מפורש במנחות. ושעורן חמש
סאין ירושלמיות, שהן שש מדבריות, עשרים עשרון. מרבכת, לחם חלוט ברותחין
כל צרכו. יקריב קרבנו, על זבח, מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף להפסל 13
ביוצא וטבול יום ומלצאת לחולין בפדיון עד שישחט הזבח. אחד מכל קרבן, 14
לחם אחד מכל מין ומין יטול תרומה לכהן העובד עבודתו, והשאר נאכל
לבעלים, ובשר לבעלים, חוץ מחזה ושוק שבה, כמו שמפורש למטה תנופת

13 המשיחין במשח וסלתא רביכא גריצן דפילן במשח: על גריצן
14 דלחם חמיע יקרב קרבנה על־נכסת תודת נכסת־קודשוהי: ויקרב
מנה חד מכל קרבנא אפרשותא קדם יי לכהנא דיזרק ית דם נכסת־
15 קודשיא דילה יהא: ובסר נכסת תודת נכסת־קודשוהי ביום קרבנה
16 יתאכל לא יצנע מנה עד צפרא: ואם־נדרא או נדבתא נכסת
קרבנה ביומא די־יקרב נכסתה יתאכל וביומא דבתרוהי ודאשתאר
17 מנה יתאכל: ודאשתאר מבסר נכסתא ביומא תליתאה בנורא
18 יתוקד: ואם אתאכלא יתאכל מבסר נכסת קודשוהי ביומא תליתאה
לא יהא לרעוא דמקרב יתה לא יתחשב לה מרחק יהא ואנש דתיכול
19 מנה חובה יקבל: ובסר קודשא די־יקרב בכל־מסאב לא יתאכל בנורא
20 יתוקד ובסר קודשא כל־די־דכי בקודשא ייכול בסר־קודשא: ואנש
די־תיכול בסרא מנכסת קודשיא די קדם יי וסובתה עלוהי וישתיצי
21 אנשא ההיא מעמה: ואנש ארי תקרב בכל מסאב בסואבת אנשא
או בבעירא מסאבא או בכל שקצא מסאב וייכול מבסר נכסת קודשיא
22 די קדם יי וישתיצי אנשא ההיא מעמה: ומליל יי עם משה

15 חזה ושוק כשלמים, והתודה קרויה שלמים. ובשר זבח תודת שלמיו, יש כאן רבויין הרבה, לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת ארבעה עשר שיהיו נאכלין ליום ולילה. ביום קרבנו יאכל, וכזמן בשרה זמן לחמה. לא יניח ממנו עד בקר, אוכל הוא כל הלילה. א"כ למה אמרו עד חצות? כדי להרחיק האדם
16 מן העברה. ואם נדר או נדבה, שלא הביאה על הודאה של נס, אינה טעונה לחם, ונאכלת לשני ימים, כמו שמפורש בענין. וממחרת, והנותר ממנו בראשון יאכל (ס"א והנותר ממנו יאכל), ו' זו יתירה היא, ויש כמוה הרבה במקרא, כגון ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית ל"ו), תת וקדש וצבא מרמס
18 (דניאל ח'). ואם האכל יאכל וגו', במחשב בשחיטה לאכלו בשלישי הכתוב מדבר. יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע? תלמוד לומר המקריב אתו לא יחשב, בשעת הקרבה הוא נפסל, ואינו נפסל בשלישי, וכן
19 פירושו: בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה, ואם חשב פגול יהיה. והנפש האכלת ממנו, אפילו בתוך הזמן, עונה תשא. — והבשר של קדש שלמים אשר יגע בכל טמא, לא יאכל. והבשר, לרבות אבר שיצא מקצתו, שהפנימי מותר. כל טהור יאכל בשר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל (דברים י"ב), יכול לא יאכלו שלמים
20 אלא הבעלים? לכך נאמר כל טהור יאכל בשר. וטמאתו עליו, בטומאת הגוף הכתוב מדבר; אבל טהור שאכל את הטמא אינו ענוש כרת, אלא אזהרת והבשר אשר יגע בכל טמא וגו', ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת בתורה, אלא חכמים למדוה בגזרה שוה. שלש כריתות אמורות באוכלי קדשים בטומאת הגוף, ודרשום רבותינו בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד, שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו.

אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב 23
שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃ וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה 24
יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃ כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב 25
מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃ וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכֹל 26
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃ כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל 27
כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 28 29
לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה יָבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃ יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־ 30
הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה 31
הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְרוּמָה 32
לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃ הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים 33
וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה׃
כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת 34
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן 35
וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן לַיהוָה׃
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי 36
יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃ זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה 37
וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים׃ אֲשֶׁר צִוָּה 38

יעשה לכל מלאכה, בא ולמד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות. ואכל 24
לא תאכלהו, אמרה תורה יבא איסור נבלה וטרפה ויחול על איסור חלב,
שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבלה, ולא תאמר אין איסור חל על איסור.
לעוף ולבהמה, פרט לדם דגים וחגבים. בכל מושבתיכם, לפי שהיא חובת 26

23 לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר כָּל־תְּרַב תּוֹר וְאִמַּר וְעִזָּא
24 לָא תֵיכְלוּן: וּתְרַב נְבִילָא וּתְרַב תְּבִירָא יִתְעֲבֵד לְכָל עֲבִדְתָּא וּמֵיכַל
25 לָא תֵיכְלֻנֵּהּ: אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוּל תַּרְבָּא מִן בְּעִירָא דִּי יְקָרְבוּן מִנֵּהּ
26 קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא דֵּי־תֵיכוּל מֵעַמֵּהּ: וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן
27 בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן דְּעוֹפָא וְדִבְעִירָא: כָּל אֲנָשָׁא דֵּי־תֵיכוּל כָּל דְּמָא וְיִשְׁתֵּיצֵי
28 29 אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמֵּהּ: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דִּמְקָרֵב יָת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי קֳדָם יְיָ יֵיתֵי יָת קֻרְבָּנֵהּ
30 לְקֳדָם יְיָ מִנִּכְסַת קוּדְשׁוֹהִי: יְדוֹהִי תַּיְתוּן יָת קֻרְבָּנַיָּא דַּיְיָ יָת תַּרְבָּא
31 עַל חֶדְיָא יַיְתִנֵּהּ יָת חֶדְיָא לַאֲרָמָא יָתֵהּ אֲרוּמָא קֳדָם יְיָ: וְיַסֵּק כַּהֲנָא
32 יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וִיהֵי חֶדְיָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי: וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא
33 תִּתְּנוּן אַפְרָשׁוּתָא לְכַהֲנָא מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן: דִּמְקָרֵב יָת דַּם נִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא וְיָת תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילֵהּ תְּהֵי שׁוֹקָא דְיַמִּינָא לַחֲלָק:
34 אֲרֵי יָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְאַפְרָשׁוּתָא נְסֵבִית מִן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהָבִית יָתְהוֹן לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם
35 עָלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי מִקֻּרְבָּנַיָּא דַּיְיָ
36 בְּיוֹמָא דִּי יְקָרְבוּן יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ: דִּי פַקִּיד יְיָ לְמִתַּן לְהוֹן
37 בְּיוֹמָא דְּרַבִּי יָתְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן: דָּא אוֹרַיְתָא
לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא וּלְחַטָּאתָא וְלַאֲשָׁמָא וּלְקֻרְבָּנַיָּא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:
38 דִּי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי בְּיוֹמָא דְּפַקְדֵהּ יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הגוף ואיכה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות. ובמסכת קדושין בפ״א מפרש
30 למה הוצרך לומר. ידיו תביאינה וגו׳, שתהא יד הבעלים מלמעלה והחלב
והחזות נתונין בה, ויד כהן מלמטה ומניפן. את אשי ה׳, ומה הן האשים?
את החלב על החזה יביאנו, כשמביאו מבית המטבחים נותן חלב על החזה,
וכשנותנו ליד המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה, וזהו האמור במקום
אחר, שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף וגו׳ (ויקרא י׳),
ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר, ונמצא החזה למטה; וזהו שנאמר וישימו
החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה (ויקרא ט׳), למדנו שגלשה
כהנים זקוקין לה. כך מפורש במנחות. את החלב על החזה יביאנו, ואת
החזה למה מביא? להניף אותו הוא מביאו, ולא שיהא הוא מן האשים. לפי
שנאמר את אשי ה׳, את החלב על החזה, יכול שיהא אף החזה לאשים?
31 לכך נאמר את החזה להניף וגו׳. והקטיר הכהן את החלב, ואחר כך
והיה החזה לאהרן, למדנו שאין הבשר נאכל בעוד שהאמורים למטה מן
32 המזבח. שוק, מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד הפרק האמצעי
33 שהוא סובך של רגל. המקריב את דם השלמים וגו׳, מי שהוא ראוי לזריקתו
ולהקטיר חלביו; יצא טמא בשעת זריקת דמים או בשעת הקטר חלבים, שאינו
34 37 חולק בבשר. תנופה ותרומה מוליך ומביא מעלה ומוריד. ולמלואים, ליום

יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֺּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְהַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי׃ פ רביעי
ח 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 2 קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת ׀ פַּר הַחַטָּאת
וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמַּצּוֹת׃ 3 וְאֵת כָּל־הָעֵדָה
הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ 4 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ 5 וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃
6 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם׃
7 וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ
אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב
הָאֵפֹד וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ׃ 8 וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־
הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים׃ 9 וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת
עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פָּנָיו אֵת צִיץ
הַזָּהָב נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ 10 וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־
אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ 11 וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים
וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ
לְקַדְּשָׁם׃ 12 וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח
אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ 13 וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבִּשֵׁם
כֻּתֳּנֹת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ 14 וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמֹךְ
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת׃ 15 וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח

חצי התורה בפסוקים

חמישי

2 חנוך הכהונה. קח את אהרן, פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה. קח את אהרן, קחנו בדברים ומשכהו.

ח 1 לְקָרָבָא יָת־קֻרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
2 לְמֵימַר׃ קָרֵב יָת־אַהֲרֹן וְיָת־בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת לְבוּשַׁיָּא וְיָת מִשְׁחָא
דִרְבוּתָא וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין וְיָת סַלָּא דְפַטִּירַיָּא׃
3 4 וְיָת כָּל־כְּנִשְׁתָּא כְּנֵשׁ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא־דִי פַקִּיד
5 יְיָ יָתֵהּ וְאִתְכְּנִישַׁת כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה לִכְנִשְׁתָּא
6 דֵּין פִּתְגָּמָא דִי־פַקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד׃ וְקָרִיב מֹשֶׁה יָת־אַהֲרֹן וְיָת־בְּנוֹהִי
7 וְאַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃ וִיהַב עֲלוֹהִי יָת־כִּתּוּנָא וְזָרֵז יָתֵהּ בְּהֶמְיָנָא
וְאַלְבֵּשׁ יָתֵהּ יָת־מְעִילָא וִיהַב עֲלוֹהִי יָת־אֵפוֹדָא וְזָרֵז יָתֵהּ בְּהֶמְיַן
8 אֵפוֹדָא וְאַתְקֵן לֵהּ בֵּהּ׃ וְשַׁוִּי עֲלוֹהִי יָת־חוּשְׁנָא וִיהַב בְּחוּשְׁנָא יָת־
9 אוּרַיָּא וְיָת־תֻּמַּיָּא׃ וְשַׁוִּי יָת־מִצְנֶפְתָּא עַל־רֵישֵׁהּ וְשַׁוִּי עַל־מִצְנֶפְתָּא
לָקֳבֵל אַפּוֹהִי יָת צִיצָא דְדַהֲבָא כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ
10 יָת־מֹשֶׁה׃ וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת־מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וְרַבִּי יָת־מַשְׁכְּנָא וְיָת־
11 כָּל־דִּי־בֵהּ וְקַדִּישׁ יָתְהוֹן׃ וְאַדִּי מִנֵּהּ עַל־מַדְבְּחָא שְׁבַע זִמְנִין וְרַבִּי
12 יָת־מַדְבְּחָא וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי וְיָת־כִּיּוֹרָא וְיָת־בְּסִיסֵהּ לְקַדָּשׁוּתְהוֹן׃ וַאֲרִיק
13 מִמִּשְׁחָא דִרְבוּתָא עַל רֵישָׁא דְאַהֲרֹן וְרַבִּי יָתֵהּ לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃ וְקָרִיב
מֹשֶׁה יָת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאַלְבֵּשִׁנּוּן כִּתּוּנִין וְזָרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין וְאַתְקֵן
14 לְהוֹן כּוֹבָעִין כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ וְקָרֵב יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא
15 וּסְמַךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת־יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ תּוֹרָא דְחַטָּאתָא׃ וּנְכֵס וּנְסִיב

ואת פר החטאת וגו׳, אלו האמורים בענין צואת המלואים בואתה תצוה
3 (שמות כ״ט), ועכשיו יום ראשון למלואים הוא וזרזו בשעת מעשה. ואת כל
העדה הקהל אל פתח אהל מועד. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את
5 המרובה. זה הדבר, דברים שתראו שאני עושה לפניכם צוני הקב״ה
8 לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. כל הענין הזה
9 פרשתי בואתה תצוה (שמות כ״ט). את האורים, כתב של שם המפורש. וישם
על המצנפת, פתילי תכלת הקבועים בציץ נתן על המצנפת, נמצא הציץ
11 תלוי במצנפת. ויז ממנו על המזבח. לא ידעתי היכן נצטוה בהזאות הללו.
12 ויצק, וימשח, בתחלה יוצק על ראשו ואח״כ נותן בין ריסי עיניו ומושך
13 15 באצבעו מזה לזה. ויחבש, ל׳ קשירה. ויחטא את המזבח, חטאו וטהרו מזרות,

מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ
וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
16 וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו׃ וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־
הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
17 חֶלְבְּהֶן וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה׃ וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ
וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר
18 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב אֵת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ
19 אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק
20 מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח
לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־
21 הַפָּדֶר׃ וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה
אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ אִשֶּׁה
22 הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּקְרֵב אֶת־
הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
23 יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וַיִּשְׁחָט ׀ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־
24 בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה
מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־
25 הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי
26 הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין׃ וּמִסַּל הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם

16 להכנס לקדושה. ויקדשהו בעבודה זו, לכפר עליו מעתה כל הכפרות. על
22 הכבד, לבד הכבד, שהיה נוטל מעט מן הכבד עמה. איל המלאים, איל

מֹשֶׁה יָת־דְּמָא וִיהַב עַל־קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר־סְחוֹר בְּאֶצְבְּעֵהּ וְדַכִּי
יָת־מַדְבְּחָא וְיָת־דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא וְקַדְּשֵׁהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי׃
16 וּנְסִיב יָת־כָּל־תַּרְבָּא דִּי עַל־גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת־תַּרְתֵּין כָּלְיָן
17 וְיָת־תַּרְבְּהֶן וְאַסֵּק מֹשֶׁה לְמַדְבְּחָא׃ וְיָת־תּוֹרָא וְיָת־מַשְׁכֵּהּ וְיָת־בִּסְרֵהּ
וְיָת־אֻכְלֵהּ אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת־
18 מֹשֶׁה׃ וְקָרִיב יָת דִּכְרָא דַעֲלָתָא וּסְמַכוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת־יְדֵיהוֹן
19 עַל־רֵישׁ דִּכְרָא׃ וּנְכַס וּזְרַק מֹשֶׁה יָת־דְּמָא עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃
20 וְיָת־דִּכְרָא פַּלִּיג לְאֶבְרוֹהִי וְאַסֵּק מֹשֶׁה יָת־רֵישָׁא וְיָת־אֶבְרַיָּא וְיָת־
21 תַּרְבָּא׃ וְיָת־גַּוָּא וְיָת־כְּרָעַיָּא חַלִּיל בְּמַיָּא וְאַסֵּק מֹשֶׁה יָת־כָּל־דִּכְרָא
לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא לְאִתְקַבָּלָא־בְרַעֲוָא קֻרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ כְּמָא־
22 דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ וְקָרִיב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא דְּכַר קֻרְבָּנַיָּא וּסְמַכוּ
23 אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת־יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ דִּכְרָא׃ וּנְכַס ׀ וּנְסִיב מֹשֶׁה מִן־
דְּמָא וִיהַב עַל־רוּם אוּדְנָא־דְאַהֲרֹן דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא
24 וְעַל־אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא׃ וְקָרִיב יָת־בְּנֵי אַהֲרֹן וִיהַב מֹשֶׁה מִן־דְּמָא
עַל־רוּם אוּדְנֵהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן יְדֵהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן
25 רַגְלֵהוֹן דְּיַמִּינָא וּזְרַק מֹשֶׁה יָת־דְּמָא עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ וּנְסִיב
יָת־תַּרְבָּא וְיָת־אַלְיְתָא וְיָת־כָּל־תַּרְבָּא דִּי עַל־גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא
26 וְיָת־תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת־תַּרְבְּהֶן וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא׃ וּמִסַּלָּא דְפַטִּירַיָּא
דִּי קֳדָם יְיָ נְסִיב גְּרִצְתָּא פַּטִּירָא חֲדָא וּגְרִצְתָּא דִלְחֵם מְשַׁח חֲדָא

השלמים; שמלואים ל׳ שלמים, שממלאים ומשלימים את הכהנים בכהונתם.
26 וחלת לחם שמן, היא רבוכה, שהיה מרבה בה שמן כנגד החלות והרקיקין.

שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק
הַיָּמִין׃ וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו 27
וַיָּנֶף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל 28
כַּפֵּיהֶם וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים הֵם לְרֵיחַ
נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הֶחָזֶה וַיְנִיפֵהוּ 29
תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמָנָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ * וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה 30
וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־
בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן 31
וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם
תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר
צִוֵּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ׃ וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלָּחֶם 32
בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ * וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת 33
יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים
יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה 34
לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם 35
וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא
תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃ וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים 36
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס * וַיְהִי בַּיּוֹם ט 1
הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר 2
אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה
תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר 3

כך מפורש במנחות. ויקטר המזבחה, משה שמש כל שבעת ימי המלואים 28 · בחלוק לבן. על העלה, אחר העולה. ולא מצינו שוק של שלמים קרב בכל

27 וְאֶסְפּוֹג חַד וְשׁוֹקָא עַל־תַּרְבַּיָּא וְעַל שׁוֹקָא דְיַמִּינָא: וִיהַב יָת כֹּלָּא
28 עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי בְנוֹהִי וַאֲרֵים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ: וּנְסֵיב
מֹשֶׁה יָתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן וְאַסֵּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קֻרְבָּנַיָּא אִנּוּן
29 לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֻרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ: וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת־חֶדְיָא
וַאֲרִימֵהּ אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִדְּכַר קֻרְבָּנַיָּא לְמֹשֶׁה הֲוָה לַחֲלָק כְּמָא־דִי
30 פַקֵּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה: וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִמִּשְׁחָא דִרְבוּתָא וּמִן־דְּמָא דִי עַל־
מַדְבְּחָא וְאַדִּי עַל־אַהֲרֹן עַל־לְבוּשׁוֹהִי וְעַל־בְּנוֹהִי וְעַל־לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
עִמֵּהּ וְקַדֵּישׁ יָת־אַהֲרֹן יָת־לְבוּשׁוֹהִי וְיָת־בְּנוֹהִי וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
31 עִמֵּהּ: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי בַּשִּׁילוּ יָת־בִּסְרָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְתַמָּן תֵּיכְלוּן יָתֵהּ וְיָת־לַחְמָא דִי בְּסַל קֻרְבָּנַיָּא כְּמָא־דִי פַקֵּדִית
32 לְמֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיכְלֻנֵּהּ: וּדְאִשְׁתְּאַר בְּבִשְׂרָא וּבְלַחְמָא בְּנוּרָא
33 תּוֹקְדוּן: וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְּקוּן שִׁבְעָא יוֹמִין עַד יוֹם מִשְׁלַם
34 יוֹמֵי קֻרְבָּנֵיכוֹן אֲרֵי שִׁבְעָא יוֹמִין יְקָרֵב יָת־קֻרְבַּנְכוֹן: כְּמָא־דִי עֲבַד
35 בְּיוֹמָא הָדֵין פַּקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן: וּבִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
תֵּיתְבוּן יְמָם וְלֵילֵי שִׁבְעָא יוֹמִין וְתִטְּרוּן יָת־מַטְּרַת מֵימְרָא דַייָ וְלָא
36 תְמוּתוּן אֲרֵי כֵן אִתְפַּקָּדִית: וַעֲבַד אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת כָּל־פִּתְגָּמַיָּא
דִּי־פַקֵּיד יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

ט

1 וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:
2 וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב־לָךְ עֵגֶל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין
3 וְקָרֵב קֳדָם יְיָ: וְעִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר סִיבוּ צְפִיר־בַּר־

34 מקום חוץ מזה. צוה ה׳ לעשת כל שבעת הימים. ורבותינו דרשו לעשת זה
מעשה פרה, לכפר זה מעשה יום הכפורים, וללמד שכהן גדול טעון פרישה
35 קודם יום הכפורים שבעת ימים, וכן הכהן השורף את הפרה. ולא תמותו,
36 הא אם לא תעשו כן הרי אתם חייבים מיתה. ויעש אהרן ובניו, להגיד
שבחן, שלא הטו ימין ושמאל.

1 ויהי ביום השמיני, שמיני למלואים, הוא ראש חדש ניסן, שהוקם המשכן
בו ביום, ונטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם. ולזקני ישראל, להשמיעם
שעל פי הדבור אהרן נכנס ומשמש בכהונה גדולה, ולא יאמרו מאליו נכנס.
2 קח לך עגל, להודיעו שכפר לו הקדוש ברוך הוא על ידי עגל זה על מעשה

לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה
תְּמִימִם לְעֹלָה: וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה 4
וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:
וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ 5
כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר 6
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: וַיֹּאמֶר 7
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ
וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן
הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־ 8
הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: וַיַּקְרִבוּ 9
בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: וְאֶת־ 10
הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת
הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְאֶת־ 11
הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וַיִּשְׁחַט 12
אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ 13
וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־ 14
הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה: וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן 15
הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ
וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן: וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט: 16
וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ 17
מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר: וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח 18

העגל שעשה. כי היום ה׳ נראה אליכם, להשרות שכינתו במעשה ידיכם. 4
לכן קרבנות הללו באין חובה ליום זה. קרב אל המזבח, שהיה אהרן בוש 7

4 עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגַל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא׃ וְתוֹר וּדְכַר
לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בִמְשַׁח אֲרֵי יוֹמָא־
5 דֵין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלֵי לְכוֹן׃ וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לָקֳדָם מַשְׁכַּן
6 זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא
7 דִּי־פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעִבֵד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת־עֲלָתָךְ וְכַפַּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא
8 וְעִבֵד יָת־קֻרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ׃ וּקְרֵב אַהֲרֹן
9 לְמַדְבְּחָא וּנְכֵס יָת־עֶגְלָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ׃ וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת־
דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל־קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת־דְּמָא
10 אֲרִיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃ וְיָת־תַּרְבָּא וְיָת־כָּלְיָתָא וְיָת־חִצְרָא מִן־כַּבְדָא
11 מִן־חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ וְיָת בִּשְׂרָא
12 וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃ וּנְכֵס יָת־עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ
13 בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת־דְּמָא וּזְרָקֵהּ עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר־סְחוֹר׃ וְיָת־עֲלָתָא
14 אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאֶבְרָהָא וְיָת־רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא׃ וְחַלִּיל יָת־גַּוָּא
15 וְיָת־כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל־עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא׃ וְקָרֵב יָת קֻרְבַּן עַמָּא
וּנְסִיב יָת־צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְנַכְסֵהּ וְכַפַּר־בִּדְמֵהּ כְּקַדְמָאָה׃
16 17 וְקָרֵב יָת־עֲלָתָא וַעֲבָדַהּ כִּדְחָזֵי׃ וְקָרִיב יָת־מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ
18 וְאַסֵּק עַל־מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא׃ וּנְכֵס יָת־תּוֹרָא וְיָת־דִּכְרָא

וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש? לכך נבחרת! את חטאתך, עגל בן בקר. ואת עלתך, האיל. קרבן העם, שעיר עזים ועגל וכבש. כל מקום
11 שנא׳ עגל, בן שנה הוא, ומכאן אתה למד. ואת הבשר ואת העור וגו׳. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים, וכולן על פי הדבור.
12 15 וימצאו, ל׳ הושטה והזמנה. ויחטאהו, עשהו כמשפט חטאת. כראשון, כעגל
16 17 שלו. ויעשה כמשפט, המפורש בעולת נדבה בויקרא. וימלא כפו, היא קמיצה.

הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם
אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר 19
וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד׃
וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה׃ 20
וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי 21
יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה׃ וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָו אֶל־הָעָם 22 ידיו
וַיְבָרְכֵם*) וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים׃ וַיָּבֹא 23
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם

מלבד עלת הבקר, כל אלה עשה אחר עולת התמיד. והמכסה, חלב המכסה 19
את הקרב. וישימו את החלבים על החזות, לאחר התנופה נתנו כהן המניף 20
לכהן אחר להקטירם, נמצאו העליונים למטה. ויברכם, ברכת כהנים: יברכך, 22
יאר, ישא. וירד מעל המזבח. ויבא משה ואהרן. למה נכנסו? מצאתי 23
בפרשת מלואים בברייתא הנוספת על תורת כהנים שלנו: למה נכנס משה
עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטורת. או לא נכנס אלא לדבר אחר?
הריני דן, ירידה וביאה טעונות ברכה, מה ירידה מעין עבודה אף ביאה מעין
עבודה; הא למדת למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטרת.
ד"א כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה
לישראל, היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי, ובשבילי לא ירדה

---

*) וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד· דיני שוא נח ושוא נע וחטף פתח.
כל שוא נע שאין אחריו אות אהח"ע ולא אות י' הוא נקרא בפתח חטף, ר"ל שוא עם
פתח. ולכן יש סופרים שינקדו ח"פ אפילו שלא באותיות אהח"ע, וינקדו בְּרֲכוּ· יְבָרֲכוּ·
יְשָׁרֲתוּ· יְגָרֲשׁוּ ורעיהם בח"פ, כי שואיהם נעים, להיותם מבנין הכבד הדגש; אבל
אָמְרוּ· שֹׁמְרִים· תְּשְׁבוּ ודומיהם בשוא פשוט לעולם, כי לדעת חשובי המדקדקים
הקדמונים, והראב"ע מהם, אין שואיהם נעים, אבל הם נחים ונקראים עם המלך אשר
לפניהם, והם אמרו כל שוא בְּאוֹת רפה שקדם לו אחד משבעת המלכים הוא נח, כי
הלשון העברית קשה לה רדיפת שלש תנועות, אלא בפגישת הכפל, כמו הַלֲלוּ· בְּתוֹכְכֶם·
וּבָזְזוּ את בִּזְזֵיהֶם· או באותיות אהח"ע, כמו נַהֲרֵי· נַחֲלֵי· ורק בשואים כאלה מדרך
העברים להאריך קצת ולקרוא אותם בפתח חטף, וגם זה איננו חק, כי לפעמים
יוחסרו גם כן לקרותם נח ולא ישתתפו פתח עמהם, כמו כל הִנְנִי· הִנְנוּ· או יִקְרָאֻנְנִי
ולא אענה, יְשַׁחֲרֻנְנִי ולא יִמְצָאֻנְנִי (משלי א' כ"ח), ועוד זולתם, וכן באותיות אהח"ע,
כמו נַחְלָה עבר (תהלים קכ"ד ד'), יַאְדִּיר· נֶהְפַּךְ· יַחְדָּיו· יַחְמֹל· יַעְלֵם וזולתם. וכל
דיני השוא תלוים בתנאים רבים. והנה מצאנו לבעל הטעמים שהטעים אֲשֶׁר פְּקָדוּ
(במדבר כ"ו ס"ד), עָלְפוּ שָׁכְבוּ (ישעיה כ"א כ'), הָרְאָה אֹתְךָ (שמות כ"ו ל'),
וְשַׁמְתִּי שֹׁמְרוֹן (מיכה א' ו'), ואתם לֹא תֵצְאוּ (שמות י"ב כ"ב) וכל דומיהם במרכא
חסרת לתגיר, בעבור שואיהן נחים (ועוד אחרים הזכרתי לקמן י"ט ל"ג. ועיין במדבר

נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת־דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ
19 עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר־סְחוֹר: וְיָת־תַּרְבַּיָּא מִן־תּוֹרָא וּמִן־דִּכְרָא אֲלִיתָא
20 וְחָפֵי־גַוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא: וְשַׁוִּיאוּ יָת־תַּרְבַּיָּא עַל חֶדְוָתָא וְאַסֵּק
21 תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא: וְיָת חֶדְוָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּיַמִּינָא אֲרֵים אַהֲרֹן אֲרָמָא
22 קֳדָם יְיָ כְּמָא־דִּי פַּקִּיד מֹשֶׁה: וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת־יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבָרֵכִנּוּן
23 וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבָרִיכוּ יָת־עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא־דַיְיָ לְכָל עַמָּא:

שכינה לישראל! אמר לו למשה, משה אחי, כך עשית לי, שנכנסתי ונתביישתי? מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל. (ויבא משה ואהרן, לאחר שירד אהרן מעל המזבח באו משה ואהרן אל אהל מועד, שכל העדה היו עומדים על פתח אהל מועד.) ויצאו ויברכו את העם, אמרו ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו (תהלים צ׳), יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם! לפי שכל שבעת ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, רבנו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל! לכך אמר להם היום זה הדבר אשר צוה ה׳ תעשו וירא אליכם כבוד ה׳, אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו.

ג׳ ו׳, כ״ג, דברים ח׳ ב׳, י״ב ט״ו); והטעים סַלֵּי תּוֹכֵךְ (יחזקאל כ״ח י״ו) בדרגא, לפי שזה השוא נע ונקרא בח״פ בעבור הכפל, וכן אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ (ישעיה י״ט כ״ה) בדרגא, לפי שזה השוא גם הוא נע ונקרא בח״פ; וכן הוֹלִיכֵךְ הַמּוֹלִיכֵךְ בח״פ בעבור הכפל, כמו שכתבתי בדברים ח׳ ב׳, י״ב ע״ו. ויאמר בן בלעם בטעמי המקרא שלו וז״ל: תנאי ל׳ ברכה אם יהיה הטעם על הב׳ יהיה שוא שוכן, כמו בָּרֲכוּ נָא (דה״א כ״ט כ׳) ואשר יהיה על הכ׳ יהוה שוא מניע, כמו בעבור תְּבָרֲכַנִּי נפשך (בראשית כ״ז י״ט ול״א), חוץ ממקום אחד, ולעולם בָּרֲכַת (דניאל ד׳ ל״א), וכל בִּרְכַּת וּבִרְכוֹת דכותה, כגון ומברכתך יבורך, ברכות אביך. עכ״ל. גם בקונטרס המסורת המיוחס לבן אשר נאמרו כדברים האלה: כל ל׳ ברכה, אם ב׳ משוכה (ר״ל אם הב׳ בתנועה משוכה, חולם קמץ וצרי), ובה הטעם תמוכה, לעולם (איכה) כרוכה, כמו וְהִתְבָּרֲכוּ בוֹ, בָּרֲכוּ נָא, וְיִתְבָּרֲכוּ ב׳, ואם טעמה על כ׳ נסוכה, בפתחא ערוכה, בקשת דרוכה, כגון וַאֲבָרֲכָה מְבָרֲכֶיךָ, בָּרֲכֵנִי גַם אָנִי, בָּרֲכוּ יי; חוץ מאחד, במקרא מיוחד, על כ׳ טעמו, והוא כרוך בכאמו, ולעולם בָּרֲכַת*). עכ״ל. ומה שהתנו החכמים האלה התנאי הזה בל׳ ברכה דוקא, ולא בשאר לשונות הבאים בבנין הכבד הדגש, הדומים לו, כגון לשון גרוש ולשון שרות ודכוותהון, הסבה בזה לפי שלא מצאנו בכל המקרא אחד מלשונות האלה סמוך לאלה זעירא עד שישוב הטעם לאחור אל פ׳ הפעל כי אם בלשון ברכה לבדו; ואולם סבת השתנות השוא המניע לשוא שוכן כשהנגון בב׳ היא הנגינה המוקדמת, שמדרכה לבטל החטף פתח מן האות אשר אחריה, כמו שאוכור עוד להלן בפרשה י״א ל״ו אבל אך מעין ובור. ע״ש.

היידנהיים.

*) אבן ברוב ספרים שלנו וגם בכ״י של כ״ד גם הוא בשוא נע, בָּרֲכַת.

לאווענשטיין.

24 וַיַּ֤רְא כְּבוֹד־יְהוָה֙ אֶל־כָּל־הָעָֽם׃ וַתֵּ֤צֵא אֵשׁ֙ מִלִּפְנֵ֣י יְהוָ֔ה
וַתֹּ֙אכַל֙ עַל־הַמִּזְבֵּ֔חַ אֶת־הָעֹלָ֖ה וְאֶת־הַחֲלָבִ֑ים וַיַּ֤רְא כָּל־
1 הָעָם֙ וַיָּרֹ֔נּוּ וַֽיִּפְּל֖וּ עַל־פְּנֵיהֶֽם׃ וַיִּקְח֣וּ בְנֵֽי־אַהֲרֹ֡ן נָדָב֩
וַאֲבִיה֜וּא אִ֣ישׁ מַחְתָּת֗וֹ וַיִּתְּנ֤וּ בָהֵן֙ אֵ֔שׁ וַיָּשִׂ֥ימוּ עָלֶ֖יהָ
קְטֹ֑רֶת וַיַּקְרִ֜יבוּ לִפְנֵ֤י יְהוָה֙ אֵ֣שׁ זָרָ֔ה אֲשֶׁ֛ר לֹ֥א צִוָּ֖ה
2 אֹתָֽם׃ וַתֵּ֥צֵא אֵ֛שׁ מִלִּפְנֵ֥י יְהוָ֖ה וַתֹּ֣אכַל אוֹתָ֑ם וַיָּמֻ֖תוּ
3 לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה אֶֽל־אַהֲרֹ֗ן הוּא֩ אֲשֶׁר־דִּבֶּ֨ר
יְהוָ֤ה ׀ לֵאמֹר֙ בִּקְרֹבַ֣י אֶקָּדֵ֔שׁ וְעַל־פְּנֵ֥י כָל־הָעָ֖ם אֶכָּבֵ֑ד
4 וַיִּדֹּ֖ם אַהֲרֹֽן׃ וַיִּקְרָ֣א מֹשֶׁ֗ה אֶל־מִֽישָׁאֵל֙ וְאֶ֣ל אֶלְצָפָ֔ן בְּנֵ֥י
עֻזִּיאֵ֖ל דֹּ֣ד אַהֲרֹ֑ן וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֗ם קִרְב֞וּ*) שְׂא֤וּ אֶת־אֲחֵיכֶם֙
5 מֵאֵ֣ת פְּנֵֽי־הַקֹּ֔דֶשׁ אֶל־מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ וַֽיִּקְרְב֗וּ וַיִּשָּׂאֻם֙
6 בְּכֻתֳּנֹתָ֔ם אֶל־מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶ֑ה כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר מֹשֶֽׁה׃ וַיֹּ֣אמֶר
מֹשֶׁ֣ה אֶֽל־אַהֲרֹ֡ן וּלְאֶלְעָזָר֩ וּלְאִֽיתָמָ֨ר ׀ בָּנָ֜יו רָאשֵׁיכֶ֥ם
אַל־תִּפְרָ֣עוּ ׀ וּבִגְדֵיכֶ֤ם לֹֽא־תִפְרֹ֙מוּ֙ וְלֹ֣א תָמֻ֔תוּ וְעַ֥ל כָּל־
הָעֵדָ֖ה יִקְצֹ֑ף וַאֲחֵיכֶם֙ כָּל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל יִבְכּוּ֙ אֶת־הַשְּׂרֵפָ֔ה
7 אֲשֶׁ֖ר שָׂרַ֥ף יְהוָֽה׃ וּמִפֶּ֩תַח֩ אֹ֨הֶל מוֹעֵ֜ד לֹ֤א תֵֽצְאוּ֙ פֶּן־תָּמֻ֔תוּ
כִּי־שֶׁ֛מֶן מִשְׁחַ֥ת יְהוָ֖ה עֲלֵיכֶ֑ם וַֽיַּעֲשׂ֖וּ כִּדְבַ֥ר מֹשֶֽׁה׃ פ
8 9 וַיְדַבֵּ֣ר יְהוָ֔ה אֶֽל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃ יַ֣יִן וְשֵׁכָ֞ר אַל־תֵּ֣שְׁתְּ ׀
אַתָּ֣ה ׀ וּבָנֶ֣יךָ אִתָּ֗ךְ בְּבֹאֲכֶ֛ם אֶל־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד וְלֹ֣א תָמֻ֑תוּ
10 חֻקַּ֥ת עוֹלָ֖ם לְדֹרֹתֵיכֶֽם׃ וּֽלֲהַבְדִּ֔יל בֵּ֥ין הַקֹּ֖דֶשׁ וּבֵ֣ין הַחֹ֑ל

---

*) הקורא יטעים קִרְבוּ, הגריש קודם התלישא, ושניהם על הב׳.

24 2 וירנו, כתרגומו. ותצא אש. רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש; תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין למקדש. משל למלך שהיה לו בן בית וכו׳, כדאיתא בויקרא רבה. 3 הוא אשר דבר וגו׳, היכן דבר? ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כ״ט), אל תקרא בכבודי אלא

24 וּנְפַקַת אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת עַל־מַדְבְּחָא יָת־עֲלָתָא וְיָת־תַּרְבַּיָּא
1 וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבַּחוּ וּנְפָלוּ עַל־אַפֵּיהוֹן׃ וּנְסִיבוּ בְּנֵי־אַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְהֵן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ
2 קֳדָם יְיָ אֶשָּׁתָא נוּכְרֵיתָא דִּי לָא פַקֵּיד יָתְהוֹן׃ וּנְפַקַת אֶשָּׁתָא מִן
3 קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי־
מַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל־אַפֵּי כָל־עַמָּא אִתְיַקַּר וּשְׁתִיק
4 אַהֲרֹן׃ וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח־אֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן
וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יָת־אֲחוּכוֹן מִן־קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבָּרָא
5 לְמַשְׁרִיתָא׃ וּקְרִיבוּ וּנְטָלֻנּוּן בְּכִתּוּנֵיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא־דִי
6 מַלֵּיל מֹשֶׁה׃ וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן
לָא־תְרַבּוּן־פְּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא־תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל־
כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת־יְקֵדְתָּא דִּי
7 אוֹקֵיד יְיָ׃ וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְקוּן דִּילְמָא תְמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח
8 רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה׃ וּמַלֵּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃
9 חֲמַר וּמְרַוֵּי לָא תִשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ בְּמֵעַלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא
10 תְמוּתוּן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן׃ וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין

במכובדי. אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית
במיודעיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים
ממני וממך. וידם אהרן, קבל שכר על שתיקתו; ומה שכר קבל? שנתיחד
עמו הדבור, שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין. בקרבי, בבחירי. ועל פני
כל העם אכבד, כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתירא ומתעלה ומתקלס:
אם כן באלו כל שכן ברשעים! וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך (תהלים
4 ס"ח), אל תקרא ממקדשיך אלא ממקודשיך. דד אהרן, עוזיאל אחי עמרם
היה, שנא' ובני קהת עמרם ויצהר חברון ועוזיאל (שמות ו'). שאו את אחיכם
וגו', כאדם האומר לחברו העבר את המת מלפני הכלה, שלא לערבב את
5 השמחה! בכתנתם של מתים; מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם; כמין
6 שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמיהם. אל תפרעו, אל תגדלו שער. מכאן
שאבל אסור בתספורת; אבל אתם אל תערבבו שמחתו של מקום. ולא תמתו,
הא אם תעשו כן תמותו. ואחיכם כל בית ישראל, מכאן שצרתן של תלמידי
9 חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה. יין ושכר, יין דרך שכרותו. בבאכם
אל אהל מועד, אין לי אלא בבאכם להיכל, בגשתם למזבח מנין? נאמר
כאן ביאת אהל מועד, ונאמר בקדוש ידים ורגלים ביאת אהל מועד (שמות
ל'), מה להלן עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד, אף כאן עשה גישת מזבח
10 כביאת אהל מועד. ולהבדיל, כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת; הא

וּבֵ֥ין הַטָּמֵ֖א וּבֵ֥ין הַטָּהֽוֹר׃ וּלְהוֹרֹ֖ת אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל אֵ֚ת כָּל־ 11
הַחֻקִּ֔ים אֲשֶׁ֨ר דִּבֶּ֧ר יְהוָ֛ה אֲלֵיהֶ֖ם בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃ פ רביעי
12 וַיְדַבֵּ֨ר מֹשֶׁ֜ה אֶֽל־אַהֲרֹ֗ן וְאֶ֣ל אֶלְעָזָ֣ר וְאֶל־אִיתָמָ֣ר ׀ בָּנָיו֮
הַנּֽוֹתָרִים֒ קְח֣וּ אֶת־הַמִּנְחָ֗ה הַנּוֹתֶ֙רֶת֙ מֵאִשֵּׁ֣י יְהוָ֔ה וְאִכְל֥וּהָ
מַצּ֖וֹת אֵ֣צֶל הַמִּזְבֵּ֑חַ כִּ֛י קֹ֥דֶשׁ קָֽדָשִׁ֖ים הִֽוא׃ 13 וַאֲכַלְתֶּ֤ם אֹתָהּ֙
בְּמָק֣וֹם קָד֔וֹשׁ כִּ֣י חָקְךָ֤ וְחָק־בָּנֶ֙יךָ֙ הִ֔וא מֵאִשֵּׁ֖י יְהוָ֑ה
כִּי־כֵ֖ן צֻוֵּֽיתִי׃ 14 וְאֵת֩ חֲזֵ֨ה הַתְּנוּפָ֜ה וְאֵ֣ת ׀ שׁ֣וֹק הַתְּרוּמָ֗ה
תֹּֽאכְלוּ֙ בְּמָק֣וֹם טָה֔וֹר אַתָּ֕ה וּבָנֶ֥יךָ וּבְנֹתֶ֖יךָ אִתָּ֑ךְ כִּֽי־
חָקְךָ֤ וְחָק־בָּנֶ֙יךָ֙ נִתְּנ֔וּ מִזִּבְחֵ֖י שַׁלְמֵ֥י בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ 15 שׁ֣וֹק
הַתְּרוּמָ֞ה וַחֲזֵ֣ה הַתְּנוּפָ֗ה עַ֣ל אִשֵּׁ֤י הַחֲלָבִים֙ יָבִ֔יאוּ לְהָנִ֥יף
תְּנוּפָ֖ה לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְהָיָ֨ה לְךָ֜ וּלְבָנֶ֤יךָ אִתְּךָ֙ לְחָק־עוֹלָ֔ם
כַּאֲשֶׁ֖ר צִוָּ֥ה יְהוָֽה׃* וְאֵ֣ת ׀ שְׂעִ֣יר הַֽחַטָּ֗את דָּרֹ֥שׁ דָּרַ֖שׁ* מֹשֶׁ֑ה 16 בתיבות
וְהִנֵּ֣ה שֹׂרָ֑ף וַ֠יִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָ֤ר וְעַל־אִיתָמָר֙ בְּנֵ֣י אַהֲרֹ֔ן
הַנּוֹתָרִ֖ם לֵאמֹֽר׃ 17 מַדּ֗וּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּ֤ם אֶת־הַחַטָּאת֙ בִּמְק֣וֹם
הַקֹּ֔דֶשׁ כִּ֛י קֹ֥דֶשׁ קָדָשִׁ֖ים הִ֑וא וְאֹתָ֣הּ ׀ נָתַ֣ן לָכֶ֗ם לָשֵׂאת֙
אֶת־עֲוֺ֣ן הָֽעֵדָ֔ה לְכַפֵּ֥ר עֲלֵיהֶ֖ם לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ 18 הֵ֚ן לֹא־הוּבָ֣א

---

*) דָּרַ֖שׁ נ״ל בראש שטה, והוא חצי התורה בתבות.

למדת שאם עבד, עבודתו פסולה. ולהורת, למד שאסור שכור בהוראה: יכול 11
יהא חייב מיתה? תלמוד לומר ואתה ובניך אתך .... ולא תמותו (במדבר י״ח),
כהנים בעבודתם במיתה, ואין חכמים בהוראתם במיתה. הנותרים 12
מן המיתה; מלמד שאף עליהן נקנסה מיתה על עון העגל; הוא שנאמר
ובאהרן התאנף ה׳ מאד להשמידו (דברים ט׳), ואין השמדה אלא כלוי בנים,
שנאמר ואשמד פריו ממעל (עמוס ב׳), ותפלתו של משה בטלה מֶחֱצָה׳ שנאמר
ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא (דברים ט׳). קחו את המנחה, אף
על פי שאתם אוננין, (ואף על פי) שהקדשים אסורים לאונן. את־המנחה,
זו מנחת שמיני ומנחת נחשון. ואכלוה מצות, מה תלמוד לומר? לפי שהיא
מנחת צבור ומנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות הוצרך לפרש בה דין שאר
מנחות. וחק בניך, אין לַבָּנוֹת חק בקדשים. כי כן צויתי, באנינות יאכלוה. 13
ואת חזה התנופה של שלמי צבור. תאכלו במקום טהור. וכי את הראשונים 14

11 מסאבא ובין דכיא: ולאלפא ית־בני ישראל ית כל־קימיא די
12 מליל יי להון בידא דמשה: ומליל משה עם־אהרן ועם־אלעזר
ועם־איתמר בנוהי דאשתארו סיבו ית־מנחתא דאשתארת מקרבניא
13 דיי ואכלוהא פטיר בסטר מדבחא ארי קדש קודשין היא: ותיכלון
יתה באתר קדיש ארי חלקך וחלק בניך היא מקרבניא דיי ארי
14 כן אתפקדית: וית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא תיכלון
באתר דכי את ובניך ובנתיך עמך ארי חלקך וחלק־בניך אתיהיבו
15 מנכסת קודשיא דבני ישראל: שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא
על קרבני תרביא ייתון לארמא ארמא קדם יי ויהי לך ולבניך
16 עמך לקים עלם כמא־די פקיד יי: וית צפירא דחטאתא מתבע
תבעי משה והא אתוקד ורגז על־אלעזר ועל־איתמר בני אהרן
17 דאשתארו למימר: מדין לא אכלתון ית־חטאתא באתר קדיש ארי
קדש קודשין היא ויתה יהב לכון לסלחא על חובי כנשתא לכפרא
18 עליהון קדם יי: הא לא־אתעל ית דמה לבית קודשא גואה

אכלו במקום טמא? אלא הראשונים שהם קדשי קדשים הוזקקה אכילתם
במקום קדוש, אבל אלו אין צריכים תוך הקלעים, אבל צריכין הם להאכל
תוך מחנה ישראל, שהוא טהור מלהכנס שם מצורעים. מכאן שקדשים קלים
נאכלין בכל העיר. אתה ובניך ובנתיך, אתה ובניך בחלק, אבל בנותיך
לא בחלק, אלא אם תתנו להם מתנות רשאות הן לאכל בחזה ושוק. או
אינו אלא אף הבנות בחלק? תלמוד לומר כי חקך וחק בניך נתנו, חק
15 לבנים ואין חק לבנות. (שוק התרומה וחזה התנופה, ל׳ אשר הונף ואשר
הורם (שמות כ״ט.) (על אשי החלבים, כמו חלבי השלמים (ויקרא י׳.)
על אשי החלבים, מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה. ויסוד המקראות
16 שלא יכחישו זה את זה כבר פרשתי את שלשתן בצו את אהרן. שעיר החטאת,
שעיר מוספי ר״ח. ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום, שעיר עזים, ושעיר נחשון,
ושעיר ר״ח, ומכולם לא נשרף אלא זה. ונחלקו בו חכמי ישראל, י״א מפני
טומאה שנגעה בו נשרף, וי״א מפני אנינות נשרף, לפי שהוא קדשי דורות,
אבל בקדשי שעה סמכו על משה, שאמר להם במנחה ואכלוה מצות. דרש
דרש, שתי דרישות (הללו), מפני מה נשרף זה ומפני מה (לא) נאכלו
אלו? כך היא בת״כ. על אלעזר ועל איתמר, בשביל כבודו של אהרן הפך
17 פניו כנגד הבנים וכעס. לאמר, אמר להם השיבוני על דברי! מדוע לא
אכלתם את החטאת במקום הקדש, וכי חוץ לקדש אכלוה? והלא שרפוה!
ומהו אומר במקום הקדש? אלא אמר להם שמא חוץ לקלעים יצאה ונפסלה,
כי קדש קדשים היא, ונפסלין ביוצא? והם אמרו לו לא. אמר להם הואיל
ובמקום הקודש היתה, מדוע לא אכלתם אותה? ואתה נתן לכם לשאת
וגו׳, שהכהנים אוכלים ובעליהן מתכפרים. לשאת את עון העדה, מכאן
למדנו ששעיר ר״ח היה, שהוא מכפר על עון טומאת מקדש וקדשיו; שחטאת
18 שמיני וחטאת נחשון לא לכפרה באו. הן לא הובא וגו׳, שאילו הובא היה

אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ
19 כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי׃ וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ
אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי
20 כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע
מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו׃ פ ששי
יא 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם׃ 2 דַּבְּרוּ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־
3 הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת
4 שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃ אַךְ
אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה
אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס
5 טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה
6 לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת
גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם׃
7 וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה
8 וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם׃ מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ

לכם לִשְׂרֵפָה, כמו שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו׳ (ויקרא ו׳). אכול תאכלו אתה, היה לכם לאכלה, אף על פי שאתם אוננים. כאשר צויתי לכם במנחה. וידבר אהרן, אין ל׳ דבור אלא ל׳ עז, שנאמר וידבר העם וגו׳ (במדבר כ״א). אפשר משה קצף על אלעזר ועל איתמר ואהרן מדבר? הא ידעת שלא היתה אלא מדרך כבוד; אמרו אינו בדין שיהא אבינו יושב ואנו מדברים לפניו, ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו. יכול שלא היה באלעזר להשיב? ת״ל ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו׳ (במדבר ל״א), הרי כשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים. זו מצאתי בספרי של פנים שני. הן היום הקריבו, מהו אומר? אלא אמר לו משה שמא זרקתם דמה אוננים, שהאונן שעבד חלל? אמר לו אהרן וכי הם הקריבו, שהם הדיוטות? אני הקרבתי, שאני כהן גדול ומקריב אונן. ותקראנה אתי כאלה, אפילו לא היו המתים בני אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו, כגון כל האמורים בפרשת כהנים שהכהן מטמא להם. ואכלתי חטאת, ואם אכלתי חטאת, הייטב וגו׳. היום, אבל אנינות לילה

19 מיכל תיכלון יתה בקודשא כמא־די פקדית: ומליל אהרן עם־
משה הא יומא־דין קריבו ית־חטאתהון וית עלתהון קדם יי וערעא־
יתי עקן כאלין אלו־פון אכלית חטאתא יומא־דין התקן קדם יי:
20 ושמע משה ושפר בעינוהי: ומליל יי עם־משה ולאהרן למימר יא 1
2 להון: מלילו עם־בני ישראל למימר דא חיתא די תיכלון מכל־
3 בעירא די על־ארעא: כל די סדיקן פרסתא ומטלפן טלפין פרסתא
4 מסקא פשרא בבעירא יתה תיכלון: ברם ית־דין לא תיכלון ממסקי
פשרא וממסדיקי פרסתא ית־גמלא ארי־מסיק פשרא הוא ופרסתא
5 לא סדיקא מסאב הוא לכון: וית־טפזא ארי־מסיק פשרא הוא
6 ופרסתא לא סדיקא מסאב הוא לכון: וית־ארנבא ארי מסקא
7 פשרא הוא ופרסתא לא סדיקא מסאבא היא לכון: וית חזירא ארי־
סדיק פרסתא הוא ומטלפן טלפין פרסתה והוא פשרא לא־פשר
8 מסאב הוא לכון: מבסרהון לא תיכלון ובנבלתהון לא תקרבון מסאבין

מותר, שאין אונן אלא ביום קבורה. הייטב בעיני ה׳? אם שמעת בקדשי
20 שעה אין לך להקל בקדשי דורות. וייטב בעיניו, הודה ולא בוש לומר לא שמעתי.
1 אל משה ואל אהרן, למשה אמר שיאמר לאהרן. לאמר אלהם, אמר
שיאמר לאלעזר ולאיתמר. או אינו אלא לומר לישראל? כשהוא אומר דברו
אל בני ישראל הרי דבור אמור לישראל; הא מה אני מקיים לאמר
2 אלהם? לבניו, לאלעזר ולאיתמר. דברו אל בני ישראל, את כלם השוה
להיות שלוחים בדבור זה, לפי שהושוו בדמימה וקבלו עליהם גזירת המקום
מאהבה. זאת החיה, ל׳ חיים; לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות
חיים, לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצות, ולאומות ע״א לא
אסר כלום. משל לרופא שנכנס לבקר את החולה וגו׳ — כדאיתא במדרש ר׳
תנחומא. זאת החיה, מלמד שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל:
זאת תאכלו וזאת לא תאכלו. את זה תאכלו וגו׳, אף בשרצי המים אחז
מכל מין ומין והראה להם; וכן בעוף, ואת אלה תשקצו מן העוף, וכן בשרצים,
וזה לכם הטמא. זאת החיה .... מכל הבהמה, מלמד שהבהמה בכלל
3 חיה. מפרסת, כתרגומו, סדיקא. פרסה, פלא״נטה בלעז (plante, פּוּסזאָהלע).
ושסעת שסע, שמובדלת מלמעלה ולמטה בשתי צפרנין, כתרגומו ומטלפן
טלפין, שיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואינן שסועות ומובדלות לגמרי,
שמלמטה מחוברות. מעלת גרה, מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו
לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק. גרה, כך שמו; ויתכן לתתו מגזרת מים
הנגרים (שמואל ב׳ ד׳), שהוא נגרר אחר הפה, ותרגומו פשרא, שעל ידי
הגרה האוכל נפשר ונמוח. בבהמה, תבה יתרה היא, לדרשה, להתיר את
השליל הנמצא במעי אמו. אתה תאכלו, ולא בהמה טמאה. והלא באזהרה
8 היא? אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה. מבשרם לא תאכלו, אין לי
אלא אלו, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין? אמרת קל
וחומר: ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו׳. מבשרם, על

וּבְנִבְלָתָ֖ם לֹ֣א תִגָּ֑עוּ טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶֽם׃ אֶת־זֶה֙ תֹּֽאכְל֔וּ 9
מִכֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם כֹּ֣ל אֲשֶׁר־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּמַּ֗יִם
בַּיַּמִּ֛ים וּבַנְּחָלִ֖ים אֹתָ֥ם תֹּאכֵֽלוּ׃ וְכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר אֵֽין־ל֜וֹ סְנַפִּ֣יר 10
וְקַשְׂקֶ֗שֶׂת בַּיַּמִּים֙ וּבַנְּחָלִ֔ים מִכֹּל֙ שֶׁ֣רֶץ הַמַּ֔יִם וּמִכֹּ֛ל נֶ֥פֶשׁ
הַֽחַיָּ֖ה אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם שֶׁ֥קֶץ הֵ֖ם לָכֶֽם׃ וְשֶׁ֖קֶץ יִהְי֣וּ לָכֶ֑ם 11
מִבְּשָׂרָם֙ לֹ֣א תֹאכֵ֔לוּ וְאֶת־נִבְלָתָ֖ם תְּשַׁקֵּֽצוּ׃ כֹּ֛ל אֲשֶׁ֥ר 12
אֵֽין־ל֛וֹ סְנַפִּ֥יר וְקַשְׂקֶ֖שֶׂת בַּמָּ֑יִם שֶׁ֥קֶץ ה֖וּא לָכֶֽם׃ וְאֶת־ 13
אֵ֙לֶּה֙ תְּשַׁקְּצ֣וּ מִן־הָע֔וֹף לֹ֥א יֵאָכְל֖וּ שֶׁ֣קֶץ הֵ֑ם אֶת־הַנֶּ֙שֶׁר֙
וְאֶת־הַפֶּ֔רֶס וְאֵ֖ת הָעָזְנִיָּֽה׃ וְאֶת־הַ֨דָּאָ֔ה וְאֶת־הָאַיָּ֖ה לְמִינָֽהּ׃ 14
אֵ֥ת כָּל־עֹרֵ֖ב לְמִינֽוֹ׃ וְאֵת֙ בַּ֣ת הַֽיַּעֲנָ֔ה וְאֶת־הַתַּחְמָ֖ס 15 16
וְאֶת־הַשָּׁ֑חַף וְאֶת־הַנֵּ֖ץ לְמִינֵֽהוּ׃ וְאֶת־הַכּ֥וֹס וְאֶת־הַשָּׁלָ֖ךְ 17
וְאֶת־הַיַּנְשֽׁוּף׃ וְאֶת־הַתִּנְשֶׁ֥מֶת וְאֶת־הַקָּאָ֖ת וְאֶת־הָרָחָֽם׃ 18
וְאֵ֙ת הַחֲסִידָ֔ה הָאֲנָפָ֖ה לְמִינָ֑הּ וְאֶת־הַדּֽוּכִיפַ֖ת וְאֶת־הָעֲטַלֵּֽף׃ 19
כֹּ֚ל שֶׁ֣רֶץ הָע֔וֹף הַהֹלֵ֖ךְ עַל־אַרְבַּ֑ע שֶׁ֥קֶץ ה֖וּא לָכֶֽם׃ אַ֚ךְ 20 21
אֶת־זֶה֙ תֹּֽאכְל֔וּ מִכֹּל֙ שֶׁ֣רֶץ הָע֔וֹף הַהֹלֵ֖ךְ עַל־אַרְבַּ֑ע אֲשֶׁר־
לו ק׳ לֹ֤א* כְרָעַ֙יִם֙ מִמַּ֣עַל לְרַגְלָ֔יו לְנַתֵּ֥ר בָּהֵ֖ן עַל־הָאָֽרֶץ׃ אֶת־ 22
אֵ֤לֶּה מֵהֶם֙ תֹּאכֵ֔לוּ אֶת־הָאַרְבֶּ֣ה לְמִינ֔וֹ וְאֶת־הַסָּלְעָ֖ם

בשרם באזהרה, ולא על עצמות וגידים קרנים וטלפים. ובנבלתם לא תגעו,
יכול יהו ישראל מוזהרים על מגע נבלה? ת"ל אמור אל הכהנים וגו' (ויקרא
כ"א), כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין; קל וחומר מעתה: ומה טומאת
המת חמורה לא הזהיר בה אלא כהנים, טומאת נבלה קלה לא כל שכן!
ומה ת"ל לא תגעו? ברגל (ר"ל בי"ט מצות רגלים). סנפיר, אלו ששט בהם.
קשקשת, אלו קליפין הקבועים בו, כמו שנאמר ושריון קשקשים הוא לבוש 9
(שמואל א' י"ז). שרץ, בכל מקום משמעו דבר נמוך שרוחש ונד על הארץ. 10
ושקץ יהיו, לאסור את עירוביהן אם יש בו בנותן טעם. מבשרם, אינו מוזהר 11
על הסנפירים ועל העצמות. ואת נבלתם תשקצו, לרבות יבחושין שסיננן.
יבחושין מושי"לונש (נכ"י מושיר"ונש, moucherons, מיקקען) בלעז. כל 12
אשר אין לו וגו', מה ת"ל? שיכול אין לי שיהא מותר אלא המעלה סמנין
שלו ליבשה, השירן במים מנין? ת"ל כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים,

9 אנון לכון: ית־דין תיכלון מכל די במיא כל די־לה ציצין וקלפין
10 במיא ביממיא ובנחליא יתהון תיכלון: וכל די־לית לה ציצין
וקלפין ביממיא ובנחליא מכל רחשא דמיא ומכל נפשתא חיתא
11 די במיא שקצא אנון לכון: ושקצא יהון לכון מבסרהון לא תיכלון
12 וית־נבלתהון תשקצון: כל די־לית לה ציצין וקלפין במיא שקצא
13 הוא לכון: וית־אלין תשקצון מן עופא לא יתאכלון שקצא אנון
14 15 נשרא וער ועזיא: ודיתא וטרפיתא לזנה: ית כל־עורבא לזנה:
16 17 וית בת נעמיתא וציצא וצפר שחפא ונצא לזנוהי: וקדיא ושלי־נונא
18 19 וקפופא: ובותא וקאתא וירקרקא: וחוריתא ואבו לזנה ונגר טורא
20 ועטלפא: כל רחשא דעופא דמהלך על־ארבע שקצא הוא לכון:
21 ברם ית־דין תיכלון מכל רחשא דעופא דמהלך על־ארבע די לה
22 קרצולין מעלוי רגלוהי לקפצא בהון על־ארעא: ית־אלין מנהון
תיכלון ית־גובא לזנה וית־רשונא לזנוהי וית־חרגולא לזנוהי וית־

13 הא אם היו לו כמים אף על פי שהשירן בעלייתו מותר. לא יאכלו, לחייב
את המאכילן לקטנים, שכך משמעו, לא יהיו נאכלים על ידך. או אינו אלא
לאסרן בהנאה? ת"ל לא תאכלום (דברים י"ד), באכילה אסורין, בהנאה
מותרין. כל עוף שנאמר בו למינה, למינו, למינהו, יש באותו המין שאין
16 דומין זה לזה לא במראיהם ולא בשמותם וכולן מין אחד. הנץ, איספ"רויר
17 (esprevier, שפערבער, ובכ"י אושט"וור, vautour, גייער). שלך, פרשו
רבותינו זה השולה דגים מן הים; וזהו שת"א ושלי נונא. כוס וינשוף הם
כואיט"ש (chouettes, נאכטאייולען), הצועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם,
18 ועוד אחר דומה לו שקורין ייב"ן (hibou, קייצליין). תנשמת הוא קלב"א
שיר"ין (schauve-souris, chauvesouris, פלעדערמויז), ודומה לעכבר הפורחת
בלילה; ותנשמת האמורה בשרצים היא דומה לה ואין לה עינים, וקורין
19 לה טל"פא (talpa, taupe, מוילוואורף). החסידה, זו דיה לבנה, ציגונ"יא
(cycogne, שטארך). ולמה נקרא שמה חסידה? שעושה חסידות עם חברותיה
במזונות. האנפה, היא דיה רגזנית; ונראה לי שהיא שקורין לה היי"רון
(heron, רייהער). הדוכיפת, תרנגול הבר, וכרבלתו כפולה, ובלעז הרו"פא
(huppe, herupé, ווידעהאפף). ולמה נקרא שמו דוכיפת? שהודו כפות, וזו
היא כרבלתו, ונגר טורא נקרא על שם מעשיו, כמו שפרשו רבותינו במסכת
20 גטין פרק מי שאחזו. שרץ העוף, הם הדקים הנמוכים הרוחשין על הארץ,
21 כגון זבובים וצרעין ויתושין וחגבים. על ארבע, על ארבע רגלים. ממעל
לרגליו, סמוך לצוארו יש לו כמין שתי רגלים לבד ארבע רגליו, וכשרוצה לעוף
ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי כרעים ופורח. ויש מהן הרבה באותן
שקורין לנגו"שטא (langouste, הייאשרעקקע); אבל אין אנו בקיאין בהן,
שארבעה סמני טהרה נאמרו בהם, ד' רגלים וד' כנפים וקרסולין, אלו כרעים
הכתובים כאן, וכנפיו חופין את רובו, וכל סמנין הללו מצויים באותן שבינותינו,
אבל יש שראשן ארוך, ויש שאין להם זנב, וצריך שיהיה שמו חגב, ובזה אין

לְמִינֵ֔הוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּ֖ל לְמִינֵ֑הוּ וְאֶת־הֶחָגָ֖ב לְמִינֵֽהוּ׃ וְכֹל֙ 23
שֶׁ֣רֶץ הָע֔וֹף אֲשֶׁר־ל֖וֹ אַרְבַּ֣ע רַגְלָ֑יִם שֶׁ֥קֶץ ה֖וּא לָכֶֽם׃
וּלְאֵ֖לֶּה תִּטַּמָּ֑אוּ כָּל־הַנֹּגֵ֥עַ בְּנִבְלָתָ֖ם יִטְמָ֥א עַד־הָעָֽרֶב׃ 24
וְכָל־הַנֹּשֵׂ֖א מִנִּבְלָתָ֑ם יְכַבֵּ֥ס בְּגָדָ֖יו וְטָמֵ֥א עַד־הָעָֽרֶב׃ 25
לְֽכָל־הַבְּהֵמָ֡ה אֲשֶׁ֣ר הִוא֩ מַפְרֶ֨סֶת פַּרְסָ֜ה וְשֶׁ֣סַע ׀ אֵינֶ֣נָּה 26
שֹׁסַ֗עַת וְגֵרָה֙ אֵינֶ֣נָּה מַעֲלָ֔ה טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶ֑ם כָּל־הַנֹּגֵ֥עַ
בָּהֶ֖ם יִטְמָֽא׃ וְכֹ֣ל ׀ הוֹלֵ֣ךְ עַל־כַּפָּ֗יו בְּכָל־הַֽחַיָּה֙ הַהֹלֶ֣כֶת 27
עַל־אַרְבַּ֔ע טְמֵאִ֥ים הֵ֖ם לָכֶ֑ם כָּל־הַנֹּגֵ֥עַ בְּנִבְלָתָ֖ם יִטְמָ֥א
עַד־הָעָֽרֶב׃ וְהַנֹּשֵׂא֙ אֶת־נִבְלָתָ֔ם יְכַבֵּ֥ס בְּגָדָ֖יו וְטָמֵ֣א עַד־ 28
הָעָ֑רֶב טְמֵאִ֥ים הֵ֖מָּה לָכֶֽם׃ ס וְזֶ֤ה לָכֶם֙ הַטָּמֵ֔א 29
בַּשֶּׁ֖רֶץ הַשֹּׁרֵ֣ץ עַל־הָאָ֑רֶץ הַחֹ֥לֶד וְהָעַכְבָּ֖ר וְהַצָּ֥ב לְמִינֵֽהוּ׃
וְהָאֲנָקָ֥ה וְהַכֹּ֖חַ וְהַלְּטָאָ֑ה וְהַחֹ֖מֶט וְהַתִּנְשָֽׁמֶת׃ אֵ֚לֶּה 30 31
הַטְּמֵאִ֥ים לָכֶ֖ם בְּכָל־הַשָּׁ֑רֶץ כָּל־הַנֹּגֵ֥עַ בָּהֶ֛ם בְּמֹתָ֖ם
יִטְמָ֥א עַד־הָעָֽרֶב׃ וְכֹ֣ל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו֩ מֵהֶ֨ם ׀ בְּמֹתָ֜ם 32
יִטְמָ֗א מִכָּל־כְּלִי־עֵץ֙ א֣וֹ בֶ֔גֶד אוֹ־עוֹר֙ א֣וֹ שָׂ֔ק כָּל־כְּלִ֕י
אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂ֥ה מְלָאכָ֖ה בָּהֶ֑ם בַּמַּ֧יִם יוּבָ֛א וְטָמֵ֥א עַד־הָעֶ֖רֶב
וְטָהֵֽר׃ *וְכָל־כְּלִי־חֶ֔רֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּ֥ל מֵהֶ֖ם אֶל־תּוֹכ֑וֹ כֹּ֣ל 33
אֲשֶׁ֧ר בְּתוֹכ֛וֹ יִטְמָ֖א וְאֹת֥וֹ תִשְׁבֹּֽרוּ׃ מִכָּל־הָאֹ֜כֶל אֲשֶׁ֣ר 34
יֵאָכֵ֗ל אֲשֶׁ֨ר יָב֥וֹא עָלָ֛יו מַ֖יִם יִטְמָ֑א וְכָל־מַשְׁקֶה֙ אֲשֶׁ֣ר

אנו יודעים להבדיל ביניהם. וכל שרץ העוף אשר אין לו ארבע רגלים, 23
בא ולמד שאם יש לו חמש טהור. ולאלה, העתידין לאמר למטה בענין, 24
תטמאו, כלומר בנגיעתם יש טומאה. וכל הנשא מנבלתם. כל מקום שנאמרה 25
טומאת משא חמורה מטומאת מגע, שהיא טעונה כבוס בגדים. מפרסת פרסה, 26
ושסע איננה שסעת, כגון גמל, שפרסתו סדוקה למעלה אבל למטה היא
מחוברת. כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה; והענין שבסוף הפרשה פרש
על בהמה טהורה. על כפיו, כגון כלב ודוב וחתול. טמאים הם לכם, למגע. 27
וזה לכם הטמא, כל טומאות הללו אינן לאסור אכילה, אלא לטומאה ממש, 29
להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומה וקדשים ולהכנס במקדש. החלד,

23 חגבא לזנוהי: וכל רחשא דעופא די־לה ארבע רגלין שקצא הוא
24 לכון: ולאלין תסתאבון כל־דיקרב בנבלתהון יהי־מסאב עד־רמשא:
25 וכל־דיטול מנבלתהון יצבע לבושוהי ויהי מסאב עד־רמשא:
26 לכל בעירא די היא סדיקא פרסתא וטלפין ליתהא מטלפא ופשרא
27 ליתהא מסקא מסאבין אנון לכון כל דיקרב בהון יהי מסאב: וכל
דמהלך על־ידוהי בכל־חיתא דמהלכא על־ארבע מסאבין אנון
28 לכון כל־דיקרב בנבלתהון יהי־מסאב עד־רמשא: ודיטול ית־
נבלתהון יצבע לבושוהי ויהי־מסאב עד־רמשא מסאבין אנון לכון:
29 ודין לכון מסאבא ברחשא דרחש על־ארעא חלדא ועכברא וצבא
30 31 לזנוהי: ויילא וכחא וחלטיתא וחמטא ואשותא: אלין דמסאבין
לכון בכל־רחשא כל־דיקרב בהון במותהון יהי־מסאב עד־רמשא:
32 וכל די־יפל עלוהי מנהון במותהון יהי מסאב מכל־מאן דאע או
לבוש או־משך או שק כל־מאן די תתעבד עבידא בהון במיא
33 יתעל ויהי מסאב עד־רמשא וידכי: וכל־מאן דחסף די יפל מנהון
34 לגוה כל די בגוה יסתאב ויתה תתברון: מכל־מיכלא דמתאכל
די יעלון עלוהי מיא יהי מסאב. וכל־משקה די ישתתי בכל־מאן

מוסטי"לה (mustela, וויעזעל). והצב, פויי"ט (בל"ז קראפו"ט, craput,
30 קרעטע), שדומה לצפרדע. אנקה, הרי"צן (hirudo, איגעל). הלטאה, לי"זרדה
(laisarde, איידעקסע). חמט, לימ"צה (limace, שנעקקע). תנשמת,
32 טל"פא (talpa, taupe, מוילוואורף). במים יובא, ואף לאחר טבילתו טמא
33 הוא לתרומה עד הערב, ואח"כ וטהר בהערב השמש. אל תוכו, אין כלי
חרס מטמא אלא מאוירו. כל אשר בתוכו יטמא, הכלי חוזר ומטמא מה
34 שבאוירו. ואתו תשברו, למד שאין לו טהרה במקוה. מכל האכל אשר
יאכל, מוסב על מקרא העליון, כל אשר בתוכו יטמא, מכל האכל אשר
בא עליו מים והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא. (וכן כל משקה אשר
ישתה בכל כלי והוא בתוך כלי חרס הטמא, יטמא.) למדנו מכאן דברים
הרבה: למדנו שאין אוכל מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים
פעם אחת, ומשבאו עליו מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפילו נגוב,
והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים; שכך יש לדרוש
המקרא: אשר יבא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי, יטמא
האוכל. ועוד למדו רבותינו מכאן, שאין ולד הטומאה מטמא כלים; שכך
שנינו: יכול יהו כל הכלים מטמאים מאויר כלי חרס? תלמוד לומר כל
אשר בתוכו יטמא; מכל האכל, אוכל מטמא מאויר כלי חרס, ואין כל
הכלים מטמאין מאויר כלי חרס, לפי שהשרץ אב הטומאה, והכלי שנטמא
ממנו ולד הטומאה, לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו; ולמדנו עוד
שהשרץ שנפל לאויר תנור והפת בתוכו ולא נגע השרץ בפת, התנור ראשון
והפת שנייה, ולא נאמר רואין את התנור כאלו מלא טומאה ותהא הפת

יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם ׀ עָלָיו 35
יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם׃
אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם 36
יִטְמָא׃ וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ 37
טָהוֹר הוּא׃ וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו 38
טָמֵא הוּא לָכֶם׃ ס וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה 39
אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא 40
אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַשֶּׁרֶץ 41
הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃ כֹּל הוֹלֵךְ עַל־ 42
גָּחוֹן* וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־
הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם׃
אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא 43
תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם 44
וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ

* ו׳ רבתי, וחצי התורה באותיות

תחלה, שאם אתה אומר כן לא נתמעטו כל הכלים מלהטמא מאויר כלי חרס,
שהרי טומאה עצמה נגעה בהן מגבן; ולמדנו עוד על ביאת מים שאינה
מכשרת זרעים אלא אם כן נפלו עליהן משנתלשו, שאם אתה אומר מקבלין
הכשר במחובר, אין לך שלא באו עליו מים, ומהו אומר אשר יבוא עליו
מים? ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחרים אלא אם כן יש בו כביצה,
שנאמר אשר יאכל, אוכל הנאכל בבת אחת — ושערו חכמים אין בית הבליעה
מחזיק יותר מביצת תרנגולת. תנור וכירים, כלים המטלטלים הם, והם של 35
חרס, ויש להן תוך, ושופת את הקדרה על נקב החלל, ושניהם פיהם למעלה.
יתץ, שאין לכלי חרס טהרה בטבילה. וטמאים יהיו לכם, שלא תאמר מְצֻוֶּה
אני לנותצם, ת״ל וטמאים יהיו לכם, אם רצה לקיימן בטומאתן רשאי. אך 36
מעין ובור מקוה מים, המחוברים לקרקע, אין מקבלים טומאה; ועוד יש
לך ללמוד יהיה טהור הטובל בהם מטומאתו. ונגע בנבלתם יטמא, אפילו
הוא בתוך מעין ובור ונוגע בטומאה יטמא; שלא תאמר קל וחומר, אם מטהר
את הטמאים מטומאתם קל וחומר שיציל את הטהורים מלטמא; לכך נאמר
ונגע בנבלתם יטמא. זרע זרוע, זריעה של מיני זרעונין. זֵרוּעַ, שם דבר 37
הוא, כמו ויתנו לנו מן הזרעים (דניאל א׳). טהור הוא, למדך הכתוב

35 יְהֵי מְסָאָב: וְכֹל דִי יִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב תַּנּוּר וְכִירַיִם
36 יִתָּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן: בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית־כְּנִישׁוּת
37 מַיָּא יְהֵי דְכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב: וַאֲרֵי יִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן
38 עַל־כָּל־בַּר־זְרַע זֵרוּעַ דִי יִזְדְּרַע דְּכֵי הוּא: וַאֲרֵי יִתְיְהֲבוּן־מַיָּא עַל
39 (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאָב הוּא לְכוֹן: וַאֲרֵי יְמוּת מִן־
בְּעִירָא דִי־הִיא לְכוֹן לְמֵיכַל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתַּהּ יְהֵי־מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא:
40 וּדְיֵיכוּל מִנְּבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי־מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל
41 יָת־נְבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי־מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא: וְכָל־רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ
42 עַל־אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכֵל: כֹּל דִּמְהַלֵּךְ עַל־מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ
עַל אַרְבַּע עַד כָּל־סַגִּיאוּת רַגְלָאִין לְכָל־רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל־אַרְעָא
43 לָא תֵיכְלֻנּוּן אֲרֵי־שִׁקְצָא אִנּוּן: לָא־תְשַׁקְּצוּ יָת־נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל־רִחֲשָׁא
44 דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן־פּוֹן בְּהוֹן: אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן
וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת־נַפְשָׁתֵיכוֹן

שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים. וכי
יֻתַּן מים על זרע, לאחר שנתלש; שאם תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע
שלא הוכשר. מים על זרע, בין מים בין שאר משקים, בין הם על הזרע בין
זרע נפל לתוכן. הכל נדרש בתורת כהנים. ונפל מנבלתם עליו, אף משנגב
מן המים; שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל, ומשירד עליו
39 הכשר קבלת טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר הימנו. בנבלתה, ולא בעצמות
40 וגידים, ולא בקרנים וטלפים, ולא בעור. והאכל מנבלתה. יכול תטמאנו
אכילתו? כשהוא אומר בנבלת עוף טהור נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה
(ויקרא כ"ב), בה אתה מטמא בגדים באכילתה, ואין נבלת בהמה מטמאה
בגדים באכילתה בלא משא, כגון אם תחבה לו חבירו בבית הבליעה. אם כן
מה תלמוד לומר האכל? לתת שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה, והוא
כזית. וטמא עד הערב, אף על פי שטבל צריך הערב שמש. והנשא את
נבלתה, חמורה טומאת משא מטומאת מגע, שהנושא מטמא בגדים והנוגע
41 אין בגדיו טמאין, שלא נאמר בו יכבס בגדיו. השרץ על הארץ, להוציא את
היתושין שבכליסין ושבפולין ואת הזיזין שבעדשים, שהרי לא שרצו על הארץ
אלא בתוך האוכל; אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי נאסרו. לא יאכל, לחייב
על המאכיל כאוכל. ואין קרוי שרץ אלא דבר נמוך קצר רגלים שאינו נראה
42 אלא כרוחש וכו'. הולך על גחון, זה נחש; ולשון גחון שְׁחִיָּה, שהולך שח
ונופל על מעיו. כל הולך להביא השלשולין, ואת הדומה לדומה. הולך על
ארבע, זה עקרב. כל, להביא את החפושית, אשקר"בוט (escarbet, קֶעפֶער)
בלעז, ואת הדומה לדומה. מרבה רגלים, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו
43 לכאן ולכאן, וקורין צינט"פידש (centpieds, הונדערטפיסער) אל תשקצו,
באכילתן, שהרי כתיב נפשתיכם, ואין שקוץ נפש במגע, וכן אל תטמאו,
באכילתם. ונטמתם בם, אם אתם מטמאים בהם בארץ אף אני מטמא
44 אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה. כי אני ה' אלהיכם, כשם שאני קדוש,

ססס אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃* כִּי ׀ אֲנִי 45
יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׃ זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף 46
וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת
עַל־הָאָרֶץ׃ לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה 47
הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃ פ

יב 1 *וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 2
לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים
כִּימֵי נִדַּת דְּוֺתָהּ תִּטְמָא׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר 3
עָרְלָתוֹ׃ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה 4
בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת
יְמֵי טָהֳרָהּ׃ וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ 5
וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָה׃ וּבִמְלֹאת ׀ 6
יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה
וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־
הַכֹּהֵן׃ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר 7
דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה׃ וְאִם־לֹא 8
תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד
לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה׃ פ

שאני ה' אלהיכם, כך והתקדשתם, קדשו עצמכם למטה, והייתם קדשים,
לפי שאני אקדש אתכם למעלה ולעולם הבא. ולא תטמאו וגו', לעבור עליהן
בלאוין הרבה, וכל לאו מלקות; וזהו שאמרו בגמרא: אכל פוטיתא לוקה
ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש. כי אני ה' המעלה אתכם, על 45
מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם. (ד"א כי אני ה' המעלה אתכם, בכולן
כתיב והוצאתי, וכאן כתיב המעלה; תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא
העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות
דיים. ומעליותא היא גבייהו, זהו לשון מעלה.) להבדיל, לא בלבד השונה, 47
אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן. בין הטמא ובין הטהור, (ואין) צ"ל בין

45 בכל־רחשא דרחיש על־ארעא׃ ארי אנא יי דאסיק יתכון מארעא
46 דמצרים למהוי לכון לאלה ותהון קדישין ארי קדיש אנא׃ דא
אוריתא דבעירא ודעופא ודכל נפשתא חיתא דרחשא במיא ולכל־
47 נפשא דרחשא על ארעא׃ לאפרשא בין מסאבא ובין דכיא ובין
יב חיתא דמתאכלא ובין חיתא די לא מתאכלא׃
1 2 ומליל יי עם משה למימר׃ מלל עם־בני ישראל למימר אתתא
ארי תעדי ותליד דכר ותהי מסאבא שבעת יומין כיומי רחוק
3 4 סובתה תהי מסאבא׃ וביומא תמינאה יגזר בסרא דערלתה׃ ותלתין
ותלתא יומין תיתב בדם דכו בכל־קודשא לא־תקרב ולמקדשא
5 לא־תיעול עד־משלם יומי דכותה׃ ואם נקובתא תליד ותהי־מסאבא
6 ארבעה־עסר כרחוקה ושתין ושתא יומין תיתב על־דם דכו׃ ובמשלם
יומי דכותה לברא או לברתא תיתי אמר בר־שתה לעלתא ובר־
7 יונה או־שפנינא לחטאתא לתרע משכן זמנא לות־כהנא׃ ויקרבנה
קדם יי ויכפר עלה ותדכי מסואבת דמהא דא אוריתא דילדתא
8 לדוכרא או לנקובתא׃ ואם־לא תשכח ידה כמסת אמרא ותסב
תרין־שפנינין או תרין בני יונה חד לעלתא וחד לחטאתא ויכפר

חמור לפרה, והלא כבר מפורשים הם; אלא בין טמאה לך לטהורה לך, בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו. ובין החיה הנאכלת, צריך לומר בין צבי לערוד, והלא כבר מפורשים הם; אלא בין שנולדו בה סמני טרפה כשרה לנולדו בה סמני טרפה פסולה.

2 אשה כי תזריע, אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף. כי תזריע, לרבות שאפילו ילדתו מחוי, שנמחה ונעשה כעין זרע, אמו טמאה לידה. כימי נדת דותה תטמא, כסדר כל טומאה האמורה בנדה מטמאה בטומאת לידה, ואפילו נפתח הקבר בלא דם. דותה, לשון דבר הזב מגופה. לשון אחר ל׳ מדוה וחולי; שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה
4 כבדין עליה. תשב, אין תשב אלא לשון עכבה, כמו ותשבו בקדש (דברים א׳), וישב באלוני ממרא (בראשית י״ג). בדמי טהרה, אף על פי שרואה טהורה. בדמי טהרה, לא מפיק ה׳, והוא שם דבר כמו טהר. ימי טהרה, מפיק ה׳, ימי טוהר שלה. לא תגע, אזהרה לאוכל וכו׳ — כמו ששנויה ביבמות. בכל קדש, לרבות את התרומה; לפי שזו טבולת יום ארוך שטבלה לסוף שבעה ואין שמשה מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של יום
7 ארבעים, שלמחר תביא את כפרת טהרתה. והקריבו, למדך שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם, ואי זהו? זה חטאת, שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה, מי שהוא בא לכפר, בו הטהרה תלויה. וטהרה, מכלל שעד כאן
8 קרויה טמאה. אחד לעלה ואחד לחטאת, לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקרבה חטאת קודם לעולה. כך שנינו בזבחים בפרק כל התדיר.

יג

1 2 וַיְדַבֵּ֣ר יְהֹוָ֔ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶֽל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃ אָדָ֗ם כִּֽי־יִהְיֶ֤ה
בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ֙ שְׂאֵ֤ת אֽוֹ־סַפַּ֙חַת֙ א֣וֹ בַהֶ֔רֶת וְהָיָ֥ה בְעוֹר־
בְּשָׂר֖וֹ לְנֶ֣גַע צָרָ֑עַת וְהוּבָא֙ אֶל־אַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֵ֔ן א֛וֹ אֶל־אַחַ֥ד
מִבָּנָ֖יו הַכֹּהֲנִֽים׃ וְרָאָ֣ה הַכֹּהֵ֣ן אֶת־הַנֶּ֣גַע בְּעוֹר־הַ֠בָּשָׂר 3
וְשֵׂעָ֨ר בַּנֶּ֜גַע הָפַ֣ךְ ׀ לָבָ֗ן וּמַרְאֵ֤ה הַנֶּ֙גַע֙ עָמֹק֙ מֵע֣וֹר בְּשָׂר֔וֹ
נֶ֥גַע צָרַ֖עַת ה֑וּא וְרָאָ֥הוּ הַכֹּהֵ֖ן וְטִמֵּ֥א אֹתֽוֹ׃ וְאִם־בַּהֶ֩רֶת֩ 4
לְבָנָ֨ה הִ֜וא בְּע֣וֹר בְּשָׂר֗וֹ וְעָמֹק֙ אֵין־מַרְאֶ֣הָ מִן־הָע֔וֹר וּשְׂעָרָ֖ה
לֹא־הָפַ֣ךְ לָבָ֑ן וְהִסְגִּ֧יר הַכֹּהֵ֛ן אֶת־הַנֶּ֖גַע שִׁבְעַ֥ת יָמִֽים׃
וְרָאָ֣הוּ הַכֹּהֵן֮ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִי֒ וְהִנֵּ֤ה הַנֶּ֙גַע֙ עָמַ֣ד בְּעֵינָ֔יו לֹא־ 5
פָשָׂ֥ה הַנֶּ֖גַע בָּע֑וֹר וְהִסְגִּיר֧וֹ הַכֹּהֵ֛ן שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים שֵׁנִֽית׃*
וְרָאָה֩ הַכֹּהֵ֨ן אֹת֜וֹ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִי֮ שֵׁנִית֒ וְהִנֵּה֙ כֵּהָ֣ה הַנֶּ֔גַע 6 שני
וְלֹא־פָשָׂ֥ה הַנֶּ֖גַע בָּע֑וֹר וְטִהֲר֤וֹ הַכֹּהֵן֙ מִסְפַּ֣חַת הִ֔וא וְכִבֶּ֥ס
בְּגָדָ֖יו וְטָהֵֽר׃ וְאִם־פָּשֹׂ֨ה תִפְשֶׂ֤ה הַמִּסְפַּ֙חַת֙ בָּע֔וֹר אַחֲרֵ֧י 7
הֵרָאֹת֛וֹ אֶל־הַכֹּהֵ֖ן לְטָהֳרָת֑וֹ וְנִרְאָ֥ה שֵׁנִ֖ית אֶל־הַכֹּהֵֽן׃
וְרָאָה֙ הַכֹּהֵ֔ן וְהִנֵּ֛ה פָּשְׂתָ֥ה הַמִּסְפַּ֖חַת בָּע֑וֹר וְטִמְּא֥וֹ הַכֹּהֵ֖ן 8
צָרַ֥עַת הִֽוא׃ פ

9 10 נֶ֣גַע צָרַ֔עַת כִּ֥י תִהְיֶ֖ה בְּאָדָ֑ם וְהוּבָ֖א אֶל־הַכֹּהֵֽן׃ וְרָאָ֣ה
הַכֹּהֵ֗ן וְהִנֵּ֤ה שְׂאֵת־לְבָנָה֙ בָּע֔וֹר וְהִ֕יא הָפְכָ֖ה שֵׂעָ֣ר לָבָ֑ן
וּמִחְיַ֛ת בָּשָׂ֥ר חַ֖י בַּשְׂאֵֽת׃ צָרַ֨עַת נוֹשֶׁ֤נֶת הִוא֙ בְּע֣וֹר בְּשָׂר֔וֹ 11
וְטִמְּא֖וֹ הַכֹּהֵ֑ן לֹ֣א יַסְגִּרֶ֔נּוּ כִּ֥י טָמֵ֖א הֽוּא׃ וְאִם־פָּר֨וֹחַ 12
תִּפְרַ֤ח הַצָּרַ֙עַת֙ בָּע֔וֹר וְכִסְּתָ֣ה הַצָּרַ֗עַת אֵ֚ת כָּל־ע֣וֹר הַנֶּ֔גַע
מֵרֹאשׁ֖וֹ וְעַד־רַגְלָ֑יו לְכָל־מַרְאֵ֖ה עֵינֵ֥י הַכֹּהֵֽן׃ וְרָאָ֣ה הַכֹּהֵ֗ן 13

2, שאת או ספחת וגו׳, שמות נגעים הם, ולבנות זו מזו. בהרת, חברבורות, טייא בלעז (taie, פֿלעקקען), וכן בהיר הוא בשחקים (איוב ל״ז). אל אהרן וגו׳, גזרת הכתוב היא, שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן. 3, הפך לבן,

יג
1 2 עֲלַהּ כַּהֲנָא וְתִדְכֵּי׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה וְעִם־אַהֲרֹן לְמֵימַר׃ אֱנָשׁ
אֱרֵי יְהֵי בִּמְשַׁךְ־בִּסְרֵהּ עַמְקָא אוֹ־עַדְיָא אוֹ בַהֲרָא וִיהֵי בִּמְשַׁךְ־בִּסְרֵהּ
לְמַכְתַּשׁ סְגִירוּ וְיִתֵּיתֵי לְוָת־אַהֲרֹן כַּהֲנָא אוֹ לְוָת־חַד מִבְּנוֹהִי כָּהֲנַיָּא׃
3 וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָת־מַכְתָּשָׁא בִּמְשַׁךְ־בִּסְרָא וְשַׂעַר בְּמַכְתָּשָׁא אִתְהֲפִיךְ
לְמִיחַוַּר וּמֶחֱזֵי מַכְתָּשָׁא עַמִּיק בִּמְשַׁךְ־בִּסְרֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא
4 וְיֶחֱזְנֵהּ כַּהֲנָא וִיסָאֵב יָתֵהּ׃ וְאִם־בַּהֲרָא חַוְּרָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וַעֲמִיק
לֵית־מֶחֱזָהָא מִן־מַשְׁכָּא וּשְׂעָרָא לָא־אִתְהֲפִיךְ מְחַוָּר וְיַסְגַּר כַּהֲנָא יָת־
5 מַכְתָּשָׁא שִׁבְעָא יוֹמִין׃ וְיֶחֱזְנֵהּ כַּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא מַכְתָּשָׁא
קָם כַּד־הֲוָה לָא אוֹסֵף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וְיַסְגְּרִנֵּהּ כַּהֲנָא שִׁבְעָא יוֹמִין
6 תִּנְיָנוּת׃ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא יָתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנְיָנוּת וְהָא עָמְיָא מַכְתָּשָׁא
וְלָא אוֹסֵף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וִידַכְּנֵהּ כַּהֲנָא עֲדִיתָא הִיא וִיצַבַּע
7 לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי׃ וְאִם אוֹסָפָא תוֹסֵף עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּאִתַּחֲזִי
8 לְכַהֲנָא לְדַכּוּתֵהּ וְיִתַּחֲזֵי תִּנְיָנוּת לְכַהֲנָא׃ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא וְהָא אוֹסֵפַת
9 עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָּא וִיסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא׃ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי
10 תְהֵי בֶּאֱנָשָׁא וְיִתֵּיתֵי לְוָת־כַּהֲנָא׃ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא וְהָא עַמְקָא חַוְּרָא
11 בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הֲפָכַת שֵׂעַר לְחִוַּר וְרֹשֶׁם בִּסְרָא חַיָּתָא בְּעַמִּקְתָּא׃ סְגִירוּת
עַתִּיקָא הִיא בִּמְשַׁךְ בִּסְרֵהּ וִיסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא לָא יַסְגְּרִנֵּהּ אֲרֵי מְסָאַב
12 הוּא׃ וְאִם־מִסְגָּא תִסְגֵּי סְגִירוּתָא בְּמַשְׁכָּא וְתַחֲפֵי סְגִירוּתָא יָת כָּל־
13 מְשַׁךְ מַכְתָּשָׁא מֵרֵישֵׁהּ וְעַד רַגְלוֹהִי לְכָל־חֵיזוּ עֵינֵי כַהֲנָא׃ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא

מתחלה שחור, והפך ללבן בתוך הנגע. ומעוט שֵׂעָר שנים. עמק מעור בשרו,
כל מראה לבן עמוק הוא, כמראה חמה עמוקה מן הצל. וטמא אתו, יאמר לו
4 טמא אתה; שער לבן סמן טומאה הוא, גזרת הכתוב. ועמק אין מַרְאֶהָ,
לא ידעתי פרושו. והסגיר, יסגירנו בבית אחד ולא יראה עד סוף השבוע,
5 ויוכיחו סמנים עליו. בעיניו, במראהו ובשעורו הראשון. והסגירו ... שנית,
6 הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט. כֵּהָה, הוכהה ממראיתו; הא אם
עמד במראיתו או פשה, טמא. מספחת, שם נגע טהור. וכבס בגדיו וטהר,
8 הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה. וטמאו הכהן, ומשטמאו הרי
הוא מוחלט וזקוק לצפרים ולתגלחת ולקרבן האמור בפרשת זאת תהיה. צרעת
9 היא, המספחת הזאת; צרעת ל׳ נקבה; נגע ל׳ זכר. ומחית, סינמ"ינט בלעז
10 (sainement, פריטע), שנהפך מקצת הלובן שבתוך השאת למראה בשר, אף
הוא סמן טומאה; שער לבן בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן, ואע"פ שלא
נאמרה מחיה אלא בשאת, אף בכל המראות ותולדותיהן הוא סמן טומאה.
11 צרעת נושנת היא, מכה ישנה היא תחת המחיה, וחבורה זו נראית בריאה
12 מלמעלה ותחתיה מלאה לחה; שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה אטהרנה. מראשו
13 של אדם ועד רגליו. לכל מראה עיני הכהן, פרט לכהן שחשך מאוריו. (כלו הפך

וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע
כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא׃ וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי 14
יִטְמָא׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר 15
הַחַי טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא׃ אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי 16
וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ 17
הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא׃ פ שלישי.
וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃ וְהָיָה בִּמְקוֹם 18 19
הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת וְנִרְאָה
אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן־הָעוֹר 20
וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין
פָּרָחָה׃ וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר לָבָן 21
וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת
יָמִים׃ וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע 22
הִוא׃ וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשָׂתָה צָרֶבֶת 23
הַשְּׁחִין הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס רביעי. (שני כשהן מחוברין.) אוֹ 24
בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה
בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה׃ וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן 25
וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר
צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת
הִוא׃ וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן 26
וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת
יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה 27

לבן, שאין נראה בכל העור בשר חי, טהור הוא.) וביום הראות בו בשר חי, 14
אם צמחה בו מחיה. הרי כבר פרש שהמחיה סמן טומאה? אלא שהיה הנגע באחד
מכ"ד ראשי אברים, שאין מטמאין משום מחיה, לפי שאין נראה הנגע בלו כאחד,

והא חפת סגירותא ית־כל־בסרה וידכי ית־מכתשא כלה אתהפיך
14 למחור דכי הוא: וביומא דאתחזי ביה בסרא חיא יהי מסאב: ויחזי
15 כהנא ית־בסרא חיא ויסאבניה בסרא חיא מסאב הוא סגירות הוא:
16 או ארי יתוב בסרא חיא ויתהפיך למחור ויתתי לות־כהנא: ויחזניה
17 כהנא והא אתהפיך מכתשא למחור וידכי כהנא ית־מכתשא דכי
18 הוא: ובסרא ארי־יהי ביה־במשכיה שחנא ויתסי: ויהי באתר שחנא
19 עמקא חורא או בהרא חורא סמקא ויתחזי לכהנא: ויחזי כהנא והא
20 מחזהא מכיך מן משכא ושערה אתהפיך למחור ויסאביניה כהנא
21 מכתש־סגירותא היא בשחנא סגיאת: ואם יחזניה כהנא והא לית־
בה שער חור ומכיכא ליתהא מן־משכא והיא עמיא ויסגריניה כהנא
22 שבעא יומין: ואם־אוספא תוסף במשכא ויסאב כהנא יתה מכתשא
23 היא: ואם־באתרהא קמת בהרתא לא אוספת רשם שחנא היא
24 וידכיניה כהנא: או בסרא ארי־יהי במשכיה כואה דנור ותהי רשם
25 כואה בהרא חורא סמקא או חורא: ויחזי יתה כהנא והא אתהפיך
שער חור בבהרתא ומחזהא עמיק מן־משכא סגירותא היא בכואה
26 סגיאה ויסאב יתה כהנא מכתש סגירותא היא: ואם יחזניה כהנא
והא לית בבהרתא שער חור ומכיכא ליתהא מן־משכא והיא עמיא
27 ויסגריניה כהנא שבעא יומין: ויחזניה כהנא ביומא שביעאה אם־
אוספא תוסף במשכא ויסאב כהנא יתה מכתש סגירותא היא:

שגופעים אילך ואילך, וחזר ראש האבר ונתגלה שפועו על ידי שומן, כגון שהבריא
ונעשה רחב ונראית בו המחיה, למדנו הכתוב שתטמא. וביום, מה ת"ל וביום?
ללמד יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו. מכאן אמרו חתן
נותנים לו כל שבעת ימי המשתה, לו ולאצטליתו ולכסותו (ולביתו), וכן
15 ברגל נותנין לו כל ימי הרגל. צרעת הוא, הבשר ההוא; בשר ל׳ זכר.
18 שחין, ל׳ חמום, שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת האור.
19 ונרפא, השחין העלה ארוכה, ובמקומו העלה נגע אחר. או בהרת לבנה
אדמדמת, שאין הנגע לבן חלק, אלא פתוך ומעורב בשתי מראות, לובן ואודם.
20 מַרְאֶהָ שפל, ואין מַמָּשָׁהּ שפל, אלא מתוך לבנינותו הוא נראה שפל ועמוק,
22 23 כמראה חמה עמוקה מן הצל. נגע היא, השאת הזאת או הבהרת. תחתיה,
במקומה. צרבת השחין, כתרגומו, רשם שחנא, אינו אלא רושם החמום הַנִּכָּר
בבשר. כל צרבת ל׳ רגיעת עור, הנרגע מחמת חמום, כמו ונצרבו בה כל פנים
(יחזקאל כ"א), ריי"טריד בלעז (rétrécir, איינטרואפפען). צרבת, רייטרי"שמנט
24 בלעז (rétrécissement, איינטרואפפונג) מחית המכוה, שני"מניט (sainement,
היילונג), כְּשֶׁחָיְתָה המכוה נהפכה לבהרת פתוכה או לבנה חלקה. וסמני
מכוה וסמני שחין שוים הם, ולמה חלקן הכתוב? לומר שאין מצטרפין
זה עם זה; נולד חצי גרים בשחין וחצי גרים במכוה לא ידונו כגרים.

28 בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃ וְאִם־תַּחְתֶּיהָ
תַעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵהָה שְׂאֵת הַמִּכְוָה
הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמִּכְוָה הִוא׃ פ חמישי
29 30 וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן׃ וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר
צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ
31 הַזָּקָן הוּא׃ וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־
מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן
32 אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בוֹ שֵׂעָר
33 צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר׃ וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־ ג' רבתי
הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים
34 שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה
לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר
35 וְטִהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה
36 הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא׃
37 וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא
38 הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס וְאִישׁ
אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת׃
39 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנֹת בֹּהַק
40 הוּא פָּרַח בָּעוֹר טָהוֹר הוּא׃ ס ששי (שלישי כשהן מחוברין.) וְאִישׁ
41 כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃ וְאִם מִפְּאַת

29 בראש או בזקן, בא הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום
30 בשר, שזה סמנו בשער לבן וזה סמנו בשער צהוב. ובו שער צהב, שנהפך

28 ואם־באתרהא קמת בהרתא לא־אוספת במשכא והיא עמיא עמק
29 כואה היא וידכנה כהנא ארי־רשם כואה היא: וגבר או אתתא ארי־
30 יהא בה מכתשא ברישא או בדקן: ויחזי כהנא ית־מכתשא והא
מחזוהי עמיק מן־משכא וביה שער סמק דעקק ויסאב יתה כהנא
31 נתקא הוא סגירות רישא או דקנא הוא: וארי יחזי כהנא ית־מכתש
נתקא והא לית־מחזוהי עמיק מן־משכא ושער אכם לית ביה ויסגר
32 כהנא ית־מכתש נתקא שבעת יומין: ויחזי כהנא ית־מכתשא ביומא
שביעאה והא לא־אוסף נתקא ולא־הוה ביה שער סמק ומחזי נתקא
33 לית עמיק מן־משכא: ויגלח סחרני נתקא ודעם־נתקא לא יגלח
34 ויסגר כהנא ית־נתקא שבעא יומין תנינות: ויחזי כהנא ית־נתקא
ביומא שביעאה והא לא־אוסף נתקא במשכא ומחזוהי ליתוהי
35 עמיק מן־משכא וידכי יתה כהנא ויצבע לבושוהי וידכי: ואם־אוספא
36 יוסף נתקא במשכא בתר דכותה: ויחזנה כהנא והא אוסף נתקא
37 במשכא לא־יבקר כהנא לשער סמק מסאב הוא: ואם כד־הוה קם
נתקא ושער אכם צמח־ביה אתסי נתקא דכי הוא וידכנה כהנא:
38 39 וגבר או־אתתא ארי־יהי במשך־בסרהון בהרן בהרן חורן: ויחזי
כהנא והא במשך־בסרהון בהרן עמין חורן בהקא הוא, סגי במשכא
40 41 דכי הוא: וגבר ארי יתר שער רישה קרח הוא דכי הוא: ואם־מלקבל

31 שער שחור שבו לצהוב. נתק הוא, כך שמו של נגע שבמקום שער. ושער
שחר אין בו, הא אם היה בו שער שחור טהור ואין צריך להסגר, ששער
32 שחור סימן טהרה הוא בנתקים, כמו שנאמר ושער שחור צמח בו וגו'. והנה
33 לא פשה וגו', הא אם פשה או היה בו שער צהוב טמא. והתגלח, סביבות
הנתק. ואת הנתק לא יגלח, מניח שתי שערות סמוך לו סביב, כדי שיהא
35 נִכָּר אם פשה. אחרי טהרתו, אין לי אלא פושה לאחר הפטור, מנין אף
37 בסוף שבוע ראשון ובסוף שני? ת"ל ואם פשה יפשה. ושער שחר, מנין
אף הירוק והאדום, שאינו צהוב? ת"ל ושער. ולשון (ס"א ולמה) צהוב דומה
לתבנית הזהב. צהוב כמו זהוב; אור"פלא בלעז (oreflave, גאָלדגעלב). טהור
38 הוא, וטהרו הכהן, הא טמא שטהרו הכהן לא טהור. בהרת, אברבורות. כהות
39 לבנת, שאין לובן שלהן עז, אלא כוהה. בהק, כמין לובן הנראה בבשר
אדם אדום, שקורין רוש"ו (rouge, ראָטה), בין אברבורות אדמימותו קרוי
40 בהק, כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח. קרח הוא,
טהור הוא, טהור מטומאת נתקין, שאינו נדון בסימני ראש וזקן שהם מקום
41 שער, אלא בסימני נגע עור בשר (שער לבן) מחיה ופשיון. ואם מפאת פניו,

42 פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃ וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרַחַת
אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם צָרַעַת פֹּרַחַת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ
43 אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃ וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע לְבָנָה
אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר
44 בָּשָׂר׃ אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן
45 בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ׃ וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים
וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא ׀ טָמֵא יִקְרָא׃
46 כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב
47 מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ׃ ס וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בוֹ
48 נֶגַע צָרָעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים׃ אוֹ בִשְׁתִי
אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצָּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְּכָל־מְלֶאכֶת
49 עוֹר׃ וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק ׀ אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד אוֹ בָעוֹר
אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע צָרַעַת הוּא
50 וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־
51 הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־
פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכֹל
אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע טָמֵא
52 הוּא׃ וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי ׀ אוֹ אֶת־הָעֵרֶב
בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה
53 בוֹ הַנָּגַע כִּי־צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ וְאִם

משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת; ואף הצדעין שמכאן ומכאן בכלל;
ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת. נגע לבן אדמדם, פתוך. מנין 42
שאר המראות? ת"ל כמראה צרעת עור בשר, כמראה הצרעת האמור בפרשת 43
עור בשר: אדם כי יהיה בעור בשרו; ומה אמור בו? שמטמא בארבע
מראות, ונדון בשתי שבועות, ולא כמראה צרעת האמור בשחין ומכוה, שהוא
נדון בשבוע אחד, ולא כמראה נתקין של מקום שער, שאין מטמאין בארבע
מראות (שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה). בראשו נגעו, אין לי אלא נתקין, 44

42 אַפּוֹהִי יַתִּר שְׂעַר רֵישֵׁהּ גְּלוֹשׁ הוּא דְּכֵי הוּא׃ וַאֲרֵי־יְהֵי בְקָרְחוּתֵהּ
אוֹ בִגְלוֹשׁוּתֵהּ מַכְתַּשׁ חִוַּר סַמּוֹק סְגִירוּת סָגְיָא הִיא בְּקָרְחוּתֵהּ אוֹ
43 בִגְלוֹשׁוּתֵהּ׃ וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ כַּהֲנָא וְהָא עֲמִיק־מַכְתָּשָׁא חִוָּרָא סַמְּקָא
44 בְּקָרְחוּתֵהּ אוֹ בִגְלוֹשׁוּתֵהּ כְּמֶחֱזֵי סְגִירוּתָא מְשַׁךְ בִּסְרָא׃ גְּבַר סְגִיר
45 הוּא מְסָאָב הוּא סָאָבָא יְסָאֲבִנֵּהּ כַּהֲנָא בְּרֵישֵׁהּ מַכְתָּשֵׁהּ׃ וּסְגִירָא דִּי־
בֵהּ מַכְתָּשָׁא לְבוּשׁוֹהִי יְהוֹן מְבַזְּעִין וְרֵישֵׁהּ יְהֵי פְרִיעַ וְעַל־שָׂפָם
46 כַּאֲבֵלָא יִתְעַטַּף וְלָא תִסְתַּאֲבוּן וְלָא תִסְתַּאֲבוּן יְקָרֵי׃ כָּל יוֹמֵי דִּי
מַכְתָּשָׁא בֵהּ יְהֵי מְסָאָב מְסָאָב הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיתֵב מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא
47 מוֹתְבֵהּ׃ וּלְבוּשָׁא אֲרֵי־יְהֵי בֵהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ בִּלְבוּשׁ
48 כִּתָּן׃ אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא לְכִתָּנָא וּלְעַמְרָא אוֹ בְמַשְׁכָּא אוֹ בְּכָל
49 עֲבִיד מְשַׁךְ׃ וִיהֵי מַכְתָּשָׁא יָרוֹק אוֹ סַמּוֹק בִּלְבוּשָׁא אוֹ־בְמַשְׁכָּא אוֹ־
בְשִׁתְיָא אוֹ־בְעַרְבָא אוֹ בְּכָל־מַאן־דִּמְשַׁךְ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא וְיִתַּחֲזֵי
50 לְכַהֲנָא׃ וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת־מַכְתָּשָׁא וְיַסְגַּר יָת־מַכְתָּשָׁא שִׁבְעַת יוֹמִין׃
51 וְיֶחֱזֵי יָת־מַכְתָּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אֲרֵי־אוֹסֵף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא
אוֹ־בְשִׁתְיָא אוֹ־בְעַרְבָא אוֹ בְמַשְׁכָּא לְכֹל דִּי יִתְעֲבֵד מַשְׁכָּא לַעֲבִידָא
52 סְגִירוּת מְחַזְּרָא*) מַכְתָּשָׁא מְסָאָב הוּא׃ וְיוֹקִיד יָת־לְבוּשָׁא אוֹ יָת־
שִׁתְיָא אוֹ יָת־עַרְבָא בְעַמְרָא אוֹ בְכִתָּנָא אוֹ יָת־כָּל־מַאן דִּמְשַׁךְ דִּי
53 יְהֵי בֵהּ מַכְתָּשָׁא אֲרֵי סְגִירוּת מְחַזְּרָא הִיא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד׃ וְאִם יֶחֱזֵי

---

*) הרמב״ן בפרושי העיד כי אונקלוס תרגם „סגירות מְחַזְּרָא״, שעשהו כן מן סלון ממאיר (יחזקאל כ״ח כ״ה), שכן קוראים בארמית לקוצים המכאיבים הזרי וגו׳. ע״ש. לאֶוווענשטיין.

מנין לרבות שאר המנוגעים? ת״ל טמא יטמאנו, לרבות את כלן, על כלן
45 הוא אומר בגדיו יהיו פרמים וגו׳. פרמים, קרועים. פרוע, מגודל שער.
ועל שפם יעטה, כאבל. שפם, שער השפתים, גרי״נון בלעז (grenon,
46 קנעבעלבארט). וטמא טמא יקרא, משמיע שהוא טמא, ויפרשו ממנו. בדד
ישב, שלא יהיו טמאים יושבים עמו. ואמרו רבותינו מה נשתנה משאר
טמאים לישב בדד? הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו בין איש
48 לרעהו, אף הוא יִבָּדֵל. מחוץ למחנה, חוץ לשלש מחנות. לפשתים ולצמר,
של פשתים או של צמר. או בעור, זה עור שלא נעשה בו מלאכה. או בכל
49 מלאכת עור, עור שנעשה בו מלאכה. ירקרק, ירוק שבירוקין. ארמדם,
51 אדום שבאדומים. צרעת ממארת, ל׳ סלון ממאיר (יחזקאל כ״ח), פויינ״טש
בלעז (pointant, שטעכענד). ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה הימנו!
52 בצמר או בפשתים, של צמר או של פשתים. זהו פשוטו. ומדרשו, יכול יביא
גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו? ת״ל היא באש תשרף, אינה צריכה
דבר אחר עמה. אם כן מה ת״ל בצמר או בפשתים? להוציא את האומריות

יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ
54 בָעֵרֶב אוֹ בְּכָל־כְּלִי־עוֹר׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר־
55 בּוֹ הַנָּגַע וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן
אַחֲרֵי ׀ הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ
וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא
56 בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃ וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע
אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר
57 אוֹ מִן־הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב׃ וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד
אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פֹּרַחַת הִוא בָּאֵשׁ
58 תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע׃ וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־
הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע
59 וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר׃ זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר ׀
אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל־כְּלִי־עוֹר
לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ׃ פ

יד
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע
3 בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ׃
4 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת
5 וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־

שבו שהן ממין אחר. אומריות ל' שפה, כמו אימרא. 54 את אשר בו הנגע, יכול מקום הנגע בלבד? ת"ל את אשר בו הנגע. יכול כל הבגד כלו טעון כבוס? ת"ל הנגע. הא כיצד? יכבס מן הבגד עמו. 55 אחרי הֻכַּבֵּס ל' חֻמָּשׁוֹת. לא הפך הנגע את עינו, לא הוכהה ממראיתו. והנגע לא פשה. שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא, ואין צריך לומר לא הפך ופשה. הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו? ת"ל והסגיר את הנגע, מכל מקום. דברי רבי יהודה. וחכ"א .... וכו', כדאי' בתורת כהנים, ורמותיה כאן ליישב המקרא על אפניו. פחתת היא, ל' גומא, כמו באחת הפחתים (שמואל ב' י"ז), כלומר שפלה היא, נגע שמראיו שוקעין. בקרחתו או בגבחתו,

כַּהֲנָא וְהָא לָא־אוֹסֵף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְשִׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ
54 בְּכָל מַאן דִּמְשַׁךְ׃ וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וִיחַוְּרוּן יָת דִּי־בֵהּ מַכְתָּשָׁא וְיַסְגְּרִנֵּהּ
55 שִׁבְעַת יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃ וְיֶחֱזֵי כַהֲנָא בָּתַר דְּחַוָּרוּ יָת־מַכְתָּשָׁא וְהָא
לָא־שְׁנָא מַכְתָּשָׁא מִן־כַּד־הֲוָה וּמַכְתָּשָׁא לָא־אוֹסֵף מְסָאָב הוּא בְּנוּרָא
56 תּוֹקְדִנֵּהּ תַּבְרָא הִיא בִּשְׁחִיקוּתֵיהּ אוֹ בְחַדְּתוּתֵהּ׃ וְאִם חֲזָא כַהֲנָא
וְהָא עֲמָיָא מַכְתָּשָׁא בָּתַר דְּחַוָּרוּ יָתֵהּ וּבְזַע יָתֵהּ מִן־לְבוּשָׁא אוֹ מִן־
57 מַשְׁכָּא אוֹ מִן־שִׁתְיָא אוֹ מִן־עַרְבָא׃ וְאִם־תִּתְחֲזֵי עוֹד בִּלְבוּשָׁא אוֹ־
בְשִׁתְיָא אוֹ־בְעַרְבָא אוֹ בְּכָל־מַאן־דִּמְשַׁךְ סָגְיָא הִיא בְּנוּרָא תּוֹקְדִנֵּהּ
58 יָת דִּי־בֵהּ מַכְתָּשָׁא׃ וּלְבוּשָׁא אוֹ־שִׁתְיָא אוֹ־עַרְבָא אוֹ כָל־מַאן דִּמְשַׁךְ
59 דִּי יִתְחַוַּר וְיֶעְדֵּי מִנְּהוֹן מַכְתָּשָׁא וְיִצְטַבַּע תִּנְיָנוּת וְיִדְכֵּי׃ דָּא אוֹרַיְתָא
דְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ בִּלְבוּשׁ עֲמַר אוֹ כִתָּנָא אוֹ שִׁתְיָא אוֹ עַרְבָא אוֹ כָל
יד מַאן דִּמְשַׁךְ לְדַכָּיוּתֵהּ אוֹ לְסָאָבוּתֵהּ׃
1 2 וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ דָּא תְהֵי אוֹרַיְתָא דִּסְגִירָא בְּיוֹמָא
3 דְּדַכוּתֵהּ וְיִתַּיְתֵי לְוָת־כַּהֲנָא׃ וְיִפּוֹק כַּהֲנָא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיֶחֱזֵי
4 כַהֲנָא וְהָא אִתַּסִּי מַכְתַּשׁ־סְגִירוּתָא מִן סְגִירָא׃ וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וְיִסַּב
לְמִדַּכֵּי תַּרְתֵּין צִפְּרִין חַיִּין דַּכְיָן וְאָעָא דְאַרְזָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא׃
5 וִיפַקֵּד כַּהֲנָא וְיִכּוֹס יָת־צִפְּרָא חֲדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל־מֵי מַבּוּעַ׃

כתרגומו, בשחיקותה או בחדתותה. קרחתו, שחקים ישנים; ומפני המדרש,
שהוצרך לגזרה שוה: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמרה קרחת
וגבחת באדם, ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים, מה להלן פרח בכלו טהור,
אף כאן פרח בכלו טהור, לכך אחז הכתוב ל' קרחת וגבחת. ולענין פרושו
ותרגומו זהו משמעו, קרחת ל' ישנים, וגבחת ל' חדשים, כאלו נכתב באחריתו
או בקדמותו, שהקרחת ל' אחורים והגבחת ל' פנים, כמו שכתוב ואם
מפאת פניו וגו', והקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחריו. כך מפורש
56 57 בת"כ. וקרע אתו, יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו. פורחת היא, דבר
58 החוזר וצומח. באש תשרפנו, את כל הבגד. וסר מהם הנגע, אם כשכבסוהו
בתחלה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי. וכבס שנית, ל' טבילה. תרגום
של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון, ויתחוור, חוץ מזה, שאינו ללבון אלא לטבול,
לכך תרגומו ויצטבע, וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע.

2 זאת תהיה תורת המצרע, ביום טהרתו, מלמד שאין מטהרין אותו
3 בלילה. אל מחוץ למחנה, חוץ לשלשה מחנות, שנשתלח שם בימי חלוטו.
4 חיות, פרט לטרפות. טהרות, פרט לעוף טמא. לפי שהנגעים באים על לשון
הרע שהוא מעשה פטפוטי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטפטים
תמיד בצפצוף קול. ועץ ארז, לפי שהנגעים באים על גסות הרוח. ושני
תולעת ואזוב, מה תקנתו ויתרפא? ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב.
5 עץ ארז, מקל של ארז. ושני תולעת, לשון של צמר צבועה זהורית. על מים

6 הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים׃ אֶת־הַצִּפֹּר
הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־
הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר
7 הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים׃ וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־
הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה
8 עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃ וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־
כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה
9 וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת
עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־
10 בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים
תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃
11 וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי
12 יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה
13 לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם
14 הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם
וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
15 הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשָּׁמֶן
16 וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃ וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ

חיים, נותן אותם תחלה בכלי, כדי שיהא דם צפור נִכָּר בהם. וכמה הם? רביעית. את הצפר החיה יקח אתה, מלמד שאינו אוגדה עמהם, אלא 6 מפריחה לעצמה; אבל העץ והאזוב כרוכין יחד בלשון הזהורית, כענין שנאמר

6 ית־צפרא חיתא יסב יתה וית־אעא דארזא וית־צבע זהורי וית־אזובא
ויטבול יתהון וית צפרא חיתא בדמא דצפרא דנכיסא על מי מבוע:
7 ויַדי על דמדכי מן־סגירותא שבע זמנין וידכנה וישלח ית־צפרא
8 חיתא על־אפי חקלא: ויצבע דמדכי ית־לבושוהי ויגלח ית־כל־
שערה ויסחי במיא וידכי ובתר־כן יעול למשריתא ויתב מברא
9 למשכנה שבעת יומין: ויהי ביומא שביעאה יגלח ית־כל־שערה
ית־רישה וית־דקנה וית־גביני עינוהי וית־כל־שערה יגלח ויצבע
10 ית־לבושוהי ויסחי ית־בסרה במיא וידכי: וביומא תמינאה יסב
תרין־אמרין שלמין ואמרתא חדא בת־שתא שלמתא ותלתא עסרונין
11 סלתא מנחתא דפילא במשח ולוגא חד דמשחא: ויקים כהנא דמדכי
12 ית גברא דמדכי ויתהון קדם יי בתרע משכן זמנא: ויסב כהנא
ית־אמרא חדא ויקרב יתה לאשמא וית־לוגא דמשחא וירים יתהון
13 ארמא קדם יי: ויכוס ית־אמרא באתר די יכוס ית־חטאתא וית־עלתא
14 באתר קדיש ארי כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קודשין הוא: ויסב
כהנא מדמא דאשמא ויתן כהנא על־רום אודנא דמדכי דימינא ועל־
15 אליון ידה דימינא ועל־אליון רגלה דימינא: ויסב כהנא מלוגא
16 דמשחא ויריק על־ידא דכהנא דסמאלא: ויטבול כהנא ית־אצבעה

ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב, קיחה אחת לשלשתן. יכול כשם שאינה בכלל אגודה כך לא תהא בכלל טבילה? ת"ל וטבל אותם
8 ואת הצפר החיה, החזיר את הצפור לכלל טבילה. וישב מחוץ לאהלו,
9 שאסור בתשמיש המטה. את כל שערו וגו', כלל ופרט וכלל, להביא כל
10 מקום כנוס שער ונראה. וכבשה אחת, לחטאת. ושלשה עשרנים, לנסכי שלשה כבשים הללו; שחטאתו ואשמו של מצורע טעונים נסכים. ולג אחד
11 שמן, להזות עליו שבע, ולתן ממנו על תנוך אזנו, ומתן בהונות. לפני ה',
12 בשער נקנור, ולא בעזרה עצמה, לפי שהוא מחוסר כפורים. והקריב אתו לאשם, יקריבנו לתוך העזרה לשם אשם, להניף, שהוא טעון תנופה חי.
13 והניף אתם, את האשם ואת הלוג. במקום אשר ישחט וגו', על ירך המזבח בצפון. ומה ת"ל, והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת צו את אהרן שהאשם טעון שחיטה בצפון? לפי שיצא זה מכלל אשמות לדון בהעמדה, יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו? לכך נאמר ושחט את הכבש במקום אשר ישחט וגו'. כי כחטאת האשם, כי ככל החטאות האשם הזה הוא לכהן, בכל עבודות התלויות בכהן השוה אשם זה לחטאת; שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנתן על תנוך ובהונות לא יהא טעון מתן דמים ואמורים לגבי מזבח, לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן. יכול יהא דמו נִתָּן למעלה כחטאת? ת"ל .... וכולי בתורת כהנים. תנוך, גדר אמצעי
14 שבאוזן. ולשון תנוך לא נודע לי, והפותרים קורין לו טנד"רון (tendron,
16 קנאָרפעל, אָהרלאָפפען). בהֶן, גודל. לפני ה', כנגד בית קדשי הקדשים.

הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית וְהִזָּה מִן־
17 הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם
18 הָאָשָׁם׃ וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־
19 רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן
אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ וְאַחַר יִשְׁחַט
20 אֶת־הָעֹלָה׃ וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה
21 הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר׃ ס שלישי. (חמישי כשהן מחוברין.) וְאִם־
דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה
לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה
22 וְלֹג שָׁמֶן׃ וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג
23 יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה׃ וְהֵבִיא אֹתָם
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
24 לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג
25 הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וְשָׁחַט
אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־
תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־
26 בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן
27 הַשְּׂמָאלִית׃ וְהִזָּה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהֹוָה׃
28 וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן ׀ אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ

20 21 ואת המנחה, מנחת נסכים של בהמה. ועשרון סלת אחד, לכבש זה שהוא אחד

דְּיַמִּינָא מִן־מִשְׁחָא דִּי עַל־יְדֵהּ דִּסְמָאלָא וְיַדִּי מִן־מִשְׁחָא בְּאֶצְבְּעֵהּ
17 שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ׃ וּמִשְּׁאָר מִשְׁחָא דִּי עַל־יְדֵהּ יִתֵּן כַּהֲנָא עַל־רוּם
אוּדְנָא דְמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא
18 עַל דְּמָא דַאֲשָׁמָא׃ וּדְאִשְׁתְּאַר בְּמִשְׁחָא דִּי עַל־יְדָא דְכַהֲנָא יִתֵּן עַל־
19 רֵישׁ דְּמִדַּכֵּי וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ׃ וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת־חַטָּאתָא
20 וִיכַפַּר עַל־דְּמִדַּכֵּי מִסּוֹבְתֵהּ וּבָתַר־כֵּן יִכּוֹס יָת־עֲלָתָא׃ וְיַסֵּק כַּהֲנָא
21 יָת־עֲלָתָא וְיָת־מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִדְכֵּי׃ וְאִם־
מִסְכֵּן הוּא וְלֵית יְדֵהּ מַדְבְּקָא וְיִסַּב אִמַּר חַד אֲשָׁמָא לַאֲרָמָא לְכַפָּרָא
עֲלוֹהִי וְעִסְרוֹנָא סֻלְתָּא חַד דְּפִיל בִּמְשַׁח לְמִנְחָא וְלֻגָּא דְמִשְׁחָא׃
22 וְתַרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה דִּי תַדְבֵּק יְדֵהּ וִיהֵי חַד חַטָּאתָא
23 וְחַד עֲלָתָא׃ וְיַיְתֵי יָתְהוֹן בְּיוֹמָא תְמִינָאָה לְדַכָּיוּתֵהּ לְוָת־כַּהֲנָא לִתְרַע
24 מַשְׁכַּן זִמְנָא לִקֳדָם יְיָ׃ וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת־אִמְּרָא דַאֲשָׁמָא וְיָת־לֻגָּא דְמִשְׁחָא
25 וִירִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃ וְיִכּוֹס יָת־אִמְּרָא דַאֲשָׁמָא וְיִסַּב
כַּהֲנָא מִדְּמָא דַאֲשָׁמָא וְיִתֵּן עַל־רוּם אוּדְנָא דְמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל־
26 אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן רַגְלֵהּ דְּיַמִּינָא׃ וּמִן־מִשְׁחָא יְרִיק כַּהֲנָא
27 עַל־יְדָא דְכַהֲנָא דִּשְׂמָאלָא׃ וְיַדִּי כַּהֲנָא בְּאֶצְבְּעֵהּ דְּיַמִּינָא מִן־מִשְׁחָא
28 דִּי עַל־יְדֵהּ דִּשְׂמָאלָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ׃ וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן־מִשְׁחָא
דִּי עַל־יְדֵהּ עַל רוּם אוּדְנָא דְמִדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן יְדֵהּ דְּיַמִּינָא

יביא עשרון אחד לנסכיו. ולג שמן, לתת ממנו על הבהונות. וזמן של נסכי
23 המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש. ביום השמיני לטהרתו, שמיני לצפרים
28 ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת. על מקום דם האשם, אפילו נתקנח הדם;

הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם׃ וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר 29
עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי
יְהוָה׃ וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה 30
מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ׃ אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד 31
חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל
הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה׃ זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרָעַת 32
אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ׃ פ רביעי. (ששי כשהן מחוברין.)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ כִּי תָבֹאוּ 33 34
אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע
צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם׃ וּבָא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד 35
לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ 36
אֶת־הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא
יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־
הַבָּיִת׃ וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת 37
שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן־
הַקִּיר׃ וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־ 38
הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים׃ וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה 39
וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ 40
אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ
לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת סָבִיב 41
וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם
טָמֵא׃ וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים 42
וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת׃ וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח 43

למד שאין הדם גורם אלא המקום גורם. ונתתי נגע צרעת, בשורה 34
היא להם שהכנענים נאים עליהם; לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב

29 ועל־אליון רגלה דימינא על־אתר דמא דאשמא: ודישתאר מן־
משחא די על־ידא דכהנא יתן על־רישא דמדכי לכפרא עלוהי קדם
30 יי: ויעבד ית־חד מן־שפניניא או מן־בני יונה מדי תדבק ידה:
31 ית די־תדבק ידה ית־חד חטאתא וית־חד עלתא על־מנחתא ויכפר
32 כהנא על דמדכי קדם יי: דא אוריתא די־בה מכתש סגירו די
33 לא־תדבק ידה בדכותה: ומליל יי עם־משה ועם־אהרן למימר:
34 ארי תעלון לארעא דכנען די אנא יהב לכון לאחסנא ואתן מכתש
35 סגירו בבית ארעא אחסנתכון: וייתי דדילה ביתא ויחוי לכהנא
36 למימר כמכתשא אתחזי לי בביתא: ויפקד כהנא ויפנון ית־ביתא
עד־לא ייעול כהנא למחזי ית־מכתשא ולא יסתאב כל־די בביתא
37 ובתר כן יעול כהנא למחזי ית־ביתא: ויחזי ית־מכתשא והא
מכתשא בכתלי ביתא פחתין ירקן או סמקן ומחזיהון מכיך מן כתלא:
38 ויפוק כהנא מן־ביתא לתרע ביתא ויסגר ית־ביתא שבעא יומין:
39 ויתוב כהנא ביומא שביעאה ויחזי והא אוסף מכתשא בכתלי ביתא:
40 ויפקד כהנא וישלפון ית־אבניא די־בהון מכתשא וירמון יתהון
41 למברא לקרתא לאתר מסאב: וית־ביתא יקלפון מגיו סחור סחור
42 וירמון ית־עפרא די קליפו למברא לקרתא לאתר מסאב: ויסבון
אבניא אחרנין וייתון באתר אבניא ועפר אחרן יסב וישוע ית־ביתא:
43 ואם־יתוב מכתשא ויסגי בביתא בתר דשליפו ית־אבניא ובתר

בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותץ
35 הבית ומוצאן. כנגע נראה לי בבית, אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע
36 ודאי לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי אלא כנגע נראה לי. בטרם
יבא הכהן וגו', שכל זמן שאין כהן נזקק לו אין שם תורת טומאה. ולא
יטמא כל אשר בבית, שאם לא יפנהו ויבוא הכהן ויראה הנגע, נזקק
להסגר, וכל מה שבתוכו יטמא. ועל מה חסה תורה? אם על כלי שטף,
יטבילם ויטהרו, ואם על אוכלין ומשקים, יאכלם בימי טומאתו! הא לא
37 חסה תורה אלא על כלי חרס, שאין להם טהרה במקוה. שקערורת, שוקעות
40 במראיהן. וחלצו את האבנים, כתרגומו, וישלפון, יטלום משם, כמו וחלצה
נעלו (דברים כ"ה), ל' הסרה. אל מקום טמא, מקום שאין טהרות משתמשות
41 שם. למדך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו. יקציע, רדי"ר בלעז
(radere, raser, אבקראַטצען); ובל' משנה יש הרבה. מבית, מבפנים. סביב,
סביבות הנגע. בת"כ נדרש כן, שיקלוף הטיח שסביב אבני הנגע. הקצו, ל'
43 קלה, אחר קלעו נקלות הנגע סביב. הקצות, ל' העשות, וכן הטוח, אבל
חלץ את האבנים מוסב הלשון אל האדם שחלצן, והוא משקל ל' כבד, כמו
כפר, דבר. ואם ישוב הנגע וגו', יכול חזר בו ביום יהא טמא? ת"ל ושב
הכהן, ואם ישוב, מה שיבה האמורה להלן בסוף שבוע, אף שיבה האמורה

בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת
וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ׃ וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבָּיִת 44
צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הוּא׃ וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת 45
אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת כָּל־עֲפַר הַבָּיִת וְהוֹצִיא אֶל־
מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי 46
הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס 47
אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃ וְאִם־בֹּא יָבֹא 48
הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ
אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃
וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי 49
תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃ וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ 50
עַל־מַיִם חַיִּים׃ וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֵת 51
שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר
הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים׃
וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר 52
הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃ וְשִׁלַּח אֶת־ 53
הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־

כאן בסוף שבוע. ובא הכהן וראה והנה פשה, יכול לא יהא החוזר טמא 44
אלא א"כ פשה? נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמר צרעת ממארת בבגדים, מה להלן טִמֵּא את החוזר אע"פ שאינו פושה, אף כאן טִמֵּא את החוזר אע"פ שאינו פושה. אם כן מה ת"ל והנה פשה? אין כאן מקומו של מקרא זה, אלא ונתץ את הבית היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע וראה והנה פשה, הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה, שלא פרש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון, ולמדך כאן בפסוק זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני. ומה יעשה לו? יכול יתצנו, כמו שסמך לו ונתץ את הבית? ת"ל ושב הכהן, ובא הכהן, נלמד ביאה מִשִּׁיבָה: מה שִׁיבָה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, ואם חזר נותץ, לא חזר טהור. ומנין שאם עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע? ת"ל (ובא) ואם בא יבא; במה הכתוב מדבר? אם בפושה בראשון, הרי

44 דְּקַלִּיפוּ יָת־בֵּיתָא וּבָתַר דְּאִתְּשַׁע: וְיֵעוֹל כַּהֲנָא וְיֶחֱזֵי וְהָא אוֹסֵף
45 מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוּת מְחַזְּרָא הִיא בְּבֵיתָא מְסָאַב הוּא: וְיִתְרַע
יָת־בֵּיתָא יָת־אַבְנוֹהִי וְיָת־אָעוֹהִי וְיָת כָּל־עֲפַר בֵּיתָא וְיַפֵּק לְמִבָּרָא
46 לְקַרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב: וּדְיֵעוֹל לְבֵיתָא כָּל־יוֹמִין דְּיַסְגַּר יָתֵהּ יְהֵי
47 מְסָאָב עַד רַמְשָׁא: וּדְיִשְׁכּוּב בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת־לְבוּשׁוֹהִי וּדְיֵיכוּל
48 בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת־לְבוּשׁוֹהִי: וְאִם מֵעַל יֵעוֹל כַּהֲנָא וְיֶחֱזֵי וְהָא לָא־אוֹסֵף
מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא בָּתַר דְּאִתְּשַׁע יָת־בֵּיתָא וִידַכֵּי כַּהֲנָא יָת־בֵּיתָא אֲרֵי
49 אִתַּסִּי מַכְתָּשָׁא: וְיִסַּב לְדַכָּאָה יָת בֵּיתָא תַּרְתֵּין צִפֲּרִין וְאָעָא דְאַרְזָא
50 וּצְבַע זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא: וְיִכּוֹס יָת־צִפְּרָא חֲדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל־מֵי מַבּוּעַ:
51 וְיִסַּב יָת־אָעָא דְאַרְזָא וְיָת־אֵזוֹבָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת צִפְּרָא חַיְתָא
וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן בִּדְמָא דְּצִפְּרָא דִּנְכִיסָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וְיַדֵּי לְבֵיתָא שְׁבַע
52 זִמְנִין: וִידַכֵּי יָת־בֵּיתָא בִּדְמָא דְּצִפְּרָא וּבְמֵי מַבּוּעַ וּבְצִפְּרָא חַיְתָא
53 וּבְאָעָא דְאַרְזָא וּבְאֵזוֹבָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי: וִישַׁלַּח יָת־צִפְּרָא חַיְתָא לְמִבָּרָא

כבר אמור, אם נפושה בשני הרי כבר אמור, הא אינו אומר (ובא) ואם בא יבא אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני וראהו והנה לא פשה, זה העומד מה יעשה לו? יכול יִפָּטֵר וילך, כמו שכתוב כאן וטהר את הבית? ת"ל כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא הרפאוי. מה יעשה לו? ביאה אמורה למעלה וביאה אמורה למטה, מה בעליונה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, דגמר לה זהו שִׁיבָה זהו ביאה, אף בתחתונה כך וכו', כדאי' בתורת כהנים. גמרו של דבר אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקצוע
45 וטיחה, ואין החוזר צריך פשיון; וסדר המקראות כך הוא: ואם ישוב, ונתץ, והבא אל הבית, והאכל בבית, ובא הכהן וראה והנה פשה, ודבר הכתוב בעומד בראשון שנותן לו שבוע שני להסגרו, ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראהו שפשה, ומה יעשה לו? חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, חזר נותץ, לא חזר טעון צפרים; שאין בנגעים יותר משלשה שבועות. ואם בא יבא, לסוף שבוע שני. וראה והנה לא פשה, מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני. ומה יעשה לו? יכול יטהרנו, כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית? ת"ל כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפאוי, ואין רפאוי אלא הבית שהוקצה והוטח ולא חזר הנגע, אבל זה טעון חליצה וקצוי וטיחה ושבוע שלישי; וכן המקרא נדרש: ואם בא יבא בשני וראה והנה לא פשה, יטיחנו, ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי, ואחרי הטח את הבית, וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף השבוע, כי נרפא הנגע, ואם חזר כבר פרש
46 על החוזר שטעון נתיצה. כל ימי הסגיר אתו, ולא ימים שקלף את נגעו. יכול שאני מוציא המוחלט שקלף את נגעו? ת"ל כל ימי. יטמא עד הערב, מלמד שאין מטמא בגדים. יכול אפילו שהה כדי אכילת פרס? ת"ל והאכל בבית יכבס את בגדיו. אין לי אלא אוכל, שוכב מנין? ת"ל והשכב, אין לי אלא אוכל ושוכב, לא אוכל ולא שוכב מנין? ת"ל יכבס יכבס, רִבָּה. א"כ למה נאמר אכל ושכב? לתן שעור לשוכב כדי אכילת פרס.

הַבָּיִת וְטָהֵר׃* זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק׃ 54
וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת׃ וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת׃ לְהוֹרֹת 55 56 57
בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֹר זֹאת תּוֹרַת הַצָּרָעַת׃ פ
טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ דַּבְּרוּ אֶל־ 1 2
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב
מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא׃ וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר 3
בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הִוא׃
כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא וְכָל־הַכְּלִי 4
אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס 5
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי 6
אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃ וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם 7
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס בְּגָדָיו 8
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב 9
עָלָיו הַזָּב יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו 10
יִטְמָא עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף 11
בַּמַּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וּכְלִי־ 12

להורת ביום הטמא וגו׳, איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו. כי יהיה זב, 57 2
יכול זב מכל מקום יהא טמא? ת"ל מבשרו, ולא כל בשרו. אחר שחלק
הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה, מה זבה ממקום
שהיא מטמאה טומאה קלה, נדה, מטמאה טומאה חמורה, זיבה, אף הזב
ממקום שמטמא טומאה קלה, קרי, מטמא טומאה חמורה, זיבה. זובו טמא,
למד על הטפה שהיא מטמאה. זוב דומה למי בצק של שעורין ודחוי ודומה
ללובן ביצה המוזרת; שכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת. רר, ל׳
ריר, שזב את בשרו. את זובו, כמו ריר שיוצא צלול. או החתים, שיוצא 3
עב וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו. זהו פשוטו. ומדרשו מנה
הכתוב הראשון ראיות שתים וקראו טמא, שנאמר זב מבשרו, זובו טמא הוא,
ומנה הכתוב השני ראיות שלש וקראו טמא, שנאמר טמאתו בזובו רר בשרו

54 לקרתא לאפי חקלא ויכפר על־ביתא וידכי: דא אוריתא לכל־
55 56 מכתש סגירותא ולנתקא: ולסגירות לבושא ולביתא: ולעמקא
57 ולעדיא ולבהרא: לאלפא ביומא מסאבא וביומא דכיא דא אוריתא
טו 1 2 דסגירותא: ומליל יי עם־משה ועם־אהרן למימר: מלילו עם־בני
ישראל ותימרון להון גבר גבר ארי יהי דאיב מבשרה דובה מסאב
3 הוא: ודא תהי סובתה בדובה רר בשרה ית־דובה או חתים בשרה
4 מדובה סובתה היא: כל־משכבא די ישכוב עלוהי דובנא יהי מסאב
5 וכל־מנא דייתב עלוהי יהי מסאב: וגבר די יקרב במשכבה יצבע
6 לבושוהי ויסחי במיא ויהי־מסאב עד־רמשא: ודייתב על מנא דייתב
עלוהי דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי־מסאב עד־רמשא:
7 ודיקרב בבסר דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי־מסאב עד־
8 רמשא: וארי ירוק דובנא בדכיא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי־
9 מסאב עד־רמשא: וכל מרכבא די ירכוב עלוהי דובנא יהי מסאב:
10 וכל־דיקרב בכל די יהי תחותוהי יהי מסאב עד־רמשא ודיטול
11 יתהון יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי־מסאב עד־רמשא: וכל
די יקרב־בה דובנא וידוהי לא־שטף במיא ויצבע לבושוהי ויסחי
12 במיא ויהי־מסאב עד־רמשא: ומאן דחסף די־יקרב בה דובנא יתבר

את זובו או החתים בשרו מזובו טמאתו היא, הא כיצד? שתים לטומאה
4 והשלישית מזקיקתו לקרבן. כל המשכב, הראוי למשכב. יכול אפילו מיוחד
למלאכה אחרת? ת״ל אשר ישכב, אשר שכב לא נאמר אלא אשר ישכב,
המיוחד תמיד לכך, יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. אשר ישב,
5 ישב לא נאמר אלא אשר ישב עליו הזב, במיוחד תמיד לכך. ואיש אשר
יגע במשכבו, למד על המשכב שחמור מן המגע, שזה נעשה אב הטומאה
לטמא אדם ולטמא בגדים, והמגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה ואינו
6 מטמא אלא אוכלין ומשקים. והישב על הכלי, אפילו לא נגע, אפילו עשרה
8 כלים זה על זה, כולם מטמאים משום מושב, וכן במשכב. וכי ירק הזב
9 בטהור, ונגע בו, או נשאו, שהרוק מטמא במשא. וכל המרכב, אף על פי
שלא ישב עליו, כגון התפוס של סרגל, שקורין ארצ״ון (arçon, זאטטעלבאגען),
טמא משום מרכב, והאוכף שקורין סל״יוש (selle, זאטטעל), טמא טומאת
10 מושב. וכל הנגע בכל אשר יהיה תחתיו של זב. בא ולמד על המרכב שיהא
הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים, והוא חומר במשכב מבמרכב. והנושא
אותם, כל האמור בענין הזב, זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמשכב
11 והמרכב, משאן מטמא אדם לטמא בגדים. וידיו לא שטף במים, בעוד שלא
טבל מטומאתו, ואפילו פסק מזובו וספר שבעה ומחוסר טבילה מטמא בכל
טומאותיו. וזה שהוציא הכתוב טבילת גופו של זב בל׳ שטיפת ידים, ללמדך
12 שאין בית הסתרים טעון ביאת מים, אלא אבר הגלוי, כמו הידים. וכלי

חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃
וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ 13
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי 14
יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וּבָא ׀ לִפְנֵי יְהוָה
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְעָשָׂה אֹתָם 15
הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי
יְהוָה מִזּוֹבוֹ׃ ס ששי (שביעי כשמחוברין) וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא 16
מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־ 17
זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב 18
אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃ פ
וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים 19
תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל 20
אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו
יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם 21
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו 22
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִם עַל־ 23
הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־עָלָיו בְּנָגְעוֹ־
בוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי 24
נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־
יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא׃ ס וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב 25
זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִי־תָזוּב עַל־

חרס אשר יגע בו הזב, יכול אפילו נגע בו מאחוריו? וכו' — כדאי' בתורת כהנים — עד איזהו מגעו שהוא בכלו? הוי אומר זה הסטו. וכי יטהר, כשיפסוק. שבעת ימים לטהרתו, שבעת ימים טהורים מטומאת זיבה שלא יראה זוב, וכולן רצופין. ורחצו במים, גזרת מלך היא שתטמא האשה בביאה,

13 וְכָל־מָאן־דְּאָע יִשְׁתַּטַּף בְּמַיָּא׃ וַאֲרֵי־יִדְכֵּי דוֹבָנָא מִדּוֹבֵהּ וְיִמְנֵי לֵהּ
שִׁבְעַת יוֹמִין לְדָכוּתֵהּ וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בִסְרֵהּ בְּמֵי מַבּוּעַ
14 וְיִדְכֵּי׃ וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִסַּב־לֵהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה
15 וְיֵיתֵי לִקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְּנִנּוּן לְכַהֲנָא׃ וְיַעְבֵּד יָתְהוֹן
כַּהֲנָא חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוֹבֵהּ׃
16 וּגְבַר אֲרֵי־תִפּוֹק מִנֵּהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיַסְחֵי בְמַיָּא יָת־כָּל־בִּשְׂרֵהּ וִיהֵי
17 מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא׃ וְכָל־לְבוּשׁ וְכָל־מְשַׁךְ דִּי־יְהֵי עֲלוֹהִי שִׁכְבַת
18 זַרְעָא וְיִצְטַבַּע בְּמַיָּא וִיהֵי־מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא׃ וְאִתְּתָא דִּי יִשְׁכּוּב גְּבַר
19 יָתַהּ שִׁכְבַת זַרְעָא וְיַסְחוּן בְּמַיָּא וְיִסְאֲבוּן עַד־רַמְשָׁא׃ וְאִתְּתָא אֲרֵי־
תְהֵי דָיְבָא דָם יְהֵי דוֹבַהּ בִּבְשְׂרַהּ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּהֵי בְרִחוּקַהּ וְכָל־
20 דְּיִקְרַב בַּהּ יְהֵא־מְסָאַב עַד־רַמְשָׁא׃ וְכֹל דִּי תִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי בְּרִחוּקַהּ
21 יְהֵי מְסָאַב וְכֹל דִּי־תֵיתֵב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב׃ וְכָל־דְּיִקְרַב בְּמִשְׁכְּבַהּ
22 יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי־מְסָאַב עַד־רַמְשָׁא׃ וְכָל־דְּיִקְרַב
בְּכָל מָנָא דִּי תֵיתֵב עֲלוֹהִי יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי־מְסָאָב
23 עַד־רַמְשָׁא׃ וְאִם עַל־מִשְׁכְּבָא הוּא אוֹ עַל־מָנָא דִּי־הִיא יָתְבָא עֲלוֹהִי
24 בְּמִקְרְבַהּ־בֵּהּ יְהֵי מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא׃ וְאִם מִשְׁכַּב יִשְׁכּוּב גְּבַר יָתַהּ
וּתְהֵי רִחוּקַהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב שִׁבְעַת יוֹמִין וְכָל מִשְׁכָּב דִּי־יִשְׁכּוּב
25 עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאָב׃ וְאִתְּתָא אֲרֵי יְדוּב דּוֹב דְּמַהּ יוֹמִין סַגִּיאִין בְּלָא
עִדַּן רִחוּקַהּ אוֹ אֲרֵי־תְדוּב עַל־רִחוּקַהּ כָּל־יוֹמֵי דּוֹב סוֹבְתַהּ כְּיוֹמֵי

19 ואין הטעם משום נוגע בשכבת זרע, שהרי נוגע בית הסתרים הוא. כי תהיה זבה, יכול מאחד מכל איבריה? ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה (ויקרא כ'), אין דם טמא אלא הבא מן המקור. דם יהיה זבה בבשרה, אין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם כן הוא אדום. בנדתה, כמו ומתבל ינידוהו (איוב י"ח), שהיא מנודה ממגע כל אדם. תהיה בנדתה, אפילו לא ראתה
23 אלא ראיה ראשונה. ואם על המשכב הוא, השוכב או היושב על משכבה או על מושבה, אפילו לא נגע בה, אף הוא בדת טומאה האמורה במקרא העליון, שטעון כבוס בגדים. על הכלי, לרבות את המרכב. בנגעו בו, אינו מדבר אלא על המרכב שנתרבה מעל הכלי. בנגעו בו יטמא, ואינו טעון כבוס בגדים, שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדים (אבל משאו
24 מטמא אדם לטמא בגדים). ותהי נדתה עליו, יכול יעלה לרגלה, שאם בא עליה בחמישי לנדתה לא יטמא אלא שלשה ימים כמותה? תלמוד לומר וטמא שבעת ימים. ומה תלמוד לומר ותהי נדתה עליו. מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס. ימים רבים, שלשת ימים.
25 בלא עת נדתה, אחר שיצאו שבעת ימי נדתה. או כי תזוב את שלשת הימים הללו. על נדתה, מופלג מנדתה יום אחד, זו היא זבה, ומשפטה ארוך בפרשה זו, ולא כדת הנדה, שזו טעונה ספירת שבעה נקיים וקרבן,

נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה
הִוא׃ כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָהּ 26
כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו
טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ׃ וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס 27
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ 28
ששי וְסָפְרָה־לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר׃ * וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי 29
תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה אוֹתָם
אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד 30
חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
שביעי מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ׃ * וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם 31
וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם׃
זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זֶרַע לְטָמְאָה־ 32
בָהּ׃ וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ 33
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה׃ פ

טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם 1
לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן 2
אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־
פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה
עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר 3
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃ כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־ 4
בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף

והנדה אינה טעונה ספירת שבעה נקיים, אלא שבעת ימים תהיה בנדתה
בין רואה בין שאינה רואה, ודרשו בפרשה (זו) אחד עשר יום שבין סוף נדה
לתחלת נדה, שכל שלשת רצופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זבה.
והזרתם, אין נזירה אלא פרישה, וכן נזרו אחור (ישעיה א'), וכן נזיר 31
אחיו (בראשית מ"ט). ולא ימתו בטמאתם, הרי הכרת של מטמא מקדש

26 רְחוּקַהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא הִיא׃ כָּל־מִשְׁכְּבָא דִּי תִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי כָּל־יוֹמֵי
דוֹבַהּ כְּמִשְׁכַּב רְחוּקַהּ יְהֵי־לַהּ וְכָל־מָנָא דִּי תֵיתֵב עֲלוֹהִי מְסָאָב יְהֵי
27 כְּסוֹאֲבַת רְחוּקַהּ׃ וְכָל־דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי
28 בְמַיָּא וִיהֵי־מְסָאָב עַד־רַמְשָׁא׃ וְאִם־דְּכִיאַת מִדּוֹבַהּ וְתִמְנֵי לַהּ שִׁבְעַת
29 יוֹמִין וּבָתַר־כֵּן תִּדְכֵּי׃ וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה תִּסַּב לַהּ תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ
30 תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְתַיְתֵי יָתְהוֹן לְוָת־כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וְיַעְבֵּד
כַּהֲנָא יָת־חַד חַטָּאתָא וְיָת־חַד עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלַהּ כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוֹב
31 סוֹבְתַהּ׃ וְתַפְרְשׁוּן יָת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִסּוֹאֲבָתְהוֹן וְלָא יְמוּתוּן בְּסוֹאֲבָתְהוֹן
32 בְּסָאָבְהוֹן יָת־מַשְׁכְּנִי דִּי בֵּינֵיהוֹן׃ דָּא אוֹרַיְתָא דְּדוֹבָנָא וְדִי תִפּוֹק מִנֵּהּ
33 שִׁכְבַת זַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַהּ׃ וְלִדְסוֹבְתָה בְּרִחוּקַהּ וְלִדְרָאִיב יָת־
דּוֹבֵהּ לִדְכַר וּלְנֻקְבָּא וְלִגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם־מְסָאֲבָא׃

טז

1 וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשָּׁתָא־
2 נוּכְרֵיתָא קֳדָם־יְיָ וּמִיתוּ׃ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּל עִם־אַהֲרֹן אָחוּךְ וְלָא־
יְהֵי עָלֵל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא לִקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל־
3 אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֲנָא מִתְגְּלֵי עַל־בֵּית כַּפֻּרְתָּא׃ בִּדְא
יְהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר־תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא׃
4 כִּתּוּנָא־דְבוּצָא קוּדְשָׁא יִלְבַּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן עַל־בִּסְרֵהּ וּבְהֶמְיָנָא
דְבוּצָא יֵסַר וּבְמִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יָחֵית בְּרֵישֵׁהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן וְיַסְחֵי

32 קרוי מיתה. זאת תורת הזב, בעל ראייה אחת; ומהו תורתו? ואשר תצא
33 ממנו שכבת זרע, הרי הוא כבעל קרי, טמא טומאת ערב. והזב את זובו,
בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות, שתורתן מפורשת למעלה.

1 וידבר ה׳ אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו׳, מה ת״ל (ס״א
אין אנו יודעים מה נאמר לו בדבור ראשון)? היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו
משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב,
בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות כדרך שמת
פלוני! זה זרזו יותר מן הראשון. לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן,
2 ויאמר ה׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא, שלא ימות כדרך
שמתו בניו; ולא ימות, שאם בא הוא מת. כי בענן אראה, כי תמיד אני
נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגלוי שכינתי שם יִזָּהֵר שלא ירגיל לבא.
3 זהו פשוטו. ומדרשו, לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכפורים. בזאת,
גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון. בזאת יבא אהרן וגו׳,
ואף זו לא בכל עת, כי אם ביום הכפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה,
4 בחדש השביעי בעשור לחדש. כתנת בד וגו׳, מגיד שאינו משמש לפנים
בשמנה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ, שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור
נעשה סניגור, אלא בארבעה ככהן הדיוט, וכולן של בוץ. קדש ילבש,
שתהיה משל הקדש. יצנף, כתרגומו יחית ברישה, יניח בראשו, כמו ותנח בגדו

בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃ וּמֵאֵת 5
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל
אֶחָד לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־ 6
לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ׃ וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם 7
וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהֹוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְנָתַן אַהֲרֹן 8
עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהֹוָה וְגוֹרָל אֶחָד
לַעֲזָאזֵל׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו 9
הַגּוֹרָל לַיהֹוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת׃ וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו 10
הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהֹוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח
אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת 11
אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר־לוֹ׃ וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ 12
מִלִּפְנֵי יְהֹוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא
מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃ וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהֹוָה 13
וְכִסָּה ׀ עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא
יָמוּת׃ וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת 14
קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃
וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ 15
אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם
הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃ וְכִפֶּר עַל־ 16

(כראית ל"ט), ואחתתה. ורחץ במים, אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו, וחמש פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפנים ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור. את פר החטאת אשר לו, האמור למעלה, 6 ולמדך כאן שמשלו הוא בא ולא משל צבור. וכפר בעדו ובעד ביתו, מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו. ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, 8 מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל ונותן שתי ידיו בקלפי ונוטל גורל בימין

5 במיא ית־בסרה וילבשנון: ומן כנשתא דבני ישראל יסב תרין־
6 צפירי עזין לחטאתא ודכר חד לעלתא: ויקרב אהרן ית־תורא
7 דחטאתא די־לה ויכפר עלוהי ועל אנש ביתה: ויסב ית־תרין צפירין
8 ויקים יתהון קדם יי בתרע משכן זמנא: ויתן אהרן על־תרין צפירין
9 עדבין עדבא חד לשמא דיי ועדבא חד לעזאזל: ויקרב אהרן ית־
10 צפירא די סליק עלוהי עדבא לשמא דיי ויעבדנה חטאתא: וצפירא
די־סליק עלוהי עדבא לעזאזל יתקם כד־חי קדם יי לכפרא עלוהי
11 לשלח יתה לעזאזל למדברא: ויקרב אהרן ית־תורא דחטאתא די
לה ויכפר עלוהי ועל־אנש ביתה ויכוס ית־תורא דחטאתא די לה:
12 ויסב מלי־מחתיתא גומרין דאשא מעלוי מדבחא מן קדם יי ומלי
13 חפנוהי קטרת בוסמין דקיקין ויעל מגיו לפרכתא: ויתן ית־קטרת
בוסמיא על אשתא לקדם יי ויחפי עננא קטרתא ית כפרתא די
14 על־סהדותא ולא ימות: ויסב מדמא דתורא וידי באצבעה על־אפי
כפרתא קדומא ולקדם כפרתא ידי שבע־זמנין מן־דמא באצבעה:
15 ויכוס ית־צפירא דחטאתא די לעמא ויעל ית־דמה למגיו לפרכתא
ויעבד לדמה כמא־די עבד לדמא דתורא וידי יתה על־כפרתא
16 ולקדם כפרתא: ויכפר על־קודשא מסואבת בני ישראל וממרדיהון

וחברו בשמאל ונותן עליהם; את שכתוב בו „לשם" הוא לשם, ואת שכתוב בו
„לעזאזל" משתלח לעזאזל. עזאזל, הוא הר עז וקשה צוק גבוה, שנאמר
9 ארץ גזרה, חתוכה. ועשהו חטאת, כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר
10 לה' חטאת! יָעֳמַד חי, כמו יֵעָמֵד חי, על ידי אחרים, ותרגומו יתקם כד
חי. מה תלמוד לומר? לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל, ואיני יודע שלוחו
אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר יעמד חי, עמידתו חי עד שישתלח; מכאן
11 ששלוחו למיתה. לכפר עליו, שיתודה עליו, כדכתיב והתודה עליו וגו'. וכפר
בעדו וגו', ודוי שני, עליו ועל אחיו הכהנים, שהן כלן קרויים ביתו, שנאמר
בית אהרן ברכו את ה' וגו' (תהלים קל"ה); מכאן שהכהנים מתכפרין בו.
וכל כפרתן אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר וכפר על
12 הקדש מטמאת בני ישראל. מעל המזבח, החיצון. מלפני ה', מצד שלפני
הפתח, והוא צד מערבי. דקה, מה ת"ל דקה, והלא כל הקטרת דקה היא,
שנאמר ושחקת ממנה הדק (שמות ל')? אלא שתהא דקה מן הדקה,
13 שבערב יום הכפורים היה מחזירה למכתשת. על האש, שבתוך המחתה.
14 ולא ימות, הא אם לא עשאה כתקונה חייב מיתה. והזה באצבעו, הזאה
אחת במשמע. ולפני הכפרת יזה שבע, הרי אחת למעלה ושבע למטה.
15 אשר לעם, מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל, והוא
השעיר שעלה עליו הגורל לשם. כאשר עשה לדם הפר, אחת למעלה
16 ושבע למטה. מטמאת בני ישראל, על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע

הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם
וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם׃
וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה ׀ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ 17
עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל׃*
וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם 18
הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃
וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ 19
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־ 20
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי׃
וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָו* עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה 21
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֺנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ
עִתִּי הַמִּדְבָּרָה׃ וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֺנֹתָם אֶל־ 22
אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר׃ וּבָא אַהֲרֹן אֶל־ 23
אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם׃ וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַמַּיִם בְּמָקוֹם 24
קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־
עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם׃ *וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת 25

להם בסוף, שנאמר לכל חטאתם, וחטאת היא שוגג. ומפשעיהם, אף הנכנסין מזיד בטומאה. וכן יעשה לאהל מועד, כשם שהזה משניהם בפנים אחת למעלה ושבע למטה, כך מזה על הפרכת מבחוץ משניהם אחת למעלה ושבע למטה. השכן אתם בתוך טמאתם, אף על פי שהם טמאים, שכינה ביניהם.
18 אל המזבח אשר לפני ה׳, זה מזבח הזהב, שהוא לפני ה׳ בהיכל. ומה ת״ל ויצא? לפי שהזה ההזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ ויתחיל מקרן מזרחית צפונית. וכפר עליו, מה היא כפרתו? ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מעורבין זה לתוך זה.
19 והזה עליו מן הדם, אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו מַזֶּה שבע הזאות על גגו. וטהרו, ממה שעבר. וקדשו, לעתיד לבוא.
21 איש עתי, המוכן לכך מיום אתמול.
23 ובא אהרן אל אהל מועד. אמרו

לכל־חטאיהון וכן יעבד למשכן זמנא דשרי עמהון בגו סואבתהון:
17 וכל־אנש לא־יהי ׀ במשכן זמנא במעלה לכפרא בקודשא עד־מפקה
18 ויכפר עלוהי ועל־אנש ביתה ועל כל־קהלא דישראל: ויפוק למדבחא
די־קדם יי ויכפר עלוהי ויסב מדמא דתורא ומדמא דצפירא ויתן
19 על־קרנת מדבחא סחור־סחור: וידי עלוהי מן דמא באצבעה שבע
20 זמנין וידכנה ויקדשנה מסואבא בני ישראל: וישיצי מלכפרא על־
21 קודשא ועל־משכן זמנא ועל־מדבחא ויקרב ית־צפירא חיא: ויסמוך
אהרן ית־תרתין ידוהי על ריש צפירא חיא ויודי עלוהי ית־כל־
עוית בני ישראל וית־כל־מרדיהון לכל־חטאיהון ויתן יתהון על־
22 ריש צפירא וישלח ביד־גבר דזמין למהך למדברא: ויטול צפירא
עלוהי ית־כל־חוביהון לארעא דלא־יתבא וישלח ית־צפירא
23 במדברא: ויעול אהרן למשכן זמנא וישלח ית־לבושי בוצא די
24 לבש במעלה לקודשא ויצנענון תמן: ויסחי ית־בסרה במיא באתר
קדיש וילבש ית־לבושוהי ויפוק ויעבד ית־עלתה וית־עלת עמא
25 ויכפר עלוהי ועל־עמא: וית תרבא דחטאתא יסק למדבחא:

רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא ואמרו כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר, שנעשים בחוץ בבגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן. ובא אל אהל מועד, להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים. ופשט את בגדי הבד, אחר שהוציאה ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא: ושלח את השעיר במדבר, ורחץ את בשרו במים וגו׳, ויצא ועשה את עלתו וגו׳, ואת חלב החטאת וגו׳ וכל הפרשה עד ואחרי כן יבא אל המחנה, ואחרי כן ובא אהרן. והניחם שם, מלמד שטעונין גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים
24 ליום כפורים אחר. ורחץ את בשרו וגו׳. למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה (שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהם עבודת תמיד של שחר ולובש בגדי לבן לעבודת היום), וכאן למדנו שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה. במקום קדוש, המקודש בקדושת עזרה, והיא היתה בגג בית הפרוה, וכן (ס"א והן) ארבע טבילות הבאות חובה ליום; אבל הראשונה היתה בחיל (ס"א בחול). ולבש את בגדיו, שמנה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה. ויצא מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם. ועשה את עלתו, איל לעולה האמור למעלה: בזאת יבא אהרן וגו׳. ואת עלת העם, ואיל אחד לעולה
25 האמור למעלה: ומאת עדת בני ישראל וגו׳. ואת חלב החטאת, אמורי

יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה: וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס 26
בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה:
וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־ 27
דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ
אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם 28
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא
אֶל־הַמַּחֲנֶה: וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי 29
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר 30
עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
תִּטְהָרוּ: שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם 31
חֻקַּת עוֹלָם: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא 32
אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ: וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־ 33
הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר:
וְהָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 34
מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: פ רביעי.

יז
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו 1 2
וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר 3
יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב 4

פר ושעיר. יקטיר המזבחה, על מזבח החיצון, דאלו בפנימי כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה (שמות ל'). אשר הובא את דמם, להיכל, 27

26 וּדְמוֹבִיל יָת־צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת־בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא
27 וּבָתַר־כֵּן יֵעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃ וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא
דִּי אִתָּעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְקוּדְשָׁא יַתַּפְּקוּן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן
28 בְּנוּרָא יָת־מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת־בִּסְרְהוֹן וְיָת־אֻכְלֵיהוֹן׃ וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת־בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר־כֵּן יֵעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃
29 וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלַם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן יָת
נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל־עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃
30 אֲרֵי בְּיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ
31
32 תִּדְכּוּן׃ שְׁבַת שַׁבְתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת־נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלַם׃ וִיכַפַּר
כָּהֲנָא דִּי־רַבִּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת־קֻרְבָּנֵהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשׁ
33 יָת־לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃ וִיכַפַּר עַל־מִקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל־
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל־מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כַּהֲנַיָּא וְעַל־כָּל־עַמָּא דִקְהָלָא
34 יְכַפַּר׃ וּתְהֵי־דָא לְכוֹן לִקְיָם עָלַם לְכַפָּרָא עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חוֹבֵיהוֹן
יז
1 חֲדָא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא־דִי פַקֵּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה
2 לְמֵימַר׃ מַלֵּל עִם־אַהֲרֹן וְעִם־בְּנוֹהִי וְעִם כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן
3 דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי־פַקִּיד יְיָ לְמֵימַר׃ גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי יִכּוֹס
תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ־עִזָּא בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דִּי יִכּוֹס מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃
4 וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתֵהּ לְקָרָבָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא

32 לפני ולפנים. וכפר הכהן אשר ימשח וגו׳, כפרה זו של יום הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול; לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן הוצרך לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו. ואשר ימלא את ידו, (שיכול) אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין? תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו וגו׳, והם כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה. לכהֵן תחת אביו, ללמד שאם בנו ממלא את מקומו
34 הוא קודם לכל אדם. ויעש כאשר צוה וגו׳, כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של אהרן, שלא היה לובשן לגדולתו, אלא כמקיים
3 גזרת המלך. אשר ישחט שור או כשב, במוקדשין הכתוב מדבר, שנאמר
4 להקריב קרבן. במחנה, חוץ לעזרה. דם יחשב, כשופך דם האדם, שמתחייב

קָרְבָּן֙ לַֽיהוָ֔ה לִפְנֵ֖י מִשְׁכַּ֣ן יְהוָ֑ה דָּ֣ם יֵחָשֵׁ֞ב לָאִ֤ישׁ הַהוּא֙
5 דָּ֣ם שָׁפָ֔ךְ וְנִכְרַ֛ת הָאִ֥ישׁ הַה֖וּא מִקֶּ֥רֶב עַמּֽוֹ׃ לְמַ֡עַן אֲשֶׁר֩
יָבִ֨יאוּ בְּנֵ֜י יִשְׂרָאֵ֗ל אֶת־זִבְחֵיהֶם֮ אֲשֶׁ֣ר הֵ֣ם זֹבְחִים֮ עַל־
פְּנֵ֣י הַשָּׂדֶה֒ וֶהֱבִיאֻ֣ם לַֽיהוָ֗ה אֶל־פֶּ֛תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד אֶל־
6 הַכֹּהֵ֑ן וְזָ֨בְח֜וּ זִבְחֵ֧י שְׁלָמִ֛ים לַֽיהוָ֖ה אוֹתָֽם׃ וְזָרַ֨ק הַכֹּהֵ֤ן
אֶת־הַדָּם֙ עַל־מִזְבַּ֣ח יְהוָ֔ה פֶּ֖תַח אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וְהִקְטִ֣יר
7 הַחֵ֔לֶב לְרֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ לַֽיהוָֽה׃ וְלֹא־יִזְבְּח֥וּ עוֹד֙ אֶת־זִבְחֵיהֶ֔ם
לַשְּׂעִירִ֕ם אֲשֶׁ֛ר הֵ֥ם זֹנִ֖ים אַחֲרֵיהֶ֑ם חֻקַּ֥ת עוֹלָ֛ם תִּֽהְיֶה־
שביעי (שלישי כשהן מחוברין)
8 זֹּ֥את לָהֶ֖ם לְדֹרֹתָֽם׃ וַאֲלֵהֶ֣ם תֹּאמַ֔ר אִ֥ישׁ אִישׁ֙ מִבֵּ֣ית
יִשְׂרָאֵ֔ל וּמִן־הַגֵּ֖ר אֲשֶׁר־יָג֣וּר בְּתוֹכָ֑ם אֲשֶׁר־יַעֲלֶ֥ה עֹלָ֖ה
9 אוֹ־זָֽבַח׃ וְאֶל־פֶּ֜תַח אֹ֤הֶל מוֹעֵד֙ לֹ֣א יְבִיאֶ֔נּוּ לַעֲשׂ֥וֹת אֹת֖וֹ
10 לַֽיהוָ֑ה וְנִכְרַ֛ת הָאִ֥ישׁ הַה֖וּא מֵעַמָּֽיו׃ וְאִ֨ישׁ אִ֜ישׁ מִבֵּ֣ית
יִשְׂרָאֵ֗ל וּמִן־הַגֵּר֙ הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֔ם אֲשֶׁ֥ר יֹאכַ֖ל כָּל־דָּ֑ם וְנָתַתִּ֣י
פָנַ֗י בַּנֶּ֙פֶשׁ֙ הָאֹכֶ֣לֶת אֶת־הַדָּ֔ם וְהִכְרַתִּ֥י אֹתָ֖הּ מִקֶּ֥רֶב עַמָּֽהּ׃
11 כִּ֣י נֶ֣פֶשׁ הַבָּשָׂר֮ בַּדָּ֣ם הִוא֒ וַאֲנִ֞י נְתַתִּ֤יו לָכֶם֙ עַל־הַמִּזְבֵּ֔חַ לְכַפֵּ֖ר
12 עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶ֑ם כִּֽי־הַדָּ֥ם ה֖וּא בַּנֶּ֥פֶשׁ יְכַפֵּֽר׃ עַל־כֵּ֤ן אָמַ֙רְתִּי֙
לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כָּל־נֶ֥פֶשׁ מִכֶּ֖ם לֹא־תֹ֣אכַל דָּ֑ם וְהַגֵּ֛ר הַגָּ֥ר
13 בְּתוֹכְכֶ֖ם לֹא־יֹ֥אכַל דָּֽם׃ וְאִ֨ישׁ אִ֜ישׁ מִבְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וּמִן־
הַגֵּר֙ הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֔ם אֲשֶׁ֨ר יָצ֜וּד צֵ֥יד חַיָּ֛ה אוֹ־ע֖וֹף אֲשֶׁ֣ר
14 יֵאָכֵ֑ל וְשָׁפַךְ֙ אֶת־דָּמ֔וֹ וְכִסָּ֖הוּ בֶּעָפָֽר׃ כִּֽי־נֶ֣פֶשׁ כָּל־בָּשָׂ֗ר
דָּמ֣וֹ בְנַפְשׁוֹ֮ הוּא֒ וָאֹמַר֙ לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל דַּ֥ם כָּל־בָּשָׂ֖ר לֹ֣א
תֹאכֵ֑לוּ כִּ֣י נֶ֤פֶשׁ כָּל־בָּשָׂר֙ דָּמ֣וֹ הִ֔וא כָּל־אֹכְלָ֖יו יִכָּרֵֽת׃
15 וְכָל־נֶ֗פֶשׁ אֲשֶׁ֨ר תֹּאכַ֤ל נְבֵלָה֙ וּטְרֵפָ֔ה בָּאֶזְרָ֖ח וּבַגֵּ֑ר

7 בנפשו. דם שפך, לרבות את הזורק דמים בחוץ. אשר הם זובחים, אשר הם
8 רגילים לזבוח. לשעירם, לשדים, כמו ושעירים ירקדו שם (ישעיה י״ג). אשר

דַייָ דְמָא יִתְחַשַׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא
5 מִגּוֹ עַמֵּהּ: בְּדִיל דִּי יַיְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת־דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִנּוּן דָּבְחִין
עַל־אַפֵּי חַקְלָא וְיַיְתֻנּוּן לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת־כַּהֲנָא
6 וְיִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן: וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יָת־דְּמָא עַל־מַדְבְּחָא
7 דַייָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: וְלָא־
יְדַבְּחוּן עוֹד יָת־דִּבְחֵיהוֹן לְשֵׁדִין דִּי אִנּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלַם
8 תְּהֵי־דָא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן: וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן
9 גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי־יַסֵּק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: וְלִתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתְנֵהּ לְמֶעְבַּד יָתֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא
10 מֵעַמֵּהּ: וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי
יֵיכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא דְּיֵיכוּל יָת־דְּמָא וֶאֱשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ
11 עַמֵּהּ: אֲרֵי נְפַשׁ בִּסְרָא בִּדְמָא הִיא וַאֲנָא יְהַבְתֵּהּ לְכוֹן עַל־מַדְבְּחָא
12 לְכַפָּרָא עַל־נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי־דְמָא הוּא עַל־נַפְשָׁא מְכַפַּר: עַל־כֵּן אֲמָרִית
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־אֱנַשׁ מִנְּכוֹן לָא־יֵיכוּל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן
13 לָא־יֵיכוּל דְּמָא: וּגְבַר גְּבַר מִן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן
בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צֵידָא חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאֲכֵל וְיֵישׁוֹד יָת־דְּמֵהּ
14 וִיכַסְּנֵהּ בְּעַפְרָא: אֲרֵי־נְפַשׁ כָּל־בִּסְרָא דְּמֵהּ בְּנַפְשֵׁהּ הוּא וַאֲמָרִית
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בִּסְרָא לָא תֵיכְלוּן אֲרֵי נְפַשׁ כָּל־בִּסְרָא דְּמֵהּ הִיא
15 כָּל־דְּיֵיכְלִנֵּהּ יִשְׁתֵּיצֵי: וְכָל־אֱנַשׁ דִּי יֵיכוּל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבָא

יעלה עולה, לחייב על המקטיר אברים בחוץ כשוחט בחוץ, שאם שחט אחד
9 10 והעלה חברו, שניהם חייבין. ונכרת, זרעו נכרת וימיו נכרתין. כל דם, לפי
שנאמר בנפש יכפר, יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשים? ת"ל כל
11 דם. ונתתי פני, פנאי שלי; פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. כי נפש הבשר
של כל בריה בדם היא תלויה, ולפיכך נתתיו (על המזבח) לכפר על נפש
12 האדם, תבא נפש ותכפר על נפש. כל נפש מכם, להזהיר גדולים על
13 הקטנים. אשר יצוד, אין לי אלא ציד, אווזין ותרנגולים מנין? ת"ל ציד,
מכל מקום. (אם כן למה נאמר אשר יצוד? שלא יאכל בשר אלא בהזמנה
14 זאת.) אשר יאכל, פרט לטמאים. דמו בנפשו הוא, דמו הוא לו במקום
הנפש, שהנפש תלויה בו. כי נפש כל בשר דמו היא, הנפש היא הדם. דם
15 ובשר ל׳ זכר, נפש ל׳ נקבה. אשר תאכל נבלה וטרפה, בנבלת עוף טהור
דבר הכתוב, שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה; ולמדך כאן
שמטמאה באכילתה ואינה מטמאה במגע. וטרפה האמורה כאן לא נכתב אלא

16 וְכִבֶּ֧ס בְּגָדָ֛יו וְרָחַ֥ץ בַּמַּ֖יִם וְטָמֵ֣א עַד־הָעֶ֑רֶב וְטָהֵֽר׃ וְאִם֙
לֹ֣א יְכַבֵּ֔ס וּבְשָׂר֖וֹ לֹ֣א יִרְחָ֑ץ וְנָשָׂ֖א עֲוֺנֽוֹ׃ פ
יח 1 2 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּר֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
3 וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ כְּמַעֲשֵׂ֧ה אֶֽרֶץ־מִצְרַ֛יִם
אֲשֶׁ֥ר יְשַׁבְתֶּם־בָּ֖הּ לֹ֣א תַעֲשׂ֑וּ וּכְמַעֲשֵׂ֣ה אֶֽרֶץ־כְּנַ֡עַן אֲשֶׁ֣ר
אֲנִי֩ מֵבִ֨יא אֶתְכֶ֥ם שָׁ֙מָּה֙ לֹ֣א תַעֲשׂ֔וּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶ֖ם לֹ֥א
4 תֵלֵֽכוּ׃ אֶת־מִשְׁפָּטַ֧י תַּעֲשׂ֛וּ וְאֶת־חֻקֹּתַ֥י תִּשְׁמְר֖וּ לָלֶ֣כֶת
5 בָּהֶ֑ם אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ וּשְׁמַרְתֶּ֤ם אֶת־חֻקֹּתַי֙ וְאֶת־
מִשְׁפָּטַ֔י אֲשֶׁ֨ר יַעֲשֶׂ֥ה אֹתָ֛ם הָאָדָ֖ם וָחַ֣י בָּהֶ֑ם אֲנִ֖י
6 יְהוָֽה׃ ס ששי. אִ֥ישׁ אִישׁ֙ אֶל־כָּל־שְׁאֵ֣ר
7 בְּשָׂר֔וֹ לֹ֥א תִקְרְב֖וּ לְגַלּ֣וֹת עֶרְוָ֑ה אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ ס עֶ֧רְוַת
אָבִ֛יךָ וְעֶרְוַ֥ת אִמְּךָ֖ לֹ֣א תְגַלֵּ֑ה אִמְּךָ֙ הִ֔וא לֹ֥א תְגַלֶּ֖ה
8 עֶרְוָתָֽהּ׃ ס עֶרְוַ֥ת אֵֽשֶׁת־אָבִ֖יךָ לֹ֣א תְגַלֵּ֑ה
9 עֶרְוַ֥ת אָבִ֖יךָ הִֽוא׃ ס עֶרְוַ֨ת אֲחֽוֹתְךָ֤ בַת־אָבִ֙יךָ֙
א֣וֹ בַת־אִמֶּ֔ךָ מוֹלֶ֣דֶת בַּ֔יִת א֖וֹ מוֹלֶ֣דֶת ח֑וּץ לֹ֥א תְגַלֶּ֖ה
10 עֶרְוָתָֽן׃ ס עֶרְוַ֤ת בַּת־בִּנְךָ֙ א֣וֹ בַת־בִּתְּךָ֔ לֹ֥א
11 תְגַלֶּ֖ה עֶרְוָתָ֑ן כִּ֥י עֶרְוָתְךָ֖ הֵֽנָּה׃ ס עֶרְוַ֨ת בַּת־
אֵ֤שֶׁת אָבִ֙יךָ֙ מוֹלֶ֣דֶת אָבִ֔יךָ אֲח֖וֹתְךָ֣ הִ֑וא לֹ֥א תְגַלֶּ֖ה

לדרוש; וכן שנינו: יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה? ת"ל
16 טרפה, מי שיש במינו טרפה, יצא עוף טמא שאין במינו טרפה. ונשא עונו,
אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה זו כבכל שאר טומאות. ובשרו
לא ירחץ, ונשא עונו, על רחיצת גופו ענוש כרת, ועל כבוס בגדים
2 במלקות. אני ה' אלהיכם, אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה' אלהיך (שמות
כ'), וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי! רבי אומר גלוי וידוע
לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזרה: אני ה'
3 אלהיכם! דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע, ונאמן לשלם שכר! כמעשה
ארץ מצרים, מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות,
ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם
שמה, מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם. ובחקתיהם

ובגיורא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי־מסאב עד־רמשא וידכי:
16 יח 1 ואם לא יצבע ובסרה לא יסחי ויקבל חובה: ומליל יי עם־משה
2 3 למימר: מלל עם־בני ישראל ותימר להון אנא יי אלהכון: כעובדי
עמא־דארעא־דמצרים די יתבתון בה לא תעבדון וכעובדי עמא־
דארעא דכנען די אנא מעיל יתכון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון
4 לא תהכון: ית־דיני תעבדון וית־קימי תטרון להלכא בהון אנא
5 יי אלהכון: ותטרון ית־קימי וית־דיני די יעבד יתהון אנשא ויחי־
6 בהון לחיי עלמא אנא יי: גבר גבר לכל־קריב בשרה לא תקרבון
7 לגלאה עריא אנא יי: עירית אבוך ועירית אמך לא תגלי אמך היא
8 לא תגלי עריתה: עירית אתת אבוך לא תגלי עירית אבוך היא:
9 עירית אחתך בת־אבוך או בת־אמך דילידא מן־אבוך מן־אתת אחרי
10 או מן־אמך לגבר אחרן לא תגלי עריתהן: עירית בת־ברך או בת־
11 ברתך לא תגלי עריתהן ארי עריתך אנין: עירית בת־אתת אבוך

לא תלכו, מה הניח הכתוב שלא אמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים
החקוקים להם, כגון טרטיאות (טיטראות) ואצטדיאות. רבי מאיר אומר אלו
4 דרכי האמורי שמנו חכמים. את משפטי תעשו, אלו דברים האמורים
בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו היו כדאי לאמרן. ואת חקתי תשמרו,
דברים שהן גזרת המלך, שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרן? ואומות
העולם היו משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת;
לכך נאמר אני ה׳, גְּזַרְתִּי עליכם, אי אתה רשאי להפטר! ללכת בהם, אל
תִּפָּטֵר מתוכם; שלא תאמר למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת האומות.
5 ושמרתם את חקתי וגו׳, לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב
בהם. ד"א ליתן שמירה ועשייה לחקים ושמירה ועשייה למשפטים, לפי שלא
נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחקים. וחי בהם, לעולם הבא; שאם
6 תאמר לעולם הזה, והלא סופו הוא מת! אני ה׳, נאמן לשלם שכר. לא
תקרבו, להזהיר הנקבה כזכר, לכך נאמר לשון רבים. אני ה׳, נאמן לשלם
7 שכר. ערות אביך, זו אשת אביך. או אינו אלא כמשמעו? נאמר כאן ערות
אביך ונאמר להלן ערות אביו גלה (ויקרא כ׳), מה להלן אשת אביו אף
8 כאן אשת אביו. וערות אמך, להביא אמו שאינה אשת אביו. ערות אשת אביך,
9 לרבות לאחר מיתה. בת אביך, אף בת אנוסה במשמע. מולדת בית או
מולדת חוץ, בין שאומרים לו לאביך קיים את אמה ובין שאומרים לו
10 הוצא את אמה, כגון ממזרת או נתינה. ערות בת בנך וגו׳, בבתו מאנוסתו
הכתוב מדבר; ובתו ובת בתו מאשתו אנו למדין מערות אשה ובתה, שנאמר
כאן לא תגלה, בין שהיא ממנו בין שהיא מאיש אחר. ערות בת בנך, קל
וחומר לבתך, אלא לפי שאין מזהירין מן הדין לְמֵדוּהָ מגזרה שוה במס׳ יבמות.
11 ערות בת אשת אביך, למד שאינו חייב על אחותו מִשִּׁפְחָה ונכרית; לכך

12 עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה שְׁאֵר
13 אָבִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי־
14 שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה
15 אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא
16 תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת
17 אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת
אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ
18 לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא׃ וְאִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃
19 וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ׃
20 וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־
21 בָהּ׃ וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־
22 שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי
23 אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא׃ וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ
לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל
24 הוּא*)׃ אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ
25 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם׃ וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד
26 עֲוֺנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם
אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת
27 הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת
הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ׃

נאסר בת אשת אביך, הראוים לקדושין. ערות אחי אביך לא תגלה, ומה 14

---

*) תֶּבֶל הוּא· במקצת ספרים הִוא· וכתב רוו"ה ז"ל: כבר אפסק הלכה שהוא "תֶּבֶל הִוא", כמבואר במנחת ש"י. גם אנכי מצאתי בגליון כתב יד שכתב: "במקצת ספרים הוא; אך כמ"ש בכל הטובים מצאנו הִוא."
לאָווענשטיין.

12 דִּילִידָא מִן־אֲבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ: עֶרְיַת אֲחַת־אֲבוּךְ
13 לָא תְגַלֵּי קָרִיבַת אֲבוּךְ הִיא: עֶרְיַת אֲחַת־אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת
14 אִמָּךְ הִיא: עֶרְיַת אַח־אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִקְרַב אִתַּת אַח־
15 אֲבוּךְ הִיא: עֶרְיַת כַּלְּתָךְ לָא תְגַלֵּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ:
16 17 עֶרְיַת אִתַּת־אֲחוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲחוּךְ הִיא: עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ
לָא תְגַלֵּי יָת־בַּת־בְּרַהּ וְיָת־בַּת־בְּרַתַּהּ לָא תִסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיְתַהּ קָרִיבָן
18 אִנּוּן עֲצַת חִטְאִין הִיא: וְאִתְּתָא עִם־אֲחָתַהּ לָא תִסַּב לְעָקָאָה לְגַלָּאָה
19 עֶרְיְתַהּ עֲלַהּ בְּחַיַּהָא: וּלְאִתְּתָא בְּרִחוּק סוֹבְתַהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה
20 עֶרְיְתַהּ: וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא־תִתֵּן שְׁכָבְתָךְ לְזַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בַהּ:
21 וּמִבְּנָךְ לָא־תִתֵּן לְאַעְבָּרָא לְמֹלֶךְ וְלָא תַחֵל יָת־שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:
22 23 וְעִם־דְּכוּרָא לָא תִשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֶבְתָּא הִיא: וּבְכָל־בְּעִירָא
לָא־תִתֵּן שְׁכָבְתָךְ לְאִסְתָּאָבָא בַהּ וְאִתְּתָא לָא־תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא
24 לְמִשְׁלַט־בַּהּ תִּבְלָא הוּא: לָא־תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל־אִלֵּין אֲרֵי בְכָל־אִלֵּין
25 אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דִּי־אֲנָא מַגְלֵי מִן־קֳדָמֵיכוֹן: וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא
26 וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקִינַת אַרְעָא יָת־יָתְבָהָא: וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת־
קְיָמַי וְיָת־דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא
27 דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן: אֲרֵי יָת־כָּל־תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין עֲבַדוּ אֱנָשֵׁי־אַרְעָא

15 היא ערותו? אל אשתו לא תקרב. אשת בנך היא. לא אמרתי אלא בשיש
17 לבנך אישות בה, פרט לאנוסה ושפחה ונכרית. ערות אשה ובתה, לא אסר
הכתוב אלא על ידי נשואי הראשונה; לכך נאמר לא תקח, ל׳ קיחה, וכן
לענין העונש, אשר יקח את אשה ואת אמה (ויקרא כ׳), ל׳ קיחה; אבל
אנס אשה מותר לישא בתה. שארה הנה, קרובות זו לזו. זמה, עצה, כתרגומו
18 עצת חטאין, שֶׁיִּצְרְךָ יועצך לחטוא. אֶל אחתה, שתיהן כאחת. לצרר, ל׳
צרה, לעשות את זו צרה לזו. בחייה, למדך שאם גרשה לא ישא את אחותה
21 כל זמן שהיא בחיים. לַמֹּלֶךְ, ע״א היא ששמה מֹלֶךְ, וזו היא עבודתה, שמוסר
בנו לכומרים ועושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי
מדורות האש. לא תתן, זו היא מסירתו לכומרים. להעביר לַמֹּלֶךְ, זו העברת
23 האש. תבל הוא, ל׳ קֹדֶשׁ וערוה ונאוף; וכן ואפי על תבליתם (ישעיה י׳).

28 וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
29 אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם׃ כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם׃
30 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת
הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ פ
יט
1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 2 דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה
3 אֱלֹהֵיכֶם׃ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
4 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה
5 לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח
6 שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃ בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל
7 וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ וְאִם
8 הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃ וְאֹכְלָיו
עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

ד"א תבל הוא ל' בלילה וערבוב זרע אדם וזרע בהמה. 28 ולא תקיא הארץ אתכם, משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס, שאין עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עברה. ותרגומו ולא תרוקן, ל' ריקון, מריקה עצמה מהם. 29 הנפשות העשת, הזכר והנקבה במשמע. 30 ושמרתם את משמרתי, להזהיר בית דין על כך. ולא תטמאו בהם, אני ה' אלהיכם, הא אם תטמאו איני אלהיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם? ואתם מתחייבים כלייה, לכך נאמר אני ה' אלהיכם.

2 דבר אל כל עדת בני ישראל, מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. קדשים תהיו, הוו פרושים מן העריות ומן העברה; שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה: אשה זונה וחללה וגו', אני ה' מקדשכם, ולא יחלל זרעו, אני ה' מקדשו, קדושים יהיו, אשה זונה וחללה וגו' (ויקרא כ"א). 3 איש אמו ואביו תיראו, כל אחד מכם תיראו אביו ואמו. זה פשוטו. ומדרשו, אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר תיראו, הרי כאן שנים; א"כ למה נאמר איש? שהאיש ספק בידו לעשות, אבל אשה רשות אחרים עליה. אמו ואביו תיראו, כאן הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו; ובכבוד הקדים

28 די קדמיכון ואסתאבת ארעא: ולא־תרוקן ארעא יתכון בסאביכון
29 יתה כמא דרוקינת ית־עממיא די קדמיכון: ארי כל־די יעבד מכל
30 תועבתא האלין וישתיצון נפשתא דיעבדון מגו עמהון: ותטרון
ית־מטרת־מימרי בדיל דלא־למעבד מנימוסי תועבתא דאתעבדא
יט קדמיכון ולא תסתאבון בהון אנא יי אלהכון:

1
2 ומליל יי עם־משה למימר: מלל עם־כל־כנשתא דבני־ישראל
3 ותימר להון קדישין תהון ארי קדיש אנא יי אלהכון: גבר מן־אמה
ומן־אבוהי תהון דחלין וית־יומי־שביא דילי תטרון אנא יי אלהכון:
4 לא־תתפנון בתר טעון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכון אנא יי
5 אלהכון: וארי תכסון נכסת קודשיא קדם יי לרעוא לכון תכסנה:
6 ביומא דיתנכס יתאכל וביומא דבתרוהי ודאשתאר עד־יומא תליתאה
7 בנורא יתוקד: ואם אתאכלא יתאכל ביומא תליתאה מרחק הוא
8 לא־יהי לרעוא: ודייכלנה חובה יקבל ארי ית־קודשא דיי אחל

אב לאם, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים. את שבתתי תשמרו, סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות. אני ה׳ אלהיכם, אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. אי זהו מורא? לא ישב במקומו, ולא ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו; ואי זהו כבוד? מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל
4 מכניס ומוציא. אַל תפנו אֶל האלילם, לעבדם. אלילם. ל׳ אַל, כלא הוא חשוב. ואלהי מסכה, תחלתן אלילים הם, אם אתה פונה אחריהם סופך לעשותן אלהות. לא תעשו לכם, לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם; וא״ת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם? הרי כבר נאמר לא יהיה לך
5 (שמות כ׳), לא שלך ולא של אחרים. וכי תזבחו וגו׳, לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל בתוך הזמן הזה, שאם לקבוע להם זמן אכילה הרי כבר נאמר ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו׳ (ויקרא ז׳). לרצנכם תזבחהו, תחלת זביחתו תהא על מנת נחת רוח, שיהא לכם לרצון, שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לפני. לרצנכם, אנפיי״צימנטו (appaisement, בעגיטיגונג). זהו לפי פשוטו. ורבותינו למדו מכאן
6 למתעסק בקדשים שפסול, שצריך שיתכוין לשחוט. ביום זבחכם יאכל, כשתזבחוהו
7 תשחטוהו על מנת זמן זה שקבעתי לכם כבר. ואם האכל יאכל וגו׳, אם אינו ענין לחוץ לזמנו, שהרי כבר נאמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו׳ (ויקרא ז׳), תנהו ענין לחוץ למקומו. יכול יהיו חייבים כרת על אכילתו? ת״ל והנפש האוכלת ממנו עונה תשא (ויקרא ז׳), ממנו ולא מחברו, יצא הנשחט במחשבת חוץ למקומו. פגול, מתועב, כמו ומרק פגולים כליהם
8 (ישעיה ס״ה). ואוכליו עונו ישא. בנותר גמור הכתוב מדבר, ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו, שכבר מעטו הכתוב, וזה בנותר גמור מדבר.

9 מֵעַמֶּ֫יהָ׃ וּֽבְקֻצְרְכֶם֙ אֶת־קְצִ֣יר אַרְצְכֶ֔ם לֹ֧א תְכַלֶּ֛ה פְּאַ֥ת
10 שָׂדְךָ֖ לִקְצֹ֑ר וְלֶ֥קֶט קְצִֽירְךָ֖ לֹ֥א תְלַקֵּֽט׃ וְכַרְמְךָ֙ לֹ֣א תְעוֹלֵ֔ל
וּפֶ֥רֶט כַּרְמְךָ֖ לֹ֣א תְלַקֵּ֑ט לֶֽעָנִ֤י וְלַגֵּר֙ תַּעֲזֹ֣ב אֹתָ֔ם אֲנִ֖י
11 יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ לֹ֖א תִּגְנֹ֑בוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁ֥וּ וְלֹֽא־תְשַׁקְּר֖וּ
12 אִ֥ישׁ בַּעֲמִיתֽוֹ׃ וְלֹֽא־תִשָּׁבְע֥וּ בִשְׁמִ֖י לַשָּׁ֑קֶר וְחִלַּלְתָּ֛ אֶת־
13 שֵׁ֥ם אֱלֹהֶ֖יךָ אֲנִ֥י יְהוָֽה׃ לֹא־תַעֲשֹׁ֥ק אֶת־רֵֽעֲךָ֖ וְלֹ֣א תִגְזֹ֑ל
14 לֹֽא־תָלִ֞ין פְּעֻלַּ֥ת שָׂכִ֛יר אִתְּךָ֖ עַד־בֹּֽקֶר׃ לֹא־תְקַלֵּ֣ל חֵרֵ֔שׁ
וְלִפְנֵ֣י עִוֵּ֔ר לֹ֥א תִתֵּ֖ן מִכְשֹׁ֑ל וְיָרֵ֥אתָ מֵּֽאֱלֹהֶ֖יךָ אֲנִ֥י יְהוָֽה׃ *
15 לֹא־תַעֲשׂ֥וּ עָ֙וֶל֙ בַּמִּשְׁפָּ֔ט לֹא־תִשָּׂ֣א פְנֵי־דָ֔ל וְלֹ֥א תֶהְדַּ֖ר
16 פְּנֵ֣י גָד֑וֹל בְּצֶ֖דֶק תִּשְׁפֹּ֥ט עֲמִיתֶֽךָ׃ לֹא־תֵלֵ֤ךְ רָכִיל֙ בְּעַמֶּ֔יךָ

9 ובשבכת כריתות למדוהו מגזרה שוה. לא תכלה פאת שדך, שיניח פאה
בסוף שדהו. ולקט קצירך, שבלים הנושרים בשעת קצירה, אחת או שתים;
10 אבל שלש אינן לקט. לא תעולל, לא תטול עוללות שבה. והן נכרות; אי
זהו עוללות? כל שאין לו לא כתף ולא נטף. ופרט כרמך, גרגרי ענבים
הנושרים בשעת בצירה. אני ה׳ אלהיכם, דיין להפרע. ואיני גובה מכם אלא
11 נפשות, שנאמר אל תגזל דל.... כי ה׳ יריב ריבם וגו׳ (משלי כ״ב). לא
תגנבו, אזהרה לגונב ממון; אבל לא תגנוב שבעשרת הדברות אזהרה לגונב
נפשות — דבר הלמד מעניינו, דבר שחייבין עליו מיתת בית דין. ולא
תכחשו, לפי שנאמר וכחש בה (ויקרא ה׳) משלם קרן וחומש, למדנו עונש,
אזהרה מנין? ת״ל ולא תכחשו. ולא תשקרו, לפי שנאמר ונשבע על שקר
ישלם קרן וחומש, למדנו עונש, אזהרה מנין? ת״ל ולא תשקרו. לא תגנבו
ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, ולא תשבעו, אם גנבת סופך
12 לכחש, סופך לשקר, סופך להשבע לשקר. ולא תשבעו בשמי, למה נאמר?
לפי שנאמר לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא (שמות כ׳), יכול לא יהא
חייב אלא על שם המיוחד, מניין לרבות כל הכנויין? ת״ל ולא תשבעו
13 בשמי לשקר, כל שם שיש לי. לא תעשק, זה הכובש שכר שכיר. לא
תלין, ל׳ נקבה, מוסב על הפעולה. עד בקר, בשכיר יום הכתוב מדבר,
שיציאתו משתקעה חמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה. ובמקום אחר הוא
אומר ולא תבא עליו השמש (דברים כ״ד), מדבר בשכיר לילה, שהשלמת פעולתו
14 משיעלה עמוד השחר, לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום. לפי שנתנה תורה
זמן לבעל הבית, עונה לבקש מעות. לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש,
מנין לרבות כל אדם? ת״ל בעמך לא תאר (שמות כ״ב); אם כן למה
נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים, יצא המת,
שאינו בחיים. ולפני עור לא תתן מכשל, לפני הסומא בדבר לא תתן
עצה שאינה הוגנת לו; אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף

9 וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ: וּבְמֶחֱצַדְכוֹן יָת־חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא
10 תְשֵׁיצֵי פָּאתָא דְחַקְלָךְ לְמֶחְצַד וּלְקָטָא דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט: וְכַרְמָךְ
לָא תְעַלֵּל וְנִתְרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט לַעֲנִיֵּי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן
11 אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: לָא תִגְנְבוּן וְלָא־תְכַדְּבוּן וְלָא־תְשַׁקְּרוּן אֱנָשׁ בְּחַבְרֵהּ:
12 וְלָא־תִשְׁתַּבְעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא וּתְחַל יָת־שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:
13 לָא־תַעֲשׁוֹק יָת־חַבְרָךְ וְלָא תֵאנּוֹס לָא־תְבִית אַגְרָא דַאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד־
14 צַפְרָא: לָא־תְלוּט דְּלָא־שָׁמַע וְקֳדָם דְּלָא־חָזֵי לָא תְשִׂים תַּקְלָא וְתִדְחַל
15 מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִינָא לָא־תִסַּב אַפֵּי מִסְכֵּנָא וְלָא
16 תְהַדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵהּ לְחַבְרָךְ: לָא־תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ

עליו וניטלה הימנו. ויראת מאלהיך, לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמט ולומר לטובה נתכונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך, המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלהיך.
15 לא תעשו עול במשפט, מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עַוָּל, שָׂנוּי, ומשוקץ, חרם, ותועבה, שֶׁהָעַוָּל קרוי תועבה, שנאמר כי תועבת ה׳ כל עושה אלה, כל עושה עול (דברים כ״ה), והתועבה קרויה שקץ וחרם (ושנוי), שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו, שקץ תשקצנו וגו׳ (דברים ז׳), וכתיב כי כל תועבת ה׳ אשר שנא וגו׳ (דברים י״ב). לא תשא פני דל, שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו, אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות. ולא תהדר פני גדול, שלא תאמר עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אביישנו ואראה בבשתו? עונש יש בדבר! לכך נאמר ולא תהדר פני גדול.
16 בצדק תשפט עמיתך, כמשמעו. ד״א הוי דן את חברך לכף זכות. לא תלך רכיל, אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לְרַגֵּל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה, אשפי״מנט בלעז (espionner, אויסשפּֽעהען). וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כתוב בלשון הליכה, לא תלך רכיל, הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמיה ו׳), ושאר לשון הרע אין כתוב בו הליכה, מלשני בסתר רעהו (תהלים ק״א), לשון רמיה (תהלים ק״כ), לשון מדברת גדולות (תהלים י״ג); לכך אני אומר שהלשון הולך ומרגל, שהכ׳ נחלפה בג׳ — שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו, ב׳ בפ׳ וג׳ בכ׳ ונ׳ בל׳ וז׳ בצ׳ — וכן וירגל בעבדך (ש״ב י״ט), רגל בתרמה לאמר עלי רעה, וכן לא רגל על לשונו (תהלים ט״ו), וכן רוכל, הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל, ל׳ רוגל; ותרגומו לא תיכול קורצין, כמו ואכלו קורציהון דיהודאי (דניאל ג׳), אכל קורצא בי מלכא, נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ויעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין, ל׳ קורץ בעיניו (משלי ו׳), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז

לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה: לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ 17
בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:
לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ 18
אֲנִי יְהוָה: אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם 19
שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה
עָלֶיךָ: וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא 20
שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה
לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה:
וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם: 21
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר 22
חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ שלישי
וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם 23
עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא
יֵאָכֵל: וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים 24
לַיהוָה: וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף 25
לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם 26

דברי רכילותן שלא יכירו שהן הזוממים. לא תעמד על דם רעך, לראות
במיתתו ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר, וחיה או לסטים באים עליו.
17 אני ה', נאמן לשלם שכר ונאמן להפרע. ולא תשא עליו חטא, לא תלבין
18 את פניו ברבים. לא תקום, א"ל השאילני מגלך, א"ל לאו, למחר א"ל
השאילני קרדומך, א"ל איני משאילך כדרך שלא השאלתני; זו היא נקימה.
ואי זו היא נטירה? א"ל השאילני את קרדומך, א"ל לאו, למחר אומר לו
השאילני מגלך, א"ל הא לך, ואיני כמותך שלא השאלתני! זו היא נטירה,
שנוטר האיבה בלבו, אע"פ שאינו נוקם. ואהבת לרעך כמוך, אמר רבי
19 עקיבא זה כלל גדול בתורה. את חקתי תשמרו, ואלו הן: בהמתך לא
תרביע כלאים וגו', חקים אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר. ובגד כלאים,
למה נאמר? לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו (דברים כ"ב),
יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן? ת"ל בגד. מניין לרבות הלבדים?
ת"ל שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז. ואומר אני נוז ל' דבר הנמלל
ושזור זה עם זה לחברו, מיש"טיר בלעז (métier, וועבשטוהל), כמו חזין

17 לא־תקום על־דמא דחברך אנא יי׃ לא־תשני ית־אחוך בלבך אוכחא
18 תוכח ית־חברך ולא־תקבל על־די־לה חובא׃ לא־תקום ולא־תטר־
19 דבבו לבני עמך ותרחם לחברך כותך אנא יי׃ ית־קימי תטרון
בעירך לא־תרכב ערובין חקלך לא־תזרע ערובין ולבוש ערובין
20 שעטנזא לא יסק עלך׃ וגבר ארי־ישכוב עם־אתתא שכבת זרעא
והיא אמתא אחידא לגבר ואתפרקא לא־אתפריקת בכספא או חרותא
לא־אתיהיבת־לה בשטר בקרתא תהי לא יומתון ארי־לא אתחררת׃
21 22 וייתי ית־אשמה קדם יי לתרע משכן זמנא דכר לאשמא׃ ויכפר
עלוהי כהנא בדכרא דאשמא קדם יי על־חובתה די־חב וישתבק
23 לה מחובתה די חב׃ וארי תעלון לארעא ותצבון כל אלן דמיכל
24 ותרחקון רחקא ית־אבה תלת שנין יהי לכון מרחק לאבדא לא יתאכל׃
25 ובשתא רביעתא יהי כל אבה קדש תשבחן קדם יי׃ ובשתא
26 חמישתא תיכלון ית אבה לאוספא לכון עללתה אנא יי אלהכון׃ לא

לכאזי דאית בהון, שאנו מפרשים ל׳ כמוש, פליי"טרא (flétrir, פערוועלקען).
20 ול׳ שעטנז פרש מנחם מחברת צמר ופשתים. נחרפת לאיש, מיועדת לאיש.
ואיני יודע לו דמיון במקרא. ובשפחה כנענית שחציה שפחה וחציה בת חורין
המאורסה לעבד עברי שמותר בשפחה הכתוב מדבר. והפדה לא נפדתה,
פדויה ואינה פדויה, וסתם פדיון בכסף. או חפשה, בשטר. בקרת תהיה,
יש על בית דין לבקר את הדבר שלא לחייבה מיתה, כי לא חפשה, ואין
קדושיה גמורין. ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות תהא בקריאה,
שהדיינים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמר לעשות .... והפלא ה׳ את
מכותך וגו׳ (דברים כ"ח). תהיה, היא לוקה ולא הוא. כי לא חפשה,
לפיכך אין חייב עליה מיתה, שאין קדושיה קדושין; הא אם חופשה קדושיה
22 קדושין וחייב מיתה. ונסלח לו מחטאתו אשר חטא, לרבות את המזיד
23 כשוגג. וערלתם ערלתו, ואטמתם אטימתו, יהא אטום ונסתר מלהנות ממנו.
שלש שנים יהיה לכם ערלים, מאימתי מונה לו? משעת נטיעתן. יכול
24 אם הבריכו לאחר שלש שנים יהא מותר? ת"ל יהיה, בהוויתו יהא. יהיה
כל פריו קדש, כמעשר שני, שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו׳ קדש לה׳
(ויקרא כ"ז). מה מעשר אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון אף זה
25 כן; ודבר זה הלולים לה׳ הוא, שנושאו שם לְשַׁבֵּחַ ולהלל לשמים. להוסיף
לכם תבואתו, המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו, שבשכרה
אני מברך לכם פרות הנטיעה. היה רבי עקיבא אומר דברה תורה כנגד
יצר הרע; שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך
נאמר להוסיף לכם תבואתו. אני ה׳, אני ה׳ המבטיח על כך ונאמן לשמור
26 הבטחתי. לא תאכלו על הדם. להרבה פנים נדרש בסנהדרין: אזהרה שלא
יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים, ואזהרה לאוכל מבהמת חולין טרם
שתצא נפשה, ועוד הרבה. לא תנחשו, כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות,
פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך. לא תעוננו, ל׳ עונות ושעות, שאומר

27 לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ׃ לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא
28 תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ׃ וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם
29 וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהֹוָה׃ אַל־תְּחַלֵּל
אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ
30 זִמָּה׃ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהֹוָה׃
31 אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה
32 בָהֶם אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי
33 זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהֹוָה׃ ס רביעי. (ששי.) וְכִי־
34 יָגוּר אִתְּךָ*) גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ׃ כְּאֶזְרָח מִכֶּם

27 יום פלוני יפה להתחיל מלאכה, שעה פלונית קשה לצאת. לא תקפו פאת
ראשכם, זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו, ונמצא הקף ראשו עגול
סביב, שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה. פאת זקנך, סוף
הזקן וגבוליו, והן חמש, שתים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש שהוא
רחב ויש בו שתי פאות, ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד.
ושרט לנפש, כך היה דרכן של אמורים להיות משרטין בשרם כשמת להם
28 מת. וכתבת קעקע, כתב המשוקע ושקוע שאינו נמחק לעולם, שמקעקעו
במחט והוא משחיר לעולם. קעקע, לשון והוקע אותם (במדבר כ"ה), והוקענום
(שמואל ב' כ"א), תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמצאו מחוקין

*)ריני שוא נח ושוא נע וחטף.

וכי יגור אתך, במקצת ספרים וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ, במרכא; אבל בכ"י גם במ"ג רפ"ו ואחרים יָגוּר, בדרגא, וכן עקר, בעבור דגשות האות השואית, דוגמת אֲחוֹת אִמְּךָ (להלן כ' י"ט), אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם (דברים ח' ל'), אֲשֶׁר צִוְּךָ (שם י"ג ו'), וכן בכל דוגמתם, כשהשוא מניע ישמש דרגא; אבל מֵבִיא אֶתְכֶם, וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם (להלן כ' כ"ב) וכו', וַיּוֹצִיא אֶתְכֶם (דברים ד' כ'), פְּרוּ וּרְבוּ (בראשית א' כ"ח), הם וכל דומיהם במשרת המרכא, בעבור שהשואין שאחריהם נחים, לא נעים, אע"פ שבג"ד כפ"ת שאחריהם רפה; ועל ההקש הזה גם הָרְאָה אוֹתְךָ (שמות כ"ו ח'), וְאַךְ אוֹתְךָ (שמות ט' ט"ו), הם וכל דומיהם במרכא בכל הספרים בלי מחלקת, וכן אֲשֶׁר הוֹלְכִים (יחזקאל י"ג ג'), אֶת־הָהָר שֹׁמְרוֹן (מ"א י"ו כ"ד), כַּבִּירִים שׁוֹטְפִים (ישעיה כ"ח ב'). וכבר הזכרתי הסבה הזאת לעיל בפ' שמיני (ט' כ"ב) אצל וַיְבָרְכֵם. ועיין עוד בפ' עקב (ח' ב') ובפ' ראה (י"ב ט"ו). וראיתי בספר דקדוקי הטעמים המיוחס לר' אהרן בן אשר שאמר ז"ל: יש סופרים, דבר אות מורים, וכסחי ישרים, בווקומות כבירים, קמץ חטף קורים, כגון וַנִּפְתְּחָה את אמתחתינו, (בראשית מ"ו ל"ב), שִׁמְעָה תפלתי ה' (תהלים ל"ט י"ג), וְאֶשְׁמְעָה אחד קדוש (דניאל ח' י"ג), [וכן בכ"י וס"א אֶשְׁמְעָה מה ידבר האל (תהלים פ"ה ט')], וְנִקְרְאָה בשם (אסתר ב' י"ד), וְנִקְרְאָה ירושלם (זכרי' ח' ג'), וְאֶשְׁקְלָה להם (עזרא ח' כ"ה), וְנִזְרְעָה זרע (במדבר ה' כ"ח), בני קְהָת, הַקְּהָתִי

27 תֵּיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנוּן: לָא תַקְפוּן פָּאתָא
28 דְרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּל יָת פָּאתָא דְדִקְנָךְ: וְחִבּוּל עַל מִית לָא תִתְּנוּן
29 בִּבְסַרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ: לָא־תַחֵל יָת־
בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵצַת חַטְאִין:
30 יָת־יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי תִּטְּרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: לָא־
31 תִתְפְּנוּן בָּתַר־בִּדִין וּדְכוּרוּ לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתָּאָבָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ
32 אֱלָהֲכוֹן: מִן־קֳדָם דְּסַבַּר־בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל
33 מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תוֹנוּן יָתֵהּ:
34 כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן וּתְרַחֵם לֵהּ כְּוָתָךְ

29 ותחוכין נקרקע, פורפו״ייכט בלעז (pointant, חייגראַבענד). אל תחלל את
בתך להזנותה, במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קדושין. ולא תזנה הארץ,
אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פרותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם;
30 וכן הוא אומר וימנעו רבים וגו׳ (ירמיה ג׳). את שבתתי תשמרו ומקדשי
תיראו, אע״פ שאני מזהירכם על המקדש, את שבתתי תשמרו, שאין בנין
בית המקדש דוחה שבת. ומקדשי תיראו, לא יִכָּנֵס במקלו ובמנעלו ובאפונדתו
31 ובאבק שעל רגליו. אל תפנו אל האבת, אזהרה לבעל אוב וידעוני. בעל
אוב זה פיתום המדבר משחיו, וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע
לתוך פיו, והעצם מדבר. אל תבקשו, להיות עסוקים בם, שאם תעסקו בם
אתם מְטַמְּאִין לפני ואני מתעב אתכם. אני ה׳ אלהיכם, דעו את מי אתם
32 מחליפין במי! מפני שיבה תקום, יכול זקן אשמאי? ת״ל זקן, אין זקן
אלא שקנה חכמה. והדרת פני זקן, איזהו הִדּוּר? לא ישב במקומו ולא
יסתיר את דבריו. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו? לכך נאמר ויראת
מאלהיך, שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו, שאין מכיר בו אלא הוא,
33 וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך. לא תונו, אונאת דברים;
לא תאמר לו אמש היית עובד ע״א ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי
34 הגבורה! כי גרים הייתם, מום שבך אל תאמר לחברך! אני ה׳ אלהיכם,

---

הַקְּהָתִים, וכן הַקְּעָרָה, הַגְּרָנוֹת, כְּתָנוֹת, מָרְדְּכַי, לְמָרְדְּכַי, וכמוהם רבים. ויש סופרים
אחרים, אין ק״א קורים, ובספרי ישרים, כגון וַנִּפְתְּחָה, שָׁמְעָה, וְאֶשְׁמְעָה, וְנִקְרְאָה,
וְנִזְרְעָה וכו׳, ואין לדבר זה שרש כ״א ברצון הסופרים. עכ״ל. ואולם סבת שנוי דעת
הסופרים האלה היא שנוי אופני קריאת השוא המתנועע, כפי שהורונו גאוני הלשון הקדמונים,
וברא‍שם ר׳ יהודה חיוג; גם הוא אמר כי כל שוא מכיע שלפני אהח״ע תקרא בתנועת
אות הגרון שאחריו: וְנִשְׁמְעָה קריאת המ׳ בחטף קמץ, תִּקְרְאִי הר׳ נקראת בחירק. גם
בן בלעם בטעמי המקרא שלו הורה לנו כן, באמרו בשער על דבור השוא ז״ל:
השוא המכיע הוא מודיע לאופני הנקוד: האופן הראשון הוא שיהיה לו מתקן אותיות
אהח״ע, שאלו ארבע האותיות אם היה לפניהן אות אחרת ותחתיה שוא יצא אותו השוא
בהברת המלך שתחת אהח״ע ברפיותה, אבל אם היה עמו געיא, כחשב אותו שוא כמו
מלך, כגון וְאִם יִוָּתֵר וכו׳, וכמו כן הה׳, אם יהיה השוא לפניה יצא השוא בנקוד הה׳,
כגון וְהָיָה, יוצאה הו׳ בקמץ הרפה, ואם יהיה בגעיא, וֶהָיָה, יוצאה הו׳ בקמץ הדגש
מסבת הגעיא; הח׳ כגון וכו׳; אופן השני השוא אם בא קודם הי׳ יצא השוא לעולם
בנקודה שלמטה שבקריאת חירק, ולא יתפרש בנקודת השוא, כגון בְּיוֹם, בְּיַד וכו׳; אופן

יִהְיֶ֨ה לָכֶ֜ם הַגֵּ֣ר ׀ הַגָּ֣ר אִתְּכֶ֗ם וְאָהַבְתָּ֥ לוֹ֙ כָּמ֔וֹךָ כִּֽי־גֵרִ֥ים
הֱיִיתֶ֖ם בְּאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ לֹא־תַעֲשׂ֥וּ 35
עָ֖וֶל בַּמִּשְׁפָּ֑ט בַּמִּדָּ֕ה בַּמִּשְׁקָ֖ל וּבַמְּשׂוּרָֽה׃ מֹ֧אזְנֵי צֶ֣דֶק 36
אַבְנֵי־צֶ֗דֶק אֵ֥יפַת צֶ֛דֶק וְהִ֥ין צֶ֖דֶק יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם אֲנִי֙ יְהוָ֣ה
אֱלֹהֵיכֶ֔ם אֲשֶׁר־הוֹצֵ֥אתִי אֶתְכֶ֖ם מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וּשְׁמַרְתֶּ֤ם 37
אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי֙ וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַ֔י וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֹתָ֑ם אֲנִ֖י
יְהוָֽה׃ פ חמישי
כ
וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ וְאֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֮ תֹּאמַר֒ 1 2
אִ֣ישׁ אִ֡ישׁ מִבְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֡ל וּמִן־הַגֵּ֣ר ׀ הַגָּ֣ר בְּיִשְׂרָאֵ֗ל אֲשֶׁ֨ר
יִתֵּ֧ן מִזַּרְע֛וֹ לַמֹּ֖לֶךְ מ֣וֹת יוּמָ֑ת עַ֥ם הָאָ֖רֶץ יִרְגְּמֻ֥הוּ בָאָֽבֶן׃
וַאֲנִ֞י אֶתֵּ֤ן אֶת־פָּנַי֙ בָּאִ֣ישׁ הַה֔וּא וְהִכְרַתִּ֥י אֹת֖וֹ מִקֶּ֣רֶב 3

אלהיך ואלהיו אני. לא תעשו עול במשפט. אם לדין הרי כבר נאמר 35
לא תעשו עול במשפט! ומהו משפט השנוי כאן? היא המדה והמשקל
והמשורה; מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שִׁקֵּר במדה הרי הוא כמקלקל
את הדין, וקרוי עָוֶל, שנוי, ומשוקץ, חרם, ותועבה, וגורם לחמשה דברים
האמורים בדיין: מטמא את הארץ, ומחלל את השם, ומסלק את השכינה,
ומפיל את ישראל בחרב, ומגלה אותם מארצם. במדה, זו מדת הארץ. במשקל,
כמשמעו. ובמשורה, היא מדת הלח והיבש. אבני צדק, הם המשקלות ששוקלין 36

השלישי הנשאר מן אותיות לשון הקדש י"ו, יתחבר אליהם י' ויהיו י"ח, אם היה השוא תחת אות מן אלה י"ח בתחלת המלה או בתוך המלה כמו שהוא נוהג במנהג התחלה, יואלה השוא בפתח הרפה אם לא תהיה עמו געיא, ובפתח דגש אם היתה עמו געיא, כגון בְּרָב עָם, גְּרוּשׁוֹתֵיכֶם, דְּרָכָיו, וְרֹאשׁ דָּגוֹן, וְרָאִיתָ, זְכוֹר יְיָ, טְמֵאַת הַשֵּׁם, יְראוּ אֶת יְיָ ולאמר על אלה י"ח אותיות וכו'. עכ"ל הצריך לענייננו; ורצונו בקמץ רפה, בהברה הדומה לקמץ, ובקמץ דגש בהברת הקמץ ממש, וכן פתח רפה ר"ל הדומה לפתח, ופתח דגש ר"ל פתח ממש; וכן כתב הרא"בע בתחלת ספר צחות ז"ל: ויאמר החכם הנזכר (הוא ר"י חיוג) כי אנשי טבריא יקראו השוא המתנועע אם אחריו י' בתנועת החירק, ויקראו השוא שאחריו קמץ גדול, כמו בְּרָכָה, שְׁמָרִים, בפתח חטף, והטעם שוא עם פתח, ואם אחר השוא המתנועע אחת מאותיות אהח"ע, שהם אותיות הגרון לעולם, תהיה תנועת השוא כפי התנועה הבאה אחריו, כגון דְּעוּ, שיקראו הד' כדמות שורק, ובמלת דְּעִי כאלו הוא בחירק, ובמלת דְּעָה כאלו הוא בפתח קטן, וכן מנהג מקרא המדקדקים וכו'. עכ"ל. גם הרד"ק במכלול בשער השוא הזכיר שנוי קריאת השוא בכל אלה. ע"ש. ונתברר מכל הדברים האלה שרוב השואים המתנועעים נקראים כמו פתח חטף, ומיעוטם כמו קמץ חטף, כשיש אחריהם אחת מאותיות אהח"ע הקמוצים; ולכן עלה על דעת סופרים רבים לנקד ק"ח באותן המקומות, להישרנו על הקריאה הנכונה, ונקדו גם וְאֶשְׁקֳלָה בק"ח, אע"פ שאין אחריו מאותיות הגרון, להודיע שהתבה ממשקל

35 אֲרֵי דְיָ־רִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: לָא תַעְבְּדוּן
36 שְׁקַר בְּדִין בְּמִשְׁחֲתָא בְּמַתְקְלָא וּבִמְכַלְתָּא: מֹאזְנָוָן דִּקְשׁוֹט מַתְקְלָן
דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהִינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן
37 דִּי־אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: וְתִטְּרוּן יָת־כָּל־קְיָמַי וְיָת־כָּל־דִּינַי
כ 1 וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ: וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר: וְעִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 2
תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־גִּיּוֹרָא דְיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי־יִתֵּן
מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל עַמָּא בֵית־יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמֻנֵּהּ בְּאַבְנָא:
3 וַאֲנָא אֶתֵּן יָת־רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וְאֱשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵהּ

כנגדן. איפה, היא מדת היבש. הין, זו היא מדת הלח. אשר הוצאתי אתכם
על מנת כן. ד"א אני הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של
בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלותיו במלח להונות את הבריות
2 שאין מכירין בהם. ואל בני ישראל תאמר עונשין על האזהרות. מות יומת,
בבית דין; ואם אין כח לבית דין, עם הארץ מסייעין אותן. עם הארץ,
עם שנבראת הארץ בשבילו, (ד"א עם) שעתידין לירש את הארץ ע"י מצות
3 הללו. אתן את פני, פנאי שלי; פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. באיש,

אֶפְעוֹל, בחולם, מן אֶשְׁקוֹל, לא מן אֶשְׁקַל, בפתח; וכן ועל לבם אֶכְתֲּבֶנָּה (ירמיה ל"א ל"ג), ודם יְהֻדָּפֶּה (יחזקאל ל"ה ו') לקריאת בן אשר, ונקדו וָאֶשְׁקֳלָה אל ידם (עזרא ח' כ"ו) בפתח חטף, וכן חברו וָאֶשְׁקֳלָה לו את הכסף (ירמיה ל"ב ט'), כי שניהם יוצאים מן אֶשְׁקַל, בפתח, וכמו שהעיד עליהם רד"ק בשרשו; וכן ועל לבם אֶכְתֲּבֶנָּה, ודם יְהֻדָּפֶּה לקריאת בן נפתלי; ונקדו הַגְּרָנוֹת ג"כ ח"ק, בעבור שהוא יוצא מן גֹּרֶן, בחולם, וכן שִׁבֳּלִים מן שִׁבּוֹל, צִפֳּרִים, מן צִפּוֹר, ונבדלים בזה מן אִלֻּמִּים, עִקְּשִׁים, היוצאים מן אִלֵּם, עִקֵּשׁ, ועוד רבים כאלה, כשיש שם מקום לטעות נקדו קמץ או פתח בצרוף השוא, להעמידם על עקר יסודם. ואולם סופרים אחרים לא נקדו ח"פ או ח"ק כי אם תחת אותיות הגרון לבדם, ובשאר האותיות נקדו שוא לבדו בכל מקום, וסמכו על המבין. וככה כתב גם בן בלעם; אחר שסיים כל אופני קריאת השוא אמר: האופן השני השוא הנכיע לא יתחבר עם מלך באות אחת מן אותיות לשון הקדש כי אם באותיות אהח"ע לבדם, כגון אֲנִי יי׳ ואתם חֲנוּ׳ הֲלֹא הוּא׳ עֲלֵה אלי ודומיהם. ואם נראה לבד מאלה הארבעה בקצת הספרים, זה משבוי דעות הסופרים שמרבין בנקודות, כגון קָדֳמֵיהוֹן׳ מָשְׁכוּ אותה׳ וכל הֲמוֹנֶיהָ דיחזקאל (ל"ב כ'), ולא הודו בזה כל החכמים שיתכן להיות כי אם באותיות אהח"ע לבדם. ואם רצו לנכוע מן ארבע אותיות אהח"ע מלך ולקרותה בשוא לבדו, או לנכוע השוא ממנה ולקרותה במלך לבדו, היה בשחת הדבור, לפי שהמלך לבדו נראה קלוט, והשוא לבדו נראה נכיע. עכ"ל. וקרוב לזה כתב החכם ראב"ע בפרושו לתהלים ע"ח ב', אֶפְתְּחָה במשל פי, קמצות הת' בחטף, בעבור אות הגרון, כמו אֶשְׁמְעָה מה ידבר האל; ואלו היה בשוא לבדו היה שוה, רק ככה נמצא. עכ"ל. ולכן גם אֶשְׁתֳּלֶנּוּ׳ יֶהְדֳּפֶנּוּ׳ אֶשְׁקֳטָה ואביטה׳ גם קב לא תִּקֳּבֶנּוּ׳ אשר פי ה׳ יִקֳּבֶנּוּ׳, ועוד אחרים שהזכיר הרד"ק במכלול בשער הפעלים, אכן כ"ד, מן כת הסופרים הנ"ל באו לנו, ומטעם שהזכרתי, אכן לקמצות הק' של וַאֲלַקֳּטָה בשבלים, אֲלַקֳּטָה נא (רות ב') לא אדע טעם, אם לא שנאמר שרצו להורנו שהמלה מורכבת משני בנינים, מן הקל ומן הכבד הדגוש; וטעם ההרכבה, כי אמרה אֶלְקוֹט לעצמי, בלקט שכחה ופאה, וַאֲלַקֵּט לאחרים, בשכר. ודוגמתו אמרו בספרא: לא תְלַקֵּט לעני, לא תסייע את העני.

הירדנהיים.

עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי
4 וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ
אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי
5 הָמִית אֹתוֹ: וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ
וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת ׀ כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ
6 מִקֶּרֶב עַמָּם: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־
הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא
7 וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים
8 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: * וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם
9 אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו
10 בּוֹ: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־
11 אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת: וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ
12 שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת
13 יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב
אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ
14 דְּמֵיהֶם בָּם: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה
הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם:
15 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה

עמוס (לאשכנזים)

ולא בכבור, שאין כל הבכור נכרתין. כי מזרעו נתן למלך, לפי שנאמר מעביר בנו ובתו באש, בן בנו ובן בתו מנין? ת"ל כי מזרעו נתן למלך. זרע פסול מנין? ת"ל בתתו מזרעו למלך. למען טמא את מקדשי, את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי, כלשון ולא יחללו את מקדשי (ויקרא כ"א).
4 ואם העלם יעלימו, אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה; אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שיעלימו סנהדרי גדולה.
5 ובמשפחתו. אמר רבי שמעון וכי משפחה מה חטאה? אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה

יְהַב לְמֹלֶךְ בְּדִיל לְסָאָבָא יָת־מַקְדְּשִׁי וּלְאַחָלָא יָת־שְׁמָא דְקוּדְשִׁי׃
4 וְאִם מִכְבַּשׁ יִכְבְּשׁוּן עַמָּא בֵית יִשְׂרָאֵל יָת־עֵינֵיהוֹן מִן־גַּבְרָא הַהוּא
5 בְּדִיְהַב מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְקַטָּלָא יָתֵהּ׃ וַאֲשַׁוֵּי אֲנָא יָת־
רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבְסַעֲדוֹהִי וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ וְיָת׀ כָּל־דְּטָעַן בַּתְרוֹהִי
6 לְמִטְעֵי בָּתַר מֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן׃ וֶאֱנָשׁ דִּי יִתְפְּנֵי בָּתַר־בִּדִּין וּדְכוּרוּ
לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת־רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא הַהִיא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ
7 8 עַמֵּהּ׃ וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ וְתִטְּרוּן יָת־
9 קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃ אֲרֵי גְבַר גְּבַר דִּי יְלוּט יָת־
10 אֲבוּהִי וְיָת־אִמֵּהּ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ לַט קְטָלָא חַיָּב׃ וּגְבַר
דִּי יְגוּף יָת־אִתַּת גְּבַר דִּי יְגוּף יָת־אִתַּת חַבְרֵהּ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל
11 גַּיָּפָא וְגַיַּפְתָּא׃ וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתַּת אֲבוּהִי עֶרְיְתָא דַאֲבוּהִי גַּלִּי
12 יִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין׃ וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת־כַּלְּתֵהּ
13 יִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבָדוּ קְטָלָא חַיָּבִין׃ וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב
יָת־דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֶבְתָּא עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן יִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן
14 קְטָלָא חַיָּבִין׃ וּגְבַר דִּי־יִסַּב יָת־אִתְּתָא וְיָת־אִמַּהּ עֵצַת־חִטְאִין הִיא
15 בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵהּ וְיָתְהֶן וְלָא תְהֵי עֵצַת חִטְאִין בֵּינֵיכוֹן׃ וּגְבַר דִּי־

מוכס שאין כולם מוכסים, שכולן מחפין עליו. והכרתי אתו. למה נאמר?
לפי שנאמר ובמשפחתו, יכול יהיו כל המשפחה בהכרת? תלמוד לומר אתו,
אותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת, אלא ביסורין. לזנות אחרי המלך,
7 לרבות שאר ע"א שעבדה בכך, ואפילו אין זו עבודתה. והתקדשתם, זו פרישות
9 ע"א. אביו ואמו קלל, לרבות לאחר מיתה. דמיו בו, זו סקילה; וכן כל
מקום שנאמר דמיו בו, דמיהם בם — ולמדנו מאוב וידעוני, שנאמר בהם
באבן ירגמו אותם דמיהם בם. ופשוטו של מקרא כמו דמו בראשו (יהושע
ב׳ י"ט), אין נענש על מיתתו אלא הוא, שהוא גרם לעצמו שֶׁיֵּהָרֵג.
10 ואיש, פרט לקטן. אשר ינאף את אשת איש, פרט לאשת קטן. למדנו
שאין לקטן קדושין. ועל איזו אשת איש חייבתי לך? אשר ינאף את אשת
רעהו, פרט לאשת ארמאי; למדנו שאין קדושין לארמאי. מות יומת הנאף
11 והנאפת, כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. תבל עשו, גנאי.
13 לשון אחר מבלבלין זרע האב בזרע הבן. משכבי אשה, מכניס כמכחול
14 בשפופרת. ישרפו אתו ואתהן, אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו,
שהרי נשאה בהתר ולא נאסרת עליו, אלא אשה ואמה הכתובות כאן שתיהן
לאסור שנשא חמותו ואמה. ויש מרבותינו שאומרים אין כאן אלא חמותו;
15 ומהו אתהן? את אחת מהן. ולשון יוני הוא: הֶן (ע"ז) אחת. ואת הבהמה
תהרגו, אם אדם חטא בהמה מה חטאה? אלא מפני שבאה לאדם תקלה
על ידה, לפיכך אמר הכתוב תִּסָּקֵל; קל וחומר לאדם שיודע להבחין בין
טוב לרע וגורם רעה לחברו לעבור עברה! כיוצא בדבר אתה אומר אבד
תאבדון את כל המקומות (דברים ח׳), הרי דברים קל וחומר, ומה אילנות

תַּהֲרֹגוּ׃ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ 16
וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם
בָּם׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ 17
וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא
וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא׃ וְאִישׁ 18
אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ
הֶעֱרָה וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה 19
כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב 20
אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃
וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו 21
גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־ 22
מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שביעי
אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ׃ וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת 23
הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ
וָאָקֻץ בָּם׃ וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי 24
אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים׃
מפטיר
וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף 25
הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף
וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃

שאינן רואין ואינן שומעין, על שבאת תקלה על ידם אמרה תורה הבאת
שרוף וכלה, המטה את חברו מדרך חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה!
חסד הוא, ל' ארמי חרפה, חסודא. ומדרשו אם תאמר קין נשא אחותו, 17
חסד עשה המקום, לבנות עולמו ממנו, שנאמר עולם חסד יבנה (תהלים
פ"ט). הערה, גלה; וכן כל ל' ערוה גלוי הוא, והו' יורדת בתבה לשם 18

16 יתן: שכבתה בבעירא יתקטלא יתקטל וית־בעירא תקטלון: ואתתא
די־תקרב לכל־בעירא למשלט־בה ותקטול ית־אתתא וית־בעירא
17 יתקטלא יתקטלון קטלא חיבין: וגבר די־יסב ית־אחתה בת־אבוהי
או בת־אמה ויחזי ית־עריתה והיא תחזי ית־עריתה קלנא הוא
18 וישתיצון לעיני בני עמהון ערית אחתה גלי חובה יקבל: וגבר די־
ישכוב ית־אתתא סואבתא ויגלי ית־עריתה ית־קלנה גלי והיא
19 תגלי ית־סואבת דמהא וישתיצון תרויהון מגו עמהון: וערית אחת
אמך ואחת אבוך לא תגלי ארי ית־קריבה גלי חובהן יקבלון:
20 וגבר די ישכוב ית־אתת אח־אבוהי ערית אח־אבוהי גלי חובהן
21 יקבלון בלא ולד ימותון: וגבר די יסב ית־אתת אחוהי מרחקא היא
22 עריתא דאחוהי גלי בלא־ולד יהון: ותטרון ית־כל־קימי וית־כל־
דיני ותעבדון יתהון ולא תרוקן יתכון ארעא די אנא מעל יתכון
23 תמן למתב בה: ולא תהכון בנימוסי עממיא די אנא מגלי מן־
24 קדמיכון ארי כל־אלין עבדו ורחיק מימרי יתהון: ואמרית לכון
אתון תירתון ית־ארעהון ואנא אתננה לכון למירת יתה ארעא עבדא
25 חלב ודבש אנא יי אלהכון די־אפרשית יתכון מן־עממיא: ותפרשון
בין־בעירא דכיא למסאבא ובין עופא מסאבא לדכי ולא תשקצון
ית־נפשתיכון בבעירא ובעופא ובכל די תרחש ארעא די אפרשית

דבר, כמו זעוה מגזרת ולא קם ולא זע (אסתר ה׳), וכן אחוה מגזרת אח.
והעראה זו נחלקו בה רבותינו, יש אומרים זו נשיקת שמש (ס"א העטרה),
19 ויש אומרים זו הכנסת עטרה. וערות אחות אמך וגו׳, שנה הכתוב באזהרתן,
לומר שהוזהר עליהן בין על אחות אביו ואמו מן האב בין על אחיותיהן מן
האם, אבל ערות אשת אחי אביו (מן האם) לא הוזהר אלא על אשת אחי
20 אביו מן האב. אשר ישכב את דדתו, המקרא הזה בא ללמד על כרת
האמור למעלה שהוא בעונש הליכת ערירי. ערירים, כתרגומו, בלא ולד,
ודומה לו ואנכי הולך ערירי (בראשית ט"ו), יש לו בנים קוברן, אין לו בנים
מת בלא בנים, לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימתו, ערירים יהיו,
ערירים ימתו, אם יהיו לו בשעת עברה לא יהיו לו כשימות, לפי שקוברן
בחייו, ערירים יהיו, שאם אין לו בשעת עברה יהיו כל ימיו כמו שהוא
21 עכשיו. נדה היא, השכיבה הזאת מנודה היא ומאוסה. ורבותינו דרשו לאסור
23 העראה בה כנדה, שהעראה מפורשת בה, את מקורה הערה. ואקץ, לשון
25 מאוס, כמו קצתי בחיי (בראשית כ"ז), כאדם שהוא קץ במזונו. והבדלתם בין
הבהמה הטהורה לטמאה, אין צריך לומר בין פרה לחמור, שהרי מובדלין
וניכרין הם, אלא בין טהורה לך לטמאה לך, בין שנשחט רובו של סימן
לנשחט חציו; וכמה בין רובו לחציו? מלא שערה. אשר הבדלתי לכם לטמא,

26 וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם
27 מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם
אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם
בָּם: פ

כא
1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן
2 וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו: כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ
3 הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: וְלַאֲחֹתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ
4 5 יִטַּמָּא: לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ: לֹא־יִקְרְחָה קָרְחָה
בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
6 שָׂרָטֶת: קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם
כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:
7 אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא
8 יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ
הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
9 וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת
10 בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו

יקרחו ק'

26 לאסור. ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו. רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשי ומה אעשה, ואבי שבשמים גזר עלי! ת"ל ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, שתהא הבדלתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה
27 ומקבל עליו עול מלכות שמים. כי יהיה בהם אוב וגו׳, כאן נאמרה בהם מיתה ולמעלה כרת, עדים והתראה בסקילה, מזיד בלא התראה בהכרת, ושגגתם חטאת; וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת.

1 אמר אל הכהנים. אמר, ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים. בני אהרן, יכול חללים? ת"ל הכהנים. בני אהרן, אף בעלי מומין במשמע. בני אהרן,
2 ולא בנות אהרן. לא יטמא בעמיו, בעוד שהמת בתוך עמיו, יצא מת מצוה.
3 כי אם לשארו, אין שארו אלא אשתו. הקרובה, לרבות את המאורסה. אשר

26 לכון לסאבא: ותהון קדמי קדישין ארי קדיש אנא יי ואפרשית יתכון
27 מן־עממיא למהוי פלחין קדמי: וגבר או־אתתא ארי־יהי בהון בדין
או דכור יתקטלא יתקטלון באבנא ירגמון יתהון קטלא חיבין:
כא
1 ואמר יי למשה אמר לכהניא בני אהרן ותימר להון על־מית
2 לא־יסתאב בעמה: אלהן לקריבה דקריב לה לאמה ולאבוהי ולברה
3 ולברתה ולאחוהי: ולאחתה בתלתא דקריבא לה די לא־הות לגבר
4 5 לה יסתאב: לא יסתאב רבא בעמה לאחלותה: לא־ימרטון מרט
ברישהון ופאתא דדקנהון לא יגלחון ובבשרהון לא יחבלון חבול:
6 קדישין יהון קדם אלההון ולא יחלון שמא דאלההון ארי ית־קרבניא
7 דיי קרבן אלההון אנון מקריבין ויהון קדישין: אתתא מטעיא
ומחללא לא יסבון ואתתא דמתרכא מבעלה לא יסבון ארי קדיש
8 הוא קדם־אלהה: ותקדשנה ארי־ית־קרבן אלהך הוא מקרב קדיש
9 יהא לך ארי קדיש אנא יי מקדשכון: ובת גבר כהן ארי תתחל
10 למטעי מקדשת אבוהא היא מתחלא בנורא תתוקד: וכהנא דאתרבא

4 לא היתה לאיש, למשכב. לה יטמא, מצוה. לא יטמא בעל בעמיו להחלו,
לא יטמא לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו. וכן פשוטו של מקרא:
לא יטמא בעל בשארו בעוד שהוא בתוך עמיו, שיש לה קוברין,
שאינה מת מצוה; ובאיזה שאר אמרתי? באותו שהוא להחלו, להתחלל הוא
5 מכהונתו. לא יקרחו קרחה בראשם, על מת. והלא אף ישראל הוזהרו על
כך? אלא לפי שנאמר בישראל בין עיניכם (דברים י"ד), יכול לא יהא חייב על
כל הראש? ת"ל בראשם; וילמדו ישראל מכהנים בגזרה שוה: נאמר כאן
קרחה ונאמר בישראל קרחה, מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש במשמע,
כל מקום שיקרח בראש; ומה להלן על מת אף כאן על מת. ופאת זקנם לא
יגלחו, לפי שנאמר בישראל לא תשחית (ויקרא י"ט), יכול לקטו במלקט
ורהיטני? לכך נאמר לא יגלחו, שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש
בו השחתה, וזהו תער. ובבשרם לא ישרטו שרטת, לפי שנאמר בישראל
ושרט לנפש לא תתנו (ויקרא י"ט), יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת?
ת"ל לא ישרטו שרטת, לחייב על כל שריטה ושריטה; שתיבה זו יתרה היא לדרוש,
6 שהיה לו לכתוב לא ישרטו, ואני יודע שהיא שרטת. קדשים יהיו, על כרחם
7 יקדישום בית דין בכך. זנה, שנבעלה בעילת ישראל האסור לה, כגון חייבי
כריתות או נתין או ממזר. חללה, שנולדה מן הפסולים שבכהונה, כגון בת
אלמנה מכהן גדול או בת גרושה וחלוצה מכהן הדיוט, וכן שנתחללה מן
8 הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים לכהונה. וקדשתו, על כרחו, שאם
לא רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש. קדש יהיה לך, נהוג בו קדושה,
9 לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה. כי תחל לזנות, כשתתחלל על
ידי זנות, שהיתה בה זיקת בעל וזנתה או מן הארוסין או מן הנשואין. ורבותינו
נחלקו בדבר; והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה. את אביה היא מחללת,
10 חללה ובזתה את כבודו, שאומרים עליו ארור שזו ילד, ארור שזו גדל! לא

אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ ׀ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ
לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃
11 וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא׃
12 וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי
13 נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה׃ וְהוּא אִשָּׁה
14 בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה
15 לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃ וְלֹא־יְחַלֵּל
16 זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ׃ ס שני וַיְדַבֵּר
17 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ
מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב
18 לֶחֶם אֱלֹהָיו׃ כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ
19 עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ׃ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה
20 בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד׃ אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבַלֻּל
21 בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ׃ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־
בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי
22 יְהוָה מוּם בּוֹ אֵת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב׃ לֶחֶם
23 אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל׃ אַךְ אֶל־
הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא

יפרע, לא יגדל פרע על אבל; ואיזהו גדול פרע? יותר משלשים יום. ועל 11
כל נפשת מת וגו׳, באהל המת. נפשת מת, להביא רביעית דם מן המת,
שמטמאה באהל. לאביו ולאמו לא יטמא, לא בא אלא להתיר לו מת מצוה.
ומן המקדש לא יצא, אינו הולך אחר המטה. ועוד מכאן למדו רבותינו 12
שכהן גדול מקריב אונן; וכן משמעו: אף אם מתו אביו ואמו אינו צריך
לצאת מן המקדש, אלא עובד עבודה. ולא יחלל את מקדש אלהיו, שאינו
מחלל בכך את העבודה, שהתיר לו הכתוב; הא כהן הדיוט שעבד אונן חִלֵּל.
וחללה, שנולדה מפסולי כהונה. ולא יחלל זרעו, הא אם נשא אחת מן 14 15
הפסולות זרעו הימנה חָלָל מדין קדושת כהונה. לחם אלהיו, מאכל אלהיו. 17
כל סעודה קרויה לחם, כמו עבד לחם רב (דניאל ה׳). כי כל איש אשר 18
בו מום לא יקרב, אינו דין שיקרב, כמו הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א׳).

מאחוהי דיתריק על רישה משחא דרבותא ודי־קריב ית־קרבנה
למלבש ית־לבושיא ית־רישה לא־ירבי פרוע ולבושוהי לא יבזע:
11 ועל כל־נפשת מתא לא יעול לאבוהי ולאמה לא יסתאב: ומן
12 מקדשא לא יפוק ולא יחל ית מקדשא דאלהה ארי כליל משח
13 רבותא דאלהה עלוהי אנא יי: והוא אתתא בבתלתהא יסב: ארמלא
14 ומתרכא וחלילא מטעיא ית־אלין לא יסב אלהין בתלתא מעמה
15 יסב אתתא: ולא־יחל זרעה בעמה ארי אנא יי מקדשה: ומליל יי
16
17 עם משה למימר: מלל עם אהרן למימר גבר מבניך לדריהון די
18 יהא בה מומא לא יקרב לקרבא קרבנא קדם אלהה: ארי כל־גבר
19 די בה מומא לא יקרב גבר עויר או חגיר או חרים או שריע: או
20 גבר די־יהי בה תבר רגלא או תבר ידא: או־גבין או־דקא או
21 חלין בעינה או גרבן או חזזן או מרס פחדין: כל־גבר די־בה מומא
מזרעא דאהרן כהנא לא יקרב לקרבא ית קרבניא דיי מומא בה
22 ית קרבן אלהה לא יקרב לקרבא: קרבן אלהה מקדש קודשיא ומן־
23 קודשיא ייכול: ברם לפרכתא לא ייעול ולמדבחא לא יקרב ארי־

חרם, שחוטמו שקוע בין שתי העינים, שכוחל שתי עיניו כאחת. שרוע, שאחד מאבריו גדול מחברו, עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה, או שוקו אחת ארוכה
20 מחברתה. או גבן, שורי"ליש בלעז (sourcils, אויגענברויען), שגביני עיניו שערן ארוך ושוכב. או דק, שיש לו בעיניו דוק שקורין טי"לה (tela, taye, פֿעל), כמו הנוטה כדוק (ישעיה מ׳). או תבלל, דבר המבלבל את העין, כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירא, שהוא עוגל המקיף את השחור שקורים פרוני"לא (prunelle, אויגענשטערן), והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור. ותרגום תבלל חיליז, לשון חלזון, שהוא דומה לתולעת אותו החוט, וכן כנוהו חכמי ישראל במומי הבכור, חלזון נחש עינב. גרב וילפת מיני שחין הם; גרב זו החרס, שחין היבש מבפנים ומבחוץ, ילפת היא חזזית המצרית, ולמה נקראת ילפת? שמלפפת והולכת עד יום המיתה, והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים. ובמקום אחר קורא לגרב שחין הלח מבחוץ ויבש מבפנים, שנאמר ובגרב ובחרס (דברים כ"ח), כשסמוך גרב אצל חרס קורא לילפת גרב, וכשהוא סמוך אצל ילפת קורא לחרס גרב. כך מפורש בבכורות. מרוח אשך, לפי התרגום מרים פחדין, שפחדיו מרוססין, שבילים שלו כתותין; פחדין, כמו
21 גידי פחדיו ישרגו (איוב מ׳). כל איש אשר בו מום, לרבות שאר מומין.
22 מום בו, בעוד מומו בו פסול, הא אם עבר מומו כשר. לחם אלהיו, כל מאכל קרוי לחם. מקדשי הקדשים, אלו קדשי הקדשים. ומן הקדשים יאכל, אלו קדשים קלים. ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמרו קדשים קלים? אם לא נאמרו הייתי אומר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום, שמצינו שהותרו לזר, שאכל משה בשר המלואים, אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל, שלא
23 מצינו זר חולק בהן, לכך נאמרו קדשים קלים. כך מפורש בזבחים. אך אל הפרכת, להזות שבע הזאות שעל הפרכת. ואל המזבח החיצון. ושניהם הוצרכו

24 יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
כב 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
3 אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי יְהוָה: אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
כָּל־אִישׁ ׀ אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר
יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
4 הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהוָה: אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא
צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ
בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע:
5 אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם
6 אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ: נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה
עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ
7 בַּמָּיִם: וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי
8 לַחְמוֹ הוּא: נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי
9 יְהוָה: וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ
10 בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל
11 קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ: וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה

להכתב, ומפורש בתורת כהנים. ולא יחלל את מקדשי, שאם עבד, עבודתו
24 מחוללת להפסל. וידבר משה המצוה הזאת. אל אהרן וא׳ בניו וא׳ כל בני
2 ישראל, להזהיר בית דין על הכהנים. וינזרו, אין נזירה אלא פרישה, וכן
הוא אומר וינזרו מאחרי (יחזקאל ד׳), נזרו אחור (ישעיה א׳), יפרשו מן הקדשים
בימי טומאתן. וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדשים לי, ולא יחללו
את שם קדשי, סרס המקרא ודרשהו. אשר הם מקדשים לי, לרבות קדשי
3 כהנים עצמן. כל איש אשר יקרב, אין קריבה זו אלא אכילה; וכן מצינו
שנאמרה אזהרת אכילת קדשים בטומאה בל׳ נגיעה, בכל קדש לא תגע (ויקרא י״ב),
אזהרה לאוכל, ולמדוה רבותינו מגזרה שוה (ס״א מהקשא); וא״א לומר שחייב
על הנגיעה, שהרי נאמר כרת על האכילה, בצו את אהרן, שתי כריתות זו
אצל זו, ואם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה. וכן נדרש בת״כ:

24 מוּמָא בֵהּ וְלָא יַחֵל יָת־מַקְדְּשַׁי אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדֵּשְׁהוֹן׃ וּמַלִּיל
כב 1 מֹשֶׁה עִם־אַהֲרֹן וְעִם־בְּנוֹהִי וְעִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה
2 לְמֵימַר׃ מַלֵּל עִם־אַהֲרֹן וְעִם־בְּנוֹהִי וְיִפְּרְשׁוּן מִקּוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
3 וְלָא יַחֲלוּן יָת־שְׁמָא דְקוּדְשִׁי דִּי אִנּוּן מַקְדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ׃ אֱמַר
לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל־גְּבַר ׀ דִּי יִקְרַב מִכָּל־בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי יַקְדְּשׁוּן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל קֳדָם־יְיָ וְסוֹאַבְתֵּהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא מִן קֳדָמַי
4 אֲנָא יְיָ׃ גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא סְגִיר אוֹ דָאִיב בְּקוּדְשַׁיָּא לָא
יֵיכוּל עַד דִּי יִדְכֵּי וּדְיִקְרַב בְּכָל־טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ גְבַר דִּי־תִפּוֹק מִנֵּהּ
5 שִׁכְבַת זַרְעָא׃ אוֹ גְבַר דִּי יִקְרַב בְּכָל־רִחְשָׁא דִּי יִסְתְּאַב־לֵהּ אוֹ בַאֲנָשָׁא
6 דִּי יִסְתְּאַב־לֵהּ לְכֹל סוֹאַבְתֵּהּ׃ אֱנָשׁ דִּי יִקְרַב־בֵּהּ וִיהֵי מְסָאַב עַד־
7 רַמְשָׁא וְלָא יֵיכוּל מִן־קוּדְשַׁיָּא אֱלָהֵן אַסְחֵי בִשְׂרֵהּ בְּמַיָּא׃ וּבְמֵעַל
8 שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר־כֵּן יֵיכוּל מִן־קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵהּ הוּא׃ נְבִילָא
9 וּתְבִירָא לָא יֵיכוּל לְאִסְתְּאָבָא־בַהּ אֲנָא יְיָ׃ וְיִטְּרוּן יָת־מַטְּרַת־מֵימְרִי
וְלָא־יְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּהּ אֲרֵי יְחַלְּנֵהּ אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁהוֹן׃
10 וְכָל־חִלּוֹנַי לָא־יֵיכוּל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא דְכַהֲנָא וַאֲגִירָא לָא־יֵיכוּל
11 קוּדְשָׁא׃ וְכָהֵן אֲרֵי יִקְנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כַּסְפֵּהּ הוּא יֵיכוּל בֵּהּ וִילִיד בֵּיתֵהּ

וכי יש נוגע חייב? אם כן מה ת"ל יקרב? משיכשר להקרב, שאין חייבין עליו משום טומאה אלא אם כן קרבו מתיריו. ואם תאמר שלש כריתות בטומאת כהנים למה? כבר נדרשו במסכת שבועות, אחת לכלל ואחת לפרט וכו'. וטמאתו עליו, וטומאת האדם עליו. יכול בבשר הכתוב מדבר: וטומאתו של בשר עליו, ובטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר? על כרחך ממשמעו אתה למד במי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר, וזהו האדם, שיש לו טהרה בטבילה. ונכרתה וגו', יכול מצד זה לצד זה? יכרת ממקומו ויתישב במקום אחר? ת"ל אני ה', בכל מקום אני.
4/5 בכל טמא נפש, במי שנטמא במת. בכל שרץ אשר יטמא לו, בשיעור הראוי לטמא, בכעדשה. או באדם, במת. אשר יטמא לו, כשיעורו לטמא, וזהו כזית.
6 לכל טמאתו, לרבות נוגע בזב וזבה נדה ויולדת. נפש אשר תגע בו, באחד
7 מן הטמאים הללו. ואחר יאכל מן הקדשים, נדרש ביבמות בתרומה, שמותר
8 לאכלה בהערב השמש: מן הקדשים ולא כל הקדשים. נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, לענין הטומאה הזהיר כאן, שאם אכל נבלת עוף טהור, שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליעה, אסור לאכול בקדשים; וצריך לומר וטרפה מי שיש במינו טרפה, יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה.
9 ושמרו את משמרתי, מלאכול תרומה בטומאת הגוף. ומתו בו, למדנו שהיא
10 מיתה בידי שמים. לא יאכל קדש, בתרומה הכתוב מדבר, שכל הענין דבר בה. תושַב כהן ושכיר, תושבו של כהן ושכירו; לפיכך תושַב זה נקוד פתח, לפי שהוא דבוק. ואיזהו תושב? זה נרצע, שהוא קנוי לו עד היובל; ואיזהו שכיר? זה קנוי קנין שנים, שיוצא בשש; בא הכתוב ולמדך כאן שאין גופו קנוי לאדוניו
11 לאכול בתרומתו. וכהן כי יקנה נפש, עבד כנעני, שקנוי לגופו. ויליד ביתו, אלו

נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ
12 בְלַחְמוֹ׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת
13 הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה
וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ
14 מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ וְאִישׁ כִּי־
יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־
15 הַקֹּדֶשׁ׃ וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־
16 יָרִימוּ לַיהוָה׃ וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֺן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־
קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ פ שלישי.
17 18 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־
נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה׃
19 20 לִרְצֹנְכֶם תָּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים׃ כֹּל אֲשֶׁר־
21 בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם׃ וְאִישׁ כִּי־
יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר
אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃
22 עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת
לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־
23 הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה׃ וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה

בני השפחות; ואשת כהן אוכלת בתרומה, מן המקרא הזה, שאף היא קנין כספו;
12 ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך וגו׳ (במדבר י״ח), בספרי. לאיש זר,
13 ללוי וישראל. אלמנה וגרושה, מן האיש הזר, וזרע אין לה ממנו, ושבה;
הא אם יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים. וכל
14 זר לא יאכל בו, לא בא אלא להוציא את האונן שמותר בתרומה, זרות אמרתי
15 לך ולא אנינות. כי יאכל קדש, תרומה. ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי
להיות קדש, שאינו פורע לו מעות אלא פרות של חולין, והן נעשין תרומה.

12 אנון ייכלון בלחמה: וברת כהן ארי תהי לגבר חלוני היא באפרשות
13 קודשיא לא תיכול: וברת כהן ארי תהי ארמלא ומתרכא ובר לית
לה ותתוב לבית אבוהא כרביותהא מלחמא דאבוהא תיכול וכל־
14 חלוני לא־ייכול בה: וגבר ארי־ייכול קודשא בשלו ויוסף חומשה
15 עלוהי ויתן לכהנא ית־קודשא: ולא יחלון ית־קודשיא דבני ישראל
16 ית די־יפרשון קדם יי: ויקבלון עליהון עוין חובין במיכלהון*) ית־
17 18 קודשיהון ארי אנא יי מקדשהון: ומליל יי עם משה למימר: מלל
עם־אהרן ועם־בנוהי ועם כל־בני ישראל ותימר להון גבר גבר
מבית ישראל ומן־גיורא בישראל די יקרב קרבנה לכל־נדריהון
19 ולכל־נדבתהון די־יקרבון קדם יי לעלתא: לרעוא לכון שלים דכורא
20 בתורי באמריא ובעזיא: כל די בה מומא לא תקרבון ארי־לא
21 לרעוא יהי לכון: וגבר ארי יקרב נכסת־קודשיא קדם יי לפרשא
נדרא או לנדבתא בתורי או בענא שלים יהי לרעוא כל מומא לא
22 יהי־בה: עויר או תביר או־פסיק או־יבלן או גרבן או חזזן לא
תקרבון אלין קדם יי וקרבנא לא תתנון מנהון על מדבחא קדם יי:
23 ותור ואמר יתיר וחסיר נדבתא תעבד יתה ולנדרא לא־יתקבל לרעוא:

*) נ״א במיכלהון בסואבא, וכן גרס רש״י. עין פרושו. לאֶוועֶנשטיין.

16 ולא יחללו וגו׳, להאכילם לזרים. והשיאו אותם, את עצמם יטענו עון באכלם
את קדשיהם, שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם. ואנקלוס שתרגם
במיכלהון בסואבא, שלא לצורך תרגומו כן*). והשיאו אותם. זה אחד משלשה
אתים שהיה רבי ישמעאל דורש בתורה שמדברים באדם עצמו; וכן ביום מלאת
ימי נזרו יביא אותו (במדבר ו׳), הוא יביא את עצמו; וכן ויקבור אותו בגי
18 (דברים ל״ד), הוא קבר את עצמו. כך נדרש בספרי. נדריהם, הרי עלי.
19 נדבותם, הרי זו. לרצנכם, הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני שיהא
לכם לרצון, אפייזמנ״ט בלעז (appaisement, בעזֶענפטיגונג); ואיזה הראוי
לרצון? תמים זכר, בבקר בכשבים ובעזים; אבל בעולת העוף אין צריך
21 תמות וזכרות, ואינו נפסל במום אלא בחסרון אבר. לפלא נדר, להפריש
22 בדבורו. עַוֶּרֶת, שם דבר של מום, עורון בל׳ נקבה, שלא יהא בו מום של
עורון. או שבור, לא יהיה (ס״א שלא יהיה שבור). חרוץ, ריס של עין שנסדק
או שנפגם, וכן שפתו שנסדקה או נפגמה. יבלת, ורוא״ה בלעז (verrue, וואַרצע).
גרב, מין חזזית, וכן ילפת; ולשון ילפת כמו וַיִּלְפֹּת שמשון (שופטים י״ו),
שאוחזה בו עד יום מיתה, שאין לה רפואה. לא תקריבו, שלש פעמים,
להזהיר על הקדשן ועל שחיטתן ועל זריקת דמן. ואשה לא תתנו, אזהרת
23 הקטרתן. שרוע, אבר גדול מחברו. קלוט, פרסותיו קלוטות. נדבה תעשה

*) אכן בכ״י ישן אשר על פיו הגהתי אין בו פה מלת „בסואבא“.

אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה׃ וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא 24
תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ׃ וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא 25
תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם
מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־ 26
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת 27
יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם 28
אֶחָד׃ וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ׃ 29
בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה׃ 30
וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ וְלֹא תְחַלְּלוּ 31 32
אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם׃ הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם 33
לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ פ רביעי.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כג 1 2
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי
קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם 3
הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ

אתו, לבדק הבית. ולנדר, למזבח. לא ירצה, אי זה הקדש בא לרצות? הוי
אומר זה הקדש המזבח. ומעוך וכתות ונתוק וכרות, בביצים או בגיד. מעוך, ביציו 24
מעוכין ביד. כתות, כתושים יותר ממעוך. נתוק, תלושין ביד, עד שנפסקו חוטים
שתלויים בהם, אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש. וכרות, כרותין בכלי
ועודן בכיס. ומעוך תרגומו ודי מריס, זהו לשון בארמית, ל' כתישה; וכתות
תרגומו ודי רסיס, כמו הבית הגדול רסיסים (עמוס ו'), בקיעות דקות, וכן קנה
המרוסס. ובארצכם לא תעשו דבר זה, לסרס שום בהמה וחיה, ואפילו טמאה,
לכך נאמר בארצכם, לרבות כל אשר בארצכם, שאי אפשר לומר לא נצטוו על
הסרוס אלא בארץ, שהרי סרוס חובת הגוף הוא, וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ
בין בחוצה לארץ. ומיד בן נכר, ארמי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא 25
תקריבו לו בעל מום. ואף ע"פ שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אלא

24 וְדִי־מְרִים וְדִי־רְסִים וְדִי־שְׁלִיף וְדִי־גְזִיר לָא תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבְאַרְעֲכוֹן
25 לָא תַעְבְּדוּן: וּמִן־בַּר עַמְמִין לָא תְקָרְבוּן יָת־קֻרְבַּן אֱלָהֲכוֹן מִכָּל־
26 אִלֵּין אֲרֵי חִבּוּלְהוֹן בְּהוֹן מוּמָא בְהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְהוֹן לְכוֹן: וּמַלִּיל
27 יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר: תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי שִׁבְעָא
יוֹמִין בָּתַר אִמֵּהּ וּמִיּוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהַלָּא יִתְרְעֵי לְקָרְבָּא קֻרְבָּנָא
28 קֳדָם יְיָ: וְתוֹרְתָא אוֹ שֵׂיתָא לַהּ וְלִבְרַהּ לָא תִכְּסוּן בְּיוֹמָא חַד:
29
30 וַאֲרֵי־תִכְּסוּן נִכְסַת־תּוֹדְתָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנֵּהּ: בְּיוֹמָא הַהוּא
31 יִתְאֲכֵל לָא־תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד־צַפְרָא אֲנָא יְיָ: וְתִטְּרוּן פִּקּוֹדַי וְתַעְבְּדוּן
32 יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ: וְלָא תְחַלְּלוּן יָת־שְׁמָא דְקוּדְשִׁי וְאִתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי
33 יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי
כג 1 לְכוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ: וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם־בְּנֵי
2 יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי־תְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ
3 אִלֵּין אִנּוּן מוֹעֲדָי: שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת
שַׁבָּתָא מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל

אם כן מחוסרי אבר, זאת נוהגת בבמה שבשדות, אבל על המזבח שבמשכן לא
תקריבו — אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה איש איש, לרבות את
הנכרים, שנודרים נדרים ונדבות כישראל. משחתם, חבולהון. לא ירצו לכם,
27 28 לכפר עליכם. כי יולד, פרט ליוצא דופן. אתו ואת בנו נוהג בנקבה, שאסור
לשחוט האם והבן או הבת, ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן.
29 אתו ואת בנו, אף ככו ואותו במשמע. לרצנכם תזבחו, תחלת זביחתכם
הזהרו שתהא לרצון לכם; ומהו הרצון? ביום ההוא יאכל, לא בא להזהיר
אלא שתהא שחיטה על מנת כן: אל תשחטוהו על מנת לאכלו למחר, שאם
תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון. ד"א לרצנכם, לדעתכם, מכאן
למתעסק שפסול בשחיטת קדשים; ואף ע"פ שפרט בנאכלים לשני ימים חזר
30 ופרט בנאכלים ליום אחד שתהא זביחתן על מנת לאכלן בזמנן. ביום ההוא
יאכל, לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן, שאם לקבוע לו זמן
אכילה כבר כתוב ובשר זבח תודת שלמיו וגו׳ (ויקרא ז׳). אני ה׳, דע מי גזר
31 על הדבר, ואל יקל בעיניך! ושמרתם, זו המשנה. ועשיתם, זה המעשה.
32 ולא תחללו, לעבור על דְּבָרַי מזידין. ממשמע שנאמר ולא תחללו מה ת"ל
ונקדשתי? מְסוֹר עצמך וְקַדֵּשׁ שמי! יכול ביחיד? ת"ל בתוך בני ישראל.
וכשהוא מוסר עצמו ימסור על מנת למות; שכל המוסר עצמו על מנת
הנס אין עושין לו נס, שכך מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן
על מנת הנס, שנאמר והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו׳ (דניאל ג׳), מציל
33 ולא מציל ידיע להוי לך וגו׳. המוציא אתכם על מנת כן. אני ה׳, נאמן
2 לשלם שכר. דבר אל בני ישראל.... מועדי ה׳, עֲשֵׂה מועדות שיהיו ישראל
מלמדין בהם; שמעברין את השנה על גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל
3 ועדיין לא הגיעו לירושלים. ששת ימים וגו׳, מה ענין שבת אצל מועדות?
ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאלו חלל את השבתות, וכל

4 אֵ֚לֶּה מוֹעֲדֵ֣י יְהוָ֔ה מִקְרָאֵ֖י קֹ֑דֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְא֥וּ אֹתָ֖ם
5 בְּמוֹעֲדָֽם׃ בַּחֹ֣דֶשׁ הָֽרִאשׁ֗וֹן בְּאַרְבָּעָ֥ה עָשָׂ֛ר לַחֹ֖דֶשׁ בֵּ֣ין
6 הָֽעַרְבָּ֑יִם פֶּ֖סַח לַיהוָֽה׃ וּבַחֲמִשָּׁ֨ה עָשָׂ֥ר י֙וֹם֙ לַחֹ֣דֶשׁ הַזֶּ֔ה
7 חַ֥ג הַמַּצּ֖וֹת לַֽיהוָ֑ה שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים מַצּ֥וֹת תֹּאכֵֽלוּ׃ בַּיּוֹם֙
הָֽרִאשׁ֔וֹן מִקְרָא־קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה
8 לֹ֥א תַעֲשֽׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּ֥ם אִשֶּׁ֛ה לַיהוָ֖ה שִׁבְעַ֣ת יָמִ֑ים בַּיּ֤וֹם
הַשְּׁבִיעִי֙ מִקְרָא־קֹ֔דֶשׁ כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה לֹ֥א תַעֲשֽׂוּ׃ פ
9 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ 10
וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם כִּֽי־תָבֹ֣אוּ אֶל־הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר אֲנִי֙ נֹתֵ֣ן לָכֶ֔ם
וּקְצַרְתֶּ֖ם אֶת־קְצִירָ֑הּ וַהֲבֵאתֶ֥ם אֶת־עֹ֛מֶר רֵאשִׁ֥ית קְצִירְכֶ֖ם
11 אֶל־הַכֹּהֵֽן׃ וְהֵנִ֧יף אֶת־הָעֹ֛מֶר לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה לִרְצֹנְכֶ֑ם
12 מִֽמָּחֳרַת֙ הַשַּׁבָּ֔ת יְנִיפֶ֖נּוּ הַכֹּהֵֽן׃ וַעֲשִׂיתֶ֕ם בְּי֥וֹם הֲנִיפְכֶ֖ם
13 אֶת־הָעֹ֑מֶר כֶּ֣בֶשׂ תָּמִ֧ים בֶּן־שְׁנָת֛וֹ לְעֹלָ֖ה לַיהוָֽה׃ וּמִנְחָתוֹ֩
שְׁנֵ֨י עֶשְׂרֹנִ֜ים סֹ֣לֶת בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֛מֶן אִשֶּׁ֥ה לַֽיהוָ֖ה רֵ֣יחַ
14 נִיחֹ֑חַ וְנִסְכֹּ֥ה יַ֖יִן רְבִיעִ֥ת הַהִֽין׃ וְ֠לֶחֶם וְקָלִ֨י וְכַרְמֶ֜ל לֹ֣א
תֹֽאכְל֗וּ עַד־עֶ֨צֶם֙ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה עַ֚ד הֲבִ֣יאֲכֶ֔ם אֶת־קָרְבַּ֖ן אֱלֹהֵיכֶ֑ם
15 חֻקַּ֤ת עוֹלָם֙ לְדֹרֹ֣תֵיכֶ֔ם בְּכֹ֖ל מֹשְׁבֹתֵיכֶֽם׃ ס וּסְפַרְתֶּ֤ם
לָכֶם֙ מִמָּחֳרַ֣ת הַשַּׁבָּ֔ת מִיּוֹם֙ הֲבִ֣יאֲכֶ֔ם אֶת־עֹ֖מֶר הַתְּנוּפָ֑ה
16 שֶׁ֥בַע שַׁבָּת֖וֹת תְּמִימֹ֥ת תִּהְיֶֽינָה׃ עַ֣ד מִֽמָּחֳרַ֤ת הַשַּׁבָּת֙

המקיים את המועדות מעלין עליו כאלו קיים את השבתות. 4 אלה מועדי ה'. למעלה מדבר בְּעִבּוּר שנה וכאן מדבר בקדוש החדש. 5 בין הערבים, משש שעות ולמעלה. פסח לה', הקרבת קרבן ששמו פסח. 8 והקרבתם אשה וגו', הם המוספין האמורים בפרשת פינחס. ולמה נאמרו כאן? לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה. והקרבתם אשה לה', מכל מקום, אם אין פרים הָבֵא אילים, ואם אין פרים ואילים הָבֵא כבשים. שבעת ימים. כל מקום שנאמר שבעת שם דבר הוא, שבוע של ימים, שטיינ"א בלעז (septaine, איין זיעבענציג), וכן כל לשון שמונת, ששת, חמשת, שלשת. מלאכת עבודה, אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, שיש חסרון כיס בבטלה שלהן כגון דבר הָאָבֵד·

4 מוֹתְבָנֵיכוֹן: אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן
5 בִּזְמַנֵיהוֹן: בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא פִּסְחָא
6 קֳדָם יְיָ: וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְפַטִּירַיָּא קֳדָם
7 יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן: בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן
8 כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין
9 בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל־עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: וּמַלִּיל
10 יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי־תֵעֲלוּן
לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יָת־חֲצָדַהּ וְתַיְתוּן יָת עוּמְרָא
11 רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת־כַּהֲנָא: וִירִים יָת־עוּמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן מִבָּתַר
12 יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּהּ כַּהֲנָא: וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹמָא דַאֲרָמוּתְכוֹן יָת־עוּמְרָא
13 אִמַּר שְׁלִים בַּר־שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא קֳדָם יְיָ: וּמִנְחָתֵהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סֻלְתָּא
דְּפִילָא בִמְשַׁח קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא וְנִסְכֵּהּ חַמְרָא רַבְעוּת
14 הִינָא: וּלְחֵם וּקְלֵי וּפֵירוּכָן לָא תֵיכְלוּן עַד־כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אַיְתוֹאֵיכוֹן
15 יָת קֻרְבַּן אֱלָהֲכוֹן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: וְתִמְנוּן לְכוֹן
מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא מִיּוֹם אַיְתוֹאֵיכוֹן יָת־עוּמְרָא דַאֲרָמוּתָא שִׁבְעָא
16 שָׁבוּעִין שַׁלְמִין יְהֶוְיָן (נ״א תְּהֶוְיָן*): עַד מִבָּתַר שְׁבוּעֲתָא שְׁבִיעֵתָא

*) נ״ל כי „יהוין" נכון, כי לשון זכר הוא; ואף בלשון נקבות נמצאות יאמר הארמי „יהוין", להבדילו מלשון נוכחות, שהוא „תהוין." לֶאווענשטיין.

כך הנכתי מת״כ, דקתני יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה?
10 וכו׳. ראשית קצירכם, שתהא ראשונה לַקָּצִיר. עמר, עשירית האיפה, כך
11 היה שמו, כמו וימדו בעומר (שמות ט״ז). והניף, כל תנופה מוליך ומביא
מעלה ומוריד, מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור טללים
רעים. לרצנכם, אם תקריבו כמשפט זה יהיה לרצון לכם. ממחרת השבת,
ממחרת י״ט הראשון של פסח; שאם אתה אומר שבת בראשית, אי אתה יודע
12 13 איזהו. ועשיתם .... כבש, חובה לעומר הוא בא. ומנחתו, מנחת נסכיו שני
עשרנים, כפולה היתה. ונסכו יין רביעית ההין, אף ע״פ שמנחתו כפולה
14 אין נסכיו כפולים. קלי, קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור. כרמל,
הן קליות, שקורין גרני״ליש (grain, קֶרן). בכל משבתיכם, נחלקו בו
חכמי ישראל; יש שלמדו מכאן שֶׁהֶחָדָשׁ נוהג בחוצה לארץ, ויש אומרים לא
בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה משכבשו וחלקו.
15 ממחרת השבת, ממחרת יום טוב. תמימת תהיינה, מלמד שמתחיל ומונה
מבערב, שאם לא כן אינן תמימות. השבת השביעת, כתרגומו, שבועתא
16 שביעתא. עד ממחרת השבת השביעת תספרו, ולא עד בכלל, והן ארבעים
ותשעה יום. חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה׳, ביום חמשים
תקריבוה. ואומר אני זהו מדרשו, אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעת,

הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה
17 לַיהוָה: מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ ׀ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי בז״א
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה:
18 וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה
וּפַר בֶּן־בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם
19 וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים:
20 וְהֵנִיף הַכֹּהֵן ׀ אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
21 עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן: וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם ׀
הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם:
22 וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ
בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ חמישי.
23 24 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן
25 זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
26 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
27 מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
28 נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: וְכָל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם

שהוא יום חמשים, תספרו; ומקרא מסורס הוא. מנחה חדשה, היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש. ואם תאמר הרי קדמה מנחת העומר? אינה כשאר כל המנחות, שהיא באה מן השעורים. ממושבתיכם, ולא מחוצה לארץ. 17

17 תמנון חמשין יומין ותקרבון מנחתא חדתא קדם יי: ממותבניכון
תיתון ו לחם ארמותא תרתין (גריצן) תרין עשרונין סלתא יהוין
18 חמיע יתאפין בכורין קדם יי: ותקרבון על־לחמא שבעא אמרין
שלמין בני שנה ותור בר־תורי חד ודכרין תרין יהון עלתא קדם
19 יי ומנחתהון ונסכיהון קרבן דמתקבל־ברעוא קדם יי: ותעבדון צפיר־
20 בר־עזי חד לחטאתא ותרין אמרין בני שנא לנכסת קודשיא: וירים
כהנא יתהון על לחם בכוריא ארמותא קדם יי על־תרין אמרין
21 קודשא יהון קדם־יי לכהנא: ותערעון בכרן ו יומא הדין מערע קדיש
יהי לכון כל עבידת פלחן לא תעבדון קים עלם בכל־מותבניכון
22 לדריכון: ובמחצדכון ית־חצדא דארעכון לא תשיצי פאתא דחקלך
במחצדך ולקטא דחצדך לא תלקט לעניי ולגיורי תשבוק יתהון
23
24 אנא יי אלהכון: ומליל יי עם־משה למימר: מלל עם־בני ישראל
למימר בירחא שביעאה בחד לירחא יהי לכון נייחא דוכרן יבבא
25 מערע קדיש: כל־עבידת פלחנא לא תעבדון ותקרבון קרבנא קדם
26
27 יי: ומליל יי עם־משה למימר: ברם בעשרא לירחא שביעאה הדין
יומא דכפוריא הוא מערע קדיש יהי לכון ותענון ית נפשתיכון
28 ותקרבון קרבנא קדם יי: וכל־עבידא לא תעבדון בכרן יומא הדין

לחם תנופה, לחם תרומה המורם לשם גבוה, וזו היא המנחה החדשה האמורה
למעלה. בכורים, ראשונה לכל המנחות; אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים
18 לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם. על הלחם, בגלל הלחם, חובה
ללחם. ומנחתם ונסכיהם, כמשפט מנחה ונסכים המפורשים בכל בהמה
בפרשת נסכים, שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש (במדבר
כ"ח), זו היא המנחה, והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית
19 ההין לכבש. ועשיתם שעיר עזים, יכול שבעה כבשים והשעיר האמורים כאן
הם שבעת הכבשים והשעיר האמורים בחומש הפקודים? כשאתה מגיע אצל
פרים ואילים אינם הן, אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן, אלו קרבו
20 בגלל הלחם ואלו למוספין. והניף הכהן אתם.... תנופה, מלמד שטעונים
תנופה מחיים. יכול כולם? ת"ל על שני כבשים. קדש יהיו, לפי ששלמי
22 יחיד קדשים קלים הוזקק לומר בשלמי צבור שהן קדשי קדשים. ובקצרכם,
חזר ושנה, לעבור עליהם בשני לאוין. אמר רבי אבדימי ברבי יוסף, מה ראה
הכתוב לתנה באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים
(וחג) מכאן? ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו
כאלו בנה בית המקדש והקריבו עליו קרבנותיו בתוכו. תעזב, הנח לפניהם
והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם. אני ה' אלהיכם, נאמן לשלם שכר.
24 זכרון תרועה, זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לזכור להם עקדת יצחק
25
27 שקרב תחתיו איל. והקרבתם אשה, המוספין האמורין בחומש הפקודים. אך,
כל אכין ורקין שבתורה מעוטין: מכפר הוא לשבין ואינו מכפר על שאינם

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה 29
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ׃ וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר 30
תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת 31
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא 32
לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם׃ פ ששי.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 33 34
לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג
הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה׃ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ 35
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה 36
לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם
אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ 37
לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־
יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד 38
כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃
אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־ 39
תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן׃ וּלְקַחְתֶּם לָכֶם 40
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת
וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם 41

שנין. והאבדתי, לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא, כשהוא 30
אומר והאבדתי למד על הכרת שאינו אלא אבדן. כל מלאכה וגו׳, לעבור 31

29 אֲרֵי יוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן: אֲרֵי כָל
30 אֱנָשָׁא דִּי לָא־מִתְעַנֵּי בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמַּהּ: וְכָל־אֱנָשׁ
דִּי תַעְבֵּד כָּל־עֲבִידָא בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵד יָת אֱנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ
31 עַמַּהּ: כָּל־עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן:
32 שְׁבַת שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יָת־נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא
33 מֵרַמְשָׁא עַד־רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נְיָחֲכוֹן: וּמַלֵּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימַר:
34 מַלֵּל עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בַּחֲמִשָּׁא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
35 הָדֵין חַגָּא דִמְטַלַּיָּא שִׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ: בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע
36 קַדִּישׁ כָּל־עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא קֳדָם
37 יְיָ כְּנֵשׁ תְּהוֹן כָּל־עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ
דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרָבָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא
38 נִכְסַת־קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגָּם־יוֹם בְּיוֹמֵהּ: בַּר שַׁבַּיָּא דַיְיָ וּבַר
מַתְּנָתֵיכוֹן וּבַר כָּל־נִדְרֵיכוֹן וּבַר כָּל נִדְבָתֵיכוֹן דִּי תִתְּנוּן קֳדָם יְיָ:
39 בְּרַם בַּחֲמִשָּׁא עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנַשְׁכוֹן יָת־עֲלַלַת
אַרְעָא תָּחֻגּוּן יָת־חַגָּא קֳדָם יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא קַדְמָאָה נְיָחָא
40 וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה נְיָחָא: וְתִסְּבוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה פֵּרֵי אִילָנָא
אֶתְרוֹגִין וְלַלְבִין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דִּנְחַל וְתֶחֱדוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן שִׁבְעַת
41 יוֹמִין: וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא קֳדָם־יְיָ שִׁבְעַת יוֹמִין בְּשַׁתָּא קְיָם עָלַם

35 עליו בלאוין הרבה, או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום. מקרא קדש,
ביה"כ קדשהו בכסות נקיה ובתפלה, ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה
36 ובכסות נקיה ובתפלה. עצרת היא, עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזמן את
בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להפטר אמר בָּנַי, בבקשה מכם
עכבו עמי עוד יום אחד! קשה עלי פרדתכם! כל מלאכת עבודה, אפילו
מלאכה שהיא עבודה לכם, שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר, לא תעשו.
37 יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה? ת"ל היא. עלה ומנחה,
מנחת נסכים הַקְּרֵבָה עם העולה. דבר יום ביומו, חוק הקצוב בחומש הפקודים.
39 דבר יום ביומו, הא אם עבר יומו בטל קרבנו. אך בחמשה עשר יום...
תחגו קרבן שלמים לחגיגה. יכול תדחה את השבת? ת"ל אַךְ, הואיל ויש
לה תשלומין כל שבעה. באספכם את תבואת הארץ, שיהא חדש שביעי זה
בא בזמן אסיפה. מכאן שנצטוו לְעַבֵּר את השנים; שאם אין העבור פעמים
שהוא באמצע הקיץ או החורף. תחגו, שלמי חגיגה. שבעת ימים, אם לא
הביא בזה יביא בזה. יכול יהא מביאן כל שבעה? ת"ל וחגתם אתו, יום אחד
40 במשמע ולא יותר. ולמה נאמר שבעה? לתשלומין. פרי עץ הדר, עץ שטעם
עצו ופריו שוה. הדר, הַדָּר באילנו משנה לשנה, וזהו אתרוג. כפת תמרים,
חסר ו', למד שאינה אלא אחת. וענף עץ עבת, שענפיו קלועים כעבותות

42 לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ׃ בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ
43 שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת׃ לְמַעַן
יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי
44 אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ שביעי
כד
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃
3 מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן
מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃
4 עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה
תָּמִיד׃ פ
5 וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי
6 עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת׃ וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם
מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה׃
7 וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה
8 אִשֶּׁה לַיהוָה׃ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי
9 יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃ וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ
10 מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־עוֹלָם׃ ס וַיֵּצֵא בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית
וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן

42 וכחבלים, וזה הדס, העשוי כמין קליעה. האזרח, זה אזרח. בישראל לרבות
43 2 את הגרים. כי בסכות הושבתי, ענני כבוד. צו את בני ישראל, זו פרשת
עלות הנרות; ופרשת ואתה תצוה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן,
לפרש צורך המנורה, וכן משמע: ואתה סופך לצוות את בני ישראל על כך.
שמן זית זך, שלשה שמנים יוצאים מן הזית, הראשון קרוי זך, והן מפורשין
במנחות ובתורת כהנים. תמיד, מלילה ללילה, כמו עולת תמיד, שאינה אלא
מיום ליום. פרכת העדת, שלפני הארון, שהוא קרוי עדות. ורבותינו דרשו על 3

42 לדריכון בירחא שביעאה תחגון יתה: במטליא תיתבון שבעת יומין
43 כל־יציבא בישראל יתבון במטליא: בדיל דידעון דריכון ארי
במטליות ענני אותבית ית־בני ישראל באפקותי יתהון מארעא
44 דמצרים אנא יי אלהכון: ומליל משה ית־סדר מועדיא דיי ואלפנון
כד 1 2 לבני ישראל: ומליל יי עם־משה למימר: פקד ית־בני ישראל
ויסבון לך משח זיתא דכיא כתישא לאנהרא לאדלקא בוציניא
3 תדירא: מברא לפרכתא דסהדותא במשכן זמנא יסדר יתה אהרן
4 מרמשא עד־צפרא קדם יי תדירא קים עלם לדריכון: על מנרתא
5 דכיתא יסדר ית־בוציניא קדם יי תדירא: ותסב סלתא ותיפי יתה
6 תרתא עשרי גריצן תרין עסרונין תהי גריצתא חדא: ותשוי יתהון
7 תרתין סדרין שית סדרא על פתורא דכיא קדם יי: ותתן על סדרא
8 לבנתא דכיתא ותהי ללחם לאדכרתא קרבנא קדם יי: ביומא דשבתא
ביומא דשבתא יסדרנה קדם יי תדירא מן קדם בני ישראל קים
9 עלם: ותהי לאהרן ולבנוהי ויכלנה באתר קדיש ארי קדש קודשין
10 הוא ליה מקרבניא דיי קים עלם: ונפק בר־אתתא בת־ישראל והוא
בר־גבר מצראה בגו בני ישראל ונצו במשריתא בר אתתא בת־

נר מערבי, שהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל; שנותן בה
שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים. יערך אתו אהרן
מערב עד בקר, יערוך אותו עריכה הראויה למדת כל הלילה; ושערו חכמים
חצי לוג לכל נר ונר, והן כדאי אף ללילי תקופת טבת, ומדה זו הוקבעה
4 להם. המנרה הטהרה, שהיא זהב טהור. ד"א על טָהֳרָהּ של מנורה,
6 שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר. שש המערכת, שש חלות המערכת האחת.
השלחן הטהר, של זהב טהור. ד"א על טָהֳרוֹ של שלחן, שלא יהו הסניפין
7 מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן. ונתת על המערכת, על כל אחת משתי
המערכות היו שני בזיכי לבונה, מלוא קומץ לכל אחת. והיתה הלבונה
הזאת ללחם לאזכרה; שאין מן הלחם לגבוה כלום, אלא הלבונה נקטרת
כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת, והיא לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר
9 למעלה, כקומץ שהוא אזכרה למנחה. והיתה המנחה הזאת; שכל דבר הבא
מן התבואה בכלל מנחה הוא. ואכלהו, מוסב על הלחם, שהוא לשון זכר.
10 ויצא בן אשה ישראלית, מהיכן יצא? רבי לוי אומר מעולמו יצא. ר'
ברכיה אומר מפרשה של מעלה יצא; לגלג ואמר ביום השבת יערכנו, דרך
המלך לאכול פת חמה בכל יום, שמא פת צוננת של תשעה ימים! בתמיה!
ומתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מחויב. בא לטע אהלו בתוך
מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן? אמר להם מבני דן אני. אמרו לו
איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב (במדבר ב'); נכנס לבית דינו של
משה ויצא מחויב, עמד וגדף. בן איש מצרי, הוא המצרי שהרג משה.
בתוך בני ישראל, מלמד שנתגייר. וינצו במחנה, על עסקי המחנה. ואיש

הַיִּשְׂרְאֵלִ֔ית וְאִ֖ישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִֽי׃ וַיִּקֹּב֩ בֶּן־הָֽאִשָּׁ֨ה הַיִּשְׂרְאֵלִ֤ית 11
אֶת־הַשֵּׁם֙ וַיְקַלֵּ֔ל וַיָּבִ֥יאוּ אֹת֖וֹ אֶל־מֹשֶׁ֑ה וְשֵׁ֥ם אִמּ֛וֹ שְׁלֹמִ֥ית
בַּת־דִּבְרִ֖י לְמַטֵּה־דָֽן׃ וַיַּנִּיחֻ֖הוּ בַּמִּשְׁמָ֑ר לִפְרֹ֥שׁ לָהֶ֖ם 12
עַל־פִּ֥י יְהוָֽה׃ פ
וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ הוֹצֵ֣א אֶת־הַֽמְקַלֵּ֗ל אֶל־ 13 14
מִחוּץ֙ לַֽמַּחֲנֶ֔ה וְסָמְכ֧וּ כָֽל־הַשֹּׁמְעִ֛ים אֶת־יְדֵיהֶ֖ם עַל־רֹאשׁ֑וֹ
וְרָגְמ֥וּ אֹת֖וֹ כָּל־הָעֵדָֽה׃ וְאֶל־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל תְּדַבֵּ֣ר לֵאמֹ֑ר 15
אִ֥ישׁ אִ֛ישׁ כִּֽי־יְקַלֵּ֥ל אֱלֹהָ֖יו וְנָשָׂ֥א חֶטְאֽוֹ׃ וְנֹקֵ֤ב שֵׁם־יְהוָה֙ 16
מ֣וֹת יוּמָ֔ת רָג֥וֹם יִרְגְּמוּ־ב֖וֹ כָּל־הָעֵדָ֑ה כַּגֵּר֙ כָּֽאֶזְרָ֔ח בְּנָקְבוֹ־
שֵׁ֖ם יוּמָֽת׃ וְאִ֕ישׁ כִּ֥י יַכֶּ֖ה כָּל־נֶ֣פֶשׁ אָדָ֑ם מ֖וֹת יוּמָֽת׃ 17
וּמַכֵּ֥ה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָ֖ה יְשַׁלְּמֶ֑נָּה נֶ֖פֶשׁ תַּ֥חַת נָֽפֶשׁ׃ וְאִ֕ישׁ כִּֽי־ 18 19
יִתֵּ֥ן מ֖וּם בַּעֲמִית֑וֹ כַּאֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֔ה כֵּ֖ן יֵעָ֥שֶׂה לּֽוֹ׃ שֶׁ֚בֶר תַּ֣חַת 20
שֶׁ֔בֶר עַ֚יִן תַּ֣חַת עַ֔יִן שֵׁ֖ן תַּ֣חַת שֵׁ֑ן כַּאֲשֶׁ֨ר יִתֵּ֥ן מוּם֙ בָּֽאָדָ֔ם
כֵּ֖ן יִנָּ֥תֶן בּֽוֹ׃ * וּמַכֵּ֥ה בְהֵמָ֖ה יְשַׁלְּמֶ֑נָּה וּמַכֵּ֥ה אָדָ֖ם יוּמָֽת׃ 21
מִשְׁפַּ֤ט אֶחָד֙ יִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם כַּגֵּ֥ר כָּאֶזְרָ֖ח יִהְיֶ֑ה כִּ֛י אֲנִ֥י יְהוָ֖ה 22
אֱלֹהֵיכֶֽם׃ וַיְדַבֵּ֣ר מֹשֶׁה֮ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֒ וַיּוֹצִ֣יאוּ אֶת־ 23
הַֽמְקַלֵּ֗ל אֶל־מִחוּץ֙ לַֽמַּחֲנֶ֔ה וַיִּרְגְּמ֥וּ אֹת֖וֹ אָ֑בֶן וּבְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֣ל
עָשׂ֔וּ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ פ

הישראלי, זה שכנגדו, שִׁמְּחָה בו מַטַּע אהלו. ויקב, כתרגומו, ופריש, שנקב 11
שם המיוחד וגדף, והוא שם המפורש ששמע מסיני. ושם אמו שלמית בת
דברי, שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו, לומר שהיא לבדה היתה
זונה. שלמית, דהוה פטפטה שלם עלך! שלם עליכון! מפטפטת
בדברים, שואלת בשלום הכל. בת דברי, דברנית היתה, מדברת עם כל
אדם, לפיכך קלקלה. למטה דן, מגיד שהרשע גורם גנאי לו גנאי לאביו
גנאי לשבטו. כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה דן (שמות ל"א), שבח לו
שבח לאביו שבח לשבטו. ויניחהו לבדו, ולא הניחו מקושש עמו; ששניהם היו 12
בפרק אחד, ויודעים היו שהמקושש במיתה, שנאמר מחלליה מות יומת (שמות
ל"א), אבל לא פֹרַשׁ להם באיזו מיתה, לכך נאמר כי לא פֹרַשׁ מה יעשה

11 ישראל וגברא בר־ישראל: ופרש בר־אתתא בת ישראל ית־שמא
וארגז ואיתיאו יתה לות־משה ושום אמה שלמית בת־דברי לשבטא
12 דדן: ואסרוהי בבית מטרא עד־דיתפרש להון על־גזרת־מימרא דיי:
13 14 ומליל יי עם־משה למימר: אפק ית־דארגז למברא למשריתא
ויסמכון כל די־שמעו ית־ידיהון על־רישה וירגמון יתה כל־כנשתא:
15 ועם־בני ישראל תמלל למימר גבר גבר די־ירגז קדם אלהה ויקבל
16 חובה: ודי־פריש שמא דיי אתקטלא יתקטל מרגם ירגמון בה כל
17 כנשתא כגיורא כיציבא בפרשותה שמא יתקטל: וגבר ארי יקטול
18 כל נפשא דאנשא אתקטלא יתקטל: ודיקטול נפש־בעירא ישלמנה
19 נפשא חלף נפשא: וגבר ארי־יתן מומא בחבריה כמא־די עבר כן
20 יתעבד־לה: תברא חלף תברא עינא חלף עינא שנא חלף שנא
21 כמא־די יתן מומא באנשא כן יתיהב־בה: ודיקטול בעירא ישלמנה
22 ודיקטול אנשא יתקטל: דינא חדא יהי לכון כגיורא כיציבא יהי
23 ארי אנא יי אלהכון: ומליל משה עם־בני ישראל ואפיקו ית־דארגז
למברא למשריתא ורגמו יתה אבנא ובני־ישראל עבדו כמא־די
פקיד יי ית משה:

לו (במדבר ט"ו); אבל במקלל הוא אומר לפרש להם, שלא היו יודעים אם
14 חייב מיתה אם לאו. השמעים, אלו העדים. כל, להביא את הדיינים.
את ידיהם, אומרים לו דמך בראשך ואין אנו נענשים במיתתך, שאתה גרמת לך!
15 כל העדה, במעמד כל העדה, ששלוחו של אדם כמותו. ונשא חטאו, בכרת,
16 כשאין התראה. ונקב שם, אינו חייב עד שיפרש את השם, ולא המקלל בכנוי.
17 נקב, ל' קללה, כמו מה אקב (במדבר כ"ג). ואיש כי יכה וגו', לפי
שנאמר מכה איש וגו' (שמות כ"א), אין לי אלא שהרג את איש, אשה וקטן
20 מניין? ת"ל כל נפש אדם. כן ינתן בו, פרשו רבותינו שאינו נתינת מום
ממש, אלא תשלומי ממון, שָׁמִין אותו כעבד; לכך כתיב בו ל' נתינה, דבר
הנתון מיד ליד. ומכה בהמה ישלמנה, למעלה דִּבֵּר בהורג בהמה, וכאן
21 דִּבֵּר בעושה בה חבורה. ומכה אדם יומת, אפילו לא הרגו אלא עשה בו
חבורה, שלא נאמר כאן נפש. ובמכה אביו ואמו דבר הכתוב, ובא להקישו
למכה בהמה, מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו מחיים, פרט למכה לאחר
מיתה; לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב, הוצרך לומר במכה
שפטור; ומה בבהמה בחבלה, שאם אין חבלה אין תשלומין, אף מכה אביו
22 אינו חייב עד שיעשה בו חבורה. אני ה' אלהיכם, אלהי כלכם, כשם שאני
23 מיחד שמי עליכם כך אני מיחדו על הגרים. ובני ישראל עשו כל המצוה
האמורה בסקילה במקום אחר, דחייה רגימה ותלייה.

כה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 1 2
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃ שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע 3
שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃
וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה 4
שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ 5
לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן
יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ 6
וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃
וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ 7
לֶאֱכֹל׃ ס וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים 8
שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי 9
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃
וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ 10
לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־
אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא שְׁנַת 11

בהר סיני, מה ענין שמטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו 1
מסיני? אלא מה שמטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני, אף
כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. כך שנויה בתורת כהנים; ונראה
לי שכך פירושה: לפי שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה
תורה, למדנו שכללותיה ופרטיה כלן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן
על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כלם, כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו
ונשנו בערבות מואב. שבת לה׳, לשם ה׳, כשם שנאמר בשבת בראשית. יהיה 2 4
לארץ, לשדות ולכרמים. לא תזמר, שקוצצין זמורותיה, ותרגומו לא תכסח,
ודומה לו קוצים כסוחים (ישעיה ל״ג), שרופה באש כסוחה (תהלים פ׳).
את ספיח קצירך, אפילו לא זרעתה והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת 5
הקציר קרוי ספיח. לא תקצור, להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא הפקר
יהיה לכל. נזירך, שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם. לא תבצר,
אותם אינך בוצר, אלא מן המופקר. והיתה שבת הארץ וגו׳, אף על פי 6

כה

1 2 ומליל יי עם־משה בטורא דסיני למימר: מלל עם־בני ישראל
ותימר להון ארי תיעלון לארעא די אנא יהב לכון ותשמט ארעא
3 שמטתא קדם יי: שית שנין תזרע חקלך ושית שנין תכסח כרמך
4 ותכנוש ית עללתה: ובשתא שביעתא ניח שמטתא יהי לארעא
5 דתשמט קדם יי חקלך לא תזרע וכרמך לא תכסח: ית כתי דחצדך
לא תחצד וית־ענבי שבקך לא תקטוף שנת שמטתא יהי לארעא:
6 ותהי שמטת ארעא לכון למיכל לך ולעבדך ולאמתך ולאגירך
7 ולתותבך דדירין עמך: ולבעירך ולחיתא די בארעך תהא כל־
8 עללתה למיכל: ותמני לך שבע שמטין דשנין שבע שנין שבע
זמנין ויהון לך יומי שבע שמטין דשנין ארבעין ותשע שנין:
9 ותעבר שופר יבבא בירחא שביעאה בעשרא לירחא ביומא דכפוריא
10 תעברון שופרא בכל ארעכון: ותקדשון ית שנת חמשין שנין ותקרון
חרותא בארעא לכל־יתבהא יובלא היא תהי לכון ותתובון גבר
11 לאחסנתה וגבר לזרעיתה תתובון: יובלא היא שנת חמשין שנין

שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם
כבעל הבית, אלא הכל יהיו שוים בה, אתה ושכירך ותושבך. שבת הארץ
לכם לאכלה, מן השבות אתה אוכל, ואי אתה אוכל מן הַשָּׁמוּר. לך ולעבדך
ולאמתך, לפי שנאמר ואכלו אביוני עמך (שמות כ"ג), יכול יהיו אסורים
באכילה לעשירים? ת"ל לך ולעבדך ולאמתך? הרי בעלים ועבדים ושפחות
7 אמורים כאן. ולשכירך ולתושבך, אף הארמיים. ולבהמתך ולחיה, אם חיה
אוכלת בהמה לא כל שכן, שמזונותיה עליך? מה ת"ל ולבהמתך? הקיש
בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה הַאֲכֵל לבהמתך מן הבית, כָּלָה
8 לחיה מן השדה כַּלֵּה לבהמתך מן הבית. שבתת שנים, שמטות שנים.
יכול יעשה שבע שנים רצופות שמטה ויעשה יובל אחריהם? ת"ל שבע שנים
שבע פעמים, הוי אומר כל שמטה ושמטה בזמנה. והיו לך ימי שבע וגו׳,
מגיד לך שאע"פ שלא עשית שמטות, עֲשֵׂה יובל לסוף מ"ט שנה. ופשוטו של
9 מקרא: יעלה לך חשבון שנות השמטות למספר ארבעים ותשע. והעברת,
ל׳ ויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו), ל׳ הכרזה. ביום הכפרים, ממשמע
שנאמר ביום הכפרים איני יודע שהוא בעשור לחדש? א"כ למה נאמר
בעשור לחדש? אלא לומר לך תקיעת בעשור לחודש דוחה שבת בכל
ארצכם, ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין
10 בלבד. וקדשתם, בכניסתה מקדשין אותה בבית דין ואומרים מקודשת השנה!
וקראתם דרור, לעבדים, בין נרצע בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר.
אמר רבי יהודה מהו ל׳ דרור? כמדייר בי דיירא וכו׳, שֶׁדָּר בכל מקום
שהוא רוצה, ואינו ברשות אחרים. יובל היא, שנה זאת מובדלת משאר שנים
בנקיבת שם לה לבדה; ומה שמה? יובל שמה, על שם תקיעת שופר.
ושבתם איש אל אחזתו, שהשדות חוזרות לבעליהן. ואיש אל משפחתו
11 תשבו, לרבות את הנרצע. יובל היא שנת החמשים שנה, מה ת"ל? לפי

הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־
ספִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: 12 כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ
תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: 13 בִּשְׁנַת
שני הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:* 14 וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר
לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:
15 בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר
שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: 16 לְפִי ׀ רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ
וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת
הוּא מֹכֵר לָךְ: 17 וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: 18 וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:*
שלישי (שני כשהן מחוברין) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח 19
עָלֶיהָ: 20 וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא
נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: 21 וְצִוִּיתִי* אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם
בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:
22 וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן
עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן:

---

*) ברוב הספרים וְצִוֵּיתִי; אמנם הנכון וְצִוִּיתִי. לאֶוועֶנשטיין.

שנאמר וקדשתם וגו׳, כדאיתא בראש השנה ובת"כ. את נזריה, את הענבים
המשומרים, אבל בוצר אתה מן המופקרים. כשם שנאמר בשביעית כך נאמר
ביובל, נמצאו שתי שנים קְדושות סמוכות זו לזו, שנת מ"ט שמטה ושנת
12 החמשים יובל. קדש תהיה לכם, תופסת דמיה כהקדש. יכול תצא היא
לחולין? ת"ל תהיה, בהווייתה תהא. מן השדה תאכלו, על ידי השדה
אתה אוכל מן הבית, שאם כלה לחיה מן השדה צריך אתה לבער מן הבית.
13 כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל. תשבו איש אל אחזתו, והרי כבר
נאמר ושבתם איש אל אחזתו? אלא לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה,
שחוזרת לאביו ביובל. 14 וכי תמכרו וגו׳, לפי פשוטו כמשמעו; ועוד יש דרשה,
מנין כשאתה מוכר מְכור לישראל חברך? ת"ל וכי תמכרו ממכר, לעמיתך
מְכור; ומניין שאם באת לקנות קְנֵה מישראל חברך? ת"ל או קנה מיד

תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת־כַּתֵּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת־
12 שְׁבָקְהָא׃ אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן־חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת־
13 14 עֲלַלְתַּהּ׃ בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ׃ וַאֲרֵי־תְזַבְּנוּן
זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבְּנוּן מִידָא דְחַבְרָךְ לָא תוֹנוּן גְּבַר יָת־אֲחוּהִי׃
15 בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבֵלָא תִּזְבֵּן מִן־חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן־
16 לָךְ׃ לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר
17 זְבִינוֹהִי אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ׃ וְלָא תוֹנוּן גְּבַר יָת־חַבְרֵהּ
18 וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ וְתַעְבְּדוּן יָת־קְיָמַי וְיָת־דִּינַי
19 תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרָחְצָן׃ וְתִתֵּן אַרְעָא
20 אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבַּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן עֲלַהּ׃ וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל
21 בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת־עֲלַלְתָּנָא׃ וַאֲפַקֵּד יָת־
בִּרְכְּתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַעְבֵּד יָת־עֲלַלְתָּא לִתְלָת שְׁנִין׃
22 וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵיתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא

15 עמיתך. אל תונו, זו אונאת ממון. במספר שנים אחר היובל תקנה, זהו פשוטו ליישב המקרא על אופניו: על האונאה בא להזהיר, כשתמכור או תקנה קרקע, דעו כמה שנים יש עד היובל, ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל, ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים, הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרובות ואכל ממנו תבואות הרבה, הרי נתאנה מוכר, לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן; וזהו שנאמר במספר שני תבואת ימכר לך, לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכר לו. ורבותינו דרשו מכאן שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים, שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום, ואפילו יש שלשה תבואות באותן שתי שנים, כגון שמכרה לו בקמותיה. ושְׁנֵי אינו יוצא מפשוטו, כלומר מספר שנים של תבואות, ולא
16 של שדפון; ומעוט שָׁנִים שְׁנָיִם. תרבה מקנתו, תמכרנה ביוקר. תמעיט מקנתו,
17 תמעיט בדמיה. ולא תונו איש את עמיתו, כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט את חברו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה? לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא. כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו
18 נאמר בו ויראת מאלהיך. וישבתם על הארץ לבטח, שבעון שמטה ישראל גולים, שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה .... והרצת את שבתותיה (ויקרא
19 כ"ו), ושבעים שנה של גלות בבל כנגד שבעים שמטות שבטלו היו. ונתנה הארץ .... וישבתם לבטח עליה, שלא תדאגו משנת בצורת. ואכלתם לשבע,
20 אף בתוך המעים תהא בו ברכה. ולא נאסף, אל הבית. את תבואתנו,
21 כגון יין ופרות האילן וספיחין הבאים מאליהם. לשלש השנים, לקצת הששית מניסן ועד ר"ה, ולשביעית ולשמינית, שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן.
22 עד השנה התשיעית, עד חג הסכות של תשיעית, שהוא עת בא תבואתה של שמינית לתוך הבית; שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת

וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים 23
אַתֶּם עִמָּדִי׃ וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ 24
לָאָרֶץ׃ ס רביעי כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ 25
וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו׃ וְאִישׁ 26
כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ׃
וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר 27
מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ 28
וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא
בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ ס חמישי. (שלישי כמחובר.) וְאִישׁ 29
כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם
שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ׃ וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־ 30
מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־
לא חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל׃ לו ק׳
וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה 31
הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא׃ וְעָרֵי הַלְוִיִּם 32
בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם׃ וַאֲשֶׁר יִגְאַל 33

האסיף לבית; ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים, בששית שלפני השמטה השביעית שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רצופות, השביעית והיובל, ומקרא זה נאמר בשאר השמטות כלן. והארץ לא תמכר, לתן לאו 23
על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה. לצמתת, לפסיקה, למכירה פסוקה עולמית. כי לי הארץ, אל תרע עינך בה, שאינה שלך!
ובכל ארץ אחוזתכם, לרבות בתים ועבד עברי. ודבר זה מפורש בקדושין 24
בפרק ראשון. ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה
לאחר שתי שנים, או הוא או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכב. כי ימוך אחיך, 25
ומכר, מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני. מאחזתו,
ולא כולה; למד דרך ארץ, שישייר שדה לעצמו. וגאל את ממכר אחיו, ואין
הלוקח יכול לעכב. ואיש כי לא יהיה לו גאל, וכי יש לך אדם בישראל 26
שאין לו גואלים? אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו. וחשב את שני ממכרו, 27
כמה שנים היו עד היובל? כך וכך, ובכמה מכרתיה לך? בכך וכך; עתיד
היית להחזירה ביובל, נמצאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה;

23 תשיעתא עד־מעל עללתה תיכלון עתיקא: וארעא לא תזדבן
24 לחלוטין ארי דילי ארעא ארי דיירין ותותבין אתון קדמי: ובכל
25 ארעא אחסנתכון פרקנא תתנון לארעא: ארי־יתמסכן אחוך ויזבן
26 מאחסנתה וייתי פריקה דקריב לה ויפרוק ית זביני אחוהי: וגבר
27 ארי לא יהי־לה פריק ותדבק ידה וישכח כמסת פרקנה: ויחשב
ית־שני זבינוהי ויתב ית־מותרא לגבר די זבן־לה ויתוב לאחסנתה:
28 ואם־לא תשכח ידה כמסת אתב לה ויהא זבינוהי בידא דזבן יתה
29 עד שתא דיובלא ויפוק ביובלא ויתוב לאחסנתה: וגבר ארי יזבן
בית־מותב קרתא מקפא־שור ותהי פרקנה עד־משלם שתא דזבינוהי
30 עדן בעדן תהא פרקנה: ואם־לא יתפרק עד־משלם לה שתא שלמתא
ויקום ביתא די־בקרתא די־לה שורא לחלוטין לדי־זבן יתה לדרוהי
31 לא יפוק ביובלא: ובתי פצחיא די לית־להון שור מקף סחור־סחור
32 על־חקל ארעא יתחשב פרקנא תהא־לה וביובלא יפוק: וקרוי ליואי
33 בתי קרוי אחסנתהון פרקן עלם תהא ללואי: ודי יפרוק מן־לואי

אכלת אותם שלש שנים או ארבע, הוצא את דמיהן מן החשבון וטול את השאר.
וזהו והשיב את העדף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנם ללוקח.
28 לאיש אשר מכר לו המוכר הזה שבא לגאלה. די השיב לו, מכאן שאינו
גואל לחצאין. עד שנת היובל, שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום, שהיובל
29 משמט בתחלתו. בית מושב עיר חומה, בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות
יהושע בן נון. והיתה גאלתו. לפי שנאמר בשדה שיוכל לגאלה משתי שנים
ואילך כל זמן שירצה, ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הוצרך
לפרש בזה שהוא חלוף, שאם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה, ולאחר מכאן
אינו גואלה. והיתה גאלתו, של בית. ימים, ימי שנה שלמה קרויים ימים,
30 וכן תשב הנערה אתנו ימים (בראשית כ״ד). וקם הבית.... לצמיתות, יצא
מכחו של מוכר ועמד בכחו של קונה. (אשר לא חומה, לו קרינן. אמרו
רבותינו ז״ל אף על פי שאין לו עכשיו, הואיל והיתה לו קודם לכן. ועיר
נקנה היא, והוצרך לכתוב לה, אלא מתוך שצריך לכתוב לא בפנים תקנו
לו במסורת, זה נופל על זה.) לא יצא ביבל. אמר רב ספרא אם פגע בו
31 יובל בתוך שנתו לא יצא. ובתי החצרים, כתרגומו, פצחין, עיירות פתוחות
מאין חומה. ויש הרבה בספר יהושע, הערים וחצריהם (יהושע י״ג), בחצריהם
ובטירותם (בראשית כ״ה). על שדה הארץ יחשב, הרי הן כשדות הנגאלים
עד היובל, ויוצאין ביובל לבעלים אם לא נגאלו. גאלה תהיה לו, מיד, אם
ירצה; ובזה יפה כחו מכח שדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים. וביבל
32 יצא, בחנם. וערי הלוים, ארבעים ושמונה עיר שנתנו להם. גאלת עולם,
גואל מיד, אפילו לפני שתי שנים, אם מכרו שדה משדותיהם הנתונות להם
באלפים אמה סביבות הערים, או אם מכרו בית בעיר חומה, גואלין לעולם,
33 ואינו חלוט לסוף שנה. ואשר יגאל מן הלוים, ואם יקנה בית או עיר מהם,

מן־הלוים ויצא ממכר־בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי
34 ערי הלוים הוא אחזתם בתוך בני ישראל: ושדה
35 מגרש עריהם לא ימכר כי־אחזת עולם הוא להם: ס וכי־
ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי
36 עמך: אל־תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך
37 וחי אחיך עמך: את־כספך לא־תתן לו בנשך ובמרבית
38 לא־תתן אכלך: אני יהוה אלהיכם אשר־הוצאתי
אתכם מארץ מצרים לתת לכם את־ארץ כנען להיות
39 לכם לאלהים: ס ששי. (רביעי כשמחובר.) וכי־ימוך אחיך
40 עמך ונמכר־לך לא־תעבד בו עבדת עבד: כשכיר
41 כתושב יהיה עמך עד־שנת היבל יעבד עמך: ויצא
מעמך הוא ובניו עמו ושב אל־משפחתו ואל־אחזת
42 אבתיו ישוב: כי־עבדי הם אשר־הוצאתי אתם מארץ
43 מצרים לא ימכרו ממכרת עבד: לא־תרדה בו בפרך
44 ויראת מאלהיך: ועבדך ואמתך אשר יהיו־לך מאת

ויצא ביבל אותו ממכר של בית או של עיר, וישוב ללוי שמכרו, ולא יהיה חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל. וגאולה זו ל׳ מכירה. ד״א לפי שנאמר גאלת עולם תהיה ללוים, יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוים, אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט? ת״ל ואשר יגאל מן הלוים, אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם. ויצא ממכר בית, הרי זו מצוה אחרת, ואם לא גאלה יוצאה ביובל, ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל. כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם, לא היה להם נחלת שדות וכרמים, אלא ערים לשבת ומגרשיהם, לפיכך הם להם במקום שדות, ויש להם גאולה כשדות, כדי שלא יופקעו נחלותיהם מהם. ושדה מגרש עריהם לא ימכר, 34
מכר גזבר; שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה, ומכרה גזבר, אינה יוצאה לכהנים ביובל, כמו שנאמר בישראל, ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד (ויקרא כ״ז), אבל בן לוי גואל לעולם. והחזקת בו, אל תניחהו שירד 35
ויפול ויהיה קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד. למה זה דומה? למשאוי שעל החמור, עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו. גר ותושב (גר, זה גר צדק), אף אם הוא גר או תושב. ואי זהו תושב? כל שקבל עליו שלא לעבוד ע״א, ואוכל נבלות. (נשך 36

ויפוק זבין־ביתא וקרתא אחסנתה ביובלא ארי־בתי קרוי ליואי
34 היא אחסנתהון בגו בני ישראל: וחקל רוח קרויהון לא יזדבן ארי
35 אחסנת עלם הוא להון: וארי יתמסכן אחוך ותמוט ידה עמך ותתקף
36 בה דייר ותותב ויחי*) עמך: לא תסב מנה חבוליא ורביתא ותדחל
37 מאלהך ויחי אחוך עמך: ית־כספך לא־תתן לה בחבוליא וברביתא
38 לא־תתן מיכלך: אנא יי אלהכון די־אפקית יתכון מארעא דמצרים
39 למתן לכון ית־ארעא דכנען למהוי לכון לאלה: וארי־יתמסכן
40 אחוך עמך ויזדבן לך לא תפלח בה פלחן עבדין: כאגירא כתותבא
41 יהי עמך עד־שתא דיובלא יפלח עמך: ויפוק מעמך הוא ובנוהי
42 עמה ויתוב לזרעיתה ולאחסנת אבהתוהי יתוב: ארי עבדי אנון
43 די־אפקית יתהון מארעא דמצרים לא יזדבנון זבון עבדין: לא־תפלח
44 בה בקשיו ותדחל מאלהך: ועבדך ואמתך די יהון־לך מן־עממיא

*) הרמב״ן גרס ידור ויתותב ויחי. עין פרושו. לאוועגשטיין.

ותרבית, חד שוויכהו רבנן, ולעבור עליו בשני לאוין.) ויראת מאלהיך, לפי
שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו, ומורה לעצמו התר
בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ויראת מאלהיך; או התולה
מעותיו בנכרי כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של
38 אדם ומחשבתו, לכך הוצרך לומר ויראת מאלהיך. אשר הוצאתי וגו׳ והבחנתי
בין בכור לשאינו בכור, אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעות לישראל ברבית
ואומר של גוי הם. ד״א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על מנת
שתקבלו עליכם מצותי, אפילו הן כבדות עליכם. לתת לכם את ארץ כנען,
בשכר שתקבלו מצותי. להיות לכם לאלהים, שכל הדר בארץ ישראל אני לו
39 לאלהים, וכל היוצא ממנה כעובד ע״א. עבדת עבד, עבודה של גנאי, שיהא
נִכָּר בה כעבד; שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו מנעליו.
40 כשכיר כתושב, עבודת קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים תנהג בו. עד
41 שנת היובל, אם פגע בו יובל לפני שש שנים, היובל מוציאו. הוא ובניו
עמו, אמר ר׳ שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן? אלא מכאן שרבו חייב
במזונות בניו. ואל אחזת אבתיו, אל כבוד אבותיו, ואין לזלזלו בכך. אחזת,
42 חזקת. כי עבדי הם, שטרי קודם. לא ימכרו ממכרת עבד, בהכרזה: כאן
43 יש עבד למכור! ולא יעמידנו על אבן הלקח. לא תרדה בו בפרך, מלאכה
שלא לצורך, כדי לענותו; אל תאמר לו הָחֵם לי את הכוס הזה! והוא אינו
צריך, עַדֵּר תחת הגפן עד שאבוא! שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך
אם לאו, ואומר אני לו שהוא לצורך? הרי הדבר הזה מסור ללבו, לכך נאמר
44 ויראת. ועבדך ואמתך אשר יהיו לך, אם תאמר אם כן במה אשתמש?
בעבדי איני מושל, באומות איני נושל, שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה

הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃ וְגַם מִבְּנֵי 45
הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר
עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃
וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם 46
בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־
תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס שביעי וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר 47
וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ
אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃ אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ 48
אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ׃ אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־ 49
מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל׃
וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה 50
כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃
אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃ 51
וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי 52
שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃ כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ 53
לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא 54
בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃ כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים 55
עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה כו 1

(דברים כ׳), אלא מי ישמשני? מאת הגוים, הם יהיו לך לעבדים. אשר סביבותיכם, ולא שבתוך גבול ארצכם, שהרי בהם אמרתי לא תחיה כל נשמה (דברים כ׳). וגם מבני התושבים, שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם 45 וילדו להם, הבן הולך אחר האב, ואינו בכלל לא תחיה, אלא אתה מותר לקנותו כעבד. מהם תקנו, אותם תקנו. והתנחלתם אתם לבניכם, החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם. ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם, שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם; והתנחלתם, כמו והתחזקתם 46 (במדבר י״ג). איש באחיו, להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך. יד גר ותושב, גר והוא תושב, כתרגומו, ערל ותותב, וסופו מוכיח, 47

45 דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן: וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עָרְלַיָּא
דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן
46 וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא: וְתַחְסְנוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֻתַּת אַחֲסָנָא
לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבַאֲחֵיכוֹן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא־תִפְלַח
47 בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ: וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ
48 וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לַאֲרָמַי זַרְעִית גִּיּוֹרָא: בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן
49 פֻּרְקָנָא תְּהֵא־לֵהּ חַד מֵאֲחוֹהִי יִפְרְקִנֵּהּ: אוֹ אַח־אֲבוּהִי אוֹ בַר־אַח־אֲבוּהִי
יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ־דְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפָּרַק:
50 וִיחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיהֵי כְּסַף
51 זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ: אִם־עוֹד סַגִּיוּת בִּשְׁנַיָּא
52 לְפוּמְהֵן יָתִיב פֻּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי: וְאִם־זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא
53 עַד־שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וִיחַשֵּׁב־לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת־פֻּרְקָנֵהּ: כַּאֲגִיר
54 שְׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא־יִפְלַח־בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ: וְאִם־לָא יִתְפָּרַק
55 בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ: אֲרֵי דִילִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי־אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:
כו 1 לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֵלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סִגְדָּא

ונמכר לגר תושב. וכי תשיג יד גר ותושב עמך, מי גרם לו שיעשיר? דבוקו עמך. ומך אחיך עמו, מי גרם לו שימוך? דבוקו עמו, ע"י שלמד ממעשיו. משפחת גר, זה הנכרי, כשהוא אומר לעקר, זה הנמכר לע"א עצמה
48 להיות לה שמש, ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים. גאלה תהיה לו, מיד, אל תניחהו שיטמע עד שנת היובל, שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל, שהרי ביובל יֵצֵא, כמו שנאמר למטה, ויצא בשנת היובל, ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר, ואף על פי כן לא תבא עליו בעקיפין, מפני חלול השם, אלא כשבא להגאל ידקדק בחשבון לפי המגיע, בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן דמיו, אם היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה, נמצא שקנה הגוי עבודת שנה במנה, ואם שהה זה אצלו חמש שנים
50 וזכה להגאל, ינכה לו חמשת מנים, ויתן לו העבד ט"ו מנים, וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים, כימי שכיר יהיה עמו, חשבון המגיע לכל שנה
51 ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל שנה במנה, וינכה לו. אם עוד רבות בשנים,
53 עד היובל. לפיהן, הכל כמו שפרשתי. לא ירדנו בפרך לעיניך, כלומר ואתה
54 רואה. (הוא ובניו עמו, הגוי חייב במזונות בניו.) ואם לא יגאל באלה,
55 באלה הוא נגאל, ואינו נגאל בשש. כי לי בני ישראל עבדים, שטרי
1 קודם. אני ה׳ אלהיכם, כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלה. לא תעשו לכם אלילם, כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמוהו, הואיל ורבי עובד ע"א אף אני כמוהו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמוהו, לכך נאמרו מקראות הללו. ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר, בתחלה הזהיר על השביעית, ואם חמד ממון ונחשד על

לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם
2 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אֶת־שַׁבְּתֹתַי
תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ פ

בחקתי

3 אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃
4 וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה
5 יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־
זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם׃
6 וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי
7 חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם׃ וּרְדַפְתֶּם
8 אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה
מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם
9 לֶחָרֶב׃ וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם

השביעית סופו למכור מטלטליו, לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר וגו' (מה
כתיב בה? או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד), לא חזר בו סוף מוכר
אחוזתו, לא חזר בו סוף מוכר את ביתו, לא חזר בו סוף לוה ברבית — כל
אלו האחרונות קשות מן הראשונות — לא חזר בו סוף מוכר את עצמו, לא
חזר בו לא דיו לישראל אלא אפילו לנכרי. ואבן משכית, ל' כסוי, כמו
ושכתי כפי (שמות ל"ג), שמכסין הקרקע ברצפת אבנים. להשתחוות עליה,
אפילו לשמים, לפי שהשתחואה בפשוט ידים ורגלים היא, ואסרה תורה לעשות
כן חוץ מן המקדש. אני ה', נאמן לשלם שכר. 2

אם בחקתי תלכו, יכול זה קיום המצות? כשהוא אומר ועשיתם אתם 3
הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו? שתהיו
עמלים בתורה. ואת מצותי תשמרו, הוו עמלים בתורה על מנת לשמור
ולקיים, כמו שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (דברים ה'). בעתם, 4
בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות. ועץ השדה, הן אילני
סרק, ועתידין לעשות פרות. והשיג לכם דיש את בציר, שיהא הדיש מרובה 5
ואתם עסוקים בו עד הבציר, ובבציר תעסקו עד שעת הזרע. ואכלתם לחמכם
לשבע, אוכל קמעא והוא מתברך במעיו. ונתתי שלום, שמא תאמרו הרי 6
מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום? ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום
בארץ. מכאן שהשלום שקול כנגד הכל; וכן הוא אומר עושה שלום ובורא
את הכל (ישעיה מ"ה*). וחרב לא תעבר בארצכם, אין צריך לומר שלא

*) כן הגרסא בכל פרושי רש"י דילן, גם בדפוס גם בכ"י; והוא תימא, כי לא מצאנו
בכל המקרא עושה שלום ובורא את הכל, אבל מצאנו עושה שלום ובורא רע (ישעי'

2 לא תתנון בארעכון למסגד עלה ארי אנא יי אלהכון: ית־יומי
שביא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלין אנא יי:
3
4 אם בקימי תהכון וית־פקודי תטרון ותעבדון יתהון: ואתן מטריכון
5 בעדנהון ותתן ארעא עללתה ואילן חקלא יתן אבה: ויערע לכון
דישא ית־קטפא וקטפא יערע לאפוקי בר־זרעא ותיכלון לחמכון
6 למשבע ותיתבון לרחצן בארעכון: ואתן שלמא בארעא ותשרון
ולית דמניד ואבטל חיתא בשתא מן־ארעא ודקטלין בחרבא לא־
7 יעדון*) בארעכון: ותרדפון ית־בעלי דבביכון ויפלון קדמיכון
8 לחרבא: וירדפון מנכון חמשא מאה ומאה מנכון לרבותא יעירקון
9 ויפלון בעלי־דבביכון קדמיכון לחרבא: ואתפני במימרי לאוטבא־

---

*) לא יעדון בארעכון, לא יעברו דרך ארצכם כי שרש **עדה** בארמית טעמיו כטעמי שרש **עבר** בעברית, כמו: „עברו ושובו" (שמות ל״ב כ״ו), „בעבר כבדי" (ל״ג כ״ב) — ודומים לו בארמית: „לא יעדי עבד שלטן" (בראשית מ״ט י׳), „בתר דיעדי" (שמות י׳ כ״ח) — וכמו: „ויעבר אברם בארץ" (בראשית י״ב ו׳), „ועברתי בארץ מצרים" (שמות י״ב י״ב), והוא דומה לאשר לפניו: „לא יעדון בארעכון" — ותרגומו ללשון אשכנז פה: überziehen ,ziehen, — וטעמו כטעם **עדה** בל׳ עברי: „לא עדה עליו שחל" (איוב כ״ח ח׳), אשר תרגומו לג״א: „Nie überzog der Schakal ihn"; וקרוב טעם זה לטעם „ועדית עדי" (יחזקאל כ״ג מ׳), „מעדה בגד" (משלי כ״ה כ׳, אשר גם בו יש טעם הסרה והעברה. עין מה שכתבתי בפתרוני לפסוק ההוא, עמוד 247) — וכלוה לו טעם שרש **עטה**; גם עיין „וכבגד עדים" (ישעיה ס״ד ה׳) סמוך לו. ועין בספר השרשים לרד״ק שרש **עד** ושרש **עדה**. עוד כלוה להם שרש **בעד**, **אבעד**, בעברית ובערבית. עין דברי בפתרון למשלי ו׳ כ״ו, עמוד 47.
לאֶוועגשטיין.

7 יכולו למלחמה, אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה. לפניכם
8 לחרב, איש בחרב רעהו. ורדפו מכם, מן החלשים שבכם, ולא מן הגבורים שבכם. חמשה מאה, ומאה מכם רבבה, וכי כך הוא החשבון? והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדופו? אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה. ונפלו איביכם וגו׳, שיהיו
9 נופלין לפניכם שלא כדרך הארץ. ופניתי אליכם, אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. משל למה הדבר דומה? למלך ששכר פועלים וכו׳ — כדאיתא בת״כ. והפריתי אתכם, בפריה ורביה. והרביתי אתכם, בקומה זקופה. והקימתי את בריתי אתכם, ברית חדשה, לא כברית הראשונה שהפרתם אותה, אלא ברית חדשה שלא תופר, שנאמר וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית

מ״ה ז׳), א״כ מאי „וכן הוא אומר" שאמר הרב? ואין לומר שדעתו וכן הוא אומר בברכת יוצר אור, שאין מדרך הרב לומר „וכן הוא אומר" כ״א על מה שנמצא במקראי קדש, לא זולתו. אכן האמת כלשון הספרא, ושם גרס וכן הוא אומר עושה שלום ובורא רע, מגיד שהשלום שקול כנגד הכל; וכוונתו מבוארת, אחרי שהכתוב הזכיר ההפכיים, אור וחשך, והם קנין והעדר, ככה שלום ורע הם קנין והעדר, לכן השלום הוא קנין כל טוב, והעדרו הרע, ומגיד שהשלום שקול כנגד הכל.
הײדנהײם.

וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם׃ *וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן 10
מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ׃ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל 11
נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים 12
וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי 13
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר
מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃ פ
וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה׃ 14
וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם 15
לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי׃
אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־ 16
הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ
וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם׃ וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם 17

חדשה, לא כברית הראשונה וגו' (ירמיה ל"א). 10 ואכלתם ישן נושן, הפירות יהיו משתמרין וטובים להתישן, שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד. וישן מפני חדש תוציאו, שתהיינה הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן, וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכן. 11 ונתתי משכני, זה בית המקדש. ולא תגעל נפשי, אין רוחי קצה בכם. כל געילה ל' פליטת דבר הבלוע בדבר, כמו כי שם נגעל מגן גבורים (שמואל א' ב'), לא קבל המשיחה, שמושחין מגן של עור בחלב מבושל, כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא יקוב העור. 12 והתהלכתי בתוככם, אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני? ת"ל והייתי לכם לאלהים. 13 אני ה' אלהיכם, כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם נסים גדולים. מטת, כמין יתד בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר, כמו עשה לך מוסרות ומוטות (ירמיה כ"ז), קבילי"א בלעז (cabillots, שפעררהעלצער, קאָפפייננהעגען). קוממיות, בקומה זקופה. 14 ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים. יכול לקיים המצות? כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הרי קיום מצות אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי? להיות עמלים בתורה. ומה ת"ל לי? אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומכוין למרוד בו; וכן בנמרוד, גבור ציד לפני ה' (בראשית י'), שמכירו ומתכוין למרוד בו; וכן באנשי סדום, רעים וחטאים לה' מאד (בראשית י"ג), מכירים את רבונם ומתכוונים למרוד בו. ולא תעשו, משלא תלמדו לא תעשו, הרי שתי עברות. 15 ואם בחקתי תמאסו, מואס באחרים העושים. את משפטי תגעל נפשכם, שונא החכמים. לבלתי עשות, מונע את

10 לכון ואפש יתכון ואסגי יתכון ואקים ית־קימי עמכון: ותיכלון
11 עתיקא דעתיק ועתיקא מן־קדם חדתא תפנון: ואתן משכני ביניכון
12 ולא ירחק מימרי יתכון: ואשרי שכינתי ביניכון ואהוי לכון לאלה
13 ואתון תהון־קדמי לעם: אנא יי אלהכון די אפקית יתכון מארעא
דמצרים מלמהוי להון עבדין ותברית ניר־עממיא מנכון ודברית
14 יתהון לחירותא: ואם־לא תקבלון למימרי ולא תעבדון ית כל־
15 פקודיא האלין: ואם־בקימי תקוצון ואם ית־דיני תרחק נפשכון
16 בדיל דלא־למעבד ית־כל־פקודי לאשניותכון ית־קימי: אף אנא
אעבד־דא לכון ואסער עליכון בהלתא ית־שחפתא וית־קדחתא
מחשכן עינין ומפחן נפש ותזרעון לריקנון זרעכון וייכלנה בעלי
17 דבביכון: ואתן רוגזי בכון ותתברון קדם בעלי דבביכון וירדון בכון

אחרים מעשות. את כל מצותי, כופר שלא צויתים, לכך נאמר את כל מצותי,
ולא נאמר את כל המצות. להפרכם את בריתי, כופר בעקר. הרי שבע
עברות, הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית, ואלו הן: לא למד, ולא
עשה, מואס באחרים העושין, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר
16 במצות, כופר בעקר. והפקדתי עליכם, וצויתי עליכם. שחפת, חולי שמשחף
את הבשר, אנפו"לש בלעז (enflé, enflure, געשוואלזט), דומה לנפוח שהוקלה
נפיחתו, ומראית פניו זעופה. קדחת, חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו,
כמו כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב). מכלות עינים ומדיבת נפש, העינים
צופות וכלות לראות שיקל וירפא, וסוף שלא ירפא, וידאבו הנפשות של משפחתו
במותו. כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויה כליון עינים. וזרעתם
17 לריק, תזרעו ולא תצמח, ואם תצמח ואכלהו איביכם. ונתתי פני, פנאי
שלי, פונה אני מכל עסקי להרע לכם. ורדו בכם שנאיכם, כמשמעו, ישלטו
בכם. אגדת ת"כ מפרשה זו: אף אני אעשה זאת, איני מדבר אלא באף;
וכן אף אני אלך עמכם בקרי. והפקדתי עליכם, שיהיו המכות פוקדות
אתכם מזו לזו, עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה.
בהלה, מכה המבהלת את הבריות, ואיזו זו? מכת מותן. את השחפת, יש
לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו, ת"ל שחפת, שהוא
נשחף; או עתים שהוא נשחף אבל נוח ואינו מקדיח, ת"ל ואת הקדחת,
מלמד שהוא מקדיח; או עתים שהוא מקדיח וסבור הוא בעצמו שיחיה, ת"ל
מכלות עינים; או הוא אינו סבור בעצמו שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה,
ת"ל ומדיבת נפש. וזרעתם לריק זרעכם, זורעה ואינה מצמחת; ומעתה
מה אויביכם באים ואוכלים? ת"ל ואכלהו איביכם. הא כיצד? זורעה שנה
ראשונה ואינה מצמחת, שנה שנייה מצמחת, ואויבים באים ומוצאים תבואה
לימי המצור, ושבפנים מתים ברעב, שלא לקטו תבואה אשתקד. ד"א וזרעתם
לריק זרעכם, כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר, שאתה עמל בהם ומגדלן,
והחטא בא ומכלה אותם, וכן הוא אומר אשר טפחתי ורביתי איבי כלם
(איכה ב'). ונתתי פני בכם, כמו שנאמר בטובה ופניתי אליכם כך נאמר
ברעה ונתתי פני. משלו משל למלך שאמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי

וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין־
רֹדֵף אֶתְכֶם׃ וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי 18
לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃ וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן 19
עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה׃
וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ 20
הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ 21
לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם׃
וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה 22
אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם׃ וְאִם־ 23
בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי׃ וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי 24
עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃
וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־ 25
עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב׃ בְּשִׁבְרִי 26
לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד

ועוסק אני עמכם לרעה. ונגפתם לפני איביכם, שיהא המות הורג אתכם
מבפנים ובעלי דבביכון מקיפים אתכם מבחוץ. ורדו בכם שנאיכם, שאיני
מעמיד שונאים אלא מכם ובכם. שבשעה שאומות העולם עומדים על
ישראל אינם מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה
מדין ועמלק ובני קדם.... ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ (שופטים ו');
אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם;
וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו' (מיכה ג').
ונסתם, מפני אימה. ואין רדף אתכם, מבלי כח. ואם עד אלה, ואם 18
בעוד אלה לא תשמעו. ויספתי עוד יסורין אחרים. שבע על חטאתיכם,
שבע פורעניות על שבע עברות האמורות למעלה. ושברתי את גאון עזכם, 19
זה בית המקדש, וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם
(יחזקאל כ'). ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה, זו קשה
משל משה, ששם הוא אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת וגו' (דברים כ"ח),
שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ אינה מזיעה כדרך שאין
הברזל מזיע, והיא משמרת פרותיה, אבל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך
שאין הברזל מזיע, ויהא חורב בעולם, והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת
מזיעה, והיא מאבדת פרותיה. ותם לריק כחכם, הרי אדם שלא עמל שלא 20
חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח שלא עדר ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה

18 סָנְאֵיכוֹן וְתֵעִירְקוּן וְלֵית דְּרָדֵיף יָתְכוֹן: וְאִם־עַד־אִלֵּין לָא תְקַבְּלוּן
19 לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן שְׁבַע עַל־חוֹבֵיכוֹן: וְאֶתְבַּר יָת־יְקַר
תָּקְפְּכוֹן וְאֶתֵּן יָת־שְׁמַיָּא דִּי־עֲלֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּפַרְזְלָא מִלַּאֲחָתָא מִטְרָא
20 וְאַרְעָא דִתְחוֹתֵיכוֹן חֲסִינָא כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין: וִיסוּפוּן לְרֵיקָנוּ
חֵילֵיכוֹן וְלָא־תִתֵּן אַרְעֲכוֹן יָת־עֲלַלְתַּהּ וְאִילַן אַרְעָא לָא יִתֵּן אִבֵּהּ:
21 וְאִם־תְּהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא תֵיבוּן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לְאַיְתָאָה
22 עֲלֵיכוֹן מָחָא שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן: וֶאֱגָרֵי בְכוֹן יָת חֵיוַת בָּרָא וּתְתַכֵּל יָתְכוֹן
23 וּתְשֵׁיצֵי יָת־בְּעִירְכוֹן וְתַזְעֵר יָתְכוֹן וְיִצַּדְיָן אוֹרְחָתְכוֹן: וְאִם בְּאִלֵּין לָא־
24 תִתְרְדוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ: וְאֵהַךְ אַף־אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ
25 וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: וְאַיְתֵי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין
בְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פֻּרְעֲנוּתָא עַל־דַּעֲבַרְתּוּן עַל־פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא
וְתִתְכַּנְשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וֶאֱגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְרוּן בִּידָא דְסָנְאָה:
26 בְּדְאֶתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיֵפְיָן עֲסַר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד

אותו, אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שניו של זה קהות. ולא תתן ארצכם את יבולה, אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע. ועץ הארץ, אפילו מן הארץ יהא לקוי, שלא יחניט פרותיו בשעת החנטה. לא יתן, משמש למעלה ולמטה, אעץ ואפרי. לא יתן פריו, כשהוא מפרה משיר פרותיו. הרי שתי קללות ויש כאן שבע
21 פורעניות. ואם תלכו עמי קרי, רבותינו אמרו עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצות. ומנחם פרש ל׳ מניעה, וכן הוקר רגלך (משלי כ״ה), וכן יקר רוח (משלי י״ז), וקרוב ל׳ זה לתרגומו של אונקלוס, ל׳ קושי, שמקשין לבם להמנע מהתקרב אלי. שבע כחטאתיכם, שבע פורעניות
22 אחרים במספר שבע כחטאתיכם. והשלחתי, ל׳ גרוי. ושכלה אתכם, אין לי אלא חיה משכלת, שדרכה בכך, בהמה שאין דרכה בכך מניין? ת״ל ושן בהמות אשלח בם (דברים ל״ב), הרי שתים; ומניין שתהא ממיתה בנשיכה? ת״ל עם חמת זוחלי עפר (דברים ל״ב), מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין. כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושך וממית, ערוד נושך וממית. ושכלה אתכם, אלו הקטנים. והכריתה את בהמתכם, מבחוץ. והמעיטה אתכם, מבפנים. ונשמו דרכיכם, שבילים גדולים ושבילים קטנים. הרי שבע פורעניות: שן בהמה, ושן חיה, חמת זוחלי עפר, ושכלה, והכריתה,
23 25 והמעיטה, ונשמו. לא תוסרו לי, לשוב אלי. נקם ברית, יש נקם שאינו בברית כדרך שאר נקמות, וזהו סמוי עיניו של צדקיהו. ד״א נקם ברית, נקמת בריתי אשר עברתם. כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חילות אויבים. ונאספתם מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור. ושלחתי דֶבֶר בתוככם, על ידי הַדֶּבֶר וְנִתַּתֶּם ביד האויבים, הצרים עליכם; לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאין את המת לקברו נִתָּנִים ביד אויב.
26 מטה לחם, ל׳ משען, כמו מטה עז (ירמיה מ״ח). בשברי לכם מטה לחם, אשבור לכם כל משען אוכל, והם חֳלָיֵי רעב. ואפו עשר נשים לחמכם

וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ׃ ס וְאִם־ 27
בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי׃ וְהָלַכְתִּי 28
עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־
חַטֹּאתֵיכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ׃ 29
וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי 30
אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִּלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃
וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא 31
אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם׃ וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ 32
עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃ וְאֶתְכֶם אֱזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי 33
אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ
חָרְבָּה׃ אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הֳשַׁמָּה 34
וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־
שַׁבְּתֹתֶיהָ׃ כָּל־יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה 35
בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ׃ וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי 36

בתנור אחד, מְחַסֵּר עצים. והשיבו לחמכם במשקל, שתהא התבואה נרקבת
ונעשית פת נפולת ומשתברת בתנור, והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם
ביניהם. ואכלתם ולא תשבעו, זה מארה בתוך המעים בלחם. הרי שבע
פורעניות: חרב, מצור, דבר, שבר מטה לחם, חוסר עצים, פת נפולת, מארה
במעים. וְנָתַתִּי הנה מן המנין, היא החרב. במתיכם, מגדלים ובירניות. 30
חמניכם, מין ע"ז שמעמידין על הגגות, ועל שם שמעמידן בחמה קרויין
חמנים. ונתתי את פגריכם, תפוחי רעב היו, ומוציאים יראתם מחיקם
ומנשקים אותם, וכריסו נבקעת ונופל עליה. וגעלה נפשי אתכם, זה סלוק
שכינה. ונתתי את עריכם חרבה, יכול מאדם? כשהוא אומר והשמתי 31
אני את הארץ הרי אדם אָמוּר, הא מה אני מקיים חרבה? מֵעוֹבֵר וָשָׁב׃
והשמותי את מקדשיכם, יכול מן הקרבנות? כשהוא אומר ולא אריח הרי
קרבנות אמורים, הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם? מן הגדודיות,
שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם. הרי שבע פורעניות:
אכילת בשר בנים ובנות, השמדת במות, הרי שתים, כריתות חמנים אין כאן
פורענות, אלא על ידי השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות וְיִכָּרְתוּ׃
ונתתי את פגריכם וגו׳, הרי שלש, סלוק שכינה, ארבע, חרבן ערים, שממון
מקדש מן הגדודיות, ולא אריח קרבנות, הרי שבע. והשמתי אני את הארץ, 32
זו מדה טובה לישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה

27 וִיתִיבוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן: וְאִם־בְּדָא לָא
28 תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ: וְאֵהָךְ עִמְּכוֹן בִּתְקוֹף רְגַז
29 וְאַרְדֵּי יָתְכוֹן אַף־אֲנָא שְׁבַע עַל־חוֹבֵיכוֹן: וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר
30 בְּנָתֵיכוֹן תֵּיכְלוּן: וַאֲשֵׁיצֵי יָת־בָּמָתֵיכוֹן וַאֲקַצֵּץ יָת־חֲנִיסְנֵיכוֹן וְאֶתֵּן
31 יָת־פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּגּוּר טַעֲוָתְכוֹן וִירַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן: וְאֶתֵּן יָת־קִרְוֵיכוֹן
32 צַדְיָא וְאַצְדֵּי יָת־מַקְדְּשֵׁיכוֹן וְלָא־אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֻרְבַּן כְּנִשְׁתְּכוֹן: וְאַצְדֵּי
33 אֲנָא יָת־אַרְעָא וְיִצְדְּיוּן עֲלַהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן דְּיָתְבִין בַּהּ: וְיָתְכוֹן
אֲבַדַּר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וַאֲגָרֵי בַתְרֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי אַרְעֲכוֹן
34 צַדְיָא וְקִרְוֵיכוֹן יְהוֹן חָרְבָא: בְּכֵן תִּרְעֵי אַרְעָא יָת־שְׁמִטַּהָא כָּל יוֹמִין
דִּי־צַדְיָאַת וְאַתּוּן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּכֵן תַּשְׁמֵט אַרְעָא וְתַרְעֵי יָת־
35 שְׁמִטַּהָא: כָּל־יוֹמִין דִּי־צַדְיָאַת תַּשְׁמֵט יָת דִּי לָא־שְׁמַטַת בִּשְׁמִטֵּיכוֹן
36 כַּד־הֲוֵיתוּן יָתְבִין עֲלַהּ: וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן וְאַעֵל תַּבְרָא בְּלִבְּהוֹן

33 טיוזכיה. ואתכם אזרה בגוים, זו מדה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמים, וישראל נְזֹרִי כבמזרה, כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהן דבוקה בחברתה. והריקתי, כששולף החרב מתרוקן הנדן. ומדרשו חרב הנשמטת אחריכם אינה חוזרת מהר, כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור. והיתה ארצכם שממה, שלא תמהרו לשוב לתוכה, ומתוך כך עריכם יהיו חרבה, נראות לכם חרבות; שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין כרמו וביתו חרבים.
34 כך שנויה בת״כ. אז תרצה, תפייס את כעס המקום שכעס על שמטותיה.
35 והרצת למלך את שבתתיה. (כל ימי הָשַּׁמָּה, ל׳ הֵעָשׂוֹת, ומ׳ דגש במקום כפל, שממה.) את אשר לא שבתה. שבעים שנה של גלות בבל הן היו כנגד שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום, ארבע מאות ושלשים שנה. שלש מאות ותשעים היו שני עונם, משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים, ובני יהודה הכעיסו לפניו ארבעים שנה, משגלו עשרת השבטים עד חרבן ירושלים, הוא שנאמר ביחזקאל (ד׳) ואתה שכב על צדך השמאלית .... וכלית את אלה .... ושכבת על צדך הימנית ארבעים יום, ונשאת את עון בית יהודה, ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין, ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו, הרי ארבעים ושש. ואם תאמר שנות מנשה חמשים וחמש היו? מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה, וכל שנות רשעו עשרים ושתים — כמו שנאמר באגדת חלק — ושל אמון שתים, ואחת עשרה ליהויקים, וכנגדם לצדקיהו; צא וַחֲשׁוֹב לארבע מאות שנה ששים וארבע, ולשלשים ושש שנה חמש שמטות, הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתרה שנכנסה בשמטה המשלמת לשבעים, ועליהם נגזר שבעים שנה שלמים. וכן הוא אומר בדברי הימים (ב׳ ל״ו) עד רצתה הארץ את שבתותיה .... למלאות
36 שבעים שנה. והבאתי מרך, פחד ורך לבב. מ׳ של מרך יסוד נופל הוא,

מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה
37 נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף׃ וְכָשְׁלוּ אִישׁ־
בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה
38 לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ
39 אֹיְבֵיכֶם׃ וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֺנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם
40 וְאַף בַּעֲוֺנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ׃ וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֺנָם וְאֶת־
עֲוֺן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ
41 עִמִּי בְּקֶרִי׃ אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם
בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־
42 עֲוֺנָם׃ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק
43 וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר׃ וְהָאָרֶץ
תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּה מֵהֶם וְהֵם
יִרְצוּ אֶת־עֲוֺנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
44 גָּעֲלָה נַפְשָׁם׃ וְאַף גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם
לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם
45 כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת
46 לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהֹוָה׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהֹוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר
סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ רביעי. (ששי כשמחובר.)

כמו מ׳ של מועד ושל מוקש. ונסו מנסת חרב, כאלו רודפים הורגים אותם. עלה נדף, שהרוח רודפו ומכהו על עלה אחר, ומקשקש ומוליא קול; וכן תרגומו, קל טרפא דשקיף, וכן תרגומו של חבורה, משקופי. 37 וכשלו איש באחיו, כשירולו לנוס יכשלו זה בזה, כי יבהלו לרוץ. כמפני חרב, כאלו בורחים מלפני הורגים, שיהא בלבבם פחד, וכל שעה סבורים שאדם רודפם. ומדרשו וכשלו איש באחיו, זה נכשל בעונו של זה, שכל ישראל ערבין זה לזה. 38 ואבדתם בגוים, כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה. ואכלה אתכם,

בְּאַרְעָתָא דְסַנְאֵיהוֹן וְיִרְדּוֹף יָתְהוֹן קָל טַרְפָּא דְשָׁקִיף וְיַעַרְקוּן
37 כְּמֵעִירוֹק מִן־קֳדָם דְּקָטְלִין־בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית דְּרָדֵיף: וְיִתַּקְלוּן
גְּבַר בְּאָחוּהִי כְּמִקֳּדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדֵיף לֵיתַ וְלָא־תְהֵי לְכוֹן
38 תְּקוּמָה קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן: וְתֵיבְדוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יָתְכוֹן
39 אֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן: וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן יִתְמַסּוּן בְּחוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָתָא
בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְאַף בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בִּישַׁיָּא דַאֲחִידִין־בִּידֵיהוֹן יִתְמַסּוּן:
40 וִיוַדּוּן יָת־חוֹבֵיהוֹן וְיָת־חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרְהוֹן דְּשַׁקַּרוּ קֳדָמַי וְאַף
41 דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ: אַף־אֲנָא אֲהָךְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַעֵל יָתְהוֹן
בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן אוֹ־בְכֵן יִתְּבַר לִבְּהוֹן טַפְשָׁא וּבְכֵן יִרְעוּן יָת־
42 חוֹבֵיהוֹן: וְדָכִירְנָא יָת־קְיָמִי דְּעִם־יַעֲקוֹב וְאַף יָת־קְיָמִי דְּעִם־יִצְחָק
43 וְאַף יָת־קְיָמִי דְּעִם־אַבְרָהָם אֲנָא־דָכִיר וְאַרְעָא אֲנָא־דָכִיר: וְאַרְעָא
תִּתְרְטֵשׁ מִנְּהוֹן וְתִרְעֵי יָת־שְׁמִטָּהָא בִּדְצַדְיָאַת מִנְּהוֹן וְאִנּוּן יִרְעוּן
יָת־חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלַף־בִּרְכָן אַיְתִי עֲלֵיהוֹן דִּבְדִינַי קָצוּ וְיָת־קְיָמַי
44 רְחֵקַת נַפְשְׁהוֹן: וְאַף בְּרַם־דָּא בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן לָא־
אַרְטֵשִׁנּוּן וְלָא־אַרְחֵקִנּוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשְׁנָאָה קְיָמִי עִמְּהוֹן אֲרֵי אֲנָא
45 יְיָ אֱלָהֲהוֹן: וְדָכִרְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
46 לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ: אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא
וְאוֹרָיְתָא דִּי יְהַב יְיָ בֵּין מֵימְרֵהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינַי בִּידָא

39 אלו המתים בגולה. בעון אבותם אתם, כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם.
ימקו, ל' המסה, כמו ימסו, וכמוהו תמקנה בחוריהן (זכריה י"ד), נמקו
41 חבורותי (תהלים ל"ח). והבאתי אתם, אני בעצמי אביאם. זו מדה טובה
לישראל שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות עובדי אלילים נעשה
כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי,
שנאמר והעלה על רוחכם היו לא תהיה .... חי אני .... אם לא ביד חזקה וגו'
(יחזקאל כ'). או אז יכנע, כמו או נודע כי שור נגח הוא (שמות כ"ב),
אם אז יכנע. ל' אחר אולי, שמא אז יכנע לבבם וגו'. ואז ירצו את
42 עונם, יכפרו על עונם ביסוריהם. וזכרתי את בריתי יעקוב, בחמשה
מקומות נכתב מלא, ואליה חסר בחמשה מקומות; יעקב נטל אות משמו
של אליה ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו. וזכרתי את בריתי יעקוב וגו'. למה
נמנו אחורנית? כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי הרי
יצחק עמו, ואם אינו כדאי הרי אברהם עמו שהוא כדאי. ולמה לא נאמרה
זכירה ביצחק? אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח.
43 44 יען וביען, גמול ובגמול אשר במשפטי מאסו. ואף גם זאת, ואף אפילו
אני עושה עמהם זאת הפורענות אשר אמרתי בהיותם בארץ איביהם, לא
45 מאסתים.... לכלתם ולהפר בריתי אשר אתם. ברית ראשנים, של
46 שבטים. והתורות, אחת בכתב ואחת בבעל פה; מגיד שכלם נתנו למשה בסיני.

כז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 2
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת
לַיהוָה׃ וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־ 3
שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ׃ וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל׃ 4
וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה 5
עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים׃
וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר 6
חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים
כָּסֶף׃ וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ 7
חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים׃ וְאִם־מָךְ 8
הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן
עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן׃ ס וְאִם־ 9
בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן
מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ 10
טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה
וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה 11
אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־
הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן׃ וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין 12
רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה׃ וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף 13
חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃ וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ 14
לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ

2 כי יפלא, יפרש בפיו. בערכך נפשת, לתן ערך נפשו, לומר ערך דבר
שנפשו תלויה בו עלי. 3 והיה ערכך וגו', אין ערך זה לפי דמים, אלא בין
שהוא יקר בין שהוא זול, כפי שָׁנָיו הוא הערך הקצוב עליו בפרשה זו. ערכך,

כז
1
2 דְמשֶׁה׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם־משֶׁה לְמֵימָר׃ מַלֵּל עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר
3 לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יַפְרֵשׁ נְדַר בְּפֻרְסַן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ׃ וִיהֵי פֻּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא
מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וְעַד בַּר־שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פֻּרְסָנֵהּ חַמְשִׁין סִלְעִין
4 דִּכְסַף בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃ וְאִם־נֻקְבְּתָא הִיא וִיהֵי פֻּרְסָנַהּ תְּלָתִין סִלְעִין׃
5 וְאִם מִבַּר־חֲמֵשׁ שְׁנִין וְעַד בַּר־עֶסְרִין שְׁנִין וִיהֵי פֻּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא עֶסְרִין
6 סִלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עֲסַר סִלְעִין׃ וְאִם מִבַּר־יַרְחָא וְעַד בַּר־חֲמֵשׁ שְׁנִין
וִיהֵי פֻּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא חֲמֵשׁ סִלְעִין דִּכְסַף וְלִנְקוּבְתָא פֻּרְסָנֵהּ תְּלַת סִלְעִין
7 דִּכְסָף׃ וְאִם מִבַּר־שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵלָּא אִם־דְּכוּרָא וִיהֵי פֻּרְסָנֵהּ חֲמֵשׁ
8 עֶסְרֵי סִלְעִין וְלִנְקוּבְתָא עֲסַר סִלְעִין׃ וְאִם־מִסְכֵּן הוּא מִפֻּרְסָנֵהּ וִיקִימִנֵּהּ
קֳדָם כַּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵהּ כַּהֲנָא עַל־מֵימַר דִּי תַדְבֵּק יְדָא דְנוֹדְרָא
9 יִפְרְסִנֵּהּ כַּהֲנָא׃ וְאִם־בְּעִירָא דִּי יְקָרְבוּן מִנַּהּ קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּי
10 יִתֵּן מִנֵּהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא׃ לָא יְחַלְפִנֵּהּ וְלָא יְעַבַּר יָתֵהּ טַב בְּבִישׁ
אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּף בְּעִירָא בִּבְעִירָא וִיהֵי־הוּא וְחִלּוּפֵהּ
11 יְהֵי קַדִּישׁ׃ וְאִם כָּל־בְּעִירָא מְסָאֲבָא דִּי לָא־יְקָרְבוּן מִנַּהּ קֻרְבָּנָא קֳדָם
12 יְיָ וִיקִים יָת־בְּעִירָא קֳדָם כַּהֲנָא׃ וְיִפְרוֹס כַּהֲנָא יָתַהּ בֵּין טַב וּבֵין
13 בִּישׁ כְּפֻרְסָנָא דְכַהֲנָא כֵּן יְהֵי׃ וְאִם־מִפְרַק יִפְרְקִנַּהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עַל
14 פֻּרְסָנֵהּ׃ וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּשׁ יָת־בֵּיתֵהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיִפְרְסִנֵּהּ כַּהֲנָא

5 כמו ערך. וְכֵפֶל הכפי"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא. ואם מבן חמש
שנים, לא שיהא הנודר קטן, שאין בדברי קטן כלום, אלא גדול שאמר
7 ערך קטן זה שהוא בן חמש שנים עלי. ואם מבן ששים שנה וגו׳, כשמגיע
לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בזקנותו יותר
משליש ערכו, והאשה אינה פוחתת אלא שליש ערכה; דאמרי אינשי: סבא
8 בביתא פחא בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא (וסמנא טבא בביתא). ואם
מך הוא, שאין ידו משגת לתן הערך הזה. על פי אשר תשיג, לפי מה
שיש לו יסדרנו, וישאיר לו כדי חייו, מִטָּה כר וכסת וכלי אומנות; אם היה
9 חַמָּר משאיר לו חמורו. כל אשר יתן ממנו, אמר רגלה של זו עולה, דבריו
10 קיימין, וְתִמָּכֵר לצרכי עולה, ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר. טוב ברע,
11 תם בבעל מום, או רע בטוב, וכל שכן טוב בטוב או רע ברע. ואם כל
בהמה טמאה, בבעלת מום הכתוב מדבר, שהיא טמאה להקרבה, ולמדך
12 הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון אלא אם כן הוממו. כערכך
13 הכהן כן יהיה, לשאר כל אדם הבא לקנותה מיד הקדש. ואם גאל יגאלנה.
בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש, וכן במקדיש בית, וכן במקדיש את
השדה, וכן בפדיון מעשר שני, הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל אדם

15 אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ
16 וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ: וְאִם ׀ מִשְּׂדֵה
אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע
17 חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף: אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל
18 יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם: וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת
19 עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ: וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־
הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם
20 לוֹ: וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה
21 לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל
22 קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: וְאִם
אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה:
23 וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל
24 וְנָתַן אֶת־הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: בִּשְׁנַת
הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת
25 הָאָרֶץ: וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה
26 יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־

16 והיה ערכך לפי זרעו, לא כפי שוויה, אחת שדה טובה ואחת שדה רעה
פדיון הקדשן שוה, בית כור שעורים בחמשים שקלים, כך גזרת הכתוב, והוא
שבא לגאלה בתחלת היובל; ואם בא לגאלה באמצעו, נותן לפי החשבון, סלע
ופונדיון לשנה, לפי שאינה הקדש אלא למנין שנות היובל, שאם נגאלה הרי
טוב, ואם לאו הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר, ועומדת ביד הלוקח עד
היובל כשאר כל השדות המכורות, וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של
אותו מִשְׁמָר שהיובל פוגע בו, ומתחלקת ביניהם. זהו המשפט האמור במקדיש
17 שדה, ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות: אם משנת היבל יקדיש וגו׳, אם
משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא לגאלה (מיד). כערכך יקום, כערך
18 הזה האמור יהיה, חמשים כסף יתן. ואם אחר היבל יקדיש, וכן אם הִקְדִּישָׁהּ
משנת היובל ונשתהת ביד גזבר, ובא זה לגאלה אחר היובל. וחשב לו הכהן
את הכסף על פי השנים הנותרת, כפי חשבון. כיצד? הרי קצב דמיה

15 בין טב ובין ביש כמא־די יפרוס יתה כהנא כן יקום: ואם דאקדש
16 יפרוק ית־ביתה ויוסף חמש כסף פרסנה עלוהי ויהי לה: ואם ומחקל
אחסנתה יקדיש גבר קדם יי ויהי פרסנה לפום זרעה בר־זרע כור
17 שעורין בחמשין סלעין דכסף: אם־משתא דיובלא יקדש חקלה
18 כפרסנה יקום: ואם־בתר יובלא יקדש חקלה ויחשב־לה כהנא ית־
כספא על־מימר שניא דישתארן עד שתא דיובלא ויתמנע מפרסנה:
19 ואם־מפרק יפרוק ית־חקלא דאקדש יתה ויוסף חמש כסף פרסנה
20 עלוהי ויקום לה: ואם־לא יפרוק ית־חקלא ואם־זבין ית־חקלא לגבר
21 אחרן לא יתפרק עוד: ויהי חקלא במפקה ביובלא קודשא קדם
22 יי כחקל חרמא לכהנא תהי אחסנתה: ואם ית־חקל זבינוהי די לא
23 מחקל אחסנתה יקדש קדם יי: ויחשב־לה כהנא ית־מנין פרסנה
עד־שתא דיובלא ויתן ית־פרסנה ביומא ההוא קודשא קדם יי:
24 בשתא דיובלא יתוב חקלא לדזבנה מנה לדדילה אחסנת ארעא:
25 26 וכל־פרסנה יהי בסלעי קודשא עסרין מעין יהא סלעא: ברם בוכרא
די יתבכר קדם יי בבעירא לא יקדש גבר יתה אם־תור אם־אמר

של ארבעים ותשע שנים חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה, ושקל יותר על
כולן, והשקל ארבעים ושמנה פונדיון, הרי סלע ופונדיון לשנה, אלא שחסר
פונדיון אחד לכולן, ואמרו רבותינו שאותו פונדיון קלבון לפרוטרוט, והבא
לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל. ונגרע
19 מערכך, מנין השנים משנת היובל עד שנת הפדיון. ואם גאל יגאל את
20 השדה המקדיש אתו, יוסיף חומש על הקצבה הזאת. ואם לא יגאל את
השדה, המקדיש, ואם מכר הגזבר את השדה לאיש אחר, לא יגאל
21 עוד, לשוב ביד המקדיש. והיה השדה בצאתו ביבל מיד הלוקחו מן הגזבר
כדרך שאר שדות היוצאות מיד לוקחיהם ביובל. קדש לה׳, לא שישוב להקדש
בדק הבית ליד הגזבר, אלא כשדה החרם, הנתון לכהנים, שנאמר כל חרם
בישראל לך יהיה (במדבר י״ח), אף זו תחלק לכהנים של אותו משמר שיום
22 הכפורים של יובל פוגע בו. ואם את שדה מקנתו וגו׳, חלוק יש בין שדה
מקנה לשדה אחוזה; שדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל, לפי שאינו יכול
להקדישה אלא עד היובל, שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים,
לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה, ואם לא
יגאל וימכרנה גזבר לאחר, או אם יגאל הוא בשנת היובל, ישוב השדה לאשר
קנהו מאתו אותו שהקדישה, וכן תאמר לאשר קנהו הלוקח הזה האחרון מאתו,
וזה גזבר; לכך הוצרך לומר לאשר לו אחזת הארץ (פסוק כ״ד), מירושת
25 אבות, וזהו בעליו הראשונים שמכרוה למקדיש. וכל ערכך יהיה בשקל הקדש,
כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש. עשרים גרה, עשרים
מעות; כך היו מתחלה, ולאחר מכאן הוסיפו שתות ($^1/_6$), ואמרו רבותינו
26 שש מעה כסף דינר, כ״ד מעות לסלע. לא יקדיש איש אתו, לשם קרבן

יקדיש איש אתו אם־שור אם־שה ליהוה הוא: ואם 27
בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם־
לא יגאל ונמכר בערכך: אך כל־חרם אשר יחרם איש 28
ליהוה מכל־אשר־לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו
לא ימכר ולא יגאל כל־חרם קדש־קדשים הוא ליהוה:
כל־חרם אשר יחרם מן־האדם לא יפדה מות יומת: 29
וכל־מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא 30
קדש ליהוה: ואם־גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו 31
יסף עליו: וכל־מעשר בקר וצאן כל אשר־יעבר תחת 32
השבט העשירי יהיה־קדש ליהוה: לא יבקר בין־טוב 33
לרע ולא ימירנו ואם־המר ימירנו והיה־הוא ותמורתו
יהיה־קדש לא יגאל: אלה המצות אשר צוה יהוה 34
את־משה אל־בני ישראל בהר סיני:

חזק׃

אחר, לפי שאינו שלו. ואם בבהמה הטמאה וגו׳. אין המקרא הזה מוסב 27
אל הבכור, שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך, וחמור אין זה,
שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה, והוא מתנה לכהן ואינו להקדש; אלא
הכתוב מוסב על ההקדש; שהכתוב של מעלה הִבֵּר בפדיון בהמה טהורה
שהוממה, וכאן הִבֵּר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית. ופדה בערכך, כפי
מה שיעריכנה הכהן. ואם לא יגאל על ידי בעלים, ונמכר בערכך לאחרים.
אך כל חרם וגו׳. נחלקו רבותינו בדבר, יש אומרים סתם חרמים להקדש, 28
ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י״ח)? בחרמי כהנים,
שפרש ואמר הרי זה חרם לכהן; ויש שאמרו סתם חרמים לכהן. לא ימכר
ולא יגאל, אלא יִנָּתֵן לכהן. לדברי האומר סתם חרמים לכהנים מפרש מקרא
זה בסתם חרמים, והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי
כהנים; שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבואו ליד כהן,
וחרמי גבוה נפדים. כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לבדק
הבית מביא ראיה מכאן, והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש כל חרם קדש
קדשים הוא ללמד שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים,
ונותן לכהן; כמו ששנינו במס׳ ערכין: אם נֶדֶר נותן דמיהן, ואם נדבה נותן
את טובתה. מאדם, כגון שמחרים עבדיו ושפחותיו הכנענים. כל חרם אשר 29

27 דַּיָי הוּא: וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא וְיִפְרוֹק בְּפֻרְסָנֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי
28 וְאִם־לָא יִתְפָּרַק וְיִזְדַּבַּן בְּפֻרְסָנֵהּ: בְּרַם כָּל־חֶרְמָא דִּי יַחֲרֵם גְּבַר קֳדָם־
יְיָ מִכָּל־דִּי־לֵהּ מֵאֲנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחֲסַנְתֵּהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפָּרַק
29 כָּל־חֶרְמָא קֹדֶשׁ־קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם־יְיָ: כָּל־חֶרְמָא דִּי יִתַּחֲרַם מִן־
30 אֲנָשָׁא לָא יִתְפָּרַק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: וְכָל מַעְשְׂרָא דְאַרְעָא מִזַּרְעָא
31 דְאַרְעָא מִפֵּירֵי אִילָנָא דַּיָי הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ: וְאִם מִפְרַק יִפְרוֹק
32 גְּבַר מִמַּעַשְׂרֵהּ חֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי: וְכָל־מַעֲשַׂר תּוֹרִין וְעָן כֹּל דְּיִעְבַּר
33 תְּחוֹת חֻטְרָא עַשִׂירָאָה יְהֵי קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ: לָא יְבַקַּר בֵּין־טַב לְבִישׁ
וְלָא יְחַלְּפִנֵּהּ וְאִם־חַלָּפָא יְחַלְּפִנֵּהּ וִיהֵי־הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא
34 יִתְפָּרַק: אִלֵּין פִּקּוֹדַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה לְוָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּטוּרָא דְסִינָי:

חזק׃

יחרם, היוצא לֵהָרֵג ואמר אחד ערכו עלי, לא אמר כלום. מות יומת,
30 הרי הולך למות, לפיכך לא יִפָּדֶה, אין לו לא דמים ולא ערך. וכל מעשר
הארץ, במעשר שני הכתוב מדבר. מזרע הארץ, דגן. מפרי העץ, תירוש
ויצהר. לה' הוא, קנאו השם, ומשולחנו צוה לך לעלות ולאכול בירושלים,
כמו שנאמר ואכלת לפני ה' אלקיך .... מעשר דגנך תירשך וגו' (דברים י"ד).
31 ממעשרו, ולא ממעשר חברו, הפודה מעשר של חברו אין מוסיף חומש;
ומה היא גאולתו? כדי להתירו באכילה בכל מקום, והמעות יעלה וְיֵאָכֵל
32 בירושלים, כמו שנאמר ונתתה בכסף וגו' (דברים י"ד). תחת השבט, כשבא
לְעַשְּׂרָן מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבועה בסקרא, להיות
נִכָּר שהוא מעשר. כך עושה לטלאים ולעגלים של כל שנה ושנה. יהיה קדש,
להקרב למזבח דמו ואמוריו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נמנה עם שאר
33 מתנות כהונה ולא מצינו שיהא נתון בשרו לכהנים. לא יבקר וגו', לפי
שנאמר כל מבחר נדריכם (דברים י"ב), יכול יהא בורר ומוציא את היפה?
ת"ל לא יבקר בין טוב לרע, בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה;
ולא שיקריב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר ואסור להגזז ולהעבד.

* * *

סכום פסוקי דספר **ויקרא** שמנה מאות וחמשים ותשעה. **נטף** סמן: וחציו והנגע בבשר הזב. ופרשיותיו **עשרה**; **בא גד** סמן. וסדריו **כ״ג**; ובתורתו **יהגה** יומם ולילה סמן. ופסקותיו **ח׳**. ופרקיו **כ״ז**; **ואהיה** עמך ואברכך סמן: מנין הפתוחות **שתים וחמשים**, והסתומות **שש וארבעים**; הכל **שמנה ותשעים פרשיות**; דודי **צח** ואדום סמן.

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס׳ ויקרא מאותיות רבתי כי אם שתים, והם הו׳ של גחון דכל הולך על גחון, בפ׳ שמיני (י״א מ״ב), והג׳ של והתגלח בפ׳ תזריע (י״ג ל״ג). ומאותיות הזעירות גם הם שתים בספרא, והם א׳ של ויקרא דריש ספרא, והמ׳ של העלה על מוקדה (ו׳ ב׳). ומאותיות הנקודות אין גם אחת מהם בספרא. ויש סופרין שכותבין רבתא הל של והלטאה (י״א ל׳), ואין דעת הדיקנים נוחה מהם.

ספר

במדבר,

רביעי לתורת האלהים,

עם

תרגום אונקלוס מדויק ע"פ כ"י. ופרוש רש"י.

א

1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
2 לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם
3 לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם
4 לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה
5 אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים
6 אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן
7 שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃
8 9 10 לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־
11 12 פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
13 14 עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־
15 16 דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה
17 נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃
18 וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ
עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
19 שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
20 וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃ ס שני וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא

1 וידבר. במדבר סיני באחד לחדש, מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה; כשיצאו ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן, לידע (מנין) הנותרים, כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאן, באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם. 2 שאו את ראש, כמו שאומרים לקוסטינר (quæstionarius, quœsitor), אריס ריגה

א
1 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּחַד לְיַרְחָא
2 תִנְיָנָא בְּשַׁתָּא תִנְיֵתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימַר׃ קַבִּילוּ יָת
חֻשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן
3 שְׁמָהָן כָּל דְּכוּרָא לְגֻלְגְּלַתְהוֹן׃ מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כָּל נָפֵק
4 חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּמְנוּן יָתְהוֹן לְחֵילֵיהוֹן אַתְּ וְאַהֲרֹן׃ וְעִמְּכוֹן יְהוֹן גַּבְרָא
5 גַּבְרָא לְשִׁבְטָא גְּבַר רֵישׁ לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הוּא׃ וְאִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא
6 דִּי יְקוּמוּן עִמְּכוֹן לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
7
8 בַּר צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר
9
10 צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵילֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר
11 עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃
12
13
14 לְדָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף
15
16 בַּר דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ אִלֵּין מְעַרְעֵי כְנִשְׁתָּא רַבְרְבֵי
17 שִׁבְטֵי אֲבָהַתְהוֹן רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃ וּנְסֵב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת
18 גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין דִּי אִתְפָּרָשׁוּ בִּשְׁמָהָן׃ וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא אַכְנָשׁוּ בְּחַד
לְיַרְחָא תִנְיָנָא וְאִתְיַחֲסוּ עַל זַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן
19 מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא לְגֻלְגְּלַתְהוֹן׃ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה
20 וּמְנָנוּן בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ וַהֲווֹ בְנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגֻלְגְּלַתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר

דפלן (עיין רמב"ן). למשפחתם, דע מנין כל שבט ושבט! לבית אבתם,
מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר, יקום על שבט אביו. לגלגלתם,
3 על ידי שקלים בקע לגלגולת. כל יצא צבא, מגיד שאין יוצא בצבא פחות
4
16 מבן עשרים. ואתכם יהיו, כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט. אלה
17 קרואי העדה, הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה. האנשים האלה, את שנים
18 עשר נשיאים הללו. אשר נקבו לו כאן בשמות. ויתילדו על משפחתם,
הביאו ספרי יחוסיהם ועדי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתיחס על השבט.

21 צָבָֽא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
22 לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
23 וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ פ
24 לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
25 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ פ
26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
27 צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ פ
28 לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
29 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
30 לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
31 שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
32 לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
33 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ

21 עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן אַרְבְּעִין
22 וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהַתְהוֹן מִנְיָנוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגֻלְגְּלָתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר עַשְׂרִין
23 שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן חַמְשִׁין
24 וְתִשְׁעָה אַלְפִין וּתְלַת מְאָה: לִבְנֵי גָד תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:
25 מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְגָד אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין:
26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן
27 מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה
28 שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה: לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא
29 כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין
30 וְאַרְבַּע מְאָה: לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן
31 בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן
32 לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן חַמְשִׁין וּשְׁבַע אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי
אֶפְרַיִם תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
33 עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם אַרְבְּעִין

21 צָבָֽא׃ פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה רְאוּבֵ֑ן שִׁשָּׁ֧ה וְאַרְבָּעִ֛ים אֶ֖לֶף
וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ פ
22 לִבְנֵ֣י שִׁמְע֔וֹן תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם פְּקֻדָ֗יו
בְּמִסְפַּ֤ר שֵׁמוֹת֙ לְגֻלְגְּלֹתָ֔ם כָּל־זָכָ֗ר מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙
23 וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א צָבָֽא׃ פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה שִׁמְע֑וֹן תִּשְׁעָ֧ה
וַחֲמִשִּׁ֛ים אֶ֖לֶף וּשְׁלֹ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ פ
24 לִבְנֵ֣י גָ֔ד תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם בְּמִסְפַּ֣ר
שֵׁמ֗וֹת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א צָבָֽא׃
25 פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה גָ֑ד חֲמִשָּׁ֤ה וְאַרְבָּעִים֙ אֶ֔לֶף וְשֵׁ֥שׁ
מֵא֖וֹת וַחֲמִשִּֽׁים׃ פ
26 לִבְנֵ֣י יְהוּדָ֔ה תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם
בְּמִסְפַּ֣ר שֵׁמֹ֗ת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א
27 צָבָֽא׃ פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה יְהוּדָ֑ה אַרְבָּעָ֧ה וְשִׁבְעִ֛ים אֶ֖לֶף
וְשֵׁ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ פ
28 לִבְנֵ֣י יִשָּׂשכָ֔ר תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם
בְּמִסְפַּ֣ר שֵׁמֹ֗ת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א צָבָֽא׃
29 פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה יִשָּׂשכָ֑ר אַרְבָּעָ֧ה וַחֲמִשִּׁ֛ים אֶ֖לֶף
וְאַרְבַּ֥ע מֵאֽוֹת׃ פ
30 לִבְנֵ֣י זְבוּלֻ֔ן תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם בְּמִסְפַּ֣ר
31 שֵׁמֹ֗ת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א צָבָֽא׃ פְּקֻדֵיהֶ֖ם
לְמַטֵּ֣ה זְבוּלֻ֑ן שִׁבְעָ֧ה וַחֲמִשִּׁ֛ים אֶ֖לֶף וְאַרְבַּ֥ע מֵאֽוֹת׃ פ
32 לִבְנֵ֤י יוֹסֵף֙ לִבְנֵ֣י אֶפְרַ֔יִם תּוֹלְדֹתָ֥ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם
בְּמִסְפַּ֣ר שֵׁמֹ֗ת מִבֶּ֨ן עֶשְׂרִ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה כֹּ֖ל יֹצֵ֥א צָבָֽא׃
33 פְּקֻדֵיהֶ֖ם לְמַטֵּ֣ה אֶפְרָ֑יִם אַרְבָּעִ֥ים אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ פ

21 עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן אַרְבְּעִין
22 וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהַתְהוֹן מִנְיָנוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגֻלְגְּלָתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר עַשְׂרִין
23 שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן חַמְשִׁין
24 וְתִשְׁעָה אַלְפִין וּתְלַת מְאָה: לִבְנֵי גָד תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית
אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:
25 מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְגָד אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין:
26 לִבְנֵי יְהוּדָה תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן
27 מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה
28 שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה: לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוּלְדַתְהוֹן
לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא
29 כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין
30 וְאַרְבַּע מְאָה: לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן
31 בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן
32 לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן חַמְשִׁין וּשְׁבַע אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי
אֶפְרַיִם תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר
33 עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא: מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם אַרְבְּעִין

34 לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
35 שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ פ
36 לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
37 שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
38 לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
39 שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ פ
40 לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
41 שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
42 בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
43 שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
44 אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
45 שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃ וַיִּהְיוּ כָּל־
פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
46 כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת
47 אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם
לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם׃ פ
48 49 וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא
50 תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה

49 אך את מטה לוי לא תפקד וגו׳, כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו. דבר אחר צפה הקב״ה שעתידה לעמוד גזרה על כל הנמנין מבן עשרים

34 אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
35 בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא׃ מִנְיָנֵיהוֹן
36 לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃ לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא
37 כֹּל נָפֵק חֵילָא׃ מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין
38 וְאַרְבַּע מְאָה׃ לִבְנֵי דָן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן
39 שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא׃ מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
40 דְדָן שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן
לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא׃
41 42 מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ בְּנֵי נַפְתָּלִי
תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
43 שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא׃ מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי חַמְשִׁין וּתְלָת
44 אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ אִלֵּין מִנְיָנַיָּא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי
45 יִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הֲווֹ׃ וַהֲווֹ כָּל
מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כָּל נָפֵק
46 חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנַיָּא שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
47 מְאָה וְחַמְשִׁין׃ וְלֵוָאֵי לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתְהוֹן לָא אִתְמְנִיאוּ בֵּינֵיהוֹן׃
48 49 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ בְּרַם יָת־שִׁבְטָא דְלֵוִי לָא תִמְנֵי וְיָת
50 חֻשְׁבַּנְהוֹן לָא תְקַבֵּל בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתְּ מַנִּי יָת לֵוָאֵי עַל מַשְׁכְּנָא

שנה ומעלה שימותו במדבר, אמר אל יהיו אלו בכלל, לפי שהם שלי, שלא טעו
50 בעגל! ואתה הפקד את הלוים, כתרגומו מני, ל׳ מנוי שררה על דבר שהוא

הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל
כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם
יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ 51
הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב
יוּמָת׃ וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ 52
לְצִבְאֹתָם׃ וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה 53
קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת
מִשְׁכַּן הָעֵדוּת׃ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה 54
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ שלישי.
ב
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ 1 2
בְאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־
מוֹעֵד יַחֲנוּ׃ וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה 3
לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ וּצְבָאוֹ 4
וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וְהַחֹנִים 5
עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃
וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ מַטֵּה 6 7
זְבוּלֻן וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו 8
שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה 9
יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־
מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ׃ ס דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן 10
תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וְהַחוֹנִם 11 12
עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־

ממונה עליו, כמו ויפקד פקידים (בראשית מ"א). יורידו אתו, כתרגומו 51

דסהדותא ועל כל מנוהי ועל כל־די־לה אנון יטלון ית משכנא וית
51 כל מנוהי ואנון ישמשנה וסחור־סחור למשכנא ישרון: ובמטל
משכנא יפרקון יתה לואי ובמשרי משכנא יקימון יתה לואי וחלוני
52 דיקרב יתקטל: וישרון בני ישראל גבר על משרוהי וגבר על טקסה
53 לחיליהון: ולואי ישרון סחור־סחור למשכנא דסהדותא ולא יהי
רוגזא על כנשתא דבני ישראל ויטרון לואי ית מטרת משכנא
54 דסהדותא: ועבדו בני ישראל ככל די פקיד יי ית משה כן עבדו:
ב 1 2 ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: גבר על טקסה באתון לבית
אבהתהון ישרון בני ישראל מלקבל סחור סחור למשכן זמנא ישרון:
3 ודי־שרן קדומא מדינחא טקס משרית יהודה לחיליהון ורבא לבני
4 יהודה נחשון בר עמינדב: וחילה ומנייניהון שבעין וארבעה אלפין
5 ושית מאה: ודי־שרן סמיכין־עלוהי שבטא דיששכר ורבא לבני
6 יששכר נתנאל בר צוער: וחילה ומנינוהי חמשין וארבעה אלפין
7 וארבע מאה: שבטא דזבולן ורבא לבני זבולן אליאב בר חילון:
8 9 וחילה ומנינוהי חמשין ושבעא אלפין וארבע מאה: כל מנינייא
למשרית יהודה מאה ותמנן ושתא אלפין וארבע מאה לחיליהון
10 בקדמיתא נטלין: טקס משרית ראובן דרומא לחיליהון ורבא לבני
11 ראובן אליצור בר שדיאור: וחילה ומנינוהי ארבעין ושתא אלפין
12 וחמש מאה: ודי־שרן סמיכין עלוהי שבטא דשמעון ורבא לבני

יפרקון; כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין אותו מהקמתו ונושאים
אותו עד מקום אשר ישכון שם הענן ויחנו שם ומקימין אותו. והזר הקרב
52 לעבודתם זו, יומת, בידי שמים. ואיש על דגלו, כמו שהדגלים סדורים בספר
53 זה, שלשה שבטים לכל דגל. ולא יהיה קצף, אם תעשו כמצותי לא יהיה
קצף, ואם לאו, שיכנסו זרים בעבודתם זו, יהיה קצף, כמו שמצינו במעשה קרח,
2 כי יצא הקצף וגו' (במדבר י"ז). באתת, כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה
תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן,
ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר אחר באתת לבית אבתם, באות שמסר להם
יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים, שנאמר ויעשו בניו לו כן כאשר צום (בראשית
נ'), יהודה ויששכר וזבולון ישאוהו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום.
וכו' — כדאיתא בתנחומא בפרשה זו. מנגד, מרחוק מיל, כמו שנאמר ביהושע
(ג') אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה, שיוכלו לבא בשבת. משה
3 ואהרן ובניו והלוים חונים בסמוך לו. קדמה, לפנים הקרויים ק ד ם, ואיזו זו?
9 רוח מזרחית, והמערב קרוי א ח ו ר. ראשנה יסעו, כשרואין הענן מסתלק תוקעים
הכהנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה, וכשהולכין הולכין כדרך חנייתן, הלוים
והעגלות באמצע, דגל יהודה במזרח, ושל ראובן בדרום, ושל אפרים במערב, ושל דן

13 צוּרִישַׁדָּי: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ
14 מֵאוֹת: וּמַטֵּה גָּד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל:
15 וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
16 וַחֲמִשִּׁים: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם וּשְׁנִיִּם
17 יִסָּעוּ: ס וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת
18 כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם: ס דֶּגֶל
מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם
19 אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף
20 וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה
21 גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
22 אֶלֶף וּמָאתָיִם: וּמַטֵּה בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן
23 בֶּן־גִּדְעֹנִי: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
24 מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־
25 אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ: ס דֶּגֶל מַחֲנֵה
דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
26 עַמִּישַׁדָּי: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
27 מֵאוֹת: וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל
28 בֶּן־עָכְרָן: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
29 מֵאוֹת: וּמַטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־
30 עֵינָן: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
31 מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת אֶלֶף וְשִׁבְעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם: פ

כלפין. ונסע אהל מועד, לאחר שני דגלים הללו. כאשר יחנו כן יסעו, כמו שפרשתי, 17
הליכתן כחנייתן, כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו. על ידו, על מקומו. ואין לשון יד זז

13 שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר־צוּרִישַׁדָּי׃ וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְשַׁע
14 אַלְפִין וּתְלַת מְאָה׃ וְשִׁבְטָא דְגָד וְרַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר רְעוּאֵל׃
15 16 וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין׃ כָּל
מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית רְאוּבֵן מְאָה וְחַמְשִׁין וְחַד אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה וְחַמְשִׁין
17 לְחֵילֵיהוֹן בְּתִנְיֵתָא נָטְלִין׃ וְנָטֵל מַשְׁכַּן זִמְנָא מַשְׁרִית לֵוָאֵי בְּגוֹ
18 מַשְׁרְיָתָא כְּמָא דְשָׁרַן כֵּן נָטְלִין גְּבַר עַל אַתְרֵהּ לִטְקְסֵהוֹן׃ טֵקַס
מַשְׁרִית אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן מַעַרְבָא וְרַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר
19 20 עַמִּיהוּד׃ וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ וְדִי־סְמִיכִין
עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה וְרַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃
21 22 וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃ וְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן וְרַבָּא
23 לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃ וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וְחַמְשָׁא
24 אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם מְאָה וְתַמְנֵי אַלְפִין
25 וּמְאָה לְחֵילֵיהוֹן בִּתְלִיתֵתָא נָטְלִין׃ טֵקַס מַשְׁרִית דָּן צִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן
26 וְרַבָּא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃ וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וּתְרֵין
27 אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃ וְדִי־שָׁרַן סְמִיכִין־עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְאָשֵׁר וְרַבָּא לִבְנֵי
28 אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃ וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
29 30 מְאָה׃ וְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי וְרַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ וְחֵילֵהּ
31 וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית
דָּן מְאָה וְחַמְשִׁין וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה בְּבַתְרֵיתָא נָטְלִין לִטְקְסֵיהוֹן׃

טמשמעו, רוח של כלו קרוי על ידו, הסמוכה לו לכל הושטת ידו, איכ״שון אי״שא בלעז
20 (en [à] son aise, וואָהין ער רייכען קאַן). ועליו, כתרגומו, ודי סמיכין עלוהי.

32 אֵ֛לֶּה פְּקוּדֵ֥י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם כָּל־פְּקוּדֵ֤י הַֽמַּחֲנֹת֙
לְצִבְאֹתָ֔ם שֵׁשׁ־מֵא֤וֹת אֶ֙לֶף֙ וּשְׁלֹ֣שֶׁת אֲלָפִ֔ים וַחֲמֵ֥שׁ מֵא֖וֹת
33 וַחֲמִשִּֽׁים׃ וְהַ֨לְוִיִּ֔ם לֹ֣א הָתְפָּקְד֔וּ בְּת֖וֹךְ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל כַּאֲשֶׁ֛ר
34 צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ וַֽיַּעֲשׂ֖וּ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל כְּ֠כֹל אֲשֶׁר־צִוָּ֨ה
יְהוָ֜ה אֶת־מֹשֶׁ֗ה כֵּֽן־חָנ֤וּ לְדִגְלֵיהֶם֙ וְכֵ֣ן נָסָ֔עוּ אִ֥ישׁ
לְמִשְׁפְּחֹתָ֖יו עַל־בֵּ֥ית אֲבֹתָֽיו׃ פ רביעי.
ג 1 וְאֵ֛לֶּה תּוֹלְדֹ֥ת אַהֲרֹ֖ן וּמֹשֶׁ֑ה בְּי֗וֹם דִּבֶּ֧ר יְהוָ֛ה אֶת־מֹשֶׁ֖ה
2 בְּהַ֥ר סִינָֽי׃ וְאֵ֛לֶּה שְׁמ֥וֹת בְּנֵֽי־אַהֲרֹ֖ן הַבְּכֹ֣ר ׀ נָדָ֑ב וַאֲבִיה֕וּא
3 אֶלְעָזָ֖ר וְאִֽיתָמָֽר׃ אֵ֗לֶּה שְׁמוֹת֙ בְּנֵ֣י אַהֲרֹ֔ן הַכֹּהֲנִ֖ים
4 הַמְּשֻׁחִ֑ים אֲשֶׁר־מִלֵּ֥א יָדָ֖ם לְכַהֵֽן׃ וַיָּ֣מָת נָדָ֣ב וַאֲבִיה֣וּא
לִפְנֵ֣י יְהוָ֡ה בְּהַקְרִבָם֩ אֵ֨שׁ זָרָ֜ה לִפְנֵ֤י יְהוָה֙ בְּמִדְבַּ֣ר סִינַ֔י
וּבָנִ֖ים לֹא־הָי֣וּ לָהֶ֑ם וַיְכַהֵ֤ן אֶלְעָזָר֙ וְאִ֣יתָמָ֔ר עַל־פְּנֵ֖י
אַהֲרֹ֥ן אֲבִיהֶֽם׃ פ
5 6 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ הַקְרֵב֙ אֶת־מַטֵּ֣ה לֵוִ֔י
7 וְהַֽעֲמַדְתָּ֣ אֹת֗וֹ לִפְנֵ֛י אַהֲרֹ֥ן הַכֹּהֵ֖ן וְשֵׁרְת֥וּ*) אֹתֽוֹ׃ וְשָׁמְר֣וּ
אֶת־מִשְׁמַרְתּ֗וֹ וְאֶת־מִשְׁמֶ֙רֶת֙ כָּל־הָ֣עֵדָ֔ה לִפְנֵ֖י אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד
8 לַעֲבֹ֖ד אֶת־עֲבֹדַ֥ת הַמִּשְׁכָּֽן׃ וְשָׁ֣מְר֗וּ אֶֽת־כָּל־כְּלֵי֙ אֹ֣הֶל
מוֹעֵ֔ד וְאֶת־מִשְׁמֶ֖רֶת בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לַעֲבֹ֖ד אֶת־עֲבֹדַ֥ת
9 הַמִּשְׁכָּֽן׃ וְנָתַתָּה֙ אֶת־הַלְוִיִּ֔ם לְאַהֲרֹ֖ן וּלְבָנָ֑יו נְתוּנִ֨ם נְתוּנִ֥ם
10 הֵ֙מָּה֙ ל֔וֹ מֵאֵ֖ת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וְאֶת־אַהֲרֹ֤ן וְאֶת־בָּנָיו֙ תִּפְקֹ֔ד
וְשָׁמְר֖וּ אֶת־כְּהֻנָּתָ֑ם וְהַזָּ֥ר הַקָּרֵ֖ב יוּמָֽת׃ פ

1 ואלה תולדת אהרן ומשה, ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה!

*) וְשֵׁרְתוּ כן הנקוד בעין הקורא שלי, הר' בשוא לבד; וכמוהו נקוד וְגֵרְשָׁה דשמות כ"ג כ"ט, בשוא לבד; אבל וַאֲגָרְשֶׁנּוּ שאחריו נקוד ח"פ, ואמר עליו בפרוש שהר' בח"פ בכל לשנא, בהיות הג' בקמץ. ומדדייק ואמר „בקמץ" ידמה שר"ל לאפוקי צרי; ואע"פ שנעקר הקריאה אין הבדל ביניהם, כי השוא של ושרתו גם הוא מניע

32 אִלֵּין מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן כָּל מִנְיָנֵי מַשְׁרִיתָא לְחֵילֵיהוֹן
33 שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃ וְלֵוָאֵי לָא אִתְמְנִיאוּ
34 בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן שָׁרַן לְטִקְסֵיהוֹן וְכֵן נָטְלִין גְּבַר לְזַרְעֲיָתְהוֹן
ג 1 עַל בֵּית אֲבָהָתוֹהִי׃ וְאִלֵּין תּוּלְדַת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹמָא דְמַלִּיל יְיָ עִם
2 מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינָי׃ וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי אַהֲרֹן בּוּכְרָא ׀ נָדָב וַאֲבִיהוּא
3 אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא דְּאִתְרַבִּיאוּ דִּי אִתְקָרַב
4 קֻרְבַּנְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא׃ וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קֳדָם יְיָ בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשָּׁתָא
נוּכְרֵיתָא קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי וּבְנִין לָא הֲווֹ לְהוֹן וְשַׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר
5 6 וְאִיתָמָר עַל־אַפֵּי אַהֲרֹן אֲבוּהוֹן׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ קָרֵב יָת
7 שִׁבְטָא דְלֵוִי וּתְקִים יָתֵהּ קֳדָם אַהֲרֹן כָּהֲנָא וִישַׁמְּשׁוּן יָתֵהּ׃ וְיִטְּרוּן יָת
מַטַּרְתֵּהּ וְיָת מַטְּרַת כָּל כְּנִשְׁתָּא קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן
8 מַשְׁכְּנָא׃ וְיִטְּרוּן יָת כָּל מָנֵי מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַטְּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
9 לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא׃ וְתִתֵּן יָת לֵוָאֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מְסִירִין
10 יְהִיבִין אִנּוּן לֵהּ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּמַנֵּי וְיִטְּרוּן

לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב
כאלו ילדו; ביום דבר ה׳ אל משה, נעשו אלו התולדות שלו, שלמדן מה
4 6 שלמד מפי הגבורה. (על פני אהרן, בחייו). ושרתו אתו, ומהו השרות? ושמרו
את משמרתי, לפי ששמירת המקדש עליו, שלא יקרב זר, כמו שנאמר אתה ובניך
ובית אביך תשאו את עון המקדש (במדבר י״ח), והלוים הללו מסייעין אותם, זו
7 היא השרות. ושמרו את משמרתו, כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו
לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובל׳ משנה, כמו שאמור בבגתן ותרש: והלא
8 אין משמרתי ומשמרתך שוה! וכן משמרות כהונה ולויה. ואת משמרת
בני ישראל, שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש, אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם,
לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן, שנאמר כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם
9 (במדבר י״ח). נתונם המה לו, לְעֶזְרָה׃ מאת בני ישראל, כמו מתוך
בני ישראל, כלומר מאחר כל העדה נבדלו לכך בגזרת המקום, והוא נתנם לו,
10 שנאמר ואתנה את הלוים נתנים וגו׳ (במדבר ח׳). ואת אהרן ואת בניו
תפקד, לשון פקידות, ואינו לשון מנין. ושמרו את כהנתם, קבלת דמים

כמו השוא של ישרתו ויגרשו, ונקראים בח״פ בין שנשתתף עמהם הפתח במכתב
בין שלא נשתתף עמהם, וע״ז נקדו הסופרים ק״פ בשפ׳ הפעל בקמץ, כי חששו שמא
יסתפק הקורא אם לקרות השוא בח״פ או בח״ק, כי קריאת שניהם נכונה בהם; כמו
יְתָאֲרֵהוּ בשרד ובמחוגה יְתָאֲרֵהוּ דישעי׳ מ״ד י״ג; משא״כ בשפ׳ הפעל בנקדת גדי,
כי או השוא שאחריו לעולם נקרא בח״פ, ואין גם אחד מהם בכל המקרא שיהיה נקרא
בח״ק, ואין בהם שום חשש ספק. היידנהיים.

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־ 11 12
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי 13
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהֹוָה׃ פ חמישי.
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר׃ פְּקֹד אֶת־ 14 15
בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ
וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם׃ וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהֹוָה כַּאֲשֶׁר 16
צֻוָּה׃ וַיִּהְיוּ־אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי׃ 17
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי׃ וּבְנֵי 18 19
קְהָת לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃ וּבְנֵי 20
מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי
לְבֵית אֲבֹתָם׃ לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי 21
אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי׃ פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־ 22
חֹדֶשׁ וָמָעְלָה פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה׃ וּנְשִׂיא בֵית־ 23 24
אָב לַגֵּרְשֻׁנִּי אֶלְיָסָף בֶּן־לָאֵל׃ וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל 25
מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכְסֵהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן 26
וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתָרָיו לְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃ ס וְלִקְהָת 27
מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי

וזריקה והקטרה ועבודות המסורות לכהנים. ואני הנה לקחתי, ואני מהיכן זכיתי 12
בהן מתוך בני ישראל, שיהיו ישראל שוכרין אותן לשרות שלי? על ידי הבכורות
זכיתי בהם ולקחתים תמורתם; לפי שהיתה העבודה בבכורות, וכשחטאו בעגל
נפסלו, והלוים שלא עבדו ע"א נבחרו תחתיהם. מבן חדש ומעלה, משיצא 15
מכלל נפלים הוא נמנה לקרות שומר משמרת הקדש. אמר רבי יהודה ברבי שלום

11 ית כהנתהון וחלוני דיקרב יתקטל: ומליל יי עם משה למימר:
12 ואנא הא קרבית ית ליואי מגו בני ישראל חלף כל בוכרא פתח
13 ולדא מבני ישראל ויהון משמשין קדמי ליואי: ארי דילי כל בוכרא
ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדשית קדמי כל
14 בוכרא בישראל מאנשא עד בעירא דילי יהון אנא יי: ומליל יי עם
15 משה במדברא דסיני למימר: מני ית בני לוי לבית אבהתהון
16 לזרעיתהון כל דכורא מבר ירחא ולעלא תמננון: ומנא יתהון משה
17 על מימרא דיי כמא דאתפקד: והוו אלין בני לוי בשמהתהון גרשון
18 וקהת ומררי: ואלין שמהת בני גרשון לזרעיתהון לבני ושמעי:
19 20 ובני קהת לזרעיתהון עמרם ויצהר חברון ועזיאל: ובני מררי
לזרעיתהון מחלי ומושי אלין אנון זרעית ליואי לבית אבהתהון:
21 22 לגרשון זרעית לבני וזרעית שמעי אלין אנון זרעית גרשון: מניניהון
במנין כל דכורא מבר ירחא ולעלא מניניהון שבעא אלפין וחמש
23 24 מאה: זרעית גרשון אחורי משכנא ישרון מערבא: ורב בית אבא
25 לבית גרשון אליסף בר־לאל: ומטרת בני גרשון במשכן זמנא
26 משכנא ופרסא חופאה ופרסא דתרע משכן זמנא: וסרדי דדרתא
וית פרסא דתרע דרתא די על משכנא ועל מדבחא סחור־סחור וית
27 אטונוהי לכל פלחנה: ולקהת זרעית עמרם וזרעית יצהר וזרעית

למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן, שנאמר אשר ילדה אותה ללוי
במצרים (במדבר כ"ו), עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים
נפשות, שכשאתה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחד והיא השלימה
את המנין. (ד"א מבן חדש ומעלה, לפי שבכורי ישראל נפדים מבן חדש ומעלה,
16 וכן לוי פודהו, לפיכך נמנים הלוים תחתיהם מבן חדש ומעלה.) על פי ה'.
אמר משה לפני הקב"ה היאך אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקיהם?
אמר לו הקב"ה, עשה אתה שלך ואני אעשה שלי! הלך משה ועמד על פתח האהל,
והשכינה מקדמת לפניו, ובת קול יוצאה מן האהל ואומרת כך וכך תינוקות יש
21 באהל זה! לכך נאמר על פי ה'. לגרשון משפחת הלבני, כלומר לגרשון היו
25 הפקודים משפחת הלבני ומשפחת השמעי, פקודיהם כך וכך. המשכן,
יריעות התחתונות. והאהל, יריעות עזים העשויות לגג. מכסהו, עורות אילים
26 ותחשים. ומסך פתח, הוא הוילון. ואת מיתריו, של משכן והאהל, ולא של חצר.

28 וּמִשְׁפַּחַת הָעָזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי׃ *) בְּמִסְפַּר
כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שְׁמֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
29 שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃ מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־קְהָת יַחֲנוּ עַל יֶרֶךְ
30 הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה׃ וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי
31 אֱלִיצָפָן בֶּן־עֻזִּיאֵל׃ וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה
וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמָּסָךְ וְכֹל
32 עֲבֹדָתוֹ׃ וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
33 פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃ לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי
34 וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי׃ וּפְקֻדֵיהֶם
בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים
35 וּמָאתָיִם׃ וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל בֶּן־
36 אֲבִיחָיִל עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה׃ וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת
בְּנֵי מְרָרִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל־
37 כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃ וְעַמֻּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם
38 וּמֵיתְרֵיהֶם׃ וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־
מוֹעֵד ׀ מִזְרָחָה מֹשֶׁה ׀ וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת
הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃
39 כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהֹוָה
לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
40 אָלֶף׃ ס ששי. וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־

נקוד על אהרן

29 משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה, וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה. אוי לרשע אוי לשכנו! לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים

*) אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי· הַקְּהָתִי, הַקְּהָתִים, הַקְּהָתִים· כתוב בספר עין הקורא לאמר: „פלוגתא באשכנזים‟; ר״ל שספרי ספרד נחלקו בהם, יש נוקדים ח״ק ויש נוקדים חטף לבד; ואע״פ שבעקר הקריאה אין הבדל ביניהם, שכולם מודים שהשוא נע, ובעבור דגשות הק׳, וכולם מודים שקריאת שואיהן בח״ק, בעבור קמצות הה׳ שאחריהם, ומ״מ יש סופרים שהשתתפו גם הקמץ עם השוא, בעבור בני אדם הבלתי בקיאים

28 חברון וזרעית עזיאל אלין אנון זרעית קהת: במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעלא תמניא אלפין ושית מאה נטרי מטרתא דקודשא:
29 זרעית בני קהת ישרון על צדא דמשכנא דרומא: ורב בית אבא 30
31 לזרעית קהת אליצפן בר עזיאל: ומטרתהון ארונא ופתורא ומנרתא
32 ומדבחא ומני קודשא די ישמשון בהון ופרסא וכל פלחנה: ואמרכלא
דממנא על רברבי לואי אלעזר בר אהרן כהנא דמתחות ידוהי ממנן
33 נטרי מטרת קודשא: למררי זרעית מחלי וזרעית מושי אלין אנון
34 זרעית מררי: ומניניהון במנין כל דכורא מבר ירחא ולעלא שתא
35 אלפין ומאתן: ורב בית אבא לזרעית מררי צוריאל בר־אביחיל על
36 צדא דמשכנא ישרון צפונא: ודי־מסיר למטרת בני מררי דפי משכנא
37 ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל־מנוהי וכל פלחנה: ועמודי דדרתא
38 סחור־סחור וסמכיהון וסכיהון ואטוניהון: ודי־שרן קדם משכנא
קדומא קדם משכן זמנא מדינחא משה ואהרן ובנוהי נטרין מטרת
39 מקדשא למטרת בני ישראל וחלוני דיקרב יתקטל: כל מניני לואי
די מנא משה ואהרן על מימרא דיי לזרעיתהון כל דכורא מבר
40 ירחא ולעלא עשרין ותרין אלפין: ואמר יי למשה מני כל בוכריא

31 וחמשים איש עם קרח ועדתו, שנשכו עמהם במחלקתם. והמסך, היא הפרכת,
32 שאף היא קרויה (פרכת) המסך. ונשיא נשיאי הלוי, ממונה על כלם; ועל
מה היא נשיאתו? פקדת שמרי משמרת הקדש, על ידו היא פקודת כלם.
38 משה ואהרן ובניו, וסמוכין להם דגל מחנה יהודה, והחונים עליו יששכר וזבולן;
טוב לצדיק טוב לשכנו! לפי שהיו שכניו של משה, שהיה עוסק בתורה, נעשו גדולים
בתורה, שנאמר יהודה מחוקקי (תהלים ס'), ומבני יששכר יודעי בינה וגו' (ד"ה
א' י"ב), מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולן מושכים בשבט סופר (שופטים ה').
39 אשר פקד משה ואהרן, נקוד על ואהרן, לומר שלא היה נמנה במנין הלוים
(כ"א שלא היה במנין הלוים, וכ"א שלא היה נמנה עם הלוים). שנים ועשרים
אלף, ובפרטן אתה מוצא שלש מאות יתרים, בני גרשון שבעת אלפים וחמש מאות,
בני קהת שמונת אלפים ושש מאות, בני מררי ששת אלפים ומאתים; ולמה לא
כללן עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה ושבעים ומאתים
בכורות העודפים על המנין לפדיון? אמרו רבותינו במסכת בכורות אותן שלש
40 מאות לוים בכורות היו, ודיים שיפקיעו עצמם מן הפדיון. פקד כל בכור זכר

בחלופי קריאת השוא במקומותם למושכותם, כי לאו כולא עלמא דיכא גמירי. וכבר
הורה הזקן בן אשר במסורותיו כי אין לדבר זה שרש ויסוד כי אם ברצון הסופרים;
ולכן אין תימה אם גם ספרינו לא השוו מדותם בזה. וכבר בררתי כל זה בארוכה
בפ' שמיני ע' כ"ב, ובג' קדשים י"ע ל"ג. ע"ש.

היידנהיים.

בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר
41 שְׁמֹתָם: וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
42 בְּבֶהֱמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
43 אֶת־כָּל־בְּכֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר
שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם: פ
44 45 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־
בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם
46 וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים
47 וְהַמָּאתָיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְלָקַחְתָּ
חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח
48 עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל: וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי
49 הָעֹדְפִים בָּהֶם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיוֹם מֵאֵת
50 הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם: מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח
אֶת־הַכָּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל
51 הַקֹּדֶשׁ: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־
פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ שביעי.
ד 1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ
3 בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא
4 לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת
5 בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ

41 לבני ישראל מבן חדש ומעלה, מסילא מכלל ספק נפלים. ואת בהמת הלוים וגו׳, לא פדו בהמות הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל, אלא את פטרי

דכריא לבני ישראל מבר ירחא ולעלא וקביל ית מנין שמהתהון:
41 ותקרב ית ליואי קדמי אנא יי חלף כל בוכרא בבני ישראל וית
42 בעירא דליואי חלף כל בוכרא בבעירא דבני ישראל: ומנא משה
43 כמא די פקיד יי יתה ית כל בוכרא בבני ישראל: והוו כל בוכריא
דכריא במנין שמהן מבר ירחא ולעלא למניניהון עשרין ותרין אלפין
44 45 מאתן ושבעין ותלתא: ומליל יי עם משה למימר: קרב ית ליואי
חלף כל בוכרא בבני ישראל וית בעירא דליואי חלף בעירהון ויהון
46 משמשין קדמי ליואי אנא יי: וית פרקן מאתן ושבעין ותלתא
47 דיתירין על ליואי מבוכריא דבני ישראל: ותסב חמש חמש סלעין
48 לגלגלתא בסלעי קודשא תסב עשרין מעין סלעא: ותתן כספא
49 לאהרן ולבנוהי פרקן דיתירין בהון: ונסיב משה ית כסף פרקנהון
50 מן דיתירין על פריקי ליואי: מן בוכריא דבני ישראל נסיב ית כספא
51 אלף ותלת מאה ושתין וחמש סלעין בסלעי קודשא: ויהב משה ית
ד כסף פריקיא לאהרן ולבנוהי על מימרא דיי כמא די פקיד יי ית
1 2 משה: ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: קבילו ית חשבן בני
3 קהת מגו בני לוי לזרעיתהון לבית אבהתהון: מבר תלתין שנין
ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא למעבד עבידתא במשכן
4 5 זמנא: דין פלחן בני קהת במשכן זמנא קדש קודשיא: ויעול אהרן

חמוריהם, וזה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל; תדע, שהרי
46 מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים בבהמה. ואת פדויי השלשה וגו׳, ואת
הבכורות הצריכין להפדות בהם, אלו השלשה ושבעים ומאתים העודפים בהם יתרים
על הלוים, מהם תקח חמשת שקלים לגלגלת. כך היתה מכירתו של יוסף, עשרים
49 כסף, שהיה בכורה של רחל. העדפים על פדויי הלוים, על אותם שפדו הלוים
50 בגופן. חמשה וששים ושלש מאות ואלף, כך סכום החשבון, חמשה שקלים
לגלגלת, למאתים בכורות אלף שקל, לשבעים בכורות שלש מאות וחמשים שקל,
לשלש בכורות חמשה עשר שקל. אמר כיצד אעשה? בכור שאומר לו תן חמשת
שקלים יאמר לי אני מפדויי הלוים! מה עשה? הביא שנים ועשרים אלף פתקין
וכתב עליהם „בן לוי“, ומאתים ושבעים ושלש פתקין כתב עליהן „חמשת
2 שקלים“; בללן ונתנן בקלפי, אמר להם בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל! נשא
את ראש, מנה מהם את הראויין לעבודת משא, והם מבן שלשים ועד בן
חמשים שנה, הפחות משלשים לא נתמלא כחו — מכאן אמרו בן שלשים לכח — והיותר
4 על בן חמשים כחו מכחיש מעתה. קדש הקדשים, המקודש שבכולן, הארון
5 והשלחן והמנורה והמזבחות והפרכת וכלי שרת. ובא אהרן ובניו וגו׳, יכניסו

הַֽמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן
הָעֵדֻת׃ וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־כְּלִיל 6
תְּכֵלֶת מִלְמָעְלָה וְשָׂמוּ בַּדָּיו׃ וְעַל ׀ שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ 7
בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעָרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־
הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה׃
וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר 8
תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ ׀ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת 9
הַמָּאוֹר וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת
כָּל־כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃ וְנָתְנוּ אֹתָהּ וְאֶת־ 10
כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ וְעַל ׀ 11
מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר
תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר 12
יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם
בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ 13
וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן׃ וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר 14
יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר
תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃ וְכִלָּה אַהֲרֹן־וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ 15
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־
קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־
קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר ׀ בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן 16

כל כלי וכלי לנרתקו המפורש לו בפרשה זו, ולא יצטרכו הלוים בני קהת אלא לשאת.
בנסע המחנה, כשהענן מסתלק הן יודעין שיסעו. קערת וכפת וקשות ומנקית, 7
כבר פרשתי במלאכת המשכן. הנסך, הכסוי, ל׳ מסך, אשר יוסך בהם. מלקחיה, 9
במין צבת שמושך בה את הפתילה לכל צד שירצה. מחתתיה, כמין כף קטנה,
ושוליה פשוטים ולא מגלגלים, ואין לה מחיצה לפנים אלא מצדיה, וחותה בה

ובנוהי במטל משריתא ויפרקון ית פרכתא דפרסא ויכסון בה ית
6 ארונא דסהדותא: ויתנון עלוהי חופאה דמשך ססגונא ויפרסון לבוש
7 גמיר תכלא מלעלא וישוון אריחוהי: ועל פתורא דלחם אפיא יפרסון
לבוש תכלא ויתנון עלוהי ית מגיסיא וית בזיכיא וית מכילתא וית
8 קסוות נסוכה ולחם תדירא עלוהי יהי: ויפרסון עליהון לבוש צבע
9 זהורי ויכסון יתה בחופאה דמשך ססגונא וישוון ית אריחוהי: ויסבון
לבוש תכלא ויכסון ית מנרתא דאנהורי וית בוצינהא וית צבתהא
10 וית מחתיתהא וית כל מני משחא די ישמשון לה בהון: ויתנון יתה
11 וית כל מנהא לחופאה דמשך ססגונא ויתנון על אריחא: ועל
מדבחא דדהבא יפרסון לבוש תכלא ויכסון יתה בחופאה דמשך
12 ססגונא וישוון ית אריחוהי: ויסבון ית כל מני שמושא די ישמשון
בהון בקודשא ויתנון ללבוש תכלא ויכסון יתהון בחופאה דמשך
13 ססגונא ויתנון על אריחא: ויספון ית קטמא דמדבחא ויפרסון עלוהי
14 לבוש ארגון: ויתנון עלוהי ית כל מנוהי די ישמשון עלוהי בהון ית
מחתיתא וית צנוריתא וית מגרופיתא וית מזרקיא כל מני מדבחא
15 ויפרסון עלוהי חופאה דמשך ססגונא וישוון אריחוהי: וישיצי אהרן
ובנוהי לכסאה ית קודשא וית כל מני קודשא במטל משריתא
ובתר כן יעלון בני קהת למטל ולא יקרבון לקודשא ולא ימותון
16 אלין מטול בני קהת במשכן זמנא: ודי מסיר לאלעזר בר אהרן כהנא

את דשן הנרות כשמטיבן. נרתיה, לו"ציש בלעז (luces, לאמפען), שנותנין בהן
10 12 השמן והפתילות. אל מכסה עור תחש, כמין מרצוף. את כל כלי השרת
אשר ישרתו בם בקדש, בתוך המשכן שהוא קדש, והן כלי הקטרת שמשרתין
13 בהם במזבח הפנימי. ודשנו את המזבח, מזבח הנחשת. ודשנו, יטלו את הדשן
מעליו. ופרשו עליו בגד ארגמן, ואש שירדה מן השמים רבוצה תחת הבגד כארי
14 בשעת המסעות, ואינה שורפתו, שהיו כופין עליה פסכתר של נחשת. מחתת, שבהן
חותים גחלים לתרומת הדשן העשויה כמין מחבת, שאין לה אלא שלש מחיצות,
ומלפנים שואבת את הגחלים. מזלגת, צנוריות של נחשת, שבהן מכין באברים שעל
המזבח להפכן כדי שיתעכלו יפה ומהר. יעים, הם מגרפות, ובלעז וודי"ל (videlle,
15 טויפען), והן של נחשת, ובהן מכבדין את הדשן מעל המזבח. לכסת את
הקדש, הארון והמזבח. ואת כל כלי הקדש, המנורה וכלי שרת. ומתו, שאם
16 יגעו חייבין מיתה בידי שמים. ופקדת אלעזר, שהוא ממונה עליהם לשאת אותם,
שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד, עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת

הַמָּאוֹר֙ וּקְטֹ֣רֶת הַסַּמִּ֔ים וּמִנְחַ֥ת הַתָּמִ֖יד וְשֶׁ֣מֶן הַמִּשְׁחָ֑ה
פְּקֻדַּ֗ת כָּל־הַמִּשְׁכָּן֙ וְכָל־אֲשֶׁר־בּ֔וֹ בְּקֹ֖דֶשׁ וּבְכֵלָֽיו׃ פ מפטיר.
וַיְדַבֵּ֣ר יְהוָ֔ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶֽל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃ אַל־תַּכְרִ֕יתוּ 17 18
אֶת־שֵׁ֖בֶט מִשְׁפְּחֹ֣ת הַקְּהָתִ֑י מִתּ֖וֹךְ הַלְוִיִּֽם׃ וְזֹ֣את ׀ עֲשׂ֣וּ 19
לָהֶ֗ם וְחָיוּ֙ וְלֹ֣א יָמֻ֔תוּ בְּגִשְׁתָּ֖ם אֶת־קֹ֣דֶשׁ הַקֳּדָשִׁ֑ים אַהֲרֹ֤ן
וּבָנָיו֙ יָבֹ֔אוּ וְשָׂמ֣וּ אוֹתָ֗ם אִ֥ישׁ אִ֛ישׁ עַל־עֲבֹדָת֖וֹ וְאֶל־מַשָּׂאֽוֹ׃
וְלֹֽא־יָבֹ֧אוּ לִרְא֛וֹת כְּבַלַּ֥ע אֶת־הַקֹּ֖דֶשׁ וָמֵֽתוּ׃ פ 20
נשא וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ נָשֹׂ֗א אֶת־רֹ֛אשׁ בְּנֵ֥י גֵרְשׁ֖וֹן 21 22
גַּם־הֵ֑ם לְבֵ֥ית אֲבֹתָ֖ם לְמִשְׁפְּחֹתָֽם׃ מִבֶּן֩ שְׁלֹשִׁ֨ים שָׁנָ֜ה 23
וָמַ֗עְלָה עַ֛ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֥ים שָׁנָ֖ה תִּפְקֹ֣ד אוֹתָ֑ם כָּל־הַבָּא֙ לִצְבֹ֣א
צָבָ֔א לַעֲבֹ֥ד עֲבֹדָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ זֹ֣את עֲבֹדַ֔ת מִשְׁפְּחֹ֖ת 24
הַגֵּרְשֻׁנִּ֑י לַעֲבֹ֖ד וּלְמַשָּֽׂא׃ וְנָ֨שְׂא֜וּ אֶת־יְרִיעֹ֤ת הַמִּשְׁכָּן֙ וְאֶת־ 25
אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד מִכְסֵ֕הוּ וּמִכְסֵ֛ה הַתַּ֛חַשׁ אֲשֶׁר־עָלָ֖יו מִלְמָ֑עְלָה
וְאֶ֨ת־מָסַ֔ךְ פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְאֵת֩ קַלְעֵ֨י הֶחָצֵ֜ר וְאֶת־ 26
מָסַ֣ךְ ׀ פֶּ֣תַח ׀ שַׁ֣עַר הֶחָצֵ֗ר אֲשֶׁ֨ר עַל־הַמִּשְׁכָּ֤ן וְעַל־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙
סָבִ֔יב וְאֵת֙ מֵיתְרֵיהֶ֔ם וְאֶת־כָּל־כְּלֵ֖י עֲבֹדָתָ֑ם וְאֵ֨ת כָּל־
אֲשֶׁ֧ר יֵעָשֶׂ֛ה לָהֶ֖ם וְעָבָֽדוּ׃ עַל־פִּי֩ אַהֲרֹ֨ן וּבָנָ֜יו תִּֽהְיֶ֗ה כָּל־ 27
עֲבֹדַת֙ בְּנֵ֣י הַגֵּרְשֻׁנִּ֔י לְכָל־מַשָּׂאָ֖ם וּלְכֹ֣ל עֲבֹדָתָ֑ם וּפְקַדְתֶּ֤ם
עֲלֵהֶם֙ בְּמִשְׁמֶ֔רֶת אֵ֖ת כָּל־מַשָּׂאָֽם׃ זֹ֣את עֲבֹדַ֗ת 28
מִשְׁפְּחֹ֛ת בְּנֵ֥י הַגֵּרְשֻׁנִּ֖י בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וּמִ֨שְׁמַרְתָּ֔ם בְּיַד֙ אִֽיתָמָ֔ר
בֶּן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃ ס בְּנֵ֖י מְרָרִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֥ם לְבֵית־ 29
אֲבֹתָ֖ם תִּפְקֹ֥ד אֹתָֽם׃ מִבֶּן֩ שְׁלֹשִׁ֨ים שָׁנָ֜ה וָמַ֗עְלָה וְעַ֛ד בֶּן־ 30
חֲמִשִּׁ֥ים שָׁנָ֖ה תִּפְקְדֵ֑ם כָּל־הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹ֖ד אֶת־עֲבֹדַ֥ת

חנייתן. פקדת כל המשכן, ועוד היה ממונה על משא בני קהת, לצוות איש איש על עבודתו ועל משאו, והוא המשכן וכל אשר בו, כל הסדורים למעלה בפרשה

מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא וּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וּמִנְחָתָא תְדִירָא וּמִשְׁחָא דִרְבוּתָא
17 מַסְרַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בֵהּ בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹהִי׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
18 19 וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃ לָא תְשֵׁיצוּן יָת שִׁבְטָא זַרְעֲיַת קְהָת מִגּוֹ לֵוָאֵי׃ וְדָא ׀
עֲבִידוּ לְהוֹן וְיִחוּן וְלָא יְמוּתוּן בְּמִקְרַבְהוֹן לְקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא אַהֲרֹן
20 וּבְנוֹהִי יֵיעֲלוּן וִימַנּוּן יָתְהוֹן גְּבַר גְּבַר עַל פָּלְחָנֵיהּ וּלְמַטּוּלֵיהּ׃ וְלָא
יֵיעֲלוּן לְמֶחֱזֵי כַּד מְכַסַּן יָת מָנֵי קוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן׃
21 22 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ קַבֵּל יָת חֻשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן
23 לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא עַד בַּר חַמְשִׁין
שְׁנִין תִּמְנֵי יָתְהוֹן כָּל דְּאָתֵי לְחַיָּלָא חֵילָא לְמִפְלַח פֻּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן
24 25 זִמְנָא׃ דֵּין פֻּלְחַן זַרְעֲיַת גֵּרְשׁוֹן לְמִפְלַח וּלְמַטּוֹל׃ וְיִטְּלוּן יָת יְרִיעַת
מַשְׁכְּנָא וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא חוּפָאֵהּ וְחוּפָאָה דְסַסְגוֹנָא דִּי עֲלוֹהִי מִלְּעֵלָּא
26 וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וְיָת סְרָדֵי דָּרְתָּא וְיָת פְּרָסָא ׀ דְּמַעֲלָנָא ׀
דִּתְרַע דָּרְתָּא דִּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר־סְחוֹר וְיָת אַטּוּנֵיהוֹן
27 וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַנְהוֹן וְיָת כָּל־דִּי יִתְמְסַר לְהוֹן וְיִפְלְחוּן׃ עַל מֵימַר
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יְהֵי כָּל פֻּלְחַן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְכָל מַטּוּלְהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן
28 וּתְמַנּוּן עֲלֵיהוֹן בְּמַטְּרָא יָת כָּל מַטּוּלְהוֹן׃ דֵּין פֻּלְחַן זַרְעֲיַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
29 בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּמַטַּרְתְּהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר־אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃ בְּנֵי מְרָרִי
30 לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תִּמְנֵי יָתְהוֹן׃ מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא
וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנְנּוּן כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכַּן

זו; אבל משא בני גרשון ומררי שאינה מקודש הקדשים, על פי איתמר היה, כמו
18 20 שכתוב בפרשת נשא. אל תכריתו, אל תגרמו להם שימותו. ולא יבאו לראות
כבלע את הקדש, לתוך נרתק שלו, כמו שפרש למעלה בפרשה זו, ופרשו עליו
בגד פלוני, וכסו אותו במכסה פלוני; ובלוע שלו זהו כסויו.

22 נשא את ראש בני גרשון גם הם, כמו שצויתיך על בני קהת, לראות
25 כמה יש שהגיעו לכלל עבודה. את יריעת המשכן, עשר התחתונות. ואת אהל
מועד, יריעות עזים העשויות לאהל עליו. מכסהו, עורות אלים מאדמים.
26 מסך פתח, וילון המזרחי. אשר על המשכן, כלומר הקלעים והמסך של
אצר הסובבים ומגינים על המשכן ועל מזבח הנחשת סביב. ואת כל אשר
27 יעשה להם, כתרגומו ית כל דיתמסר להון, לבני גרשון. על פי אהרן
ובניו, ואי זה מהבנים ממונה עליהם? ביד איתמר בן אהרן הכהן.

31 אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד׃ וְזֹאת֙ מִשְׁמֶ֣רֶת מַשָּׂאָ֔ם לְכָל־עֲבֹדָתָ֖ם בְּאֹ֣הֶל
32 מוֹעֵ֑ד קַרְשֵׁי֙ הַמִּשְׁכָּ֔ן וּבְרִיחָ֖יו וְעַמּוּדָ֥יו וַאֲדָנָֽיו׃ וְעַמּוּדֵ֙י
הֶחָצֵ֜ר סָבִ֗יב וְאַדְנֵיהֶם֙ וִיתֵ֣דֹתָ֔ם וּמֵיתְרֵיהֶ֔ם לְכָל־כְּלֵיהֶ֔ם
וּלְכֹ֖ל עֲבֹדָתָ֑ם וּבְשֵׁמֹ֣ת תִּפְקְד֔וּ אֶת־כְּלֵ֖י מִשְׁמֶ֥רֶת מַשָּׂאָֽם׃
33 זֹ֣את עֲבֹדַ֗ת מִשְׁפְּחֹת֙ בְּנֵ֣י מְרָרִ֔י לְכָל־עֲבֹדָתָ֖ם בְּאֹ֣הֶל
34 מוֹעֵ֑ד בְּיַד֙ אִֽיתָמָ֔ר בֶּֽן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃ וַיִּפְקֹ֨ד מֹשֶׁ֧ה וְאַהֲרֹ֛ן
וּנְשִׂיאֵ֥י הָעֵדָ֖ה אֶת־בְּנֵ֣י הַקְּהָתִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם וּלְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃
35 מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה כָּל־
36 הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹדָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וַיִּהְי֥וּ פְקֻדֵיהֶ֖ם
37 לְמִשְׁפְּחֹתָ֑ם אַלְפַּ֕יִם שְׁבַ֥ע מֵא֖וֹת וַחֲמִשִּֽׁים׃ אֵ֣לֶּה פְקוּדֵ֞י
מִשְׁפְּחֹ֣ת הַקְּהָתִ֗י כָּל־הָעֹבֵ֛ד בְּאֹ֖הֶל מוֹעֵ֑ד אֲשֶׁ֨ר פָּקַ֤ד מֹשֶׁה֙
38 וְאַהֲרֹ֔ן עַל־פִּ֥י יְהוָ֖ה בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃ ס שני וּפְקוּדֵ֖י בְּנֵ֣י
39 גֵרְשׁ֑וֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָ֖ם וּלְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃ מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים
שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה כָּל־הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹדָ֖ה
40 בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וַיִּהְיוּ֙ פְּקֻדֵיהֶ֔ם לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֑ם
41 אַלְפַּ֕יִם וְשֵׁ֥שׁ מֵא֖וֹת וּשְׁלֹשִֽׁים׃ אֵ֣לֶּה פְקוּדֵ֗י מִשְׁפְּחֹת֙ בְּנֵ֣י
גֵרְשׁ֔וֹן כָּל־הָעֹבֵ֖ד בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד אֲשֶׁ֨ר פָּקַ֥ד מֹשֶׁ֛ה וְאַהֲרֹ֖ן
42 עַל־פִּ֥י יְהוָֽה׃ וּפְקוּדֵ֕י מִשְׁפְּחֹ֖ת בְּנֵ֣י מְרָרִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם
43 לְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃ מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים
44 שָׁנָ֑ה כָּל־הַבָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲבֹדָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וַיִּהְי֥וּ פְקֻדֵיהֶ֖ם
45 לְמִשְׁפְּחֹתָ֑ם שְׁלֹ֥שֶׁת אֲלָפִ֖ים וּמָאתָֽיִם׃ אֵ֣לֶּה פְקוּדֵ֗י
מִשְׁפְּחֹת֙ בְּנֵ֣י מְרָרִ֔י אֲשֶׁ֨ר פָּקַ֤ד מֹשֶׁה֙ וְאַהֲרֹ֔ן עַל־פִּ֥י יְהוָ֖ה
46 בְּיַד־מֹשֶֽׁה׃ כָּל־הַפְּקֻדִ֡ים אֲשֶׁר֩ פָּקַ֨ד מֹשֶׁ֧ה וְאַהֲרֹ֛ן וּנְשִׂיאֵ֥י

32 ויתרתם ומיתריהם, של עמודים, שהרי יתדות ומיתרי הקלעים במשכן בני גרשון

31 זִמְנָא׃ וְדָא מַטְּרַת מַטּוּלְהוֹן לְכָל פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא
32 וְעַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי׃ וְעַמּוּדֵי דְּדָרְתָא סְחוֹר־סְחוֹר וְסַמְכֵיהוֹן
וְסִכֵּיהוֹן וְאַטּוּנֵיהוֹן לְכָל מָנֵיהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן וּבִשְׁמָהָן תִּמְנוּן יָת
33 מָנֵי מַטְּרַת מַטּוּלְהוֹן׃ דֵּין פָּלְחַן זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל פָּלְחַנְהוֹן
34 בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בִּידָא דְאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃ וּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
35 וְרַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא יָת בְּנֵי קְהָת לְזַרְעֲיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃ מִבַּר
תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא
36 בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין שְׁבַע מְאָה
37 וְחַמְשִׁין׃ אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעֲיַת קְהָת כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא
38 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃ וּמִנְיָנֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן
39 וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃ מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל
40 דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית
41 אֲבָהַתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וּתְלָתִין׃ אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעֲיַת בְּנֵי
גֵרְשׁוֹן כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ׃
42 43 וּמִנְיָנֵי זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃ מִבַּר תְּלָתִין
שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן
44 45 זִמְנָא׃ וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן תְּלָתָא אַלְפִין וּמָאתָן׃ אִלֵּין מִנְיָנֵי
זַרְעֲיַת בְּנֵי מְרָרִי דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃
46 כָּל מִנְיָנַיָּא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל יָת לֵוָאֵי לְזַרְעֲיָתְהוֹן

היו, ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא תגביהם הרוח, ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בבלונסות

יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן 47
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ 48
פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים׃ עַל־פִּי 49
יְהוָה פָּקַד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־
מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שלישי.
ה
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ 1 2
מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ׃ מִזָּכָר 3
עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ
אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי 4
יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ 5 6
אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה
וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃ וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ 7
וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר
אָשַׁם לוֹ׃ וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו 8
הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר
יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו׃ וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־ 9

וקונדסין — כמו שכתוב במלאכת המשכן. עבודת עבודה, הוא השיר במצלתים 47
ובכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת. ועבודת משא, כמשמעו. ופקודיו 49
אשר צוה ה' את משה, ואותן הפקודים היו במנין מבן שלשים שנה ועד
בן חמשים. צו את בני ישראל וגו'. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן; 2
ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום — כדאיתא במסכת גטין בפרק הנזקין. וישלחו
מן המחנה, שלש מחנות היו שם בשעת חנייתן: תוך הקלעים היא מחנה
שכינה; חניית הלוים סביב — כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני — היא מחנה
לויה, ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל;
הצרוע נשתלח חוץ לכולן, הזב מותר במחנה ישראל, ומשולח מן השתים,

47 ולבית אבהתהון: מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל
48 דאתי למפלח פלחן פלחנא ופלחן מטול במשכן זמנא: והוו מנייניהון
49 תמניא אלפין וחמש מאה ותמנן: על מימרא דיי מנא יתהון בידא
ה דמשה גבר גבר על פלחנה ועל מטולה ומניינוהי די־פקיד יי ית
1
2 משה: ומליל יי עם משה למימר: פקד ית בני ישראל וישלחון מן
משריתא כל דסגיר וכל דדאב וכל דמסאב לטמי נפשא דאנשא:
3 מדכר עד־נוקבא תשלחון למברא למשריתא תשלחנון ולא יסאבון ית
4 משריתהון די שכנתי שריא ביניהון: ועבדו כן בני ישראל ושלחו
יתהון למברא למשריתא כמא־די מליל יי עם־משה כן עבדו בני
5
6 ישראל: ומליל יי עם משה למימר: מלל עם בני ישראל גבר או
אתתא ארי יעבדון מכל חובי אנשא לשקרא שקר קדם יי ויחוב
7 אנשא ההוא: ויודון ית חוביהון די עבדו ויתיב ית חובתיה ברישיה
8 וחמשיה יוסף עלוהי ויתן לדחב ליה: ואם לית לגבר פריק לאתבא
חובתא ליה חובתא דמתתב קדם יי לכהנא בר מדכר כפוריא די יכפר
9 ביה עלוהי: וכל אפרשותא לכל קודשיא דבני ישראל די יקרבון

וטמא לנפש אדם מותר אף בשל לויה ואינו משולח אלא משל שכינה. וכל
זה דרשו רבותינו מן המקראות, במס׳ פסחים. טמא לנפש, לטמי נפשא
דאנשא; אומר אני שהוא ל׳ עצמות אדם בל׳ ארמי. והרבה יש בבראשית רבה,
6 אדריאנוס שחיק טמיא, שחיק עצמות. למעל מעל בה׳, הרי חזר וכתב כאן
פרשת גוזל ונשבע על שקר, היא האמורה בפרשת ויקרא ומעלה מעל בה׳
וכחש בעמיתו וגו׳ (ויקרא ה׳), ונשנית כאן בשביל שני דברים שנתחדשו בה,
האחד שכתב והתודו, למד שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים, עד שיודה
7 בדבר, והשני על גזל הגר שהוא נתון לכהנים. את אשמו בראשו, הוא
8 הקרן שנשבע עליו. לאשר אשם לו, למי שנתחייב לו. ואם אין לאיש גאל,
שמת התובע שהשביעו, ואין לו יורשים. להשיב האשם אליו, כשנמלך זה
להתודות על עונו. ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים,
או בן או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב? אלא
זה הגר שמת ואין לו יורשים. האשם המושב, זה הקרן והחומש. לה׳
לכהן, קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר. מלבד איל הכפרים, האמור
9 בויקרא, שהוא צריך להביא. וכל תרומה וגו׳, אמר רבי ישמעאל וכי תרומה
מקריבין לכהן? והלא הוא המחזר אחריה לבית הגרנות? ומה ת״ל אשר
יקריבו לכהן? אלו הבכורים, שנאמר בהם תביא בית ה׳ אלהיך (שמות
כ״ג), ואיני יודע מה יעשה בהם, ת״ל לכהן לו יהיה, בא הכתוב ולמד על

יַקְרִ֥יבוּ לַכֹּהֵ֖ן ל֥וֹ יִהְיֶֽה׃ וְאִ֥ישׁ אֶת־קֳדָשָׁ֖יו ל֣וֹ יִהְי֑וּ אִ֛ישׁ 10
אֲשֶׁר־יִתֵּ֥ן לַכֹּהֵ֖ן ל֥וֹ יִהְיֶֽה׃ פ רביעי
וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ 11 דַּבֵּר֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל 12
וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם אִ֥ישׁ אִישׁ֙ כִּֽי־תִשְׂטֶ֣ה אִשְׁתּ֔וֹ וּמָעֲלָ֥ה ב֖וֹ
מָֽעַל׃ וְשָׁכַ֨ב אִ֣ישׁ אֹתָהּ֮ שִׁכְבַת־זֶרַע֒ וְנֶעְלַם֙ מֵעֵינֵ֣י אִישָׁ֔הּ 13
וְנִסְתְּרָ֖ה וְהִ֣יא נִטְמָ֑אָה וְעֵד֙ אֵ֣ין בָּ֔הּ וְהִ֖וא לֹ֥א נִתְפָּֽשָׂה׃
וְעָבַ֨ר עָלָ֧יו רֽוּחַ־קִנְאָ֛ה וְקִנֵּ֥א אֶת־אִשְׁתּ֖וֹ וְהִ֣וא נִטְמָ֑אָה אוֹ־ 14
עָבַ֨ר עָלָ֤יו רֽוּחַ־קִנְאָה֙ וְקִנֵּ֣א אֶת־אִשְׁתּ֔וֹ וְהִ֖יא לֹ֥א נִטְמָֽאָה׃
וְהֵבִ֨יא הָאִ֣ישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ֮ אֶל־הַכֹּהֵן֒ וְהֵבִ֤יא אֶת־קָרְבָּנָהּ֙ 15
עָלֶ֔יהָ עֲשִׂירִ֥ת הָאֵיפָ֖ה קֶ֣מַח שְׂעֹרִ֑ים לֹֽא־יִצֹ֨ק עָלָ֜יו שֶׁ֗מֶן
וְלֹֽא־יִתֵּ֤ן עָלָיו֙ לְבֹנָ֔ה כִּֽי־מִנְחַ֤ת קְנָאֹת֙ ה֔וּא מִנְחַ֥ת זִכָּר֖וֹן
מַזְכֶּ֥רֶת עָוֺֽן׃ וְהִקְרִ֥יב אֹתָ֖הּ הַכֹּהֵ֑ן וְהֶֽעֱמִדָ֖הּ לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ 16
וְלָקַ֧ח הַכֹּהֵ֛ן מַ֥יִם קְדֹשִׁ֖ים בִּכְלִי־חָ֑רֶשׂ וּמִן־הֶֽעָפָ֗ר אֲשֶׁ֤ר 17
יִהְיֶה֙ בְּקַרְקַ֣ע הַמִּשְׁכָּ֔ן יִקַּ֥ח הַכֹּהֵ֖ן וְנָתַ֥ן אֶל־הַמָּֽיִם׃ וְהֶעֱמִ֨יד 18
הַכֹּהֵ֥ן אֶֽת־הָאִשָּׁה֮ לִפְנֵ֣י יְהוָה֒ וּפָרַע֙ אֶת־רֹ֣אשׁ הָֽאִשָּׁ֔ה
וְנָתַ֣ן עַל־כַּפֶּ֗יהָ אֵ֚ת מִנְחַ֣ת הַזִּכָּר֔וֹן מִנְחַ֥ת קְנָאֹ֖ת הִ֑וא

הַבִּכּוּרִים שיהיו נתונין לכהן. ואיש את קדשיו לו יהיו, לפי שנאמרו מתנות 10
כהונה ולויה, יכול יבואו ויטלום בזרוע? תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו
יהיו, מגיד שטובת הנאתן לבעלים. ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי.
ומדרש אגדה ואיש את קדשיו לו יהיו, מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותן,
לו יהיו המעשרות, סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה
לעשות. איש אשר יתן לכהן מתנות הראויה לו, לו יהיה ממון הרבה.
איש איש כי תשטה אשתו. מה כתוב למעלה מן הענין? ואיש את 12
קדשיו לו יהיו; אם אתה מעכב מתנות הכהן, חייך שתצטרך לבוא אצלו
להביא לו את הסוטה! איש איש, ללמדך שמועלת בשתים, באיש מלחמה
של מעלה ובאישה מלמטה. כי תשטה אשתו, שנו רבותינו אין המנאפין
נואפין עד שתכנס בהן רוח שטות, דכתיב כי תשטה, וכתוב בו נואף אשה
חסר לב (משלי ו'). ופשוטו של מקרא כי תשטה, תט מדרכי צניעות,
ותחשד בעיניו, כמו שטה מעליו ועבור (משלי ד'), אל ישט אל דרכיה לבך
(משלי ז'). ומעלה בו מעל, ומה המעל? ושכב איש אתה. איש, פרט 13

10 לכהנא דלה יהא: וגבר ית מעשר קודשיה דלה יהון גבר דיתן
11 12 לכהנא דלה יהא: ומליל יי עם משה למימר: מלל עם בני ישראל
ותימר להון גבר גבר ארי תסטי אתתה ותשקר בה שקר:
13 וישכב גבר יתה שכבת זרעא ויהי מכסא מעיני בעלה ומטמרא והיא
14 מסאבא וסהיד לית בה והיא לא אתאחדת: ויעבר עלוהי רוח קנאה
ויקני ית אתתה והיא מסאבא או עבר עלוהי רוח קנאה ויקני ית
15 אתתה והיא לא מסאבא: וייתי גברא ית אתתה לות כהנא וייתי ית
קרבנה עלה חד מן עסרא בתלת סאין קמחא שערין לא יריק עלוהי
משחא ולא יתן עלוהי לבנתא ארי מנחת קנאתא הוא מנחת דוכרנא
16 17 מדכרת חובא: ויקרב יתה כהנא ויקימנה קדם יי: ויסב כהנא מי
כיור במן דחסף ומן עפרא די יהי ביסודי משכנא יסב כהנא ויתן
18 למיא: ויקים כהנא ית אתתא קדם יי ויפרע ית רישא דאתתא
ויהב על ידהא ית מנחת דוכרנא מנחת קנאתא היא ובידא דכהנא

לקטן ומי שאינו איש. איש אתה שכבת זרע, שכיבתה פוסלת אותה ואין
שכיבת אחותה פוסלת אותה. ונעלם מעיני אישה, פרט לסומא. הא אם
היה רואה ומעלים אין המים בודקין אותה. ונסתרה, שעור שתבאה לטומאת
ביאה. ועד אין בה, הא אם יש בה אפילו עד אחד שאמר נטמאת לא היתה
שותה. ועד אין בה, לטומאה, אבל יש עדים לסתירה. נתפשה, נאנסה,
14 כמו ותפשה ושכב עמה (דברים כ"ב). ועבר עליו, קודם לסתירה. רוח קנאה,
וקנא, פרשו רבותינו ל' התראה, שמתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני!
והיא נטמאה, או עבר עליו וגו', כלומר הוא התרה בה ועברה על התראתו,
15 ואין ידוע אם נטמאה אם לאו. קמח, שלא יהא סלת. שעורים, ולא חטים.
היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה. לא יצק עליו שמן, שלא
יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך. ולא יתן עליו
לבנה, שהאמהות נקראות לבונה, שנאמר אל גבעת הלבונה (שיר ד'), והיא
פרשה מדרכיהן. כי מנחת קנאת הוא, הקמח הזה. קמח ל' זכר. מנחת
17 קנאת, מעוררת עליה שתי קנאות, קנאת המקום וקנאת הבעל. מים
קדשים, שקדשו בכיור; לפי שנעשה מנחשת מראות הצובאות, וזו פרשה
מדרכיהן; שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח, וזו קלקלה לאחר,
תבדק בו. בכלי חרש, היא השקה את הנואף יין מבושם בכוסות משובחים,
18 לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרש. והעמיד הכהן וגו', והלא
כבר נאמר והעמידה לפני ה'? אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום,
כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה. ופרע, סותר את קליעת שערה כדי לבזותה.
מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן. לפני ה', בשער נקנור, הוא
שער העזרה המזרחי, דרך כל הנכנסים. ונתן על כפיה, ליגעה אולי תטרף
דעתה ותודה ולא ימחה שם המיוחד על המים. המרים, על שם סופן, שהם
מרים לה. המאררים, המחסרים אותה מן העולם, לשון סלון ממאיר
(יחזקאל כ"ד). ולא יתכן לפרש מים ארורים, שהרי קדושים הן; ולא

19 וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים: וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ
הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־
לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים
20 הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי
נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ:
21 וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן
לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת
22 יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבָה: וּבָאוּ הַמַּיִם
הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ וְאָמְרָה
23 הָאִשָּׁה אָמֵן ׀ אָמֵן: וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר
24 וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים: וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי
הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים:
25 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־
26 הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: וְקָמַץ
הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר
27 יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם: וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה
אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם
הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה
28 הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ: וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה

ארורים כתב הכתוב, אלא מאררים את אחרים. ואף אונקלוס לא תרגם
ליטיא אלא מְלַטְטַיָּא, שמראות קללה בגופה של זו. והשביע אתה וגו', ומה
היא השבועה? אם לא שכב הִנָּקִי, הא אם שכב חִנָּקִי, שמכלל לאו אתה שומע
הן, אלא שמצוה לפתוח בדיני נפשות תחלה לזכות. ואת כי שטית, כי
משמש בלשון אם. בשבעת האָלה, שבועה של קללה. יתן ה' אותך לאלה וגו',
שיהיו הכל מקללין ביך: יבואך כדרך שבא לפלונית! ולשבעה, שיהיו הכל
נשבעין ביך: לא יארע לי כדרך שאירע לפלונית! וכן הוא אומר והנחתם
שמכם לשבועה לבחירי (ישעיה ס"ה), שהצדיקים נשבעים בפורענותן של רשעים.
וכן לענין הברכה, ונברכו וגו' (בראשית י"ח), כך יברך ישראל לאמר (בראשית

19 יהון מיא מריריא מלטטיא: ויומי יתה כהנא ויימר לאתתא אם לא
שכיב גבר יתיך ואם לא סטית לאסתאבא בר מבעליך הוי זכאה
20 ממיא מריריא מלטטיא האלין: ואת ארי סטית בר מבעליך וארי
21 אסתאבת ויהב גבר ביך ית שכבתה בר מבעליך: ויומי כהנא ית
אתתא במומתא דלוטא ויימר כהנא לאתתא יהב יי יתיך ללוט
ולמומי בגו עמיך בדיהב יי ית ירכיך מסיא וית מעיכי נפיחין:
22 ויעלון מיא מלטטיא האלין במעיכי לאפחא מעין ולאמסאה ירכא
23 ותימר אתתא אמן ׀ אמן: ויכתוב ית לוטיא האלין כהנא בספרא
24 וימחוק למיא מריריא: וישקי ית אתתא ית מיא מריריא מלטטיא
25 ויעלון בה מיא מלטטיא למרירו: ויסב כהנא מידא דאתתא ית
26 מנחת קנאתא וירים ית מנחתא קדם יי ויקרב יתה למדבחא: ויקמוץ
כהנא מן מנחתא ית אדכרתה ויסק למדבחא ובתר כן ישקי ית
27 אתתא ית מיא: וישקנה ית מיא ותהי אם אסתאבת ושקרת שקר
בבעלה ויעלון בה מיא מלטטיא למרירו ויפחון מעהא ותתמסי
28 ירכה ותהי אתתא ללוט בגו עמה: ואם לא אסתאבת אתתא ודכיאה

מ"ע). את ירכך, בקללה הקדים ירך לבטן, לפי שבתחילה נעברה תחלה.
22 צבה, כתרגומו נפוחה. לצבות בטן, כמו להצבות בטן. זהו שמוש פתח שהל׳
נקודה בו, וכן לנחותם הדרך (שמות י"ג), לראותכם את הדרך אשר תלכו
בה, וכן לנפיל ירך, להנפיל ירך, שהמים מצבים את הבטן ומפילים את
הירך. לצבות בטן ולנפל ירך, בטנו וירכו של בועל. או אינו אלא של
נבעלת? כשהוא אומר את ירכך נפלת ואת בטנך צבה, הרי של נבעלת
אמור: אמן אמן, קבלת שבועה: אמן על האלה אמן על השבועה, אמן אם
מאיש זה אמן אם מאיש אחר, אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם
24 וכנוסה. והשקה את האשה. אין זה סדר המעשה, שהרי בתחלה מקריב את
המנחה, אלא הכתוב מבשרך שכשישקנה יבאו בה למרים. לפי שנאמר בטן
וירך, מנין לשאר כל הגוף? תלמוד לומר ובאו בה, בכולה. אם כן מה
תלמוד לומר בטן וירך? לפי שהתחילו בעבירה תחלה לפיכך התחיל מהם
25 הפורענות. למרים, להיות לה רעים ומרים. והניף, מוליך ומביא מעלה
ומוריד, ואף היא מניפה עמו, שידה למעלה מידו של כהן. והקריב אתה,
זו היא הגשתה בקרן דרומית מערבית של מזבח קודם קמיצה, כשאר מנחות.
26 27 אזכרתה, הוא הקומץ, שעל ידי הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה. והשקה
את המים, לרבות שאם אמרה איני שותה לאחר שנמחקה מגלה׳ מערערין
אותה ומשקין אותה בעל כרחה, אלא אם כן אמרה טמאה אני. וצבתה
בטנה וגו׳, אף על פי שבקללה הזכיר ירך תחלה, המים אין בודקין אלא
כדרך כניסתן בה. והיתה האשה לאלה, כמו שפרשתי, שיהיו הכל אלין
בה. בקרב עמה, הפרש יש בין אדם המתנוול במקום שנכר לאדם המתנוול
28 במקום שאינו נכר. ואם לא נטמאה האשה, בסתירה זו, וטהרה היא,

29 וְטָהֲרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע׃ זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת
30 אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה׃ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר
תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־
הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה
31 הַזֹּאת׃ וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֺן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא
אֶת־עֲוֺנָהּ׃ פ

ו
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר
3 לְהַזִּיר לַיהוָה׃ מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא
יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים
4 לֹא יֹאכֵל׃ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן
5 מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־
יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֹשׁ
6 יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃ כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־
7 נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא׃ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא
8 לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ
9 הוּא לַיהוָה׃ וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃
10 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן
11 אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד
לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־

ממקום אחר, ונקתה, ממים המאררים, ולא עוד אלא ונזרעה זרע, אם היתה יולדת בצער תלד בריוח, אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים:
29 (זאת תורת וגו', הרי פרשתי לך מי שקנא לאשתו ונטמאה שעד אחד נאמן
30 בטומאתה, כמו שכתוב ועד אין בה. או איש וגו', הדבר ספק אם נטמאה אם לאו.) או איש, כמו או נודע, כלומר או אם איש קנאי הוא, לכך והעמיד
31 את האשה. ונקה האיש מעון, אם נבדקה המים אל ידאג לומר חבתי

29 הִיא וְתִפּוֹק זַכָּאָה וַתְעַדִּי עִדּוּי: דָּא אוֹרַיְתָא דְקִנְאֲתָא דִּי תִסְטֵי אִתְּתָא
30 בַּר מִבַּעֲלַהּ וְתִסְתָּאַב: אוֹ גְבַר דִּי תֶעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת
אִתְּתֵהּ וִיקִים יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וְיַעְבֵּד לַהּ כַּהֲנָא יָת כָּל אוֹרַיְתָא
31 הָדָא: וִיהֵי זַכָּאָה גַּבְרָא מֵחוֹבָא וְאִתְּתָא הַהִיא תְּקַבֵּל יָת חוֹבַהּ: וּמַלִּיל
ו 1 2 יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא
3 אֲרֵי יְפָרֵשׁ לְמִדַּר נְדַר נְזִירוּ לְמִיזַּר קֳדָם יְיָ: מֵחֲמַר־חֲדַת וְעַתִּיק יִזַּר
חַל דַּחֲמַר־חֲדַת וְחַל דַּחֲמַר־עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל מַתְרוּת עִנְּבִין לָא
4 יִשְׁתֵּי וְעִנְּבִין רַטִּיבִין וִיבֵשִׁין לָא יֵיכוֹל: כֹּל יוֹמֵי נְזִרֵהּ מִכֹּל דְּיִתְעֲבֵד
5 מִגֻּפְנָא דְחַמְרָא מִפּוּרְצְנִין וְעַד עִצּוּרִין לָא יֵיכוֹל: כָּל יוֹמֵי נְדַר נְזִרֵהּ
מַסְפַּר לָא יֶעְבַּר עַל רֵישֵׁהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְּיִנְזַר קֳדָם יְיָ קַדִּישׁ
6 יְהֵי מַרְבֵּי פֵּרוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁהּ: כָּל יוֹמִין דְּיִנְזַר קֳדָם יְיָ עַל נַפְשָׁא
7 דְמֵתָא לָא יֵעוֹל: לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לַאֲחוּהִי וּלְאַחָתֵהּ לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן
8 בְּמוֹתְהוֹן אֲרֵי כְלִילָא דֶאֱלָהֵהּ עַל רֵישֵׁהּ: כֹּל יוֹמֵי נְזִרֵהּ קַדִּישׁ הוּא
9 קֳדָם יְיָ: וַאֲרֵי יְמוּת מֵתָא עֲלוֹהִי בִּתְכֵף שְׁלוּ וִיסָאֵב רֵישׁ נְזִרֵהּ וִיגַלַּח
10 רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא דִּדְכוּתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּהּ: וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יַיְתֵי
11 תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה לְוָת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: וְיַעְבֵּד
כַּהֲנָא חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי מִדְּחָב עַל מֵיתָא וִיקַדֵּשׁ

2 בטיתתה, נקי הוא מן העונש. ד״א משישקנה תהא אללו בהתר ונקה מעון;
שהסוטה אסורה לבעלה. כי יפלא, יפרש. למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת
סוטה? לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי
נאוף. נדר נזיר, אין נזירה בכל מקום אלא פרישה; אף כאן שפרש מן היין.
3 להזיר לה׳, להבדיל עצמו מן היין לשם שמים. מיין ושכר, כתרגומו, מחמר
חדת ועתיק, שהיין מְשַׁכֵּר כשהוא ישן. וכל מִשְׁרַת, לשון לביעה במים או
בכל משקה. ובלשון משנה יש הרבה, אין שורין דיו וסמנים, נזיר ששרה פתו
4 ביין. חרצנים, הם הגרעינין. זג, הם קליפות שמבחוץ שהחרצנים בתוכן
5 כענבל בזוג. קדש יהיה, השער שלו, לגדל הפרע של שער ראשו. פרע,
נקוד פתח קטן, לפי שהוא דבוק לשער ראשו, פרע של שער; ופרועו של
פרע גּדול של שער, וכן את ראשו לא יפרע (ויקרא כ״א), ואין קרוי פרע
8 פחות משלשים יום. כל ימי נזרו קדש הוא, זו קדושת הגוף, מלהטמא
9 למתים. פתע, זה אונס. פתאם, זה שוגג. וי״א פתע פתאם דבר אחד הוא,
מקרה של פתאום. וכי ימות מת עליו, באהל שהוא בו. ביום טהרתו, ביום
הזייתו. או אינו אלא בשמיני, שהוא טהור לגמרי? ת״ל ביום השביעי. אי
10 שביעי יכול אפילו לא הזה? ת״ל ביום טהרתו. וביום השמיני יבא שתי
תרים, להוציא את השביעי. או אינו אלא להוציא את התשיעי? קבע זמן
לקרבין וקבע זמן למקריבין, מה קרבין הכשיר שמיני ומשמיני והלאה, אף
11 מקריבין שמיני ומשמיני והלאה. מאשר חטא על הנפש, שלא נזהר מטומאת
המת. רבי אלעזר הקפר אומר שצער עצמו מן היין. וקדש את ראשו,

רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא 12
כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא
נִזְרוֹ׃ וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא 13
אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה 14
כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־
שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים׃
וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים 15
בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃ וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה 16
וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃ וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח 17
שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ
וְאֶת־נִסְכּוֹ׃ וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ 18
וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת
זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־ 19
הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן
עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃ וְהֵנִיף אוֹתָם 20
הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן׃ וְזֹאת 21
תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְּבַד
אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל
תּוֹרַת נִזְרוֹ׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו 22 23

לחזור ולהתחיל מנין נזירותו. והזיר לה׳ את ימי נזרו, יחזור וימנה נזירותו 12
כבתחלה. והימים הראשנים יפלו, לא יעלו מן המנין. יביא אתו, יביא 13
את עצמו. וזה אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש כן. כיוצא בו
והשיאו אותם עון אשמה (ויקרא כ״ג), את עצמם; כיוצא בו ויקבור אותו
בגיא (דברים ל״ד), הוא קבר את עצמו. ומנחתם ונסכיהם, של עולה 15

12 יָת רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא הַהוּא: וְיַזַּר קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נְזָרֵהּ וְיַיְתֵי אִמַּר בַּר
13 שַׁתֵּהּ לַאֲשָׁמָא וְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי יִבְטְלוּן אֲרֵי אִסְתָּאַב נְזָרֵהּ: וְדָא אוֹרַיְתָא
14 דִנְזִירָא בְּיוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי נְזָרֵהּ יַיְתֵי יָתֵהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: וִיקָרֵב
יָת קֻרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ שְׁלִים חַד לַעֲלָתָא וְאִמַּרְתָּא חֲדָא
15 בַּת שַׁתַּהּ שְׁלֶמְתָּא לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: וְסַל
פַּטִּיר סֻלְתָּא גְּרִיצַן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאִסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח
16 וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן: וִיקָרֵב כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיַעְבֵּד יָת חַטָּאתֵהּ וְיָת
17 עֲלָתֵהּ: וְיָת דִּכְרָא יַעְבֵּד נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ עַל סַלָּא דְפַטִּירַיָּא
18 וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת מִנְחָתֵהּ וְיָת נִסְכֵּהּ: וִיגַלַּח נְזִירָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
יָת רֵישׁ נְזָרֵהּ וְיִסַּב יָת שְׂעַר רֵישׁ נְזָרֵהּ וְיִתֵּן עַל אֶשָּׁתָא דִּי־תְחוֹת
19 דּוּדָא דְּנִכְסַת־קוּדְשַׁיָּא: וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת דְּרָעָא בְּשֵׁלָא מִן דִּכְרָא
וּגְרִצְתָּא פַּטִּירְתָּא חֲדָא מִן סַלָּא וְאִסְפּוֹג פַּטִּיר חַד וְיִתֵּן עַל יְדֵי נְזִירָא
20 בָּתַר דְּגַלַּח יָת נְזָרֵהּ: וִירִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ קוּדְשָׁא
הוּא לְכַהֲנָא עַל חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְעַל שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וּבָתַר כֵּן יִשְׁתֵּי
21 נְזִירָא חַמְרָא: דָּא אוֹרַיְתָא דִנְזִירָא דִּי יִדַּר קֻרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ עַל נְזָרֵהּ
בַּר מִדְּתַדְבֵּק יְדֵהּ כְּפוּם נִדְרֵהּ דִּי יִדַּר כֵּן יַעְבֵּד עַל אוֹרַיְתָא דִנְזָרֵהּ:
22
23 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר כְּדֵין

ושלמים; לפי שהיו בכלל ויצאו לדון בדבר חדש, שיטעינו לחם, החזירן לכללן
שיטעינו נסכים כדין עולה ושלמים. חלת מצות ורקיקי מצות, עשר מכל
17 מין. זבח שלמים לה׳ על סל המצות, ישחט את השלמים על מנת לקדש
18 את הלחם. את מנחתו ואת נסכו, של איל. וגלח הנזיר פתח אהל מועד,
יכול יגלח בעזרה? הרי זה דרך בזיון; אלא וגלח הנזיר לאחר שחיטת
השלמים, שכתוב בהן ושחטו פתח אהל מועד (ויקרא ג׳). אשר תחת זבח
השלמים, תחת הדוד שהוא מבשלן בו; לפי ששלמי נזיר היו מתבשלים בעזרה
19 שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל ולהניף לפני ה׳. הזרע בשלה,
20 לאחר שנתבשלה. קדש הוא לכהן, החלה והרקיק והזרוע תרומה הן לכהן.
על חזה התנופה, מלבד חזה ושוק הראויים לו מכל שלמים מוסף על שלמי
נזיר הזרוע הזה, לפי שהיו שלמי נזיר בכלל ויצאו לדון בדבר החדש להפרשת
21 זרוע, הוצרך להחזירן לכללן לדון אף בחזה ושוק. מלבד אשר תשיג ידו,
שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים.
כפי נדרו אשר ידר כן יעשה, מוסף על תורת נזרו, על תורת הנזיר
מוסף ולא יחסר, שאם אמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת לגלח על
23 שלשה בהמות הללו, אין אני קורא בו כאשר ידר כן יעשה. אָמוֹר, כמו

לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם׃ ס יְבָרֶכְךָ 24
יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ ס יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ 25
וִיחֻנֶּךָּ׃ ס יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ 26
שָׁלוֹם׃ ס וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי 27
אֲבָרְכֵם׃ ס חמישי וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים 1
אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ 2
נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת
הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה 3
שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים
וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה 4
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת 5
אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃
וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ 6
אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן 7

זכור, שמור, בלעז דיש"נט (disant, זאַגענד). אמור להם, שיהיו כולם
שומעים, כדי שתשלוט בהם הברכה, לכך נאמר להם. אמור, מלא, לא
תברכם בחפזון ובהלות אלא בכוונה ובלב שלם. יברכך, שיתברכו נכסיך. 24
וישמרך, שלא יבאו עליך שודדים לטול ממונך; שהנותן מתנה לעבדו אינו
יכול לשמרו מכל אדם, וכיון שבאים לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה
הנאה יש לו במתנה זו? אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומר. והרבה מדרשים
דרשו בו בספרי. יאר ה' פניו אליך, יַרְאֶה לך פנים שוחקות, פנים צהובות. 25
ויחנך, יתן לך חן. ישא ה' פניו אליך, יכבוש כעסו. ושמו את שמי, יברכום 26 27
בשם המפורש. ואני אברכם, לישראל, ואסכים עם הכהנים. ד"א ואני
אברכם, לכהנים. ויהי ביום כלות משה, כלות כתיב*), יום הקמת המשכן 1

*) כן הגרסא בכל פירושי רש"י שבידינו, גם ברבות ובילקוט ובמדרשים אחרים; וידוע שבספריהם היה כתיב כלת, ח"ו, אע"פ שהוא מ"ו ע"פ המסרת. והרב היש"ן בעל מנחת שי הצריך לפלפל בזה. עיין עליו. ואע"פ שאין משגיחין בדברי אגדה במקום שמכחישי המסרות, מ"מ קשה עלי לחשוב שהיתה בתעלומה המסרה האמתית מעיני רז"ל. לזאת לבי אומר לי שאין המדרש בנוי על חסרון הו', שאלו כן היה להם לאמר „כלת כתיב, חסר", כמנהגם במדרשים כאלה. אבל המדרש בנוי על עקר התבה, שאין לעמוד עליו

24
25 תברכון ית בני ישראל תימרון להון: יברכנך יי ויטרנך: ינהר יי
26 שכנתיה לותך וירחם יתך: יסב יי אפיה לותך וישוי לך שלם:
27
ז 1 וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל ואנא אברכנון: והוה ביומא
דשיצי משה לאקמא ית משכנא ורבי יתיה וקדיש יתיה וית כל מנוהי
2 וית מדבחא וית כל מנוהי ורבנון וקדיש יתהון: וקריבו רברבי
ישראל רישי בית אבהתהון אנון רברבי שבטיא אנון דקימין על
3 מניניא: ואיתיו ית קרבניהון קדם יי שית עגלן כד־מחפין ותרי
עשר תורין עגלתא על תרין רברביא ותור לחד וקריבו יתהון לקדם
4
5 משכנא: ואמר יי למשה למימר: קבל מנהון ויהון למפלח ית
6 פלחן משכן זמנא ותתין יתהון לליואי גבר כמסת פלחנה: ונסיב
7 משה ית עגלתא וית תורי ויהב יתהון לליואי: ית תרתין עגלתא

היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה. כלות משה, בצלאל וכל חכם לב עשו
את המשכן, ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר
ודבר כמו שהראהו בהר להורות לעושי המלאכה, ולא טעה בתבנית אחת.
וכן מצינו בדוד, לפי שמסר נפשו על בנין בית המקדש, שנאמר זכור ה'
לדוד את כל ענותו, אשר נשבע לה' וגו' (תהלים קל"ב), לפיכך נקרא על
שמו, שנאמר ראה ביתך דוד (מלכים א' י"ב). ביום כלות משה להקים,
ולא נאמר ביום הקים, מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמידו
ומפרקו, ובאותו היום העמידו ולא פרקו, לכך נאמר ביום כלות משה
להקים, אותו היום כלו הקמותיו; וראש חדש ניסן היה, בשני נשרפה הפרה,
2 בשלישי הזו הזיה ראשונה, ובשביעי גלחו. הם נשיאי המטת, שהיו שוטרים
עליהם במצרים והיו מוכים עליהם, שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל (שמות
ה'). הם העמדים על הפקדים, שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל,
3 שנאמר ואתכם יהיו וגו' (במדבר א'). שש עגלת צב, אין צב אלא מחופים,
וכן בצבים ובפרדים (ישעיה ס"ו), עגלות מכוסות קרויות צבים. ויקריבו
אותם לפני המשכן, שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום.
אמר ר' נתן מה ראו הנשיאים להתנדב באן בתחלה ובמלאכת המשכן לא
התנדבו תחלה? אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו צבור מה שיתנדבו, ומה
שמחסרים אנו משלימין; כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שנאמר והמלאכה
היתה דים (שמות ל"ו), אמרו מעתה מה לנו לעשות? הביאו את אבני השהם
7 והמלואים לאפד ולחשן; לכך התנדבו כאן תחלה. כפי עבדתם, שהיה משא

אם הוא לשון כלוי, מפעלי ל"ה ומבנין הכבד הדגוש, ע"ח יום ענות אדם נפשו
ודומיו, או אם הוא לי כלה, מפעלי הכפל ומבנין הקל, ע"ח שמות ושאוף
אתכם (יחזקאל ל"ו ג'), ד שהוא מפעלי הכפל, לשון שמה ושאיה, שמה ושערורה
ודעיו. לכן הגרסא הנכונה כלות כתיב וכו', כלומר כלות ד יתפרש בל' ד כלוי גם
בל' כלה, ותפש הכתוב בלשנא דמשתמע לתרי אפי, לדרוש שביום הקמת המשכן היו
ישראל ככלה הנכנסת לחופה, ואמר כלות משה, לפי שמשה היה בדמות השושבין
שמכניסם לחופה, ולכן נופל הלשון כלות על משה, שהוא היה הפועל המכליל.

היידנהיים.

כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן 8
לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:
וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: 9
וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ 10
וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה 11
אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־
קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ס וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם 12
הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה:
וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק 13
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה 14
קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־ 15
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים 16 17
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: פ
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר: 18
הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה 19
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ

בני גרשון קל משל מררי, שהיו נושאין הקרשים והעמודים והאדנים. כי עבדת 9
הקדש עלהם, משא דבר הקדושה, הארון והשלחן וגו', לפיכך בכתף ישאו.
ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח, לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת 10
המשכן, נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו. ויקריבו הנשיאם את
קרבנם לפני המזבח, כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה
יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח, ועדין לא היה יודע משה היאך יקריבו, 11
אם כסדר תולדותם אם כסדר המסעות, עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו
למסעות, איש יומו. ביום הראשון, אותו היום נטל עשר עטרות, ראשון 12
למעשה בראשית, ראשון לנשיאים וכו' — כדאיתא בסדר עולם. למטה יהודה,
יחסו הכתוב על שבטו, ולא שגבה משבטו והקריב. או אינו אומר למטה
יהודה אלא שגבה משבטו והביא? ת"ל זה קרבן נחשון, משלו הביא.

8 וְיָת אַרְבְּעָא תּוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַּת פָּלְחַנְהוֹן: וְיָת ו אַרְבַּע
עֶגְלָן וְיָת תְּמַנְיָא תוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַּת פָּלְחַנְהוֹן בִּידָא דְאִיתָמָר
9 בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא: וְלִבְנֵי קְהָת לָא יְהַב אֲרֵי פָּלְחַן קוּדְשָׁא עֲלֵיהוֹן בְּכַתְפָּא
10 נָטְלִין: וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְרַבִּיוּ יָתֵהּ וְקָרִיבוּ
11 רַבְרְבַיָּא יָת קֻרְבַּנְהוֹן קֳדָם מַדְבְּחָא: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא
12 רַבָּא חַד לְיוֹמָא יְקָרְבוּן יָת קֻרְבַּנְהוֹן לַחֲנֻכַּת מַדְבְּחָא: וַהֲוָה דִמְקָרֵב
בְּיוֹמָא קַדְמָאָה יָת קֻרְבָּנֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה:
13 וְקֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא
חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא
14 דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא: בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִדְהַב
15 מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ
16 17 לַעֲלָתָא: צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין
דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שָׁנָה חַמְשָׁא דֵין קֻרְבְּנָא דְנַחְשׁוֹן
18 בַּר עַמִּינָדָב: בְּיוֹמָא תִנְיָנָא קָרִיב נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַבָּא דְיִשָּׂשכָר:
19 קָרִיב יָת קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ
מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן

13 14 שניהם מלאים סלת, למנחת נדבה. עשרה זהב, כתרגומו, משקל עשר
שקלי הקדש היה בה. מלאה קטרת, לא מצינו קטרת ליחיד ולא על מזבח
15 16 החיצון אלא זו בלבד, והוראת שעה היתה. פר אחד, מיוחד שבעדרו. שעיר
18 עזים אחד לחטאת, לכפר על קבר התהום טומאת ספק. הקריב נתנאל
בן צוער .... הקרב את קרבנו, מה ת"ל הקרב בשבטו של יששכר מה שלא
נאמר בכל השבטים? לפי שבא ראובן וערער ואמר אחר שקדמני יהודה אני
אקריב אני אחריו; אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען
לדגליהם, לכך אמר הקרב את קרבנו, והוא חסר י', שהוא משמע הַקְרֵב,
ל' צווי, שמפי הגבורה נצטוה הַקְרֵב. ומהו הקריב הקרב שני פעמים?
בשביל שני דברים זכה להקריב שֵׁנִי לשבטים, אחת שהיו יודעים בתורה,
שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים (ד"ה א' י"ב), ואחת שהם נתנו
עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו. וביסודו של רבי משה הדרשן מצאתי
19 אמר רבי פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו. קערת כסף, מנין
אותיותיו בגימטריא תתק"ל, כנגד שנותיו של אדם הראשון. שלשים ומאה
משקלה, על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן ק"ל היה, שנאמר
ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו וגו' (בראשית ה'). מזרק אחד
כסף, בגימטריא תק"כ, על שם נח שהעמיד תולדות בן ת"ק שנה ועל שם
כ' שנה שנגזרה גזרת המבול קודם תולדותיו — כמו שפרשתי אלא והיו ימיו

20 שְׁנֵיהֶ֣ם ׀ מְלֵאִ֗ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּ֥ף אַחַ֛ת
21 עֲשָׂרָ֥ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֞ד בֶּן־בָּקָ֗ר אַ֧יִל אֶחָ֛ד
22 23 כֶּֽבֶשׂ־אֶחָ֥ד בֶּן־שְׁנָת֖וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃
וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִים֮ בָּקָ֣ר שְׁנַ֒יִם֒ אֵילִ֤ם חֲמִשָּׁה֙ עַתֻּדִ֣ים חֲמִשָּׁ֔ה
כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה חֲמִשָּׁ֑ה זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן נְתַנְאֵ֖ל בֶּן־צוּעָֽר׃ פ
24 25 בַּיּוֹם֙ הַשְּׁלִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י זְבוּלֻ֑ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ קָרְבָּנ֞וֹ
קַֽעֲרַת־כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָה֮ מִשְׁקָלָהּ֒ מִזְרָ֤ק אֶחָד֙ כֶּ֔סֶף
שִׁבְעִ֥ים שֶׁ֖קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֑דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֣ם ׀ מְלֵאִ֗ים סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֥ה
26 בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּ֥ף אַחַ֛ת עֲשָׂרָ֥ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃
27 פַּ֣ר אֶחָ֞ד בֶּן־בָּקָ֗ר אַ֧יִל אֶחָ֛ד כֶּֽבֶשׂ־אֶחָ֥ד בֶּן־שְׁנָת֖וֹ לְעֹלָֽה׃
28 29 שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִים֮ בָּקָ֣ר
שְׁנַ֒יִם֒ אֵילִ֤ם חֲמִשָּׁה֙ עַתֻּדִ֣ים חֲמִשָּׁ֔ה כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה
חֲמִשָּׁ֑ה זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־חֵלֹֽן׃ פ
30 בַּיּוֹם֙ הָֽרְבִיעִ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י רְאוּבֵ֑ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃
31 קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָה֮ מִשְׁקָלָהּ֒ מִזְרָ֤ק
אֶחָד֙ כֶּ֔סֶף שִׁבְעִ֥ים שֶׁ֖קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֑דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֣ם ׀ מְלֵאִ֗ים
32 סֹ֛לֶת בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּ֥ף אַחַ֛ת עֲשָׂרָ֥ה זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה
33 קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֞ד בֶּן־בָּקָ֗ר אַ֧יִל אֶחָ֛ד כֶּֽבֶשׂ־אֶחָ֥ד בֶּן־שְׁנָת֖וֹ
34 35 לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִים֮ בָּקָ֣ר
שְׁנַ֒יִם֒ אֵילִ֤ם חֲמִשָּׁה֙ עַתֻּדִ֣ים חֲמִשָּׁ֔ה כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה
חֲמִשָּׁ֑ה זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִיצ֖וּר בֶּן־שְׁדֵיאֽוּר׃ פ
36 בַּיּוֹם֙ הַחֲמִישִׁ֔י נָשִׂ֖יא לִבְנֵ֣י שִׁמְע֑וֹן שְֽׁלֻמִיאֵ֖ל בֶּן־צוּרִֽישַׁדָּֽי׃
37 קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָה֮ מִשְׁקָלָהּ֒ מִזְרָ֤ק

שלה ועשרים שנה (בראשית ה'), לפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא נאמר מזרק כסף אחד, כמו שנאמר בקערה, לומר שאף אותיות של אחד

20 סלתא דפילא במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא
21 דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי דכר חד אמר חד
22 23 בר שתה לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא
תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא דין
24 קרבן נתנאל בר צוער: ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב בר
25 חילון: קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה
מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן
26 סלתא דפילא במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא
27 דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי דכר חד אמר חד
28 29 בר שתה לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא: ולנכסת קודשיא
תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנה חמשא דין
30 קרבן אליאב בר חילון: ביומא רביעאה רבא לבני ראובן אליצור
31 בר שדיאור: קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה
מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא
32 תרויהון מלן סלתא דפילא במשח למנחתא: בזיכא חדא מתקל
33 עשר סלעין היא דדהב מליא קטרת בוסמיא: תור חד בר תורי
34 דכר חד אמר חד בר שתה לעלתא: צפיר בר עזין חד לחטאתא:
35 ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני
36 שנה חמשא דין קרבן אליצור בר שדיאור: ביומא חמישאה רבא
37 לבני שמעון שלמיאל בר צורישדי: קרבנה מגסתא דכסף חדא

20 מצטרפות למנין. שבעים שקל, כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו. כף אחת,
כנגד התורה שנתנה מידו של הקב"ה. עשרה זהב, כנגד עשרת הדברות.
מלאה קטרת, גימטריא של קטרת תרי"ג מצות, ובלבד שתחליף ק' בד'
21 על ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק. פר אחד, כנגד אברהם, שנאמר בו ויקח בן
בקר (בראשית י"ח). איל אחד, כנגד יצחק, ויקח את האיל וגו' (בראשית
22 כ"ב). כבש אחד, כנגד יעקב, והכשבים הפריד יעקב (בראשית ל'). שעיר
23 עזים, לכפר על מכירת יוסף, שנאמר בו וישחטו שעיר עזים. ולזבח השלמים
בקר שנים, נגד משה ואהרן, שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.
אילם עתדים וכבשים. שלשה מינים, כנגד כהנים ולוים וישראלים, וכנגד תורה
נביאים וכתובים; שלש חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על
24 לוח אחד וחמש הכתובין על השני. עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן. ביום
השלישי נשיא וגו', ביום השלישי היה הנשיא המקריב לבני זבולן, וכן כלם;
אבל בנתנאל שנאמר בו הקריב נתנאל נופל אחריו הלשון לומר נשיא יששכר,
לפי שכבר הזכיר שמו והקרבתו, ובשאר שלא נאמר בהם הקריב נופל עליהם
לשון זה, נשיא לבני פלוני, אותו היום היה הנשיא המקריב לשבט פלוני.

אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה 38
קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ 39
לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 40 41
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ פ ששי
בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ קָרְבָּנוֹ 42 43
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ 44
פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ 45
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם 46 47
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ פ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ 48
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק 49
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה 50
קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ 51
לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 52 53
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ פ
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ 54
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק 55

מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקָלֵהּ שַׁבְעִין
סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא:
38 בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:
39 40 תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא: צְפִיר בַּר
41 עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרִי חַמְשָׁא גַּדְיֵי
חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי:
42 43 בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל: קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא
דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקָלֵהּ
שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח
44 לְמִנְחָתָא: בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת
45 בּוּסְמַיָּא: תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:
46 47 צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי
חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן אֶלְיָסָף בַּר
48 דְּעוּאֵל: בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד:
49 קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא
חַד דִּכְסַף מַתְקָלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא
50 דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא: בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב
51 מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ
52 53 לַעֲלָתָא: צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין
דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי-חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן אֱלִישָׁמָע
54 בַּר עַמִּיהוּד: בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:
55 קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִּכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא

אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה 56
קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ 57
לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 58 59
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ פ
בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ 60
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ 61
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה 62
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־ 63
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח 64 65
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ פ
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ 66 67
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ 68
פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ 69
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם 70 71
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ פ שביעי.
בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ 72
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק 73

חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סָלְתָּא
56 דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב
57 מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר
58 59 שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃ צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃ וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין
תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן
60 גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃ בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן
61 בַּר גִּדְעֹנִי׃ קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה
מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא
62 תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סָלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל
63 עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי
64 דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃ צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃
65 וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי
66 שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃ בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא
67 לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃ קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה
וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין
68 בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סָלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ בָּזִיכָא
69 חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ תּוֹר חַד
70 בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃ צְפִיר בַּר עִזִּין חַד
71 לְחַטָּאתָא׃ וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא
72 אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃ בְּיוֹמָא חַד
73 עֲשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃ קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף
חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ

אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
74 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
75 קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
76 77 לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ פ
78 בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־
79 עֵינָן׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
80 מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
81 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
82 83 אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ פ
84 זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת
85 זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף
וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־
86 מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת
קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת
ששי 87 עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם
88 וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח

84 ביום המשח אתו, בו ביום שנמשח הקריב. ומה אני מקיים אחרי המשח? שנמשח תחלה ואח"כ הקריב. או אחרי המשח לאחר זמן, ולא בא ללמד ביום

שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח
74 לְמִנְחָתָא: בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת
75 בּוּסְמַיָּא: תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:
76 77 צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא
גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שָׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:
78 79 בְּיוֹמָא תְּרֵי עֲשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן: קֻרְבָּנֵהּ
מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרְקָא חַד
דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא
80 דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא: בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב
81 מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ
82 83 לַעֲלָתָא: צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא: וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין
דִּכְרֵי חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שָׁנָה חַמְשָׁא דֵּין קֻרְבַּן אֲחִירַע
84 בַּר עֵינָן: דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ מִן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל
מְגִיסֵי כַסְפָּא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי מִזְרְקֵי כַסְפָּא תְּרֵין עֲשַׂר בָּזִיכֵי דְּדַהֲבָא
85 תַּרְתָּא עַשְׂרֵי: מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דִמְגִיסְתָא חֲדָא דְּכַסְפָּא
וְשַׁבְעִין דְּמִזְרְקָא חַד כָּל כְּסַף מָנַיָּא תְּרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה בְּסִלְעֵי
86 קוּדְשָׁא: בָּזִיכֵי דְּדַהֲבָא תַּרְתֵּי עַשְׂרֵי מַלְיָן קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא מַתְקַל
עֲשַׂר סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דְבָזִיכָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהַב בָּזִיכַיָּא מְאָה
87 וְעַשְׂרִין: כָּל תּוֹרֵי לַעֲלָתָא תְּרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין דִּכְרִין תְּרֵי עֲשַׂר אִמְּרִין
בְּנֵי שָׁנָה תְּרֵי עֲשַׂר וּמִנְחַתְהוֹן וּצְפִירֵי בַּר עִזִּין תְּרֵי עֲשַׂר לְחַטָּאתָא:
88 וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא עַשְׂרִין וְאַרְבְּעָא תּוֹרִין דִּכְרִין שִׁתִּין גַּדְיִין

המשח אלא לומר שנמשח ביום? כשהוא אומר ביום משחו אותם, למדנו שנמשח
ביום; ומה תלמוד לומר ביום המשח אתו? ביום שנמשח הקריב. קערת
85 כסף שתים עשרה, הם הם שהתנדבו, ולא אירע בהם פסול. שלשים ומאה
הקערה האחת, וגו׳, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר שלשים ומאה
משקלה ולא פרש באיזו שקל, לכך חזר ושנאה כאן, וכלל בכולן כל כסף
הכלים בשקל הקדש. כל כסף הכלים וגו׳, למדך שהיו כלי המקדש
86 מכוונים במשקלן, שוקלן אחד אחד ושוקלן כולן כאחד לא רבה ולא מעט.
כפות זהב שתים עשרה, למה נאמר? לפי שנאמר כף אחת עשרה זהב,
היא של זהב ומשקלה עשרה שקלים של כסף. או אינו אלא כף אחת של
כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב, ושקלי זהב אין משקלם שוה לשל כסף?

הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים
שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
89 הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־
אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃ פ
בהעלתך
ח 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 2 דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ
3 שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
4 הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה
הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא
כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה
אֶת־הַמְּנֹרָה׃ פ
5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ 6 קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה
עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ
8 בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת

תלמוד לומר כפות זהב, של זהב היו. 89 ובבא משה. שני כתובים המכחישים זה את זה, שלישי בא והכריע ביניהם; כתוב אחד אומר וידבר ה' אליו מאהל מועד, והוא חוץ לפרוכת, וכתוב אומר ודברתי אתך מעל הכפרת, בא זה והכריע ביניהם, משה בא אל אוהל מועד ושם שומע את הקול הבא מעל הכפרת מבין שני הכרובים, הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרובים ומשם יצא לאהל מועד. מִדַּבֵּר, כמו מתדבר, כבודו של מעלה לומר כן, מדבר בינו לבין עצמו ומשה שומע מאליו. וידבר אליו. למעט את אהרן מן הדברות. וישמע את הקול, יכול קול נמוך? תלמוד לומר את הקול, הוא הקול שנדבר עמו בסיני. ובשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל.

2 בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת נשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו; אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות! בהעלתך, על שם עולה כתב בהדלקתן ל' עליה, שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה

שִׁתִּין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה שִׁתִּין דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בָּתַר דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ:
89 וְכַד־עָלֵיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמַלָּלָא עִמֵּהּ וּשְׁמַע יָת קָלָא דְּמִתְמַלַּל
עִמֵּהּ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא
וּמִתְמַלַּל עִמֵּהּ:

ח

1 2 וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ
3 יָת בּוֹצִינַיָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנַרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוֹצִינַיָּא: וַעֲבַד
כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵל אַפֵּי מְנַרְתָּא אַדְלֵק בּוֹצִינַהָא כְּמָא־דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
4 מֹשֶׁה: וְדֵין עוֹבַד מְנַרְתָּא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁידַהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא
5 הִיא כְּחֶזְוָא דִּי אַחֲזֵי יְיָ יָת־מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנַרְתָּא: וּמַלִּיל יְיָ עִם
6 7 מֹשֶׁה לְמֵימַר: קָרֵב יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן: וּכְדֵין
תַּעְבֵּד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדִּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר
8 עַל כָּל בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדְכּוֹן: וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי

היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב. אל מול פני המנורה, נר
האמצעי, שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה. יאירו שבעת הנרות, ששה
שעל ששת הקנים, שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן
שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי. ולמה? כדי שלא יאמרו
3 לאורה הוא צריך. ויעש כן אהרן, להגיד שבחו של אהרן, שלא שנה.
4 וזה מעשה המנרה, שהראהו הקב"ה באצבע, לפי שנתקשה בה, לכך נאמר
וזה. מקשה בטדי"ץ בלעז (battue, געשלאגען), לשון דא לדא נקשן (דניאל
ה'). עשת של ככר זהב היתה, ומקיש בקורנס וחותך בכשיל לפשט איבריה
כתקונן; ולא נעשית אברים אברים על ידי חבור. עד ירכה עד פרחה,
ירכה היא השדה שעל הרגלים, חלול, כדרך מנורות כסף שלפני השרים. עד
ירכה עד פרחה, כלומר גופה של מנורה כולה וכל התלוי בה; עד ירכה,
שהוא אבר גדול, עד פרחה, שהוא מעשה דק שבה, הכל מקשה. ודרך
עד לשמש בלשון זה, כמו מגדיש ועד קמה ועד כרם זית (שופטים ט"ו).
כמראה אשר הראה וגו', כתבנית אשר הראהו בהר, כמו שנאמר וראה
ועשה בתבניתם וגו' (שמות כ"ה). כן עשה את המנרה, מי שעשאה. ומדרש
6 אגדה על ידי הקב"ה נעשית מאליה. קח את הלוים, קחם בדברים: אשריכם
7 שתזכו להיות שמשים למקום! הזה עליהם מי חטאת, של אפר הפרה, מפני
טמאי מתים שבהם. והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו
כפרה על הבכורות שעבדו ע"ז, והיא קרויה זבחי מתים, והמצרע קרוי מת,
8 הזקיקם תגלחת כמצרעים. ולקחו פר בן בקר, והוא עולה, כמו שכתוב
ועשה את האחד עולה, והוא קרבן צבור בע"ז. ופר שני, מה תלמוד לומר
שני? לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת; ובזו יש סמך

בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃ וְהִקְרַבְתָּ 9
אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־ 10
יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם 11
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת יְהוָה׃ וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ 12
הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה
לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי 13
בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃ וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם 14
שני מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ * וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם 15
לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה׃ כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 16
תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי
אֹתָם לִי׃ כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה 17
בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי׃
וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶתְּנָה 18 19
אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־ 20
יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־
עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם 21
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן

לדבריו בתורת כהנים. ואומר אני שהוראת שעה היתה, ששעיר היה להם להביא לחטאת ע"ז עם פר העולה. והקהלת את כל עדת בני ישראל, לפי 9

ומנחתה סלתא דפילא במשח ותור תנין בר תורי תסב לחטאתא:
9 ותקרב ית לואי קדם משכן זמנא ותכנש ית כל כנשתא דבני ישראל:
10 ותקרב ית לואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על לואי:
11 וירים אהרן ית לואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון למפלח
12 ית פלחנא דיי: ולואי יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ויעבד ית
13 חד חטאתא וית חד עלתא קדם יי לכפרא על לואי: ותקים ית לואי
14 קדם אהרן וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא קדם יי: ותפרש ית
15 לואי מגו בני ישראל ויהון משמשין קדמי לואי: ובתר כן יעלון
16 לואי למפלח ית משכן זמנא ותדכי יתהון ותרים יתהון ארמא: ארי
אפרשא מפרשין אנון לי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא
17 כלא מבני ישראל קרבית יתהון קדמי: ארי דילי כל בוכרא בבני
ישראל באנשא ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים
18 אקדשית יתהון קדמי: וקרבית ית לואי חלף כל בוכרא בבני ישראל:
19 ויהבית ית לואי מסירין ׀ לאהרן ולבנוהי מגו בני ישראל למפלח
ית פלחן בני ישראל במשכן זמנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהי
20 בבני ישראל מותא במקרב בני ישראל לקודשא: ועבד משה ואהרן
וכל כנשתא דבני ישראל ללואי ככל די־פקיד יי ית משה ללואי
21 כן עבדו להון בני ישראל: ואדכיו לואי וחורו לבושיהון וארים

שהלוים נתנים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את
11 ידיהם עליהם. והניף אהרן את הלוים תנופה, כדרך שאשם מצורע טעון
תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו, הראשונה לבני קהת, לכך נאמר
בם והיו לעבד את עבדת ה׳, לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם, הארון
והשלחן וגו׳, השניה לבני גרשון, לכך נאמר בה תנופה לה׳, שאף עליהם
היתה עבודת הקדש, יריעות וקרסים הנראות בבית קדש הקדשים, והשלישית
16 17 לבני מררי. נתנים נתנים, נתונים למשא, נתונים לשיר. פטרת, פתיחת. כי
לי כל בכור, שלי היו הבכורות בקו הדין, שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים.
19 לקחתי אתם לי, עד שטעו בעגל, ועכשו ואקח את הלוים. ואתנה וגו׳.
חמשה פעמים נאמר ,,בני ישראל" במקרא זה, להודיע חבתן, שנכפלו
אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה. וכן ראיתי בבראשית רבה.
ולא יהיה בבני ישראל נגף, שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו
20 יהיה נגף. ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל וגו׳, משה העמידן

22 לְטַהֲרָם: וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
23 אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס וַיְדַבֵּר יְהוָה
24 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
25 שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: וּמִבֶּן
חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:
26 וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה
לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ שלישי
ט 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
2 לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וְיַעֲשׂוּ
3 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו
4 וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
5 לַעֲשֹׂת הַפָּסַח: וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר
6 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי אֲנָשִׁים
אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח
בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:
7 וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ
אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ
8 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה
מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ

22 ואהרן הניפם וישראל סמכו את ידיהם. כאשר צוה ה'.... כן עשו, להגיד
שבח העושין והנעשה בהם, שאחד מהם לא עכב. 24 (זאת אשר ללוים, שנים
פוסלים בהם, ואין המומין פוסלים בהם.) מבן חמש ועשרים, ובמקום
אחר אומר מבן שלשים שנה (במדבר ד'), הא כיצד? מבן כ"ה בא ללמוד

22 אהרן יתהון ארמא קדם יי וכפר עליהון אהרן לדכואיהון: ובתר כן
עלו לואי למפלח ית פלחנהון במשכן זמנא קדם אהרן וקדם בנוהי
23 כמא־די פקיד יי ית משה על לואי כן עבדו להון: ומליל יי עם
24 משה למימר: דא די ללואי מבר חמש ועשרין שנין ולעלא ייתי
25 לחילא חילא בפלחן משכן זמנא: ומבר חמשין שנין יתוב מחיל
26 פלחנא ולא יפלח עוד: וישמש עם אחוהי במשכן זמנא למטר מטרא
ט 1 ופלחנא לא יפלח כדין תעבד ללואי במטרתהון: ומליל יי עם משה
במדברא־דסיני בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא
2 3 קדמאה למימר: ויעבדון בני ישראל ית פסחא בזמנה: בארבעת
עשרא יומא בירחא הדין בין שמשיא תעבדון יתה בזמנה ככל־
4 גזרתיה וככל־דחזי־לה תעבדון יתה: ומליל משה עם בני ישראל
5 למעבד פסחא: ועבדו ית פסחא בניסן בארבעת עשרא יומא לירחא
בין שמשיא במדברא דסיני ככל די פקיד יי ית משה כן עבדו בני
6 ישראל: והוו גבריא די הוו מסאבין לטמי־נפשא דאנשא ולא־יכילו
למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא
7 ההוא: ואמרו גבריא האנון לה אנחנא מסאבין לטמי נפשא דאנשא
למא נתמנע בדיל־דלא לקרבא ית קרבנא דיי בזמנה בגו בני ישראל:
8 ואמר להון משה אוריכו עד דאשמע מה דאתפקד קדם יי על

הלכות עבודה, ולומד חמשה שנים, בן שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה
25 סמן יפה במשנתו בחמשה שנים ששוב אינו רואה. ולא יעבד עוד עבודת משא
בכתף, אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות, וזהו ושרת את
26 אחיו, עם אחוהי, כתרגומו. לשמר משמרת, לחנות סביב לאהל ולהקים
1 ולהוריד בשעת המסעות. בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר לא נאמרה
עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו?
מפני שהיא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא
2 3 הקריבו אלא פסח זו בלבד. במועדו, אף בשבת, במועדו, אף בטומאה. ככל
חקתיו, אלו מצות שבגופו, שה תמים זכר בן שנה. וככל משפטיו, אלו
מצות שעל גופו ממקום אחר, כגון שבעת ימים למצה ולבעור חמץ. (ס״א
מצות שבגופו שה תמים, זכר בן שנה, שעל גופו צלי אש, ראשו על כרעיו
4 ועל קרבו, שחוץ לגופו מצה ובעור חמץ.) וידבר משה וגו׳, מה תלמוד
לומר? והלא כבר נאמר וידבר משה את מועדי ה׳ (ויקרא כ״ג)? אלא
6 כששמע פרשת מועדים מסיני אמרה להם, וחזר והזהירם בשעת מעשה. לפני
משה ולפני אהרן, כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום; ולא יתכן
7 לומר זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו? למה נגרע?
אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה. אמרו לו יזרק הדם עלינו בכהנים
טהורים ויאכל הבשר לטהורים. אמר להם עמדו ואשמעה, כתלמיד המובטח

9 10 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה
11 לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה׃ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת
12 וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא
13 יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא
טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ
14 חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה
פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה
15 אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ ס רביעי וּבְיוֹם
הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת
16 וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר׃ כֵּן
17 יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה׃ וּלְפִי הֵעָלוֹת
הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם
18 אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ עַל־פִּי יְהוָה
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן
19 הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים
רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ׃
20 וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי
21 יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ׃ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן
מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה

לשמוע דבר מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה! ולאויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן; שמגלגלין זכות על ידי זכאי. 10 או בדרך רחקה, נקוד עליו, לומר לא שרחוקה ודאי, אלא שהיה חוץ

9
10 דִּי־לְכוֹן: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר גְּבַר
גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאָב ׀ לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן
11 אוֹ לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם־יְיָ: בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא
12 יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ: לָא יַשְׁאֲרוּן
מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יִתְבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן
13 יָתֵהּ: וְגַבְרָא דְהוּא דְכֵי וּבְאוֹרַח לָא הֲוָה וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּצֵי
אֱנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ אֲרֵי ׀ קֻרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרִיב בְּזִמְנֵהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל
14 גַּבְרָא הַהוּא: וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כִּגְזֵרַת
פִּסְחָא וְכִדְחָזֵי לֵהּ כֵּן יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵא לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא
15 דְאַרְעָא: וּבְיוֹמָא דְּאִתָּקַם יָת מַשְׁכְּנָא חֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא
16 דְסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵזוּ אֶשָּׁתָא עַד צַפְרָא: כֵּן הֲוָה
17 תְדִירָא עֲנָנָא חָפֵי־לֵהּ וְחֵזוּ אֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא: וּלְפוּם אִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא
מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמָּן עֲנָנָא
18 תַּמָּן שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא
19 דַיְיָ שָׁרַן כָּל יוֹמֵי דִּי־שָׁרֵי עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרַן: וּבְאוֹרָכוּת עֲנָנָא
עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ
20 וְלָא נָטְלִין: וְאִית דִּי־הֲוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא
21 דַיְיָ שָׁרַן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין: וְאִית דִּי־הֲוָה עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד
צַפְרָא וּמִסְתַּלַּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֵמָם וְלֵילֵי וּמִסְתַּלַּק עֲנָנָא

לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה. פסח שני מצה וחמץ עמו בבית, ואין בו
14 יום טוב, ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו. וכי יגור אתכם גר ועשה
פסח, יכול כל המתגייר יעשה פסח מִיד? ת"ל חקה אחת וגו'; אלא כך
משמעו: וכי יגור אתכם גר, ובא עת לעשות פסח עם חבריו, כחקה וכמשפט
15 יעשה. המשכן לאהל העדת, המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות.
17 יהיה על המשכן, כמו הֹוֶה על המשכן*). וכן לשון כל הפרשה. העלות
הענן, כתרגומו אסתלקות, וכן ונעלה הענן; ולא יתכן לכתוב ולפי עלות
הענן, ועלה הענן, שאין זה לשון סלוק אלא צמוח ועלייה, כמו והנה עב
18 קטנה ככף איש עולה מים (מלכים א' י"ח). על פי ה' יסעו, שנינו במלאכת
המשכן: כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי
בני יהודה כמין קורה; תקעו והריעו ותקעו, ולא היה מהלך עד שמשה אומר
„קומה ה'!" ונסע דגל מחנה יהודה. זו בספרי. ועל פי ה' יחנו, כיון שהיו
ישראל חונים, עמוד הענן מִתַּמֵּר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין
סוכה, ולא היה נפרש עד שמשה אומר „שובה ה' רבבות אלפי ישראל!"
20 הוי אומר על פי ה' וביד משה. ויש, כלומר ופעמים. ימים מספר, ימים

*) עיין שמות ט"ו ו', עמוד 316.

לאווענשטיין.

וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ׃ אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ 22
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ
וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ׃ עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־ 23
מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף י 1 2
מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע
אֶת־הַמַּחֲנוֹת׃ וְתָקְעוּ בָּהֵן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־ 3
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ 4
הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ 5
הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ 6
הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם׃
וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ׃ וּבְנֵי אַהֲרֹן 7 8
הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר 9
אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃ וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם 10
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל
זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי.
וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה 11
הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת׃ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם 12

מועטים. או ימים, שנה, כמו ימים תהיה גאולתו. מקשה, מן הֶעֶשֶׁת תעשם 22
בהקשת הקורנס. למקרא העדה, כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם 2
ותקראם לאסוף אליך תקראם על ידי חצוצרות. ולמסע את המחנות, בשעת
סלוק מסעות תתקעו בהם לסמן. נמצאת אתה אומר על פי שלשה היו נוסעים,
על פי הקב"ה וע"פ משה וע"פ חצוצרות. ותקעו בהן, בשתיהן, והוא סמן 3

22 ונטלין: או־תרין־יומין או ירחא או עדן־בעדן באורכות עננא על
משכנא למשרי עלוהי שרן בני ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה
23 נטלין: על מימרא דיי שרן ועל מימרא דיי נטלין ית מטרת מימרא
י 1 דיי נטרין על מימרא דיי בידא דמשה: ומליל יי עם משה למימר:
2 עבד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהין ויהוין לך לערעא
3 כנשתא ולאטלא ית משריתא: ויתקעון בהין ויזדמנון לותך כל
4 כנשתא לתרע משכן זמנא: ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לותך רברביא
5 רישי אלפיא דישראל: ותתקעון יבבתא ויטלון משריתא דשרן
6 קדומא: ותתקעון יבבתא תנינות ויטלון משריתא דשרן דרומא
7 יבבא יתקעון למטלניהון: ובמכנש ית קהלא תתקעון ולא תיבבון:
8 ובני אהרן כהניא יתקעון בחצוצרתא ויהוין לכון לקים עלם לדריכון:
9 וארי תעלון לאגחא קרבא בארעכון על מעיקי דמעיקין לכון ותיבבון
בחצוצרתא וייעול דוכרניכון לטבא קדם יי אלהכון ותתפרקון
10 מסנאיכון: וביום חדותכון ובמועדיכון וברישי ירחיכון ותתקעון
בחצוצרתא על עלותכון ועל נכסת קודשיכון ויהוין לכון לדוכרנא
11 קדם אלהכון אנא יי אלהכון: והוה בשתא תניתא בירחא תנינא
12 בעשרין לירחא אסתלק עננא מעלוי משכנא דסהדותא: ונטלו בני
ישראל למטלניהון ממדברא דסיני ושרא עננא במדברא דפארן:

4 למקרא העדה, שנאמר ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד. ואם
באחת יתקעו, הוא סמן למקרא הנשיאים, שנאמר ונועדו אליך הנשיאים,
5 ואף הן יעידתן אל פתח אהל מועד. ומגזרה שוה הוא בא בספרי. ותקעתם
תרועה, סמן מסע המחנות, תקיעה תרועה ותקיעה. כך הוא נדרש בספרי
7 מן המקראות היתרים. ובהקהיל את הקהל וגו', לפי שהוא אומר והיו לך
למקרא העדה ולמסע את המחנות, מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים
ובשתיהן, שנאמר ותקעו בהן וגו', אף מסע המחנות בשתיהם. יכול מה מסע
המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע, ומעתה
אין חלוק בין מקרא העדה למסע את המחנות? תלמוד לומר ובהקהיל את
הקהל וגו', לומר שאין תרועה למקרא העדה, והוא הדין לנשיאים. הרי
סמן לשלשתם, מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת, וזו וזו אין בהן תרועה,
8 ומסע המחנות בשתים, על ידי תרועה ותקיעה. ובני אהרן יתקעו, במקראות
10 ובמסעות הללו. על עלתיכם, בקרבן צבור הכתוב מדבר. אני ה' אלהיכם.
מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר ותקעתם, הרי שופרות,
11 לזכרון, הרי זכרונות, אני ה' אלהיכם, זו מלכיות וכו'. בחדש השני,
נמצאת אתה אומר י"ב חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב, שהרי בר"ח סיון חנו
12 שם ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה. למסעיהם, כמשפט המפורש
למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון. במדבר פארן, קברות התאוה במדבר

13 מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה
14 עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה
15 בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ וְעַל־
16 צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה
17 בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־
18 גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
19 לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה
20 בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־
21 גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ
22 וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־
23 אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ וְעַל־
24 צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ וְעַל־צְבָא
25 מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה
בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר
26 בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
27 28 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה מַסְעֵי
29 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ׃ ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ
30 וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו

17 פארן היה, ושם חנו ממסע זה. והורד המשכן, כיון שנוסע דגל יהודה
נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון, שנאמר ובא אהרן
ובניו בנסע המחנה (במדבר ד'), ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן
וטוענין אותו בעגלות, והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין
ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ואחר כך ונסעו הקהתים.
21 נשאי המקדש, נושאי דברים המקודשים. והקימו את המשכן, בני גרשון
ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהיה

13 14 וּנְטַלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַייָ בִּידָא דְמשֶׁה: וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית
15 בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב: וְעַל
16 חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר: וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא
17 דִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵילוֹן: וּמִתְפָּרַק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
18 וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא: וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל
19 חֵילֵהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר: וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
20 21 בַּר צוּרִישַׁדָּי: וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְעוּאֵל: וְנָטְלִין
22 בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵהוֹן: וְנָטֵל טֵקַס
23 מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד: וְעַל
24 חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר: וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא
25 דִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי: וְנָטֵל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנִישׁ
26 לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי: וְעַל חֵילָא
27 דְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן: וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי
28 נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן: אִלֵּין מַטְּלָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטָלוּ:
29 וַאֲמַר משֶׁה לְחבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְמשֶׁה נָטְלִין | אֲנַחְנָא
לְאַתְרָא דִי אֲמַר יְיָ יָתֵהּ אֶתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אֲרֵי יְיָ
30 מַלִּיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר לֵהּ לָא אֵיזֵל אֱלָהֵן לְאַרְעִי

הענן שוכן. וסמן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה. והם חונים ועדין בני
קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון ובני מררי
מקימין את המקדש, וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין
בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות. וזהו משמעות המקרא: והקימו מקימי
25 המשכן אותו עד — טרם — בואם של בני קהת. מאסף לכל המחנות, גמרא
ירושלמית: לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה,
וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. אית מאן דאמר כְּתֵבָה היו מהלכין,
ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו (במדבר ב׳), ואית דאמרי בקורה היו
28 מהלכין, ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות. אלה מסעי, זה סדר מסעיהם.
29 ויסעו, ביום ההוא נסעו. חבב, הוא יתרו, שנאמר מבני חובב חותן משה
(שופטים ד׳); ומה ת"ל ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב׳)? שהתינוקות
קורין לאבי אביהן אבא. ושמות הרבה היו לו: יתרו על שם שִׁיֵּתֵר פרשה
אחת בתורה, חובב, על שחבב את התורה וכו׳. נוסעים אנחנו אל המקום,
מיד, עד שלשה ימים אנו נכנסים לארץ; שבמסע זה הראשון נסעו על מנת
להכנס לארץ ישראל, אלא שחטאו במתאוננים. ומפני מה שתף משה עצמו
30 עמהם? שעדין לא נגזרה גזרה עליו, וכסבור שהוא נכנס. אל ארצי ואל

31 לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃ וַיֹּאמֶר
אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ
32 לָּנוּ לְעֵינָיִם׃ וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר
33 יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃ וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
34 יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃ וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם
35 מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ס ששי. ׆ נו״ן מנוזרת. וַיְהִי בִּנְסֹעַ
הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ׀ יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ
36 מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת
אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ ׆ נו״ן מנוזרת.

יא

1 וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר
2 אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה׃ וַיִּצְעַק
הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ׃
3 וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ

31 מולדתי, אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי. אל נא תעזב, אין נא אלא
לשון בקשה, שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה, סבור היה שיש לגרים חלק
בארץ, עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו. כי על כן ידעת חנתנו
במדבר, כי נאה לך לעשות זאת, על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים
וגבורות שנעשו לנו. כי על כן ידעת, כמו על אשר ידעת, וכמו כי על
כן לא נתתיה לשלה בני (בראשית ל"ח), כי על כן עברתם (שם י"ח),
כי על כן באו (שם י"ט), כי על כן ראיתי פניך (שם ל"ג). והיית לנו
לעינים, לשון עבר, כתרגומו. דבר אחר לשון עתיד, כל דבר ודבר שיתעלם
מעינינו תהיה מאיר עינינו. דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו,
32 שנאמר ואהבתם את הגר (דברים י'). והיה הטוב ההוא וגו', מה טובה
הטיבו לו? אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק
אמה על ת"ק אמה, והניחוהו מלחלוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו
הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו, ליונדב בן רכב, שנאמר ובני
33 קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (שופטים א'). דרך שלשת ימים,
מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקב"ה חפץ להכניסן לארץ מיד.
וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים, זה הארון היוצא עמהם
למלחמה, ובו שברי לוחות מונחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן
34 להם מקום חנייתם. וענן ה' עליהם יומם, שבעה עננים כתובים במסעיהם,

31 ולילדותי אזיל: ואמר לא כען תשבוק יתנא ארי על כן ידעת
32 כד הוינא שרן במדברא וגבורן דאתעבידן לנא חזיתא בעיניך: ויהי
33 ארי תיזל עמנא ויהי טבא ההוא די יוטיב יי עמנא ונוטיב לך: ונטלו
מטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי מהלך תלתא יומין וארון קימא
דיי נטל*) קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנאה להון אתר בית
34 35 מישרי: וענן יקרא דיי עליהון בימכא במטלהון מן משריתא: והוה
במטל ארונא ואמר משה אתגלי יי ויתבדרון סנאיך ויערקון בעלי
36 דבבך מן קדמך: ובמשרוהי אמר תוב יי שרי ביקרך בגו רבות
יא 1 אלפיא דישראל: והוה עמא כד מסתקפין ביש קדם יי ושמיע קדם
יי ותקיף רגזיה ודלקת בהון אשתא מן קדם יי ושיציאת בסיפי
2 משריתא: וצוח עמא על משה וצלי משה קדם יי ואשתקעת אשתא:
3 וקרא שמא דאתרא ההוא דלקתא ארי דלקת בהון אשתא מן קדם

---

*) נראה נָטֵל, כי לשון בינוני הוא. ובספרים אחרים נְטַל. הירנהיים.

ארבע מארבע רוחות, ואחד למעלה, ואחד למטה, ואחד לפניהם מנמיך את
35 הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים. ויהי בנסע הארן. עשה
לו סמניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו; ולמה נכתב כאן? כדי
להפסיק בין פורענות לפורענות וכו׳ — כדאיתא בכל כתבי הקדש. קומה
ה׳, לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים, היה משה אומר עמוד
והמתן לנו ואל תתרחק יותר! תנחומא בויקהל. ויפצו איביך, המכונסין.
וינסו משנאיך, אלו הרודפים. משנאיך, אלו שונאי ישראל; שכל
השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר ומשנאיך
36 נשאו ראש, ומי הם? על עמך יערימו סוד (תהלים פ״ג). שובה ה׳, מנחם
תרגמו לשון מרגוע, וכן בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל׳). רבבות אלפי
ישראל, מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות.
1 ויהי העם כמתאוננים, אין העם אלא רשעים, וכן הוא אומר מה אעשה
לעם הזה (שמות י״ז), ואומר העם הרע הזה (ירמיה י״ג), וכשהם כשרים
קרואים עמי, שנאמר שלח עמי (שמות ה׳), עמי מה עשיתי לך? (מיכה
ו׳). כמתאוננים, אין מתאוננים אלא לשון עלילה, מבקשים עלילה היאך
לפרוש מאחרי המקום; וכן הוא אומר בשמשון, כי תואנה הוא מבקש (שופטים
י״ד). רע באזני ה׳, תואנה שהיא רעה באזני ה׳, שמתכוונים שתבא באזניו
ויקניט; אמרו אוי לנו, כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מעינוי
הדרך! ויחר אפו, אני הייתי מתכוין לטובתכם, שתכנסו לארץ מיד. בקצה
המחנה, במוקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. ר׳ שמעון בן מנסיא אומר
2 בקצינים שבהם ובגדולים. ויצעק העם אל משה. משל למלך בשר ודם
שכעס על בנו, והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא!
ותשקע האש, שקעה במקומה, שאלו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת

4 יְהוָה׃ וְהָֽאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם
5 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר׃ זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה
אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים
6 וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃ וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ
7 יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃ וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא
8 וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃ שָׁטוּ הָעָם וְלָֽקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם
אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה
9 טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן׃ וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה
10 יֵרֵד הַמָּן עָלָיו׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו
אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּֽחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע׃
11 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־
מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃
12 הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ
כִּֽי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
13 עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃ מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת
לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּֽי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵֽלָה׃
14 לֹֽא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד

4 והולכת כל אותו הרוח. והאספסף, אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים. וישבו גם בני ישראל ויבכו עמהם. מי יאכלנו בשר? וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' (שמות י"ב)? ואם תאמר אכלום? והלא בכניסתם לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' (במדבר ל"ב)? אלא שמבקשים עלילה.
5 אשר נאכל במצרים חנם, אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם, והלא כבר נאמר ותבן לא ינתן להם (שמות ה'), אם תבן לא היו נותנים להם חנם דגים היו נותנים להם חנם? ומהו אומר חנם? חנם מן המצות. את הקשאים וגו'. אר"ש מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו? מפני שהן קשים למניקות; אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך וכו' — כדאיתא בספרי. הקשאים, הם קוקומ"ברש (concombres, גורקען) בלעז. אבטחים, בורי"קש (bourrache, באָררעטש). החציר, כריתין, פור"ילש (porreau, poireau, לויך), ותרגומו

4 יְיָ: וַעֲרַבְרְבִין דִּי בֵינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֶלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
5 וַאֲמָרוּ מַן יֵיכְלִנָנָא בִּסְרָא: דְּכִירַן אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא דַהֲוֵינָא אָכְלִין
6 בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינַיָּא וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי: וּכְעַן
7 נַפְשָׁנָא תְאִיבָא לֵית כָּל מִדַּעַם אֱלָהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא: וּמַנָּא כְּבַר זְרַע
8 גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֵזוּ בְּדֻלְחָא: שָׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין
בְּרֵיחַיָּא אוֹ דְצָבֵי דָאִיךְ בִּמְדֻכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ
9 גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעֲמֵהּ כִּטְעֵם דְּלִישׁ בִּמְשַׁח: וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא
10 לֵילְיָא נָחֵת מַנָּא עֲלוֹהִי: וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכַן לְזַרְעֲיָתְהוֹן גְּבַר
11 בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵיף רֻגְזָא דַיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ: וַאֲמַר מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
12 לְשַׁוָּאָה יָת מְטוֹל כָּל עַמָּא הָדֵין עֲלָי: הַאַב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם
בְּנַי אִנּוּן דְּאָמַרְתְּ לִי סוֹבַרְהִי בְּתָקְפָךְ כְּמָא דִמְסוֹבַר תְּרְבִּינָא יָת יַנְקָא
13 עַל אַרְעָא דִּי קַיֶּמְתָּא לַאֲבָהָתוֹהִי: מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמֵיהַב לְכָל עַמָּא
14 הָדֵין אֲרֵי־בָכַן עֲלַי לְמֵימַר הַב לָנָא בִּסְרָא וְנֵיכוּל: לֵית אֲנָא יָכִיל

6/7 ית בוציניא וכו'. אל המן עינינו, מן בשחר מן בערב. והמן כזרע גד, מי שאמר זו לא אמר זו; ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו, והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו', כלומר ראו באי עולם, על מה מתלוננים בני! והמן כך וכך הוא חשוב! כזרע גד, עגול כגידא זרע קוליי"נדר (קאריאנדער). בדלח,
8 שם אבן טובה. שטו, אין שייט אלא לשון טיול, איספנ"ייר (se répandre, s'épandre, זיך פערברייטען, אוזהערטוויפען), בלא עמל. וטחנו ברחים וגו', לא ירד ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין. בפרור, קדרה. לשד השמן, לחלוח של שמן. כך פרשו דונש; ודומה לו נהפך לשדי בחרבוני קיץ (תהלים ל"ב), והל' יסוד, נהפך לחלוחי בחרבוני קיץ. ורבותינו פרשוהו ל' שדים, אך אין ענין שדים אצל שמן. וא"א לומר לשד השמן לשון וישמן ישרון (דברים ל"ב), שאם כן היה המ' נקוד קמץ קטן וטעמו למטה תחת המ', עכשיו שהמ' נקוד פתח קטן והטעם תחת הש' לשון שמן הוא, והש' הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן, מפני שהוא סוף פסוק. ד"א לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש, כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש. ותרגומו של אונקלוס, דמתרגם דליש במשחא, נוטה לפתרונו של דונש, שהעיסה הנלושה בשמן לחלוחית שמן יש
10 בה. בכה למשפחתיו, משפחות משפחות נאספים ובוכים, לפרסם תרעומתן בגלוי. ורבותינו אמרו למשפחתיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות
12 להם. כי תאמר אלי, שאתה אומר אלי שאהו בחיקך! והיכן אמר לו כן? לך נחה את העם (שמות ל"ב), ואומר ויצום אל בני ישראל (שמות ו'), על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם. על האדמה אשר נשבעת

15 מִמֶּנִּי׃ וְאִם־כָּכָה ׀ אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי׃ פ
16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ
17 אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי
עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם
18 וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל־
הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם

15 לאבותיו אתה אומר לי לשאתם בחקי. ואם ככה את עשה לי, תשש כחו
של משה כנקבה, כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם;
על זאת אמר לפניו אם כן הרגני תחלה!*) ואל אראה ברעתי, ברעתם
היה לו לכתוב, אלא שכִּנָּה הכתוב. וזה אחד מתקוני סופרים בתורה לכנוי
16 ולתקון לשון. אספה לי, הרי תשובה לתלונתך, שאמרת לא אוכל אנכי לבדי.
והזקנים הראשונים היכן היו, והלא אף במצרים ישבו עמהם, שנאמר לך
ואספת את זקני ישראל (שמות ג')? אלא באש תבערה מתו. וראויים היו
לכך מסיני, דכתיב ויחזו את האלהים (שמות כ"ד), שנהגו קלות ראש, כנושך
פתו ומדבר בפני המלך, וזהו ויאכלו וישתו (שם), ולא רצה הקב"ה

*) ואם ככה את עשה לי, תשש כחו של משה כנקבה וכו'. כבר ידענו כי מלת אַתָּה הוא סמן הדבור לנוכח הזכר ומלת אַתְּ לנוכח הנקבה, ולא מצאנו בכל המקרא שיאמר לזכר אַתְּ כי אם בשלשה מקומות, חד ביחזקאל כ"ח י"ד, את כרוב ממשח, ותרין באורייתא, הם ואם ככה אַתְּ עושה לי דעניננו, וְאַתְּ תדבר אלינו (דברים ה' כ"ד), שבשניהם הדבור לנוכח הזכר ומשתמש הכתוב במלת אַתְּ כאלו היה הדבור לנוכח הנקבה, לכן על שניהם אז"ל שבא הכתוב לרמוז על ענין מה שהוא מתכונת הנקבה, ואמרו תשש כחו של משה כנקבה וכו'. ותמה הרמב"ן ז"ל באמרו: „ולא הבינותי זה, שכנוי אַתְּ כלפי מעלה הוא, וע"ד הפשט" וכו'. ותמיהתו מבוארת, שהרי משה המדבר, והדבור בלשון נוכח לנקבה הוא כלפי מעלה, לכן יחס ענין הנקבות שב אל הש"י, לא אל משה המדבר, ותשש כחו של משה הוא הפך לשון הכתוב. והנה הרא"ם ז"ל רצה ליישב תמיהת הרמב"ן באמרו ז"ל: „„והרמב"ן כתב: ולא הבנותי זה, שכנוי אַתְּ כלפי מעלה הוא"", וזה מפני שחשב שמאמר את עשה לי דבק עם מלת ככה, וכבר פרשתיו שאין הדבר כן, רק פרוש אם ככה תעשה להם אתה עושה אותי אַתְּ, ומלת לי במקום אותי וכו'". עכ"ל. ופרושו זה הוא באמת יותר זר ומופלא מתמיהת הרמב"ן, וכמה דחקים ולחצים בו, עד שהוצרך לשנות מלתי לי אל מלת אותי, והוצרך להוסיף על מלת אַתְּ מלת אתה, שאיננו בכתוב, ואחר כל התקונים האלה אין הדעת הישרה נוחה הימנו. לכן הסכת ושמע עקר גדול בחכמת הלשון א"ד עליו נוסדו מדרשי אגדות רבות לחז"ל: כבר ידענו כי עקר הדבור הוא בלב, והלשון איננו כי אם המליץ בין לב המדבר והשומע; וכפי מעלת דעת הנפש כן מעלת הדבור, כי החכם בדעת דקדוק הלשון ידבר, ודבריו בהשכל חוקי המליצה יחבר, ולכן אם המצא תמצא במאמרו איזה מלה זרה או מליצה קשה או לשון בלתי ברור אין לחשבו ללאות או למקרה קרה לו שלא מדעת, שאין זאת מדרכי החכמים, אבל יש לחשוב

15 בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי: וְאִם כְּדֵין אַתְּ
עָבֵד לִי קְטֻלְנִי כְּעַן קְטוֹל אִם־אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא־אֶחֱזֵי
16 בְּבִישְׁתִי: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל
דִּי יְדַעְתְּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
17 וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ: וְאֶתְגְּלֵי וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ
וַאֲשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ:
18 וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְּנוּ לִמְחַר וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ

ליתן אצילות במתן תורה ופרע להם כאן. אשר ידעת כי הם וגו', אותן
שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים
עליהם ומוכים על ידם, שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל (שמות ה'), עתה
יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן. ולקחת אתם, קחם בדברים: אשריכם
שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום! והתיצבו שם עמך, כדי שיראו ישראל
וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבר
17 מפי הקב"ה! וירדתי, זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה. ודברתי עמך,
ולא עמהם. ואצלתי, כתרגומו וארבי, כמו ואל אצילי בני ישראל (שמות
כ"ד). ושמתי עליהם, למה משה דומה באותה שעה? לנר שמונח על גבי
מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום. ונשאו אתך, הַתְנֵה
עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני, שהם טרחנים וסרבנים. ולא תשא
18 אתה לבדך, הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי. התקדשו,
הזמינו עצמכם לפורענות! וכן הוא אומר הקדישם ליום הרגה (ירמיה י"ב).

כי בכוונה ורצון בחר באלה לרמוז בם על ענין נסתר במאמרו, שלא רצה לבטא בשפתיו בפרוש, והסמיכו במליצתו, אם במלאת דמשמע לתרי אפי או ע"י סרוס או קצור או דבר אחר שהוא זר במליצה הנהוגה. וכבר דברו מזה חכמי כל לשון בספריהם המחוברים בהלצה. ואם כן בדברי חול מה גם בספרי קדש ומאמרי הנבואה, שצריכים להיות מכוונות ומשוערות בתכלית האפשר, שלא ימצא בהם שום תבה או מלה או אות אף לא שום נקוד וטעם היוצא מדרכי ההקש אם לא נעשה לכוונה מיוחדת להעיר על ענין נסתר. ומה נעמו דברי החכם מסיר ליאון בספרו נפת צופים, בפרק פ"ב משער הרביעי, באמרו: ,,ובכלל כל הנמצא בדברי הנבואה והמדברים ברוח הקדש אין בהם נפתל ועקש, לא נמגום בבדות או זרות על דרך האמת; כי איך ידבר אדון הלשון ותפארתו בתבות ומאמרים בדים בלתי מזוקקים? זה לא יפול בדעת הדמיון, כל שכן שהשכל ראוי שירחיק אותו." ויאמר עוד בפרק ס"ח ז"ל: ,,ויען היו הנביאים בקיאי ההלצה, כמו שהתפרסם מענינם, שאין ערוך אליהם במליצי האומות, יתחייב שֶׁכָּל דבריהם יהיו אמורות טהורות מזוקקות, והתחייב שאין בדבריהם זרות כלל, והדבר ההוא אשר יקרא זר אצל המדקדק הוא אצל המליץ לענין באות לפי הענין, ותמים ההספקה לשומעים" וכו'. עכ"ל. והנה בנדון דידן השתמש משה בדבורו כלפי מעלה במלת אַתְּ עשה לי, שהוא הדבור הנהוג כלפי הנקבה, ויחס בזה כלפי מעלה ענין מה שהיא מתכונת הנקבה, לרמוז על שכביכול ב"ה מתנהג עמו במדה ממדת הנקבה; ובאור זה ממה שידענו מדרכי הנקבה החשוקה להתנהג עם חושקה, כי גם פעמים רבות היא מקניטתו בדברי קנטורים, למען ענותו ולמען נסותו עד כמה כחו גדול, כי עזה כמות אהבה ולא תשוב מפני כל. ודוגמת זה מעשה הש"י בהראותו את משה הפורענות שהוא עתיד להביא על ישראל; ועל הבשורה הרעה הזאת אמר משה ואם ככה אַתְּ עשה לי, ורמז לו בזה שידמה לו כאלו טוב בעיניו יתברך להמית אותו כמנהג החשוקה המנסת כח החושק אשר לה. וזה הנרצה בתשש כחו של משה כנקבה, כשהראהו הקב"ה וכו'. וסר בזה הזרות שבכתוב, והמליצה כולה עולה כהוגן. ועד"ז יתפרש גם בפ' ואתחנן וְאַתְּ תדבר אלינו, התשתם את כחי כנקבה וכו'. ע"ש.

היידנהיים.

בְאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם
וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן 19
וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא ׀ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים
יוֹם׃ עַד ׀ חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם 20
לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ
לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־ 21
מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ
בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט 22
לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם
וּמָצָא לָהֶם׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִרְאֶה 23
הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת 24
דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם
סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃ וַיֵּרֶד יְהוָה ׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־ 25
הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ
עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ׃ וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים ׀ 26
בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ׀ אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח

עד חדש ימים, זו בכשרים, שמתמצין על מטותיהם ואח"כ נשמתן יוצאה, 20
וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שניהם. כך היא שנויה בספרי; אבל
במכילתא שנויה חלוף, הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום, והכשרים הבשר
עודנו בין שניהם. עד אשר יצא מאפכם, כתרגומו, די תקוצון ביה, יהא
דומה לכם כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי, עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף.
והיה לכם לזרא, שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם. ובדברי רבי משה
הדרשן ראיתי שיש לשון שקורים לחרב זרא. את ה' אשר בקרבכם, אם
לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם להכנס לכל הדברים הללו. שש 21
מאות אלף רגלי, לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים. ורבי
משה הדרשן פירש שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים. הצאן ובקר ישחט. 22
זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו.
ר' עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי .... ואתה אמרת בשר אתן להם

19 למימר מן יכלננא בסרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי לכון
בסרא ותיכלון: לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא | חמשא
20 יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין יומין: עד | ירח יומין עד די־
תקוצון ביה ויהי לכון לתקלא חלף דקצתון ית מימרא דיי דשכנתיה
שרית ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר למא דנן נפקנא ממצרים:
21 ואמר משה שית מאה אלפין גברא רגלאה עמא די אנא ביניהון
22 ואת אמרת בשרא אתין להון וייכלון ירח יומין: העאן ותורין יתנכסון
להון היספקון להון אם ית כל נוני ימא יתכנשון להון היספקון להון:
23 ואמר יי למשה המימרא דיי יתעכב כען תחזי היערענך פתגמי
24 אם לא: ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דיי וכנש שבעין גברא
25 מסבי עמא ואקים יתהון סחור־סחור למשכנא: ואתגלי יי | בעננא
ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבעין גברא סביא
26 והוה כד שרת עליהון רוחא דנבואה ומתנבאין ולא פסקין: ואשתארו
תרין גברין | במשריתא שום חד | אלדד ושום תנינא מידד ושרת

ואכלו חדש ימים! הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם וגו', הכל כמשמעו,
מי יספיק להם? כענין שנאמר ומצא כדי גאולתו (ויקרא כ"ה). ואיזו קשה,
זו או שמעו נא המורים (במדבר כ')? אלא לפי שלא אמר ברבים חסך לו
הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חסך לו הכתוב.
רבי שמעון אומר חס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך! מי
שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא (במדבר י"ב) יאמר אין המקום מספיק לנו!
אלא כך אמר, שש מאות אלף רגלי .... ואתה אמרת בשר אתן לחדש
ימים, ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו? הצאן ובקר ישחט להם כדי
שיהרגו, ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם? וכי שבחך הוא זה? אומרים לו
לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך? השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו
שקצרה ידי, הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאבדו הם ומאה כיוצא
23 בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת! עתה תראה היקרך
דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל;
מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון אחריך; אם אתה
נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו, ואם אתה נותן דקה יאמרו
גסה בקשנו, חיה ועוף בקשנו, דגים וחגבים בקשנו. אמר לו אם כן יאמרו
שקצרה ידי. אמר לפניו הריני הולך ומפייסן. אמר לו עתה תראה היקרך דברי,
שלא ישמעו לך! הלך משה לפייסן, אמר להם היד ה' תקצר? הן הכה צור
ויזובו מים וגו', הגם לחם יוכל תת (תהלים ע"ח). אמרו פשרה היא זו! אין
בו כח למלאת שאלתנו! וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם; כיון שלא שמעו
25 לו ויאסף שבעים איש וגו'. ולא יספו, לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו.
כך מפורש בספרי. ואנקלוס תרגם ולא פסקין, שלא פסקה נבואה מהם.
26 וישארו שני אנשים, מאותן שנבחרו, אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו. והמה
בכתבים, במבוררים שבהם לסנהדרין, ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל ידי

עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ
בַּמַּחֲנֶה׃ וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד 27
מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה׃ וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה 28
מִבְּחֻרָיו*) וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה 29
הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן
שני יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם׃ *וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי 30
יִשְׂרָאֵל׃ וְרוּחַ נָסַע ׀ מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ 31
עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה
וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ׃ וַיָּקָם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־ 32
הַלַּיְלָה וְכֹל ׀ יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו הַמַּמְעִיט
אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה׃
הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה 33
בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד׃ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־ 34
הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם
הַמִּתְאַוִּים׃ מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ 35
בַּחֲצֵרוֹת׃ פ

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית יב 1

גורל, לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט, חוץ משני
שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה; אמר משה אין שבט שומע לי
לפחות משבטו זקן אחד. מה עשה? נטל ע"ב פתקין וכתב על שבעים „זקן"
ועל שנים חלק, וברר מכל שבט ושבט ששה, והיו ע"ב, אמר להם טלו פתקיכם
מתוך קלפי! מי שעלה בידו „זקן" נתקדש, מי שעלה בידו חלק אמר לו לא
המקום חפץ בך. וירץ הנער, י"א גרשום בן משה היה. כלאם, הטל עליהם 27 28
צרכי צבור והם כלים מאליהם. דבר אחר תנם אל בית הכלא; לפי שהיו
מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. המקנא אתה לי? 29

*) „מבחריו, אלו היא נקוד מִבַּחוּרָיו או היה פתרונו אחד מבחוריו, עכשו שנקוד מִבְּחֻרָיו
משמע שהיה משרת משה מנעוריו; ע"כ ת"א מעולמותיה." כן הגרסא ברש"י כ"י,
והביאו בעל י"ד, וכן פי' רשב"ם; ולכן הגירסא בת"א דילן מעולמוסי הוא טעות, שזה שם
תאר הוא, וצ"ל מעולמותיה, שטעמו מנעוריו.

עליהון רוחא דנבואה ואנון בכתיביא ולא נפקו למשכנא ואתנביאו
27 במשריתא: ורהט עולימא וחוי למשה ואמר אלדד ומידד מתנבאין
28 במשריתא: ואתיב יהושע בר נון משמשנה דמשה מעולימותיה ואמר
29 רבוני משה אסרנון: ואמר ליה משה הקנאתי את מקני לי רעינא
פון ויהון כל עמא דיי נביאן ארי יתן יי ית רוחא דנבואתיה עליהון:
30 31 ואתכניש משה למשריתא הוא וסבי ישראל: ורוחא נטל׀ מן קדם
יי ואפרח שליו מן ימא ורמא על משריתא כמהלך יומא לכא וכמהלך
יומא לכא סחור־סחור למשריתא וכרום תרתין אמין על אפי ארעא:
32 וקם עמא כל יומא ההוא וכל ליליא וכל׀ יומא דבתרוהי וכנשו
ית שליו דאזער כנש עשרא דגורין ושטחו להון משטיחין סחור־
33 סחור למשריתא: בסרא עד כען בין שניהון עד־לא פסק ורגזא
34 דיי תקיף בעמא וקטל יי בעמא קטול סגי לחדא: וקרא ית־שמא־
דאתרא ההוא קברי דמשאלי ארי־תמן קברו ית־עמא דשאילו:
35 מקברי דמשאלי נטלו עמא לחצרות והוו בחצרות: ומללת מרים
יב 1 ואהרן במשה על־עסק אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא

הקנאתי אתה מקנא? לי, כמו בשבילי. כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר, או
לנקום או לעזור, אנפר"טנט (emportement, חייפער) בלעז, אוחז בעובי המשא.
30 ויאסף משה מפתח אהל מועד אל המחנה, נכנסו איש לאהלו. ויאסף,
לשון כניסה אל הבית, כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"ב), ואש לכלן
יצבור ולא ידע מי אוספם (תהלים ל"ט). מלמד שלא הביא עליהם פורענות
31 עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו. ויגז, ויפרח, וכן כי גז חיש (תהלים צ'),
וכן נגוזו ועבר (נחום א'). ויטש, ויפשט, כמו והנם נטושים על פני כל
הארץ (שמואל א' ל'), ונטשתיך המדברה (יחזקאל כ"ט). וכאמתים, פורחות
בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם, כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה
32 ולא לשחות. הממעיט, מי שאוסף פחות מכלם, העצלים והחגרים, אסף עשרה
33 חמרים. וישטחו, עשו אותן משטיחין משטיחין. טרם יכרת, כתרגומו עד לא
1 פסק. דבר אחר אינו מספיק לפסקו בשניו עד שנשמתו יוצאה. ותדבר, אין
דבור בכל מקום אלא לשון קשה, וכן הוא אומר דבר האיש אדוני הארץ
אתנו קשות (בראשית מ"ב), ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים, וכן
הוא אומר ויאמר אל נא אחי תרעו (בראשית י"ט), ויאמר שמעו נא דברי;
כל נא לשון בקשה. ותדבר מרים ואהרן, היא פתחה בדבור (לפיכך הקדימה
הכתוב). ומנין היתה יודעה מרים שפרש משה מן האשה? רבי נתן אומר
מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה;
כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם זקוקין לנבואה,
שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני! ומשם ידעה מרים והגידה
לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו
של חברו! האשה הכשית, מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים

2 אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃ וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה
3 דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃ וְהָאִישׁ מֹשֶׁה
4 עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ
5 שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ וַיֵּרֶד יְהוָה
בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ
6 שְׁנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם
7 יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ׃ לֹא־כֵן
8 עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא׃ פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־
בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא
9 יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ׃
10 וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן
11 אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת׃ וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה
בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר
12 חָטָאנוּ׃ אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל

בשחרותו של כושי. כושית בגימטריא יפת מראה. על אודות האשה, על
אודות גרושיה. כי אשה כשית לקח, מה תלמוד לומר? אלא יש לך אשה
נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה, במעשיה ולא ביפיה, אבל זאת נאה בַכֹּל.
האשה הכשית, ע"ש נוֹיָהּ נקראת כושית, כאדם הקורא את בנו נאה
כושי, כדי שלא תשלוט בו עין רעה. כי אשה כשית לקח, ועתה גרשה.
2 הרק אך עמו לבדו דבר ה׳, הלא גם בנו דבר, ולא פרשנו מדרך ארץ!
3 4 ענו, שפל וסבלן. פתאם, נגלה עליהם פתאום והם טמאין בדרך ארץ, והיו
צועקים מים מים! להודיעם שיפה עשה משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית
עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור. צאו שלשתכם, מגיד ששלשתן
5 נקראו בדבור אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולאוזן לשמוע. בעמוד ענן,
יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם; מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא
באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים, ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי,
שנאמר ה׳ איש מלחמה (שמות ט"ו), ויוצא לשלום באוכלוסין, שנאמר רכב אלהים
רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ח). ויקרא אהרן ומרים, שיהיו נמשכין ויוצאין מן
החצר לקראת הדבור. ויצאו שניהם, ומפני מה מְשָׁכָן והפרידן ממשה? לפי
שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו; וכן מצינו בנח, שלא

2 דנסיב רחיק: ואמרו הלחוד ברם במשה מליל יי הלא אף עמנא
3 מליל ושמיע קדם יי: וגברא משה ענותן לחדא מכל אנשא די
4 על אפי ארעא: ואמר יי בתכף למשה ולאהרן ולמרים פוקו תלתיכון
5 למשכן זמנא ונפקו תלתיהון: ואתגלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע
6 משכנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהון: ואמר שמעו־כען פתגמי
אם יהון לכון נביאין אנא יי בחזון אנא מתגלי להון בחלמין אנא
7 8 ממלל עמהון: לא כן עבדי משה בכל ביתי מהימן הוא: ממלל
עם ממלל מללנא עמה בחזו ולא בחדון ודמות יקרא דיי מסתכל
9 ומא־דין לא דחלתון למללא בעבדי במשה: ותקיף רגזא דיי בהון
10 ואסתלק: ועננא אסתלק מעלוי משכנא והא מרים חורא כתלגא
11 ואתפני אהרן לות מרים והא סגירת: ואמר אהרן למשה בבעו רבוני
12 לא כען תשוי עלנא חובא דאטפשנא ודי סרחנא: לא כען תתרחק
דא מביננא ארי אחתנא היא צלי כען על בסרא מיתא הדין די־

בפניו נאמר איש צדיק תמים, ובפניו נאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני (בראשית ז'). דבר אחר שלא ישמע בנזיפתו של אהרן. שמעו נא דברי, אין
6 נא אלא לשון בקשה. אם יהיה נביאכם, אם יהיו לכם נביאים. ה' במראה אליו אתודע, שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא (specularium, שפיגעל)
8 המאירה, אלא בחלום וחזיון. פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה. והיכן אמרתי לו? בסיני: לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה'). ומראה ולא בחידת, מראה זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו, ואיני סותמו לו בחידות, כענין שנאמר ליחזקאל, חוד חידה וגו' (יחזקאל י"ז). יכול מראה שכינה? תלמוד לומר לא תוכל לראות את פני (שמות ל"ג). ותמנת ה' יביט, זה מראה אחורים, כענין שנאמר וראית את אחרי (שם). בעבדי במשה, אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה, בעבדי אע"פ שאינו משה, במשה אפילו אינו עבדי, כדאי הייתם לירוא מפניו, וכל שכן שהוא עבדי, ועבד מלך מלך, היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם. ואם תאמרו איני מכיר במעשיו; זו קשה מן
9 הראשונה! ויחר אף ה' בם וילך, מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי;
10 קל וחומר לבשר ודם שלא יכעוס על חברו עד שיודיענו סרחונו. והענן סר, ואח"כ והנה מרים מצרעת כשלג; משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני,
11 אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך, שרחמי עליו. נואלנו, כתרגומו, ל' אויל.
12 אל נא תהי אחותנו זו כמת, שהמצורע חשוב כמת, מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה. אשר בצאתו מרחם אמו, אמנו היה לו לומר? אלא שכנה הכתוב; וכן חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכנה הכתוב — מאחר שיצאה מרחם אמנו היה לנו כאלו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר כי אחינו בשרנו הוא (בראשית ל"ז). ולפי משמעו אף הוא נראה כן, אינו ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת. אשר בצאתו, מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה, שיש בא בידו לעזור ואינו עוזרו, הרי נאכל חצי בשרו

חֲצִי בְשָׂרוֹ׃ וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא 13
נָא לָהּ׃ פ מפטיר.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם 14
שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר
תֵּאָסֵף׃ וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים 15
וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם׃ וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם 16
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ פ
יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ 1 2
אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד
אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם 3
אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה 4
רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃ לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃ 5
לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־ 6 7
יוֹסֵף׃ לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי 8 9
בֶּן־רָפוּא׃ לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃ לְמַטֵּה יוֹסֵף 10 11
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃ לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃ 12
לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃ לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־ 13 14
וָפְסִי׃ לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים 15 16

הוא. ד"א אל נא תהי כמת, אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטהרה? אני אי אפשר לראותה, שאני קרוב, ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם; וזהו אשר בצאתו מרחם אמו. 13 אֵל נא רפא נא לה! בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שהשואל דבר מחברו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואח"כ יבקש שאלותיו. לאמר, מה תלמוד לומר? אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו! עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו'. רבי אלעזר בן עזריה אומר בארבע מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו; כיוצא בו וידבר משה לפני ה' לאמר, הן בני ישראל וגו' (שמות ו'), מה תלמוד לומר לאמר? השיבני אם גואלם

13 בה ויתסי: וצלי משה קדם יי למימר אלהא בבעו אסי כען יתה:
14 ואמר יי למשה ואלו אבוהה מנזף נזיף בה הלא תתכלם שבעא
יומין תסתגר שבעא יומין מברא למשריתא ובתר כן תתכנש:
15 ואסתגרת מרים מברא למשריתא שבעא יומין ועמא לא נטל עד
16 דאתכנשת מרים: ובתר כן נטלו עמא מחצרות ושרו במדברא דפארן:
יג 1 2 ומליל יי עם משה למימר: שלח לך גברין ויאללון ית ארעא
דכנען די אנא יהב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא
3 דאבהתוהי תשלחון כל רבא דבהון: ושלח יתהון משה ממדברא
4 דפארן על מימרא דיי כלהון גברין רישי בני־ישראל אנון: ואלין
5 שמהתהון לשבטא דראובן שמוע בר זכור: לשבטא דשמעון שפט
6 7 בר חורי: לשבטא דיהודה כלב בר יפנה: לשבטא דיששכר יגאל
8 9 בר יוסף: לשבטא דאפרים הושע בר נון: לשבטא דבנימן פלטי
10 11 בר רפוא: לשבטא דזבולן גדיאל בר סודי: לשבטא דיוסף לשבטא
12 13 דמנשה גדי בר סוסי: לשבטא דדן עמיאל בר גמלי: לשבטא דאשר
14 15 סתור בר מיכאל: לשבטא דנפתלי נחבי בר ופסי: לשבטא דגד
16 גאואל בר מכי: אלין שמהת גבריא די־שלח משה לאללא ית ארעא

אתה אם לאו! עד שהשיבו אתה תראה וגו׳; כיוצא בו ויאמר משה לפני ה׳
לאמר, יפקד ה׳ אלהי הרוחות לכל בשר (במדבר כ"ז); כיוצא בו ואתחנן
אל ה׳ בעת ההיא לאמר (דברים ג׳), השיבו רב לך! רפא נא לה. מפני
מה לא האריך משה בתפלה? שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה
והוא עומד ומרבה בתפלה! (ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך
14 בתפלה, אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה)! ואביה ירק ירק בפניה, ואם
אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה
י"ד יום! אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון; לפיכך אף בנזיפתי תסגר
שבעת ימים. ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצרעים,
על שם שהוא משולח מחוץ למחנה, וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה,
15 לכך נאמר בו אסיפה, ל׳ הכנסה. והעם לא נסע, זה הכבוד חלק לה המקום
בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר ותתצב אחתו
מרחוק וגו׳ (שמות ב׳).
2 שלח לך אנשים. למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה
על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. שלח
לך, לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו
נשלחה אנשים לפנינו, כמו שנאמר ותקרבון אלי כלכם וגו׳ (דברים א׳),
ומשה נמלך בשכינה, אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר אעלה
אתכם מעני מצרים וגו׳ (שמות ג׳), חייהם שאני נותן להם מקום לטעות
3 בדברי מרגלים, למען לא יירשוה! על פי ה׳, ברשותו, שלא עכב על ידו.
כלם אנשים, כל אנשים שבמקרא ל׳ חשיבות; ואותה שעה כשרים היו. ויקרא

אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ
17 בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
18 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃ וּרְאִיתֶם
אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא
19 הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב׃ וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה
20 הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־
רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי
21 הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים׃ * וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־ שני
22 הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת׃ וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא
עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן
23 שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃ וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל
אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ
24 בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃ לַמָּקוֹם הַהוּא
קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם
25 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃
26 וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

16 17 משה להושע וגו', התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים: עלו זה
בנגב, הוא היה הפסולת של ארץ ישראל; שכן דרך התגרים מראין את הפסולת
18 תחלה ואח"כ מראין את השבח. את הארץ מה היא, יש ארץ מגדלת גבורים
ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין. החזק
הוא הרפה, סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין חזקים הם, שסומכין על
גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם. הבמחנים, תרגומו
19 הבפצחין, כרכין פצוחין ופתוחין מאין חומה. הטובה היא, במעינות ותהומות
20 טובים ובריאים. היש בה עץ, אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו.
21 בכורי ענבים, ימים שהענבים מתבשלין בַּבִּכּוּר. ממדבר צן עד רחב לבא
חמת, הלכו בגבוליה באורך וברוחב, כמין גם (Γ). הלכו רוח גבול דרומית
ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב, כמו שצוה משה עלו זה בנגב, דרך גבול
דרומית מזרחית עד הים, שהים הוא גבול מערבי, ומשם חזרו והלכו כל
גבול מערבי על שפת הים עד לבוא חמת, שהוא אצל הר ההר, במקצוע

17 וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ: וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת
18 אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סַקוּ דָא בְדָרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא: וְתֶחֱזוּן
יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְּיָתֵיב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְּעֵר
19 הוּא אִם סַגִּי: וּמָא אַרְעָא דִּי־הוּא יָתֵיב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא
20 וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵיב בְּהֵין הַבִּפְצִחִין אִם בִּכְרַכִּין: וּמָה אַרְעָא הַעֲתִירָא
הִיא אִם מִסְכֵּנָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתַּקְּפוּן וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא
21 דְאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְבִין: וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא
22 דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵיעַל חֲמָת: וּסְלִיקוּ בְדָרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן
אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִבָּרַיָּא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם
23 טָנַס דְּמִצְרָיִם: וַאֲתוֹ עַד־נַחֲלָא דְאַתְכָּלָא וְקַצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאַתְכַּל
24 עִנְבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא: לְאַתְרָא
הַהוּא קְרָא נַחֲלָא דְאַתְכָּלָא עַל עֵסַק אַתְכָּלָא דְּקַצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
25
26 וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין: וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת
מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְפָארָן

22 מערבית לצפונית — כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי. ויבא
עד חברון, כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא נסת
לחבריו להיות בעצתם; וכן הוא אומר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה
(דברים א׳), וכתיב ויתנו לכלב את חברון (שופטים א׳). שבע שנים נבנתה,
אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים
בנו הגדול? אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחד משבעה בצוען. ובא
להודיעך שבחה של ארץ ישראל; שאין לך טרשין בארץ ישראל יותר מחברון,
לפיכך הקצוה לקברות מתים, ואין לך מעולה בכל הארצות כמצרים, שנאמר
כגן ה׳ כארץ מצרים (בראשית י״ג), וצוען היא המעולה שבארץ מצרים,
ששם מושב המלכים, שנאמר כי היו בצוען שריו (ישעיה ל׳), והיתה חברון
23 טובה ממנה שבעה חלקים. זמורה, שוכת גפן, ואשכול של ענבים תלוי בה.
וישאהו במוט בשנים, ממשמע שנאמר וישאהו איני יודע שהוא בשנים?
מה ת״ל בשנים? בשני מוטות. הא כיצד? שמנה נטלו אשכול, אחד
נטל תאנה ואחד רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמן להוציא
דבה נתכוונו: כשם שפריה משונה כך עמה משונה. ואם חפץ אתה לידע
כמה משאוי אחד מהם צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל; הרימו להם איש
אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל (יהושע ד׳), ושקלום רבותינו
משקל כל אחת ארבעים סאה; וגמירי טונא דמדלי איניש על כתפה אינו
25 אלא שליש משאוי שמסייעין אותו לְהָרִים׃ וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים
יום, והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם
בינוני עשר פרסאות ליום, הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב, והם
הלכו ארכה ורחבה? אלא שגלוי לפני הקב״ה שיגזור עליהם יום לשנה, קצר
26 לפניהם את הדרך. וילכו ויבאו, מהו וילכו? להקיש הליכתן לביאתן, מה
ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה. וישיבו אתם דבר, את משה

אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־
27 הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ׃ וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא
28 וְזֶה־פִּרְיָהּ׃ אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת
29 גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃ עֲמָלֵק יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי
30 יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן׃ וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃
31 וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־
32 הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ
אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר
אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
33 בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃ וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק
מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם׃
יד 1 וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה
2 הַהוּא׃ וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר
3 הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ׃ וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב
4 מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה
5 מִצְרָיְמָה׃ וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל
6 עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־

27 ואת אהרן. זבת חלב ודבש היא; כל דבר שקר שאין אומרים בו דבר אמת
28 בתחלתו אין מתקיים בסופו. בצרות, לשון חוזק, ותרגומו כריכין, לשון
29 בירניות עגולות, וכלשון ארמי כריך עגול. עמלק יושב וגו׳, לפי שנכוו בעמלק

לְרְקַם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזִיאֻנּוּן יָת אִבָּא
27 דְאַרְעָא׃ וְאִשְׁתָּעִיאוּ־לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא
28 חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבַּהּ׃ לְחוֹד אֲרֵי־תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא
29 וְקִרְוַיָּא כְּרִיכָן רַבְרְבָן לַחֲדָא וְאַף־בְּנֵי גִבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַמָּן׃ עֲמַלְקָאָה
יָתֵב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא וְחִתָּאָה וִיבוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה
30 יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא׃ וְאַצֵּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר
31 מֵיסַק נֵיסַק וְנֵירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ׃ וְגֻבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ
32 עִמֵּהּ אֲמָרוּ לָא נֵיכוּל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא׃ וְאַפִּיקוּ
שׁוּם־בִּישׁ עַל־אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתַהּ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא
דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרְעָא מְקַטְּלַת יָתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא
33 דִּי חֲזֵינָא בְגַוַּהּ אֱנָשִׁין דְּמִשְׁחָן׃ וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן
1 גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי־נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן׃ וַאֲרֵימַת יד
2 כָּל־כְּנִשְׁתָּא וִיהָבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא׃ וְאִתְרַעֲמוּ
עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי־
3 דְמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוֵי־דְמִיתְנָא׃ וּלְמָא יְיָ
מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא
4 הֲלָא טַב לָנָא דִּי־נְתוּב לְמִצְרָיִם׃ וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוּהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא
5 וּנְתוּב לְמִצְרָיִם׃ וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא
6 דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא

כנר, הזכירוהו מרגלים כדי ליראם. על יד הירדן, יד כמשמעו, אצל הירדן,
30 ולא תוכלו לעבור. ויהס כלב, השתיק את כלם. אל משה, לשמוע מה
שידבר במשה. צווח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? השומע היה סבור
שבא לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו
כלם לשמוע גנותו; אמר והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז
לנו את השליו! עלה נעלה, אפילו בשמים, והוא אומר עשו סלמות ועלו
שם, נצליח בכל דבריו. ויהס, לשון שתיקה, וכן הס כל בשר (זכריה ב'),
הס כי לא להזכיר (עמוס ו'). כן דרך בני אדם הרוצה לשתוק אגודת אנשים
31 32 אומר ש"ש (ס"א הס). חזק הוא ממנו, כביכול כלפי מעלה אמרו. אוכלת
יושביה, בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים. והקב"ה עשה לטובה כדי
לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו. אנשי מדות, גדולים וגבוהים וצריך
לתת להם מדה, כגון גלית גבהו שש אמות וזרת (שמואל א' י"ז), וכן איש
33 מדון (שמואל ב' כ"א), איש מדה (ד"ה א' י"א). הנפילים, ענקים, מבני
שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש. וכן היינו בעיניהם,
שמענו אומרים זה לזה: נמלים (ס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים! ענק,
1 2 שמעניקים חמה בקומתן. כל העדה, סנהדראות. לו מתנו, הלואי ומתנו!
4 נתנה ראש, כתרגומו, נְמַנֵּי רישא, נשים עלינו מלך. ורבותינו פרשו לשון ע"ז.

הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת 7
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ
מלעיל טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃ * אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא 8
אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ׃ אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־ 9
עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ
אַל־תִּירָאֻם׃ וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים 10
וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־ 11
אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃
אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם 12
מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ 13
בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ 14
הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־
עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀ אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד
עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃ וְהֵמַתָּה 15
אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־ 16
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃
י׳ רבתי וְעַתָּה *יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃ יְהוָה 17 18
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֺן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה

אל תמרדו, ושוב ואתם אל תיראו. כי לחמנו הם, נאכלם כלחם. סר צלם, 9
מגינם וחזקם, כשרים שבהם מתו, איוב שהיה מגין עליהם. ד"א צלו של מקום סר
מעליהם. לרגום אתם, את יהושע וכלב. וכבוד ה', הענן ירד שם. עד 10 11
אנה, עד היכן. ינאצני, ירגיזוני. בכל האתות, בשביל כל הנסים שעשיתי
להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי. ואורשנו, ל' תרוכין. 12
ואם תאמר מה אעשה לשבועת אבות? ואעשה אתך לגוי גדול, שאתה

7 בזעו לבושיהון: ואמרו לכל כנשתא דבני ישראל למימר ארעא די
8 עברנא בה לאללא יתה טבא ארעא לחדא: אם רעוא בנא
קדם יי ויעל יתנא לארעא הדא ויתנה לנא ארעא די־היא עבדא
9 חלב ודבש: ברם במימרא דיי לא תמרדון ואתון לא תדחלון מן
עמא דארעא ארי בידנא מסירין אנון עדא תקפהון מנהון ומימרא־
10 דיי בסעדנא לא תדחלון מנהון: ואמרו כל כנשתא למרגם יתהון
11 באבניא ויקרא דיי אתגלי במשכן זמנא לכל־בני ישראל: ואמר
יי למשה עד אימתי יהון מרגזין קדמי עמא הדין ועד אימתי לא־
12 יהימנון במימרי בכל אתיא די עבדית ביניהון: אמחנון במותא
13 ואשיצנון ואעבד יתך לעם רב ותקיף מנהון: ואמר משה קדם יי
14 וישמעון מצראי ארי אסקתא בחילך ית עמא הדין מביניהון: ויימרון
ליתב ארעא הדא דשמעו ארי את יי דשכנתך שרית בגו עמא הדין
די־בעיניהון חזן ׀ שכינת יקרא דיי ועננך מטל עלוהון ובעמודא
15 דעננא את מדבר קדמיהון בימטא ובעמודא דאשתא בליליא: ותקטל
ית עמא הדין כגברא חד ויימרון עממיא די־שמעו ית־שמע־גברתך
16 למימר: מדלית יוכלא קדם יי לאעלא ית עמא הדין לארעא די־
17 קיים להון וקטלנון במדברא: וכען סגי־כען חילא קדם יי כמא־די
18 מללתא למימר: יי מרחק רגז ומסגי למעבד טבון שבק לעוין ולמרוד

13 מזרעם. ושמעו מצרים, ושמעו את אשר תהרגם. כי העלית, כי משמש בל׳
אשר: והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם, וכשישמעו שאתה
הורגם לא יאמרו שחטאו לך, אלא יאמרו שכנגדם יכלת להלחם, אבל כנגד
14 יושבי הארץ לא יכלת להלחם; וזו היא ואמרו אל יושב הארץ הזאת,
כמו על יושב הארץ הזאת; ומה יאמרו עליהם? מה שאמור בסוף הענין,
מבלתי יכלת ה׳, בשביל ששמעו כי אתה ה׳ שוכן בקרבם, ועין בעין אתה
נראה להם, והכל בדרך חבה, ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד
15 הנה; והמתה את העם הזה כאיש אחד, פתאום, ומתוך כך יאמרו הגוים
16 אשר שמעו את שמעך וגו׳, מבלתי יכלת וכו׳, לפי שיושבי הארץ חזקים
וגבורים, ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים. זאת יאמרו על יושב
הארץ הזאת: מבלתי יכלת, מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם.
17 יכלת שם דבר הוא. כאשר דברת לאמר, ומהו הדבור? ה׳ ארך אפים,
לצדיקים ולרשעים. כשעלה משה למרום מצאו משה להקב״ה שהיה יושב וכותב
ה׳ ארך אפים, אמר לו לצדיקים? אמר לו הקב״ה אף לרשעים. אמר לו
רשעים יאבדו! אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שאתה צריך לדבר! כשחטאו
ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים, אמר לו הקב״ה
והלא אמרת לי לצדיקים? אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים! יגדל
18 נא כח ה׳, לעשות דבורך. ונקה, לשבים. לא ינקה, לשאינן שבים.

19 פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ סְלַח־
נָא לַעֲוֺן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם
20 הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃
21 22 וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃ כִּי כָל־
הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ
23 בְּקוֹלִי׃ אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־
24 מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃ וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת
עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה
25 וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ
וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ רביעי.
26 27 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ עַד־מָתַי לָעֵדָה
הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי
28 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ אֱמֹר אֲלֵהֶם
חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן
29 אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם
לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם
30 עָלָי׃ אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי
לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃
31 וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ
32 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃ וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ

20 21 כדברך, בשביל מה שאמרת, שיאמרו מבלתי יכלת ה׳. ואולם, כמו אבל זאת אעשה להם. חי אני, לשון שבועה, כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ, כך אקיים להם כי כל האנשים הראים וגו׳, אם יראו את הארץ; הרי זה מקרא מסורס, חי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ, וכבודי ימלא את כל הארץ, שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכלת ה׳ להביאם, שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באחור, ארבעים שנה,

וּלְחוֹבִין סָלַח לִדְתַיְבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי
19 אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרָדִין עַל דָּר תְּלִיתַי וְעַל דָּר רְבִיעָי׃ שְׁבוֹק כְּעַן
לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא־דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין
20 מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן׃ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָמָךְ׃ וּבְרַם קַיָּם אֲנָא וּמַלְיָא
21
22 יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא׃ אֲרֵי כָל־גֻּבְרַיָּא דַחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אָתְוָתַי
דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסִּיאוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא
23 קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי׃ אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהַתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ
24 קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ׃ וְעַבְדִּי כָלֵב חֲלַף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם
25 בָּתַר דַּחַלְתִּי וְאַעֲלִנֵּהּ לְאַרְעָא דִי־עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתָרְכִנַּהּ׃ וַעֲמַלְקָאָה
וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא
26 דְסוּף׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃ עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא
27
בִּישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלָי יָת תְּרַעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי
28 אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ־קֳדָמָי׃ אֱמַר לְהוֹן קַיָּם־אֲנָא אֲמַר יְיָ אִם
29 לָא כְּמָא־דִי מַלֶּלְתּוּן קֳדָמַי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן׃ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן
פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֻשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא דִּי
30 אִתְרַעַמְתּוּן עֲלָי׃ אִם אַתּוּן תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה
31 יָתְכוֹן בַּהּ אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃ וְטַפְלְכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן
32 לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִּי קַצְתּוּן בַּהּ׃ וּפִגְרֵיכוֹן

22 מעט מעט. וינסו, כמשמעו. זה עשר פעמים, שנים בים ושנים במן ושנים
23 בשליו וכו׳ — כדאי׳ במס׳ ערכין. אם יראו, לא יראו (ס״א לא יראוה, לא
24 יראו את הארץ). רוח אחרת, שתי רוחות, אחת בפה ואחת בלב, למרגלים
אמר אני עמכם בעצה, ובלבו היה לומר האמת, ועל ידי כן היה בו כח
להשתיקם, כמו שנאמר ויהס כלב (לעיל י״ג), שהיו סבורים שיאמר כמותם;
וזהו שנאמר בספר יהושע (ד׳) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי, ולא כאשר
עם פי. וימלא אחרי, וימלא את לבו אחרי; וזה מקרא קצר. אשר בא
שמה, חברון תנתן לו. יורשנה, כתרגומו, יתרכנה, יורישו את הענקים
25 ואת העם אשר בה. ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום יירשנה. והעמלקי
וגו׳, אם תלכו שם יהרגו אתכם, מאחר שאיני עמכם; מחר פנו לאחוריכם
27 וסעו לכם וגו׳. לעדה הרעה וגו׳, אלו המרגלים. מכאן לעדה שהיא עשרה.
אשר המה מלינים את ישראל עלי. את תלנות בני ישראל אשר המה,
28 המרגלים, מלינים אותם עלי, שמעתי. חי אני, ל׳ שבועה, אם לא כן
אעשה כביכול איני חי. כאשר דברתם, שבקשתם ממני או במדבר הזה לו
29 מתנו. וכל פקדיכם לכל מספרכם, כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנין
בו, כגון לצאת ולבוא לצבא ולתת שקלים, כל המנויים לכל אותן מספרות
ימותו, ואלו הן מבן עשרים שנה ומעלה, להוציא שבטו של לוי, שאין פקודיהם
32 מבן עשרים. ופגריכם אתם, כתרגומו (די לכון), לפי שדבר על הבנים

בַּמִּדְבָּ֥ר הַזֶּֽה׃ וּ֠בְנֵיכֶם יִהְי֨וּ רֹעִ֤ים בַּמִּדְבָּר֙ אַרְבָּעִ֣ים שָׁנָ֔ה 33
וְנָשְׂא֖וּ אֶת־זְנוּתֵיכֶ֑ם עַד־תֹּ֥ם פִּגְרֵיכֶ֖ם בַּמִּדְבָּֽר׃ בְּמִסְפַּ֨ר 34
הַיָּמִ֜ים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּ֣ם אֶת־הָאָ֗רֶץ אַרְבָּעִ֣ים יוֹם֒ י֣וֹם לַשָּׁנָ֞ה
י֣וֹם לַשָּׁנָ֗ה תִּשְׂאוּ֙ אֶת־עֲוֺנֹ֣תֵיכֶ֔ם אַרְבָּעִ֖ים שָׁנָ֑ה וִֽידַעְתֶּ֖ם
אֶת־תְּנוּאָתִֽי׃ אֲנִ֣י יְהוָה֮ דִּבַּ֒רְתִּי֒ אִם־לֹ֣א ׀ זֹ֣את אֶֽעֱשֶׂ֗ה 35
לְכָל־הָעֵדָ֤ה הָֽרָעָה֙ הַזֹּ֔את הַנּוֹעָדִ֖ים עָלָ֑י בַּמִּדְבָּ֥ר הַזֶּ֛ה יִתַּ֖מּוּ
וְשָׁ֥ם יָמֻֽתוּ׃ וְהָ֣אֲנָשִׁ֔ים אֲשֶׁר־שָׁלַ֥ח מֹשֶׁ֖ה לָת֣וּר אֶת־הָאָ֑רֶץ 36
וַיָּשֻׁ֗בוּ וַיַּלִּ֤ונוּ עָלָיו֙ אֶת־כָּל־הָ֣עֵדָ֔ה לְהוֹצִ֥יא דִבָּ֖ה עַל־הָאָֽרֶץ׃
וַיָּמֻ֙תוּ֙ הָֽאֲנָשִׁ֔ים מוֹצִאֵ֥י דִבַּת־הָאָ֖רֶץ רָעָ֑ה בַּמַּגֵּפָ֖ה לִפְנֵ֥י 37
יְהוָֽה׃ וִיהוֹשֻׁ֣עַ בִּן־נ֔וּן וְכָלֵ֖ב בֶּן־יְפֻנֶּ֑ה חָיוּ֙ מִן־הָאֲנָשִׁ֣ים 38
הָהֵ֔ם הַהֹלְכִ֖ים לָת֥וּר אֶת־הָאָֽרֶץ׃ וַיְדַבֵּ֤ר מֹשֶׁה֙ אֶת־ 39
הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה אֶֽל־כָּל־בְּנֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל וַיִּֽתְאַבְּל֥וּ הָעָ֖ם מְאֹֽד׃
וַיַּשְׁכִּ֣מוּ בַבֹּ֔קֶר וַיַּעֲל֥וּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָ֖ר לֵאמֹ֑ר הִנֶּ֗נּוּ וְעָלִ֛ינוּ 40
אֶל־הַמָּק֛וֹם אֲשֶׁר־אָמַ֥ר יְהוָ֖ה כִּ֥י חָטָֽאנוּ׃ וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה 41
לָ֥מָּה זֶּ֛ה אַתֶּ֥ם עֹבְרִ֖ים אֶת־פִּ֣י יְהוָ֑ה וְהִ֖וא לֹ֥א תִצְלָֽח׃
אַֽל־תַּעֲל֔וּ כִּ֛י אֵ֥ין יְהוָ֖ה בְּקִרְבְּכֶ֑ם וְלֹא֙ תִּנָּ֣גְפ֔וּ לִפְנֵ֖י אֹיְבֵיכֶֽם׃ 42
כִּי֩ הָעֲמָלֵקִ֨י וְהַכְּנַעֲנִ֥י שָׁם֙ לִפְנֵיכֶ֔ם וּנְפַלְתֶּ֖ם בֶּחָ֑רֶב כִּֽי־ 43
עַל־כֵּ֤ן שַׁבְתֶּם֙ מֵאַחֲרֵ֣י יְהוָ֔ה וְלֹא־יִהְיֶ֥ה יְהוָ֖ה עִמָּכֶֽם׃
וַיַּעְפִּ֕לוּ לַעֲל֖וֹת אֶל־רֹ֣אשׁ הָהָ֑ר וַאֲר֤וֹן בְּרִית־יְהוָה֙ וּמֹשֶׁ֔ה 44

להכניס לארץ ובקש לומר ואתם תמותו, נופל לשון זה כאן לומר אתם.
ארבעים שנה, לא מת אחד מהם פחות מבן ששים; לכך נגזר ארבעים, 33
כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים, ושנה ראשונה היתה
בכלל, ואף על פי שקדמה לשלוח המרגלים, לפי שמשעשו את העגל עלתה
גזרה זו במחשבה, אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם, וזהו שנאמר וביום
פקדי, במרגלים, ופקדתי עליהם חטאתם (שמות ל"ב), ואף כאן נאמר תשאו
את עונתיכם, שתי עוונות, של עגל ושל תלונה, וחשב להם במנין חייהם
מקצת שנה ככולה, וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים. ונשאו
את זנותיכם, כתרגומו יקבלון ית חטאתכון. את תנואתי, שהניאותם את 34

33 דִּי־לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין: וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין
34 שְׁנִין וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד־דִּיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא: בְּמִנְיַן
יוֹמַיָּא דִּי אַלֵּלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא
תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרְעַמְתּוּן עֲלָי:
35 אֲנָא יְיָ גְּזָרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא ׀ דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא
36 דְּאִזְדַּמְּנוּן עֲלָי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן: וְגֻבְרַיָּא דִּי שְׁלַח
מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא
37 שׁוּם־בִּישׁ עַל אַרְעָא: וּמִיתוּ גֻּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם־בִּישׁ עַל אַרְעָא
38 בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ: וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיָּמוּ מִן גֻּבְרַיָּא
39 הָאִנּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא: וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל
40 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבָּלוּ עַמָּא לַחֲדָא: וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ
טוּרָא לְמֵימַר הָא־אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי חָבְנָא:
41 וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָא דְנַן אַתּוּן עָבְרִין עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא־דַּיְיָ וְהִיא לָא
42 תַצְלָח: לָא תִסְקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתָּא דַּיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתַּבְּרוּן קֳדָם
43 בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן: אֲרֵי עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא
אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פֻּלְחָנָא דַּיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן:
44 וְאַרְשַׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא־דַּיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ

לבבכם מאחרי. תנואה, ל' הסרה, כמו כי הניא אביה אותה (במדבר ל').
36 וישבו וילינו עליו, וכשחזרו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת
דבה, אותם אנשים וימתו. כל הוצאת דבה ל' המשך דברים, שמלקיחים לשונם
לאדם לדבר בו, כמו דובב שפתי ישנים (שיר ז'), וְיֶשְׁנָהּ לטובה וְיֶשְׁנָהּ לרעה,
לכך נאמר כאן מוצאי דבת הארץ רעה, שיש דבה שהיא טובה. דבה,
37 פרלי"רש בלעז (parlerie, parler, געשוואַטץ). במגפה לפני ה', באותה
מיתה ההגונה להם, מדה כנגד מדה, הם חטאו בלשון, ונשתרבב לשונם עד
טבורם, ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם. לכך נאמר בַּמַּגֵּפָה ולא
בְּמַגֵּפָה; וזהו לפני ה', באותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה, שהוא
38 מודד מדה כנגד מדה. ויהושע .... וכלב .... חיו וגו', מה ת"ל חיו מן האנשים
ההם? אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים.
40 אל ראש ההר, הוא הדרך העולה לארץ ישראל. (הננו ועלינו אל המקום,
לארץ ישראל, אשר אמר ה', לתתה לנו, שם נעלה. כי חטאנו, על אשר
אמרנו הלא טוב לנו שוב מצרימה. והיא לא תצלח, זו שאתם עושין לא תצלח.
43 כי על כן שבתם, כלומר כי זאת תבא לכם על אשר שבתם וגו'. ויעפלו,
44 ל' חוזק, ובן הנה עפלה (חבקוק ב'), איג"ריש בלעז (aggresser, אַנגרייפֿען),

לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה׃ וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב 45
בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃ פ
טו
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 1 2
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי
נֹתֵן לָכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־ 3
נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן׃ וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה 4
מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ 5
רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃
אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן 6
שְׁלִשִׁית הַהִין׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־ 7
נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־ 8
נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה׃ וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה 9
סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין׃ וְיַיִן תַּקְרִיב 10
לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ כָּכָה יֵעָשֶׂה 11
לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים׃
כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃ כָּל־ 12 13
הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
לַיהוָה׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם 14
וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃
הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם 15

ל' עזות, וכן עופל בת ציון (מיכה ד'), עופל ובחן (ישעיה ל"ב). ומדרש
תנחומא מפרשו ל' אופל, הלכו חשכים שלא ברשות. ויכתום, כמו ואכות אותו 45
טחון (דברים ט'), מכה אחר מכה. עד החרמה, שם המקום נקרא על שם
המאורע. (כי תבאו, בשר להם שיכנסו לארץ.) ועשיתם אשה, אין זה 2 3
צווי, אלא כשתבאו שם ותעלה על לבבכם לעשות אשה לה'. ריח ניחוח, נחת

45 משריתא: ונחת עמלקאה וכנענאה דיתב בטורא ההוא ומחנון וטרדנון
טו 1 2 עד חרמה: ומליל יי עם משה למימר: מלל עם בני ישראל ותימר
3 להון ארי תעלון לארע מותבניכון די אנא יהב לכון: ותעבדון
קרבנא קדם יי עלתא או נכסת קודשיא לאפרשא נדרא או בנדבתא
או במועדיכון למעבד לאתקבלא ברעוא קדם יי מן תורי או מן
4 ענא: ויקרב דמקרב קרבניה קדם יי מנחתא סלתא עשרונא דפילא
5 ברבעות הינא משחא: וחמרא לנסכא רבעות הינא תעבד על עלתא
6 או לנכסת קודשיא לאמרא חד: או לדכרא תעבד מנחתא סלתא
7 תרין עשרונין דפילא במשח תלתות הינא: וחמרא לנסכא תלתות
8 הינא תקרב לאתקבלא ברעוא קדם יי: וארי תעבד בר תורי עלתא
9 או נכסת קודשיא לפרשא נדרא או נכסת קודשיא קדם יי: ויקרב
על בר תורי מנחתא סלתא תלתא עשרונין דפילא במשח פלגות
10 הינא: וחמרא תקרב לנסכא פלגות הינא קרבן דמתקבל ברעוא קדם
11 יי: כדין יתעבד לתורא חד או לדכרא חד או לאמר באמריא או
12 13 בעזיא: כמנין די תעבדון כדין תעבדון לחד כמנינהון: כל יציבא
14 יעבד כדין ית אלין לקרבא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי: וארי
יתגייר עמכון גיורא או די ביניכון לדריכון ויעבד קרבן דמתקבל
15 ברעוא קדם יי כמא די תעבדון כן יעבד: קהלא קימא חד לכון
ולגיורא דיתגייר קים עלם לדריכון כותכון כגיורא יהא קדם יי:

רוח לפני. לפלא נדר או בנדבה, או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם
4 שחייבתי אתכם לעשות במועד. והקריב המקריב וגו׳, תקריבו נסכים ומנחה
לכל בהמה. המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה והיין לספלים — כמו ששנינו
5 במס׳ סוכה. לכבש האחד, על כל האמור למעלה, הוא מוסב על המנחה
6 ועל השמן ועל היין. או לאיל, ואם איל הוא. ורבותינו דרשו או׳ לרבות את
10 הפלגס לנסכי איל. אשה ריח, אינו מוסב אלא על המנחה והשמן; אבל
11 היין אינו אשה, שאינו נתן על האש. או לשה וגו׳, בין שהוא בכבשים בין
שהוא בעזים. כבש ושה קרויים בתוך שנתם, איל בן י״ג חדש ויום אחד.
12 כמספר אשר תעשו, כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן, ככה תעשו נסכים
15 לכל אחד מהם; כמספרם של בהמות מספרם של נסכים. ככם כגר,
כמותכם כן גר. ובן דרך ל׳ עברית, כגן ה׳ כארץ מצרים (בראשית י״ג),

כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָֹה: תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד 16
יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ ששי.
וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 17 18
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
אֶתְכֶם שָׁמָּה: וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה 19
לַיהוָֹה: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת 20
גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָֹה 21
תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת 22
כָּל־הַמִּצְוֺת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה: אֵת כָּל־ 23
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָֹה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה 24
לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָֹה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד פסקא
לְחַטָּת*: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח 25
לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה
לַיהוָֹה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָֹה עַל־שִׁגְגָתָם: וְנִסְלַח 26
לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם
בִּשְׁגָגָה: ס שביעי. וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה 27
וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ 28
הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָֹה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח

כן ארץ מצרים, כמוני כמוך כעמי כעמך (מלכים א׳ כ״ג). בבאכם אל 18
הארץ, משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שבכולן נאמר כי תבא, כי תבואו,
לפיכך כולן לְמֵדוֹת זו מזו, וכיון שפרט לך באחת מהן שאינה אלא לאחר
ירושה וישיבה אף כולן כן, אבל זו נאמר בה בבאכם, משנכנסו בה ואכלו
מִלַּחְמָהּ נתחייבו בחלה. ראשית ערסתכם, כשתלושו כדי עסותיכם שאתם 20
רגילין ללוש במדבר; וכמה היא? וימדו בעמר, עמר לגלגלת (שמות י״ו),
(ושעורו מ״ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשית, כלומר קודם שתאכלו

16 17 אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן׃ וּמַלִּיל
18 יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעַלְכוֹן
19 לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן׃ וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְּאַרְעָא
20 תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלְּתָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא
21 כְּמָא דִּי מַפְרְשִׁין מִן אִדְּרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ׃ מֵרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן
22 קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן׃ וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל
23 פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין דִּי־מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה׃ יָת כָּל־דִּי פַּקֵּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא־
24 דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַּקֵּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן׃ וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי כְנִשְׁתָּא
אִתְעֲבֵידַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא
25 לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּהּ כִּדְחָזֵי וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד
לְחַטָּאתָא׃ וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן
26 אֲרֵי שָׁלוּתָא הִיא וְאִנּוּן אַיְתִיאוּ יָת קֻרְבַּנְהוֹן קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְחוֹבַתְהוֹן
27 קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן׃ וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא
28 דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא׃ וְאִם אֱנָשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ
29 וִיקָרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא׃ וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל אֱנָשׁ דְּאִשְׁתְּלִי

מעכה ראשית חלבו, חלה אחת תרימו תרומה לשם ה׳. חלה, טורטי״ל בלעז (tourteau, קיכלין). כתרומת גרן, שלא נאמר בה שעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שעור. אבל חכמים נתנו שעור, לבעל הבית אחת מעשרים
21 וארבע, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה. מראשית ערסתיכם, למה נאמר? לפי שנאמר ראשית ערסתכם, שומע אני ראשונה שבעסות? ת״ל מראשית, מקצתה ולא כולה. תתנו לה׳ תרומה, לפי שלא שמענו שעור לחלה נאמר
22 תתנו, שיהא בה כדי נתינה. וכי תשגו ולא תעשו, ע״א היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן, לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת. וכי תשגו וגו׳, בע״א הכתוב מדבר. או אינו אלא באחת מכל המצות? ת״ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצות; מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו? זו ע״א. אשר דבר ה׳ אל משה, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, אחת דבר
23 אלהים שתים זו שמעתי (תהלים ס״ב). את כל אשר צוה וגו׳, מגיד שכל המודה בע״א ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים, שנאמר
24 מן היום אשר צוה ה׳ והלאה. אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, אם מעיני העדה נעשתה עברה זו על ידי שוגג, כגון שטגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד ע״א בכך. לחטת, חסר א׳, שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאות קודמות לעולות,
25 שנאמר ואת השני יעשה עלה (ויקרא ה׳), וזו עולה קודמת לחטאת. הביאו את קרבנם אשה ה׳, זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שנאמר אשה לה׳.
27 וחטאתם, זה השעיר. תחטא בשגגה, בע״א. עז בת שנתה, שאר עברות

29 ל֑וֹ׃ הָֽאֶזְרָח֙ בִּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְלַגֵּ֖ר הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֑ם תּוֹרָ֤ה אַחַת֙
30 יִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם לָעֹשֶׂ֖ה בִּשְׁגָגָֽה׃ וְהַנֶּ֜פֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂ֣ה ׀ בְּיָ֣ד
רָמָ֗ה מִן־הָֽאֶזְרָח֙ וּמִן־הַגֵּ֔ר אֶת־יְהוָ֖ה ה֣וּא מְגַדֵּ֑ף וְנִכְרְתָ֛ה
31 הַנֶּ֥פֶשׁ הַהִ֖וא מִקֶּ֥רֶב עַמָּֽהּ׃ כִּ֤י דְבַר־יְהוָה֙ בָּזָ֔ה וְאֶת־מִצְוָת֖וֹ
הֵפַ֑ר הִכָּרֵ֧ת ׀ תִּכָּרֵ֛ת הַנֶּ֥פֶשׁ הַהִ֖וא עֲוֺנָ֥ה בָֽהּ׃ פ
32 וַיִּהְי֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל בַּמִּדְבָּ֑ר וַֽיִּמְצְא֗וּ אִ֛ישׁ מְקֹשֵׁ֥שׁ עֵצִ֖ים
33 בְּי֥וֹם הַשַּׁבָּֽת׃ וַיַּקְרִ֣יבוּ אֹת֔וֹ הַמֹּצְאִ֥ים אֹת֖וֹ מְקֹשֵׁ֣שׁ עֵצִ֑ים
34 אֶל־מֹשֶׁה֙ וְאֶֽל־אַהֲרֹ֔ן וְאֶ֖ל כָּל־הָעֵדָֽה׃ וַיַּנִּ֥יחוּ אֹת֖וֹ בַּמִּשְׁמָ֑ר
35 כִּ֚י לֹ֣א פֹרַ֔שׁ מַה־יֵּעָשֶׂ֖ה לֽוֹ׃ ס וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־
מֹשֶׁ֔ה מ֥וֹת יוּמַ֖ת הָאִ֑ישׁ רָג֨וֹם אֹת֤וֹ בָֽאֲבָנִים֙ כָּל־הָ֣עֵדָ֔ה
36 מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ וַיֹּצִ֨יאוּ אֹת֜וֹ כָּל־הָעֵדָ֗ה אֶל־מִחוּץ֙ לַֽמַּחֲנֶ֔ה
וַיִּרְגְּמ֥וּ אֹת֛וֹ בָּאֲבָנִ֖ים וַיָּמֹ֑ת כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־
מֹשֶֽׁה׃ פ מפטיר.
37 38 וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣
אֲלֵהֶ֔ם וְעָשׂ֨וּ לָהֶ֥ם צִיצִ֛ת עַל־כַּנְפֵ֥י בִגְדֵיהֶ֖ם לְדֹרֹתָ֑ם וְנָֽתְנ֛וּ
39 עַל־צִיצִ֥ת הַכָּנָ֖ף פְּתִ֥יל תְּכֵֽלֶת׃ וְהָיָ֣ה לָכֶם֮ לְצִיצִת֒
וּרְאִיתֶ֣ם אֹת֗וֹ וּזְכַרְתֶּם֙ אֶת־כָּל־מִצְוֺ֣ת יְהוָ֔ה וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֹתָ֑ם
וְלֹֽא־תָת֜וּרוּ אַחֲרֵ֤י לְבַבְכֶם֙ וְאַחֲרֵ֣י עֵֽינֵיכֶ֔ם אֲשֶׁר־אַתֶּ֥ם
40 זֹנִ֖ים אַחֲרֵיהֶֽם׃ לְמַ֣עַן תִּזְכְּר֔וּ וַעֲשִׂיתֶ֖ם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָ֑י
41 וִהְיִיתֶ֥ם קְדֹשִׁ֖ים לֵֽאלֹהֵיכֶֽם׃ אֲנִ֞י יְהוָ֣ה אֱלֹֽהֵיכֶ֗ם אֲשֶׁ֨ר

יחיד מביא כשבה או שעירה, וזו קבע לה שעירה. ביד רמה, במזיד. מגדף, 30
כמו והיתה חרפה וגדופה (יחזקאל ה'), אשר גדפו נערי מלך אשור (ישעיה
ל"ו). ועוד דרשו רבותינו מכאן למברך את ה' שהוא נכרת. דבר ה', אזהרת 31
ע"א מפי הגבורה, והשאר מפי משה. עונה בה, בזמן שעונה בה, שלא עשה
תשובה. ויהיו בני ישראל במדבר, וימצאו, בגנותן של ישראל דבר הכתוב, 32
שלא שמרו אלא שבת ראשונה, ובשניה בא זה וחללה. המצאים אתו מקשש, 33
שהתרו בו ולא הניח מלקושש אף משמצאוהו והתרו בו. כי לא פרש מה 34

29 בְּמֵחְבֵהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ: יַצִּיבָא בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לִדְיַעְבֵּד
30 בְּשָׁלוּ: וֶאֱנָשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרֵישׁ גְּלֵי מִן יַצִּיבַיָּא וּמִן גִּיּוֹרַיָּא קֳדָם יְיָ הוּא
31 מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ: אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַר וְיָת
32 פִּקּוֹדוֹהִי אַשְׁנֵי אִשְׁתֵּיצָאָה תִּשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ: וַהֲווֹ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכַּחוּ גַּבְרָא כַּד־מְגַבֵּב אָעִין בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא:
33 וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכַּחוּ יָתֵהּ כַּד־מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן
34 וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא: וְאַסַּרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְּרָא אֲרֵי לָא־אִתְפָּרַשׁ לְהוֹן
35 מָה דְּיַעְבְּדוּן לֵהּ: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מִרְגַּם
36 יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא: וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגַמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא־דִי פַּקֵּיד יְיָ יָת
37 38 מֹשֶׁה: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן
וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא
39 דְּכַנְפָא חוּטָא דִּתְכַלְתָּא: וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן
יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוֹן בָּתַר הִרְהוּר־לִבְּכוֹן
40 וּבָתַר חֵיזוּ־עֵינֵיכוֹן דִּי־אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן: בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן
41 יָת פִּקּוֹדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן: אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

יעשה לו, (לא היו יודעים) באי זו מיתה ימות; אבל יודעים היו שהמחלל
36 שבת במיתה. ויציאו אתו, מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מבית דין. רגום, פש"נט
בלעז (poussant, שטאָסענד, ווערפֿענד), וכן הלוך, אל"נט (allant, געהענד),
38 וכן זכור ושמור. ועשו להם ציצת, על שם הפתילים התלויים בה, כמו ויקחני
בציצת ראשי (יחזקאל ח'). ד"א ציצת על שם וראיתם אתו, כמו מציץ מן
39 החרכים (שיר ב'). תכלת, צבע ירוק של חלזון. וזכרתם את כל מצות ה',
שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמנה חוטין וחמשה קשרים הרי
תרי"ג. ולא תתורו אחרי לבבכם, כמו מתור הארץ (במדבר י"ג). הלב
והעינים הם מרגלים לגוף, מסרסרים לו את העברות, העין רואה והלב חומד
41 והגוף עושה את העברות. אני ה', נאמן לשלם שכר. אלהיכם, נאמן להפרע.
אשר הוצאתי אתכם, על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי.
אני ה' אלהיכם, עוד למה נאמר? שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום?
לא שנעשה ונטול שכר? אנו לא עושים ולא נוטלין שכר! על כרחכם אני
מלככם; וכן הוא אומר אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם (יחזקאל כ').
ד"א למה נאמר יציאת מצרים? אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של
בכור לשאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן
בבגדו ואומר תכלת היא. ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי: למה נסמכה
פרשת מקושש לפרשת ע"א? לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"א, שאף היא

הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ
וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי 1 טז
אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה 2
וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה
קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ*) עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן 3
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים
וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע 4
מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ 5
לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב
אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־ 6

שקולה ככל המצות; וכן הוא אומר, ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם (נחמיה ט'); ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי. על כנפי בגדיהם, כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות י"ט); על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמרו במצרים, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו'). פתיל תכלת, על שם שִׁכּוּל בכורות; תרגומו של שכול תכלא. וּמַכָּתָם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב. ושמונה חוטים שנה כנגד שמנה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים.

1 ויקח קרח. פרשה זו יפה נדרשת במדרש ר' תנחומא. ויקח קרח, לקח את עצמו לצד אחד, להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה. וזהו שתרגם אנקלוס ואתפלג, נחלק מאחר העדה להחזיק במחלוקת. וכן מה יקחך לבך (איוב ט"ו), לוקח אותך להפליגך מאחר בני אדם. דבר אחר ויקח קרח, משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים, כמו שנאמר קח את אהרן (במדבר כ'), קחו עמכם דברים (הושע י"ד). בן יצהר בן קהת בן לוי, ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר בקהלם אל תחד כבדי (בראשית מ"ט). והיכן נזכר שמו על קרח? בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים (א' ו'), שנאמר בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. ודתן ואבירם, בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה שָׁכֵן לקהת ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלוקתו. אוי לרשע

*) וַיִּקָּהֲלוּ, המסרה עליו: ב' בטעם, וַיִּקָּהֲלוּ היהודים דאסתר ט' ט"ו. והטעם מבואר במשפטי הטעמים שלי, דף כ"א א', ולקמן בסוף פ' וזאת הברכה אצל לכל האתת.

הידנהיים.

טז
1 וְאִתְפְּלֵיג קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
2 וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
3 מָאתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא: וְאִתְכְּנָשׁוּ
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגִּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן
קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל
4 קְהָלָא דַיְיָ: וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי: וּמַלִּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל
5 כְּנִשְׁתֵּהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וִיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵב
6 לְקֳדָמוֹהִי וְיָת דִּי יִתְרְעֵי בֵהּ יְקָרֵב לְשִׁמּוּשֵׁהּ: דָּא עֲבִידוּ סְבוּ לְכוֹן

אוי לשכנו! ומה ראה קרח לחלוק עם משה? נתקנא על נשיאותו של אליצפן
בן עוזיאל, שמנהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח, אַחֵי
אבא ארבעה היו, שנאמר ובני קהת וגו׳ (שמות ו׳), עמרם הבכור, נטלו שני
בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול; מי ראוי ליטול את השנייה? לא
אני, שאני בן יצהר, שהוא שני לעמרם! והוא מִנָּה נשיא את בן אחיו הקטן
מכלם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו! מה עשה? עמד וכנס חמשים
ומאתים ראשי סנהדראות, רובן משבט ראובן שְׁכֵנָיו, והם אליצור בן שדיאור
וחבריו וכיוצא בו, שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד, ולהלן הוא אומר אלה
קריאי העדה (במדבר א׳), והלבישן טליתות שכולן תכלת. באו ועמדו לפני
משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה? אמר להם
חייבת. התחילו לשחק עליו: אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת
פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה! בני ראובן, דתן ואבירם
3 ואון בן פלת. רב לכם, הרבה, יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה. כלם
קדשים, כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה. ומדוע תתנשאו, אם לקחת
אתה מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה. לא אתם לבדכם שמעתם בסיני
4 אנכי ה׳ אלהיך, כל העדה שמעו! ויפל על פניו, מפני המחלוקת; שכבר
זה בידם סרחון רביעי; חטאו בעגל ויחל משה (שמות ל״ב), במתאוננים
ויתפלל משה (במדבר י״א), במרגלים ויאמר משה ושמעו מצרים (במדבר י״ד),
במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו, ופייס עליו
אוהבו פעם ושתים ושלש; כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא, אמר עד
5 מתי אטריח על המלך? שמא לא יקבל עוד ממני! בקר וידע וגו׳, עתה
עת שִׁכְּרוּת הוא לנו, ולא נכון לְהֵרָאוֹת לפניו. והוא היה מתכוון לדחות, שמא
יחזרו בהם. בקר וידע ה׳ את אשר לו, לעבודת לויה, ואת הקדוש, לכהונה,
והקריב אותם אליו. תנחומא. והתרגום מוכיח כן, ויקרב לקדמוהי, יקרב
לשמושה. ומדרשו בקר, אמר לו משה גבולות חלק הקב״ה בעולמו; יכולים
אתם להפוך בקר לערב? כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר ויהי ערב ויהי בקר,
6 ויבדל (בראשית א׳), כך ויבדל אהרן להקדישו וגו׳ (ד״ה א׳ כ״ג). זאת
עשו, קחו לכם מחתות. מה ראה לומר להם כך? אמר להם בדרכי הגוים
יש נימוסים הרבה וכומרים הרבה, וכולם (ס״א ואין כולם) מתקבצים בבית אחד;
אנו אין לנו אלא ה׳ אחד, ארון אחד, ותורה אחת, ומזבח אחד, וכהן גדול
אחד, ואתם מאתים וחמשים איש מבקשים כהונה גדולה! אף אני רוצה בכך!
הֵא לכם תשמיש חביב מכל, היא הקטרת, החביבה מכל הקרבנות — וסם המות

לכם מחתות קרח וכל־עדתו׃ ותנו־בהן ׀ אש ושימו 7
עליהן קטרת לפני יהוה מחר והיה האיש אשר־יבחר
יהוה הוא הקדוש רב־לכם בני לוי׃ ויאמר משה אל־ 8
קרח שמעו־נא בני לוי׃ המעט מכם כי־הבדיל אלהי 9
ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו
לעבד את־עבדת משכן יהוה ולעמד לפני העדה
לשרתם׃ ויקרב אתך ואת־כל־אחיך בני־לוי אתך 10
ובקשתם גם־כהנה׃ לכן אתה וכל־עדתך הנעדים על־ 11
יהוה ואהרן מה־הוא כי תלונו עליו׃ וישלח משה לקרא 12
לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה׃ המעט כי 13
העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי־
תשתרר עלינו גם־השתרר׃ אף לא אל־ארץ זבת חלב 14
ודבש הביאתנו ותתן־לנו נחלת שדה וכרם העיני
האנשים ההם תנקר לא נעלה׃ ויחר למשה מאד 15

נתון בתוכו, שבו נשרפו נדב ואביהוא; לפיכך התרה בהם והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש, בכבר הוא בקדושתו; וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש? אלא אמר להם משה הריני אומר לכם שלא תתחייבו; מי שיבחר בו יצא חי וכולכם אובדים! רב לכם בני לוי, דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו, שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב? הם חטאו על נפשותם, שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשתם; וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל, ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כלם מתנבאים ברוח הקדש, שנאמר כל אלה בנים להימן (ד"ה א' כ"ה), אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום? לכך נשתתף לבא לאותה חזקה, ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט, אשר יבחר ה' הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו. ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה; ומשה היה רואה. תנחומא. מחתות, כלים שחותין בהם גחלים, ויש להם בית יד. רב לכם, דבר גדול נטלתם בעצמכם, לחלוק על הקב"ה! 7
ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי, התחיל לדבר עמו דברים רכים, 8
כיון שראהו קשה עורף; אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו
אדבר גם אל כולם; התחיל לזרז בהם: שמעו נא בני לוי! ולעמד לפני 9
העדה, לשיר על הדוכן. ויקרב אתך, לאותו שרות שהרחיק ממנו שאר עדת 10

7 מַחְתְּיָן קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּהּ: וְהָבוּ בְהוֹן ׀ אֶשָּׁתָא וְשַׁוּוּ עֲלֵיהוֹן ׀ קְטֹרֶת
בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַּבְרָא דְיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי
8 לֵוִי: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי: הַזְעֵיר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ 9
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח
10 יָת פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ וּלְמֵקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן: וְקָרֵיב יָתָךְ
11 וְיָת כָּל אֲחָךְ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּבְעַן אַתּוּן בָּעַן אַף כְּהֻנְּתָא רַבְּתָא: בְּכֵן
אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְאִזְדַּמַּנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעַמְתּוּן
12 עֲלוֹהִי: וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא
13 נִסַּק: הַזְעֵיר אֲרֵי אַסֶּקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ לְקַטָּלוּתָנָא
14 בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא: בְּרַם לָא לְאַרְעָא
עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ אַעֶלְתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחְסָנַת חֲקַלִין וְכַרְמִין הַעֵינֵי
15 גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא לָא נִסַּק: וּתְקֵיף לְמֹשֶׁה לַחֲדָא וַאֲמַר קֳדָם

11 ישראל. לכן, בשביל כך, אתה וכל עדתך הנועדים אתך על ה', כי בשליחותי
12 עשיתי לתת כהונה לאהרן, ולא לכן הוא המחלוקת הזה. וישלח משה וגו'.
מכאן שאין מחזיקין במחלוקת; שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי
14 שלום. לא נעלה, פיהם הכשילם, שאין להם אלא ירידה. ותתן לנו, הדבר
מוסב על לא, האמור למעלה, כלומר לא הביאותנו ולא נתת לנו נחלת
שדה וכרם*)! אמרת לנו אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה וגו' (שמות ג'),
משם הוצאתנו, ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו, אלא גָּזַרְתָּ עלינו להמיתנו
במדבר, שאמרת לנו במדבר הזה יפלו פגריכם (במדבר י"ד). העיני האנשים
ההם תנקר וגו', אפילו אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך,
15 לא נעלה. האנשים ההם, כאדם התולה קללתו בחברו. ויחר למשה
מאד, נצטער עד למאד. אל תפן אל מנחתם, לפי פשוטו הקטורת שהם
מקריבים לפניך מחר אל תפן אליהם. והמדרש אומר יודע אני שיש להם חלק
בתמידי צבור, אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון; תניחנו האש ולא תאכלנו!
לא חמור אחד מהם נשאתי, לא חמורו של אחד מהם נטלתי**); אפילו

*) וכן: „כי לא לנצח ישכח אביון, תקות ענוים (אַ) תאבד לעד" (תהלים ט' כ"א); „אל בקצפך תוכיחני ובחמתך (אל) תיסרני" (שם ל"ח ב'). ועיין בפתרוני למשלי י"א י"ח, י"ג א', י"ד ד', י"ו י"ו, י"ו כ"א (עמוד 92, 111, 124, 148, 160).
לאָווענשטיין.

**) כוונת רש"י מבוארת, שאין אחד תאר לחמור, עד שיתפרש לא נשאתי מהם חמור אחד, וכמו שפרשו המפרשים, אבל הוא תאר השם בעצמו, וחמור סמוך אליו, דוגמת מפני גערת אחד (ישעי' ל' י"ז) ודומיהם, מן התארים העומדים בעצמם מבלי זֵכֶר המתואר בהם: אלא שהרב רשב"ם טען עליו ואמר ז"ל: לא חמור אחד מהם נשאתי, אפילו חמור אחד לא נשאתי מהם, כשאר משתוררים על העם; וא"כ למה מפציעים אותי בשררה? ואלו היה נקוד לא חמור אַחַד מהם היה פתרונו חמור של אחד מהם, כמו אַחַד העם (בראשית כ"ו י'), ולא הרעותי את אַחַד מהם. עכ"ל. גם הרב חזקוני, תפשו מזה הצד ואמר שלפי פרוש רש"י היה לו להנקד אַחַד מהם, כחברו, ולא

וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד
מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה 16
אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם
וְאַהֲרֹן מָחָר׃ וּקְחוּ ׀ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת 17
וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ׃ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ 18
וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־ 19
הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־
הָעֵדָה׃ ס שלישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן 20
לֵאמֹר׃ הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע׃ 21
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר 22
הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ ס וַיְדַבֵּר 23
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ 24
מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ 25
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר אֶל־ 26
הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים
הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפוּ בְּכָל־
חַטֹּאתָם׃ וַיֵּעָלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב 27
וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם

כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור, והיה לי

הרעותי את אַחַד מהם. והיא באמת טענה גדולה, שיהיה אֶחָד מהם שבראשית הפסוק הוא בטעם אל אַחַד מהם שבסופו, אע"פ שהם משונים בנקודם. והנה הרא"ם ז"ל רצה להליץ בעד רש"י ז"ל, באומרו שלכך לא רצה הרב לפרש שיהיה אחד תאר לחמור, מפני שאז יהיה פרושו לא חמור אחד מכל ישראל שעבדתי לי, וקורא אל ישראל חמורים! חלילה למשה ע"ה לומר כזה! עכ"ל. והפרוש הזה איננו לפי חכמתו, כי הוא הבליי, לא אמתי; [ועוד שעדיין הקושיא במקומה עומדת, למה זה השתמש הכתוב בלשון

יי לא תקבל ברעוא קורבנהון לא חמרא דחד מנהון שחרית ולא
16 אבאישית ית חד מנהון: ואמר משה לקרח את וכל כנשתך הוו
17 זמינין לקדם יי את ואנון ואהרן מחר: וסבו גבר מחתיתה ותשוון
עליהון קטרת בוסמין ותקרבון קדם יי גבר מחתיתה מאתן וחמשין
18 מחתין ואת ואהרן גבר מחתיתה: ונסיבו גבר מחתיתה ויהבו
עליהון אשתא ושויאו עליהון קטרת בוסמין וקמו בתרע משכן
19 זמנא ומשה ואהרן: ואכנש עליהון קרח ית כל כנשתא לתרע
20 משכן זמנא ואתגלי יקרא דיי לכל כנשתא: ומליל יי עם משה
ועם אהרן למימר: אתפרשו מגו כנשתא הדא ואשיצי יתהון כשעה:
22 ונפלו על אפיהון ואמרו אל אלה רוחיא לכל בשרא גברא חד ייחוב
23 ועל כל כנשתא יהי רגזא: ומליל יי עם משה למימר: מלל עם
24 כנשתא למימר אסתלקו מסחור־סחור למשכנא־דקרח־דתן ואבירם:
25 וקם משה ואזל לות־דתן ואבירם ואזלו בתרוהי סבי ישראל:
26 ומליל עם כנשתא למימר זורו כען מעלוי משכני גבריא חיביא
האלין ולא תקרבון בכל די להון דלמא תלקון בכל חוביהון:
27 ואסתלקו מעלוי משכנא דקרח דתן ואבירם מסחור־סחור ודתן
ואבירם נפקו קימין בתרע משכניהון ונשיהון ובניהון וטפלהון:

לטול אותו החמור משלהם, לא נטלתי אלא משלי. ות"א שחריתי ל"א כך נקראת
16 17 אנגריא של מלך שחור. והם עדתך. והקרבתם לפני ה' איש מחתתו,
19 החמשים ומאתים איש שבכם. ויקהל עליהם קרח, בדברי ליצנות; כל הלילה ההוא
הלך אל השבטים ופתה אותן: כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד? איני
מקפיד אלא בשביל כלכם! אלו באין ונוטלין כל הגדולות, לו המלכות ולאחיו
22 הכהונה! .... עד שנתפתו כלם. וירא כבוד ה' בא בעמוד ענן. אל אלהי
הרוחת, יודע מחשבות; אין מדתך כמדת בשר ודם, מלך בשר ודם שסרחה
עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא, לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם,
אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא. האיש אחד
הוא החוטא, ואתה על כל העדה תקצף! אמר הקב"ה יפה אמרת, אני
24 יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא! העלו וגו', כתרגומו, הסתלקו מסביבות
25 27 משכן קרח! ויקם משה, כסבור שישאו לו פנים, ולא עשו. יצאו נצבים, בקומה
זקופה, לחרף ולגדף, כמו ויתיצב ארבעים יום, דגלית (שמואל א' י"ז). ונשיהם
ובניהם וטפם, בא וראה כמה קשה המחלוקת! שהרי בית דין של מטה אין

מוכרע, אֶחָד, היה לו לומר אַחַד, שהוא הלשון המבורר. אכן לעקר ודקדק ל' עבר אין לו אלא פי' רש"י ז"ל, שהוא מיוסד בדקדוק התבה, גם הוא מקוים מבעל הטעמים, שהפריד תבת מהם מן נשאתי וחבר אותה אל אחד — ואלו לפי' רשב"ם היה לו להטעים לֹא־חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי — ולכן גם אונקלוס הסכים עם פרוש רש"י ותרגם „לא חמורא דחד מנהון שחרית."

הידנהיים.

28 וְטַפָּם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי
29 לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי׃ אִם־
כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד
30 עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי׃ וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה
הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ
חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־
31 יְהוָה׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע
32 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם׃ וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת
33 כָּל־הָרְכוּשׁ׃ וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה
34 וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃
35 וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
יז 1 אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
2 לֵּאמֹר׃ אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת
3 מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ׃ אֵת
מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים
צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת
4 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת
5 אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ׃ זִכָּרוֹן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע
אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח
וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ

עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד עשרים שנה, וכאן
אבדו אף יונקי שדים! לעשות את כל המעשים האלה, שעשיתי על פי הדבור 28

28 ואמר משה בדא תדעון ארי יי שלחני למעבד ית כל עובדיא
29 האלין ארי־לא מרעותי: אם כמותא דכל אנשא ימותון אלין וסערא
30 דכל אנשא יסתער עליהון לא יי שלחני: ואם בריאה יברי יי
ותפתח ארעא ית פומה ותבלע יתהון וית כל די־להון ויחתון כד־
31 חיין לשאול ותדעון ארי ארגיזו גבריא האלין קדם יי: והוה כד
שיצי למללא ית כל פתגמיא האלין ואתבזעת ארעא די תחותיהון:
32 ופתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון וית אנש־בתיהון וית כל
33 אנשא די לקרח וית כל קנינא: ונחתו אנון וכל־די להון כד־חיין
34 לשאול וחפת עליהון ארעא ואבדו מגו קהלא: וכל ישראל די בסחרניהון
35 ערקו לקלהון ארי אמרו דלמא־תבלעננא ארעא: ואשתא נפקת מן
קדם יי ואכלת ית מאתן וחמשין גברא מקרבי קטרת בוסמיא:
1 2 ומליל יי עם משה למימר: אמר לאלעזר בר אהרן כהנא ויפרש
ית מחתיתא מבין יקידיא וית אשתא ירחק להלא ארי אתקדשו:
3 ית מחתית חיביא האלין דאתחיבו בנפשתיהון ויעבדון יתהן טסין
רדידין חופאה למדבחא ארי קרבנון קדם יי ואתקדשו ויהוין לאת
4 לבני ישראל: ונסיב אלעזר כהנא ית מחתיתא דנחשא דקריבו
5 יוקידיא ורדידנון חופאה למדבחא: דכרנא לבני ישראל בדיל די־לא
יקרב גבר חלוני די לא מזרעא דאהרן הוא לאסקא קטרת בוסמין
קדם יי ולא יהי כקרח וכבנשתה כמא־די מליל יי בידא דמשה

29 לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי. לא ה׳
30 שלחני, אלא אני עשיתי הכל מדעתי, ובדין הוא חולק עלי. ואם בריאה
חדשה יברא ה׳, להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה; ומה
היא הבריאה? ופצתה האדמה את פיה ותבלעם, אז וידעתם כי נאצו הם
את הקב״ה, ואני מפי הגבורה אמרתי. ורבותינו פרשו, אם בריאה פה לארץ
34 מששת ימי בראשית מוטב, ואם לאו יברא ה׳! נסו לקלם, בשביל הקול היוצא
2 על בליעתן. ואת האש, שבתוך המחתות. זרה הלאה, לארץ, מעל המחתות.
3 כי קדשו, המחתות, ואסורין בהנאה, שהרי עשאום כלי שרת. החטאים האלה
בנפשתם, שנעשו פושעים בנפשותם, שנחלקו על הקב״ה. רקעי, רדודין.
פחים, טסין מרודדין, טינב״ש בלעז (tenues, דיננע). צפוי למזבח, למזבח
הנחשת. ויהיו לאות, לזכרון, שיאמרו אלו היו מאותן שנחלקו על הכהונה
4 ונשרפו. וירקעום, אי״ט אישטינד״ריש או״ש בלעז (et extenderunt eos, אונד
5 זיא דעהנטען זיא אויז). ולא יהיה כקרח, כדי שלא יהיה כקרח. כאשר דבר
ה׳ ביד משה לו, כמו עליו, על אהרן דבר אל משה שיהיו הוא ובניו
כהנים, לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וגו׳. וכן כל לי ולו
ולהם הסמוכים אצל דבור פתרונם כמו על. ומדרשו על קרח. ומהו ביד
משה ולא כתב אל משה? רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו

6 וַיִּלֹּ֜נוּ כָּל־עֲדַ֤ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ מִֽמָּחֳרָ֔ת עַל־מֹשֶׁ֥ה וְעַֽל־אַהֲרֹ֖ן
7 לֵאמֹ֑ר אַתֶּ֥ם הֲמִתֶּ֖ם אֶת־עַ֥ם יְהוָֽה׃ וַיְהִ֗י בְּהִקָּהֵ֤ל הָֽעֵדָה֙
עַל־מֹשֶׁ֣ה וְעַֽל־אַהֲרֹ֔ן וַיִּפְנוּ֙ אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד וְהִנֵּ֥ה כִסָּ֖הוּ
8 הֶעָנָ֑ן וַיֵּרָ֖א כְּב֥וֹד יְהוָֽה׃ וַיָּבֹ֤א מֹשֶׁה֙ וְאַהֲרֹ֔ן אֶל־פְּנֵ֖י אֹ֥הֶל
9 10 מוֹעֵֽד׃ ס רביעי וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ הֵרֹ֗מּוּ
מִתּוֹךְ֙ הָעֵדָ֣ה הַזֹּ֔את וַאֲכַלֶּ֥ה אֹתָ֖ם כְּרָ֑גַע וַֽיִּפְּל֖וּ עַל־פְּנֵיהֶֽם׃
11 וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֜ה אֶֽל־אַהֲרֹ֗ן קַ֣ח אֶת־הַ֠מַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶ֨יהָ אֵ֜שׁ
מֵעַ֣ל הַמִּזְבֵּחַ֮ וְשִׂ֣ים קְטֹרֶת֒ וְהוֹלֵ֧ךְ מְהֵרָ֛ה אֶל־הָעֵדָ֖ה וְכַפֵּ֣ר
12 עֲלֵיהֶ֑ם כִּֽי־יָצָ֥א הַקֶּ֛צֶף מִלִּפְנֵ֥י יְהוָ֖ה הֵחֵ֥ל הַנָּֽגֶף׃ וַיִּקַּ֨ח
אַהֲרֹ֜ן כַּאֲשֶׁ֣ר ׀ דִּבֶּ֣ר מֹשֶׁ֗ה וַיָּ֙רָץ֙ אֶל־תּ֣וֹךְ הַקָּהָ֔ל וְהִנֵּ֛ה הֵחֵ֥ל
13 הַנֶּ֖גֶף בָּעָ֑ם וַיִּתֵּן֙ אֶת־הַקְּטֹ֔רֶת וַיְכַפֵּ֖ר עַל־הָעָֽם׃ וַיַּעֲמֹ֥ד
14 בֵּין־הַמֵּתִ֖ים וּבֵ֣ין הַחַיִּ֑ים וַתֵּעָצַ֖ר הַמַּגֵּפָֽה׃ וַיִּהְי֗וּ הַמֵּתִים֙
בַּמַּגֵּפָ֔ה אַרְבָּעָ֥ה עָשָׂ֛ר אֶ֖לֶף וּשְׁבַ֣ע מֵא֑וֹת מִלְּבַ֥ד
15 הַמֵּתִ֖ים עַל־דְּבַר־קֹֽרַח׃ וַיָּ֤שָׁב אַהֲרֹן֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה אֶל־
פֶּ֖תַח אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וְהַמַּגֵּפָ֖ה נֶעֱצָֽרָה׃ פ חמישי
16 17 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֣ר ׀ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל
וְקַ֣ח מֵאִתָּ֡ם מַטֶּה֩ מַטֶּ֨ה לְבֵ֜ית אָ֗ב מֵאֵת֙ כָּל־נְשִׂ֣יאֵהֶ֔ם
לְבֵ֣ית אֲבֹתָ֔ם שְׁנֵ֥ים עָשָׂ֖ר מַטּ֑וֹת אִ֣ישׁ אֶת־שְׁמ֔וֹ תִּכְתֹּ֖ב
18 עַל־מַטֵּֽהוּ׃ וְאֵת֙ שֵׁ֣ם אַהֲרֹ֔ן תִּכְתֹּ֖ב עַל־מַטֵּ֣ה לֵוִ֑י כִּ֚י מַטֶּ֣ה
19 אֶחָ֔ד לְרֹ֖אשׁ בֵּ֥ית אֲבוֹתָֽם׃ וְהִנַּחְתָּ֖ם בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד לִפְנֵי֙
20 הָֽעֵד֔וּת אֲשֶׁ֛ר אִוָּעֵ֥ד לָכֶ֖ם שָֽׁמָּה׃ וְהָיָ֗ה הָאִ֛ישׁ אֲשֶׁ֥ר אֶבְחַר־
בּ֖וֹ מַטֵּ֣הוּ יִפְרָ֑ח וַהֲשִׁכֹּתִ֣י מֵעָלַ֗י אֶת־תְּלֻנּוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
21 אֲשֶׁ֛ר הֵ֥ם מַלִּינִ֖ם עֲלֵיכֶֽם׃ וַיְדַבֵּ֨ר מֹשֶׁ֜ה אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל

שלקה משה בידו, שנאמר ויוצאה והנה ידו מצורעת כשלג (שמות ד'). ועל כן
לקה עוזיה בצרעת. וכפר עליהם, רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע, 11

6 לֵהּ: וְאִתְרַעֲמוּ כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה
7 וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימַר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ: וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת
כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא
8 9 וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ: וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא: וּמַלִּיל
10 יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן
11 כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב
עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ
12 לִכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רֻגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא: וּנְסִיב
אַהֲרֹן כְּמָא־דִי מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא
13 וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְכַפַּר עַל עַמָּא: וְקָם בֵּין מֵתַיָּא וּבֵין חַיַּיָּא
14 וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא: וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע
15 מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל־פַּלְגּוּתָא־דְקֹרַח: וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לִתְרַע מַשְׁכַּן
16 17 זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֻטְרָא חֻטְרָא לְבֵית אַבָּא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית
18 אֲבָהַתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטְרִין גְּבַר יָת־שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֻטְרֵהּ: וְיָת
שְׁמָא דְאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֻטְרָא דְלֵוִי אֲרֵי חֻטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית
19 אֲבָהַתְהוֹן: וְתַצְנְעִנּוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי־אֲזַמֵּן מֵימְרִי
20 לְכוֹן תַּמָּן: וִיהֵי גֻּבְרָא דְּאִתְרְעֵי בֵהּ חֻטְרֵהּ יְנֵעֵי וַאֲנִיחַ מִן־קֳדָמַי יָת
21 תֻּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן: וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי

13 שהקטורת עוצר המגפה — כדאיתא במסכת שבת. ויעמד בין המתים ובין החיים,
אחז את המלאך והעמידו על כרחו; אמר לו (המלאך) הנח לי לעשות שליחותי!
אמר לו משה צוני לעכב על ידך. אמר לו אני שלוחו של מקום ואתה
שלוחו של משה! אמר לו אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה; אם
אין אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה אל פתח אהל מועד, בא עמי ושאל! וזהו
שנאמר וישב אהרן אל משה. ד"א למה בקטרת? לפי שהיו ישראל מליזין
ומרננים אחר הקטרת, לומר סם המות הוא! על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו
נשרפו חמשים ומאתים איש! אמר הקב"ה תראו שעוצר מגפה הוא, והחטא
18 הוא הממית! כי מטה אחד, אע"פ שחלקתים לשתי משפחות, משפחת כהונה
20 לבד ולויה לבד, מכל מקום שבט אחד הוא. והשכתי, כמו וישכו המים
21 (בראשית ח׳), וחמת המלך שככה (אסתר ז׳). בתוך מטותם, הניח באמצע,

וַיִּתְּנוּ אֵלָיו ׀ כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא
אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ
22 מַטּוֹתָם׃ וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת׃
23 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח
מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים׃
24 וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ ששי.
25 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹּתָם
26 מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
כֵּן עָשָׂה׃ פ
27 וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ
28 כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃ כֹּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת
יח 1 הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה
וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה
2 וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃ וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה
לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה
3 וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת׃ וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ
וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ
4 לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃ וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ
אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־
5 יִקְרַב אֲלֵיכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת

23 שלא יאמרו מפני שהניחו בצד שכינה פרח. ויצא פרח, כמשמעו. ציץ, הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל. ויגמל שקדים, כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים, לשון ויגדל הילד ויגמל (בראשית כ"א); ולשון זה מלוי בפרי האילן, כמו ובוסר גומל יהיה נצה (ישעיה י"ח). ולמה שקדים? הוא הפרי הממהר להפריח

יִשְׂרָאֵל וִיהָבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חֻטְרָא לְרַבָּא חַד חֻטְרָא לְרַבָּא חַד
22 לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטְרִין וְחֻטְרָא דְאַהֲרֹן בְּגוֹ חֻטְרֵיהוֹן: וְאַצְנַע
23 מֹשֶׁה יָת חֻטְרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא: וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
וְעַל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וְהָא נְעָא חֻטְרָא־דְאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי
24 וְאַפֵּיק לַבְלְבִין וְאָנֵיץ נֵץ וְכָפֵית שִׁגְדִין: וְאַפֵּיק מֹשֶׁה יָת כָּל חֻטְרַיָּא
מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֻטְרֵהּ:
25 וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אָתֵיב יָת חֻטְרָא דְאַהֲרֹן לֳקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא לְאָת
26 לְעַמָּא סָרְבָנָא וִיסוּפַן תֻּרְעֲמַתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן: וַעֲבַד מֹשֶׁה
27 כְּמָא־דִי פַקֵּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד: וַאֲמָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימַר
הָא מִנָּנָא קְטַלַת חַרְבָּא הָא מִנָּנָא בְלַעַת אַרְעָא וְהָא מִנָּנָא דְמִיתוּ
28 בְּמוֹתָנָא: כֹּל דְּקָרֵיב מִקְרַב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סַיְפִין
יח 1 לִמְמָת: וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אָבוּךְ עִמָּךְ תְּקַבְּלוּן עַל חוֹבֵי
2 מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּקַבְּלוּן עַל חוֹבֵי כְהֻנַּתְכוֹן: וְאַף יָת אֲחָיךְ
שִׁבְטָא דְלֵוִי שִׁבְטָא דְאָבוּךְ קָרֵיב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשֻׁנָּךְ
3 וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא: וְיִטְּרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטְּרַת
כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף
4 אִנּוּן אַף אַתּוּן: וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל
5 פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנַי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן: וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת קוּדְשָׁא

מכל הפרות, אף המעורר על הכהונה פרענותו מעהרת לבוא; כמו שמלינו בעוזיה, והלרעת זרחה במלחו (ד״ה ב׳ כ״ו). תרגומו וכפית שגדין, כמין אשכול
25 שקדים יחד כפותים זה על זה. ותכל תלונתם, כמו וּתְכַלֶּה תלונותם; לשון זה שם מפעל יחיד, ל׳ נקבה, כמו תלונתם, מרמור״ש בלעז (murmures, געמורריע), ויש חלוק בין תלונות לתלונתם, תלונתם תלונה אחת, תלונותם שם דבר בל׳ יחיד, ואפילו הם תלונות הרבה. למשמרת לאות,
28 לזכרון שבחרתי באהרן לכהן, ולא ילונו עוד על הכהונה. כל הקרב הקרב וגו׳, אין אנו יכולין להיות זהירין בכך; כולנו רשאין להכנס לחצר אהל מועד, ואחד שיקריב עלמו יותר מחבריו ויכנס לתוך אהל מועד ימות! האם
1 תמנו לגוע? שמא הופקרנו למיתה? ויאמר ה׳ אל אהרן, למשה אמר שיאמר לאהרן, להזהירו על תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש. אתה ובניך ובית אביך, הם בני קהת אבי עמרם. תשאו את עון המקדש, עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם, הוא האהל והארון והשלחן וכלי הקדש, אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא לגע. ואתה ובניך, הכהנים, תשאו את עון כהונתכם, שאינה מסורה ללוים,
2 ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם. וגם את אַחֶיךָ, בני גרשון ובני מררי. וילוו, ויתחברו אליכם, להזהיר גם את הזרים מלהקרב
4 אליהם. וישרתוך, בשמירת השערים, ולמנות מהם גזברין ואמרכלין. וזר לא
5 יקרב אליכם, אתכם אני מזהיר על כך. ולא יהיה עוד קצף, כמו שהיה

מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי 6
הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר 7
הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן
אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת 8
תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה
וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם׃ זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־ 9
הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־
אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ׃
בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־ 10
לָּךְ׃ וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ 11
נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר
בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃ כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ 12
וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים׃ בִּכּוּרֵי 13
כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר
בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃ כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃ כָּל־פֶּטֶר 14 15
רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ׀ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־
הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃ וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ 16
כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא׃
אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ 17

כבר, שנאמר כי יצא הקצף (במדבר י"ז). לכם מתנה נתונים, יכול לעבודתכם 6
של הדיוט? תלמוד לומר לה', כמו שמפורש למעלה, לשמור משמרת גזברין

6 וְיָת מַטְּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנָא הָא
קָרֵבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם
7 יְיָ לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ וְאַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ תִּטְּרוּן יָת כְּהֻנַּתְכוֹן
לְכָל פִּתְגָּם מַדְבְּחָא וּלְמִגָּו לְפָרֻכְתָּא וְתִפְלְחוּן פָּלְחַן מַתְּנָא אֵיהַב יָת
8 כְּהֻנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית
לָךְ יָת מַטְּרַת אַפְרָשׁוּתָי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן
9 לִרְבוּ וְלִבְנָיךְ לִקְיַם עָלָם׃ דֵּין יְהֵי לָךְ מִקֹּדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא מוֹתַר מִן אֶשָּׁתָא
כָּל קֻרְבָּנֵיהוֹן לְכָל מִנְחַתְהוֹן וּלְכָל חַטָּוָתְהוֹן וּלְכָל אֲשָׁמְהוֹן דִּי יְתִיבוּן
10 קֳדָמַי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין דִּי־לָךְ הוּא וְלִבְנָיךְ׃ בְּקֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תֵּיכְלִנֵּהּ
11 כָּל דְּכוּרָא יֵיכוֹל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ׃ וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנַתְהוֹן
לְכָל אֲרָמוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָיךְ עִמָּךְ לִקְיַם עָלָם
12 כָּל דִּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכוֹל יָתֵהּ׃ כָּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וַעֲבוּר
13 רֵאשִׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן׃ בִּכּוּרֵי כָּל דִּי בְאַרְעֲהוֹן
14 דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי־לָךְ יְהֵי כָּל דִּדְכֵי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלִנֵּהּ׃ כָּל חֶרְמָא
15 בְּיִשְׂרָאֵל דִּי־לָךְ יְהֵי׃ כָּל פָּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי־יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ
בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם׀ מִפְרַק תִּפְרוֹק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת
16 בּוּכְרָא דִבְעִירָא מְסָאֲבָא תִּפְרוֹק׃ וּפֻרְקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוֹק בְּפֻרְסָנֵהּ
17 כְּסַף חֲמֵשׁ סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא׃ בְּרַם בּוּכְרָא
דְתוֹרָא אוֹ בוּכְרָא דְאִמְּרָא אוֹ בוּכְרָא דְעִזָּא לָא תִפְרוֹק קוּדְשָׁא אִנּוּן

7/8 ולמרכלין. עבדת מתנה, במתנה נתתיה לכם. ואני הנה נתתי לך, בשמחה,
ל׳ שמחה הוא זה, כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (שמות ד׳).
משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין; בא
אחד וערער על השדה, אמר לו המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך;
הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין. אף כאן לפי שבא קרח וערער
כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו כ״ד מתנות כהונה בברית מלח
עולם, ולכך נסמכה פרשה זו לכאן. משמרת תרומתי, שאתה צריך לשמרן
9 בטהרה. למשחה, לגדולה. מן האש, לאחר הקטרת האשים. כל קרבנם,
כגון זבחי שלמי צבור, ומנחתם חטאתם ואשמם כמשמעו. אשר ישיבו לי,
10 זה גזל הגר. בקדש הקדשים תאכלנו וגו׳, למד על קדשי קדשים שאינן
11 נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה. תרומת מתנם, המורם מן התודה
ומהשלמים ומאיל נזיר. לכל תנופת, שהרי אלו טעונין תנופה. כל טהור,
12 ולא טמאים. ד״א כל טהור, לרבות אשתו. ראשיתם, היא תרומה גדולה.

18 הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה
19 וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃ כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ
לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ
20 אִתָּךְ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק
לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל׃ ס שביעי. וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר
בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־
22 עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל
23 מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃ וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֺנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ
24 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה׃ כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן
אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה׃ פ
25 26 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת
27 יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃ וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן
28 מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיָּקֶב׃ כֵּן תָּרִימוּ גַם־אַתֶּם תְּרוּמַת
יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
29 וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ מִכֹּל
מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־

18 כחזה התנופה וכשוק הימין של שלמים, שנאכלין לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם לשני ימים ולילה אחד, אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד.

ית דמהון תזרוק על מדבחא וית תרביהון תסק קרבן לאתקבלא
18 ברעוא קדם יי׃ ובשרהון יהי לך כחדיא דארמותא וכשוקא דימינא
19 לך יהי׃ כל אפרשות קודשיא די יפרשון בני ישראל קדם יי יהבית
לך ולבניך ולבנתיך עמך לקים עלם קים מלח עלם הוא קדם יי
20 לך ולבניך עמך׃ ואמר יי לאהרן בארעהון לא תחסין וחלק לא יהי
לך ביניהון מתנן די יהבית לך אנון חלקך ואחסנתך בגו בני
21 ישראל׃ ולבני לוי הא יהבית כל מעשרא בישראל לאחסנא חלף
22 פלחנהון די אנון פלחין ית פלחן משכן זמנא׃ ולא יקרבון עוד בני
23 ישראל למשכן זמנא לקבלא חובא לממת׃ ויפלחון ליואי אנון ית
פלחן משכן זמנא ואנון יקבלון חוביהון קים עלם לדריכון ובגו
24 בני ישראל לא יחסנון אחסנא׃ ארי ית מעשרא דבני ישראל די
יפרשון קדם יי אפרשותא יהבית לליואי לאחסנא על כן אמרית
25 להון בגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא׃ ומליל יי עם משה למימר׃
26 ולליואי תמלל ותימר להון ארי תסבון מן בני ישראל ית מעשרא
די יהבית לכון מנהון באחסנתכון ותפרשון מנה אפרשותא קדם
27 יי מעשרא מן מעשרא׃ ותתחשב לכון אפרשותכון כעבורא מן
28 אדרא וכמלאתא מן מעצרתא׃ כן תפרשון אף אתון אפרשותא קדם
יי מכל מעשרתיכון די תסבון מן בני ישראל ותתנון מנה ית
29 אפרשותא קדם יי לאהרן כהנא׃ מכל מתנתכון תפרשון ית כל

לך יהיה. בא רבי עקיבא ולמד: הוסיף לך הכתוב הויה אחרת, שלא תאמר
19 כחזה ושוק של תודה שאינו נאכל אלא ליום ולילה. כל תרומת הקדשים.
מחבתה של פרשה זו כללה בתחלתה וכללה בסוף ופרט באמצע. ברית מלח
עולם, כרת ברית עם אהרן בדבר בריא ומתקיים ומבריא את אחרים; ברית
20 מלח, כברית הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם. וחלק לא יהיה לך
23 בתוכם, אף בבזה. והם, הלוים, ישאו עונם של ישראל, שעליהם להזהיר
24 הזרים מגשת אליהם. אשר ירימו לה׳ תרומה, הכתוב קראו תרומה עד
27 שיפריש ממנו תרומת מעשר. ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן,
תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבין עליה מיתה וחומש
כתרומה גדולה שנקראת ראשית דגן מן הגורן. וכמלאה מן היקב, כתרומת
תירוש ויצהר הנטלת מן היקבים. מלאה, לשון בשול תבואה שנתמלאת. יקב,
הוא הבור שלפני הגת, שהיין יורד לתוכו. וכל לשון יקב חפירת קרקע הוא,
וכן יקבי המלך (זכריה י"ד), הוא ים אוקיינוס, חפירה שחפר מלכו של
28 עולם. כן תרימו גם אתם, כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם, תרימו
29 גם אתם ממעשר שלכם, כי הוא נחלתכם. מכל מתנתיכם תרימו את כל
תרומת ה׳, בתרומה גדולה הכתוב מדבר, שאם הקדים לוי את הכהן בכרי
וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי, צריך להפריש

מפטיר
מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃* וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ 30
וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃ וַאֲכַלְתֶּם 31
אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם
חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא 32
בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא
תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ׃ פ יט
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת 1 2
הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם
אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן 3
וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃
וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי 4
אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה 5
לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃
וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־ 6
תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃ וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם 7
וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף 8
אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ 9
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת
לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה 10

הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה, ויחזור ויפריש תרומת
מעשר. בהרימכם את חלבו ממנו, לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו, 30
ונחשב המותר ללוים חולין גמורין, כתבואת גרן לישראל; שלא תאמר
הואיל וקראו הכתוב תרומה, שנאמר כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו
לה׳ תרומה, יכול יהא כלו אסור? תלמוד לומר ונחשב ללוים כתבואת

30 אפרשותא דיי מכל שופרה ית מקדשה מנה: ותימר להון באפרשותכון
ית שופרה מנה ויתחשב לליואי כעללת אדרא וכעללת מעצרתא:
31 ותיכלון יתה בכל אתר אתון ואנש בתיכון ארי אגרא היא לכון חלף
32 פלחנכון במשכן זמנא: ולא תקבלון עלוהי חובא באפרשותכון ית
יט שופרה מנה וית קודשיא דבני ישראל לא תחלון ולא תמותון:
1 2 ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: דא גזרת אוריתא די
פקיד יי למימר מלל עם בני ישראל ויסבון לך תורתא סמקתא
3 שלמתא די לית בה מומא די לא סליק עלה נירא: ותתנון יתה
לאלעזר כהנא ויפק יתה למברא למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:
4 ויסב אלעזר כהנא מדמה באצבעה וידי לקבל אפי משכן זמנא
5 מדמה שבע זמנין: ויוקד ית תורתא לעינוהי ית משכה וית בשרה
6 וית דמה על אכלה יוקד: ויסב כהנא אעא דארזא ואזובא וצבע
7 זהורי וירמי לגו יקידת תורתא: ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי בשרה
במיא ובתר כן ייעול למשריתא ויהי מסאב כהנא עד רמשא:
8 ודמוקד יתה יצבע לבושוהי במיא ויסחי בשרה במיא ויהי מסאב
9 עד רמשא: ויכנוש ׀ גבר דכי ית קטמא דתורתא ויצנע למברא
למשריתא באתר דכי ותהי לכנשתא דבני ישראל למטרא למי
10 אדיותא חטאתא היא: ויצבע דכניש ית קטמא דתורתא ית לבושוהי

31 גרן, מה של ישראל חולין אף של לוי חולין. בכל מקום, אפילו בבית
32 הקברות. ולא תשאו עליו חטא וגו', הא אם לא תרימו תשאו חטא. ולא
תמותו, הא אם תחללו תמותו.

2 זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר
מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה חקה, גזרה היא
מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה! ויקחו אליך, לעולם היא נקראת על
שמך, פרה שעשה משה במדבר. אדמה תמימה, שתהא תמימה באדמימות;
3 שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה. אלעזר, מצותה בסגן. אל מחוץ
למחנה, חוץ לשלש מחנות. ושחט אתה לפניו, זר שוחט ואלעזר רואה.
4 אל נכח פני אהל מועד, עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו
7 של היכל בשעת הזאת הדם. אל המחנה, למחנה שכינה, שאין טמא משולח
חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצרע. וטמא הכהן עד הערב, סרסהו
9 ודרשהו: וטמא עד הערב, ואחר יבא אל המחנה. והניח מחוץ למחנה,
לשלשה חלקים מְחַלְקָהּ, אחד נִתָּן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות,
ואחד נִתָּן בַּחֵיל; זה של משמרת היה חוץ לעזרה, ליטול ממנו בני העיירות
וכל הצריכין להטהר, וזה שבהר המשחה כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין
הימנה, וזה שֶׁבַּחֵיל נתון למשמרת, מגזרת הכתוב, שנאמר והיתה לעדת בני
ישראל למשמרת. למי נדה, למי הזיה, כמו וידו אבן בי (איכה ג'),

אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר
הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם 11
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי 12
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם 13
אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא
יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל 14
כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא 15
הוּא: וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת 16
אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ 17
לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים
אֶל־כֶּלִי: וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־ 18
הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־
הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: וְהִזָּה הַטָּהֹר 19
עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: וְאִישׁ 20
אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו
טָמֵא הוּא: וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה 21
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: וְכֹל 22

לידות את קרנות הגוים (זכרי' ב'), לשון זריקה. חטאת היא, לשון חטוי כפשוטו; ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת, לומר שהיא כקדשים, להאסר בהנאה. הוא יתחטא בו, באפר הזה. במת בנפש, ואי זה מת? של נפש 12 13

וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרַיָּא דְיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן
11 לִקְיָם עָלָם: דְיִקְרַב בְּמִיתָא לְכָל נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא
12 יוֹמִין: הוּא יַדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי וְאִם
13 לָא־יַדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי: כָּל
דְיִקְרַב בְּמִיתָא בְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא דִי יְמוּת וְלָא יַדֵּי־עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא
דַיְיָ סָאֵב וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִשְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא לָא־
14 אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי עוֹד סְאוֹבְתֵהּ בֵּהּ: דָא אוֹרָיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי
יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל־דִּי בְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא
15 יוֹמִין: וְכֹל מַן דַּחֲסַף פְּתִיחַ דְּלֵית מְגוּפַת שְׁיֵיעַ מַקַּף עֲלוֹהִי מְסָאַב
16 הוּא: וְכֹל דִּי יִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא בִּקְטִיל חַרְבָּא אוֹ בְמִיתָא אוֹ בְגַרְמָא
17 דֶאֱנָשָׁא אוֹ בְקִבְרָא יְהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין: וְיִסְּבוּן לִדְמְסָאַב מֵעֲפַר
18 יְקֵדַת חַטָּאתָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי מֵי מַבּוּעַ לְמָן: וְיִסַּב אֵזוֹבָא וְיִטְבּוֹל
בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנַיָּא וְעַל נַפְשָׁתָא דִּי הֲווֹ
19 תַמָּן וְעַל דְּיִקְרַב בְּגַרְמָא אוֹ בִקְטִילָא אוֹ בְמִיתָא אוֹ בְקִבְרָא: וְיַדֵּי
דַּכְיָא עַל מְסָאֲבָא בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וִידַכְּנֵהּ בְּיוֹמָא
20 שְׁבִיעָאָה וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְמַיָּא וְיִדְכֵּי בְרַמְשָׁא: וּגְבַר דִּי
יִסְתָּאַב וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא
21 דַיְיָ סְאֵב מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב הוּא: וּתְהֵי לְהוֹן
לִקְיָם עָלָם וּדְיַדֵּי מֵי אַדָּיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וּדְיִקְרַב בְּמֵי אַדָּיוּתָא
22 יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: וְכֹל דְּיִקְרַב בֵּהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאַב וֶאֱנָשׁ

האדם; להוציא נפש בהמה, שאין טומאתה צריכה הזאה (אלא טומאת שבעה).
ד"א בנפש, זו רביעית דם. את משכן ה' טמא, אם נכנס לעזרה אפילו
16 בטבילה בלא הזאה שלישי ושביעי. טמאתו בו, אף על פי שטבל. כל הבא
19 אל האהל, בעוד שהמת בתוכו. וכל כלי פתוח, בכלי חרס הכתוב מדבר,
שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה
עליו יפה בחבור טמא הוא, הא אם יש צמיד פתיל עליו טהור. פתיל,
לשון מחובר בל' עברי, ובן נפתולי אלהים נפתלתי (בראשית ל'), נתחברתי
עם אחותי. על פני השדה, רבותינו דרשו לרבות גולל ודופק; ופשוטו על
פני השדה, שאין שם אהל, מטמא המת שם בנגיעה. וחטאו ביום השביעי,
20 הוא גמר טהרתו. ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש למה נאמר משכן?
21 וכו' — כדאיתא בשבועות. ומזה מי הנדה, רבותינו אמרו שהמזה טהור, וזה
בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו, מה
שאין כן בנוגע; וזה שהוציאו בלשון מזה, לומר לך שאינן מטמאין עד שיהא
22 בהן שעור הזאה. והנגע ... יטמא, ואין טעון כבוס בגדים. וכל אשר יגע
בו הטמא הזה שנטמא במת יטמא. והנפש הנגעת בו, בטמא מת, תטמא

אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא
עַד־הָעָרֶב׃ פ

כ

1 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
2 וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם׃ וְלֹא־
3 הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן׃ וַיָּרֶב הָעָם
עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי
4 יְהוָה׃ וְלָמָה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה
5 לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃ וְלָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם
לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא ׀ מְקוֹם זֶרַע
6 וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא
כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ פ שלישי. (שני כשמחובר.)

7 8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל
אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע
לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע
9 וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה
10 מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל
אֶל־פְּנֵי הַסָּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־
11 הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם׃ וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ

עד הערב. כאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה, והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם. זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה. ומ"א העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן, וזהו: ויקחו אליך, משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל, כך יביאו זו לכפרה משלהם. פרה אדמה. משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך, אמרו תבא אמו ותקנח הצואה; כך תבא פרה ותכפר על העגל. אדמה, על שם אם יאדימו כתולע (ישעיה א'); שהחטא קרוי אדום. תמימה, על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין; תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם. לא עלה עליה על, כשם שפרקו מעליהן עול שמים. אל אלעזר, כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל. ולפי שאהרן

כ

1 דיקרב בה יהי מסאב עד רמשא: ואתו בני ישראל כל כנשתא
למדברא דצין בירחא קדמאה ויתיב עמא ברקם ומיתת תמן מרים
2 ואתקברת תמן: ולא הוה מיא לכנשתא ואתכנשו על משה ועל
3 אהרן: ונצא עמא עם משה ואמרו למימר ולוי דמתנא במותא
4 דאחנא קדם יי: ולמא אעלתון ית קהלא דיי למדברא הדין לממת
5 תמן אנחנא ובעירנא: ולמא אסקתונא ממצרים לאיתאה יתנא
לאתרא בישא הדין לא אתר כשר לבית זרע ואף לא תינין וגופנין
6 ורמונין ומיא לית למשתי: ועל משה ואהרן מן־קדם קהלא לתרע
7 משכן זמנא ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא דיי להון: ומליל יי עם
8 משה למימר: סב ית חטרא ואכניש ית כנשתא את ואהרן אחוך
ותמללון עם כיפא לעיניהון ויתן מוהי ותפק להון מיא מן כיפא
9 ותשקי ית כנשתא וית בעירהון: ונסיב משה ית חטרא מן־קדם
10 יי כמא־די פקדיה: ואכנישו משה ואהרן ית קהלא לקדם כיפא ואמר
11 להון שמעו כען סרבניא המן כיפא הדין נפק לכון מיא: וארים משה

עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו, שאין קטגור נעשה סנגור. ושרף את הפרה, כשם שנשרף העגל. עץ ארז ואזוב ושני תולעת, שלשה מינים הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות, ואזוב נמוך מכלן, סימן שהגבוה שנתגאה וְחָטָא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו. למשמרת, כמו שֶׁפֶּשַׁע העגל שמור לדורות לפורענות, ואין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל, שנאמר וביום פקדי ופקדתי וגו' (שמות ל"ב). וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה מטמאה כל העוסקין בה; וכשם שנטהרו באפרו, שנאמר ויזר על פני המים וגו' (שם),
1 כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו'. כל העדה, עדה הַשְּׁלֵמָה, שכבר מתו מתי מדבר, ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים. למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה קרבנות מכפרין (ס"א כמו שפרה אדומה מכפרת) אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם מרים, אף היא בנשיקה מתה; ומפני מה לא נאמר בה על פי ה'? שאינו דרך כבוד
2 של מעלה; ובאהרן נאמר על פי ה', באלה מסעי (במדבר ל"ג). ולא היה
3 מים לעדה; מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים. ולו גוענו, הלואי גוענו. בגוע אחינו, במיתת אחינו, בַּדֶּבֶר; למד שמיתת צמא מגונה ממנה. בגוע, שם דבר הוא, כמו במיתת אחינו. ולא יתכן לפרשו
8 כשמתו אחינו, שאם כן היה לו להנקד בְּגְוֹעַ. ואת בעירם. מכאן שחס
10 הקב"ה על ממונם של ישראל. ויקהלו וגו'. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. המן הסלע הזה נוציא? לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם? מאי זה סלע תוציאו לנו מים? לכך אמר להם המרים, סרבנים, ל' יוני (μωροί), שוטים, מורים את מוריהם. המן הסלע הזה,
11 שלא נצטוינו עליו, נוציא לכם מים? פעמים, לפי שבראשונה לא הוציא אלא

אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה
12 וּבְעִירָם׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־
הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ
13 אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם׃ הֵמָּה
מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ
14 בָּם׃ ס רביעי וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־
מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־
15 הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃ וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב
16 בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ׃ וַנִּצְעַק
אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם
17 וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ׃ נַעְבְּרָה־נָּא
בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ
הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר
18 גְּבֻלֶךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא
19 לִקְרָאתֶךָ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־
מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנַי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר
20 בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ

טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו, אלא ודברתם אל הסלע, והמה
דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכות כבראשונה, שנאמר
12 והכית בצור (שמות י"ז), ונזדמן להם אותו סלע, והכוהו. יען לא האמנתם
בי. גלה הכתוב שאלולי חֵטְא זה בלבד היו נכנסין לארץ; כדי שלא יאמרו
עליהם כעון דור המדבר שנגזר עליהם שלא יִכָּנְסוּ כך היה עון משה ואהרן.
והלא הצאן ובקר ישחט (במדבר י"א) קשה מזו? אלא לפי שבסתר חסך
עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב, מפני קדוש השם.
להקדישני, שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים
מה סלע שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דברו של מקום,
קל וחומר אנו! לכן לא תביאו, בשבועה, כמו לכן נשבעתי לבית עלי
13 (שמואל א' ג'); נשבע בקפיצה, שלא ירבו בתפלה על כך. המה מי מריבה,
הם הנזכרים במקום אחר; את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיען של ישראל

יָת יְדֵהּ וּמְחָא יָת כֵּיפָא בְּחֻטְרֵהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין וּנְפָקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי וּשְׁתִיאַת
12 כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלַף דִּי לָא הֵימֵנְתּוּן
בְּמֵימְרִי לְקַדָּשׁוּתִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵן לָא תָעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין
13 לְאַרְעָא דִּי יְהָבִית לְהוֹן: אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא דִּי־נְצוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם
14 יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן: וּשְׁלַח מֹשֶׁה אִזְגַּדִּין מֵרְקַם לְוָת מַלְכָּא דֶאֱדוֹם כִּדְנַן
15 אֲמַר אָחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעְתְּ יָת כָּל עָקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתָּנָא: וּנְחַתוּ
אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם וִיתֵבְנָא בְמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי
16 וְלַאֲבָהָתָנָא: וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתָנָא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאַפְּקָנָא
17 מִמִּצְרָיִם וְהָא אֲנַחְנָא בְּרְקַם קַרְתָּא דִּבְסְטַר תְּחוּמָךְ: נִעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ
לָא נִעְבַּר בַּחֲקַל וּבִכְרַם וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוֹב בְּאֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל לָא
18 נִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא עַד דְּנִעְבַּר תְּחוּמָךְ: וַאֲמַר לֵהּ אֱדוֹמָאָה
לָא תְעִבַּר בִּתְחוּמִי דִּילְמָא בִּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקַדָּמוּתָךְ:
19 וַאֲמָרוּ לֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹרַח כְּבִישָׁא נִסַּק וְאִם מַיָּךְ נִשְׁתֵּי אֲנָא וּבְעִירַי
20 וְאֵיהַב דְּמֵיהוֹן לְחוֹד לֵית פִּתְגָּם דְּבִישׁ בְּרַגְלַי אֶעְבָּר: וַאֲמַר לָא תְעִבָּר

לוקה במים, לכך גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (שמות א׳). ויקדש בם, שמתו משה ואהרן על ידם; שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות, וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך (תהלים ס"ח),
14 וכן הוא אומר בקרובי אקדש (ויקרא י׳). אחיך ישראל. מה ראה להזכיר כאן אחוה? אלא אמר לו אחים אנחנו, בני אברהם שנאמר לו כי גר יהיה זרעך (בראשית ט"ו), ועל שנינו היה החוב לפרעו. אתה ידעת את כל התלאה, לפיכך פרש אביכם מעל אבינו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו
15 (בראשית ל"ו), מפני השטר חוב המוטל עליהם, והטילו על יעקב. וירעו לנו, סבלנו צרות רבות. ולאבתינו. מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה
16 על ישראל. וישמע קלנו, בברכה שברכנו אבינו, הקול קול יעקב (בראשית כ"ו), שאנו צועקים ונענים. מלאך, זה משה, מכאן שהנביאים קרוים מלאכים;
17 ואומר ויהיו מלעבים במלאכי האלהים (ד"ה ב׳ ל"ו). נעברה נא בארצך, אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל בשם שלא פרעת החוב; עֲשֵׂה לנו עזר מעט לעבור דרך ארצך! לא נשתה מי באר, מי בורות היה צריך לומר; אלא כך אמר משה, אע"פ שיש בידינו מן לאכול ובאר לשתות, לא נשתה ממנו, אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם. מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני, כדי להנות את אושפיזו, דרך המלך
18 נלך וגו׳, אנו חוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכול. פן בחרב אצא לקראתך, אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם, ואומרים ונצעק אל ה׳ וישמע קולנו; ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי, ועל חרבך תחיה
19 20 (בראשית כ"ו). רק אין דבר, אין שום דבר מזיק. וביד חזקה, בהבטחת

21 בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃ וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל
עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ פ חמישי. (שלישי כמחובר)
22 וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃
23 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל
24 אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃ יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם
25 אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה׃ קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ
26 וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃ וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
27 וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם׃ וַיַּעַשׂ
מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־
28 הָעֵדָה׃ וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם
אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
29 וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃ וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ
כא 1 אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ס וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ
2 הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ ׀ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי׃ וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל
נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי

22 זקנו, והידים ידי עשו (שם). כל העדה, כלם שלמים ועומדים להכנס לארץ; שלא היה בהם אחד מאותן שנגזרה גזרה עליהם, שכבר כלו מתי מדבר, ואלו מאותן שנאמר בהם חיים כלכם היום (דברים ד'). הר ההר, הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. ואע"פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים, שלשה נשארו בהן, הר סיני לתורה, והר נבו לקבורת משה, והר ההר לקבורת אהרן.
23 על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה; וכן הנביא אומר ליהושפט, בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך (דה"ב כ').
25 קח את אהרן, בדברי נחומים, אמור לו: אשריך שתראה כתרך נתון לבנך, מה שאין אני זכאי לכך!
26 את בגדיו, את בגדי כהונה גדולה הלבישהו, והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. אמר לו הִכָּנֵס למערה, ונכנס. ראה מִטָּה מוצעת ונר דלוק. אמר לו עֲלֵה לַמִּטָּה, ועלה, פְּשׁוֹט ידיך, ופשט, קְמוֹץ פיך, וקמץ, עֲצוֹם עיניך, ועצם. מיד חמד משה לאותה מיתה. וזהו

21 ונפק אדומאה לקדמותה בחיל רב ובידא תקיפא: וסריב ׀ אדומאה
22 שבק ית ישראל למעבר בתחומה וסטא ישראל מלותה: ונטלו
23 מרקם ואתו בני ישראל כל כנשתא להר טורא: ואמר יי למשה
24 ולאהרן בהר טורא על תחום ארעא דאדום למימר: יתכנש אהרן
לעמיה ארי לא יעול לארעא די יהבית לבני ישראל על די סרבתון
25 על מימרי למי מצותא: דבר ית־אהרן וית אלעזר בריה ותסק יתהון
26 להר טורא: ואשלח ית אהרן ית לבושוהי ותלבישנון ית אלעזר
27 בריה ואהרן יתכניש וימות תמן: ועבד משה כמא־די פקיד יי וסליקו
28 להר טורא לעיני כל כנשתא: ואשלח משה ית אהרן ית לבושוהי
ואלביש יתהון ית אלעזר בריה ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת
29 משה ואלעזר מן טורא: וחזו כל כנשתא ארי מית אהרן ובכו ית
כא 1 אהרן תלתין יומין כל בית ישראל: ושמע כנענאה מלכא דערד
יתיב דרומא ארי אתא ישראל ארח מאללייא ואגח קרבא בישראל
2 ושבא ׀ מנה שביא: וקים ישראל קים קדם יי ואמר אם ממסר תמסר

27 שנאמר לו, כאשר מת אהרן אחיך (דברים ל״ב), מיתה שֶׁנִּתְאַוִּיתָ לה. ויעש
29 משה. אע״פ שהדבר קשה לו לא עכב. ויראו כל העדה וגו׳, כשראו משה
ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן? אמר להם מת. אמרו
אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר המגפה ישלוט בו מלאך המות? מיד
בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל בַּמִּטָּה; ראו והאמינו.
כל בית ישראל, האנשים והנשים; לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה
בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו. כי גוע, אומר אני שהמתרגם דהא מית
טועה הוא, אלא אם כן מתרגם ויראו ואתחזיאו, שלא אמרו רבותינו
כי זה משמש בל׳ דהא אלא על מדרש, שנסתלקו ענני כבוד, וכדאמר רבי
אבהו, דא״ר אבהו אל תקרי וַיִּרְאוּ אלא וַיֵּרָאוּ, ועל לשון זה נופל ל׳ דהא,
לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו:׳ למה ויראו? לפי שהרי מת
אהרן; אבל על תרגום וחזו כל כנשתא אין לשון דהא נופל, אלא לשון
אשר, שהוא מגזרת שמוש אי; שמשנו אם משמש בלשון אשר, כמו ואם מדוע
לא תקצר רוחי (איוב כ״א), והרבה מפורשים מזה הלשון, אם חרולים ימיו
1 (איוב י״ד). וישמע הכנעני, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד .... וכולי
— כדאי׳ בר״ה השנה. ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזומן בכל עת
לפורענות. ישב הנגב, זה עמלק, שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר
י״ג), ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב״ה
לתת כנעניים בידם, והם אינן כנעניים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי
עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתן תתן את
העם הזה בידי. דרך האתרים, דרך הנגב, שהלכו בו מרגלים, שנאמר
ויעלו בנגב (במדבר י״ג). דבר אחר דרך האתרים, דרך התייר הגדול
הנוסע לפניהם, שנאמר דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה (במדבר י׳).
2 וישב ממנו שבי, אינו אלא שפחה אחת. והחרמתי, אקדיש שללם לגבוה.

3 וְהֶחֱרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן
אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַמָּקוֹם חָרְמָה׃ פ
4 וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
5 וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה
לָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם
6 וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל׃ וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם
אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב
7 מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ
בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ
8 וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה
לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ
9 וָחָי׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה
אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃ *
רביעי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי 10 11

3 4 ויחרם אתהם, בהריגה. ואת עריהם, חרמי גבוה. דרך ים סוף. כיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף; הוא הדרך שחזרו להם כשנגזרה עליהם גזרת מרגלים, שנאמר ופנו המדברה דרך ים סוף (דברים א'), וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, שנאמר ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה, שם מת אהרן (דברים י'). וכי במוסרה מת, והלא בהר ההר מת? אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם. צא ובדוק במסעות ותמצאם שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר. לסבב את ארץ אדום, שלא נתנם לעבור בארצו. ותקצר נפש העם בדרך, בטורח הדרך שהוקשה להם; אמרו עכשיו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורנו! כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום! לפיכך קצרה נפשם בענוי הדרך — ובלשון לעז אנקרוד"לור (en querelle, ווידערווילֿלען). ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותו בדרך, ולא פרש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה, כגון ותקצר נפשי בהם (זכריה י"א), וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל (שופטים י'). וכל דבר קשה על אדם נופל בו ל' קצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם

3 ית עמא הדין בידי ואגמר ית קרויהון: וקביל יי צלותה דישראל
ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון וקרא שמא־דאתרא חרמה:
4 ונטלו מהר טורא ארח ימא דסוף לאקפא ית ארעא דאדום ועקת
5 נפשא דעמא בארחא: ואתרעם עמא במימרא דיי ועם משה נצו
למא אסקתונא ממצרים לממת במדברא ארי לית לחמא ולית מיא
6 ונפשנא עקת במנא הדין דמיכלה קליל: וגרי יי בעמא ית חוין
7 קלן ונכיתו ית עמא ומית עם סגי מישראל: ואתא עמא למשה
ואמרו חבנא ארי אתרעמנא קדם יי ועמך נציגא צלי קדם יי ויעדי
8 מננא ית חויא וצלי משה על עמא: ואמר יי למשה עבד לך
9 קליא ושוי יתה על את ויהי כל דיתנכית ויחזי יתה ויתקים: ועבד
משה חויא דנחשא ושויה על את והוה כד נכית חויא ית גברא
10 ומסתכל לחויא דנחשא ומתקים: ונטלו בני ישראל ושרו באבת:
11 ונטלו מאבת ושרו במגיזת עבראי במדברא די על־אפי מואב

אותו הלעג, ובדבר המטריח נופל ל' גודל, שגדול הוא וכבד על האדם,
כגון וגם נפשם בחלה בי, גדלה עלי (זכריה י"א), ויגאה כשחל תצודני
(איוב י'); כללו של פירוש, כל לשון קצור נפש בדבר ל' שאין יכול
5 לסבלו הוא, שאין הדעת סובלו. באלהים ובמשה, השוו עבד לקונו: למה
העליתנו? שניהם שוים. ונפשנו קצה, אף זה ל' קצור נפש ומאוס. בלחם
הקלקל, לפי שהמן נבלע באברים קראוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה
6 שיתפח במעיננו; כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא? את הנחשים
השרפים, ששורפים את האדם בארס שניהם. וינשכו את העם. יבא נחש
שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה; יבא נחש שכל המינין נטעמין
לו טעם אחד (טעם עפר) ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה
7 טעמים. ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו שיתפלל שלא יהא אכזרי
8 מלמחול. על נס, על כלונס, שקורין פירק"א בלעז (perche, pertica,
טשטאנגע); וכן כנס על הגבעה (ישעיה ל'), ארים נסי (ישעיה מ'), שאו
נס (ישעיה י"ג); ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קוראו נס. כל הנשוך,
אפילו כלב או חמור נושכו היה נזוק ומתנונה והולך, אלא שנשיכת הנחש
ממהרת להמית, לכך נאמר כאן וראה אתו, ראייה בעלמא, ובנשיכת הנחש
נאמר והביט, והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו', שלא היה ממהר
נשוך הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכוונה. ואמרו רבותינו וכי
נחש ממית או מחיה? אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין
9 את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נמקים. נחש
נחשת, לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה הקב"ה קוראו
11 נחש ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון. בעיי העברים. לא ידעתי
למה נקרא שמם עיים. ועי ל' חורבה הוא, דבר הטאטא במטאטא, והע'
בו יסוד לבדה, והוא מל' יעים ויעה ברד (ישעיה כ"ח). העברים, דרך
מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין ארץ מואב

הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃
מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃ מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן 12 13
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב
בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃ עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת 14
יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן׃ וְאֶשֶׁד 15
הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃ וּמִשָּׁם 16
בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־
הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם׃ ס אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־ 17
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ׃ בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים 18
כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה׃
וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת׃ וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא 19 20
אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי
הַיְשִׁימֹן׃ פ שביעי. (רביעי כמחובר.)

לארץ אמורי. על פני מואב ממזרח השמש, במזרחה של ארץ מואב. מעבר 13
ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון
בתוך ארץ האמורי בצפונה של ארץ מואב. היצא מגבל האמרי, רצועה
יוצאה מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונכנסת לגבול מואב עד ארנון, שהוא
גבול מואב, ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול מואב,
והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם — ואע"פ שלא פֵּרְשָׁהּ משה
יפתח), כמו שאמר יפתח, וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה (שופטים י"א),
ומשה רמז כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער
(דברים ב'), מה אלו לא נתנום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב,
אף מואב כן. מגבל האמרי, תחום סוף מצר שלהם, וכן גבול מואב (דברים
ב'), ל' קצה וסוף. על כן יאמר, על חנייה זו ונסים שנעשו בה יאמר 14
בספר מלחמת ה', כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו, יספרו את־והב,
כמו את יהב; כמו שאומר מן יעד ועד כך יאמר מן יהב והב, והו'
יסוד הוא, כלומר את אשר יהב להם וְהִרְבָּה נסים בים סוף. ואת הנחלים
ארנון, כשם שמספרים בנסי ים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון, שאף
כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים? ואשד הנחלים. תרגום של שֶׁפֶךְ 15
אשד, שפך הנחלים, שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם. לפי שהיו
ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד
על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר הזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו
אמוריים כשיכנסו ישראל לארץ לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות בהרים

12 13 ממדנח שמשא: מתמן נטלו ושרו בנחלא דזרד: מתמן נטלו
ושרו מעברא דארנון די במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון
14 תחום מואב בין מואב ובין אמוראה: על כן יתאמר בספרא קרבין
15 דעבד יי על ימא דסוף וגבורן דעל נחלי ארנון: ושפוך נחליא
16 דמדברין לקבל לחית ומסתמיך לתחום מואב: ומתמן אתיהיבת
להון בירא היא בירא די אמר יי למשה כנוש ית עמא ואיהב להון
17 מיא: בכן שבח ישראל ית תשבחתא הדא סקי בירא שבחו־לה:
18 בירא דחפרוה רברביא כרוה רישי עמא ספריא בחטריהון וממדברא
19 אתיהיבת להון: ומדאתיהיבת להון נחתא עמהון לנחליא ומנחליא
20 סלקא עמהון לרמתא: ומרמתא לחיליא די בחקלי מואב ריש

שלמעלה מהם והרגם נחלים ואבני בלסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של
צד מואב, וההר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים
בולטין לחוץ; כיון שבאו ישראל לעבור נזדעזע ההר של ארץ ישראל, כשפחה
היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו אותן השדים
לתוך אותן נקעים והרגום; וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו
16 ונתקרב לצד מואב ונדבק בו, וזהו ונשען לגבול מואב. ומשם בארה,
משם בא האשד אל הבאר. כיצד? אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו?
(המשל אומר נתת פת לתינוק הודיעו לאמו!) לאחר שעברו חזרו ההרים
למקומן, והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואברים
17 ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה. עלי באר, מתוך הנחל,
והעלי מה שאת מעלה! (ומנין שהבאר הודיעה להם? שנאמר ומשם בארה;
וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם? אלא שירדה
לפרסם את הנסים. וכן אז ישיר ישראל את השירה הזאת נאמרה בסוף
ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, מה ראה להכתב כאן? אלא
18 הענין הזה נדרש למעלה הימנו.) באר חפרוה, זאת היא הבאר אשר חפרוה
19 שרים, משה ואהרן. במשענתם, במטה. וממדבר נתנה להם. וממתנה
20 נחליאל, כתרגומו. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב, כי שם מת משה
ושם בטלה הבאר. ד"א כרוה נדיבי העם, כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל
מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכים דרך אותו סמן ובאין
לפני חניית כל שבט ושבט. במחקק, על פי משה שנקרא מחוקק, שנאמר
כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים ל"ג). ולמה לא נזכר משה בשירה זו?
לפי שלקה על ידי הבאר; וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של
הקדוש ברוך הוא. משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעודה, אמר אם אוהבי
שם אני שם, ואם לאו איני הולך. ראש הפסגה, כתרגומו ריש רמתא.
פסגה, לשון גבוה, וכן פסגו ארמנותיה (תהלים מ"ח), הגביהו ארמנותיה.
ונשקפה אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישימון, והוא ל' מדבר שהוא
שמם. ד"א ונשקפה הבאר על פני הישימון, שנגנזה בימה של טבריא,

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃ 21
אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי 22
בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ וְלֹא־ 23
נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־
כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ 24
מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּקַּח 25
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃ כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ 26
הָאֱמֹרִי הִוא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח
אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃ עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים 27
בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן׃ כִּי־אֵשׁ יָצְאָה 28
מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת
אַרְנֹן׃ אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם 29
וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן׃ וַנִּירָם אָבַד חֶשְׁבּוֹן 30
עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא׃ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל 31

והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים, והיא הבאר. כך דרש
רבי תנחומא. וישלח ישראל מלאכים, ובמקום אחר תולה השליחות במשה, 21
שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (דברים ב׳); וכן וישלח משה מלאכים
מקדש אל מלך אדום (במדבר כ׳), וביפתח הוא אומר וישלח ישראל מלאכים
אל מלך אדום וגו׳ (שופטים י״א) — הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה
נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שֶׁנְּשִׂיא הדור 22
הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל. אעברה בארצך. אף על פי שלא 23
נצטוו לפתוח להם בשלום בקש מהם שלום. ולא נתן סיחן, לפי שכל מלכי
כנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גיסות; כיון
שאמרו לו ישראל אעברה בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן
אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך! ויצא לקראת ישראל. אלו
היתה חשבון מלאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון
בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן שהיה בחשבון. אמר הקב״ה
מה אני מטריח על בָּנַי כל זאת לצור על כל עיר ועיר? נתן בלב כל אנשי

21 רָמְתָא וּמִסְתַּכְיָא עַל־אַפֵּי בֵּית־יְשִׁימוֹן: וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְגַּדִּין לְוָת
22 סִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה לְמֵימַר: אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ לָא נִסְטֵי בַּחֲקַל וּבִכְרַם
23 לָא נִשְׁתֵּי מֵי גוֹב בְּאֹרַח מַלְכָּא נֵיזֵל עַד דִּי נִעְבַּר תְּחוּמָךְ: וְלָא שְׁבַק
סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּהּ וּנְפַק
24 לָקֳדָמוּת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְיָהַץ וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: וּמְחָהִי
יִשְׂרָאֵל לְפִתְגַּם דְּחָרֶב וִירֵית יָת אַרְעֵהּ מֵאַרְנוֹנָא עַד יֻבְקָא עַד בְּנֵי
25 עַמּוֹן אֲרֵי תַקִּיף תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן: וּכְבַשׁ יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קִרְוַיָּא
26 הָאִלֵּין וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כַּפְרָנָהָא: אֲרֵי
חֶשְׁבּוֹן קַרְתָּא דְּסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח קְרָבָא בְּמַלְכָּא
27 דְּמוֹאָב קַדְמָאָה וּנְסֵיב יָת כָּל אַרְעֵהּ מִידֵהּ עַד אַרְנוֹן: עַל כֵּן יֵימְרוּן
28 מְתַלַיָּא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קַרְתָּא דְסִיחוֹן: אֲרֵי קִידוּם
תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן עָבְדֵי קְרָבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִקַּרְתָּא דְסִיחוֹן
קְטִילוּ עַמָּא דִּשְׁרוֹ בִּלְחַיַּת מוֹאָב כֻּמְרַיָּא דְּפָלְחִין בֵּית דַּחֲלָא רָמָתָא
29 דְּאַרְנוֹן: וַי לְכוֹן מוֹאָבָאֵי אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְּפָלְחִין לִכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי
30 צִירִין וּבְנָתֵיהּ בְּשִׁבְיָא לְמַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה סִיחוֹן: וּמַלְכוּ פְּסַקַת מֵחֶשְׁבּוֹן
31 עֲדָא שָׁלְטַן מִדִּיבוֹן וְצָדִיאוּ עַד נֹפַח דִּסְמִיךְ עַד מֵידְבָא: וִיתֵב

המלחמה לצאת מן העירות, ונתקבצו כלם למקום אחד, ושם נפלו, ומשם
הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם, כי אין איש שם אלא נשים וטף.
24 כי עז, ומהו חזקו? התראתו של הקב"ה, שאמר להם אל תצרם וגו' (דברים
25 26 ב'). בנתיה, כפרים הסמוכים לה. והוא נלחם. למה הוצרך להכתב? לפי
שנאמר אל תצר את מואב (דברים ב'), וחשבון מִשֶּׁל מואב היתה, כתב לנו
27 שסיחון לקחה מהם, ועל ידו טהרה לישראל. מידו, מרשותו. על כן, על
אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב. יאמרו המשלים, בלעם, שנאמר בו וישא
משלו (במדבר כ"ג); המשלים, בלעם ובעור, והם אמרו באו חשבון, שלא
היה סיחון יכול לכבשה, והלך וְשָׂכַר את בלעם לקללו, וזהו שאמר לו בלק
כי ידעתי את אשר תברך מברך וגו' (במדבר כ"ב). תבנה ותכונן חשבון
28 בשם סיחון, להיות עירו. כי אש יצאה מחשבון, משכבשה סיחון. אכלה
ער מואב, שם אותה המדינה קרוי ער בל' עברי, ולחיית בל' ארמי. ער
29 מואב, על של מואב. אוי לך מואב! שקללו את מואב שימסרו בידו. כמוש,
שם אלהי מואב. נתן הנותן את בניו של מואב פליטם, נָסִים ופלטים מחרב,
30 ואת בנתיו בשבית וגו'. ונירם אבד, מלכות שלהם. אבד חשבון עד דיבן,
מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם, וכן עַד דיבן; תרגום של סר
עד, כלומר סר ניר מדיבון. ניר ל' מלכות ועול וממשלת איש, כמו למען
היות ניר לדוד עבדי (מלכים א' י"א*). וַנַּשִּׁים, ש' דגושה, ל' שממה, כך

*) ועין בפתרוני למשלי כ"א ד' (עמוד 197—198) על ענין מלת ניר.

לאָווענשטיין.

בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ 32
בְּנֹתֶיהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם׃ וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ 33
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ 34
כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ
לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃
וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ 35
כב
שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ׃ וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת 1
מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר 2
אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי 3
הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־ 4
סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר
מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃ וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם 5
בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־
לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין
הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־ 6
הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ

יאמרו המושלים: ונשים אותם עד נפח, השמונים עד נפח! וישלח משה 32
לרגל את יעזר. המרגלים לכדוה; אמרו לא נעשה כראשונים; בטוחים
אנו בכח תפלתו של משה להלחם. אל תירא אתו, שהיה משה ירא להלחם, 34
שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבא הפליט (בראשית י"ד), הוא
עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחבריו בעשתרות קרנים, שנאמר כי
רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דברים ג'). ויכו אתו, משה הרגו — 35
כדאיתא בברכות בהרואה: עקר טורא בר תלתא פרסי וכו'.

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי; אמר אלו שני מלכים 2
שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה! לפיכך
ויגר מואב, ל' מורא, כמו גורו לכם (איוב י"ט). ויקץ מואב, קצו בחייהם 3

32 ישראל בארע אמוראה: ושלח משה לאללא ית יעזר וכבשו כפרנהא
33 ותריך ית אמוראה די תמן: ואתפניאו וסליקו לארח מתנן ונפק
עוג מלכא דמתנן לקדמותהון הוא וכל עמה לאגחא קרבא לאדרעי:
34 ואמר יי למשה לא תדחל מנה ארי בידך מסרית יתה וית כל עמה
וית ארעה ותעבד לה כמא־די עבדת לסיחון מלכא דאמוראה די
35 יתב בחשבון: ומחו יתה וית בנוהי וית כל עמה עד דלא אשתאר
כב 1 לה משיזב וירתו ית ארעה: ונטלו בני ישראל ושרו במישריא
דמואב מעברא לירדנא דירחו:

2
3 וחזא בלק בר צפור ית כל די עבד ישראל לאמוראי: ודחיל
מואבאה מן קדם עמא לחדא ארי סגי הוא ועקת למואבאה מן קדם
4 בני ישראל: ואמר מואב לסבי מדין כען ישיצון קהלא ית כל
סחרננא כמא דמלחיך תורא ית ירוקא דחקלא ובלק בר צפור מלכא
5 למואב בעדנא ההיא: ושלח אזגדין לות בלעם בר בעור לפתור
ארם דעל פרת ארע בני עמה למקרי לה למימר הא עמא נפק
6 ממצרים הא חפא ית־עין שמשא־דארעא והוא שרי מלקבלי: וכען
איתא כען לוט לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא מני מאים אכל

4 (כמו קלתי בחיי [בראשית כ"ו]; והוא מקרא קצר). אל זקני מדין, והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר המכה את מדין בשדה מואב (בראשית ל"ו), שבא מדין על מואב למלחמה? אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם. ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין? כיון שראו ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו; אמרו להם אין כחו אלא בפיו; אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו. כלחך השור, כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה. בעת ההיא, לא היה ראוי למלכות, מנסיכי סיחון היה, וכיון שמת סיחון מנוהו עליהם לצורך שעה.
5 פתורה, כשולחני הזה שהכל מריצים לו מעות, כך כל המלכים מריצין לו אגרותיהם. ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום. ארץ בני עמו, של בלק; משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך. וא"ת מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע? כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היה לנו נביאים חזרנו למוטב, העמיד להם נביאים, והם פרצו גדר העולם; שבתחלה היו גדורים בעריות, וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות. לקרא לו, הקריאה היתה שלו ולהנאתו, שהיה פוסק לו ממון הרבה. עם יצא ממצרים, ואם תאמר מה מזיקך? הנה כסה את עין הארץ; סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום. והוא ישב ממלי, חסר כתיב,
6 קרובים הם להכריתני, כמו כי אמילם (תהלים קי"ח). נכה־בו, אני ועמי נכה בהם. ד"א לשון משנה (ס"א מעוט) הוא, מנכה לו מן הדמים, לחסר מהם מעט. כי ידעתי וגו׳, על ידי מלחמות סיחון, שעזרתו להכות

וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ
וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים 7
בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק׃ וַיֹּאמֶר 8
אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר
יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא 9
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃
וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח 10
אֵלָי׃ הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין הָאָרֶץ עַתָּה 11
לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־ 12
הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא׃* וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־ 13
שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתִתִּי לַהֲלֹךְ
עִמָּכֶם׃ וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן 14
בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ׃ וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים 15

שני (חמישי כשמחוברין)

את מואב. וקסמים בידם, כל מיני קסמים, שלא יאמר אין כלי תשמישי 7
עמי. ד"א קסם זה נטלו בידם זקני מדין: אמרו אם יבא עמנו בפעם הזאת
יש בו ממש, ואם ידחנו אין בו תועלת; לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה
אמרו אין בו תקוה! הניחוהו והלכו להם; שנאמר וישבו שרי מואב עם
בלעם, אבל זקני מדין הלכו להם. לינו פה הלילה, אין רוח הקדש שורה 8
עליו אלא בלילה; וכן לכל נביאי אומות העולם ע"א, וכן לבן, בחלום הלילה,
שנאמר ויאמר ה' אל לבן הארמי בחלום הלילה (בראשית ל"א), כאדם ההולך
אצל פלגשו בהחבא. כאשר ידבר ה' אלי, אם ימליכני ללכת עם בני אדם
כמותכם אלך עמכם; שמא אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים
מכם. וישבו, ל' עכבה. מי האנשים האלה עמך? להטעותו בא; אמר 9
פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שוה עליו, אף אני אראה עת שאוכל
לקלל ולא יבין.*) בלק בן צפור וגו', אע"פ שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני 10

*) ברש"י כ"י יש כאן תוספת לרבינו יוסף ב"ר שמעון וז"ל: מי האנשים האלה עמך?
כן הלוך המליצה, כשיבוא לתפוס את האדם מתוך דבריו הוא שואלו מה זה? כדי שישיבנו,
ומתוך תשובתו נכנס עמו בדבר ואומר מה בדעתו על אותו הדבר; שכן אתה מוצא
ביתרו, ששאל למשה מדוע אתה יושב לבדך (שמות י"ח י"ד), שדבר זה שאתה
יושב לבדך לדון יחידי גורם שכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב, שאין אחד מהם
נפטר לביתו, לפי שאין נעשה בו דינו; וכל זה היה שואלו כדי לפתוח לו פתח תשובה,

לאגחא בה קרב ואתרכנה מן ארעא ארי ידענא ית די תברך מברך*)
7 ודי תלוט ליט: ואזלו סבי מואב וסבי מדין וקסמיא בידיהון ואתו
8 לות בלעם ומלילו עמה פתגמי בלק: ואמר להון ביתו הכא בליליא
ואתיב יתכון פתגמא כמא דימליל יי עמי ואוריכו רברבי מואב
9 עם בלעם: ואתא מימר מן קדם יי לות בלעם ואמר מן גבריא
10 האלין דעמך: ואמר בלעם קדם יי בלק בר צפור מלכא דמואב
11 שלח לותי: הא עמא די נפק ממצרים וחפא ית עין שמשא דארעא
12 כען איתא לוט לי יתה מאים אכל לאגחא בה קרב ואתרכנה: ואמר
13 יי לבלעם לא תיזל עמהון לא תלוט ית עמא ארי בריך הוא: וקם
בלעם בצפרא ואמר לרברבי בלק אזילו לארעכון ארי לית רעוא קדם
14 יי למשבקי למיזל עמכון: וקמו רברבי מואב ואתו לות בלק ואמרו
15 סרב בלעם למיתי עמנא: ואוסיף עוד בלק למשלח רברבין סגיאין

11 בעיני המלכים! קבה לי, זו קשה מארה לי, שהוא נוקב ומפרש. וגרשתיו,
מן העולם. ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ, איני מבקש אלא להסיעם
12 מעלי; ובלעם היה שונאם יותר מבלק. לא תלך עמהם! אמר לו אם כן
אקללם במקומי. אמר לו לא תאר את העם! אמר לו אם כן אברכם.
אמר לו אינם צריכים לברכתך, כי ברוך הוא! משל אומרים לצרעה (ס"א
13 לדבורה), לא מדובשיך ולא מעוקציך! להלך עמכם, אלא עם שרים גדולים
מכם. למדנו שרוחו גבוהה, ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום, אלא

להשיבו כי יבא אלי העם .... כי יהיה להם דבר וגו', ויתפשהו מתוך דבריו ויאמר
נבל תבול גם אתה גם כל העם הזה, שלא תוכל עשהו לבדך, שמתוך שאתה דן את כולם אין
משפט כולם נעשה, אלא המתבקש תחלה הוא נשפט, וכולם מצפין ועומדין מבקר עד ערב,
אלא שמע בקולי איעצך, היה אתה לעם מול האלהים, היה אתה למד מן הקב"ה
את הדינים לעם, לצורך העם, לדון את העם, והבאתה אתה את הדברים אל האלהים,
היה נשאל ממנו מה משפט בדבר זה, ואח"כ והזהרת אתהם, היה מוסר להם הדינים
שקבלת מפי הגבורה, שיהיו יודעין לשפוט משפט אמת, ומשתמסור להם הדינים תחזה
בהם מי הגון לדבר, ושמת עליהם שרי אלפים, ושפטו את העם בכל עת שיהיה
להם דין, ולא יהיו מצפים ועומדים מבקר עד ערב, וגם כל העם, הכלב עליך עכשיו
משחרית לערבית, על מקומו שתקנת לו, אל שרי האלפים, יבוא בשלום בכל שעה שירצה,
ולא יצטרך להמתין עליך. כיוצא בו אומר נקין אי הבל אחיך? כדי להכנס עמו בדברים
ולתפסו מתוך מעשיו. ודכותה ויקרא ה' אלהים אל האדם, ויאמר לו איכה? וכי
תעלה על דעתך מי שנאמר בו אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו (ירמיה כ"ג
כ"ד) שהיה יוכל להחבאות מפניו? אלא לתפסו מתוך דבריו ככנס עמו לדבר. כיוצא בו
במשה ויאמר אליו ה' מה זה בידך? ויאמר מטה; ויאמר השליכהו ארצה (שמות
ד' ב'). כיוצא בו כאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגד לנו מה אלה? לך
דבר אלהם, כה אמר ה' הנה אני לקח וגו' (יחזקאל ל"ז י"ט); כיוצא בו בחגי (ב')
שאל נא את הכהנים וגו', שכל הפרשה כולה כשאלם אם יגע טמא איש בכל אלה,
היטמא? ויאמרו יטמא, וישיבם כן העם הזה וגו'? וכן בחזקיה הוא אומר מה אמרו
האנשים האלה? ומאין יבאו אליך? ומה ראו בביתך? כדי שיאמר כל אשר
בביתי ראו וגו' (ישעיה ל"ט ג' ד'), ויתפשנו בדבר זה. אף כאן כדי שיאמר בלק בן צפור
שלח אלי לקלל, וישיבנו לא תלך ולא תקלל.

*) נראה לנקד מְבָרָךְ. הר' בקמץ, וכן נקוד „יהי שם ה' מברך" בת"י, בקמץ הר', וכן נכון.

16 וּנְכְבָּדִים מֵאֵלֶּה׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר
17 בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי׃ כִּי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ
מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה־נָּא קָבָה־לִּי
18 אֵת הָעָם הַזֶּה׃ וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי בָלָק אִם־
יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־
19 פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְדוֹלָה׃ וְעַתָּה שְׁבוּ נָא
בָזֶה גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי׃
20 וַיָּבֹא אֱלֹהִים ׀ אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ
בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר
21 אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃* וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־ שלישי
22 אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא
וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־
23 אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה
נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ
וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ׃
24 וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר
25 מִזֶּה׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר
26 וַתִּלְחַץ אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ׃ וַיּוֹסֶף
מַלְאַךְ־יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לִנְטוֹת
27 יָמִין וּשְׂמֹאול׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּרְבַּץ תַּחַת

17 נל׳ גסות, לפיכך ויסף עוד בלק וגו׳. כי כבד אכבדך מאד, יותר ממה
18 שהיית נוטל לשעבר אני נותן לך. מלא ביתו כסף וזהב, למדנו שנפשו רחבה,
ומחמד ממון אחרים; אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך
לשכור חילות רבות, ספק נוצח ספק אינו נוצח, ואני ודאי נוצח. לא אוכל
לעבר, על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים, ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל
19 הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה. גם אתם, פיו הכשילו, גם אתם
סופכם לילך נפחי נפש כראשונים. מה יסף, לא ישנה דבריו מברכה לקללה;

16 וְיַקִּירִין מֵאִלֵּין׃ וַאֲתוֹ לְוָת בִּלְעָם וַאֲמָרוּ לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בָּלָק בַּר
17 צִפּוֹר לָא כְעַן תִּתְמְנַע מִלְּמֵיתֵי לְוָתִי׃ אֲרֵי יְקָרָא אֲיַקְּרִנָּךְ לַחֲדָא וְכֹל
18 דִּי תֵימַר לִי אַעְבֵּד וְאִיתָא כְעַן לוּט לִי יָת עַמָּא הָדֵין׃ וַאֲתֵב בִּלְעָם
וַאֲמַר לְעַבְדֵי בָלָק אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֵי בֵיתֵהּ כְּסַף וּדְהַב לֵית לִי
רְשׁוּ לְמֶעְבַּר עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהִי לְמֶעְבַּד זְעֵרְתָּא אוֹ רַבְּתָא׃
19 וּכְעַן אוֹרִיכוּ כְעַן הָכָא אַף אַתּוּן בְּלֵילְיָא וְאִדַּע מָא יוֹסֵף יְיָ לְמַלָּלָא
20 עִמִּי׃ וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְבִלְעָם בְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִם לְמִקְרֵי
לָךְ אֲתוֹ גֻּבְרַיָּא קוּם אִיזֵל עִמְּהוֹן וּבְרַם יָת פִּתְגָּמָא דִּי אֲמַלֵּל עִמָּךְ
21 יָתֵהּ תַּעְבֵּד׃ וְקָם בִּלְעָם בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת אֲתָנֵהּ וַאֲזַל עִם רַבְרְבֵי
22 מוֹאָב׃ וּתְקֵף רֻגְזָא דַיְיָ אֲרֵי אָזֵל הוּא וְאִתְעַתַּד מַלְאָכָא דַיְיָ בְּאָרְחָא
23 לְשָׂטָן לֵהּ וְהוּא רָכֵב עַל אֲתָנֵהּ וּתְרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ׃ וַחֲזַת אֲתָנָא
יָת מַלְאָכָא דַיְיָ מְעַתַּד בְּאָרְחָא וְחַרְבֵּהּ שְׁלִיפָא בִּידֵהּ וּסְטַת אֲתָנָא
מִן אָרְחָא וַאֲזָלַת בְּחַקְלָא וּמְחָא בִלְעָם יָת אֲתָנָא לְאַסְטָיוּתַהּ לְאָרְחָא׃
24 וְקָם מַלְאָכָא דַיְיָ בִּשְׁבִיל כַּרְמַיָּא אַתְרָא דְּגָדֵרָא מִכָּא וְגָדֵרָא מִכָּא׃
25 וַחֲזַת אֲתָנָא יָת מַלְאָכָא דַיְיָ וְאִדְּחֵקַת לְכָתְלָא וּדְחֵקַת יָת רִגְלָא דְבִלְעָם
26 לְכָתְלָא וְאוֹסֵף לְמִמְחַהּ׃ וְאוֹסֵף מַלְאָכָא דַיְיָ לְמֶעְבַּר וְקָם בַּאֲתַר עָק
27 דִּי לֵית אֹרַח לְמִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא׃ וַחֲזַת אֲתָנָא יָת מַלְאָכָא

הלואי שלא יוסיף לברך! כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו.
20 אם לקרא לך, אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר, קום לך
אתם. ואך, על כרחך, את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה! ואף
21 עפ"כ וילך בלעם, אמר שמא אפתנו ויתרצה. ויחבש את אתנו, מכאן
שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה, רשע, כבר
קדמך אברהם אביהם, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו (בראשית
22 כ"ב)! עם שרי מואב, לבו כלבם שוה. כי הולך הוא, ראה שהדבר רע בעיני
המקום ונתאוה לילך. לשטן לו, מלאך של רחמים היה, והיה רוצה למנעו
מלחטוא, שלא יחטא ויאבד. ושני נעריו עמו. מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך
23 יוליך עמו שני אנשים לשמשו, וחוזרים ומשמשים זה את זה. ותרא האתון,
והוא לא ראה שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם, שמתוך
שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין. וחרבו שלופה בידו. אמר רשע
זה הניח כלי אומנותו, שכלי זיינן של אומות העולם בחרב, והוא בא עליהם
בפיו, שהוא אומנות שלהם, אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באומנותו;
24 וכן סופו, ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב (במדבר ל"א). במשעול, כתרגומו
בשביל, וכן אם ישפק עפר שומרון לשעלים (מלכים א' כ'), עפר הנדבק
בכפות הרגלים בהלוכן, וכן מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ'), ברגליו ובהלוכו.
25 גדר מזה, סתם גדר של אבנים הוא. וַתִּלָּחֵץ היא עצמה. וַתִּלְחַץ את אחרים,
26 את רגל בלעם. ויוסף מלאך ה' עבור, לעבור עוד לפניו להלוך, להיות
לפניו במקום אחר, כמו והוא עבר לפניהם (בראשית ל"ג). ומדרש אגדה יש

28 בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃ וַיִּפְתַּח
יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי
29 הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי
30 הִתְעַלַּלְתְּ בִּי לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃ וַתֹּאמֶר
הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי
מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה
31 וַיֹּאמֶר לֹא׃ וַיְגַל יְהוָה אֶת־עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ
יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו׃
32 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ אֶת־אֲתֹנְךָ
זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי־יָרַט הַדֶּרֶךְ
33 לְנֶגְדִּי׃ וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי
נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי׃
34 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי
אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה
35 לִּי׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־
36 שָׂרֵי בָלָק׃ וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי־בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־
עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃
37 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־

28 בתנחומא: מה ראה לעמוד בשלשה מקומות? סמני אבות הראהו. זה שלש רגלים,
29 רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה! התעללת,
כתרגומו, ל' גנאי ובזיון. לו יש חרב בידי, גנות גדולה היה לו
30 דבר זה בעיני השרים: זה הולך להרוג אומה שלמה בפיו, ולאתון זו צריך
לכלי זיין! ההסכן הסכנתי, כתרגומו; וכן הלאל יסכן גבר (איוב כ"ב).
ורבותינו דרשו מקרא זה בגמרא, אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא?
32 אמר להון ברטיבא שדאי ליה .... כולי כדאיתא במסכת עבודת אלילים.
כי ירט הדרך לנגדי. רבותינו דרשוהו נוטריקון, יראה ראתה נטתה, כשראה
שהדרך לנגדי, כלומר לקנאתי ולהקניטני. ולפי משמעו כי חרד הדרך

דַיָי וּרְבַעַת תְּחוֹת בִּלְעָם וּתְקֵיף רֻגְזָא דְבִלְעָם וּמְחָא יָת אֲתָנָא בְּחֻטְרָא:
28 וּפְתַח יְיָ יָת פּוּמָא דַאֲתָנָא וַאֲמָרַת לְבִלְעָם מֶה עֲבָדִית לָךְ אֲרֵי
29 מְחֵיתַנִי דְּנַן תְּלָת זִמְנִין: וַאֲמַר בִּלְעָם לַאֲתָנָא אֲרֵי חַיֵּכְתְּ בִּי אִלּוּ־פוֹן
30 אִית חַרְבָּא בִּידִי אֲרֵי כְעַן קְטַלְתִּיךְ: וַאֲמָרַת אֲתָנָא לְבִלְעָם הֲלָא
אֲנָא אֲתָנָךְ דִּי־רְכַבְתְּ עֲלַי מִדְּאִיתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין הֲמֵילַף אֲלֵיפְנָא
31 לְמֶעְבַּד לָךְ כְּדֵין וַאֲמַר לָא: וּגְלָא יְיָ יָת עֵינֵי בִלְעָם וַחֲזָא יָת מַלְאֲכָא
32 דַיָי מְעַתַּד בְּאָרְחָא וְחַרְבֵּהּ שְׁלִיפָא בִּידֵהּ וּכְרַע וּסְגִיד לְאַפּוֹהִי: וַאֲמַר
לֵהּ מַלְאֲכָא דַיָי עַל־מָא מְחֵיתָא יָת אֲתָנָךְ דְּנַן תְּלָת זִמְנִין הָא אֲנָא
נְפָקִית לְמִסְטַן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דְּאַתְּ רָעֵי לְמֵזַל בְּאָרְחָא לְקָבְלִי:
33 וַחֲזַתְנִי אֲתָנָא וּסְטַת מִן קֳדָמַי דְּנַן תְּלָת זִמְנִין אִלּוּ־פוֹן לָא סְטַת
34 מִן קֳדָמַי אֲרֵי כְעַן אַף יָתָךְ קְטָלִית וְיָתַהּ קַיֵּימִית: וַאֲמַר בִּלְעָם
לְמַלְאֲכָא דַיָי חָבִית אֲרֵי לָא יְדָעִית דִּי־אַתְּ מְעַתַּד לָקֳדָמוּתִי בְּאָרְחָא
35 וּכְעַן אִם־בִּישׁ בְּעֵינָיךְ אֵתוּב לִי: וַאֲמַר מַלְאֲכָא דַיָי לְבִלְעָם אִיזֵל
עִם־גֻּבְרַיָּא וּלְחוֹד יָת פִּתְגָּמָא דִּי־אֲמַלֵּל עִמָּךְ יָתֵהּ תְּמַלֵּל וַאֲזַל בִּלְעָם
36 עִם רַבְרְבֵי בָלָק: וּשְׁמַע בָּלָק אֲרֵי אֲתָא בִלְעָם וּנְפַק לָקֳדָמוּתֵהּ לְקַרְתָּא
37 דְמוֹאָב דִּי עַל־תְּחוּם אַרְנוֹן דִּי בִּסְטַר תְּחוּמָא: וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם
הֲלָא מִשְׁלַח שְׁלָחִית לְוָתָךְ לְמִקְרֵי לָךְ לְמָא לָא אֲתֵיתָא לְוָתִי הַבְקוּשְׁטָא

לנגדי, ל׳ רטט, כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך שהוא לכעסי ולהמרותי; ומקרא קצר הוא, כמו ותכל דוד (שמואל ב׳ י״ג). לשנא אחרינא ירט לשון רצון, וכן ועל ידי רשעים ירטני (איוב ט״ז), מפייס ומנחם אותי
33 על ידי רשעים שאינן אלא מקניטים. אולי נטתה, כמו לולא, פעמים שאולי משמש בל׳ לולא. גם אתכה הרגתי, הרי זה מקרא מסורס והוא כמו גם הרגתי אותך, כלומר לא העכבה בלבד קרתך על ידי כי גם הריגה; ואותה החייתי, ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכלת לעמוד בתוכחתה, כמו שכתוב ויאמר לא, הרגתיה, שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב; שחס המקום על כבוד הבריות; וכן
34 והרגתם את האשה ואת הבהמה תהרוגו (ויקרא כ׳). כי לא ידעתי, גם זה גנותו, ועל כרחו הודה; שהוא היה משתבח שיודע דעת עליון, ופיו העיד לא ידעתי. אם רע בעיניך אשובה לי, להתרים כנגד המקום היא תשובה זו; אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו! למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו! אמר לאברהם קח נא את בנך וגו׳ (בראשית כ״ב), ועל ידי מלאך בטל את דברו; אף אני אם רע בעיניך
35 צריך אני לשוב! לך עם האנשים, בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו. (לך עם האנשים, כי חלקך עמהם וסופך להאבד מן העולם.) ואפס, על כרחך, את הדבר אשר אדבר וגו׳. עם שרי בלק, שמח לקלל כמותם.
36 37 וישמע בלק, שלח שלוחים לבשרו. (האמנם לא אוכל כבדך? נתנבא שסופו

רביעי (ששי במחוברין)

38 לָךְ לָמָּה לֹא־הָלַכְתָּ אֵלָי הַאֻמְנָם לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ׃ וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל
דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ *
39 40 וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת׃ וַיִּזְבַּח בָּלָק
41 בָּקָר וָצֹאן וַיְשַׁלַּח לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר
וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה
כג 1 הָעָם׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת
2 וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃
3 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי
יִקָּרֵה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ
4 שֶׁפִי׃ וַיִּקָּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת
5 הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה
6 דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃ וַיָּשָׁב
7 אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּשָּׂא
מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־
8 קֶדֶם לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃ מָה אֶקֹּב
9 לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה׃ כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים
אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם

38 לצאת מעמו בקלון.) אל עיר מואב, אל מטרופולין שלו, עיר החשובה שלו,
39 לומר ראה מה אלו מבקשים לעקור! קרית חצות, עיר מלאה שווקים, אנשים
40 ונשים וטף בחוצותיה, לומר ראה וחוס שלא יעקרו אלו! בקר וצאן, דבר
41 מועט (בקר אחד וצאן אחד בלבד). במות בעל, כתרגומו, לרמת דחלתה,
3 שם עבודת אלילים. אולי יקרה ה' לקראתי, אינו רגיל לדבר עמי ביום.
4 וילך שפי, כתרגומו, יחידי, ל' שופי ושקט, שאין עמו אלא שתיקה. ויקר,
ל' עראי, ל' גנאי, ל' טומאת קרי, כלומר בקושי ובזיון היה נגלה עליו
ביום, אלא בשביל להראות חבתן של ישראל. את שבעת המזבחת, שבעה
מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחת; אמר לפניו

38 הויתא אמר לית אנא יכיל ליקרותך: ואמר בלעם לבלק הא אתיתי
לותך כען המיכל יכלנא למללא מדעם פתגמא דישוי יי בפומי
39 יתה אמלל: ואזל בלעם עם בלק ואתו לקרית מחוזוהי: ונכס בלק
40
41 תורין ועאן ושלח לבלעם ולרברביא די עמה: והוה בצפרא ודבר
בלק ית בלעם ואסקה לרמת דחלתה וחזא מתמן קצת מן עמא:

כג

1 ואמר בלעם לבלק בני־לי הכא שבעא מדבחין ואתקן לי הכא שבעא
2 תורין ושבעא דכרין: ועבד בלק כמא־די מליל בלעם ואסק בלק
3 ובלעם תור ודכר על כל מדבחא: ואמר בלעם לבלק אתעתד
על עלתך ואיהך מאים יערע מימר מן קדם יי לקדמותי ופתגמא
4 דיחזנני ואחוי לך ואזל יחידי: וערע מימר מן קדם יי לות בלעם
ואמר לה ית שבעא מדבחין סדרית ואסקית תור ודכר על כל
5 מדבחא: ושוי יי פתגמא בפומא דבלעם ואמר תוב לות בלק וכדין
6 תמלל: ותב לותה והא מעתד על עלתה הוא וכל רברבי מואב:
7 ונטל מתלה ואמר מן ארם דברני בלק מלכא דמואב מטורי מדינחא
8 איתא לוט לי יעקב ואיתא תרך לי ישראל: מא אלוטה דלא לטיה
9 אל ומא אתרכה דלא תרכה יי: ארי מריש טוריא חזיתה ומרמתא
סכיתה הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא ובעממיא לא

אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות, ואני ערכתי כנגד כלן; אברהם בנה ארבעה: ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו, ויעתק משם ההרה וגו' (בראשית י"ב), ויאהל אברם וגו' (בראשית י"ג), ואחד בהר המוריה, ויצחק בנה אחד: ויבן שם מזבח .... ויכרו שם עבדי יצחק באר (בראשית כ"ו), ויעקב בנה שתים, אחד בשכם ואחד בבית אל. ואעל פר ואיל במזבח,
7 ואברהם לא העלה אלא איל אחד. ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל,
8 בשני שמותיהם אמר לו לקללם, שמא אחד מהם אינו מובהק. מה אקב, לא קבה אל, כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו, כשהזכיר אביהם את עונם, כי באפם הרגו איש, לא קלל אלא אפם, שנאמר ארור אפם (בראשית מ"ט); כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל, מה נאמר שם? גם ברוך יהיה (בראשית כ"ז); במברכים נאמר אלה יעמדו לברך את העם (דברים כ"ז), במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם, אלא על הקללה, לא רצה להזכיר עליהם שם קללה. לא זעם ה', אני אין כחי אלא שאני יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה, והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך. וזהו שנאמר, עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה
9 אותו בלעם .... למען דעת צדקות ה' (מיכה ו')! כי מראש צרים אראנו, אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות. הן עם, הוא אשר זכו לו אבותיו, לשכון בדד, כתרגומו. ובגוים לא יתחשב, כתרגומו, לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות, שנאמר כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' (ירמיה ל'), אינן

לֹא יִתְחַשָּׁב: מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע יִשְׂרָאֵל 10
תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ: וַיֹּאמֶר 11
בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה
בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ: וַיַּעַן וַיֹּאמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה 12
רביעי בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר:* וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לְךָ־נָּא אִתִּי 13
אֶל־מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה
וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקָבְנוֹ־לִי מִשָּׁם: וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים 14
אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל
בַּמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל־עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי 15
אִקָּרֶה כֹּה: וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיָּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר 16
שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר: וַיָּבֹא אֵלָיו וְהִנּוֹ נִצָּב עַל־ 17
עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־דִּבֶּר יְהוָה:
וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ 18
צִפֹּר: לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם הַהוּא אָמַר 19
וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדִבֶּר וְלֹא יְקִימֶנָּה: הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרֵךְ 20
וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה: לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל 21

נמנין עם השאר. ד"א כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם, שנאמר ה' בדד
ינחנו (דברים ל"ב), וכשהאומות בטובה אוכלים עם כל אחד ואחד ואין עולה
להם מן החשבון, וזהו ובגוים לא יתחשב. מי מנה עפר יעקב וגו', 10
כתרגומו דעדקיא דבית יעקב .... מארבע משרייתא, ארבע דגלים. ד"א עפר
יעקב, אין חשבון במצוות שהם מקיימים בעפר, לא תחרש בשור ובחמר
(דברים כ"ב), לא תזרע כלאים (ויקרא י"ט), אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא
בהם. ומספר את רבע ישראל, רביעותיהן, זרע היוצא מן התשמיש שלהם.
תמת נפשי מות ישרים שבהם. וקבנו לי, לשון צווי, קללהו לי! שדה צפים, 13 14
מקום גבוה היה, ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר. ראש
הפסגה, בלעם לא היה קוסם כבלק; ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ
בישראל משם, ששם מת משה, כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא
הפרצה שאני רואה. אקרה כה, מאת הקב"ה. אקרה, ל' אתפעל. וישם 15 16
דבר בפיו, ומה היא השימה הזאת? ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק
וכה תדבר? אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק

10 יתדנון גמירא: מן ייכול למימני דעדקיא דבית יעקב דאמיר עליהון
יסגון כעפרא דארעא או חדא מארבע משריתא דישראל תמות
11 נפשי מותא דקשיטוהי ויהי סופי כותהון: ואמר בלק לבלעם מה
12 עבדת לי למילט סנאי דברתיך והא ברכא מברכת־לחון: ואתיב
13 ואמר הלא ית דישוי יי בפומי יתה אטר למללא: ואמר לה בלק
איתא כען עמי לאתר אחרן דתחזנה מתמן לחוד קצתה תחזי וכלה
14 לא תחזי ותלוטה לי מתמן: ודברה לחקל סכותא לריש רמתא
15 ובנא שבעא מדבחין ואסק תור ודכר על כל מדבחא: ואמר לבלק
16 אתעתד הכא על עלתך ואנא אתמטי עד־כא: וארע מימר מן קדם
יי לבלעם ושוי פתגמא בפומה ואמר תוב לות בלק וכדין תמלל:
17 ואתא לותה והוא מעתד על עלתה ורברבי מואב עמה ואמר לה
18 בלק מא מליל יי: ונטל מתלה ואמר קום בלק ושמע אצית למימרי
19 בר צפור: לא כמלי בני אנשא מימר אלהא בני אנשא אמרין ומכדבין
ואף לא כעובדי בני בשרא די־אנון גזרין למעבד ותיבין ומתמלכין
20 דהוא אמר ועבד וכל מימרה מתקים: הא ברכן קבלית ואברכנה
21 לישראל ולא אתיב ברכתי מנה: אסתכלית לית פלחי גלולין

לצערו? — ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו, כאדם הפוקס בהמה בחכה
17 להוליכה אל אשר ירצה, אמר לו שוב אל בלק! ושרי מואב
אתו, ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב; כיון שראו שאין בו תקוה הלכו
להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם. מה דבר ה'? ל' צחוק הוא זה,
18 כלומר אינך ברשותך! קום בלק, כיון שראהו מצחק בו, נתכוון לצערו:
עמוד על רגליך! אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום!
בנו צפר, ל' מקרא הוא זה, כמו חיתו יער (תהלים ק"ד), וחיתו ארץ
19 (בראשית א'), למעינו מים (תהלים קי"ד). לא איש אל וגו', כבר נשבע
להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אומות, ואתה סבור להמיתם במדבר.
ההוא אמר וגו', בלשון תימה; ותרגומו תייבין ומתמלכין, חוזרין ונמלכים
20 לחזור בהם. הנה ברך לקחתי, אתה שואלני מה דבר ה'? קבלתי ממנו
לברך אותם. וברך ולא אשיבנה, הוא ברך אותם, ואני לא אשיב את
ברכתו. וּבֵרֵךְ, כמו וּבֵרַךְ. וכן היא גזרת ר', אויב חֵרֵף (תהלים ע"ד),
כמו חֵרַף, וכן ובוצע בֵּרֵךְ (תהלים י'), המהלל ומברך את הגוזל ואומר אל
תירא, כי לא תענש, שלום יהיה לך! מרגיז הוא להקב"ה. ואין לומר בֵּרֵךְ שם
דבר, שאם כן היה נקוד בפתח קטן וטעמו למעלה, אבל לפי שהוא ל' פעל
21 הוא נקוד קמץ קטן וטעמו למטה. לא הביט און ביעקב וגו', כתרגומו.
ד"א אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא הביט הקב"ה און שביעקב,
כשהם עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן
שהם עוברין על דתו. עמל, ל' עבירה, כמו הרה עמל (תהלים ז'), כי אתה
עמל ובעם תביט (תהלים י'), לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום. ה' אלהיו

בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ: אֵל מוֹצִיאָם 22
מִמִּצְרָיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ: כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־ 23
קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל
אֵל: הֶן־עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־ 24
יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה: וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם 25
גַּם־קֹב לֹא תִקֳּבֶנּוּ גַּם־בָּרֵךְ לֹא תְבָרְכֶנּוּ: וַיַּעַן בִּלְעָם 26
וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־
יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה: * וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא 27
אֶקָּחֲךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ
לִי מִשָּׁם: וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף 28
עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה 29
שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם:
וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ: 30
וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־ כד 1
הָלַךְ כְּפַעַם־בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים וַיָּשֶׁת אֶל־הַמִּדְבָּר
פָּנָיו: וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן 2

עמו, אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכן. ותרועת מלך בו, ל' חבה ורעות, כמו רעה דוד (שמואל ב' ט"ו), אוהב דוד, ויתנה למרעהו (שופטים ט"ו); וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון. אל מוציאם 22
ממצרים, אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם. כתועפת ראם לו, כתוקף רום וגובה שלו, וכן וכסף תועפות (איוב כ"ב), ל' מעוז הוא; ואומר אני שהוא ל' ועוף יעופף (בראשית א'), המעופף ברום וגובה, ותוקף רב הוא זה, ותועפת ראם, עפיפת גובה. ד"א תועפת ראם, תוקף ראמים, ואמרו רבותינו אלו השדים. כי לא נחש ביעקב, כי ראויים הם לברכה, 23
שאין בהם מנחשים וקוסמים. כעת יאמר ליעקב וגו', עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולמדים תורה מפיו, ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת, והם ישאלו להם מה פעל אל? וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל'). ד"א יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא ל' הווה, אינן צריכין למנחש וקוסם, כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נאמר

בִּדְבֵית יַעֲקֹב וְאַף לָא עָבְדֵי לֵאוּת שְׁקַר בְּיִשְׂרָאֵל מֵימְרָא דַיָי אֱלָהֲהוֹן
22 בְּסַעֲדְהוֹן וּשְׁכִינַת מַלְכְּהוֹן בֵּינֵיהוֹן׃ אֱלָהּ דְּאַפֵּקְנוּן מִמִּצְרָיִם תָּקְפָא
23 וְרוּמָא דִּילֵהּ׃ אֲרֵי לָא נַחֲשַׁיָא צָבָן דְּיֵיטַב לִדְבֵית יַעֲקֹב וְאַף לָא
קָסָמַיָא רָעַן כִּרְבוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעִידָן יִתְאֲמַר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מָה
24 עֲבַד אֱלָהָא׃ הָא עַמָּא כְּלֵיתָא שָׁרֵי וּכְאַרְיָא יִתְנַטָּל לָא יִשְׁרֵי בְּאַרְעֵהּ
25 עַד דְּיִקְטוֹל קְטוֹל וְנִכְסֵי עַמְמַיָא יֵירַת׃ וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אַף מֵילַט
26 לָא תְלוּטִנּוּן אַף בָּרָכָא לָא תְבָרְכִנּוּן׃ וַאֲתֵיב בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלָא
27 מַלֵּילִית עִמָּךְ לְמֵימַר כֹּל דִּימַלֵּל יְיָ יָתֵהּ אֶעְבֵּד׃ וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם
אִיתָא כְעַן אֲדַבְּרִנָּךְ לַאֲתַר אָחֳרָן מָאִים יְהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ וּתְלוּטֵהּ
28 לִי מִתַּמָּן׃ וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם רֵישׁ רָמָתָא דְּמִסְתַּכְיָא עַל אַפֵּי בֵית
29 יְשִׁימוֹן׃ וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק בְּנֵי־לִי הָכָא שַׁבְעָא מַדְבְּחִין וְאַתְקֵן לִי
30 הָכָא שַׁבְעָא תוֹרִין וְשַׁבְעָא דִכְרִין׃ וַעֲבַד בָּלָק כְּמָא־דִי אֲמַר בִּלְעָם
כד 1 וְאַסֵּק תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל מַדְבְּחָא׃ וַחֲזָא בִלְעָם אֲרֵי תַקִּין קֳדָם יְיָ לְבָרָכָא
יָת יִשְׂרָאֵל וְלָא הֲלַךְ כִּזְמַן בִּזְמַן אֱלָהֵן לְקַדָּמוּת נְחָשַׁיָא וְשַׁוִּי לְמַדְבְּרָא
2 אַפּוֹהִי׃ וּזְקַף בִּלְעָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת יִשְׂרָאֵל שָׁרַן לְשִׁבְטוֹהִי

להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום, או אורים ותומים מגידים להם.
24 ואונקלוס לא תרגם כן. הן עם כלביא יקום וגו׳, כשהן עומדין משנתן שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית, לקרוא את שמע ולהניח תפילין. לא ישכב בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד? קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום; בא מחנה וגייס להזיקם, הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים. ד"א הן עם כלביא יקום וגו׳, כתרגומו. ודם חללים ישתה, מתנבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים וְיֵהָרֵג הוא עמהם, שנאמר ואת בלעם
25 בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם (יהושע י"ג). גם קב לא תקבנו, גם ראשון מוסף על גם השני, וגם שני על גם ראשון, וכן גם לי גם לך לא יהיה (מלכים א׳ ג׳), וכן גם בחור גם בתולה (דברים ל"ב).
27 וקבתו לי, אין זה ל׳ צווי כמו וקבנו, אלא ל׳ עתיד, אולי יישר בעיניו
28 ותקבנו לי משם, מלד"ירש לו"י בלעז (le maudiras, איהם פֿוּלכֿען). ראש הפעור, קוסם היה בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור, ולא היה יודע בַּמֶּה, אמר שמא הקללה תחול עליהם משם; וכך כל החוזים בכוכבים
1 רואים ואין יודעים מה רואים. וירא בלעם כי טוב וגו׳, אמר איני צריך לבדוק עוד בהקב"ה, כי לא יחפוץ לקללם. ולא הלך כפעם בפעם, כאשר עשה שתי פעמים. לקראת נחשים, לנחש אולי יקרה ה׳ לקראתו כרצונו; אמר רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר עוונותיהם, והקללה על הזכרת עוונותיהם
2 תחול. וישת אל המדבר פניו, כתרגומו. וישא בלעם את עיניו, בקש להכנים בהם עין רעה. והרי יש לך שלש מדותיו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, האמורים למעלה. שכן לשבטיו, ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן

לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם 3
בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן׃ נְאֻם שֹׁמֵעַ 4
אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃
*מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ כִּנְחָלִים נִטָּיוּ 5 6
כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה כַּאֲרָזִים עֲלֵי־מָיִם׃
יִזַּל־מַיִם מִדָּלְיָו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ 7
וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתוֹ׃ אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם 8
לוֹ יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֵם וְחִצָּיו יִמְחָץ׃
כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ 9
אָרוּר׃ וַיִּחַר־אַף בָּלָק אֶל־בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר 10
בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ וְעַתָּה בְּרַח־לְךָ אֶל־מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד 11
אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ יְהוָה מִכָּבוֹד׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־ 12
בָּלָק הֲלֹא גַּם אֶל־מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי
לֵאמֹר׃ אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל 13
לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי אֲשֶׁר־

ס״א, ב״ב ס׳, שמות רבה

מעורבין, ראה שאין פתחיהן מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו.
ותהי עליו רוח אלהים, עלה בלבו שלא יקללם. בנו בער, כמו למעינו מים 3
(תהלים קי״ד). ומ״א שניהם היו גדולים מאבותיהם, בלק בנו צפור, אביו
בנו הוא במלכות, ובלעם גדול מאביו בנביאות, מנה בן פרס היה. שתם העין,
עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח; ול׳ משנה הוא: כדי
שישתום ויסתום ויגוב. ורבותינו אמרו לפי שאמר ומספר את רובע ישראל,
שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבא טפה שנולד הצדיק ממנה,
אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו! ועל דבר
זה נסמת עינו של בלעם. ויש מפרשים שתם העין, פתוח העין, כמו שת״א;
ועל שאמר שתם העין ולא אמר שתום העינים, למדנו שסומא באחת
מעיניו היה. נפל וגלוי עינים, פשוטו כתרגומו, שאין נראה עליו אלא בלילה 4
כשהוא שוכב. ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו,
ונופל על פניו, לפי שהיה ערל, ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו.
מה טבו אהליך, על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה. משכנתיך, 5

3 ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם יי: ונטל מתלה ואמר אמר בלעם
4 בריה בעור ואמר גברא דשפיר חזי: אמר דשמע מימר מן קדם אל
5 וחזו מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי ליה: מא־טבא ארעך יעקב
6 בית־מישריך ישראל: כנחלין דמדברין כגנת שקיא דעל פרת
7 כבוסמיא דנציב יי כארזין דנציבין על מיא: יסגי מלכא דיתרבא
מבנוהי וישלוט בעממין סגיאין ויתקוף מאגג מלכיה ותתנטל מלכותיה:
8 אלהא דאפקנון ממצרים תקפא ורומא דיליה ייכלון בני ישראל נכסי
9 עממיא סנאיהון ובבזת מלכיהון יתפנקון וארעתהון יחסנון: ינוח
ישרי בתקוף כאריא וכליתא לית דיקימניה בריכיך יהון בריכין ולטיך
10 יהון ליטין: ותקיף רוגזא דבלק בבלעם ושקפינון לידוהי ואמר בלק
לבלעם למילט סנאי קריתך והא ברכא מברכת להון דנן תלת
11 זמנין: וכען זיל־לך לאתרך אמרית יקרא איקרנך והא מנעך יי
12 מן־יקר: ואמר בלעם לבלק הלא אף לאזגדיך די שלחת לותי מללית
13 למימר: אם יתן לי בלק מלי ביתיה כסף ודהב לית לי רשו למעבר

חניותיך, כתרגומו. ד"א מה טובו אהל שילה ובית עולמים
בישובן, שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליכם! משכנותיך, אף כשהן חרבין,
לפי שהן משכון עליכם וחרבנן כפרה על הנפשות, שנאמר כלה ה' את חמתו,
6 ובמה כלה? ויצת אש בציון (איכה ד'). כנחלים נטיו, שנארכו ונמשכו לנטות
למרחוק. אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו
לקלל כשאמר להשית אל המדבר פניו, וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין
אותן קללות שבקש לומר .... כולי כדאיתא בחלק. כאהלים, כתרגומו, ל' מר
ואהלות (תהלים מ"ה). נטע ה', כגן עדן. ל' אחר כאהלים נטע ה', כבשמים
המתוקין כאהל. נטע ה', ל' נטיעה מליצו באהלים, שנאמר ויטע אהלי אפדנו
7 (דניאל י"א). מדליו, מבארותיו. ופירושו כתרגומו. וזרעו במים רבים, לשון
הצלחה הוא, זרעו כזרע הזרוע על פני המים. וירם מאגג מלכו, מלך
ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק. ותנשא מלכותו של יעקב יותר ויותר,
שיבא אחריו דוד ושלמה. אל מוציאו ממצרים, מי גורם להם הגדולה הזאת?
אל המוציאם ממצרים; כתוקף ורום שלו יאכל את הגוים שהם צריו. ועצמתיהם
של צרים יגרם. מנחם פתר בו ל' שבירה, וכן לא גרמו לבקר (צפניה
ג'), וכן את חרשיה תגרמי (יחזקאל כ"ג); ואני אומר לשון עצם הוא,
שמגרר הבשר בשניו מסביב והמוח שבפנים, ומעמיד העצם על ערמימותו. וחציו
ימחץ, תרגם אונקלוס חציו של צרים, חלוקה שלהם, כמו בעלי חצים, מרי
פלוגתא, (ל' חלוקה וחציה, וכן) ימחץ, ל' ומחצה וחלפה רקתו (שופטים
ה'), שיחצו את ארצם. ויש לפתור ל' חצים ממש, חציו של הקב"ה ימחץ
בדמם של צרים, יטבול ויצטבע בדמם, כמו למען תמחץ רגלך בדם (תהלים
ס"ח); ואינו זז מלשון מכה, כמו מחצתי, שהצבוע בדם נראה כאלו
9 מחוץ ונגוע. כרע שכב כארי, כתרגומו, יתישבו בארצם בכח ובגבורה.
10 13 ויספק, הכה זו על זו. לעבר את פי ה'. כאן לא נאמר אלהים כמו שאמר

14 יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ * וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה
אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃
15 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר
16 שְׁתֻם הָעָיִן׃ נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה
17 שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃ אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא
קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמָחַץ פַּאֲתֵי
18 מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃ וְהָיָה אֱדוֹם יְרֵשָׁה וְהָיָה
19 יְרֵשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל׃ וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב
20 וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר׃ וַיַּרְא אֶת־עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר
21 רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיַּרְא אֶת־
הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע
22 קִנֶּךָ׃ כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר תִּשְׁבֶּךָּ׃
23 24 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל׃ וְצִים מִיַּד
25 כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־הוּא עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיָּקָם
בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃ פ

14 כראשונה, לפי שידע שנאה שהקב"ה ונטרד. הולך לעמי, מעתה הריני כאחד
עמי; שנסתלק הקב"ה מעליו. לכה איעצך, מה לך לעשות. ומה היא העצה?
אלהיהם של אלו שונא זמה הוא .... כולי כדאיתא בחלק. תדע שבלעם השיא
עצה זו להכשילם בזמה, שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם
(במדבר ל"א). אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה: איעצך
16 להכשילם, ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים. וידע
17 דעת עליון, לכוין השעה שכועס בה. אראנו, רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו,
אך לא עתה היא, אלא לאחר זמן. דרך כוכב, כתרגומו, ל' דרך קשתו (איכה
ב'), שהכוכב עובר כחץ. ובלעז דישט"יכט (détente, שפאננען), כלומר
יקום מזל. וקם שבט, מלך רודה ומושל. ומחץ פאתי מואב. התרגום מפרש
כלשון העברי, ויקטול וכו'. ומחץ פאתי מואב, זה דוד, שנאמר בו השכב
אותם ארצה וימד שני חבלים להמית וגו' (שמואל ב' ח'). וקרקר, ל' כורה,
כמו אני קרתי (מלכים ב' י"ט), מקבת בור נקרתם (ישעיה נ"א), יקרוה
עורבי נחל (משלי ל'), פוריי"ר בלעז (forer, בוהרען, גראבען). כל בני שת, כל
18 האומות, שכולם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון. והיה ירשה שעיר לאויביו,
19 ישראל. וירד מיעקב, ועוד יהיה מושל אחר מיעקב. והאביד שריד מעיר

על גזרת מימרא דיי למעבד טבתא או בישתא מרעותי דימלל
14 יי יתה אמלל: וכען הא אנא אזל לעמי איתא אמלכנך מא דתעבד
15 ואחוי לך מא דיעבד עמא הדין לעמך בסוף יומיא: ונטל מתלה
16 ואמר אמר בלעם בריה בעור ואמר גברא דשפיר חזי: אמר דשמע
מימר מן קדם אל וידע מדע מן קדם עלאה חזו מן קדם שדי חזי
17 שכיב ומתגלי ליה: חזיתיה ולא כען סכיתיה ולא איתוהי קריב כד
יקום מלכא מיעקב ויתרבא משיחא מישראל ויקטול רברבי מואב
18 וישלוט בכל בני אנשא: ויהי אדום ירתא ויהי ירתא שעיר לבעלי
19 דבבוהי וישראל יצלח בנכסין: ויחות חד מדבית יעקב ויובד משיזב
20 מקרית עממיא: וחזא ית עמלקאה ונטל מתלה ואמר ריש קרביא
21 דישראל הוה עמלקאה וסופיה לעלמא יבד: וחזא ית שלמאה ונטל
22 מתלה ואמר תקיף בית מותבך ושוי בכרך תקיף מדורך: ארי אם
23 יהי לשצאה שלמאה עד מא אתוראה ישבנך: ונטל מתלה ואמר
24 וי לחיביא דיחון כד יעבד אלהא ית אלין: וסיען יצטרחן מרומאי
25 ויענון לאתור וישתעבדון לעבר פרת ואף אנון לעלמא יבדון: וקם

החשובה של ארם; ועל מלך המשיח אומר כן, שנאמר בו וירד מים עד ים
20 (תהלים ע"ב), ולא יהיה שריד לבית עשו (עובדיה א'). וירא את עמלק,
נסתכל בפורענותו של עמלק. ראשית גוים עמלק, הוא קדם את כלם להלחם
בישראל — וכן תרגם אונקלוס — ואחריתו להאבד בידם, שנאמר תמחה
21 את זכר עמלק (דברים כ"ה). וירא את הקיני, לפי שהיה קיני תקוע אצל
עמלק, כענין שנאמר ויאמר שאול אל הקיני וגו' (שמואל א' ט"ו), הזכירו
אחר עמלק; הסתכל בגדולתם של בני יתרו, שנאמר בהם תרעתים שמעתים
סוכתים (ד"ה א' ב'). איתן מושבך, תמה אני מהיכן זכית לכך; הלא אתה
עמי היית בעצת הבה נתחכמה לו (שמות א'), ועתה נתישבת באיתן ומעוז של
22 ישראל! כי אם יהיה לבער קין וגו', אשריך שנתקעת לתוקף זה, שאינך
נטרד עוד מן העולם! כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים
ותהיה לבער ממקום שנתישבת שם, מה בכך? עד מה אשור תשבך? עד
היכן הוא מגלה אותך? שמא לחלח וחבור; אין זה טרוד מן העולם, אלא
23 טלטול ממקום למקום, ותשוב עם שאר הגליות. וישא משלו וגו', כיון שהזכיר
את שביית אשור אמר: אוי מי יחיה משמו אל! מי יכול להחיות את עצמו
משומו את אלה, שלא ישים עליו הגוזר את אלה שיעמוד סנחריב ויבלבל את
כל האומות, ועוד יבאו צים מיד כתים, ויעברו כתיים, שהן ארמיים, בברניות
24 גדולות על אשור. וענו אשור וענו אותם שבעבר הנהר; וגם הוא עדי אבד;
וכן פרש דניאל: עד דקטילת חיותא והובד גשמה (דניאל ז'). צים, ספינות

כה 1 וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל־בנות מואב:
2 ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו
3 לאלהיהן: ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר־אף יהוה
4 בישראל: ויאמר יהוה אל־משה קח את־כל־ראשי העם
והוקע אותם ליהוה נגד השמש וישב חרון אף־יהוה
5 מישראל: ויאמר משה אל־שפטי ישראל הרגו איש
6 אנשיו הנצמדים לבעל פעור: והנה איש מבני ישראל בא
ויקרב אל־אחיו את־המדינית לעיני משה ולעיני כל־
7 עדת בני־ישראל והמה בכים פתח אהל מועד:* וירא מפטיר
פינחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן ויקם מתוך העדה
8 ויקח רמח בידו: ויבא אחר איש־ישראל אל־הקבה
וידקר את־שניהם את איש ישראל ואת־האשה אל־
9 קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: ויהיו המתים
במגפה ארבעה ועשרים אלף: פ
10 11 וידבר יהוה אל־משה לאמר: פינחס בן־אלעזר בן־
אהרן הכהן השיב את־חמתי מעל בני־ישראל בקנאו
את־קנאתי בתוכם ולא־כליתי את־בני־ישראל בקנאתי:
12 13 לכן אמר הנני נתן לו את־בריתי שלום: והיתה לו
ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו

1 גדולות, כדכתיב וכי אדיר (ישעיה ל"ג), וגורני דנתא. בשטים, כך שמה.
2 לזנות אל בנות מואב, על ידי עצת בלעם — כדאי' בחלק. וישתחוו לאלהיהן,
כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמעי לי! והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה
3 ואומרת לו השתחוה לזה! פעור, על שם שפורעין לפניו פי הטבעת ומוציאין
4 רעי, וזו היא עבודתו. ויחר אף ה' בישראל, שלח בם מגפה. קח את כל
ראשי העם, לשפוט את העובדים לפעור. והוקע אותם, את העובדים. והוקע,
היא תליה, כמו שמצינו בבני שאול, והוקענום לה' (שמואל ב' ע"ו), וגם
תליה מפורשת בע"ז בסקילה, וכל הנסקלין נתלין. נגד השמש, לעין כל.
ומדרש אגדה השמש עודיע את החוטאים; הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת

כה
1 בלעם ואזל ותב לאתרה ואף בלק אזל לארחה: ויתב ישראל בשטין
2 ושרי עמא למטעי בתר בנת מואב: וקרא לעמא לדבחי טעותהון
3 ואכל עמא וסגידו לטעותהון: ואתחבר ישראל לבעלא פעור ותקף
4 רגזא דיי בישראל: ואמר יי למשה דבר ית כל רישי עמא ודון
וקטול דחיב קטול קדם יי לקבל שמשא ויתוב תקוף רגזא דיי
5 מישראל: ואמר משה לדיני ישראל קטולו גבר גברוהי דאתחברו
6 לבעלא פעור: והא גברא מבני ישראל אתא וקריב לות אחוהי ית
מדינתא לעיני משה ולעיני כל כנשתא דבני ישראל ואנון בכן
7 בתרע משכן זמנא: וחזא פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא וקם
8 מגו כנשתא ונסיב רמחא בידה: ועל בתר גברא בר ישראל לקבתא
ובזע ית תרויהון ית גברא בר ישראל וית אתתא למעהא ואתכלי
9 מותנא מעל בני ישראל: והוו דמיתו במותנא עשרין וארבעא אלפין:
10 ומליל יי עם משה למימר: 11 פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא
אתיב ית חימתי מעל בני ישראל בדקני ית קנאתי ביניהון ולא
12 שציית ית בני ישראל בקנאתי: בכן אמר הא אנא גזר לה ית קימי
13 שלם: ותהי לה ולבנוהי בתרוהי קים כהנת עלם חלף די קני קדם

5 עליו. (הרגו איש אנשיו, כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים,
6 ודייני ישראל שמונה רבוא ושמונת אלפים — כדאיתא בסנהדרין. והנה איש
מבני ישראל בא, נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם
ואמרו לו אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו׳ — כדאיתא באלו הן הנשרפין
בסנהדרין. את המדינית, כזבי בת צור. לעיני משה, אמרו לו: משה, זו אסורה
או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? וכו׳ — כדאי׳ התם.
והמה בכים, נתעלמה ממנו הלכה. געו כולם בבכיה. נענש עמד משה כנגד
ששים רבוא, שנאמר ויטחן עד אשר דק וגו׳ (שמות ל״ב), וכאן רפו ידיו!
7 אלא כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו. וירא פינחס, ראה מעשה ונזכר
הלכה, אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר
8 לו קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא! מיד ויקח רמח בידו וגו׳. אל הקבה,
אל האהל. אל קבתה, כמו הלחיים והקבה; כוון בתוך זכרות של זמרי ונקבות
שלה, וראו כולם שלא לחנם הרגם. והרבה נסים נעשו לו וכו׳ — כדאי׳ התם.
11 פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לפי שהיו השבטים מבזים אותו: הראיתם
בן פוטי זה, שפטם אבי אמו עגלים לע״א, והרג נשיא שבט מישראל! לפיכך
בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. בקנאו את קנאתי, בנקמו את נקמתי, בקצפו
את הקצף שהיה לי לקצוף. כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר,
12 אנפרט״מנט בלעז (emportement, איפער). את בריתי שלום, שתהא לו
לברית שלום, כאדם המחזיק טובה ותנות למי שעושה עמו טובה, אף כאן
13 פרש לו הקב״ה שלומותיו. והיתה לו בריתי זאת ברית כהנת עולם, שאף
על פי שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו

וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר 14
הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב
לַשִּׁמְעֹנִי׃ וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר 15
רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צָרוֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים 16 17
וְהִכִּיתֶם אוֹתָם׃ כִּי־צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־ 18
נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא
מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר׃
וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה פ כו 1
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃
שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ ׀ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה 2
וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה 3
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה 4
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃* רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל 5
בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת
הַפַּלֻּאִי׃ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת 6
הַכַּרְמִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרֻאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה 7
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃ 8
וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם קְרוּאֵי* 9

עמו ולתולדותם שיולידו אחר המשחתן, אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח
לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים: לא נתכהן פינחס עד שהרגו
לזמרי. לאלהיו, בשביל אלהיו, כמו המקנא אתה לי? (במדבר י"א), וקנאתי
לציון (זכריה ח'), בשביל ציון. — ושם איש ישראל וגו'. במקום שייחס 14
את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי. נשיא בית אב לשמעני לאחד
מחמשת בתי אבות שהיו לשבט שמעון. ד"א להודיע שבחו של פינחס, שאף ע"פ
שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם, לכך הודיעך הכתוב

14 אלההּ וכפר על בני ישראל: ושום גברא בר ישראל קטילא די
אתקטל עם מדינתא זמרי בר־סלוא רב בית אבא לבית שמעון:
15 ושום אתתא דאתקטילת מדינתא כזבי בת־צור ריש אמי בית אבא
16 17 במדין הוא: ומליל יי עם משה למימר: אעק ית מדינאי ותקטל
18 יתהון: ארי מעיקין אנון לכון בנכליהון די־נכילו לכון על עסק פעור
ועל עסק כזבי בת רבא דמדין אחתהון דאתקטילת ביומא דמותנא
כו 1 על עסק פעור: והוה בתר מותנא ומליל יי למשה ולאלעזר בר
2 אהרן כהנא למימר: קבילו ית חשבן | כל כנשתא דבני ישראל מבר
3 עשרין שנין ולעלא לבית אבהתהון כל נפק חילא בישראל: ומליל
משה ואלעזר כהנא אמרו לממני יתהון במישריא דמואב על ירדנא
4 דירחו למימר: מבר עשרין שנין ולעלא כמא־די פקיד יי ית משה
5 ובני ישראל די־נפקו מארעא דמצרים: ראובן בוכרא דישראל בני
6 ראובן חנוך זרעית חנוך לפלוא זרעית פלוא: לחצרון זרעית חצרון
7 לכרמי זרעית כרמי: אלין זרעית ראובן והוו מנייניהון ארבעין ותלתא
8 9 אלפין ושבע מאה ותלתין: ובני פלוא אליאב: ובני אליאב נמואל

15 מי הוא הַמֻּכֶּה׳ ושם האשה המכה וגו׳, להודיעך שנאתן של מדינים,
שהפקירו בת מלך לזנות כדי להחטיא את ישראל. ראש אמות, אחד מחמשת
מלכי מדין, את אוי ואת רקם ואת צור וגו׳ (במדבר ל״א), והוא היה חשוב
מכולם, שנאמר ראש אמות, ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מנאו
שלישי. בית אב, חמשת בתי אבות היו למדין, עיפה ועפר וחנוך ואבידע
17 ואלדעה, וזה היה מלך לאחד מהם. צרור, כמו זכור, שמור, ל׳ הווה עליכם
18 לאייב אותם. כי צררים הם לכם .... על דבר פעור, שהפקירו בנותיהם
לזנות כדי להטעותכם אחר פעור. ואת מואב לא צוה להשמיד, מפני רות
1 שהיתה עתידה לצאת מהם — כדאמרינן בבבא קמא. ויהי אחרי המגפה וגו׳.
משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע
מנין הנותרות. ד״א כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין, עכשיו
2 שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירם במנין. לבית אבתם, על שבט האב
3 יתיחסו ולא אחר האם. וידבר משה ואלעזר הכהן אתם, דברו עמם על
4 זאת שצוהו המקום למנותם. לאמר, אמרו להם צריכים אתם להמנות. מבן
עשרים שנה ומעלה, כאשר צוה וגו׳, שיהא מנינם מבן עשרים שנה ומעלה,
5 שנאמר כל העובר על הפקודים וגו׳ (שמות ל׳). משפחת החנכי. לפי שהיו
האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהן? סבורין הם
שלא שלטו המצריים באמותיהם? אם בגופן היו מושלים קל וחומר בנשותיהם!
לפיכך הטיל הקב״ה שמו עליהם, ה׳ מצד זה וי׳ מצד זה, לומר מעיד אני
עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו שמפורש על ידי דוד, שבטי יה עדות לישראל
(תהלים קכ״ב), השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, לפיכך בכולם כתב החנכי,
הפלאי. אבל בימנה לא הוצרך לומר משפחת הימני לפי שהשם קבוע בו,
9 י׳ בראש וה׳ בסוף. אשר הצו את ישראל על משה, בהצתם את העם על

הָעֵדָ֗ה אֲשֶׁ֨ר הִצּ֜וּ עַל־מֹשֶׁ֤ה וְעַֽל־אַהֲרֹן֙ בַּעֲדַת־קֹ֔רַח
10 בְּהַצֹּתָ֖ם עַל־יְהוָֽה׃ וַתִּפְתַּ֨ח הָאָ֜רֶץ אֶת־פִּ֗יהָ וַתִּבְלַ֥ע אֹתָ֛ם
וְאֶת־קֹ֖רַח בְּמ֣וֹת הָעֵדָ֑ה בַּאֲכֹ֣ל הָאֵ֗שׁ אֵ֣ת חֲמִשִּׁ֤ים וּמָאתַ֙יִם֙
11 12 אִ֔ישׁ וַיִּהְי֖וּ לְנֵֽס׃ וּבְנֵי־קֹ֖רַח לֹא־מֵֽתוּ׃ ס בְּנֵ֣י שִׁמְעוֹן֮
לְמִשְׁפְּחֹתָם֒ לִנְמוּאֵ֗ל מִשְׁפַּ֙חַת֙ הַנְּמ֣וּאֵלִ֔י לְיָמִ֕ין מִשְׁפַּ֖חַת
13 הַיָּמִינִ֑י לְיָכִ֕ין מִשְׁפַּ֖חַת הַיָּכִינִֽי׃ לְזֶ֕רַח מִשְׁפַּ֖חַת הַזַּרְחִ֑י
14 לְשָׁא֕וּל מִשְׁפַּ֖חַת הַשָּׁאוּלִֽי׃ אֵ֖לֶּה מִשְׁפְּחֹ֣ת הַשִּׁמְעֹנִ֑י
15 שְׁנַ֧יִם וְעֶשְׂרִ֛ים אֶ֖לֶף וּמָאתָֽיִם׃ ס בְּנֵ֣י גָד֮
לְמִשְׁפְּחֹתָם֒ לִצְפ֗וֹן מִשְׁפַּ֙חַת֙ הַצְּפוֹנִ֔י לְחַגִּ֕י מִשְׁפַּ֖חַת
16 הַֽחַגִּ֑י לְשׁוּנִ֕י מִשְׁפַּ֖חַת הַשּׁוּנִֽי׃ לְאָזְנִ֕י מִשְׁפַּ֖חַת הָאָזְנִ֑י
17 לְעֵרִ֕י מִשְׁפַּ֖חַת הָעֵרִֽי׃ לַֽאֲרוֹד֙ מִשְׁפַּ֣חַת הָֽאֲרוֹדִ֔י לְאַ֨רְאֵלִ֔י
18 מִשְׁפַּ֖חַת הָאַרְאֵלִֽי׃ אֵ֛לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת בְּנֵי־גָ֖ד לִפְקֻדֵיהֶ֑ם
19 אַרְבָּעִ֥ים אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ ס בְּנֵ֥י יְהוּדָ֖ה עֵ֣ר
20 וְאוֹנָ֑ן וַיָּ֧מָת עֵ֛ר וְאוֹנָ֖ן בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן׃ וַיִּהְי֣וּ בְנֵֽי־יְהוּדָה֮
לְמִשְׁפְּחֹתָם֒ לְשֵׁלָ֗ה מִשְׁפַּ֙חַת֙ הַשֵּׁ֣לָנִ֔י לְפֶ֕רֶץ מִשְׁפַּ֖חַת
21 הַפַּרְצִ֑י לְזֶ֕רַח מִשְׁפַּ֖חַת הַזַּרְחִֽי׃ וַיִּהְי֣וּ בְנֵי־פֶ֔רֶץ לְחֶצְרֹ֕ן
22 מִשְׁפַּ֖חַת הַֽחֶצְרֹנִ֑י לְחָמ֕וּל מִשְׁפַּ֖חַת הֶחָמוּלִֽי׃ אֵ֛לֶּה
מִשְׁפְּחֹ֥ת יְהוּדָ֖ה לִפְקֻדֵיהֶ֑ם שִׁשָּׁ֧ה וְשִׁבְעִ֛ים אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֥שׁ
23 מֵאֽוֹת׃ ס בְּנֵ֤י יִשָּׂשכָר֙ לְמִשְׁפְּחֹתָ֔ם תּוֹלָ֕ע מִשְׁפַּ֖חַת
24 הַתּוֹלָעִ֑י לְפֻוָ֕ה מִשְׁפַּ֖חַת הַפּוּנִֽי׃ לְיָשׁ֕וּב מִשְׁפַּ֖חַת הַיָּשֻׁבִ֑י
25 לְשִׁמְרֹ֕ן מִשְׁפַּ֖חַת הַשִּׁמְרֹנִֽי׃ אֵ֛לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת יִשָּׂשכָ֖ר

10 ה', הצו, השיאו את ישראל לריב על משה; ל' הפעילו. ויהיו לנס, לאות ולזכרון, למען אשר לא יקרב זר לחלוק עוד על הכהונה. 11 ובני קרח לא מתו, הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם. 13 לזרח, הוא צוחר, ל' צוהר. אבל משפחת אהד בטלה, וכן חמש משבט בנימין, שהרי בעשרה בנים ירד למצרים

וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם מְעַרְעֵי כְנִשְׁתָּא דְּאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה
10 וְעַל אַהֲרֹן בִּכְנִשְׁתָּא דְקֹרַח בְּאִתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן עַל יְיָ׃ וּפְתַחַת אַרְעָא יָת
פּוּמַהּ וּבְלַעַת יָתְהוֹן וְיָת קֹרַח בְּמוֹתָא דִכְנִשְׁתָּא כַּד אֲכָלַת אֶשָּׁתָא
11 12 יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא וַהֲווֹ לְאָת׃ וּבְנֵי קֹרַח לָא מִיתוּ׃ בְּנֵי שִׁמְעוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לִנְמוּאֵל זַרְעִית נְמוּאֵל לְיָמִין זַרְעִית יָמִין לְיָכִין זַרְעִית
13 14 יָכִין׃ לְזֶרַח זַרְעִית זַרְחִי לְשָׁאוּל זַרְעִית שָׁאוּל׃ אִלֵּין זַרְעֲיָת שִׁמְעוֹן
15 עַשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃ בְּנֵי גָד לְזַרְעֲיָתְהוֹן לִצְפוֹן זַרְעִית צְפוֹן
16 לְחַגִּי זַרְעִית חַגִּי לְשׁוּנִי זַרְעִית שׁוּנִי׃ לְאָזְנִי זַרְעִית אָזְנִי לְעֵרִי
17 18 זַרְעִית עֵרִי׃ לַאֲרוֹד זַרְעִית אֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי זַרְעִית אַרְאֵלִי׃ אִלֵּין
19 זַרְעֲיַת בְּנֵי גָד לְמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ בְּנֵי יְהוּדָה
20 עֵר וְאוֹנָן וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ וַהֲווֹ בְנֵי יְהוּדָה לְזַרְעֲיָתְהוֹן
21 לְשֵׁלָה זַרְעִית שֵׁלָה לְפֶרֶץ זַרְעִית פֶּרֶץ לְזֶרַח זַרְעִית זַרְחִי׃ וַהֲווֹ בְנֵי
22 פֶרֶץ לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְחָמוּל זַרְעִית חָמוּל׃ אִלֵּין זַרְעֲיַת יְהוּדָה
23 לְמִנְיָנֵיהוֹן שַׁבְעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְזַרְעֲיָתְהוֹן
24 תּוֹלָע זַרְעִית תּוֹלָעִי לְפֻוָּה זַרְעִית פּוּנִי׃ לְיָשׁוּב זַרְעִית יָשׁוּבִי לְשִׁמְרוֹן
25 זַרְעִית שִׁמְרוֹן׃ אִלֵּין זַרְעֲיַת יִשָּׂשכָר לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין

וכאן לא מנה אלא חמשה, וכן אלבון לגד, הרי שבע משפחות. ומצאתי בגמרא
ירושלמית שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל,
ונתנו לב לחזור למצרים, וחזרו לאחוריהם שמנה מסעות, מהר ההר למוסרה,
שנאמר ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה, שם מת אהרן (דברים י'),
והלא בהר ההר מת, וממוסרה עד הר ההר שמנה מסעות יש למפרע? אלא
שחזרו לאחוריהם, ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות,
ומבני לוי נפלו ארבע משפחות, משפחת שמעי ועזיאלי, ומבני יצהר לא
נמנו כאן אלא משפחות הקרחי — והרביעית לא ידעתי מה היא. ור'
תנחומא דרש שמתו במגפה בדבר בלעם. אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון
במנין זה ממנין הראשון שבמדבר סיני נראה שכל ארבעה ועשרים אלף נפלו
16 משבטו של שמעון. לאזני. אומר אני שזו משפחת אצבון. ואיני יודע למה
24 לא נקראת משפחתו על שמו. לישוב, הוא יוב האמור ביורדי מצרים. כי
כל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים, והנולדין משם והלאה לא נקראו
המשפחות על שמם, חוץ ממשפחות אפרים ומנשה, שנולדו כלם במצרים,
וארד ונעמן בני בלע בן בנימן. ומצאתי ביסודו של ר' משה הדרשן
שירדה אמו למצרים כשהיתה מעוברת מהם, לכך נחלקו למשפחות, כחצרון
וחמול שהיו בני בנים ליהודה וחבר ומלכיאל שהיו בני בנים
של אשר. — ואם אגדה היא הרי טוב, ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בני בנים
הרבה, ומשנים הללו, ארד ונעמן, יצאה מכל אחד משפחה רבה, ונקראו
תולדות שאר הבנים על שם בלע, ותולדות השנים הללו נקראו על שמם; וכן
אני אומר בבני מכיר, שנחלקו לשתי משפחות, אחת נקראת על שמו ואחת

26 לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי
זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת
27 הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
28 הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי
29 יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם׃ בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר
מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד
30 מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי׃ אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת
31 הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃ וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת
32 הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי׃ וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת
33 הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃ וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־
הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה
34 וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה
35 וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה
בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי
36 לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃ וְאֵלֶּה
37 בְּנֵי שׁוּתָלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־
אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
38 אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ ס בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי
39 לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי׃ לִשְׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי
40 לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן
41 מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃ אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן
לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ

נקראת על שם גלעד בנו. חמשה משפחות חסרו מבניו של בנימן. כאן
נתקיימה מקצת בכיית אמו, שקראתו בן אוני, בן אנינותי; ובפלגש בגבעה

26 וּתְלַת מְאָה: בְּנֵי זְבוּלֻן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְסֶרֶד זַרְעִית סַרְדּ לְאֵלוֹן זַרְעִית

27 אֵלוֹן לְיַחְלְאֵל זַרְעִית יַחְלְאֵל: אִלֵּין זַרְעֲיַת זְבוּלֻן לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין

28 29 אַלְפִּין וַחֲמֵשׁ מְאָה: בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעֲיַתְהוֹן מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם: בְּנֵי מְנַשֶּׁה

לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יָת גִּלְעָד לְגִלְעָד זַרְעִית גִּלְעָד:

30 31 אִלֵּין בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר זַרְעִית אִיעֶזֶר לְחֵלֶק זַרְעִית חֶלְקִי: וְאַשְׂרִיאֵל

32 זַרְעִית אַשְׂרִיאֵלִי וְשֶׁכֶם זַרְעִית שִׁכְמִי: וּשְׁמִידָע זַרְעִית שְׁמִידָעִי וְחֵפֶר

33 זַרְעִית חֶפְרִי: וּצְלָפְחָד בַּר חֵפֶר לָא הֲווֹ לֵהּ בְּנִין אֱלָהֵן בְּנָן וְשׁוּם בְּנַת

34 צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה: אִלֵּין זַרְעֲיַת מְנַשֶּׁה וּמִנְיָנֵיהוֹן

35 חַמְשִׁין וּתְרֵין אַלְפִּין וּשְׁבַע מְאָה: אִלֵּין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזַרְעֲיַתְהוֹן

36 לְשׁוּתֶלַח זַרְעִית שׁוּתַלְחִי לְבֶכֶר זַרְעִית בַּכְרִי לְתַחַן זַרְעִית תַּחֲנִי: וְאִלֵּין

37 בְּנֵי שׁוּתָלַח לְעֵרָן זַרְעִית עֵרָנִי: אִלֵּין זַרְעֲיַת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְיָנֵיהוֹן

38 תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִּין וַחֲמֵשׁ מְאָה אִלֵּין בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעֲיַתְהוֹן: בְּנֵי

בִנְיָמִן לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֶלַע זַרְעִית בַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל זַרְעִית אַשְׁבְּלִי לַאֲחִירָם

39 40 זַרְעִית אֲחִירָמִי: לִשְׁפוּפָם זַרְעִית שְׁפוּפָמִי לְחוּפָם זַרְעִית חוּפָמִי: וַהֲווֹ

41 בְנֵי בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן זַרְעִית הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן זַרְעִית נַעֲמִי: אִלֵּין בְּנֵי

בִנְיָמִן לְזַרְעֲיַתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפִּין וְשִׁית מְאָה:

36 נתקיימה כולה. זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן. ואלה בני שותלח וגו', שאר בני שותלח נקראו תולדותיהם על שם שותלח, ומערן יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו, ונחשבו בני שותלח לשתי משפחות. צא וחשוב ותמצא בפרשה זו נ"ז משפחות, ומבני לוי ח', הרי ס"ה; וזהו שנאמר כי אתם המעט וגו' (דברים ז'), ה' מעט, ה' (5) אתם חסרים ממשפחות כל העמים, שהן שבעים. אף זו הבנתי מיסודו של רבי משה הדרשן, אך הוצרכתי לפחות ולהוסיף בדבריו. 38 לאחירם, הוא אחי שירד למצרים, ולפי שנקרא על שם 39 יוסף, שהיה אחיו ורם ממנו, נקרא אחירם. שפופם הוא מופים, על

מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת 42
הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כָּל־מִשְׁפְּחֹת 43
הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת 44
הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי׃
לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת 45
הַמַּלְכִּיאֵלִי׃ וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר 46 47
לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי 48
נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי
מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי׃ לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת 49
הַשִּׁלֵּמִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם 50
חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ אֵלֶּה פְּקוּדֵי 51
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף שְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים׃ פ שלישי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה 52 53
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת׃ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט* תַּמְעִיט 54
נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יֻתַּן נַחֲלָתוֹ׃ אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק 55
אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ׃ עַל־פִּי הַגּוֹרָל 56

42 46 זה שהיה יוסף בסוף בין האומות. לשוחם, הוא חושים. ושם בת אשר

*) וְלַמְעַט. גם חברו כמ' מסעי (ל"ג נ"ד) רבים המחבר וְלַמְעַט, בלא מתג בל'; אבל הַמְעַט קחתך את אישי (בראשית ל' ט"ו), הַמְעַט הוא אם רב (לעיל י"ג י"ח), הַמְעַט מכם כי הבדיל ה' (לעיל י"ו ט'), בשלשתם רבים מתג בה' והמ' רפה; ונראה מזה שיש הבדל בין ה' ידיעה לה' תמיהה. וככה כתב בדרכי המתיגות שלו, ז"ל: הַמְעַט, לַמְעַט, במקצת אספמיים טובים מוגהים ומדוקדקים, וממי"ם רפין, בין שהם תמוהים בין שהם ברורים. עכ"ל. ומשמע מלשון זה כי רק במקצתן כן הוא, אבל ברובם הברורים בלי מתג. והרד"ק במכלול דק"ו דף כ"א ב' הזכיר כי אתם הַמְעַט מכל העמים (דברים ז' ז'), ומאת הַמְעַט תמעיטו (לקמן ל"ה ח') עם דומים אחרים שבאו רפויים ובלא געיא. ע"ש. והנה בַּשְׂאֵת (ויקרא י"ג י'), ולשאת (שם י"ד נ"ו) גם הם רפין ובלא געיא בכל ספרינו בלא מחלקת; לכן הכי נקטינן. וכולם הוקלו לתקנת אות הגרון שאחר אות השימוש.
היידנהיים.

42 אלין בני דן לזרעיתהון לשוחם זרעית שוחם אלין זרעית דן
43 לזרעיתהון: כל זרעית שוחם למניניהון שתין וארבע אלפין וארבע
44 מאה: בני אשר לזרעיתהון לימנה זרעית ימנה לישוי זרעית ישוי
45 לבריעה זרעית בריעה: לבני בריעה לחבר זרעית חבר למלכיאל
46 47 זרעית מלכיאל: ושום בת אשר סרח: אלין זרעית בני אשר
48 למניניהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה: בני נפתלי לזרעיתהון
49 ליחצאל זרעית יחצאל לגוני זרעית גוני: ליצר זרעית יצר לשלם
50 זרעית שלם: אלין זרעית נפתלי לזרעיתהון ומניניהון ארבעין
51 וחמשא אלפין וארבע מאה: אלין מניני בני ישראל שית מאה וחד
52 53 אלפין שבע מאה ותלתין: ומליל יי עם משה למימר: לאלין תתפלג
54 ארעא באחסנא במנין שמהן: לסגיאי תסגון אחסנתהון ולזעירי
55 תזערון אחסנתהון גבר לפום מנינוהי תתיהב אחסנתה: ברם בעדבא
56 תתפלג ית ארעא לשמהן שבטי אבהתהון יחסנון: על פום עדבא

53 שרח. לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן. לאלה תחלק הארץ, ולא
לפחותים מבן עשרים, אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ, שהרי
שבע שנים כבשו ושבע חלקו, לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלף
ואלף, ואם היה לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו.
54 לרב תרבה נחלתו, לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב; ואע"פ
שלא היו החלקים שוים, שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו, החלקים לא עשו
אלא על ידי גורל, והגורל היה על פי רוח הקודש — כמו שמפורש בבבא
בתרא: אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקודש: אם
שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו! והשבטים היו כתובים בי"ב פתקין,
וי"ב גבולים בי"ב פתקין, ובללום בקלפי, והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל
שני פתקין; עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו,
והגורל עצמו היה צווח ואומר: אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט
פלוני! שנא' על פי הגורל. ולא נתחלקה הארץ במדה, לפי שיש גבול משובח
מחברו, אלא בשומא, בית כור רע כנגד בית סאה טוב, הכל לפי הדמים.
55 לשמות מטות אבתם, אלו יוצאי מצרים. שנה הכתוב נחלה זו מכל הנחלות
שבתורה, שכל הנחלות החיים יורשים את המתים, וכאן מתים יורשים את
החיים. כיצד? שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ, לזה
אחד ולזה שלשה, האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה, שנא' לאלה
תחלק הארץ, חזרה נחלתן אצל אבי אביהן וחלקו הכל בשוה, וזהו שנאמר
לשמות מטות אבתם ינחלו, שאחר שנטלום הבנים חלקוה לפי האבות שיצאו
ממצרים. ואלו מתחלה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו הארבעה
אלא שני חלקים, עכשיו נטלו ארבע חלקים. אך יצאו יהושע וכלב; וכן
הוא אומר ויתנו לכלב את חברון על פי ה' (שופטים א'), ואומר על פי ה'
56 נתנו לו את העיר אשר שאל (יהושע י"ט). על פי הגורל, הגורל היה
מדבר. מגיד שנתחלקה ברוח הקודש; לכך נאמר על פי. מטות אבתם,

תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט: ס וְאֵלֶּה פְקוּדֵי 57
הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת
מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי: אֵלֶּה 58
מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת
הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת הוֹלִד
אֶת־עַמְרָם: וְשֵׁם אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה 59
אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה
וְאֵת מִרְיָם אֲחֹתָם: וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא 60
אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם 61
אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה: וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים 62
אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי 63
יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה 64
אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי: כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ 65
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן: ס וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־ כז 1
גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה:
וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם 2
וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר: אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר 3

יצאו גרים ועבדים. אלה משפחת לוי. חסר כאן משפחת השמעי והעזיאלי 58
וקצת מן היצהרי. אשר ילדה אתה ללוי, אשתו. לדתה במצרים ואין 59
הורתה במצרים, כשנכנסו לתוך החומה ילדתה; והיא השלימה מנין שבעים,

57 תתפלג אחסנתהון בין סגיאי לזעירי: ואלין מניני לואי לזרעיתהון
לגרשון זרעית גרשון לקהת זרעית קהת למררי זרעית מררי:
58 אלין זרעית לוי זרעית לבני זרעית חברון זרעית מחלי זרעית מושי
59 זרעית קרח וקהת אוליד ית עמרם: ושום אתת עמרם יוכבד בת
לוי דילידת יתה ללוי במצרים וילידת לעמרם ית אהרן וית משה
60 וית מרים אחתהון: ואתיליד לאהרן ית נדב וית אביהוא ית אלעזר
61 וית איתמר: ומית נדב ואביהוא בקרובהון אשתא נוכרתא קדם
62 יי: והוו מניניהון עשרין ותלתא אלפין כל דכורא מבר ירחא ולעלא
ארי לא אתמניו בגו בני ישראל ארי לא אתיהיבת להון אחסנא
63 בגו בני ישראל: אלין מניני משה ואלעזר כהנא די מנו ית בני
64 ישראל במישריא דמואב על ירדנא דיריחו: ובאלין לא הוה גבר
ממניני משה ואהרן כהנא די מנו ית בני ישראל במדברא דסיני:
65 ארי אמר יי להון ממת ימותון במדברא ולא אשתאר מנהון אנש
כז 1 אלהן כלב בר יפנה ויהושע בר נון: וקריבא בנת צלפחד בר חפר
בר גלעד בר מכיר בר מנשה לזרעית מנשה בר יוסף ואלין שמהת
2 בנתיה מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה: וקמא קדם משה וקדם
אלעזר כהנא וקדם רברביא וכל כנשתא בתרע משכן זמנא למימר:
3 אבונא מית במדברא והוא לא הוה בגו כנשתא דאזדמנו על יי

62 שהרי בפרט אי אתה מוצא אלא ששים ותשע. כי לא התפקדו בתוך בני
ישראל, להיות נמנין בני עשרים שנה. מה טעם? כי לא נתן להם נחלה,
והנמנין בני עשרים שנה היו בני נחלה, שנאמר איש לפי פקדיו יֻתַּן נחלתו.
64 ובאלה לא היה איש; אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים, לפי
שהן היו מחבבות את הארץ: האנשים אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה
(במדבר י"ד), והנשים אומרות תנה לנו אחוזה. לכך נסמכה פרשת בנות
1 צלפחד לכאן. למשפחת מנשה בן יוסף, למה נאמר? והלא כבר נאמר בן
מנשה? אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ, שנא' והעליתם את עצמותי וגו'
(בראשית נ'), ובנותיו חבבו את הארץ, שנא' תנה לנו אחוזה, וללמדך שהיו
כלם צדיקים; שכל מי שמעשיו ומעשי אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד
מהם ליחסו לשבח, הרי זה צדיק בן צדיק, ואם יחסו לגנאי, כגון בן ישמעאל
בן נתניה בן אלישמע (מלכים ב' כ"ד), בידוע שכל הנזכרים עמו רשעים
היו. מחלה נעה וגו', ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה ותרצה (במדבר ל"ו),
מגיד שכולן שקולות זו כזו, לפיכך שנה את סדרן. לפני משה ולפני אלעזר,
2 מגיד שלא עמדו לפניהם אלא בשנת הארבעים, אחר שמת אהרן. לפני משה,
ואחר כך לפני אלעזר, אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע? אלא סרס
המקרא ודרשהו. דברי רבי יאשיה. אבא חנן משום רבי אליעזר אומר בבית
3 המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם. והוא לא היה וגו'. לפי שהיו באות

וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־
קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ׃ לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־ 4
אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה
בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ׃ וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן* לִפְנֵי 5
יְהוָה׃ פ רביעי.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת 6 7
נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ
אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר 8
אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ׃
וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו׃ וְאִם־אֵין לוֹ 9 10
אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו׃ וְאִם־אֵין אַחִים 11
לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ
וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה 12
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְרָאִיתָה אֹתָהּ 13
וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ׃
כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי 14
בַמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן׃ ס וַיְדַבֵּר 15

לומר בחטאו מת, נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהלנו
על הקב"ה, אלא בחטאו לבדו מת, ולא החטיא את אחרים עמו. ר' אומר
מקושש עצים היה. ור' שמעון אומר מן המעפילים היה. למה יגרע שם 4
אבינו? אנו במקום בן עומדות, ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבם אמנו
ליבם! כי אין לו בן, הא אם היה לו בן לא היו תובעות כלום. מגיד
שחכמניות היו. ויקרב משה את משפטן. נתעלמה הלכה ממנו, וכאן נפרע 5
על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי (דברים א'). ד"א
ראויה היתה פרשה זו להכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה
על ידן. כן בנות צלפחד דברת, כתרגומו, יאות; כך כתובה פרשה זו לפני 7

4 בכנשתא דקרח ארי בחוביה מית ובנין לא הוו ליה: למא יתמנע
שמא דאבונא מגו זרעיתיה ארי לית ליה בר הב לנא אחסנא בגו
5
6 אחי אבונא: וקריב משה ית דינהן קדם יי: ואמר יי למשה למימר:
7 יאות בנת צלפחד ממללן מתן תתן להון אחודת אחסנא בגו אחי
8 אבוהן ותעבר ית אחסנת אבוהן להן: ועם בני ישראל תמלל למימר
9 גבר ארי ימות ובר לית ליה ותעברון ית אחסנתיה לברתיה: ואם
10 לית ליה ברתא ותתנון ית אחסנתיה לאחוהי: ואם לית ליה אחין
11 ותתנון ית אחסנתיה לאחי אבוהי: ואם לית אחין לאבוהי ותתנון
ית אחסנתיה לקריביה דקריב ליה מזרעיתיה ויירת יתה ותהי לבני
12 ישראל לגזרת דין כמא די פקיד יי ית משה: ואמר יי למשה סק
13 לטורא דעבראי הדין וחזי ית ארעא די יהבית לבני ישראל: ותחזי
14 יתה ותתכניש לעמך אף את כמא די אתכניש אהרן אחוך: כמא
די סרבתון על מימרי במדברא דצן במצות כנשתא לקדשותי במיא
15 לעיניהון אנון מי מצות רקם מדברא דצן: ומליל משה עם יי

במרום. מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה: כן בנות צלפחד
דברת, יפה תבעו. אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו! נתן תתן, שני חלקים,
חלק אביהן, שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר. והעברת,
לשון העברה (ס"א עברה) הוא במי שאינו מניח בן לירשו. ד"א על שם שהבת
מעברת נחלה משבט לשבט, שבנה ובעלה יורשין אותה — שלא תסוב נחלה
לא נצטווה אלא לאותו הדור בלבד — וכן והעברתם את נחלתו לבתו;
11 בכולן הוא אומר ונתתם, ובבת הוא אומר והעברת. לשארו הקרב אליו
12 ממשפחתו, ואין משפחה קרויה אלא משפחת האב. עלה אל הר העברים.
למה נסמכה לכאן? כיון שאמר הקב"ה נתן תתן להם, אמר אותי צוה
המקום להנחיל, שמא הותרה הגזרה ואכנס לארץ? אמר לו הקב"ה גזרתי
במקומה עומדת. ד"א כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר
כמדומה שהותר לי נדרי! משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין
שלו; נכנס לשער והוא אחריו, לחצר והוא אחריו, לטרקלין והוא אחריו; כיון
13 שבא להכנס לקיטון אמר לו בני מכאן ואילך אתה אסור להכנס! כאשר
נאסף אהרן אחיך. מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן. ד"א אין אתה
טוב ממנו. על אשר לא קדשתם, הא אם קדשתם אותי עדין לא הגיע
זמנכם להפטר. בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחנם, לפי שנגזרה גזרה
על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו, לכך בקש משה שיכתב
סרחנו, שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה. משל לשתי נשים שלוקות
בבית דין, אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית וכו'. אף כאן בכל מקום
14 שהזכיר מיתתן הזכיר סרחנן, להודיע שלא היתה בהם אלא זו בלבד. הם
מי מריבת קדש, הם לבדם, אין בהם עון אחר. ד"א הם שהמרו במדה,
15 הם היו שהמרו בים סוף, הם עצמם שהמרו במדבר צן. וידבר משה אל ה'
וגו', להודיע שבחן של צדיקים, שכשנפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין

16 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃ יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־
17 בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃ אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא
לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת
18 יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ
19 וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו׃ וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
20 וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ
21 עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־
פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־
22 הָעֵדָה׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־
יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה׃
23 וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה׃ פ חמישי.

כח

1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב
3 לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ
לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃

נצרכי צבור. לאמר, אמר לו השיבני אם אתה מְמַנֶּה להם פרנס אם לאו!
16 יפקד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר
הגיעה שעה שאתבע צרכי, שיירשו בני את גדולתי. אמר לו הקב"ה לא כך
עלתה במחשבה לפני; כדאי הוא יהושע ליטול שכר שִׁמּוּשׁוֹ, שלא מש מתוך
האהל. וזהו שאמר שלמה, נוצר תאנה יאכל פריה (משלי כ"ז). אלהי הרוחת,
למה נאמר? אמר לפניו רבונו של עולם גלוי לפניך דעתו של כל אחד
ואחד, ואינן דומין זה לזה; מַנֵּה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד
17 לפי דעתו. אשר יצא לפניהם, לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם
ומשלחין את חיילותיהן למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני, שנלחמתי בסיחון
ועוג, שנאמר אל תירא אתו (במדבר כ"א), וכדרך שעשה יהושע, שנאמר וילך
יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו' (יהושע ה'); וכן בדוד הוא אומר, כי

16 למימר: ימני יי אלה רוחיא לכל בסרא גבר על כנשתא: 17 די־יפוק
קדמיהון ודי יעול קדמיהון ודי יפקנון ודי יעלנון ולא תהי כנשתא
18 דיי כענא די לית להן רעי: ואמר יי למשה דבר לך ית יהושע
19 בר נון גבר די רוח־נבואה בה ותסמוך ית ידך עלוהי: ותקים יתה
20 לקדם אלעזר כהנא ולקדם כל כנשתא ותפקד יתה לעיניהון: ותתן
21 מזיוך עלוהי בדיל די יקבלון מנה כל כנשתא דבני ישראל: ולקדם
אלעזר כהנא יקום וישאל לה בדין אוריא קדם יי על מימרה יהון
נפקין ועל מימרה יהון עלין הוא וכל בני ישראל עמה וכל כנשתא:
22 ועבד משה כמא־די פקיד יי יתה ודבר ית יהושע ואקימה קדם
23 אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא: וסמך ית ידוהי עלוהי ופקדה כמא־
כח 2 די מליל יי בידא דמשה: ומליל יי עם משה למימר: פקד ית־
בני ישראל ותימר להון ית קרבני לחם סדור לקרבני לאתקבלא
3 ברעוא תטרון לקרבא קדמי בזמנה: ותימר להון דין קרבנא די
תקרבון קדם יי אמרין בני שנא שלמין תרין ליומא עלתא תדירא:

הוא יוצא ובא לפניהם (שמואל א' י"ח), יוצא בראש ונכנס בראש. ואשר
יוציאם, בזכיותיו. ואשר יביאם, בזכיותיו. ד"א ואשר יביאם, שלא תעשה
18 לו כדרך שאתה עושה לי, שאיני מכניסן לארץ. קח לך, קחנו בדברים:
אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום! לך, את שבדוק לך, את זה אתה מכיר.
אשר רוח בו, כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של אחד ואחד. וסמכת
את ידך עליו, תן לו מתורגמן שידרוש בחייך, שלא יאמרו עליו לא היה לו
19 להרים ראש בימי משה. וצויתה אתו, על ישראל: דע שטרחנין הם, סרבנים
20 הם, על מנת שתקבל עליך! ונתת מהודך עליו, זה קרון עור פנים. מהודך,
ולא כל הודך; ומצינו למדין: פני משה כחמה, פני יהושע כלבנה. למען
ישמעו כל עדת בני ישראל, שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין
21 בך. ולפני אלעזר הכהן יעמד, הרי שאלתך שאלת, שאין הכבוד הזה זז
(ס"א מוטל) מבית אביך, שאף יהושע יהא צריך לאלעזר. ושאל לו, כשיצטרך
22 לצאת למלחמה. על פיו, של אלעזר. וכל העדה, סנהדרין. ויקח את יהושע,
23 לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא. ויסמך את ידיו, בעין
יפה, יותר ויותר ממה שנצטוה, שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך, והוא
עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה. כאשר
2 דבר ה', אף לענין ההוד, נתן מהודו עליו. צו את בני ישראל. מה אמור
למעלה? יפקד ה'; אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי!
משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה
וכו' — כדאיתא בספרי. קרבני, זה הדם. לחמי, אלו אמורין, וכן הוא אומר
והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה (ויקרא ג'). לאשי, הנתנין לאשי מזבחי.
תשמרו, שיהיו כהנים ולוים וישראל עומדין על גביו. מכאן למדו ותקנו
3 מעמדות. במועדו, בכל יום מועד התמידים. ואמרת להם, אזהרה לבית דין.
שנים ליום, כפשוטו. ועקר בא ללמד שיהיו נשחטין כנגד היום, תמיד של שחר

4 אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
5 בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה
6 בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃ עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר
7 סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה׃ וְאֵת הַכֶּבֶשׂ
8 הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ
תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ
9 וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי
10 עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת
בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ
11 וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃
12 וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃
13 וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
14 עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה
לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת
15 חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת
16 לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ ס ששי וּבַחֹדֶשׁ
17 הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה׃ וּבַחֲמִשָּׁה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃
18 בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

במערב ושל בין הערבים במזרחן של טבעות. את הכבש אחד, אע"פ שכבר 4
נאמר בפ' ואתה תצוה וזה אשר תעשה וגו' (שמות כ"ט), היא היתה אזהרה 5
לימי המלואים, וכאן צוה לדורות. סלת למנחה, מנחת נסכים העשויה בהר 6
סיני, וכאותן (ס"א כאותן) שנעשו בימי המלואים. ד"א העשויה בהר סיני,

4 יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא׃
5 וַחֲד מִן עַשְׂרָא בִּתְלַת סְאִין סֻלְתָּא לְמִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח כְּתִישָׁא
6 רַבְעוּת הִינָא׃ עֲלָתָא תְּדִירָא דְּאִתְעֲבִידָא בְּטוּרָא דְסִינַי לְאִתְקַבָּלָא
7 בְּרַעֲוָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ וְנִסְכֵּהּ רַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַד בְּקוּדְשָׁא
8 יִתְנְסַךְ נְסוּךְ דַּחֲמַר עַתִּיק קֳדָם יְיָ׃ וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין
שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכֵּהּ תַּעְבֵּד קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם
9 יְיָ׃ וּבְיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין
10 סֻלְתָּא דְּמִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח וְנִסְכֵּהּ׃ עֲלַת שַׁבְּתָא דְּתִתְעֲבֵד בְּשַׁבַּתָּא
11 עַל עֲלָתָא תְּדִירָא וְנִסְכַּהּ׃ וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן תְּקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ
תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שִׁבְעָא שַׁלְמִין׃
12 וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין סֻלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְתוֹרָא חַד וּתְרֵין
13 עֶשְׂרוֹנִין סֻלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְדִכְרָא חַד׃ וְעֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא
סֻלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְאִמְּרָא חַד עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
14 קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ וְנִסְכֵּיהוֹן פַּלְגוּת הִינָא יְהֵי לְתוֹרָא וְתַלְתוּת הִינָא
לְדִכְרָא וְרַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַמְרָא דָא עֲלַת רֵישׁ יַרְחָא בְּאִתְחַדָּתוּתֵהּ
15 כֵּן לְכָל רֵישֵׁי יַרְחֵי שַׁתָּא׃ וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא קֳדָם יְיָ עַל
16 עֲלָתָא תְּדִירָא יִתְעֲבֵד וְנִסְכֵּהּ׃ וּבְיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבַּעַת עַשְׂרָא
17 יוֹמָא לְיַרְחָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃ וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין
18 חַגָּא שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר יִתְאֲכֵל׃ בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל

הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני, אותה שנתקרבה לפני מתן תורה, שכתוב
7 בה וישם באגנות (שמות כ"ד); מלמד שטעונה כלי. ונסכו, יין. בקדש הסך,
8 על המזבח יתנסכו. נסך שכר, יין המשכר, פרט ליין מגתו. ריח ניחח,
10 נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. עלת שבת בשבתו, ולא עולת שבת
בשבת אחרת. הרי שלא הקריב בשבת זו שומע אני יקריב שתים לשבת הבאה?
ת"ל בשבתו, מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו. על עלת התמיד, אלו מוספין,
לבד אותן שני כבשים של עולת התמיד, ומגיד שאין קרבין אלא בין שני
12 התמידין; וכן בכל המוספין נאמר על עלת התמיד לתלמוד זה. ושלשה
14 עשרנים, כמשפט מנחת נסכי פר, שכן הן קצובין בפרשת נסכים. זאת עלת
15 חדש בחדשו, שאם עבר יומו בטל קרבנו ושוב אין לו תשלומין. ושעיר עזים
וגו'. כל שעירי המוספין בָּאִין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו — הכל כמו
שמפורש במס' שבועות — ונשתנה שעיר ראש חדש, שנאמר בו לה', תלמודו
ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, שאין מכיר בחטא
אלא הקב"ה בלבד, ושאר השעירין למדין ממנו. ומדרשו באגדה אמר הקב"ה
הביאו כפרה עלי, על שמעטתי את הירח. על עלת התמיד יעשה כל
18 הקרבן הזה. ונסכו, אין ונסכו מוסב על השעיר, שאין נסכים לחטאת. כל
מלאכת עבודה, אפילו מלאכה הצריכה לכם, כגון דבר האבד המותר בחולו

19 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃
20 וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר
21 וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ
22 הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר
23 עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ
24 אֶת־אֵלֶּה׃ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה
25 רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
26 לֹא תַעֲשׂוּ׃ ס וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם
מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
27 לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה
28 כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
29 עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן
30 עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר עִזִּים
31 אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ
תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם׃ פ
כט 1 וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם׃
2 וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל
3 אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל׃

19. של מועד, בסוכה ביום טוב. פרים, כנגד אברהם. אילים, כנגד יצחק.

19 עבידת פלחן לא תעבדון: ותקרבון קרבנא עלתא קדם יי תורין
בני תורי תרין ודכר חד ושבעא אמרין בני שנא שלמין יהון לכון:
20 ומנחתהון סלתא דפילא במשחא תלתא עשרונין לתורא ותרין עשרונין
21 לדכרא תעבדון: עשרונא עשרונא תעבד לאמרא חד כן לשבעא
22
23 אמרין: וצפירא דחטאתא חד לכפרא עליכון: בר מעלת צפרא דהיא
24 עלת תדירא תעבדון ית אלין: כאלין תעבדון ליומא שבעא יומין
לחם קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי על עלתא תדירא יתעבד ונסכה:
25 וביומא שביעאה מערע קדיש יהי לכון כל עבידת פלחן לא תעבדון:
26 וביומא דבכוריא בקרוביכון מנחתא חדתא קדם יי בעצרתיכון מערע
27 קדיש יהי לכון כל עבידת פלחן לא תעבדון: ותקרבון עלתא
לאתקבלא ברעוא קדם יי תורין בני תורי תרין ודכר חד שבעא
28 אמרין בני שנא: ומנחתהון סלתא דפילא במשח תלתא עשרונין
29 לתורא חד תרין עשרונין לדכרא חד: עשרונא עשרונא לאמרא
30
31 חד לשבעא אמרין: צפיר בר עזין חד לכפרא עליכון: בר מעלת
כט
1 תדירא ומנחתה תעבדון שלמין יהון לכון ונסכיהון: ובירחא שביעאה
בחד לירחא מערע קדיש יהא לכון כל עבידת פלחן לא תעבדון
2 יום יבבא יהא לכון: ותעבדון עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי
3 תור בר תורי חד דכר חד אמרין בני שנא שבעא שלמין: ומנחתהון
סלתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא תרין עשרונין לדכרא:

כבשים, כנגד יעקב; והכבשים הפריד יעקב (בראשית ל׳). ביסודו של רבי
24 משה הדרשן ראיתי זאת. (עיין פי׳ רש״י בפ׳ כשא, לעיל ז׳ כ״א.) כאלה
26 תעשו, שלא יהו פוחתין והולכים כפרי החג׳ וביום הבכורים, חג השבועות
קרוי בכורי קציר חטים, על שם שתי הלחם, שהם ראשונים למנחת חטים,
31 הבאים מן החדש׳ תמימם יהיו לכם ונסכיהם, אף הנסכים יהיו תמימים.

4 5 וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר־
6 עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ
וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם
7 לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ ס וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
8 נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה
רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
9 שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
10 שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן
11 עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד
12 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס שביעי וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים׃
13 וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
14 עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
15 לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
16 לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד
17 עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
18 שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים

6, מלבד עלת החדש. למדו רבותינו מכאן שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים.

4 ועשרונא חד לאמרא חד לשבעא אמרין: וצפיר בר עזי חד לחטאתא 5
6 לכפרא עליכון: בר מעלת ירחא ומנחתה ועלת תדירא ומנחתה
7 ונסכיהון כדחזי־להון לאתקבלא ברעוא קרבנא קדם יי: ובעשרא
לירחא שביעאה הדין מערע קדיש יהי לכון ותענון ית נפשתיכון
8 כל עבידתא לא תעבדון: ותקרבון עלתא קדם יי לאתקבלא ברעוא
תור בר תורי חד דכר חד אמרין בני שנא שבעא שלמין יהון לכון:
9 ומנחתהון סלתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא תרין עשרונין
10 לדכרא חד: עשרונא עשרונא לאמרא חד לשבעא אמרין: צפיר 11
בר עזין חד חטאתא בר מחטאתא דכפוריא ועלת תדירא ומנחתה
12 ונסכיהון: ובחמשת עשרא יומא לירחא שביעאה מערע קדיש יהי
לכון כל עבידת פלחנא לא תעבדון ותחגון חגא קדם יי שבעא
13 יומין: ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי תורין בני
תורי תלת עשר דכרין תרין אמרין בני שנא ארבעא עשר שלמין
14 יהון: ומנחתהון סלתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא חד
לתלתא עשר תורין תרין עשרונין לדכרא חד לתרין דכרין:
15 ועשרונא עשרונא לאמרא חד לארבעת עשר אמרין: וצפיר בר 16
17 עזין חד חטאתא בר מעלת תדירא מנחתה ונסכה: וביומא תנינא
תורין בני תורי תרי עשר דכרין תרין אמרין בני שנא ארבעא עשר
18 שלמין: ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדכרין ולאמרין במניניהון

11 מוספי ר"ח שהוא כיום ראש השנה. מלבד חטאת הכפרים, שעיר הנעשה בפנים, האמור באחרי מות, שגם הוא חטאת, ועלת התמיד, ומלבד עולת התמיד, תעשו עולות הללו. ונסכיהם, מוסב על המוספין הכתובות ועל תעשו, והוא לשון לווי: מלבד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונסכיהם; וכן כל נסכיהם האמורים בכל המועדות, חוץ משל קרבנות החג, שכל ונסכה ונסכיהם ונסכיה שבהם מוסבים על התמיד ואינן לשון לווי, שהרי נסכיהם
18 של מוספין כתובין לעצמן בכל יום ויום. ומנחתם ונסכיהם לפרים, פרי החג שבעים הם, כנגד שבעים אומות, שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם, ובימי המקדש היו מגנין עליהם מן היסורין. ולכבשים, כנגד ישראל,

19 לְאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
20 חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: פ וּבַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
21 שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
22 לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
23 מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס וּבַיּוֹם
הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
24 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
25 וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת
26 מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס וּבַיּוֹם
הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
27 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
28 וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד
29 עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
30 עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
31 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת
32 הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ: ס וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים
שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
33 תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
34 בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת
35 הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס מפטיר. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

שנקראו שה פזורה (ירמיה נ׳), והם קבועים, ומנינם תשעים ושמונה, לכלות

19 כְּדַחֲזֵי: וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ
20 וְנִסְכֵּיהוֹן: וּבְיוֹמָא תְלִיתָאָה תּוֹרִין חַד־עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי
21 שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין: וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין
22 וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי: וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא
23 וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ: וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרִין עַשְׂרָא דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין
24 בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין: מִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין
25 וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי: וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת
26 תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ: וּבְיוֹמָא חֲמִישָׁאָה תּוֹרִין תְּשַׁע דִּכְרִין תְּרֵין
27 אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין: וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין
28 לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי: וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת
29 תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ: וּבְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה תּוֹרִין תְּמַנְיָא דִּכְרִין תְּרֵין
30 אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין: וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין
31 לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי: וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת
32 תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהָא: וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תּוֹרִין שִׁבְעָא דִּכְרִין תְּרֵין
33 אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין: וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין
34 לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן: וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר
35 מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ: בְּיוֹמָא תְמִינָאָה כְּנֵשׁ*) יְהֵי לְכוֹן כָּל

---

*) נראה שצ"ל כְּנֵשׁ, כמו ויקרא כ"ג ל"ו ודברים י"ו ח'. ובכ"א כְּנִישִׁין.
היידנהיים.

מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה. בשני נאמר ונסכיהם, על שני
תמידי היום, ולא שנה הלשון אלא לדרוש, כמו שאמרו רז"ל: בשני ונסכיהם, בששי
ונסכיה, בשביעי כמשפטם, מ' י' ם' הרי כאן מים, רמז לניסוך המים מן
35 התורה בחג. עצרת תהיה לכם, עצורים בעשיית מלאכה. ד"א עצרת, עצרו
מלאכת, מלמד שטעון לינה. ומדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו
כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת, אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי

וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל 36
אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם 37
וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר 38
חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ אֵלֶּה 39
תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם
ל לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר 1
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
מטות וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה 2
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־ 3
הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־
הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה 4
אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ 5
וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ
כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃
וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ 6

סעודה קטנה, כדי שאהנה מכם! פר אחד איל אחד, אלו כנגד ישראל; 36
התעכבו לי מעט עוד! ול' חבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם והוא
אומר להם קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד! משל למלך שעשה סעודה
וכו' — כדאיתא במסכת סוכה (נ"ה ב'). ובמדרש ר' תנחומא, למדה תורה דרך
ארץ, שֶׁמִּי שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות, למחר מאכילו דגים,
למחר בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות, למחר מאכילו ירק, פוחת והולך
כְּפִי החג. אלה תעשו לה' במועדיכם, דבר הקצוב לחובה. לבד מנדריכם, 39
אם באתם לִדּוֹר קרבנות ברגל מלוה היא בידכם, או נדרים או נדבות
שנדרתם כל השנה, הַקְרִיבוּם ברגל, שמא יקשה לו לחזור ולעלות לירושלים
ולהקריב נדריו, ונמצא עובר בבל תאחר. ויאמר משה אל בני ישראל, 1
להפסיק הענין — דברי ר' ישמעאל — לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת
נדרים מַתְחֶלֶת בדבורו של משה, הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה
ואמר פרשה זו לישראל; שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא
בפרשת נדרים התחיל דבריו.
ראשי המטות, חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואח"כ לכל בני ישראל. 2
ומנין שאף שאר הדברות כן? ת"ל וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר

36 עבידת פלחן לא תעבדון: ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברעוא
37 קדם יי תור חד דכר חד אמרין בני שנא שבעא שלמין: מנחתהון
38 ונסכיהון לתורא לדכרא ולאמרין במנינהון כדחזי: וצפירא דחטאתא
39 חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה: אלין תעבדון קדם יי
ל במועדיכון בר מנדריכון ונדבתכון לעלותכון ולמנחתכון ולנסכיכון
1 ולנכסת קודשיכון: ואמר משה לבני ישראל ככל די פקיד יי
ית משה:

2 ומליל משה עם רישי שבטיא לבני ישראל למימר דין פתגמא
3 די פקיד יי: גבר ארי ידר נדר קדם יי או יקים קים למסר אסר
4 על נפשה לא יבטל פתגמה ככל דיפוק מפומה יעבד: ואתתא ארי
5 תדר נדר קדם יי ותסר אסר בבית אבוהא ברביותהא: וישמע
אבוהא ית נדרה ואסרה די אסרת על נפשה וישתוק לה אבוהא
6 ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה יקומון: ואם אעדי
אבוהא יתה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה

משה אליהם, ואחרי כן נגשו כל בני ישראל (שמות ל"ד). ומה ראה לאמרה כאן? למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר פרשה זו אלא לנשיאים בלבד? נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר (ויקרא י"ז), מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו' (שם), אף זו נאמרה לכולן. זה הדבר. משה נתנבא בכה אמר ה' כחצות הלילה (שמות י"א), והנביאים נתנבאו בכה אמר ה', מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. ד"א זה הדבר מעוט הוא, לומר שהחכם בלשון התרה ובעל בלשון הפרה,
3 כלשון הכתוב כאן, ואם חלפו אין מותר ואין מופר. נדר, האומר הרי עלי, קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היצא מפיו יעשה? ת"ל לאסר אסר, לאסור את המותר, ולא להתיר את האסור. לא יחל דברו, כמו לא יחלל דברו, לא
4 יעשה דברו חולין. בבית אביה, ברשות אביה, ואפילו אינה בביתו. בנעריה, ולא קטנה, ולא בוגרת; שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדריה. ואי זו היא קטנה? אמרו רבותינו בת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקין, אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר,
6 בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה להבדק. ואם הניא אביה אתה, אם מנע אותה מן הנדר, כלומר שהפר לה. הנאה זו איני יודע מה היא; כשהוא אומר ואם ביום שמע אישה יניא אותה, והפר, הוי אומר הנאה זו הפרה. ופשוטו ל' מניעה והסרה, וכן ולמה תניאון (לקמן ל"ב), וכן שמן ראש אל יניא ראשי (תהלים קמ"א), וכן וידעתם את תנואתי (לעיל י"ד), את אשר סרתם מעלי. וה' יסלח לה. במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנזיר, ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין

אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא
אָבִיהָ אֹתָהּ׃ וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ 7
מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ 8
בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃ וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ 9
וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה 10
כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ 11
נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ 12
וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם 13
אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר
נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ כָּל־ 14
נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ
יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם 15
וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר 16
אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר 17
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ
בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ פ שני

לא

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 1 2
מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה 3

ומטמאה למתים, זו היא שצריכה סליחה ואף על פי שהוא מופר. ואם המופרין צריכים סליחה, ק"ו לשאינן מופרים! ואם היו תהיה לאיש, זו ארוסה. או 7 אינו אלא נשואה? כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה, הרי נשואה אמור, וכאן בארוסה, ובא לחלוק בה, שאביה ובעלה מפירין נדריה; הפר האב ולא

7 לא יקומון ומן קדם יי ישתבק לה ארי אעדי אבוהא יתה: ואם מהוה
תהוי לגבר ונדרהא עלהא או פרוש ספותהא די אסרת על נפשה:
8 וישמע בעלה ביומא דשמע וישתוק לה ויקומון נדרהא ואסרהא די־
9 אסרת על נפשה יקומון: ואם ביומא דשמע בעלה אעדי יתה ובטל
ית נדרהא די עלה וית פרוש ספותהא די אסרת על נפשה ומן קדם
10 יי ישתבק לה: ונדר ארמלא ומתרכא כל די־אסרת על נפשה יקום
11 12 עלה: ואם בית בעלה נדרת או אסרת אסר על נפשה בקיום: וישמע
בעלה וישתוק לה לא אעדי יתהון ויקומון כל נדרהא וכל אסר די־
13 אסרת על נפשה יקומון: ואם בטלא יבטל יתהון בעלה ביומא די־
שמע כל אפקות ספותהא לנדרהא ולאסר נפשה לא יקומון בעלה
14 בטלנון ומן קדם יי ישתבק לה: כל נדר וכל קיומת אסר לסגפא
15 נפש בעלה יקימנון ובעלה יבטלנון: ואם משתק ישתוק לה בעלה
מיום ליום ויקים ית כל נדרהא או ית כל אסרהא די עלה יקים
16 יתהון ארי שתק לה ביומא דשמע: ואם בטלא יבטל יתהון בתר
17 דשמע ויקבל ית חובה: אלין קימיא די פקיד יי ית משה בין גבר
לא 1 לאתתה בין אבא לברתה ברביותהא בית אבוהא: ומליל יי עם
2 משה למימר: אתפרע פרענות בני ישראל מן מדינאי בתר־כן
3 תתכנש לעמך: ומליל משה עם עמא למימר זריזו מנכון גברין

הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב, הרי זה אינו מופר, ואין צריך
לומר אם קיים אחד מהם. ונדריה עליה, שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן
8 אביה, ולא הופרו ולא הוקמו. ושמע אישה וגו'. הרי לך שאם קיים הבעל
9 שהוא קיים והפר את נדרה. יכול אפילו לא הפר האב? ת"ל בנעוריה
10 בית אביה, כל שבנעוריה ברשות אביה היא. כל אשר אסרה על נפשה
יקום עליה, לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל; ובאלמנה מן הנשואין
הכתוב מדבר. אבל אלמנה מן האירוסין, מת הבעל נתרוקנה, וחזרה רשות לאב.
11 14 ואם בית אישה נדרה, בנשואה הכתוב מדבר. כל נדר וכל שבועת אסר
לענות נפש. לפי שאמר שהבעל מפר, יכול כל נדרים במשמע? ת"ל לענות
נפש, אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש בלבד — והם מפורשים במס' נדרים.
15 מיום אל יום, שלא תאמר מעת לעת, לכך נאמר מיום אל יום, ללמדך
16 שאין מפר אלא עד שתחשך. אחרי שמעו, אחרי ששמע וקיים, שאמר אפשי
בו, וחזר והפר לה, אפילו בו ביום, ונשא את עונה, הוא מכנס תחתיה.
2 למדנו מכאן שהגורם תקלה לחברו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין. מאת
המדינים, ולא מאת המואבים; שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו
יראים מהם שיהיו שוללים אותם, שלא נאמר אלא ואל תתגר בם מלחמה
(דברים ב'), אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם. ד"א מפני שתי פרידות
3 טובות שיש לי להוציא מהם, רות המואביה ונעמה העמונית. וידבר משה

אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ
עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן׃ אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף 4
לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃ וַיִּמָּסְרוּ 5
מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס 6
בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה
בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה 7
וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם 8
אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת
מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ וַיִּשְׁבּוּ 9
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם
וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ׃ וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם 10
בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־ 11
כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ וַיָּבִאוּ 12
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת
מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס שלישי. (שני כשמחוברין) וַיֵּצְאוּ 13
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־

וגו׳, אע״פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אֵחַר. החלצו, כתרגומו, ל׳ חלוצי כלא, מזוינים. אנשים, צדיקים, וכן בחר לנו אנשים (שמות י״ז), וכן אנשים חכמים וידעים (דברים א׳). נקמת ה׳, שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב״ה. לכל מטות ישראל, לרבות שבט לוי. 4 וימסרו. להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל; עד 5 שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר? עוד מעט וסקלני (שמות י״ז), ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן. אתם 6 ואת פינחס, מגיד שהיה פינחס שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר? אמר הקב״ה מי שהתחיל במצוה, שהרג כזבי בת צור, יגמור. ד״א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר והמדנים מכרו אותו (בראשית ל״ז). ומנין שהיתה אמו של פינחס משל יוסף? שנאמר מבנות פוטיאל

4 לְחֵילָא וִיהוֹן עַל מִדְיָן לְמִיהַב פֻּרְעָנוּת דִּין עַמָּא דַייָ בְּמִדְיָן: אַלְפָּא
לְשִׁבְטָא אַלְפָּא לְשִׁבְטָא לְכֹל שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּשַׁלְּחוּן לְחֵילָא:
5 וְאִתְבְּחַרוּ מֵאַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל אַלְפָּא לְשִׁבְטָא תְּרֵי עֲשַׂר אַלְפִין מְזָרְזֵי
6 חֵילָא: וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה אַלְפָּא לְשִׁבְטָא לְחֵילָא יָתְהוֹן וְיָת פִּינְחָס
בַּר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְחֵילָא וּמָנֵי דְקוּדְשָׁא וַחֲצוֹצְרָת יַבֶּבְתָּא בִּידֵהּ:
7 וְאִתְחַיָּלוּ עַל מִדְיָן כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:
8 וְיָת מַלְכֵי מִדְיָן קְטָלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יָת אֱוִי וְיָת רֶקֶם וְיָת צוּר וְיָת
חוּר וְיָת רֶבַע חַמְשָׁא מַלְכֵי מִדְיָן וְיָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר קְטָלוּ בְּחַרְבָּא:
9 וּשְׁבוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת נְשֵׁי מִדְיָן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיָת
10 כָּל גֵּיתֵיהוֹן וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן בְּזוֹ: וְיָת כָּל קִרְוֵיהוֹן בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן וְיָת
11 כָּל בֵּית סִגְדַּתְהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוּרָא: וּשְׁבוֹ יָת כָּל עֲדָאָה וְיָת כָּל דִּבַרְתָּא
12 בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא: וְאַיְתִיוּ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּלְוָת כְּנִשְׁתָּא
דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שִׁבְיָא וְיָת דִּבַרְתָּא וְיָת עֲדָאָה לְמַשְׁרִיתָא לְמֵישְׁרַיָּא
13 דְמוֹאָב דִּי עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ: וּנְפָקוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְכָל רַבְרְבֵי

(שמות ו'), מזרע יתרו שפטם עגלים לע"ז, ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. ד"א
שהיה משוח מלחמה. וכלי הקדש, זה הארון והציץ; שהיה בלעם עמהם
ומפריח מלכי מדין בכשפים, והוא עצמו פורח עמהם, הראה להם את הציץ
שהשם חקוק בו, והם נופלים, לכך נאמר על חלליהם בספר יהושע (י"ג).
8 בידו, ברשותו; וכן ויקח את כל ארצו מידו (במדבר כ"א). חמשת מלכי
מדין, וכי איני רואה שחמשה מנה הכתוב? למה הוזקק לומר חמשת? אלא
ללמדך ששוו כולם בעצה והשוו כולם בפורענות; בלעם הלך שם לטול שכר
כ"ד אלף שהפיל מישראל בעצתו, ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה,
אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכלתם להם, ועכשיו בי"ב אלף אתם
באים להלחם! נתנו לו שכרו מְשֻׁלָּם ולא קפחוהו. בחרב. הוא בא על ישראל
והחליף אומנותו באומנותם, שאין נושעים אלא בפיהם ועל ידי תפלה ובקשה,
ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם
באומנות האומות, שבאין בחרב, שנאמר ועל חרבך תחיה (בראשית כ"ז).
10 טירתם, מקום פלטרין שלהם, שהם ל' מושב כומרים יודעי חקיהם. ד"א ל'
11 מושב שריהם, כמו שמתורגם סרני פלשתים, טורני פלשתאי. ויקחו את כל
השלל, מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא
ברשות, שנאמר את כל השלל וגו'. ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר
12 הרחלים (שיר ו') וגו', אף אנשי מלחמה שניך כלם צדיקים! שלל, הן
מטלטלין של מלבוש ותכשיטין. בז, הוא בזת מטלטלין שאינם תכשיט. מלקוח,
אדם ובהמה; ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח, שבי באדם ומלקוח
13 בבהמה. ויצאו משה ואלעזר הכהן, לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטוף

מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים 14
וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם 15
מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה׃ הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל 16
בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי
הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה׃ וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־ 17
אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ׃ וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים 18
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם׃ וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ 19
לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל
תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם׃
וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ 20
תִּתְחַטָּאוּ׃ ס וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי 21
הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכָּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת 22
אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפָרֶת׃ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־ 23
יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא
וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם׃ וְכִבַּסְתֶּם 24

מן הכוח. ויקצף משה על פקודי החיל, ממונים על החיל; ללמדך שכל 14
סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות. בדבר בלעם. אמר להם 16
אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולין להם; שמא מרובים
אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור? בואו ואשיאכם עצה; אלהיהם
של אלו שונא זמה הוא וכו' — כדאיתא בחלק ובספרי. הן הנה, מגיד שהיו
מכירין אותן: זו היא שנכשל פלוני בה! וכל אשה ידעת איש, ראויה להבעל, 17
אע"פ שלא נבעלה. ולפני הציץ העבירום, והראויה להבעל פניה מוריקות.
הרגו. למה חזר ואמר? להפסיק הענין — דברי ר' ישמעאל — שאם אני
קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה ידעת איש וכל הטף בנשים וגו'
איני יודע אם להרוג עם הזכרים או להחיות עם הטף, לכך נאמר הרגו.
מחוץ למחנה, שלא יִכָּנְסוּ לעזרה. כל הרג נפש. ר' מאיר אומר בהורג 19
בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר, ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי
המת כאלו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו? ת"ל וכל
נגע בחלל, הקיש הורג לנוגע, מה נוגע על ידי חבורו אף הורג על ידי
חבורו. תתחטאו, במי נדה, כדין שאר טמאי מתים; שאף לדברי האומרים

14 כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּמוּתְהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא: וּרְגִיז מֹשֶׁה עַל דִּמְמַנַּן עַל
15 חֵילָא רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא דַּאֲתוֹ מֵחֵיל קְרָבָא: וַאֲמַר לְהוֹן
16 מֹשֶׁה הֲקַיֶּמְתּוּן כָּל נֻקְבָּא: הָא אִנּוּן הֲוָאָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵצַת בִּלְעָם
לְשַׁקָּרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵסַק פְּעוֹר וַהֲוַת מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא דַּיְיָ:
17 וּכְעַן קְטוּלוּ כָּל דְּכוּרָא בְּטַפְלָא וְכָל אִתְּתָא דִּידַעַת גְּבַר לְמִשְׁכְּבֵי
18 דְכוּרָא קְטוּלוּ: וְכֹל טַפְלָא בִּנְשַׁיָּא דִּי לָא יְדָעָא מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא
19 קַיִּימוּ לְכוֹן: וְאַתּוּן שְׁרוֹ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין כֹּל דִּי־
קְטַל נַפְשָׁא וְכֹל דִּי־קְרַב בְּקְטִילָא תַּדּוּן עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
20 וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וּשְׁבִיכוֹן: וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מַן דִּמְשַׁךְ וְכָל
21 עוֹבַד מְעַזֵּי וְכָל מַן דְּאָע תַּדּוּן עֲלוֹהִי: וַאֲמַר אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְגֻבְרֵי
22 חֵילָא דַּאֲתוֹ לִקְרָבָא דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי־פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: בְּרַם
יָת דַּהֲבָא וְיָת כַּסְפָּא יָת נְחָשָׁא יָת פַּרְזְלָא יָת אֲבָצָא וְיָת אֲבָרָא:
23 כָּל מִדַּעַם דְּמִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעַבְּרִנֵּהּ בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בְּרַם בְּמֵי אַדָּיוּתָא
24 יִתַּדֵּי וְכֹל דִּי לָא מִתַּעַל בְּנוּרָא תַּעַבְּרִנֵּהּ בְּמַיָּא: וּתְחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיכוֹן

קברי גוים אינן מטמאין באהל, שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל ל"ד), אתם קרויים אדם, מודה הוא שהגוים מטמאין במגע ובמשא, שלא נאמר אדם אלא אצל טומאת אהלות, שנאמר אדם כי ימות באהל (במדבר י"ט). אתם ושביכם, לא שהגוים מקבלין טומאה וצריכין הזאה, אלא מה אתם בני ברית, אף שביכם כשיבאו לברית ויטמאו צריכין הזאה.
20 21 וכל מעשה עזים, להביא כלי הקרנים והטלפים והעצמות. ויאמר אלעזר הכהן וגו'. לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות געולי גוים; וכן אתה מוצא בשמיני למלואים, שנאמר ויקצוף על אלעזר ועל איתמר (ויקרא י'), בא לכלל טעות; וכן בשמעו נא המורים, ויך את הסלע (לעיל כ'), על ידי הכעס טעה. אשר צוה ה' וגו', תלה ההוראה ברבו.
22 אך את הזהב וגו'. אע"פ שלא הזהיר להם משה אלא על הלכות טומאה, עוד יש להזהיר לכם על הלכות געול; ואַך ל' מעוט, כלומר ממועטין אתם מלהשתמש בכלים אפילו לאחר טהרתן מטומאת המת עד שיטהרו מבליעת אסור נבלות. ורבותינו אמרו אַך את הזהב, לומר שצריך להעביר חלודה שלו קודם שיגעילנו, וזה לשון אַך, שלא יהא שם חלודה, אף המתכת יהיה כמות
23 שהוא. כל דבר אשר יבא באש, לבשל בו כלום, תעבירו באש, כדרך תשמישו הגעלתו; מה שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי, כגון השפוד והאסכלה, יְלַבְּנוֹ בָּאוּר. אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת; אמר להם צריכין הכלים געול לטהרם מן האסור וחטוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האסור הטעין טבילה לכלי מתכות; ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראוים לטבול בהם נדה, וכמה הם? סאה. וכל דבר אשר לא יבא באש, כל דבר שאין תשמישו על ידי האור, כגון כוסות וצלוחיות, שתשמישן בצונן, ולא בלעו אסור,
24 תעבירו במים, מטבילן וְדַיּוֹ, ודוקא כלי מתכות. אל המחנה, למחנה שכינה,

בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־
25 הַמַּחֲנֶה׃ ס רביעי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
26 לֵּאמֹר׃ שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
27 אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה׃ וְחָצִיתָ אֶת־
הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־
28 הָעֵדָה׃ וַהֲרֵמֹתָ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיֹּצְאִים לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן־הָאָדָם
29 וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן׃ מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ
30 וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה׃ וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ׀ אֶחָד ׀ אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־
הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם
31 לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
32 וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ
יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
33 וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים׃ וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים
34 35 אָלֶף׃ וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף׃ וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן־
הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם
36 וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר
הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים
37 וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת
38 חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים׃ וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם
39 לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים׃ וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
40 מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים׃ וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה

שאין טמא מת טעון שלוח ממחנה לויה וממחנה ישראל. שא את ראש, קח 26

25 ביומא שביעאה ותדכון ובתר כן תעלון למשריתא: ואמר יי
26 למשה למימר: קבל ית חשבן דברת שביא באנשא ובבעירא את
27 ואלעזר כהנא ורישי אבהת כנשתא: ותפלג ית דברתא בין גברי
28 מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנשתא: ותפרש נסיבא קדם
יי מן גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא חד נפשא מחמש מאה מן
29 אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן ענא: מפלגותהון תסבון ותיהב
30 לאלעזר כהנא אפרשותא קדם יי: ומפלגות בני ישראל תסב חד
דאתחד מן חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן ענא מכל בעירא
31 ותיהב יתהון לליואי נטרי מטרת משכנא דיי: ועבד משה ואלעזר
32 כהנא כמא די פקיד יי ית משה: והוה דברתא שאר בזא די בזו
33 עמא די־נפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין וחמשא אלפין: ותורי
34 35 שבעין ותרין אלפין: וחמרי שתין וחד אלפין: ונפשא דאנשא מן
נשיא די לא ידעא משכבי דכורא כל נפשתא תלתין ותרין אלפין:
36 והות פלגותא חלק גבריא די־נפקו לחילא מנין ענא תלת מאה
37 ותלתין ושבע אלפין וחמש מאה: והוה נסיבא קדם יי מן ענא שית
38 מאה שבעין וחמש: ותורי תלתין ושתא אלפין ונסיבהון קדם יי
39 שבעין ותרין: וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה ונסיבהון קדם יי
40 שתין וחד: ונפשא דאנשא שתא עשר אלפין ונסיבהון קדם יי תלתין

27 את המשכן. וחצית את המלקוח בין תפשי המלחמה וגו׳, חציו לאלו וחציו
32 לאלו. ויהי המלקוח יתר הבז, לפי שלא נצטוו להרים מכס מן המטלטלין,
אלא מן המלקוח, כתב את הלשון הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלוקה
ולכלל מכס, שהיה עודף על בז המטלטלין אשר בזזו עם הצבא איש לו ולא

עָשָׂר אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה 41
אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ *וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־ 42
הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים׃ וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־ 43
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ 44 45
מֵאוֹת׃ וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצִת 46 47
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחֻז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם
וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן
יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה 48
הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי 49
הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ׃ וַנַּקְרֵב אֶת־ 50
קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד
טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּקַּח 51
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה׃
וַיְהִי ׀ כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר 52
אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים
וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃ אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ׃ וַיִּקַּח 53 54
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים
וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לִפְנֵי יְהוָה׃ פ ששי. (שלישי במחוברין.)

לב
וּמִקְנֶה ׀ רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ 1

כא לכלל חלוקה, מספר הצאן וגו'. וממחצית בני ישראל אשר חצה 42

41 וּתְרֵין נַפְשִׁין׃ וִיהַב מֹשֶׁה יָת נְסִיב אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא
42 כְּמָא־דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי פְלַג מֹשֶׁה מִן
43 גֻּבְרַיָּא דִּי־נְפָקוּ לְחֵילָא׃ וַהֲוַת פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא תְּלַת מְאָה
44 וּתְלָתִין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ וְתוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁתָּא אַלְפִין׃
45 46 וַחֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ וְנַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא שִׁתָּא עֲשַׂר אַלְפִין׃
47 וּנְסִיב מֹשֶׁה מִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת־דְּאִתַּחַד חַד מִן חַמְשִׁין מִן
אֱנָשָׁא וּמִן בְּעִירָא וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי נָטְרֵי מַטְּרַת מַשְׁכְּנָא דַּייָ כְּמָא־
48 דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ וְקָרִיבוּ לְוָת מֹשֶׁה דִּי־מְמַנַּן עַל אַלְפֵי חֵילָא
49 רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא׃ וַאֲמַרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָּיךְ קַבִּילוּ יָת חֻשְׁבַּן
50 גַּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּי עִמָּנָא וְלָא שְׁנָא מִנָּנָא אֱנָשׁ׃ וְקָרֵבְנָא יָת קֻרְבָּנָא
דַּייָ גְּבַר דְּאַשְׁכַּח מִן דַּהֲבָא שֵׁירִין וְשִׁבְּכִין עִזְקָן קַדָּשִׁין וּמָחוֹךְ לְכַפָּרָא
51 עַל נַפְשָׁתָנָא קֳדָם יְיָ׃ וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת דַּהֲבָא מִנְּהוֹן
52 כָּל מַן דְּעוֹבָדָא׃ וַהֲוָה כָּל דְּהַב אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַפְרִישׁוּ קֳדָם יְיָ שִׁתַּת
עֲשַׂר אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין סִלְעִין מִן רַבָּנֵי אַלְפִין וּמִן רַבָּנֵי
53 54 מָאוָתָא׃ גַּבְרֵי דְחֵילָא בָּזוּ גְּבַר לְנַפְשֵׁהּ׃ וּנְסִיב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא
יָת דַּהֲבָא מִן רַבָּנֵי אַלְפִין וּמָאוָתָא וְאַיְתִיוּ יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא דָּכְרָנָא
לב 1 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ׃ וּבְעִיר וְסַגִּי הֲוָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד תַּקִּיף

43 משה לעדה, והוציאה להם מן האנשים הצבאים, ותהי מחצת העדה כך
48 49 וכך, ויקח משה ממחצת בני ישראל וגו'. הפקדים, הממונים. ולא נפקד,
לא נחסר, ותרגומו לא שגא, אף הוא לשון ארמי חסרון, כמו אנכי אחטנה
(בראשית ל"א), תרגום דהות שגיא ממניכהון; וכן כי יפקד מושבך (שמואל א' כ'),
יחסר מקום מושבך, איש הרגיל לישב שם, וכן ויפקד מקום דוד (שם),
50 נחסר מקומו ואין יושב שם. עגיל, נזמי אזן. וכומז, דפוס של בית הרחם,

אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה׃
2 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר׃ 3 עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֵר
וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעֹן׃ 4 הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הִכָּה יְהוָֹה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ
מִקְנֶה׃ ס 5 וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן*) אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן׃
6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה
7 וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה׃ וְלָמָּה תְנוּאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (תניאון ק')
8 מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָֹה׃ כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם
9 בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיַּעֲלוּ עַד־
נַחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּנִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
10 לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָֹה׃ וַיִּחַר־אַף
11 יְהוָֹה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים
הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֵת הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ
12 אַחֲרָי׃ בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ
13 אַחֲרֵי יְהוָֹה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָֹה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר

לכפר על הרהור הלב של בנות מדין. 3 עטרות ודיבן וגו' מארץ סיחון ועוג היו. 6 האחיכם, לשון תמיהה הוא. 7 ולמה תניאון, תסירו ותמנעו לבם מעבור, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק

*) יֻתַּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת. הנה בלשון עברי אם יהיה בו פעל בבנין נפעל או פעול (Passiv) לא יהפך תמיד בזה נשוא (Objekt) הפועל אל נושא (Subjekt) הפעול, כאשר בל"א ובהרבה לשונות אחרים, אמנם הפעול ישאר פעול גם בבניני הפועל גם בבניני הפעול. כי סמן הפעול לא ישוב אל נושא המאמר אף לא לנשואו, כי אם אל הפעולה אשר בפעל ישנו גם שניהם, בפועל בפעול, ולכן ישאר הנשוא כאשר הוא ובוא יבוא ביחס Accusativ בשני הבנינים; כמו „הגמל את יצחק" (בראשית כ"א ח'); „ויושב את משה ואת אהרן" (שמות י' ח'); „ולא יאכל את בשרו" (שם כ"א כ"ח); „ביום המשח אתו" (לעיל ז' פ"ד); „אם את כל דגי הים יאסף" (י"א כ"ב); „יחלק

לחדא וחזו ית ארע יעזר וית ארע גלעד והא אתרא אתר כשר לבית
2 בעיר: ואתו בני גד ובני ראובן ואמרו למשה ולאלעזר כהנא
3 ולרברבי כנשתא למימר: מכללתא ומלבשתא וכומרין דבית נמרין
4 ובית חשבנא ובעלי דבבא וסיעת בית קברתא דמשה ובעון*): ארעא
די מחא יי ית יתבהא קדם כנשתא דישראל ארע כשרא לבית בעיר
5 היא ולעבדיך אית בעיר: ואמרו אם אשכחנא רחמין בעיניך תתיהיב
6 ית ארעא הדא לעבדיך לאחסנא לא תעברננא ית ירדנא: ואמר
משה לבני גד ולבני ראובן האחיכון יעלון לקרבא ואתון תיתבון
7 הכא: ולמא תונון ית לבא דבני ישראל מלמעבר לארעא דיהב
8 להון יי: כדין עבדו אבהתכון כד שלחית יתהון מרקם גיאה למחזי
9 ית ארעא: וסליקו עד נחלא דאתכלא וחזו ית ארעא ואוניו ית
10 לבא דבני ישראל בדיל דלא למעל לארעא דיהב להון יי: ותקיף
11 רגזא דיי ביומא ההוא וקיים למימר: אם יחזון גבריא דסליקו ממצרים
מבר עשרין שנין ולעלא ית ארעא די קיימית לאברהם ליצחק וליעקב
12 ארי לא אשלימו בתר דחלתי: אלהן כלב בר יפנה קנזאה ויהושע
13 בר נון ארי אשלימו בתר דחלתא דיי: ותקיף רגזא דיי בישראל

8 12 הערים והעם. מקדש ברנע, כך שמה; ושני קדש היו. הקנזי, חורגו של קנז
13 היה, וילדה לו אמו של כלב את עתניאל. ויניעם, ויטלטלם, מן נע ונד.

את הארץ" (כ"ו כ"ה). ואין הבדל בענין זה אם תבוא עמו מלת **את** אם אין; כי אין את רק סמן Accusativ בכל מקום, ואיננו גם לפעמים סמן Nominativ כמאמר הרמב"ן ז"ל בבאורו לספר בראשית (א' א'), אכן במקומות רבים הפעולים לא ישובו להיות פועלים אם יהיה הפעל בבנין פעול או נפעל, אשר על כן תשאר אתם מלת את, בהיותם נשואי משפט הפעול (Objekte des Passivsatzes), ורק נפעל הסבה ולא במלת את. וכן בכתוב אשר לפנינו: „יֻתַּן את הארץ הזאת", פעל הנתינה יביא אחריו יחס Accusativ הנסמן במלת את; כי הארץ נשוא (Objekt) ולא נושא (Subjekt), גם כי הפעל בבנין פֻעל, כי שב הוא אל מעשה הנתינה ולא אל הארץ. — ולכן כענין זה גם ענין חבריו אשר אין בהם לסמן Accusativ מלת את, כמו „וכי יֻתַּן מים" (ויקרא י"א ל"ח); „מי נדה לא זרק (עליו" לעיל י"ט י"ג); יֻתַּן נחלתו" (כ"ו כ"ד). — לכן „תחלק הארץ (שם כ"ג); „תחלק נחלתו" (נ"ו) ורעיהם הם ביחס Nominativ, כי הם נושאי המאמר (Subjekte), והיחס אשר בבנין נפעל ופֻעל אשר בם מוסב אל הנושאים, הארץ והנחלה, כאשר בכ"א ובלשונות אחרים, ואיננו שב אל הפעולה, כאשר במקרא שלפנינו. — וכבר דברתי על הענין הזה בבאורי למשלי י"ג י"ג (עמוד 116). ע"ש.

לאווענשטיין.

*) עיין מה שכתב על תרגום זה רבינו נתן. והנה בת"ג של ריב"א ושל רפ"ו גרס: „ובעל דיבון וסימא וקבורתא"; ובחומש קטן של ר"ש גרס: „שכללתא ומלבשתא שופן ובית נמרי ובית חושבנא ובעלי דבבא וסיעת" וכו'. ועיין תרגום ירושלמי כאן גם להלן פסוק ל"ד ול"ה. היידנהיים.

אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָֹה׃
וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים 14
לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָֹה אֶל־יִשְׂרָאֵל׃ כִּי תְשׁוּבֻן 15
מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם
הַזֶּה׃ ס וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה 16
לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ׃ וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֻשִׁים לִפְנֵי 17
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנֻם אֶל־מְקוֹמָם וְיָשַׁב
טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ לֹא נָשׁוּב אֶל־ 18
בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ׃ כִּי לֹא 19
נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ
מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה׃ פ שביעי. (רביעי כשמחוברין.)
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־ 20
תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָֹה לַמִּלְחָמָה׃ וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־ 21
הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָֹה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו׃ וְנִכְבְּשָׁה 22
הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָֹה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָֹה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָֹה׃
וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָֹה וּדְעוּ חַטַּאתְכֶם 23
אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃ בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת 24
לְצֹנַאֲכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃ וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן 25
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה׃ טַפֵּנוּ 26
נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד׃ וַעֲבָדֶיךָ 27
יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָֹה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי
דֹּבֵר׃ וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ 28

לספות, כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כ"ט), עולותיכם ספו וגו' (ירמיה ז'), לשון 14
תוספת. נבנה למקננו פה. חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, 16

וְטָרְדִנּוּן בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּסָף כָּל דָּרָא דַּעֲבִיד דְּבִישׁ קֳדָם
14 יְיָ: וְהָא קַמְתּוּן חֲלַף אֲבָהַתְכוֹן תַּלְמִידֵי גֻּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא לְאוֹסָפָא עוֹד
15 עַל תְּקוֹף רֻגְזָא דַּייָ לְיִשְׂרָאֵל: אֲרֵי תְתוּבוּן מִבָּתַר דַּחַלְתֵּהּ וְיוֹסֵף עוֹד
16 לְאַחֲרוּתְהוֹן בְּמַדְבְּרָא וּתְחַבְּלוּן לְכָל עַמָּא הָדֵין: וְקָרִיבוּ לְוָתֵהּ וַאֲמָרוּ
17 חַטְרִין דְּעָן נִבְנֵי לִבְעִירָנָא הָכָא וְקִרְוִין לְטַפְלָנָא: וַאֲנַחְנָא נִזְדָּרֵז
מַבְעִין קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נְעֵלִנּוּן לְאַתְרֵיהוֹן וְיִתְּבוּן טַפְלָנָא
18 בְּקִרְוִין כְּרִיכָן מִן קֳדָם יָתְבֵי אַרְעָא: לָא נְתוּב לְבָתָּנָא עַד דְּיַחְסְנוּן
19 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסַנְתֵּהּ: אֲרֵי לָא נַחְסִין עִמְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא
20 וּלְהָלָּא אֲרֵי קַבֶּלְנָא אַחֲסַנְתָּנָא לָנָא מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא מַדִּינְחָא: וַאֲמַר לְהוֹן
מֹשֶׁה אִם תַּעְבְּדוּן יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין אִם תִּזְדָּרְזוּן קֳדָם עַמָּא דַּייָ
21 לִקְרָבָא: וְיִעְבַּר לְכוֹן כָּל דִּמְזָרַז יָת יַרְדְּנָא קֳדָם עַמָּא דַּייָ עַד דִּיתָרֵךְ
22 יָת בַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי מִן קֳדָמוֹהִי: וְתִתְכְּבֵשׁ אַרְעָא קֳדָם עַמָּא דַּייָ וּבָתַר
כֵּן תְּתוּבוּן וּתְהוֹן זַכָּאִין מִן קֳדָם יְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וּתְהֵי אַרְעָא הָדָא לְכוֹן
23 לְאַחֲסָנָא קֳדָם יְיָ: וְאִם לָא תַעְבְּדוּן כֵּן הָא חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ וּדְעוּ
24 חוֹבַתְכוֹן דִּי תַשְׁכַּח יָתְכוֹן: בְּנוֹ לְכוֹן קִרְוִין לְטַפְלְכוֹן וְחַטְרִין לְעָנְכוֹן
25 וּדְיִפּוֹק מִפּוּמְכוֹן תַּעְבְּדוּן: וַאֲמָרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֹשֶׁה לְמֵימַר
26 עַבְדָּיךְ יַעְבְּדוּן כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְפַקֵּד: טַפְלָנָא נְשָׁנָא גֵּיתָנָא וְכָל
27 בְּעִירָנָא יְהוֹן תַּמָּן בְּקִרְוֵי גִלְעָד: וְעַבְדָּיךְ יַעְבְּרוּן כָּל מְזָרַז חֵילָא
28 קֳדָם עַמָּא דַּייָ לִקְרָבָא כְּמָא דִי רִבּוֹנִי מְמַלֵּל: וּפַקֵּיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת
אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי אֲבָהַת שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי

שהקדימו מקניהם לטפם; אמר להם משה לא כן, עֲשׂוּ העקר עקר והטפל
17 טפל; בנו לכם תחלה ערים לטפכם, ואח"כ גדרות לצאנכם! ואנחנו
נחלץ חשים, מזויין מהירים, כמו מהר שלל חש בז (ישעיה ח'), ימהר
יחישה (שם ה'). לפני בני ישראל, בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו,
שֶׁכֵּן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד (דברים ל"ג). ואף משה חזר ופרש
להם באלה הדברים ואצו אתכם בעת ההיא .... חלוצים תעברו לפני
אחיכם בני ישראל כל בני חיל (דברים ג'), וביריחו כתיב והחלוץ יעבר
19 לפני ארון ה' (יהושע ו'), זה ראובן וגד, שקיימו תנאם. וישב טפנו,
בעודנו אצל אחינו, בערי המבצר, שנבנה עכשיו. מעבר לירדן והלאה,
בעבר המערבי. כי באה נחלתנו אלינו, כבר קבלנוה בעבר המזרחי.
24 לְצֹנַאֲכֶם, תבה זו מגזרת צנה ואלפים כלם (תהלים ח'), שאין בו א' מפסיק
בין נ' לצ', וא' שבא כאן אחר הנ' במקום ה' של צנה הוא. מיסודו של ר'
משה הדרשן למדתי כן. והיוצא מפיכם תעשו, לגבוה, שקבלתם עליכם לעבור
למלחמה עד כבוש וחלוק; שמשה לא בקש מהם אלא ונכבשה, ואחר
תשבו, והם קבלו עליהם עד התנחל, הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו;
25/28 וכן עשו. ויאמר בני גד, כלם כאיש אחד. ויצו להם, כמו עליהם

בִּן־נ֑וּן וְאֶת־רָאשֵׁ֛י אֲב֥וֹת הַמַּטּ֖וֹת לִבְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיֹּ֨אמֶר 29
מֹשֶׁ֜ה אֲלֵהֶ֗ם אִם־יַעַבְר֣וּ בְנֵי־גָ֣ד וּבְנֵי־רְאוּבֵ֣ן׀ אִ֠תְּכֶם אֶת־
הַיַּרְדֵּ֞ן כָּל־חָל֤וּץ לַמִּלְחָמָה֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה וְנִכְבְּשָׁ֥ה הָאָ֖רֶץ
לִפְנֵיכֶ֑ם וּנְתַתֶּ֥ם לָהֶ֛ם אֶת־אֶ֥רֶץ הַגִּלְעָ֖ד לַאֲחֻזָּֽה׃ וְאִם־ 30
לֹ֧א יַעַבְר֛וּ חֲלוּצִ֖ים אִתְּכֶ֑ם וְנֹאחֲז֥וּ בְתֹכְכֶ֖ם בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן׃
וַיַּעֲנ֧וּ בְנֵי־גָ֛ד וּבְנֵ֥י רְאוּבֵ֖ן לֵאמֹ֑ר אֵת֩ אֲשֶׁ֨ר דִּבֶּ֧ר יְהוָ֛ה 31
אֶל־עֲבָדֶ֖יךָ כֵּ֥ן נַעֲשֶֽׂה׃ נַ֣חְנוּ נַעֲבֹ֧ר חֲלוּצִ֛ים לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה 32
אֶ֣רֶץ כְּנָ֑עַן וְאִתָּ֙נוּ֙ אֲחֻזַּ֣ת נַחֲלָתֵ֔נוּ מֵעֵ֖בֶר לַיַּרְדֵּֽן׃ וַיִּתֵּ֣ן 33
לָהֶ֣ם׀ מֹשֶׁ֡ה לִבְנֵי־גָד֩ וְלִבְנֵ֨י רְאוּבֵ֜ן וְלַחֲצִ֣י׀ שֵׁ֣בֶט׀ מְנַשֶּׁ֣ה
בֶן־יוֹסֵ֗ף אֶת־מַמְלֶ֙כֶת֙ סִיחֹן֙ מֶ֣לֶךְ הָאֱמֹרִ֔י וְאֶת־מַמְלֶ֔כֶת
ע֖וֹג מֶ֣לֶךְ הַבָּשָׁ֑ן הָאָ֗רֶץ לְעָרֶ֙יהָ֙ בִּגְבֻלֹ֔ת עָרֵ֥י הָאָ֖רֶץ סָבִֽיב׃
וַיִּבְנ֣וּ בְנֵי־גָ֔ד אֶת־דִּיבֹ֖ן וְאֶת־עֲטָרֹ֑ת וְאֵ֖ת עֲרֹעֵֽר׃ וְאֶת־ 34 35
עַטְרֹ֥ת שׁוֹפָ֛ן וְאֶת־יַעְזֵ֖ר וְיָגְבְּהָֽה׃ וְאֶת־בֵּ֥ית נִמְרָ֖ה וְאֶת־ 36
בֵּ֣ית הָרָ֑ן עָרֵ֥י מִבְצָ֖ר וְגִדְרֹ֥ת צֹֽאן׃ וּבְנֵ֤י רְאוּבֵן֙ בָּנ֔וּ אֶת־ 37
חֶשְׁבּ֖וֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵ֑א וְאֵ֖ת קִרְיָתָֽיִם׃ וְאֶת־נְב֞וֹ וְאֶת־בַּ֤עַל 38
מְעוֹן֙ מֽוּסַבֹּ֣ת שֵׁ֔ם וְאֶת־שִׂבְמָ֑ה וַיִּקְרְא֣וּ בְשֵׁמֹ֔ת אֶת־שְׁמ֥וֹת
הֶעָרִ֖ים אֲשֶׁ֥ר בָּנֽוּ׃ וַיֵּ֨לְכ֜וּ בְּנֵ֥י מָכִ֛יר בֶּן־מְנַשֶּׁ֖ה גִּלְעָ֑דָה 39
ששי וַיִּלְכְּדֻ֔הָ וַיּ֖וֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִ֥י אֲשֶׁר־בָּֽהּ׃ וַיִּתֵּ֤ן מֹשֶׁה֙ אֶת־ 40
הַגִּלְעָ֔ד לְמָכִ֖יר בֶּן־מְנַשֶּׁ֑ה וַיֵּ֖שֶׁב בָּֽהּ׃ וְיָאִ֤יר בֶּן־מְנַשֶּׁה֙ 41
הָלַ֔ךְ וַיִּלְכֹּ֖ד אֶת־חַוֹּתֵיהֶ֑ם וַיִּקְרָ֥א אֶתְהֶ֖ן חַוֹּ֥ת יָאִֽיר׃ וְנֹ֣בַח 42
הָלַ֔ךְ וַיִּלְכֹּ֥ד אֶת־קְנָ֖ת וְאֶת־בְּנֹתֶ֑יהָ וַיִּקְרָ֥א לָ֛ה נֹ֖בַח
בִּשְׁמֽוֹ׃ פ

לג
אֵ֜לֶּה מַסְעֵ֣י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֗ל אֲשֶׁ֥ר יָצְא֛וּ מֵאֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם 1

ועל תנאם צִוָּה אלעזר ויהושע; כמו ה׳ ילחם לכם (שמות י״ד). ואתנו 32
אחזת נחלתנו, כלומר בידנו וברשותנו תהי אחזת נחלתנו מעבר הזה.

29 ישראל: ואמר משה להון אם יעברון בני גד ובני ראובן עמכון
ית ירדנא כל דמזרז לקרבא קדם עמא ותתכבש ארעא קדמיכון
30 ותתנון להון ית ארעא דגלעד לאחסנא: ואם לא יעברון מזרזין
31 עמכון ויתחסנון ביניכון בארעא דכנען: ואתיבו בני גד ובני ראובן
32 למימר ית די מליל יי לעבדיך כן נעבד: נחנא נעבר מזרזין קדם
עמא דיי לארעא דכנען ועמנא אחודת אחסנתנא מעברא לירדנא:
33 ויהב להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטא דמנשה
בר יוסף ית מלכות סיחון מלכא דאמוראה וית מלכות עוג מלכא
34 דמתנן ארעא לקרוהא בתחומין קרוי ארעא סחור סחור: ובנו בני
35 גד ית דיבון וית עטרות וית ערער: וית עטרות שופן וית יעזר
36 ורמתא: וית בית נמרה וית בית הרן קרוין כריכן וחטרין דען:
37
38 ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים: וית נבו וית
בעל מעון מקפן שמהן וית שבמה וקרו בשמהן ית שמהת קרויא
39 די בנו: ואזלו בני מכיר בר מנשה לגלעד וכבשוה ותריך ית אמוראה
40
41 די בה: ויהב משה ית גלעד למכיר בר מנשה ויתב בה: ויאיר בר
42 מנשה אזל וכבש ית כפרניהון וקרא יתהן כפרני יאיר: ונבח אזל
וכבש ית קנת וית כפרנהא וקרא לה נבח בשמה:
לג
1 אלין מטלני בני ישראל די נפקו מארעא דמצרים לחיליהון

36 ערי מבצר וגדרת צאן, זה סוף פסוק מוסב על תחלת המלה: ויבנו בני גד
38 את הערים הללו, להיות ערי מבצר וגדרת צאן. ואת נבו ואת בעל מעון,
מוסבת שם, שמות ע״ז הם, והיו האמורים קורים עריהם על שם ע״ז שלהם,
ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו מוסבת שם, נבו ובעל מעון
מוסבות לשם אחר. ואת שבמה, בָּנוּ שבמה, והיא שְׂבָם האמורה למעלה.
39 ויורש, כתרגומו ותריך, שתבת ריש משמשת שתי חלוקות, לשון ירושה ול׳
41 הורשה, שהוא טרוד ותרוך. חותיהם, כפרניהון. ויקרא אתהן חות יאיר,
42 לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון. ויקרא לָהּ נבח, לָהּ אינו מפיק
ה׳. וראיתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך
הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי תבות הדומות
לה, ויאמר לָהּ בעז (רות ב׳), לבנות לָהּ בית (זכריה ה׳). —

1 אלה מסעי. למה נכתבו המסעות הללו? להודיע חסדיו של מקום, שאף על
פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניאם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים
ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא
ארבעים ושתים מסעות; צא מהם י״ד שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזרה,
משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשתלחו מרגלים, שנאמר ואחר נסעו
העם מחצרות וגו׳, (לעיל י״ב) .... שלח לך אנשים וגו׳ (שם י״ג), וכאן

לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם 2
לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם׃
3 וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד
רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃ וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה 4
יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים׃
5 וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת 6
וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁב 7
עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מִגְדֹּל׃ וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה 8
וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃
9 וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת
מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ 10
עַל־יַם־סוּף׃ * וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין׃ וַיִּסְעוּ 11 12 ששי
מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃ וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃ 13
וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם 14
לִשְׁתּוֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי׃ וַיִּסְעוּ 15 16
מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה׃ וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת 17
הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה׃ 18
וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃ וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ 19 20
בְּלִבְנָה׃ וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה׃ וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ 21 22
בִּקְהֵלָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר׃ וַיִּסְעוּ מֵהַר־ 23 24
שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה׃ וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת׃ 25

הוא אומר ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה. למדת שהיא במדבר פארן,
ועוד צא מהם שמנה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן, מהר ההר עד

2 בִּידָא־דְמשֶׁה וְאַהֲרֹן: וּכְתַב משֶׁה יָת מַפְקָנֵיהוֹן לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא
3 דַייָ וְאִלֵּין מַטְלָנֵיהוֹן לְמַפְקָנֵיהוֹן: וּנְטָלוּ מֵרַעְמְסֵס בְּיַרְחָא קַדְמָאָה
בַּחֲמְשָׁא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא קַדְמָאָה מִבָּתַר פִּסְחָא נְפָקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
4 בְּרֵישׁ גְּלֵי לְעֵינֵי כָל־מִצְרָאֵי: וּמִצְרָאֵי מְקַבְּרִין יָת דִּי קְטַל יְיָ בְּהוֹן
5 כָּל בּוּכְרָא וּבְטַעֲוָתְהוֹן עֲבַד יְיָ דִּינִין: וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס
6
7 וּשְׁרוֹ בְּסֻכּוֹת: וּנְטָלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְאֵתָם דִּי בִּסְטַר מַדְבְּרָא: וּנְטָלוּ
מֵאֵתָם וְתָב עַל פּוּם חִירָתָא דִּי קֳדָם בְּעֵל צְפוֹן וּשְׁרוֹ קֳדָם מִגְדֹּל:
8 וּנְטָלוּ מִן פּוּם חִירָתָא וַעֲבָרוּ בְגוֹ יַמָּא לְמַדְבְּרָא וַאֲזָלוּ מַהֲלַךְ תְּלָתָא
9 יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא דְאֵתָם וּשְׁרוֹ בְּמָרָה: וּנְטָלוּ מִמָּרָה וַאֲתוֹ לְאֵילִם
10 וּבְאֵילִם תְּרֵי עֲשַׂר מַבּוּעִין דְּמַיִן וְשַׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַמָּן: וּנְטָלוּ
11 מֵאֵילִם וּשְׁרוֹ עַל יַמָּא דְסוּף: וּנְטָלוּ מִיַּמָּא דְסוּף וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא
12
13 דְסִין: וּנְטָלוּ מִמַּדְבְּרָא דְסִין וּשְׁרוֹ בְּדָפְקָה: וּנְטָלוּ מִדָּפְקָה וּשְׁרוֹ
14 בְּאָלוּשׁ: וּנְטָלוּ מֵאָלוּשׁ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִם וְלָא הֲוָה תַמָּן מַיָּא לְעַמָּא
15
16 לְמִשְׁתֵּי: וּנְטָלוּ מֵרְפִידִם וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי: וּנְטָלוּ מִמַּדְבְּרָא
17 דְסִינָי וּשְׁרוֹ בְּקִבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי: וּנְטָלוּ מִקִּבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי וּשְׁרוֹ בַּחֲצֵרֹת:
18
19 וּנְטָלוּ מֵחֲצֵרֹת וּשְׁרוֹ בְּרִתְמָה: וּנְטָלוּ מֵרִתְמָה וּשְׁרוֹ בְּרִמֹּן פָּרֶץ:
20
21
22 וּנְטָלוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וּשְׁרוֹ בְּלִבְנָה: וּנְטָלוּ מִלִּבְנָה וּשְׁרוֹ בְּרִסָּה: וּנְטָלוּ
23
24 מֵרִסָּה וּשְׁרוֹ בִּקְהֵלָתָה: וּנְטָלוּ מִקְּהֵלָתָה וּשְׁרוֹ בְּטוּרָא־דְשָׁפֶר: וּנְטָלוּ
25 מִטּוּרָא־דְשָׁפֶר וּשְׁרוֹ בַּחֲרָדָה: וּנְטָלוּ מֵחֲרָדָה וּשְׁרוֹ בְּמַקְהֵלֹת:

ערבות מואב, בשנת הארבעים; נמצא שֶׁכָּל שמונה ושלשים שנה לא נסעו
אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של ר׳ משה. ורבי תנחומא דרש בו
דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו,
כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו כאן ישננו, כאן
4 הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו׳. ומצרים מקברים, טרודים באבלם.
18 ויחנו ברתמה, על שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר מה יתן לך ומה יוסיף לך

וַיִּסְע֖וּ מִמַּקְהֵלֹ֑ת וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּתָֽחַת׃ וַיִּסְע֖וּ מִתָּ֑חַת וַֽיַּחֲנ֖וּ 26 27
בְּתָֽרַח׃ וַיִּסְע֖וּ מִתָּ֑רַח וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּמִתְקָֽה׃ וַיִּסְע֖וּ מִמִּתְקָ֑ה וַֽיַּחֲנ֖וּ 28 29
בְּחַשְׁמֹנָֽה׃ וַיִּסְע֖וּ מֵחַשְׁמֹנָ֑ה וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּמֹסֵרֽוֹת׃ וַיִּסְע֖וּ 30 31
מִמֹּסֵר֑וֹת וַֽיַּחֲנ֖וּ בִּבְנֵ֥י יַעֲקָֽן׃ וַיִּסְע֖וּ מִבְּנֵ֣י יַעֲקָ֑ן וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּחֹ֥ר 32
הַגִּדְגָּֽד׃ וַיִּסְע֖וּ מֵחֹ֣ר הַגִּדְגָּ֑ד וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּיָטְבָֽתָה׃ וַיִּסְע֖וּ 33 34
מִיָּטְבָ֑תָה וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּעַבְרֹנָֽה׃ וַיִּסְע֖וּ מֵעַבְרֹנָ֑ה וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּעֶצְיֹ֥ן 35
גָּֽבֶר׃ וַיִּסְע֖וּ מֵעֶצְיֹ֣ן גָּ֑בֶר וַֽיַּחֲנ֥וּ בְמִדְבַּר־צִ֖ן הִ֥וא קָדֵֽשׁ׃ 36
וַיִּסְע֖וּ מִקָּדֵ֑שׁ וַֽיַּחֲנוּ֙ בְּהֹ֣ר הָהָ֔ר בִּקְצֵ֖ה אֶ֥רֶץ אֱדֽוֹם׃ וַיַּ֡עַל 37 38
אַהֲרֹ֨ן הַכֹּהֵ֜ן אֶל־הֹ֥ר הָהָ֛ר עַל־פִּ֥י יְהוָ֖ה וַיָּ֣מָת שָׁ֑ם בִּשְׁנַ֣ת
הָֽאַרְבָּעִ֗ים לְצֵ֤את בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם בַּחֹ֥דֶשׁ
הַחֲמִישִׁ֖י בְּאֶחָ֥ד לַחֹֽדֶשׁ׃ וְאַהֲרֹ֕ן בֶּן־שָׁלֹ֧שׁ וְעֶשְׂרִ֛ים וּמְאַ֖ת 39
שָׁנָ֑ה בְּמֹת֖וֹ בְּהֹ֥ר הָהָֽר׃ ס וַיִּשְׁמַ֗ע הַֽכְּנַעֲנִי֙ מֶ֣לֶךְ עֲרָ֔ד 40
וְהֽוּא־יֹשֵׁ֥ב בַּנֶּ֖גֶב בְּאֶ֣רֶץ כְּנָ֑עַן בְּבֹ֖א בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיִּסְע֖וּ 41
מֵהֹ֣ר הָהָ֑ר וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּצַלְמֹנָֽה׃ וַיִּסְע֖וּ מִצַּלְמֹנָ֑ה וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּפוּנֹֽן׃ 42
וַיִּסְע֖וּ מִפּוּנֹ֑ן וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּאֹבֹֽת׃ וַיִּסְע֖וּ מֵאֹבֹ֑ת וַֽיַּחֲנ֛וּ בְּעִיֵּ֥י 43 44
הָעֲבָרִ֖ים בִּגְב֥וּל מוֹאָֽב׃ וַיִּסְע֖וּ מֵעִיִּ֑ים וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּדִיבֹ֥ן גָּֽד׃ 45
וַיִּסְע֖וּ מִדִּיבֹ֣ן גָּ֑ד וַֽיַּחֲנ֖וּ בְּעַלְמֹ֥ן דִּבְלָתָֽיְמָה׃ וַיִּסְע֖וּ מֵעַלְמֹ֣ן 46 47
דִּבְלָתָ֑יְמָה וַֽיַּחֲנ֛וּ בְּהָרֵ֥י הָעֲבָרִ֖ים לִפְנֵ֥י נְבֽוֹ׃ וַיִּסְע֖וּ מֵהָרֵ֣י 48
הָעֲבָרִ֑ים וַֽיַּחֲנוּ֙ בְּעַרְבֹ֣ת מוֹאָ֔ב עַ֖ל יַרְדֵּ֥ן יְרֵחֽוֹ׃ וַיַּחֲנ֤וּ 49
עַל־הַיַּרְדֵּן֙ מִבֵּ֣ית הַיְשִׁמֹ֔ת עַ֖ד אָבֵ֣ל הַשִּׁטִּ֑ים בְּעַרְבֹ֖ת
מוֹאָֽב׃ ס שלישי (חמישי כשמחוברין) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֛ה אֶל־מֹשֶׁ֖ה 50
בְּעַרְבֹ֣ת מוֹאָ֑ב עַל־יַרְדֵּ֥ן יְרֵח֖וֹ לֵאמֹֽר׃ דַּבֵּר֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל 51
וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם כִּ֥י אַתֶּ֛ם עֹבְרִ֥ים אֶת־הַיַּרְדֵּ֖ן אֶל־אֶ֥רֶץ

לשון רמיה? חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים (תהלים ק"כ). על פי ה', מלמד 38

26 27 28 וּנְטַלוּ מִמַּקְהֵלֹת וּשְׁרוֹ בְּתָחַת: וּנְטַלוּ מִתָּחַת וּשְׁרוֹ בְּתָרַח: וּנְטַלוּ
29 30 מִתָּרַח וּשְׁרוֹ בְּמִתְקָה: וּנְטַלוּ מִמִּתְקָה וּשְׁרוֹ בְּחַשְׁמֹנָה: וּנְטַלוּ מֵחַשְׁמֹנָה
31 32 וּשְׁרוֹ בְּמֹסֵרוֹת: וּנְטַלוּ מִמֹּסֵרוֹת וּשְׁרוֹ בִּבְנֵי יַעֲקָן: וּנְטַלוּ מִבְּנֵי
33 34 יַעֲקָן וּשְׁרוֹ בְּחֹר הַגִּדְגָּד: וּנְטַלוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וּשְׁרוֹ בְּיָטְבָתָה: וּנְטַלוּ
35 36 מִיָּטְבָתָה וּשְׁרוֹ בְּעַבְרֹנָה: וּנְטַלוּ מֵעַבְרֹנָה וּשְׁרוֹ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר: וּנְטַלוּ
37 מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא־דְצִן הִיא רְקָם: וּנְטַלוּ מֵרְקָם וּשְׁרוֹ בְּהֹר
38 טוּרָא בִּסְיָפֵי אַרְעָא דֶאֱדוֹם: וּסְלֵק אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְהֹר טוּרָא עַל מֵימְרָא
דַיְיָ וּמִית תַּמָּן בִּשְׁנַת אַרְבְּעִין לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
39 בְּיַרְחָא חֲמִשָּׁאָה בְּחַד לְיַרְחָא: וְאַהֲרֹן בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין וּתְלָת שְׁנִין
40 כַּד־מִית בְּהֹר טוּרָא: וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַעֲרָד וְהוּא־יָתֵב בְּדָרוֹמָא
41 בְּאַרְעָא דִכְנַעַן בְּמֵיתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וּנְטַלוּ מֵהֹר טוּרָא וּשְׁרוֹ בְּצַלְמֹנָה:
42 43 44 וּנְטַלוּ מִצַּלְמֹנָה וּשְׁרוֹ בְּפוּנֹן: וּנְטַלוּ מִפּוּנֹן וּשְׁרוֹ בְּאֹבֹת: וּנְטַלוּ
45 מֵאֹבֹת וּשְׁרוֹ בִּמְגִזַּת עֲבָרָאֵי בִּתְחוּם מוֹאָב: וּנְטַלוּ מִמְּגִזָּתָא וּשְׁרוֹ
46 47 בְּדִיבֹן גָּד: וּנְטַלוּ מִדִּיבֹן גָּד וּשְׁרוֹ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה: וּנְטַלוּ מֵעַלְמֹן
48 דִּבְלָתָיְמָה וּשְׁרוֹ בְּטוּרֵי דַעֲבָרָאֵי דִּקְדָם נְבוֹ: וּנְטַלוּ מִטּוּרֵי דַעֲבָרָאֵי
49 וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ: וּשְׁרוֹ עַל יַרְדְּנָא מִבֵּית
50 יְשִׁימוֹת עַד מֵישַׁר שִׁטִּין בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
51 בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ לְמֵימַר: מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

40 שמת בנשיקה. וישמע הכנעני. כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל; לפיכך חזר וכתבה.
44 בעיי העברים. ל׳ חרבות וגלים, כמו לעי השדה (מיכה א׳), שמו את ירושלים
49 לעיים (תהלים ע"ט). מבית הישמת עד אבל השטים. כאן למדך ששיעור מחנה ישראל י"ב מיל. דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא וכו׳. אבל
51 52 השטים, מישור של שטים אבל שמו. כי אתם עוברים את הירדן .... והורשתם וגו׳, והלא כמה פעמים הוזהרו על כך? אלא כך אמר להם משה, כשאתם עוברים בירדן ביבשה על מנת כן תעברו, ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם. וכן

52 כְּנָֽעַן׃ וְהֽוֹרַשְׁתֶּ֞ם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵ֤י הָאָ֙רֶץ֙ מִפְּנֵיכֶ֔ם וְאִ֨בַּדְתֶּ֔ם
אֵ֖ת כָּל־מַשְׂכִּיֹּתָ֑ם וְאֵ֨ת כָּל־צַלְמֵ֤י מַסֵּֽכֹתָם֙ תְּאַבֵּ֔דוּ וְאֵ֥ת
53 כָּל־בָּמוֹתָ֖ם תַּשְׁמִֽידוּ׃ וְהֽוֹרַשְׁתֶּ֥ם אֶת־הָאָ֖רֶץ וִֽישַׁבְתֶּם־
54 בָּ֑הּ כִּ֥י לָכֶ֛ם נָתַ֥תִּי אֶת־הָאָ֖רֶץ לָרֶ֥שֶׁת אֹתָֽהּ׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם֩
אֶת־הָאָ֨רֶץ בְּגוֹרָ֜ל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶ֗ם לָרַ֞ב תַּרְבּ֤וּ אֶת־נַחֲלָתוֹ֙
וְלַמְעַט֙ תַּמְעִ֣יט אֶת־נַחֲלָת֔וֹ אֶל֩ אֲשֶׁר־יֵ֨צֵא ל֥וֹ שָׁ֛מָּה
55 הַגּוֹרָ֖ל ל֣וֹ יִהְיֶ֑ה לְמַטּ֥וֹת אֲבֹתֵיכֶ֖ם תִּתְנֶחָֽלוּ׃ וְאִם־לֹ֨א
תוֹרִ֜ישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵ֣י הָאָרֶץ֮ מִפְּנֵיכֶם֒ וְהָיָ֗ה אֲשֶׁ֤ר תּוֹתִ֙ירוּ֙
מֵהֶ֔ם לְשִׂכִּים֙ בְּעֵ֣ינֵיכֶ֔ם וְלִצְנִינִ֖ם בְּצִדֵּיכֶ֑ם וְצָרֲר֣וּ אֶתְכֶ֔ם
56 עַל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁ֥ר אַתֶּ֖ם יֹשְׁבִ֥ים בָּֽהּ׃ וְהָיָ֗ה כַּאֲשֶׁ֥ר דִּמִּ֛יתִי
לַעֲשׂ֥וֹת לָהֶ֖ם אֶעֱשֶׂ֥ה לָכֶֽם׃ פ

לד

1 2 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ צַ֞ו אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֮ וְאָמַרְתָּ֣
אֲלֵהֶם֒ כִּֽי־אַתֶּ֥ם בָּאִ֖ים אֶל־הָאָ֣רֶץ כְּנָ֑עַן זֹ֣את הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר
3 תִּפֹּ֤ל לָכֶם֙ בְּנַחֲלָ֔ה אֶ֥רֶץ כְּנַ֖עַן לִגְבֻלֹתֶֽיהָ׃ וְהָיָ֨ה לָכֶ֤ם
פְּאַת־נֶ֛גֶב מִמִּדְבַּר־צִ֖ן עַל־יְדֵ֣י אֱד֑וֹם וְהָיָ֤ה לָכֶם֙ גְּב֣וּל

52 מלינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן. והורשתם, וגרשתם. משכיתם,
כתרגומו בית סגדתהון, על שם שהיו מסככין את הקרקע ברצפת אבנים של
שיש להשתחוות עליהם בפשוט ידים ורגלים, כדכתיב ואבן משכית לא תתנו
53 בארצכם להשתחוות עליה (ויקרא כ"ו). מסכתם, כתרגומו מתכתהון. והורשתם
את הארץ, והורשתם אותה מיושביה, ואז וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה,
54 ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה. אל אשר יצא לו שמה. מקרא קצר הוא
זה: אל מקום אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה. למטות אבתיכם,
55 לפי חשבון יוצאי מצרים. ד"א בשנים עשר גבולין כמנין השבטים. והיה אשר
תותירו מהם יהיו לכם לרעה. לשכים בעיניכם, ליתדות המנקרות עיניכם.
תרגום של יתדות סיכיא. ולצנינם, פותרים בו הפותרים ל' מסוכת קוצים,
הסובבת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא. וצררו אתכם, כתרגומו.
2 זאת הארץ אשר תפל לכם וגו'. לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין
נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב, לומר לך מן
הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות. תפל לכם, על שם שנתחלקה בגורל
נקראת חלוקה ל' נפילה. ומ"א אומר על ידי שהפיל הקב"ה שריהם של שבעים
3 אומות מן השמים וכפתן לפני משה, אמר לו ראה, אין בהן עוד כח! והיה

52 וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִּכְנָעַן: וּתְתָרְכוּן
יָת כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וּתְהוֹן יָת כָּל בֵּית סְגִדַתְהוֹן וְיָת כָּל
53 צַלְמֵי מַתְּכַתְהוֹן תְּהוֹבְדוּן וְיָת כָּל בָּמָתְהוֹן תְּשֵׁיצוּן: וּתְתָרְכוּן יָת יָתְבֵי
54 אַרְעָא וְתֵיתְבוּן בַּהּ אֲרֵי לְכוֹן יְהָבִית יָת אַרְעָא לְמֵירַת יָתַהּ: וְתַחְסְנוּן
יָת אַרְעָא בְּעַדְבָא לְזַרְעֲיָתְכוֹן לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוּן יָת אַחֲסַנְתְּהוֹן וְלִזְעֵירֵי
תַּזְעִירוּן יָת אַחֲסַנְתְּהוֹן לִדְיִפּוֹק לֵהּ תַּמָּן עַדְבָא דִּי־לֵהּ יְהֵי לְשִׁבְטֵי
55 אֲבָהָתְכוֹן תַּחְסְנוּן: וְאִם לָא תְתָרְכוּן יָת יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן וִיהֵי
דִּי תַשְׁאֲרוּן מִנְּהוֹן לְסִיעַן נָטְלָן זֵין לְקֳבְלֵיכוֹן וּלְמַשְׁרְיָן מַקְּפָן לְכוֹן
56 וִיעִיקוּן לְכוֹן עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן יָתְבִין בַּהּ: וִיהֵי כְּמָא־דִי חֲשַׁבִית
לד 1 2 לְמֶעְבַּד לְהוֹן אֶעְבֵּד לְכוֹן: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: פַּקֵּד יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי אַתּוּן עָלִין לְאַרְעָא דִּכְנָעַן דָּא אַרְעָא דִּי
3 תִתְפְּלֵג לְכוֹן בְּאַחֲסָנָא אַרְעָא דִּכְנַעַן לִתְחוּמָהָא: וִיהֵי לְכוֹן רוּחַ דָּרוֹמָא
מִמַּדְבְּרָא דְּצִן עַל תְּחוּמֵי אֱדוֹם וִיהֵי לְכוֹן תְּחוּם דָּרוֹמָא מִסְּיָפֵי יַמָּא־

לכם פאת נגב, רוח דרומית אשר מן המזרח למערב. ממדבר צן, אשר אצל אדום, מתחיל ממקצוע דרומית מזרחית של ארץ תשעת המטות. כיצד? שלש ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו, קצת ארץ מצרים וארץ אדום כולה וארץ מואב כולה, ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית, שנאמר בפרשה זו מעצמון נחלה מצרים, והיו תוצאותיו הימה, ונחל מצרים היה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנא׳ מן השיחור אשר על פני מצרים (יהושע י״ג), ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל, וארץ אדום אצלה לצד המזרח, וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח. וכשיצאו ישראל ממצרים אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ היה מעבירם את הנילוס לצד צפון ובאין לארץ ישראל, ולא עשה כן, וזהו שנאמר ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים (שמות י״ג), שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען, כענין שנאמר בפלשתים יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב׳), ולא נחם אותו הדרך, אלא הסיבן והוציאם דרך דרומה אצל המדבר, והוא שקראו יחזקאל מדבר העמים (יחזקאל כ׳ ל״ה), לפי שהיו כמה אומות יושבות בצדו; והולכין אצל דרומה מן המערב כלפי מזרח תמיד עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה, ולא רצה, והוצרכו לסבוב את כל דרומה של אדום עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה (שופטים י״א), והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון, עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה, וכשכלו את מזרחה מצאו את ארץ סיחון ועוג, שהיו יושבים במזרחה של ארץ כנען, והירדן מפסיק ביניהם, וזהו שנא׳ ביפתח וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב (שופטים י״א),

נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח קֵדְמָה: וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב 4
לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה וְהָיָה תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ
בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר עַצְמֹנָה: וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן 5
נַחְלָה מִצְרָיִם וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה: וּגְבוּל יָם וְהָיָה 6
לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם: וְזֶה־יִהְיֶה 7
לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר:
מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תּוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה: 8
וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן זֶה־יִהְיֶה 9
לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן: וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר 10
עֵינָן שְׁפָמָה: וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן 11
וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה: וְיָרַד הַגְּבוּל 12
הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם
הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב: וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 13
לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה: כִּי לָקְחוּ 14
מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית

וכבשו את ארץ סיחון ועוג שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרבו עד הירדן,
והוא כנגד מקצוע צפונה מערבה של ארץ מואב. נמצא שארץ כנען שבעבר
הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחית שלה אצל אדום. ונסב לכם 4
הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנאמר ונסב או ויצא מלמד שלא
היה המצר שוה, אלא הולך ויוצא לחוץ, יוצא המצר ועוקם לצד צפונו של
עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים, נמצא מעלה
עקרבים לפנים מן המצר. (עין פרושו ליהושע ט"ו.) ועבר צנה, אל צין,
כמו מצרימה. והיו תוצאתיו, קצותיו, בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר
אדר, מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון למערב
ובא לו לחצר אדר, ומשם לעצמון, ומשם לנחל מצרים. ול' ונסב האמור
כאן לפי שכתב ויצא חצר אדר, שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע;
ורוחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון, ומשם
והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים, ומשם לצד
המערב אל הים הגדול, שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל. נמצא שנחל

4 דמלחא קדומא: ויסחר לכון תחומא מדרומא למסקנא דעקרבים
ויעבר לצן ויהון מפקנוהי מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר
5 ויעבר לעצמון: ויסחר תחומא מעצמון לנחלא דמצרים ויהון מפקנוהי
6 לימא: ותחום מערבא ויהי לכון ימא רבא ותחומה דין יהי לכון
7 תחום מערבא: ודין יהי לכון תחום צפונא מן ימא רבא תכונון לכון
8 להר טורא: מהר טורא תכונון למטי חמת ויהון מפקנוהי דתחומא
9 לצדד: ויפוק תחומא לזפרון ויהון מפקנוהי לחצר עינן דין יהי
10 לכון תחום צפונא: ותכונון לכון לתחום קדומא מחצר עינן לשפם:
11 ויחות תחומא משפם לרבלה ממדנח לעין ויחות תחומא וימטי על
12 כיף ים גנסר קדומא: ויחות תחומא לירדנא ויהון מפקנוהי לימא
13 דמלחא דא תהי לכון ארעא לתחומהא סחור־סחור: ופקיד משה
ית בני ישראל למימר דא ארעא די תתחסנון יתה בעדבא די פקיד
14 יי למתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא: ארי קבילו שבטא דבני
ראובן לבית אבהתהון ושבטא דבני גד לבית אבהתהון ופלגות

5 מצרים במקצוע מערבית דרומית. והיו תוצאתיו הימה, אל מצד המערב,
6 שאין עוד גבול נגד מאריך לצד המערב משם והלאה. וגבול ים, ומצר מערבי
מהו? והיה לכם הים הגדול למצר, וגבול הנסין שבתוך הים אף הם מן
7 הגבול, והם איים, שקורין איז"לש (îles, אינזעלן). גבול צפון, מצר צפון.
מן הים הגדל תתאו לכם הר ההר, שהוא במקצוע צפונית מערבית, וראשו
משפיע ונכנס לתוך הים, ויש מרוחב הים לפנים הימנו וחוצה הימנו. תתאו,
תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון אל הר ההר. תתאו, ל' סבה, כמו אל
תא הרצים (ד"ה ב' י"ב), ותאי השער היציע (יחזקאל מ'), שקורין אפנדי"ץ
8 (appendix, אנהאנג), שהוא מוסב ומשופע. מהר ההר תסבו ותלכו אל מצר
הצפון לצד המזרח ותפגעו בלבא חמת, זו אנטיוכיא. תוצאת הגבל, סופי
הגבול. כל מקום שנאמר תוצאות הגבול או המצר כלה שם לגמרי ואינו
עובר להלן כלל, או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו להמשך להלן באלכסון
יותר מן הרוחב הראשון; ולענין רוחב המדה הראשון קראו תוצאות, שמשם כלתה
9 אותה מדה. והיו תוצאתיו חצר עינן, הוא היה סוף המצר הצפוני, ונמצא
חצר עינן במקצוע צפונית מזרחית, ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרחי.
10 והתאויתם, ל' הסבה ונטיה, כמו תתאו. שפמה, במצר המזרחי, ומשם
11 הרבלה. מקדם לעין, שם מקום, והמצר הולך במזרחו, נמצא העין לפנים
מן המצר, ומארץ ישראל הוא. וירד הגבול, כל שהגבול הולך, מצפון לדרום
הוא יורד והולך. ומחה על כתף ים כנרת קדמה, שיהא ים כנרת תוך
לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם ירד אל הירדן, והירדן מושך
ובא מן הצפון לדרום באלכסון, נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען
כנגד ים כנרת, ומושך לצד מזרחה של ארץ ישראל כנגד ים כנרת עד
שנופל בים המלח, ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח, שממנו
התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית; הרי סובבת אותה לארבע רוחותיה.

אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם׃ שְׁנֵי הַמַּטּוֹת 15
וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה
מִזְרָחָה׃ פ רביעי. (ששי כשמחובר.)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים 16 17
אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־
נוּן׃ וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־ 18
הָאָרֶץ׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־ 19
יְפֻנֶּה׃ וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃ לְמַטֵּה 20 21
בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻּקִּי בֶּן־ 22
יָגְלִי׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־ 23
אֵפֹד׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן׃ 24
וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־ 25 26
יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא 27
אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל 28
בֶּן־עַמִּיהוּד׃ אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־ 29
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ פ חמישי.
לה 1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ
לֵאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת 2
אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ
לַלְוִיִּם׃ וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ 3
לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם׃ וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים 4
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב׃
וּמַדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה 5

קדמה מזרחה, אל פני העולם, שהם במזרח, שרוח מזרחית קרויה פנים, 15
ומערבית קרויה אחור, לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל. אשר ינחלו לכם, 17

15 שבטא דמנשה קבילו אחסנתהון: תרין שבטין ופלגות שבטא קבילו
16 אחסנתהון מעברא לירדנא דירחו קדומא מדינחא: ומליל יי עם
17 משה למימר: אלין שמהת גבריא די־יחסנון לכון ית ארעא אלעזר
18 כהנא ויהושע בר נון: ורבא חד רבא חד משבטא תסבון לאחסנא
19 ית ארעא: ואלין שמהת גבריא לשבטא דיהודה כלב בר יפנה:
20 21 ולשבטא דבני שמעון שמואל בר עמיהוד: לשבטא דבנימן אלידד
22 23 בר כסלון: ולשבטא דבני דן רבא בקי בר יגלי: לבני יוסף לשבטא
24 דבני מנשה רבא חניאל בר אפד: ולשבטא דבני אפרים רבא קמואל
25 26 בר שפטן: ולשבטא דבני זבולן רבא אליצפן בר פרנך: ולשבטא
27 דבני יששכר רבא פלטיאל בר עזן: ולשבטא דבני אשר רבא אחיהוד
28 29 בר שלמי: ולשבטא דבני נפתלי רבא פדהאל בר עמיהוד: אלין
לה
1 די פקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען: ומליל יי עם
2 משה במישריא דמואב על ירדנא דירחו למימר: פקד ית בני ישראל
ויתנון ללואי מאחסנת אחודתהון קרוין למתב ורוח לקרויא סחרניהון
3 תתנון ללואי: ויהון קרויא להון למתב ורוחיהון יהון לבעירהון
4 ולקניניהון ולכל חיותהון: ורוחי קרויא די תתנון ללואי מכתל
5 קרתא ולברא אלף אמין סחור סחור: ותמשחון מברא לקרתא ית־
רוח־קדומא תרין־אלפין אמין וית־רוח־דרומא תרין־אלפין אמין

בשבילכם; כל נשיא ונשיא אפטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים, ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון, ומה שהם עושין יהיה עשוי כאלו עשאום שלוחים. ולא יתכן לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא, שאם כן היה לו לכתוב ינחילו לכם; ינחלו משמע שהם נוחלים לכם, בשבילכם ובמקומכם,
18 כמו ה' ילחם לכם. לנחל את הארץ, שיהא נוחל וחולק אותה במקומכם.
29 2 לנחל את בני ישראל, שהם ינחילו אותה לכם למחלקותיה. ומגרש, רוח מקום חלק חוץ לעיר סביב, להיות לנוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטוע
3 4 כרם ולא לזרוע זריעה. ולכל חיתם, (לכל חיותם,) לכל צרכיהם. אלף אמה סביב, ואחריו הוא אומר אלפים באמה, הא כיצד? אלפים הוא נותן להם סביב,

וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם ׀ אַלְפַּיִם
בָּאַמָּה וְאֵת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה
6 יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים׃ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה
7 הָרֹצֵחַ וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר׃ כָּל־הֶעָרִים
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־
8 מִגְרְשֵׁיהֶן׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ
אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם׃ פ ששי. (שביעי כמחובר.)
9 10 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃
11 וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס
12 שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃ וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט
מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט׃
13 וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם׃
14 אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים
15 תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט
16 לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃ וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל ׀
17 הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃ וְאִם בְּאֶבֶן יָד
אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃
18 אוֹ בִּכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא

11 ומהם אלף הפנימים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים. והקריתם. אין הקריה
אלא לשון הזמנה, וכן הוא אומר כי הקרה ה' אלהיך לפני (בראשית כ"ו).
12 13 מגאל, מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח. שש ערי מקלט, מגיד שאע"פ
שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא היו קולטות עד שנבחרו שלש

וית רוח מערבא ׀ תרין אלפין אמין וית רוח צפונא תרין אלפין אמין
6 וקרתא במציעא דין יהי להון רוחי קרויא: וית קרויא די תתנון
ללואי ית שית קרוי שזבותא די תתנון למערק תמן קטולא ועליהון
7 תתנון ארבעין ותרתין קרוין: כל קרויא די תתנון ללואי ארבעין
8 ותמני קרוין יתהן וית רוחיהן: וקרויא די תתנון מאחסנת בני
ישראל מן סגיאי תסגון ומן זעירי תזעירון גבר כפום אחסנתה די
9 10 יחסנון יתן מקרוהי ללואי: ומליל יי עם משה למימר: מלל עם
בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען:
11 ותזמנון לכון קרוין קרוי שזבותא יהוין לכון ויערוק לתמן קטולא
12 דיקטול נפשא בשלו: ויהון לכון קרויא לשזבא מגאל דמא ולא
13 ימות קטולא עד דיקום קדם כנשתא לדינא: וקרויא די תתנון
14 שית קרוי שזבותא יהוין לכון: ית ׀ תלת קרויא תתנון מעברא
לירדנא וית תלת קרויא תתנון בארעא דכנען קרוי שזבותא יהוין:
15 לבני ישראל ולגיורא ולתותבא ביניכון יהוין שית קרויא האלין
16 לשזבא למערוק לתמן כל דיקטול נפשא בשלו: ואם במן דפרזלא ׀
17 מחהי וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל קטולא: ואם באבנא
דמתנסבא בידא דהיא כמסת די ימות בה מחהי וקטלה קטולא
18 הוא אתקטלא יתקטל קטולא: או במן דאע דמתנסב בידא דהיא
כמסת די ימות בה מחהי וקטלה קטולא הוא אתקטלא יתקטל ׀

14 שנתן יהושע בארץ כנען. את שלש הערים וגו'. אע"פ שבארץ כנען תשעה
שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, השוה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד
16 נפישי רוצחי, דכתיב גלעד קרית פועלי און, עקובה מדם (הושע ו'). ואם
בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג, הסמוך לו, אלא בהורג במזיד,
ובא ללמד שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שעור כדי להמית, שנאמר בכלם
אשר ימות בו, דמתרגמינן דהיא כמסת דימות בה, חוץ מן הברזל; שגלוי
וידוע לפני הקב"ה שהברזל ממית בכל שהוא, אפילו מחט, לפיכך לא נתנה
בו תורה שעור לכתוב בו אשר ימות. ואם תאמר בהורג בשוגג הכתוב מדבר?
הרי הוא אומר למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות וגו', למד אל
17 האמורים למעלה שבהורג במזיד הכתוב מדבר. באבן יד, שיש בה מלא יד:
אשר ימות בה, שיש בה שעור להמית, כתרגומו; לפי שנאמר והכה איש את
רעהו באבן (שמות כ"א), ולא נתן בה שעור, יכול כל שהוא? לכך נאמר
18 אשר ימות בה. או בכלי עץ יד. לפי שנאמר וכי יכה איש את עבדו או

19 מ֖וֹת יוּמַ֣ת הָרֹצֵ֑חַ׃ גֹּאֵ֣ל הַדָּ֔ם ה֥וּא יָמִ֖ית אֶת־הָֽרֹצֵ֑חַ
20 בְּפִגְעוֹ־ב֖וֹ ה֥וּא יְמִתֶֽנּוּ׃ וְאִם־בְּשִׂנְאָ֖ה יֶהְדֳּפֶ֑נּוּ אֽוֹ־הִשְׁלִ֥יךְ
21 עָלָ֛יו בִּצְדִיָּ֖ה וַיָּמֹֽת׃ א֣וֹ בְאֵיבָ֞ה הִכָּ֤הוּ בְיָדוֹ֙ וַיָּמֹ֔ת מֽוֹת־
יוּמַ֥ת הַמַּכֶּ֖ה רֹצֵ֣חַ ה֑וּא גֹּאֵ֣ל הַדָּ֗ם יָמִ֛ית אֶת־הָרֹצֵ֖חַ בְּפִגְעוֹ־
22 בֽוֹ׃ וְאִם־בְּפֶ֥תַע בְּלֹֽא־אֵיבָ֖ה הֲדָפ֑וֹ אֽוֹ־הִשְׁלִ֥יךְ עָלָ֛יו כָּל־
23 כְּלִ֖י בְּלֹ֥א צְדִיָּֽה׃ א֣וֹ בְכָל־אֶ֜בֶן אֲשֶׁר־יָמ֥וּת בָּהּ֙ בְּלֹ֣א רְא֔וֹת
וַיַּפֵּ֥ל עָלָ֖יו וַיָּמֹ֑ת וְהוּא֙ לֹא־אוֹיֵ֣ב ל֔וֹ וְלֹ֥א מְבַקֵּ֖שׁ רָעָתֽוֹ׃
24 וְשָֽׁפְטוּ֙ הָֽעֵדָ֔ה בֵּ֚ין הַמַּכֶּ֔ה וּבֵ֖ין גֹּאֵ֣ל הַדָּ֑ם עַ֥ל הַמִּשְׁפָּטִ֖ים
25 הָאֵֽלֶּה׃ וְהִצִּ֨ילוּ הָֽעֵדָ֜ה אֶת־הָרֹצֵ֗חַ מִיַּד֮ גֹּאֵ֣ל הַדָּם֒ וְהֵשִׁ֤יבוּ
אֹתוֹ֙ הָֽעֵדָ֔ה אֶל־עִ֥יר מִקְלָט֖וֹ אֲשֶׁר־נָ֣ס שָׁ֑מָּה וְיָ֣שַׁב בָּ֔הּ
עַד־מוֹת֙ הַכֹּהֵ֣ן הַגָּדֹ֔ל אֲשֶׁר־מָשַׁ֥ח אֹת֖וֹ בְּשֶׁ֥מֶן הַקֹּֽדֶשׁ׃
26 וְאִם־יָצֹ֥א יֵצֵ֖א הָרֹצֵ֑חַ אֶת־גְּבוּל֙ עִ֣יר מִקְלָט֔וֹ אֲשֶׁ֥ר יָנ֖וּס
27 שָֽׁמָּה׃ וּמָצָ֤א אֹתוֹ֙ גֹּאֵ֣ל הַדָּ֔ם מִח֕וּץ לִגְב֖וּל עִ֣יר מִקְלָט֑וֹ
28 וְרָצַ֞ח גֹּאֵ֤ל הַדָּם֙ אֶת־הָרֹצֵ֔חַ אֵ֥ין ל֖וֹ דָּֽם׃ כִּ֣י בְעִ֤יר מִקְלָטוֹ֙
יֵשֵׁ֔ב עַד־מ֖וֹת הַכֹּהֵ֣ן הַגָּדֹ֑ל וְאַֽחֲרֵי־מוֹת֙ הַכֹּהֵ֣ן הַגָּדֹ֔ל
29 יָשׁוּב֙ הָֽרֹצֵ֔חַ אֶל־אֶ֖רֶץ אֲחֻזָּתֽוֹ׃ וְהָי֨וּ אֵ֧לֶּה לָכֶ֛ם לְחֻקַּ֥ת
30 מִשְׁפָּ֖ט לְדֹרֹתֵיכֶ֑ם בְּכֹ֖ל מוֹשְׁבֹתֵיכֶֽם׃ כָּל־מַכֵּה־נֶ֕פֶשׁ
לְפִ֣י עֵדִ֔ים יִרְצַ֖ח אֶת־הָרֹצֵ֑חַ וְעֵ֣ד אֶחָ֔ד לֹא־יַעֲנֶ֥ה בְנֶ֖פֶשׁ
31 לָמֽוּת׃ וְלֹא־תִקְח֥וּ כֹ֙פֶר֙ לְנֶ֣פֶשׁ רֹצֵ֔חַ אֲשֶׁר־ה֥וּא רָשָׁ֖ע
32 לָמ֑וּת כִּי־מ֖וֹת יוּמָֽת׃ וְלֹֽא־תִקְח֣וּ כֹ֔פֶר לָנ֖וּס אֶל־עִ֣יר

את אמתו בשבט (שמות כ"א), יכול כל שהוא? לכך נאמר בעץ אשר ימות
19 20 בו, שיהא בו כדי להמית. בפגעו בו, אפילו בתוך ערי מקלט. בצדיה,
22 כתרגומו בכמנא, במארב. בפתע, באונס, ותרגומו בתכף, שהיה סמוך לו
23 ולא היה לו שהות להזהר עליו. או בכל אבן אשר ימות בה הכהו, בלא
ראות, שלא ראהו. ויפל עליו. מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה, דרך
25 עליה אינו גולה. עד מות הכהן הגדול, שהוא בא להשרות שכינה בישראל
ולהאריך ימיהם, והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים,

19 קטולא: גאל דמא הוא יקטול ית קטולא כד אתחיב לה מן דינא
20 21 הוא יקטלנה: ואם בסנאה דחהי או רמא עלוהי בכמנא וקטלה: או
בדבבו מחהי בידה וקטלה אתקטלא יתקטל מחיא קטולא הוא גאל
22 דמא יקטול ית קטולא כד אתחיב לה מן דינא: ואם בתכף בלא
23 דבבו דחהי או רמא עלוהי כל מן בלא כמן־לה: או בכל־אבנא דהיא
כמסת די ימות בה בלא חזי ורמא עלוהי וקטלה והוא לא סני לה
24 ולא תבע בישתה: וידונון כנשתא בין מחיא ובין גאל דמא על
25 דיניא האלין: וישיזבון כנשתא ית קטולא מיד גאל דמא ויתיבון
יתה כנשתא לקרית שיזבותה די ערק לתמן ויתב בה עד־דימות
26 כהנא רבא די־רבי יתה במשח קודשא: ואם מפק יפוק קטולא ית־
27 תחום קרית שיזבותה די ערק לתמן: וישכח יתה גאל דמא מברא
לתחום קרית שיזבותה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית לה דמא:
28 ארי בקרית שיזבותה יתב עד־דימות כהנא רבא ובתר דימות כהנא
29 רבא יתוב קטולא לארע אחסנתה: ויהון אלין לכון לגזרת דין
30 לדריכון בכל מותבניכון: כל דיקטול נפשא לפום סהדין יקטול
31 ית קטולא וסהיד חד לא יסהד באנש למקטל: ולא תקבלון ממון
32 על אנש קטול די הוא חיב למקטל ארי אתקטלא יתקטל: ולא
תקבלון ממון למערוק לקרית שיזבותה למתוב למתב בארעא עד

אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. ד"א לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא
תארע תקלה זו לישראל בחייו. אשר משח אתו בשמן הקדש. -לפי פשוטו
מן המקראות הקצרים הוא, שלא פרש מי משחו, אלא אשר משחו המושח אותו
בשמן הקדש. ורבותינו דרשוהו במס' מכות לראיית דבר, ללמד שאם עד שלא
נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו, חוזר
במיתתו של שני, שנאמר אשר משח אתו; וכי הוא מושחו לכהן או הכהן
27 משח אותו? אלא להביא את הנמשח בימיו, שמחזירו במיתתו. אין לו דם,
29 הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם.*) בכל מושבתיכם, למד שתהא סנהדרין
30 נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ ישראל. כל מכה נפש, הבא להרגו
31 על שהכה את הנפש. לפי עדים ירצח, שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו. ולא
32 תקחו כפר, לא יפטר בממון. ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו, למי
שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג, אינו נפטר מגלות בממון ליתן כפר לשוב
לשבת בארץ בטרם ימות הכהן. לנוס, כמו לַנָּס, כמו שובי מלחמה
(מיכה ב'), שבו מן המלחמה, כי מֻלים היו (יהושע ה'), כאשר תאמר
שוב על שב כבר, ומול על שמל כבר, כן תאמר לָנוס על מי שנס כבר,
וקורהו נוס, כלומר מוברח. ואם תאמר לנוס לברוח, ותפרשהו לא תקחו

*) אמנם עיין בהערתי לתרגום אשכנזי לעיל ל"ב כ"ב ובספר דברים כ"א ח'.
לאָווענשטיין.

מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃ וְלֹא־ 33
תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף
אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־בָּהּ כִּי־
אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃ וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם 34
יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ שביעי

וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר לו 1
בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי
הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶת־ 2
אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ
לִבְנֹתָיו׃ וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים 3
וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה
אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרֵעַ׃ וְאִם־יִהְיֶה 4
הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה
אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן׃
וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן 5
מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת 6
צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ
לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃ וְלֹא־תִסֹּב 7
נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת
מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה 8

כפר לפי שיש לו לברוח, לפטרו מן הגלות? לא ידעתי היאך יאמר לשוב
לשבת בארץ; הרי עדיין לא בא, ומהיכן ישוב? ולא תחניפו, לא תרשיעו, 33
כתרגומו ולא תחיבון. אשר אני שכן בתוכה, שלא תשכינו אותי בטומאה. 34

33 דִּימוּת כַּהֲנָא: וְלָא תְחַיְּבוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן בַּהּ אֲרֵי דְמָא הוּא
מְחַיֵּב יָת אַרְעָא וּלְאַרְעָא לָא מִתְכַּפַּר עַל דַּם זַכַּי דְּאִתְּשַׁד בַּהּ אֱלָהֵן
34 בִּדַם אַשְׁדֵהּ: וְלָא תְסָאֲבוּן יָת אַרְעָא דִּי אַתּוּן יָתְבִין בַּהּ דִּי שְׁכִנְתִּי
לו 1 שָׁרְיָא בְגַוַּהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ דִּשְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְקָרִיבוּ
רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לְזַרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה מִזַּרְעֲיַת בְּנֵי
יוֹסֵף וּמַלִּילוּ קֳדָם מֹשֶׁה וּקֳדָם רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אֲבָהָתָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
2 וַאֲמָרוּ יָת רִבּוֹנִי פַּקִּיד יְיָ לְמִתַּן יָת אַרְעָא בְּאַחֲסָנָא בְּעַדְבָא לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְרִבּוֹנִי אִתְפַּקַּד בְּמֵימְרָא־דַיְיָ לְמִתַּן יָת אַחֲסָנַת צְלָפְחָד אֲחוּנָא
3 לִבְנָתֵיהּ: וִיהֶוְיָן לְחַד מִבְּנֵי שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִנְשִׁין וְתִתְמְנַע
אַחֲסַנְתְּהֶן מֵאַחֲסָנַת אֲבָהָתָנָא וְתִתּוֹסַף עַל אַחֲסָנַת שִׁבְטַיָּא דִּי תְהֶוְיָן*)
4 לְהוֹן וּמֵעֲדַב אַחֲסַנְתָּנָא יִתְמְנָע: וְאִם יְהֵי יוֹבְלָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתּוֹסַף
אַחֲסַנְתְּהֶן עַל אַחֲסָנַת שִׁבְטָא דִּי תְהֶוְיָן*) לְהוֹן וּמֵאַחֲסָנַת שִׁבְטָא
5 דַּאֲבָהָתָנָא יִתְמְנַע אַחֲסַנְתְּהֶן: וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֵימְרָא
6 דַּיְיָ לְמֵימַר יָאוּת שִׁבְטָא דִּבְנֵי יוֹסֵף מְמַלְּלִין: דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי־פַקִּיד
יְיָ לִבְנַת צְלָפְחָד לְמֵימַר לִדְתַקִּין בְּעֵינֵיהוֹן תְּהֶוְיָן*) לִנְשִׁין בְּרַם לְזַרְעִית
7 שִׁבְטָא דַּאֲבוּהֶן תְּהֶוְיָן*) לִנְשִׁין: וְלָא־תִסְחַר אַחֲסָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אֲרֵי גְּבַר בְּאַחֲסָנַת שִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי יִדְבְּקוּן בְּנֵי
8 יִשְׂרָאֵל: וְכָל בְּרַתָּא יָרְתַת אַחֲסָנָא מִשִּׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַד מִזַּרְעִית

כי אני ה׳ שכן בתוך בני ישראל, אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם.
3 ונוסף על נחלת המטה, שהרי בנה יורשה, והבן מתיחס על שבט אביו.
4 ואם יהיה היבל. מכאן היה ר׳ יהודה אומר עתיד היובל שיפסוק. ואם
יהיה היבל, כלומר אין זו מְכִירָה שחוזרת ביובל, שהירושה אינה חוזרת,
ואפילו יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו, ונמצא שנוספה על נחלת
8 המטה אשר תהיינה להם. וכל בת ירשת נחלה, שלא היה בן לאביה.

*) בחומש קטן ד״ס כלם: "יְהֶוְיָן" וכן במ״ג. ולא ידעתי למה, ונראה שגגה. אכן גם בפ׳ כי תצא כ״א ט״ו גרס בכי״י "תְהֶוְיָן", ומתחלה היה כתוב "יְהֶוְיָן", כו׳, ובא המגיה והגיה "תְהֶוְיָן" כת׳. ועיין מה שכתבתי בס׳ ויקרא כ״ג ט״ו.
לאֶווענשטיין.

מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה
לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו׃
וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ 9
מפטיר יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה 10
כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד׃ וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה 11
וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים׃
מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן 12
עַל־מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן׃ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים 13
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת
מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃

חזק׃

11 מחלה תרצה וגו'. כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים, ונשאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן; ומגיד ששקולות זו כזו.

שִׁבְטָא דַאֲבוּהָא תְּהֵי לְאִנְתּוּ בְּדִיל דְּיֵירְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסָנַת
9 אֲבָהָתוֹהִי: וְלָא תַסְחַר אַחֲסָנָא מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אָחֳרָנָא אֲרֵי־גְבַר
10 בְּאַחֲסַנְתֵּהּ יִדְבְּקוּן שִׁבְטַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה
11 כֵּן עֲבָדוּ בְּנַת צְלָפְחָד: וַהֲוָאָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנַת
12 צְלָפְחָד לִבְנֵי אֲחֵי־אֲבוּהֶן לִנְשִׁין: מִזַּרְעִית בְּנֵי מְנַשֶּׁה בַר יוֹסֵף
13 הֲוָאָה לִנְשִׁין וַהֲוַת אַחֲסַנְתְּהֶן עַל שִׁבְטָא זַרְעִית אֲבוּהֶן: אִלֵּין פִּקּוֹדַיָּא
וְדִינַיָּא דִי פַקִּיד יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב
עַל יַרְדְּנָא דִירֵחוֹ:

חזק.

סכום פסוקי דספר **במדבר** אלף ומאתים ושמנים ושמנה; **ארפח** סמן. וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח (י"ז כ'). ופרשיותיו עשרה; ה' **בדד** ינחנו סמן. וסדריו ל"ב; **לב** טהור ברא לי אלהים סמן. ופסקותיו **כ"ב**; ופרקיו **ל"ו**; **לו** חכמו ישכילו זאת סמן. מנין הפתוחות **שתים ותשעים**, והסתומות **ששים ושש**; הכל **מאה וחמשים ושמנה פרשיות**; אני **חלקך** ונחלתך סמן.

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בספר במדבר מאותיות רבתי כי אם שתים, והם הנ' של ועתה יגדל נא, בפ' שלח לך (י"ד י"ז), והן' של ויקרב משה את משפטן, בפ' פינחס (כ"ז ה'). ומאותיות הזעירות הי' של פינחס דפסוק פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, בריש פ' פינחס (כ"ה י"א). ואות אחת קטיעא, והיא הו' של **שלום**, דפסוק הנני נותן לו את בריתי **שלום**, בריש פינחס (שם י"ב).

ומאותיות הנקודות מלאנו שמונה בארבע תבות, ואלה הם:

ואהרן נקוד כלו, בפסוק כל פקודי הלוים אשר פקד משה **ואהרן**, בפ' במדבר (ג' ל"ט). או בדרך **רחקה** בפ' בהעלתך (ט' י'), נקוד הה'. **אשר** עד מידבא, בפ' חקת (כ"א ל'), נקוד הר'. **ועשרון** עשרון לכבש האחד לארבעה עשר, דחגא, בפ' פינחס (כ"ט ט"ו), נקוד ו' תנינא של **ועשרון**. ויש סופרים שכותבים רבתא הה' של **ויהס** כלב (י"ג ל'), והמ' של **מה** טבו אהליך יעקב (כ"ד ה') — ואין דעת הדייקנים נוחה מהם.

ספר

הדברים,

חמישי לתורת האלהים,

עם

תרגום אונקלוס מדויק ע"פ כ"י. ופרוש רש"י.

א 1 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל
2 וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־
3 שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־
עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
4 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃ אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן
מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
5 אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ
מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃
6 יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת
7 בָּהָר הַזֶּה׃ פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־
שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ

1 אלה הדברים, לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו
לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של
ישראל. אל כל ישראל, אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים אתם
הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך! אלו היינו שם היינו
משיבים אותו. לכך כנסם כלם ואמר להם הרי כלכם כאן; כל מי שיש לו
תשובה ישיב! במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר?
אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו מי יתן מותנו וגו׳ (שמות י״ו).
בערבה, בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב. מול סוף,
על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף, שאמרו המבלי אין קברים במצרים
(שמות י״ד), וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר וימרו על ים בים סוף (תהלים ק״ג)—
כדאיתא בערכין. בין פארן ובין תפל ולבן. אמר רבי יוחנן חזרנו על כל
המקרא ולא מצינו מקום ששמו תפל ולבן; אלא הוכיחן על הדברים שתפלו
על המן שהוא לבן, שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלקל (במדבר כ״א), ועל מה
שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים. וחצרת, במחלוקתו של קרח. דבר אחר
אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע,
ואתם נדברתם במקום! ודי זהב, הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה
2 להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל (הושע ב׳). אחד עשר
יום מחרב. אמר להם משה ראו מה גרמתם! אין לכם דרך קצרה מחורב
לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף שהוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם
אותה בשלשה ימים, שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב, שנאמר ויהי בשנה השנית
בחדש השני בעשרים בחדש וגו׳ (במדבר י׳), ובכ״ט בסיון שלחו את המרגלים
מקדש ברנע; צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאוה, שאכלו הבשר חדש

א

1 אלין פתגמיא די מליל משה עם־כל־ישראל בעברא דירדנא אוכח
יתהון על־דחבו במדברא ועל־דארגיזו במישרא לקבל ים־סוף
בפארן דאתפלו־על־מנא ובחצרות דארגיזו־על־בשרא ועל־דעבדו
2 עגל־דדהב: מהלך חד־עשר יומין מחורב ארח טורא דשעיר עד
3 רקם גאה: והוה בארבעין שנין בחד־עשר ירחא בחד לירחא מליל
4 משה עם בני ישראל ככל די־פקיד יי יתה לותהון: בתר דמחא
ית סיחון מלכא דאמוראה דיתב בחשבון וית עוג מלכא דמתנן
5 דיתב בעשתרת באדרעי: בעברא דירדנא בארעא דמואב שרי משה
6 פרש ית אולפן אוריתא הדא למימר: יי אלהנא מליל עמנא בחורב
7 למימר סגי־לכון דיתבתון בטורא הדין: אתפנו וטולו לכון ועולו
לטורא דאמוראה ולכל מגירוהי במישרא בטורא ובשפלתא ובדרומא

ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא בשלשה ימים הלכו
כל אותו הדרך — וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם
3 לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה! ויהי
בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש, מלמד שלא הוכיחן אלא
סמוך למיתה. ממי למד? מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה.
אמר ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו; כדי
שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את
האדם אלא סמוך למיתה: כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חברו
רואהו ומתבייש ממנו.... כולי כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל
אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר הנני ענו בי (שמואל א׳ י״ב), וכן דוד
4 את שלמה בנו. אחרי הכתו. אמר משה אם אני מוכיחן קודם שיכנסו לקצת
הארץ, יאמרו מה לזה עלינו? מה היטיב לנו? אינו בא אלא לקנתר ולמצוא
עלה, שאין בו כח להכניסנו לארץ! לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם
והורישם את ארצם, ואחר כך הוכיחן. סיחן.... אשר יושב בחשבון. אלו לא
היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, ואלו היתה
עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה, היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה,
שהמלך קשה והמדינה קשה! אשר יושב בעשתרת, המלך קשה והמדינה קשה.
עשתרת, הוא לשון צוקין וקושי, כמו עשתרות קרנים, ועשתרת זה הוא עשתרות
קרנים שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר ויכו את רפאים בעשתרות
קרנים (בראשית י״ד), ועוג נמלט מהם, והוא שנאמר ויבא הפליט (שם),
ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (לקמן ג׳). באדרעי,
5 שם המלכות. הואיל, התחיל, כמו הנה נא הואלתי (בראשית י״ח). באר
6 את התורה, בשבעים לשון פרשה להם. רב לכם שבת, כפשוטו. ויש מדרשי
אגדה, הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה; עשיתם משכן מנורה
7 וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות! פנו
וסעו לכם, זו דרך ערד וחרמה. ובאו הר האמרי, כמשמעו. ואל כל שכניו,
עמון ומואב והר שעיר. בערבה, זה מישור של יער. בהר, זה הר המלך.
ובשפלה, זו שפלת דרום. ובנגב ובחוף הים, אשקלון ועזה וקסרי וכו׳ —

8 הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ רְאֵה נָתַתִּי
לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם
9 וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־
10 אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
11 וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם
יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר
12 דִּבֶּר לָכֶם׃ אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם׃
13 הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם
14 וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃ וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר

כדאיתא בספרי. עד הנהר הגדול, מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול.
משל הדיוט אומר: עבד מלך מלך, הדבק לשחוור וישתחוו לך, קרב לגבי
דיהנא ואידהן! ראה נתתי, בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאומד 8
ומשמועה (שבועות מ"ז ב'). באו ורשו, אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה! אלו
לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין. לאבתיכם, למה הזכיר שוב לאברהם
ליצחק וליעקב? אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי
לעצמו. ואמר אליכם בעת ההיא לאמר, מהו לאמר? אמר להם משה לא 9
מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה. לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא
היה משה יכול לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את
הים והוריד את המן והגיז את השלו לא היה יכול לדונם? אלא כך אמר
להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על דייניכם, נטל
את העונש מכם ונתנו על הדיינין. וכן אמר שלמה, כי מי יוכל לשפוט את
עמך הכבד הזה (מלכים א' ג')? אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם
(מלכים א' ד') אומר מי יוכל לשפוט? אלא כך אמר שלמה, אין דייני אומה
זו כדייני שאר האומות ע"א; שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו
וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין, נפשות אני נתבע,
שנאמר וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ"ב). והנכם היום ככוכבי השמים. 10
וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא, מהו
והנכם היום? הנכם משולים כיום, קיימים לעולם, כחמה וכלבנה וככוכבים.
יסף עליכם ככם אלף פעמים, מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם? 11
אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכותינו! כבר הבטיח הקב"ה את
אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו' (בראשית י"ג)! אמר להם זו משלי
היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם! איכה אשא לבדי, אם 12
אומר לקבל שכר לא אוכל! זו היא שאמרתי לכם, לא מעצמי אני אומר
לכם אלא מפי הקב"ה! טרחכם, מלמד שהיו ישראל טרחנין; היה אחד מהם

8 ובספר ימא ארעא דכנענאה ולבנן עד־נהרא רבא נהרא פרת: חזי
דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית־ארעא די קיים יי
לאבהתכון לאברהם ליצחק וליעקב למתן להון ולבניהון בתריהון:
9 ואמרית לכון בעדנא ההיא למימר לית אנא יכיל בלחודי לסוברא
10 יתכון: יי אלהכון אסגי יתכון והא־איתיכון יומא דין ככוכבי שמיא
11 למסגי: יי אלהא דאבהתכון יוסף עליכון כותכון אלף זמנין ויברך
12 יתכון כמא־די מליל לכון: אכדין אסובר בלחודי טרחכון ועסקיכון
13 ודינכון: הבו לכון גברין חכימין וסוכלתנין ומדען לשבטיכון
14 ואמנינון רישין עליכון: ואתיבתון יתי ואמרתון תקין פתגמא די

רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין! ומשאכם, מלמד שהיו אפיקורסין; הקדים משה לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם לצאת? שמא אינו שפוי בתוך ביתו? אחר לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת? מה אתם סבורים? יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות! וריבכם, מלמד שהיו רוגנים.
13 הבו לכם, הזמינו עצמכם לדבר! אנשים, וכי תעלה על דעתך נשים? מה תלמוד לומר אנשים? צדיקים. חכמים, כסופים. נבונים, מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריוס את ר' יוסי: מה בין חכמים לנבונים? חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות רואה, וכשאין מביאין לו יושב ותוהא; נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו. וידעים לשבטיכם, שהם נִכָּרִים לכם; שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא, ומאיזה שבט הוא, ואם הגון הוא, אבל אתם מכירים בו, שאתם גִּדַּלְתֶּם אֹתוֹ; לכך נאמר וידעים לשבטיכם. בראשיכם, ראשים ומכובדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. ואשימם, חסר י'*), לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי
14 דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה. ותענו אתי וגו', חלטתם את הדבר להנאתכם. היה לכם להשיב משה רבנו ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך? לא ממך, שנצטערת עליה! אלא ידעתי מחשבותיכם; הייתם אומרים עכשיו יִתְמַנּוּ עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו אנו מביאין

*) ואשימם. חסר י', לומר שאשמותיהן וכו'. דע כי המאמר הזה יסודו ברבות, גם בילקוט יחזקאל (ג' י"ז), בפסוק צפה נתתיך, ובשני המקומות האלה לא גרס חסר י', רק ואשימם כתיב, שאשמותיהם של ישראל וכו', וגרסא זאת נכונה, כי באמת הוא מלא י' על פי המסרה, כמבואר במנחת ש"י. אך עקר הדרשה בנוי על התבה עצמה, הכתובה בש', ולכן דרשו התבה מלשון אשמה, והמ' לכנוי, וטעמו אַאְשִׁים אותם, כלומר אתלה האשמה בם, בראשיכם; והתבה במלואה היתה ראויה וְאַאְשִׁימֵם, וכמו הא', על דרך ברוך ה' וַאעְשִׁר (זכריה י"א ה') הנה יהיה וַאֲאַשִׁמֵם, ובעבור התחברות שני אלפי"ן הפילו האחד והשאירו השני, כמנהג הלשון, והנה הוא וַאֲשִׂמֵם; ולכן אין שום זרות בדרשה זאת כלל וכלל לא. וראיתי להרב אוקוני שאמר שמצא נוסחא בפרוש רש"י האומרת חסר א' כתיב, ואמר עליה שהיא משבשתא וצ"ל חסר י', אע"פ שעל פי המסרת הוא באמת מלא י'. גם אנכי מצאתי במקרא כתב יד ישן אשר לי בפרוש רש"י שגרס חסר א'. ולפי מה שכתבתי אין לפקפק הגרסא הזאת, ואדרבה יש לכרות לה ברית, כי אמרה כדין וכהלכה.
היידנהיים.

15 אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם
אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם
שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת
16 וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־
17 אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל
תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים
הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו:
18 וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
19 וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא
אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
20 אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־
21 הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: רְאֵה נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
22 אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת: וַתִּקְרְבוּן אֵלַי
כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־

כי דורון והוא נושא לכם פנים! לעשות, אם הייתי מתעצל אתם אומרים עֲשֵׂה
מהרה! ואקח את ראשי שבטיכם, משכתים בדברים: אשריכם, על מי באתם 15
להתמנות? על בני אברהם יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים וְרֵעִים
חלק ונחלה וכל לשון חבה! אנשים חכמים וידעים, אבל נבונים לא מצאתי.
זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלשה, אנשים צדיקים,
חכמים, וידעים (עיין בחזקוני). ראשים עליכם, שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח,
ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס אחרון, יוצא ראשון. שרי אלפים, אחד
ממונה על אלף. ושרי מאות, אחד ממונה על מאה. ושטרים מניתי עליכם
לשבטיכם, אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין. ואצוה את שפטיכם 16
וגו׳, אמרתי להם הוו מתונין בדין! אם בא דין לפניך פעם אחת שתים
ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה; אלא הֱיֵי נושאים ונותנים
בו! בעת ההיא, משמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם
ברשות עצמכם, עכשו הרי אתם משועבדים לצבור! שמע, ל׳ הווה, אוד״נע
בלעז (ouïant, ouïsant, audiens, הָערענד), כמו זכור ושמור. ובין

15 מללתא למעבד: ודברית ית־רישי שבטיכון גברין חכימין ומרען
ומניתי יתהון רישין עליכון רבני אלפין ורבני מאותא ורבני חמשין
16 ורבני עשורייתא וסרכין לשבטיכון: ופקדית ית דייניכון בעדנא
ההיא למימר שמעו בין־אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין
17 אחוהי ובין גיורה: לא תשתמודעון אפין בדינא מלי־זעירא כרבא
תשמעון לא תדחלון מן־קדם גברא ארי דינא דיי הוא ופתגמא די
18 יקשי מנכון תקרבון לותי ואשמעניה: ופקדית יתכון בעדנא ההיא
19 ית כל פתגמיא די תעבדון: ונטלנא מחורב והליכנא ית כל מדברא
רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא דאמוראה כמא־די פקיד
20 יי אלהנא יתנא ואתינא עד רקם גיאה: ואמרית לכון אתיתון עד־
21 טורא דאמוראה דיי אלהנא יהב לנא: חזי יהב יי אלהך קדמך
ית ארעא סק אחסן כמא־די מליל יי אלהא דאבהתך לך לא תדחל
22 ולא תתבר: וקרבתון לותי כלכון ואמרתון נשלח גברין קדמנא
ויאללון לנא ית ארעא ויתיבון יתנא פתגמא ית ארחא די נסק בה

גרו, זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. ד"א ובין גרו, אף על עסקי דירה
17 בין חלוקת אחים, אפילו בין תנור לכירים. לא תכירו פנים במשפט, זה הממונה להושיב הדיינין, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור, אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי, אושיבנו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדינין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין. כקטן כגדול תשמעון, שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון. דבר אחר כקטן כגדול תשמעון, כתרגומו, שלא תאמר זה עני הוא וחברו עשיר וּמְצֻוֶּה לפרנסו, אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות! ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר? אזכנו עכשו וכשיצא לחוץ אֹמַר לו תן לו, שאתה חייב לו! לא תגורו מפני איש, לא תיראו. ד"א לא תגורו, לא תכניס דבריך מפני איש, ל' אוגר בקיץ (משלי י'). כי המשפט לאלהים הוא, מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא שהטית עלי המשפט. תקרבון אלי. על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד. וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה (ש"א ט'), אמר לו הקב"ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה! ואימתי הודיעו? כשבא למשוח את דוד, וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו (שם ט"ז), אמר לו הקב"ה ולא אמרת אנכי
18 הרואה! אל תבט אל מראהו (שם). את כל הדברים אשר תעשון,
19 אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות. המדבר הגדול והנורא,
22 שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות. ותקרבון אלי כלכם, בערבוביא; ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' (דברים ה'), אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן ותקרבון אלי כלכם, בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים.

הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ
וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן׃ וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח 23
מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט׃ וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ 24
הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ׃ וַיִּקְחוּ בְיָדָם 25
מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָבָר וַיֹּאמְרוּ
טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ וְלֹא אֲבִיתֶם 26
לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם 27
וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָֹה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ׃ אָנָה | אֲנַחְנוּ עֹלִים 28
אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ
שָׁם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם׃ יְהוָֹה 29 30
אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃ וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר 31
נְשָׂאֲךָ יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וּבַדָּבָר הַזֶּה 32
אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם׃ הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם 33
בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ | לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם
בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָֹה אֶת־ 34

וישבו אתנו דבר, באיזה לשון הם מדברים. את הדרך אשר נעלה בה, אין דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא אליהן תחלה לכבוש.
וייטב בעיני הדבר, בעיני ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב 23
למה אמרו בתוכחות? משל לאדם שאומר לחברו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן. נותנו אתה לי לנסיון? אמר לו הן. בהרים ובגבעות? אמר לו הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, אמר לו טול מעותיך, איני מנסהו מעתה. אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם. ואקח מכם, מן הברורים שבכם, מן המסולתים שבכם. שנים עשר אנשים, איש אחד

23 וית קרויא די נעול להן: ושפר בעיני פתגמא ודברית מנכון תרין
24 עשר גברין גברא חד לשבטא: ואתפניו וסליקו לטורא ואתו עד
25 נחלא דאתכלא ואלילו יתה: ונסיבו בידיהון מאבא דארעא ואחיתו
לנא ואתיבו יתנא פתגמא ואמרו טבא ארעא דיי אלהנא יהב לנא:
26 27 ולא אביתון למסק וסרבתון על מימרא דיי אלהכון: ואתרעמתון
במשכניכון ואמרתון בדסני יי יתנא אפקנא מארעא דמצרים לממסר
28 יתנא בידא דאמוראה לשיצותנא: לאן | אנחנא סלקין אחנא תברו
ית־לבנא למימר עם סגי ותקיף מננא קרוין רברבן וכריכן עד־
29 צית־שמיא ואף־בני גבראי חזינא תמן: ואמרית לכון לא תתברון
30 ולא תדחלון מנהון: יי אלהכון דמדבר קדמיכון הוא יגיח לכון
31 ככל די עבד עמכון במצרים לעיניכון: ובמדברא די חזיתא די
סוברך יי אלהך כמא־די מסובר גבר ית ברה בכל ארחא די הלכתון
32 עד־מיתיכון עד־אתרא הדין: ובפתגמא הדין ליתיכון מהימנין
33 במימרא דיי אלהכון: די־מדבר קדמיכון בארחא לאתקנאה לכון
אתר בית מישרי לאשריותכון בעמודא דאשתא | בליליא לאחזיותכון
34 בארחא די תהכון בה ובעמודא דעננא ביממא: ושמיע קדם יי ית

24 לשבט, מגיד שלא היה שבט לוי עמהם. עד נחל אשכל, מגיד שנקרא
על שם סופו. וירגלו אתה, מלמד שהלכו בה ארבעה אומנין שתי וערב.
25 ויורידו אלינו, מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ויאמרו טובה הארץ.
26 מי הם שאמרו טובתה? יהושע וכלב. ותמרו, לשון התרסה, התרסתם כנגד
27 מאמרו. ותרגנו, לשון הרע, וכן דברי נרגן (משלי י"ח), אדם המוציא דבה.
בשנאת ה' אתנו, והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל
הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך. הוציאנו מארץ מצרים,
הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי
שדות, אחת של שקיא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי
שהוא שונא נותן לו של בעל; ארץ מצרים של שקיא היא, שנילוס עולה ומשקה
28 אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען. ערים
29 גדלת ובצורת בשמים, דברו הכתובים לשון הבאי. לא תערצון, ל' שבירה,
30 כתרגומו, ודומה לו בערוץ נחלים לשכון (איוב ל'), לשבור נחלים. ילחם
31 לכם, בשבילכם. ובמדבר אשר ראית, מוסב על מקרא שלמעלה הימנו,
ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית, כי נשאך
וגו'. כאשר ישא איש את בנו, כמו שפרשתי אצל ויסע מלאך האלהים ההולך
לפני מחנה ישראל וגו' (שמות י"ד). משל למהלך בדרך ובנו לפניו, באו לסטים
32 לשבותו וכו'. ובדבר הזה, שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, אינכם מאמינים
33 בו. לראתכם, כמו להראותכם, וכן לנחותכם הדרך (שמות י"ד), וכן
לשמיע בקול תודה (תהלים כ"ו), וכן ללכת לגיד ביזרעאל (מ"ב ט').

קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר: אִם־יִרְאֶה אִישׁ 35
בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם: זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה 36
הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו
יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה: גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם 37
לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם: יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד 38
לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־
שני יִשְׂרָאֵל:* וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם 39
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם
אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ: וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה 40
דֶּרֶךְ יַם־סוּף: וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ 41
נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ
אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה: וַיֹּאמֶר 42
יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי
בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם 43
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה:
וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ 44
אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר
עַד־חָרְמָה: וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה 45
בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם: וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים 46
כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם: וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־ ב 1

אשר דרך בה, חברון, שנאמר ויבא עד חברון (במדבר י"ג). התאנף, נתמלא 36 37
רוגז. פנו לכם וגו'. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון 40
להכנס לארץ; קלקלתם וגרמתם לכם עכוב, פנו לכם לאחוריכם, ותלכו במדבר
לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומו של הר שעיר היה, מפסיק בין ים
סוף להר שעיר, עתה הִפָּשְׁכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן

35 קל פתגמיכון ורגז וקים למימר: אם יחזי גבר בגבריא האלין דרא
36 בישא הדין ית ארעא טבתא די קימית למתן לאבהתכון: אלהן
כלב בר יפנה הוא יחזנה ולה אתן ית ארעא די־דרך בה ולבנוהי
37 חלף די־אשלים בתר דחלתא דיי: אף־עלי הוה רגז מן קדם יי
38 בדילכון למימר אף את לא תעול תמן: יהושע בר נון דקאם קדמך
39 הוא יעול תמן יתה תקף ארי הוא יחסננה לישראל: וטפלכון די
אמרתון לבזא יהון ובניכון די לא־ידעו יומא־דין טב וביש אנון
40 יעלון לתמן ולהון אתננה ואנון יירתנה: ואתון אתפניו לכון וטולו
41 למדברא ארח ימא־דסוף: ואתבתון ואמרתון לי חבנא קדם יי
אנחנא נסק ונגיח־בה קרב ככל די־פקדנא יי אלהנא וזרזתון גבר ית־
42 מני קרבה ושריתון למסק לטורא: ואמר יי לי אמר להון לא תסקון
ולא תגיחון קרב ארי־לית שכנתי שריא ביניכון ולא תתברון קדם
43 בעלי דבביכון: ומלילית עמכון ולא קבלתון וסרבתון על גזרת
44 מימרא דיי וארשעתון וסלקתון לטורא: ונפק אמראה דיתב בטורא
ההוא לקדמותכון ורדפו יתכון כמא־די נתזן דבריתא וטרדו יתכון
45 בשעיר עד חרמה: ותבתון ובכיתון קדם יי ולא קביל יי צלותכון
46 ולא אצית למליכון: ויתבתון ברקם יומין סגיאין כיומיא די יתבתון:
ב 1 ואתפנינא ונטלנא למדברא ארח ימא־דסוף כמא־די מליל יי עמי

41 המערב למזרח. ותהינו, ל' הנכו ועלינו אל המקום (במדבר י"ד); זה
42 הלשון שאמרתם, לשון הן*), כלומר נזדמנתם. לא תעלו, לא עלייה תהא לכם,
44 אלא ירידה. כאשר תעשינה הדבורים, מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את
45 האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים. ולא שמע ה'
46 בקלכם, כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי. ותשבו בקדש ימים רבים,
תשע עשרה שנה, שנאמר כימים אשר ישבתם, כשאר המסעות, והם היו שלשים
ושמנה שנה, תשע עשרה מהם עשו בקדש, ותשע עשרה שנה היו הולכים ומטורפים
וחזרו לקדש, כמו שנאמר ויניעם במדבר (במדבר ל"ב). כך מצאתי בסדר עולם.
1 ונסע המדברה. אלו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר להכנס לארץ מן
דרומו לצפונו, ובשביל שקלקלו הפכו לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו
של הר שעיר, והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף, דרך יציאתן

*) ותהינו, לשון הנכו וכו', שהוא פעל כנגד מלת הן ונתקן בבנין הפעיל, וטעמו: אמרתם הננו.

סוֹף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלָי וַנָּסָב*) אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים
רַבִּים׃ ס חמישי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ 2
רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה׃ וְאֶת־הָעָם 3 4
צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו
הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד׃ אַל־ 5
תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־
רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר׃ אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ 6
מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף
וּשְׁתִיתֶם׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע 7
לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ׀ אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר׃ וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ 8
בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן

ממצרים, שהוא במקצוע דרומית מערבית, שמשם היו הולכים לצד המזרח.
ונסב את הר שעיר, כל דרומו עד ארץ מואב. פנו לכם צפונה, סבו לכם 3

---

*) וַנָּסָב. דיני חטף.

בכל ספרי הדפוס וכ"י הס' בקמץ לבד, והוא קמץ חטף; וכ"כ הרמ"ה: וַנָּסָב חטף וחסר. וכן נכון, ככל חבריו, וַיָּמָת, וַיָּקָם, וַיָּשָׁב, וַיָּהָם, וַתָּקָם, וַתָּעָז, וַיָּחָם וכל דומיהם, שכולם נרשמים בקמץ לבד, אע"פ שהוא ק"ח. גם במקרא כ"י של שנת כ"ד [והוא כעת באוצר ספרי הר"ר מאיר גאָלדשמידט יחי' בפ"פ דמיין] כתב כולם בקמץ לבד, ורק בסך דעבינא רשם ק"ח "וַנָּסָב", ומסר בגליונו: "בן נפתלי וַנָּסָב. בקמץ רחב." וזה תימה, מה נשתנה זה מכל חבריו? ועוד שאלו הוא קמץ רחב היה לו לב"נ להטעימו מלרע! וכל הקדמונים פה אחד ענו ואמרו שהנגון בכל אלה מלעיל, והקמץ של פ' פעליהם הוא ק"ח, ולעולם לא יבוא הנגון בק"ח. וכ"כ המדקדק הראשון ר"י חיוג, והזכיר לשונו הר"א הנקדן בספרו שבגליון המערכת, באמרו ז"ל: על כן נראין דברי ר' יהודה בן חיוג אביר הדייקנים, אשר אמר כי וַיָּקָם, וַיָּשָׁב ורעיהם סופי פעולתם המה חטף קמץ, ודרך הסופרים לנקד קמץ תחת ח"ק במקום שיש אחריו מבטלי הקמץ, וסוף הפעולה אחד ממבטליו הוא וכו'. ויאמר עוד: ולפי שהנגינה לעיל הוא בחטף קמץ, שאלו היתה מלרע תהיה בחולם, כמו הים ראה וַיָּנֹס, כי לעולם לא יבוא חטף קמץ באות שהנגינה בה וכו'. עכ"ל. וככה כתב הרד"ק במכלול, בפעלי נחי הע', כי הקמץ של וַיָּקָם, וַיָּשָׁב ודומיהם חטף, וכ"כ בפעלי הכפולים, והזכיר לדוגמא וַנָּסָב את הר שעיר, וַיָּהָם, וַיָּחָם, וַתָּעָז ואחרים. גם בעל הפרחון [אשר ספרו גם הוא עתה ביד הר"ר מאיר ג"ש יחי' הנ"ל, והוא כ"י ישן אשר היה ביד רוו"ה, ובא אל ידו מאוצר הספרים אשר בפאריז. עיין ספרו משפטי הטעמים, דף כ', בהערה] בערך מול כתב ז"ל: וַיָּמָל אברהם, קמץ חטף במקום ו', כמו וַיָּקָם,

2 3 וְאַקֵּפְנָא יָת־טוּרָא־דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין׃ וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימַר׃ סַגִּי
4 לְכוֹן דְּאַקֵּפְתּוּן יָת־טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן צִפּוּנָא׃ וְיָת עַמָּא פַּקֵּד
לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחוּכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדְחֲלוּן
5 מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא׃ לָא תִתְגָּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן לְכוֹן מֵאַרְעֲהוֹן
עַד מִדְרַךְ פַּרְסַת רִגְלָא אֲרֵי יְרֻתָּא לְעֵשָׂו יְהָבִית יָת־טוּרָא דְשֵׂעִיר׃
6 עֲבוּרָא תִזְבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתֵיכְלוּן וְאַף־מַיָּא תִכְרוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא
7 וְתִשְׁתּוּן׃ אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ בְּכָל עוֹבַד יְדָךְ סַפֵּק־לָךְ צָרְכָךְ בְּמֵהָכָךְ
לְמַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּסַעְדָּךְ לָא
8 מְנַעְתָּא מִדָּעַם׃ וַעֲבַרְנָא מִקֳּדָם אֲחוּנָא בְנֵי־עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר
מֵאֹרַח מֵישְׁרָא מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיוֹן גָּבֶר וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא אֹרַח מַדְבְּרָא

לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, פניכם לצפון, נמצאו הולכים את רוח מזרחית;
4 וזהו שנאמר ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב (שופטים י״א). ונשמרתם מאד,
5 ומהו השמירה? אל תתגרו בם. עד מדרך כף רגל, אפילו דריסת הרגל
אינה מורשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה עד שיבא יום
דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים
וגו׳ (זכריה י״ד). ירשה לעשו, מאברהם; עשר עממים נתתי לו, שבעה
לכם, וקיני וקנזי וקדמני הן עמון ומואב, ושעיר אחת מהם לעשו, והשתים
לבני לוט; בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו
6 אחותי היא, עשאו כבנו. תכרו, ל׳ מקח, וכן אשר כריתי לי (בראשית נ׳),
7 שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה. כי ה׳ אלהיך ברכך, לפיכך לא
תכפו (ס״א תכפרו) את טובתו, להראות כאלו אתם עניים, אלא הראו
8 עצמכם עשירים. ונפן ונעבר, לצד צפון, הפכנו פנים להלוך רוח מזרחית.

וַיֵּשֶׁב, וַיָּגָר, וַיָּקָץ, וַיָּמָת וכו׳. וא״ת למה אינן נקודין בקמץ וש״א כמנהג כל
קמץ חטף? הוי יודע כי בספרים המדוקדקין הקדמונים בש״א עם קמץ הן נקודין; ולפי
שרבו מקלת סופרים להקל הטורח מעליהם, הפילו הש״א, לאמר כי דבר ידוע הוא.
עכ״ל. וככה הרב יהב״י בפרוש אמר: וַיָּקָם, וַיָּשָׁב, וַיָּרָץ, וַיָּסַר ודומיהם, אמרו
חכמי הדקדוק, הקמץ אשר תחת פ׳ פעלם בא במקום חטף קמץ, ויש אספמיים
נוקדים אותם בח״ק, כלומר וַיָּקָם, וַיָּשָׁב, וַיָּרָץ ודומיהם, והם אמרו שלא יבוא
הנגון למטה מפני החטף, ואלו הם חטופי קמץ, ואומרים שאותם חטופי קמץ הם במקום
אות הכפל, כי רוב פעלים השניים יכפלו לפיעמים, כגון שָׁב, יְשׁוֹבֵב, קָם, יְקוֹמֵם,
רָץ, יְרוֹצֵץ. וא״ת אם כן למה נגרע החטף מן הקמץ? בין תבין שארע להם כמו שארע
למלת כָּל, שהוא בקמץ לבדו במקום חטף קמץ, והנוקדים אשר הפלו תחלה
לעשות כך חשבו להקל עֲלֵם, וסמכו על הדעת, כלומר דבר ידוע הוא שאלה הקמצין
במקום חטף קמץ — ובדבר הזה שוו כל חכמי הדקדוק, וכן בחיוג וכן בפרחון בערך
מול — וכאשר נהפך החטף קמץ של כָּל לחולם בהפסק, כן יהפכו אלו קמצין לחולמים
בהפסקה והדמיון כָּל־כֵּלָיו, וכו יש לי כל, ודומיהם, וכן וַיָּמָת יוסף, וַיָּמֹת בהפסקה,
וַיָּרָץ ברהיטות, וַיָּרֹץ בהפסקה, וַיָּנָם ברהיטה, וַיָּנֹם בהפסקה. עכ״ל. גם רבינו הגדול
הרמ״ה ז״ל כתב בפשיטות: כל וַיָּקָם חטף וחסר ו׳, וכן כל וַתָּקָם, וַתָּשָׁב, וַיָּשָׁב,
וַיָּהָם וכל דכוותהון׃

דברי רוו״ה ז״ל.

גָּבֶר ס וַנֵּפֶן וַֽנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב׃ וַיֹּאמֶר 9
יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי
לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר
יְרֻשָּׁה׃ הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם 10
כָּעֲנָקִים׃ רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים 11
יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים׃ וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי 12
עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם׃ עַתָּה 13
קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זֶרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד׃
וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־ 14
נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לָהֶם׃ וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה 15
עַד תֻּמָּם׃ וַיְהִי כַאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת 16
מִקֶּרֶב הָעָם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ 17
אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃ וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי 18 19
עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־
עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ אֶרֶץ־ 20
רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים
וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם 21
כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד 22

9 ואל תתגר בם וגו'; לא אסר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מְיָרְאִים היו אותם ונראים להם כשהם מזוינים, לפיכך כתיב ויגר מואב מפני העם (במדבר כ"ב), שהיו שוללים ובוזזים אותם, אבל בבני עמון נאמר ואל תתגר בם (לקמן פסוק י"ט) שום גרוי, בשכר צניעות אמם, שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה

9 דְמוֹאָב: וַאֲמַר יְיָ לִי לָא־תְצוּר עַל־מוֹאֲבָאֵי וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד
עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ מֵאַרְעֵהּ יְרֻתָּא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית
10 יָת־לְחָיַת יְרֻתָּא: אֵמְתָנֵי מִלְּקַדְמִין יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף
11 כְּגִבָּרַיָּא: גִּבָּרָאֵי מִתְחַשְׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרָאֵי וּמוֹאֲבָאֵי קָרַן לְהוֹן
12 אֵימְתָנֵי: וּבְשֵׂעִיר יְתִיבוּ חוֹרָאֵי מִלְּקַדְמִין וּבְנֵי עֵשָׂו תָּרֵכְנוּן
וְשֵׁיצִיאוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא־דִי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לַאֲרַע
13 יְרֻתְּתֵהּ דִּיהַב יְיָ לְהוֹן: כְּעַן קוּמוּ וְעִבָרוּ לְכוֹן יָת־נַחֲלָא דְזֶרֶד
14 וַעֲבַרְנָא יָת־נַחֲלָא דְזֶרֶד: וְיוֹמַיָּא דִי־הֲלֵכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה עַד דִּי־
עֲבַרְנָא יָת־נַחֲלָא דְזֶרֶד תְּלָתִין וְתַמְנֵי שְׁנִין עַד דְּסָף כָּל דָּרָא גֻּבְרֵי
15 מְגִיחֵי קְרָבָא מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא כְּמָא־דִי קַיֵּים יְיָ לְהוֹן: וְאַף מָחָא־מִן־
16 קֳדָם־יְיָ הֲוָת בְּהוֹן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא עַד דִּשְׁלִימוּ: וַהֲוָה
17 כַּד־שְׁלִימוּ כָּל גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא לִמְמַת מִגּוֹ עַמָּא: וּמַלִּיל יְיָ עִמִּי
18 לְמֵימַר: אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת־תְּחוּם מוֹאָב יָת־לְחָיַת: וְתִקְרַב
19 לָקֳבֵל בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְצוּר עֲלֵיהוֹן וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב
אֲרֵי לָא־אֶתֵּן מֵאַרְעָא בְנֵי עַמּוֹן לָךְ יְרֻתָּא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהַבְתַּהּ
20 יְרֻתָּא: אֲרַע גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְׁבָא אַף הִיא גִּבָּרָאֵי יְתִיבוּ־בַהּ מִלְּקַדְמִין
21 וְעַמּוֹנָאֵי קָרַן לְהוֹן חֻשְׁבָּנֵי: עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשֵׁיצִנּוּן יְיָ
22 מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן: כְּמָא־דִי עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו
דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר דִּי שֵׁיצִי יָת־חוֹרָאֵי מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וִיתִיבוּ

10 שקראה שם בנה מואב. ער, שם המדינה. האמים לפנים וגו׳. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים, שהם רפאים, ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא, כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם.
11 רפאים יחשבו וגו׳, רפאים היו נחשבין אותם אימים כענקים, הנקראים רפאים, על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות. אמים, על שם שאימתם מוטלת
12 על הבריות; וכן ובשעיר ישבו החרים, ונתתים לבני עשו. יירשום, לשון הווה,
15 כלומר נתתי בהם כח שהיו מורישים אותם והולכים*). היתה בם, למהר
16 ולהומם בתוך ארבעים שנה, שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר. ויהי
17 כאשר תמו .... וידבר ה׳ אלי וגו׳, אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפרשה זו וידבר אלא ויאמר, ללמדך שכל שלשים ושמנה שנה שהיו ישראל נזופים לא נתיחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים ויישוב, ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל. אנשי המלחמה, מבן
18 עשרים שנה, היוצאים בצבא. אתה עבר היום את גבול מואב את ער,
20 וקרבת מול בני עמון, מכאן שארץ עמון לצד צפון. ארץ רפאים תחשב, ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפנים; אבל לא זו

*) עיין מה שכתבתי לעיל שמות ט״ו ו׳ וו׳.

לאֶווענשטיין.

אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם
23 הַזֶּה׃ וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים
24 הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ קוּמוּ סְּעוּ
וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־
חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה׃
25 הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃
26 וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ
27 חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃ אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ
28 בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ אֹכֶל בַּכֶּסֶף
תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק
29 אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־
30 הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ וְלֹא
אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ
31 כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס ששי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה
הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ
32 לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃ וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
33 לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃ וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ
34 וְאֶת־בָּנָו* וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃ וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא (בניו ק׳)
וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ

כיון שנתתי לאברהם. 23 והעוים הישבים בחצרים וגו׳, עוים מפלשתים הם, שעמהם הם נחשבים בספר יהושע (י״ג), שנאמר חמשת סרני פלשתים, העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי והעקרוני והעוים, ומפני השבועה שנשבע אברהם

23 בְּאַתְרֵהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין׃ וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בִּדְפִיחַ עַד עַזָּה קַפּוֹטְקָאֵי
24 דִּנְפַקוּ מִקַּפּוֹטְקַיָּא שֵׁיצְנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵהוֹן׃ קוּמוּ טוּלוּ וְעִבַרוּ יָת־
נַחֲלָא דְּאַרְנוֹן חֲזִי דִּמְסָרִית בִּידָךְ יָת־סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן אֱמֹרָאָה
25 וְיָת־אַרְעֵהּ שָׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ וְאִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ קְרָבָא׃ יוֹמָא הָדֵין
אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זִעְתָּךְ וְדַחֲלְתָּךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא דִּי תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִּי
26 יִשְׁמְעוּן שִׁמְעָךְ וִיזוּעוּן וְיִדְחֲלוּן מִן־קֳדָמָךְ׃ וּשְׁלָחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבְּרָא
27 דִּקְדֵמוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָּמֵי שְׁלָמָא לְמֵימַר׃ אֶעְבַּר
28 בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא בְּאָרְחָא אֵזֵיל לָא אֶסְטֵי יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא׃ עִבוּרָא
בְּכַסְפָּא תְּזַבֵּן־לִי וְאֵיכוּל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֵּן־לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעְבַּר
29 בְּרַגְלָי׃ כְּמָא־דִי עֲבַדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וּמוֹאֲבָאֵי דְּיָתְבִין
30 בִּלְחָיַת עַד דְּאֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא׃ וְלָא
אֲבֵי סִיחוֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבְּקָנָא לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ אֲרֵי אַקְשִׁי
יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵהּ וְתַקִּיף יָת לִבֵּהּ בְּדִיל לְמִמְסְרֵהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא
31 הָדֵין׃ וַאֲמַר יְיָ לִי חֲזֵי שָׁרֵיתִי לְמִמְסַר קֳדָמָךְ יָת סִיחוֹן וְיָת אַרְעֵהּ
32 שָׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ לְמֵירַת יָת־אַרְעֵהּ׃ וּנְפַק סִיחוֹן לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל
33 עַמֵּהּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְיָהַץ׃ וּמַסְרֵהּ יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֶנָא יָתֵהּ
34 וְיָת־בְּנוֹהִי וְיָת־כָּל־עַמֵּהּ׃ וּכְבַשְׁנָא יָת־כָּל־קִרְווֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא
וְגַמַּרְנָא יָת־כָּל־קִרְוֵי גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא לָא אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁיזֵב׃

לאבימלך לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם, והבאתי עליהם כפתורים והשמידום
25 וישבו תחתם, ועכשו אתם מותרים לקחתה מידם. תחת כל השמים, למד
שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ס"א סיחון), ונודע הדבר תחת כל
26 השמים. ממדבר קדמות. אע"פ שלא צוני המקום לקרוא לסיחון לשלום,
למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא הקב"ה לתנה
לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואע"פ כן
פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. ד"א ממדבר קדמות,
ממך למדתי, שקדמת לעולם; יכול היית לשלוח ברק אחד ולשרוף את המצרים,
אלא שלחתני מן המדבר אל פרעה לאמר שלח את עמי (שמות ה'), בְּמָתוֹן׃
29 כאשר עשו לי בני עשו, לא לענין לעבור בארצם, אלא לענין מכר אוכל
31 ומים. עד אשר אעבר את הירדן, מוסב על אעברה בארצך. החלתי
תת לפניך; כָּפָה שר של אמוריים שלמעלה תחת רגליו של משה והדריכו על
32 צוארו. ויצא סיחון, לא שלח בשביל עוג לעזור לו — ללמדך שלא היו צריכים
33 34 זה לזה. ואת בניו, בנו כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו. מְתִים, אנשים.
בנות סיחון כאמר בזזנו לנו, לשון בזה, שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו,
וכשבאו לבזת עוג כבר היו שְׂבֵעִים ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם, ומקרעין
ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב, לכך נאמר בזזנו
לנו, ל' בזיון. כך נדרש בספרי בפרשת וישב ישראל בשטים (במדבר כ"ה).

35 שָׂרִֽיד׃ רַ֥ק הַבְּהֵמָ֖ה בָּזַ֣זְנוּ לָ֑נוּ וּשְׁלַ֥ל הֶעָרִ֖ים אֲשֶׁ֥ר
36 לָכָֽדְנוּ׃ מֵעֲרֹעֵ֡ר אֲשֶׁר֩ עַל־שְׂפַת־נַ֨חַל אַרְנֹ֜ן וְהָעִ֨יר אֲשֶׁ֤ר
בַּנַּ֙חַל֙ וְעַד־הַגִּלְעָ֔ד לֹ֤א הָֽיְתָה֙ קִרְיָ֔ה אֲשֶׁ֥ר שָׂגְבָ֖ה מִמֶּ֑נּוּ
37 אֶת־הַכֹּ֕ל נָתַ֛ן יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖ינוּ לְפָנֵֽינוּ׃ רַ֛ק אֶל־אֶ֥רֶץ בְּנֵֽי־
עַמּ֖וֹן לֹ֣א קָרָ֑בְתָּ כָּל־יַ֞ד נַ֤חַל יַבֹּק֙ וְעָרֵ֣י הָהָ֔ר וְכֹ֥ל אֲשֶׁר־
צִוָּ֖ה יְהוָ֥ה אֱלֹהֵֽינוּ׃ וַנֵּ֣פֶן וַנַּ֔עַל דֶּ֖רֶךְ הַבָּשָׁ֑ן וַיֵּצֵ֣א עוֹג֩ ג 1
מֶֽלֶךְ־הַבָּשָׁ֜ן לִקְרָאתֵ֗נוּ ה֛וּא וְכָל־עַמּ֖וֹ לַמִּלְחָמָ֥ה אֶדְרֶֽעִי׃
2 וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֤ה אֵלַי֙ אַל־תִּירָ֣א אֹת֔וֹ כִּ֣י בְיָדְךָ֞ נָתַ֧תִּי אֹת֛וֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּ֖וֹ וְאֶת־אַרְצ֑וֹ וְעָשִׂ֣יתָ לּ֔וֹ כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔יתָ
3 לְסִיחֹן֙ מֶ֣לֶךְ הָאֱמֹרִ֔י אֲשֶׁ֥ר יוֹשֵׁ֖ב בְּחֶשְׁבּֽוֹן׃ וַיִּתֵּן֩ יְהוָ֨ה
אֱלֹהֵ֜ינוּ בְּיָדֵ֗נוּ גַּ֛ם אֶת־ע֥וֹג מֶֽלֶךְ־הַבָּשָׁ֖ן וְאֶת־כָּל־עַמּ֑וֹ
4 וַנַּכֵּ֕הוּ עַד־בִּלְתִּ֥י הִשְׁאִֽיר־ל֖וֹ שָׂרִֽיד׃ וַנִּלְכֹּ֤ד אֶת־כָּל־
עָרָיו֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא לֹ֤א הָֽיְתָה֙ קִרְיָ֔ה אֲשֶׁ֥ר לֹא־לָקַ֖חְנוּ
מֵאִתָּ֑ם שִׁשִּׁ֥ים עִיר֙ כָּל־חֶ֣בֶל אַרְגֹּ֔ב מַמְלֶ֥כֶת ע֖וֹג בַּבָּשָֽׁן׃
5 כָּל־אֵ֜לֶּה עָרִ֧ים בְּצֻרֹ֛ת חוֹמָ֥ה גְבֹהָ֖ה דְּלָתַ֣יִם וּבְרִ֑יחַ לְבַ֛ד
6 מֵעָרֵ֥י הַפְּרָזִ֖י הַרְבֵּ֥ה מְאֹֽד׃ וַנַּחֲרֵ֣ם אוֹתָ֔ם כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔ינוּ
לְסִיחֹ֖ן מֶ֣לֶךְ חֶשְׁבּ֑וֹן הַחֲרֵם֙ כָּל־עִ֣יר מְתִ֔ם הַנָּשִׁ֖ים וְהַטָּֽף׃
וְכָל־הַבְּהֵמָ֛ה וּשְׁלַ֥ל הֶעָרִ֖ים בַּזּ֥וֹנוּ לָֽנוּ׃ וַנִּקַּ֞ח בָּעֵ֣ת הַהִ֗וא 7 8
אֶת־הָאָ֔רֶץ מִיַּ֗ד שְׁנֵי֙ מַלְכֵ֣י הָֽאֱמֹרִ֔י אֲשֶׁ֖ר בְּעֵ֣בֶר הַיַּרְדֵּ֑ן
9 מִנַּ֧חַל אַרְנֹ֛ן עַד־הַ֥ר חֶרְמֽוֹן׃ צִידֹנִ֛ים יִקְרְא֥וּ לְחֶרְמ֖וֹן
10 שִׂרְיֹ֑ן וְהָ֣אֱמֹרִ֔י יִקְרְאוּ־ל֖וֹ שְׂנִֽיר׃ כֹּ֣ל ׀ עָרֵ֣י הַמִּישֹׁ֗ר וְכָל־
הַגִּלְעָד֙ וְכָל־הַבָּשָׁ֔ן עַד־סַלְכָ֖ה וְאֶדְרֶ֑עִי עָרֵ֖י מַמְלֶ֥כֶת ע֖וֹג
11 בַּבָּשָֽׁן׃ כִּ֣י רַק־ע֞וֹג מֶ֣לֶךְ הַבָּשָׁ֗ן נִשְׁאַר֙ מִיֶּ֣תֶר הָרְפָאִ֔ים

37 כל יד נחל יבק, כל אצל נחל יבק. וכל אשר צוה ה׳ אלהינו, אלא לכבוש,

35 36 לְחוֹד בְּעִירָא בַּזָּנָא לָנָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא דִּי כְבַשְׁנָא: מֵעֲרֹעֵר דִּי־עַל־
כֵּיף־נַחֲלָא דְאַרְנוֹן וְקַרְתָּא דִּי־בְנַחֲלָא וְעַד גִּלְעָד לָא הֲוָת קַרְתָּא דִּי
37 תְּקֵיפַת מִנַּנָא יָת כֹּלָּא מְסַר יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא: לְחוֹד לְאַרְעָא בְנֵי
עַמּוֹן לָא קְרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחֲלָא יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל דִּי־פַקֵּיד יְיָ
ג 1 אֱלָהָנָא: וְאִתְפְּנֵינָא וּסְלֵקְנָא אֹרַח מַתְנָן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן
2 לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא אֶדְרֶעִי: וַאֲמַר יְיָ לִי לָא
תִדְחַל יָתֵהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת־כָּל־עַמֵּהּ וְיָת־אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד
לֵהּ כְּמָא־דִי עֲבַדְתָּא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן:
3 וּמְסַר יְיָ אֱלָהָנָא בִּידָנָא אַף יָת־עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן וְיָת־כָּל־עַמֵּהּ
4 וּמְחֵינוּהִי עַד־דְּלָא אִשְׁתְּאַר־לֵהּ מְשֵׁיזֵב: וּכְבַשְׁנָא יָת־כָּל־קִרְווֹהִי
בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא הֲוָת קַרְתָּא דִּי לָא נְסַבְנָא מִנְּהוֹן שִׁתִּין קִרְוִין כָּל
5 בֵּית פֶּלֶךְ טְרָכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן: כָּל־אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכַן
מַקְפָן שׁוּר רָם דִּילְהֶן דָּשִׁין וְעַבְרִין בַּר מִקִּרְוֵי פַצְחַיָּא סַגִּיא לַחֲדָא:
6 וְגַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא־דִי עֲבַדְנָא לְסִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמַּר כָּל־
7 קִרְוֵי גֻבְרַיָּא נְשַׁיָּא וְטַפְלָא: וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא בַּזָּנָא לָנָא:
8 וּנְסַבְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת־אַרְעָא מִיְּדָא תְּרֵין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִּי
9 בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחֲלָא דְאַרְנוֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן: צִידוֹנָאֵי קָרַן
10 לְחֶרְמוֹן סְרְיוֹן וֶאֱמֹרָאֵי קָרַן לֵהּ טוּר תַּלְגָּא: כֹּל קִרְוֵי מֵישְׁרָא וְכָל
גִּלְעָד וְכָל מַתְנָן עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן:
11 אֲרֵי לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא

1/2 הכתנו. ונפן ונעל, כל צד צפון הוא. עֲלִיָּה· אל תירא אתו, ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו, אלא מתירא היה משה שלא תעמוד לו זכות
4 ששמש לאברהם, שנאמר ויבא הפליט (בראשית י"ד), והוא עוג. חבל ארגב, מתרגמינן בית פלך תרכונא. וראיתי תרגום ירושלמי במגלת אסתר קורא לפלטין תרכונין, למדתי אבל ארגוב הפרכיא (ὑπαρχία, ἐπαρχία,) היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה. וכן את הארגוב דמלכים (ב' ט"ו), אצל היכל מלך הרגו פקח בן רמליהו. למנחם למדתי שכך
5 נקראת שם ההפרכיא. מערי הפרזי, פרוזות ופתוחות בלא חומה, וכן פרזות
6/8 תשב ירושלים (זכריה ב'). החרם, לשון הווה, הלוך וכלות. מיד, מרשות.
9 צידנים יקראו לחרמון וגו'; ובמקום אחר הוא אומר עד הר שיאון הוא חרמון (דברים ד'), הרי לו ארבעה שמות; למה הוצרכו להכתב? להגיד שבח ארץ ישראל, שהיו ארבע מלכיות מתפארות בכך, זו אומרת על שמי יקרא, וזו אומרת על שמי יקרא. שניר, הוא שלג בלשון אשכנז (שנעע)
11 ובלשון כנען. מיתר הרפאים, שהרגו אמרפל וחבריו בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר ויבא הפליט (בראשית י"ד), וזהו עוג.

הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע
אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃ וְאֶת־ 12
הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־
נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרֻאוּבֵנִי וְלַגָּדִי׃
וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט 13
הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ
רְפָאִים׃ יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־ 14
גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־
שביעי הַבָּשָׁן חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃* וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־ 15
הַגִּלְעָד׃ וְלָרֻאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל 16
אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃
וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח 17
תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה׃ וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא 18
לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
בְּנֵי־חָיִל׃ רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה 19
מפטיר רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃* עַד אֲשֶׁר־ 20
יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם
אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי 21
בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה

באמת איש, כאמת עוג. ואת הארץ הזאת, האמורה למעלה, מנחל 12
ארנן עד הר חרמון. ירשנו בעת ההיא, מערער אשר על נחל ארנן,
איכו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו, על נתתי לראובני ולגדי; אבל

דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע אַמִּין אֻרְכַּהּ וְאַרְבַּע אַמִּין
12 פְּתָיַהּ בְּאַמַּת מְלַךְ׃ וְיָת אַרְעָא הָדָא יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא מֵעֲרֹעֵר
דִּי עַל־נַחְלָא דְאַרְנֹן וּפַלְגּוּת טוּרָא דְגִלְעָד וְקִרְווֹהִי יְהָבִית לְשִׁבְטָא
13 דִרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד׃ וּשְׁאָר גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן מַלְכוּתָא דְעוֹג יְהָבִית
לְפַלְגּוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה כֹּל בֵּית־פֶּלֶךְ טְרָכוֹנָא לְכָל־מַתְנָן הַהוּא
14 מִתְקְרֵי אַרְעָא גִבָּרַיָּא׃ יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת־כָּל־בֵּית־פֶּלֶךְ
טְרָכוֹנָא עַד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפִּקִירוֹס וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵהּ יָת
15 16 מַתְנָן כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין׃ וּלְמָכִיר יְהָבִית יָת־גִּלְעָד׃ וּלְשִׁבְטָא
דִרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהָבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחְלָא דְאַרְנֹן גּוֹ נַחְלָא
17 וּתְחוּם וְעַד יוּבְקָא דְנַחְלָא תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן׃ וּמֵישְׁרָא וְיַרְדְּנָא וּתְחוּמֵהּ
מִגְּנּוֹסַר וְעַד יַמָּא דְמֵישְׁרָא יַמָּא דְמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מְרָמָתָא
18 מַדִּינְחָא׃ וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת
אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין תַּעְבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל
19 מְזָרְזֵי חֵילָא׃ לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יְדַעְנָא אֲרֵי־בְעִיר סַגִּי
20 לְכוֹן יָתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן דִּי יְהָבִית לְכוֹן׃ עַד דִּי־יְנִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן
כְּוָתְכוֹן וְיֵירְתוּן אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְהוֹן בְּעִבְרָא
21 דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירֻתְּתֵהּ דִּי יְהָבִית לְכוֹן׃ וְיָת־יְהוֹשֻׁעַ פַּקֵּדִית
בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר עֵינָךְ חָזְאָה יָת כָּל־דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין

13 לענין ירושה עד הר חרמון היה. ההוא יקרא ארץ רפאים, היא אותה
16 שנתתי לאברהם. תוך הנחל וגבל, כל הנחל ועוד מעבר לשפתו, כלומר עד
17 ועד בכלל ויותר מכאן. כנרת מעבר הירדן המערבי היה, ונחלת בני גד
מעבר הירדן מזרחה, ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדם ועוד מעבר לשפתו עד
18 כנרת, וזהו שנאמר והירדן וגבל, הירדן ומעבר לו. ואצו אתכם, לבני ראובן
וגד היה מדבר. לפני אחיכם, הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי
שהיו גבורים, ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר וטרף זרוע אף קדקד (דברים ל״ג).

22 לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃ לֹא תִּירָאוּם כִּי
23 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם׃ ס וָאֶתְחַנַּן
24 אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ
לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר
מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃
25 אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר
26 הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי
לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־
27 תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃ עֲלֵה ׀ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה
וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ
28 כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ
וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל
29 אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל
בֵּית פְּעוֹר׃ פ

ד 1 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם
2 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ לֹא
תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ

23 ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש
להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת
חנם; לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון (שמות ל"ג) אמר לו בל' ואתחנן.
(ד"א) זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה — כדאיתא בספרי. בעת ההיא,
לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דִּמִּיתִי שמא הותר הנדר. לאמר, זה אחד
משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה
24 שאלתי אם לאו! ה' אלהים, רחום בדין. אתה החלות להראות את עבדך
פֶּתַח, להיות עומד ומתפלל אף על פי שנגזרה גזרה; אמר לו ממך למדתי,
שאמרת לי ועתה הניחה לי (שמות ל"ב), וכי תופס הייתי בך? אלא לפתוח
פתח שֶׁבִּי היה תלוי להתפלל עליהם. כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו.
את גדלך, זו מדת טובך, וכן הוא אומר ועתה יגדל נא כח ה' (במדבר י"ד).

22 מלכיא האלין כן יעבד יי לכל מלכותא די את עבר לתמן: לא
תדחלון מנהון ארי יי אלהכון מימרה יגיח לכון:
23 וצליתי קדם־יי בעדנא ההיא למימר: יי אלהים את שריתא
24
לאחזאה ית־עבדך ית־רבותך וית ידך תקפתא די את הוא אלהא
25 דשכנתך בשמיא מלעלא ושליט בארעא ולית דיעבד כעובדיך
26 וכגבורתך: אעבר־כען ואחזי ית־ארעא טבתא די בעברא דירדנא
טורא טבא הדין ובית מקדשא: והוא רגז מן־קדם־יי עלי בדילכון
27 ולא קביל מני ואמר יי לי סגי לך לא תוסף למללא קדמי עוד
בפתגמא הדין: סק לריש רמתא וזקוף עינך למערבא ולצפונא
28 ולדרומא ולמדינחא וחזי בעינך ארי לא תעבר ית ירדנא הדין:
29 ופקד ית־יהושע ותקפהי ואלמהי ארי הוא יעבר קדם עמא הדין
ד 1 והוא יחסן יתהון ית־ארעא די תחזי: ויתבנא בחילתא לקבל בית
2 פעור: וכען ישראל שמע לקימיא ולדיניא די אנא מאלף יתכון
למעבד בדיל דתיחון ותיתון ותירתון ית־ארעא די יי אלהא
דאבהתכון יהב לכון: לא תוספון על פתגמא די אנא מפקד יתכון

ואת ידך, זו ימינך, שהיא פשוטה לכל באי עולם. החזקה, שאתה כובש
ברחמים את מדת הדין החזקה. אשר מי אל וגו׳. אינך דומה למלך בשר
ודם שיש לו יועצים וסנקתדרין הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על
מדותיו; אתה אין מי ימחה בידך אם תמחול לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו
אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב ראה החלותי
25 תת לפניך (דברים ב׳), הראני מלחמת שלשים ואחד מלכים! אעברה נא,
אין נא אלא לשון בקשה. ההר הטוב הזה, זו ירושלים. והלבנן, זה בית
26 המקדש. ויתעבר ה׳, נתמלא חימה. למענכם, אתם גרמתם לי; וכן הוא
אומר ויקציפו על מי מריבה, וירע למשה בעבורם (תהלים ק״ו). רב לך,
שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן מפציר. ד״א רב לך הרבה
27 מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך. וראה בעיניך, בקשת ממני ואראה
את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה, שנאמר ויראהו ה׳ את כל הארץ
28 (לקמן ל״ד). וצו את יהושע, על הטרחות ועל המשאות ועל המריבות.
וחזקהו ואמצהו, בדבריך, שלא ירך לבו לומר כשם שנענש רבי עליהם כך
סופי להענש עליהם; מבטיחו אני כי הוא יעבר והוא ינחיל. כי הוא יעבר,
אם יעבור לפניהם ינחלו ואם לאו לא ינחלו; וכן אתה מוצא כששלח מן העם
אל העי והוא ישב, ויכו מהם אנשי העי וגו׳, וכיון שנפל על פניו אמר לו
קום לך (יהושע ז׳), קום לך כתיב; אתה הוא העומד במקומך ומשלח את
בני למלחמה! למה זה אתה נופל על פניך? לא כך אמרתי למשה רבך,
29 אם הוא עובר עוברין ואם לאו לא עוברין. ונשב בגיא וגו׳, ונצמדתם לע״ז;
ואף על פי כן ועתה ישראל שמע אל החקים, והכל מחול לך; ואני לא
2 זכיתי להמחל לי. לא תספו, כגון חמש פרשיות בתפלין, חמשת מינין בלולב,

מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי
3 מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר
4 הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה
5 אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ רְאֵה ׀ לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב
6 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם
וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים
אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־
7 חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ
אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃
8 וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל
9 הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ רַק
הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם
10 לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ׃ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם
אֶת־דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
11 הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃ וַתִּקְרְבוּן
וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם
12 חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל
דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃
13 וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת

וחמש ציציות; וכן ולא תגרעו. ושמרתם, זו משנה. ועשיתם, כמשמעו. כי 6
היא חכמתכם ובינתכם וגו', בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים.

וְלָא תִמְנְעוּן מִנֵּהּ לְמִטַּר יָת־פִּקּוֹדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא מְפַקֵּד
3 יָתְכוֹן: עֵינֵיכוֹן חֲזָן יָת דִּי־עֲבַד יְיָ בְּבַעַל פְּעוֹר אֲרֵי כָּל־גַּבְרָא דִּי
4 אֲזַל בָּתַר בַּעַל פְּעוֹר שֵׁיצְיֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִבֵּינָךְ: וְאַתּוּן דְּאַדְבֶּקְתּוּן
5 בְּדַחַלְתָּא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן קַיָּמִין כֻּלְּכוֹן יוֹמָא דֵין: חֲזוֹ׀ דְּאַלֵּפִית יָתְכוֹן
קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא כְּמָא־דִי פַקְדַנִי יְיָ אֱלָהָי לְמֶעְבַּד כֵּן בְּגוֹ אַרְעָא דִּי אַתּוּן
6 עָלְּלִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ: וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן אֲרֵי הִיא חָכְמַתְכוֹן
וְסוּכְלְתָנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיֵימְרוּן
7 לְחוֹד עַם־חַכִּים וְסוּכְלְתָן עַמָּא רַבָּא הָדֵין: אֲרֵי מָן־עַם רַב דִּי לֵהּ
אֱלָהָא קָרִיב לֵהּ לְקַבָּלָא צְלוֹתֵהּ בְּעִדַּן עַקְתֵהּ כַּייָ אֱלָהָנָא בְּכָל עִדָּן
8 דַּאֲנַחְנָא מְצַלַּיִן קֳדָמוֹהִי: וּמָן עַם רַב דִּי־לֵהּ קְיָמִין וְדִינִין קַשִּׁיטִין
9 כְּכֹל אוֹרַיְתָא הָדָא דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא־דֵין: לְחוֹד אִסְתַּמַּר
לָךְ וְטַר נַפְשָׁךְ לַחֲדָא דִּילְמָא־תִנְשֵׁי יָת פִּתְגָּמַיָּא דִּי חֲזוֹ עֵינָךְ וְדִילְמָא
10 יְעִדּוּן מִלִּבָּךְ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ וּתְהוֹדְעִנּוּן לִבְנָךְ וְלִבְנֵי בְנָךְ: יוֹמָא
דִּי קַמְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב כַּדְאָמַר יְיָ לִי כְּנוֹשׁ*) קֳדָמַי יָת
עַמָּא וְאַשְׁמְעִנּוּן יָת פִּתְגָּמָי דִּי יֵילְפוּן לְמִדְחַל קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא דִּי
11 אִנּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא וְיָת בְּנֵיהוֹן יַלְּפוּן: וּקְרֵבְתּוּן וְקַמְתּוּן בְּשִׁפּוֹלֵי
טוּרָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא עַד־צֵית שְׁמַיָּא חֲשׁוֹכָא עֲנָנָא וַאֲמִיטְתָא:
12 וּמַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן מִגּוֹ אֶשָּׁתָא קָל פִּתְגָּמִין אַתּוּן שָׁמְעִין וּדְמוּת
13 לֵיתֵיכוֹן חָזָן אֱלָהֵן קָלָא: וְחַוִּי לְכוֹן יָת קְיָמֵהּ דִּי פַקִּיד יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד

*) כרלה אַכְנֵשׁ· עיין לקמן ל״א י״ב, גם ויקרא ח׳ ג׳. אכן גם בכי״י כְּנוֹשׁ· היידנהיים.

9 חקים ומשפטים צדיקם, הגונים ומקובלים. רק השמר לך .... פן תשכח את הדברים, אז כאלו תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תֵּחָשְׁבוּ חכמים ונבונים,
10 ואם תְּעַוְּתוּ אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים. יום אשר עמדת, מוסב על מקרא שלמעלה ממנו, אשר ראו עיניך יום אשר עמדת .... בחרב, אשר ראית את הקולות ואת הלפידים. יְלַמְּדוּן, יֵלְפוּן לעצמם. יְלַמְּדוּן, יְאַלְּפוּן (יַלְּפוּן)

14 הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃ וְאֹתִי צִוָּה
יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה
15 לְרִשְׁתָּהּ׃ וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם
כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
16 פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל
17 תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה׃ תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ
18 תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם׃ תַּבְנִית כָּל־
רֹמֵשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת
19 לָאָרֶץ׃ וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ
וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
20 אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ וְאֶתְכֶם לָקַח
יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם לִהְיוֹת לוֹ
21 לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וַיהוָה הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם
וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ
22 הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ כִּי אָנֹכִי
מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים
23 וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־
תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם
וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
24 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃ פ
25 כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם

14/16 לאחרים. ואתי צוה ה׳ בעת ההיא ללמד אתכם, תורה שבעל פה. סמל, צורה.
ופן תשא עיניך, להסתכל בדבר ולתת לב לטעות אחריהם. אשר חלק.... 19

14 עֲשֶׂרֶת פִּתְגָּמִין וּכְתָבִנּוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא: וְיָתִי פַּקִּיד יְיָ
בְּעִדָּנָא הַהִיא לְאַלָּפָא יָתְכוֹן קְיָמִין וְדִינִין לְמֶעְבַּדְכוֹן יָתְהוֹן בְּאַרְעָא
15 דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ: וְתִסְתַּמְרוּן לַחֲדָא לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי
לָא חֲזֵיתוּן כָּל־דְּמוּת בְּיוֹמָא דִּי־מַלֵּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּחֹרֵב מִגּוֹ אֶשָּׁתָא:
16 דִּילְמָא תְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֶלֶם דְּמוּת כָּל־צוּרָא דְּמוּת דְּכַר אוֹ
17 נֻקְבָּא: דְּמוּת כָּל־בְּעִירָא דִּי בְאַרְעָא דְּמוּת כָּל־צִפַּר גַּדְפָא דִּי פָרַח
18 בַּאֲוִיר רְקִיעַ־שְׁמַיָּא: דְּמוּת כָּל רִחֲשָׁא דִּי בְאַרְעָא דְּמוּת כָּל נוּנֵי
19 דִּי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא: וְדִילְמָא תִזְקוֹף עֵינָךְ לִשְׁמַיָּא וְתֶחֱזֵי יָת־
שִׁמְשָׁא וְיָת־סִיהֲרָא וְיָת־כּוֹכְבַיָּא כֹּל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְתִטְעֵי וְתִסְגּוּד
לְהוֹן וְתִפְלְחִנּוּן דִּי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן לְכֹל עַמְמַיָּא תְּחוֹת כָּל־
20 שְׁמַיָּא: וְיָתְכוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחַלְתֵּהּ וְאַפֵּק יָתְכוֹן מִכּוּרָא דְּפַרְזְלָא
21 מִמִּצְרָיִם לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַמָּא אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין: וּמִן־קֳדָם־יְיָ הֲוָה־
רְגַז־עֲלַי עַל פִּתְגָּמֵיכוֹן וְקַיֵּים בְּדִיל־דְּלָא לְמֶעְבַּר יָת־יַרְדְּנָא וּבְדִיל־
22 דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא טָבָא*) דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחְסָנָא: אֲרֵי אֲנָא
מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא לֵית אֲנָא עָבַר יָת יַרְדְּנָא וְאַתּוּן עָבְרִין וְתֵירְתוּן
23 יָת אַרְעָא טָבָא*) הָדָא: אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא תִתְנְשׁוּן יָת־קְיָמָא
דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי גְזַר עִמְּכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֶלֶם דְּמוּת כֹּלָּא דִּי
24 פַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ: אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא אָכְלָא הוּא אֵל קַנָּא:
25 אֲרֵי תוֹלְדוּן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתִתְעַתְּקוּן בְּאַרְעָא וּתְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן

*) בכי״י טָבָא; ול״ע זה כשתבה, והדי הָדָא לשון נקבה. היידנהיים.

לכל העמים, להאיר להם. ד״א לאלהות, לא שנתן שלטנות אחריהם, אלא
החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם; וכן הוא אומר כי החליק אליו
20 בעיניו למצוא עונו לשנוא (תהלים ל״ו). כור, הוא כלי שמזקקין בו את הזהב.
21 22 התאנף, נתמלא רוגז. על דבריכם, על אודותיכם, על עסקיכם. כי אנכי
מת .... אינני עבר, מאחר שמת מהיכן יעבור? אלא אף עצמותי אינם
23 עוברים. תמונת כל, תמונת כל דבר. אשר צוך ה׳, אשר צוך שלא לעשות.
24 אל קנא, מקנא לנקום, אנפר״מנט (emportement, אייפֿער) בלע״ז,
25 מתחרה על רגזו להפרע מע״א. ונושנתם. רמז להם שיגלו ממנה לסוף תתנ״ב
שנה, כמנין ונושנתם, והוא הקדים והגלם לסוף תת״נ, והקדים שתי שנים
לונושנתם, כדי שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדון. וזהו שנאמר וישקוד ה׳

וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם 26
וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן
יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃ וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם 27
בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה
אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם 28
עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא
יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי 29
תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ 30
כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא 31
יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לָהֶם׃ כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ 32
לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ
וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר
הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃ הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים 33
מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃ אוֹ ׀ 34
הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת
וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים
גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֶיךָ׃ אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים 35
אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ׃ מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ 36

על הרעה ויביאה עלינו, כי צדיק ה' אלהינו (דניאל ט'), צדקה עשה עמנו
שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה. העידתי בכם, הנני מזמינם להיות 26

צְלֵם דְּמוּת כֹּלָּא וְתַעְבְּדוּן דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:
26 אַסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת־שְׁמַיָּא וְיָת־אַרְעָא אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן
בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא
27 תוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלַהּ אֲרֵי־אִשְׁתֵּיצָאָה תִּשְׁתֵּיצוּן: וִיבַדַּר יְיָ יָתְכוֹן בְּעַמְמַיָּא
28 וְתִשְׁתָּאֲרוּן עַם דְּמִנְיָן בְּעַמְמַיָּא דִּי יְדַבַּר יְיָ יָתְכוֹן לְתַמָּן: וְתִפְלְחוּן
תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי־טַעֲוָתָא עוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא דִּי לָא־
29 יֶחֱזוּן וְלָא שָׁמְעִין וְלָא אָכְלִין וְלָא מְרִיחִין: וְתִתְבַּע מִתַּמָּן דַּחֲלְתָא־
דַיְיָ אֱלָהָךְ וְתִשְׁכַּח אֲרֵי תִתְבְּעֵי מִן קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:
30 כַּד יֵעוֹק לָךְ וְיַשְׁכְּחֻנָּךְ כֹּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין בְּסוֹף יוֹמַיָּא וּתְתוּב
31 לְדַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ: אֲרֵי אֱלָהָא רַחֲמָנָא יְיָ אֱלָהָךְ
לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְחַבְּלִנָּךְ וְלָא יִתְנְשֵׁי יָת־קְיָמָא דַאֲבָהָתָךְ דִּי קַיֵּים
32 לְהוֹן: אֲרֵי שְׁאַל כְּעַן לְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי דַּהֲווֹ קֳדָמָךְ לְמִן־יוֹמָא דִּי
בְרָא יְיָ אָדָם עַל אַרְעָא וּלְמִסְּיָפֵי שְׁמַיָּא וְעַד־סְיָפֵי שְׁמַיָּא הַהֲוָה
33 כְּפִתְגָּמָא רַבָּא הָדֵין אוֹ הַאִשְׁתְּמַע כְּוָתֵהּ: הֲשָׁמַע עַמָּא קָל מֵימְרָא
34 דַיְיָ מְמַלֵּל מִגּוֹ אֶשָּׁתָא כְּמָא־דִי שְׁמַעְתְּ אַתְּ וְאִתְקַיָּם: אוֹ נִסִּין דִּי־
עֲבַד יְיָ לְאִתְגְּלָאָה לְמִפְרַק לֵהּ עַם מִגּוֹ עַם בְּנִסִּין בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין
35 וּבִקְרָבָא וּבִידָא תַקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמָא וּבְחֶזְוָנִין רַבְרְבִין כְּכֹל דִּי
36 עֲבַד לְכוֹן יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינָיךְ: אַתְּ אִתַּחֲזִיתָא לְמִדַּע אֲרֵי
יְיָ הוּא אֱלֹהִים לֵית עוֹד בַּר־מִנֵּהּ: מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמְעָךְ יָת־קָל־מֵימְרֵהּ

28 עדים שהתריתי ככם. ועבדתם שם אלהים, כתרגומו, מִשֶּׁאַתֶּם עובדים לעובדיהם
31 כאלו אתם עובדים להם. לא ירפך, מלהחזיק כך בידיו. ולשון לא ירפך ל׳
לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאליו; וכן אחזתיו
ולא אַרפנו (שיר ג׳), שלא נקוד אֶרפנו. כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל
ומתפעל, כמו הרפה לה (מלכים ב׳ ד׳), תן לה רפיון, הרף ממני (דברים ט׳),
32 התרפה ממני. לימים ראשנים, על ימים ראשונים. ולמקצה השמים, וגם
שאל לכל הנבראים אשר מקצה אל קצה. זהו פשוטו. ומדרשו, מלמד על קומתו
של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים, והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה.
34 הנהיה כדבר הגדול הזה, ומהו הדבר הגדול? השמע עם וגו׳. הנסה
אלהים, הכי עשה נסים שום אלוה, לבא לקחת לו גוי וגו׳. כל הה״ן הללו
תמיהות הן, לכך נקודות הן בחטף פתח, הֲנִהְיָה, הֲנִשְׁמַע, הֲנִסָּה, הֲשָׁמַע· במסת,
על ידי נסיונות גבורותיו, כגון התפאר עלי (שמות ח׳), אם תוכל לעשות
כן, הרי זה נסיון. באתת, בסמנין להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון מה
זה בידך (שמות ד׳). ובמופתים, הם נפלאות, שהביא עליהם מכות מופלאות.
35 ובמלחמה, ביד, שנאמר כי ה׳ נלחם להם (שמות י״ד). הָרְאֵתָ׳ כתרגומו,
אתחזיתא. כשנתן הקב״ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע
את העליונים כך קרע את התחתונים וְרָאוּ שהוא יחידי, לכך נאמר אתה

וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ 37
אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃ לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם 38
גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־
אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־ 39
לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו 40
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ
וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ פ שלישי.

אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה 41
שָׁמֶשׁ׃ לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־ 42
דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת
מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃ אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר 43
לָראוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן
לַמְנַשִּׁי׃ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ 44
אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה 45
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא 46
מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃
וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ ׀ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי 47
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ׃ מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר 48
עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃ וְכָל־ 49

הָרְאֵתָ לָדַעַת. ותחת כי אהב, וכל זה תחת אשר אהב. ויוצאך בפניו, כאדם 37
המנהיג בנו לפניו, שנאמר ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל

לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא אַחְזְיָךְ יָת אֶשָּׁתֵהּ רַבְּתָא וּפִתְגָּמוֹהִי שְׁמַעְתָּ
37 מִגּוֹ אֶשָּׁתָא׃ וְחָלָף אֲרֵי רְחִים יָת אֲבָהָתָךְ וְאִתְרְעֵי בִּבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי
38 וְאַפְּקָךְ בְּמֵימְרֵהּ בְּחֵילֵהּ רַבָּא מִמִּצְרָיִם׃ לְתָרָכָא עַמְמִין רַבְרְבִין
וְתַקִּיפִין מִנָּךְ מִן־קֳדָמָךְ לְאָעָלוּתָךְ לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן אַחְסָנָא
39 כְּיוֹמָא הָדֵין׃ וְתִדַּע יוֹמָא־דֵין וּתְתוּב לְלִבָּךְ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהָא
דִּשְׁכִנְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְּרַע לֵית עוֹד׃
40 וְתִטַּר יָת־קְיָמוֹהִי וְיָת־פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא־דֵין דִּי יֵיטַב
לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ
41 יָהֵב לָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃ בְּכֵן יַפְרֵשׁ מֹשֶׁה תְּלָת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא
42 מִדְנַח שִׁמְשָׁא׃ לְמֵעֲרוֹק תַּמָּן קָטוֹלָא דִּי יִקְטוֹל יָת חַבְרֵהּ בְּלָא
מַנְדְּעֵי וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְיֵעֲרוֹק לְחַד מִן קִרְוַיָּא
43 הָאִלֵּין וְיִתְקַיַּם׃ יָת בֶּצֶר בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא מֵישְׁרָא לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן
וְיָת רָאמוֹת בְּגִלְעָד לְשִׁבְטָא דְגָד וְיָת גּוֹלָן בְּמַתְנָן לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה׃
44 45 וְדָא אוֹרַיְתָא דִּי־סַדַּר מֹשֶׁה קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אִלֵּין סָהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא
46 וְדִינַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃ בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא בְּחֵילָתָא לְקָבֵל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְעָא דְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה
דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן דִּי מְחָא מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃
47 וִירִיתוּ יָת־אַרְעֵהּ וְיָת־אַרְעָא דְעוֹג מַלְכָּא־דְמַתְנָן תְּרֵין מַלְכֵי
48 אֱמֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִדְנַח שִׁמְשָׁא׃ מֵעֲרֹעֵר דִּי־עַל־כֵּיף־
49 נַחֲלָא דְאַרְנוֹן וְעַד טוּרָא דְשִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃ וְכָל־מֵישְׁרָא עִבְרָא

וילך מאחריהם (שמות י״ד). דבר אחר ויוצאך בפניו, כפני אבותיו, כמו שנאמר
נגד אבותם עשה פלא (תהלים ע״ח). ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד,
38 שהרי כתבם בלשון יחיד, ויבחר בזרעו אחריו. ממך מפניך, פרסהו ודרשהו
להוריש מפניך גוים גדולים ועצמים ממך. כיום הזה, כאשר אתה רואה
41 היום. אז יבדיל משה, נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם; ואף על פי שאינם
קולטות עד שֶׁיִּבָּדְלוּ אותן שבארץ כנען, אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה!
בעבר הירדן מזרחה שמש, באותו עבר שבמזרחו של ירדן. מזרחה שמש,
לפי שהוא דבוק נקודה ר׳ בחטף, מזרח של שמש, מקום זריחת השמש.
44 45 וזאת התורה, זו שהוא עתיד לְסַדֵּר אחר פרשה זו. אלה העדת ... אשר
47 דבר, הם הם אשר דבר באתם ממצרים דבר להם בערבות מואב אשר
בעבר הירדן שהוא במזרח, שהעבר השני היה במערב, חזר ושנה להם.

הָֽעֲרָבָה עֵ֤בֶר הַיַּרְדֵּן֙ מִזְרָ֔חָה וְעַ֖ד יָ֣ם הָעֲרָבָ֑ה תַּ֖חַת
אַשְׁדֹּ֥ת הַפִּסְגָּֽה׃ פ רביעי
1 וַיִּקְרָ֣א מֹשֶׁה֮ אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל֒ וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֗ם שְׁמַ֤ע ה
יִשְׂרָאֵל֙ אֶת־הַֽחֻקִּ֣ים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֧ר אָנֹכִ֛י דֹּבֵ֥ר
בְּאָזְנֵיכֶ֖ם הַיּ֑וֹם וּלְמַדְתֶּ֣ם אֹתָ֔ם וּשְׁמַרְתֶּ֖ם לַעֲשֹׂתָֽם׃
2 3 יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֗ינוּ כָּרַ֥ת עִמָּ֛נוּ בְּרִ֖ית בְּחֹרֵֽב׃ לֹ֣א אֶת־אֲבֹתֵ֔ינוּ
כָּרַ֥ת יְהוָ֖ה אֶת־הַבְּרִ֣ית הַזֹּ֑את כִּ֣י אִתָּ֔נוּ אֲנַ֨חְנוּ אֵ֥לֶּה פֹ֛ה
4 הַיּ֖וֹם כֻּלָּ֥נוּ חַיִּֽים׃ פָּנִ֣ים ׀ בְּפָנִ֗ים דִּבֶּ֨ר יְהוָ֧ה עִמָּכֶ֛ם בָּהָ֖ר
5 מִתּ֥וֹךְ הָאֵֽשׁ׃ אָנֹכִ֞י עֹמֵ֤ד בֵּין־יְהוָה֙ וּבֵ֣ינֵיכֶ֔ם בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא
לְהַגִּ֥יד לָכֶ֖ם אֶת־דְּבַ֣ר יְהוָ֑ה כִּ֤י יְרֵאתֶם֙ מִפְּנֵ֣י הָאֵ֔שׁ
6 וְלֹֽא־עֲלִיתֶ֥ם בָּהָ֖ר לֵאמֹֽר׃ ס אָנֹכִ֖י יְהוָ֣ה
אֱלֹהֶ֑יךָ אֲשֶׁ֧ר הוֹצֵאתִ֛יךָ מֵאֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם מִבֵּ֣ית עֲבָדִֽים׃
7 8 לֹֽא־יִהְיֶ֥ה לְךָ֛ אֱלֹהִ֥ים אֲחֵרִ֖ים עַל־פָּנָֽי׃ לֹֽא־תַעֲשֶׂה־לְךָ֥
פֶ֙סֶל֙ ׀ כָּל־תְּמוּנָ֔ה אֲשֶׁ֤ר בַּשָּׁמַ֙יִם֙ ׀ מִמַּ֔עַל וַֽאֲשֶׁ֥ר בָּאָ֖רֶץ
9 מִתָּ֑חַת וַאֲשֶׁ֥ר בַּמַּ֖יִם ׀ מִתַּ֥חַת לָאָֽרֶץ׃ לֹֽא־תִשְׁתַּחֲוֶ֥ה לָהֶ֖ם
וְלֹ֣א תָעָבְדֵ֑ם כִּ֣י אָנֹכִ֞י יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ אֵ֣ל קַנָּ֔א פֹּ֠קֵד עֲוֺ֨ן
10 אָב֧וֹת עַל־בָּנִ֛ים וְעַל־שִׁלֵּשִׁ֥ים וְעַל־רִבֵּעִ֖ים לְשֹׂנְאָֽי׃ וְעֹ֤שֶׂה
ל' בטעם
11 חֶ֙סֶד֙ לַאֲלָפִ֔ים לְאֹהֲבַ֖י וּלְשֹׁמְרֵ֥י מִצְוֺתָֽו׃ ס לֹ֥א
תִשָּׂ֛א אֶת־שֵֽׁם־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ לַשָּׁ֑וְא כִּ֣י לֹ֤א יְנַקֶּה֙ יְהוָ֔ה
12 אֵ֛ת אֲשֶׁר־יִשָּׂ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ לַשָּֽׁוְא׃ ס שָׁמ֛וֹר אֶת־
13 י֥וֹם הַשַּׁבָּ֖ת לְקַדְּשׁ֑וֹ כַּאֲשֶׁ֥ר צִוְּךָ֖ ׀ יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ שֵׁ֤שֶׁת
14 יָמִים֙ תַּעֲבֹ֔ד וְעָשִׂ֖יתָ כָּל־מְלַאכְתֶּֽךָ׃ וְיוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י שַׁבָּ֖ת ׀
לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לֹ֣א תַעֲשֶׂ֣ה כָל־מְלָאכָ֡ה אַתָּ֣ה ׀ וּבִנְךָ־

3 לא את אבתינו לבד כרת ה' .... כי אתנו .... פנים בפנים. אמר רבי ברכיה
כך אמר משה: אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה

ה
1 דְּיַרְדְּנָא לְמָדִינְחָא וְעַד יַמָּא דְמֵישְׁרָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מְרָמָתָא: וּקְרָא
מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יָת־קְיָמַיָּא וְיָת־דִּינַיָּא
דִּי־אֲנָא מְמַלֵּל קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין וְתַלְּפוּן*) יָתְהוֹן וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּדְהוֹן:
2 3 יְיָ אֱלָהָנָא גְּזַר עִמָּנָא קְיָם בְּחֹרֵב: לָא עִם־אֲבָהָתָנָא גְּזַר יְיָ יָת קְיָמָא
4 הָדָא אֱלָהֵן עִמָּנָא אֲנַחְנָא אִלֵּין הָכָא יוֹמָא־דֵין כֻּלָּנָא קַיָּמִין: מַמְלָל
5 עִם מַמְלָל מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אִשָּׁתָא: אֲנָא הֲוֵיתִי־קָאֵם
בֵּין־מֵימְרָא־דַייָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְחַוָּאָה לְכוֹן יָת־פִּתְגָּמָא דַייָ
6 אֲרֵי דְחֶלְתּוּן מִקֳּדָם אִשָּׁתָא וְלָא סְלֶקְתּוּן בְּטוּרָא לְמֵימַר: אֲנָא יְיָ
7 אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא: לָא יְהֵי לָךְ
8 אֱלָהּ אָחֳרָן בַּר־מִנִּי: לָא תַעְבֵּד לָךְ צֶלֶם כָּל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא
9 וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא: לָא תִסְגּוּד לְהוֹן וְלָא
תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין
מָרָדִין עַל דָּר תְּלִיתַי וְעַל דָּר רְבִיעַי לְסָנְאַי כַּד מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא
10 לְמֶחֱטֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן: וְעָבֵד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרָחֲמַי וּלְנָטְרֵי
11 פִקּוֹדָי: לָא תֵימֵי יָת שְׁמָא דַייָ אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דִּי
12 יֵימֵי בִשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא: טַר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ כְּמָא־דִי
13 14 פַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ: שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִידְתָּךְ: וְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עֲבִידָא אַתְּ וּבְרָךְ

*) גם בכי"י כן. ותימה, שהיה לו לתרגם וְתַלְּפוּן, בבנין הקל.

היידנהיים.

5 בין המוכר ללוקח, הרי הלוקח עצמו מדבר עמכם! לאמר, מוסב על דבר ה׳ עמכם בהר מתוך האש, לאמר אנכי ה׳ וגו׳, ואנכי עמד בין ה׳ וביניכם.
7 על פני, בכל מקום אשר אני שם, וזהו כל העולם. דבר אחר כל זמן שאני
12 קיים. עשרת הדברות כבר פרשתים. שמור, ובראשונות הוא אומר זכור; שניהם בדבור אחד ונתנה אחת נאמרו ונשמעה אחת נשמעו. כאשר צוך, קודם מתן

וּבִתֶּ֜ךָ וְעַבְדְּךָֽ־וַאֲמָתֶ֗ךָ וְשׁוֹרְךָ֨ וַחֲמֹֽרְךָ֜ וְכָל־בְּהֶמְתֶּ֗ךָ וְגֵֽרְךָ֙
15 אֲשֶׁ֣ר בִּשְׁעָרֶ֔יךָ לְמַ֗עַן יָנ֛וּחַ עַבְדְּךָ֥ וַאֲמָתְךָ֖ כָּמֽוֹךָ׃ וְזָכַרְתָּ֗
כִּי־עֶ֤בֶד הָיִ֙יתָ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם וַיֹּצִאֲךָ֨ יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ מִשָּׁ֔ם
בְּיָ֥ד חֲזָקָ֖ה וּבִזְרֹ֣עַ נְטוּיָ֑ה עַל־כֵּ֗ן צִוְּךָ֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לַעֲשׂ֖וֹת
16 אֶת־י֥וֹם הַשַּׁבָּֽת׃ ס כַּבֵּ֤ד אֶת־אָבִ֙יךָ֙ וְאֶת־אִמֶּ֔ךָ
כַּאֲשֶׁ֥ר צִוְּךָ֖ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לְמַ֣עַן ׀ יַאֲרִיכֻ֣ן יָמֶ֗יךָ וּלְמַ֙עַן֙
יִ֣יטַב לָ֔ךְ עַ֚ל הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֥ן
17 לָֽךְ׃ ס לֹ֖א תִּֿרְצָֽח׃ ס וְלֹ֖א תִּֿנְאָֽף׃ ס וְלֹ֖א
18 תִּֿגְנֹֽב׃ ס וְלֹא־תַעֲנֶ֥ה בְרֵעֲךָ֖ עֵ֥ד שָֽׁוְא׃ ס וְלֹ֥א
תַחְמֹ֖ד אֵ֣שֶׁת רֵעֶ֑ךָ ס וְלֹ֨א תִתְאַוֶּ֜ה בֵּ֣ית
רֵעֶ֗ךָ שָׂדֵ֜הוּ וְעַבְדּ֤וֹ וַאֲמָתוֹ֙ שׁוֹר֣וֹ וַחֲמֹר֔וֹ וְכֹ֖ל אֲשֶׁ֥ר
19 לְרֵעֶֽךָ׃ ס חמישי אֶת־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֗לֶּה דִּבֶּ֨ר
יְהוָ֜ה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶ֗ם בָּהָ֗ר מִתּ֛וֹךְ הָאֵ֥שׁ הֶעָנָ֖ן וְהָעֲרָפֶ֑ל
ק֥וֹל גָּד֖וֹל וְלֹ֣א יָסָ֑ף וַיִּכְתְּבֵ֗ם עַל־שְׁנֵי֙ לֻחֹ֣ת אֲבָנִ֔ים
20 וַיִּתְּנֵ֖ם אֵלָֽי׃ וַיְהִ֗י כְּשָׁמְעֲכֶ֤ם אֶת־הַקּוֹל֙ מִתּ֣וֹךְ הַחֹ֔שֶׁךְ
וְהָהָ֖ר בֹּעֵ֣ר בָּאֵ֑שׁ וַתִּקְרְב֣וּן אֵלַ֔י כָּל־רָאשֵׁ֥י שִׁבְטֵיכֶ֖ם
21 וְזִקְנֵיכֶֽם׃ וַתֹּאמְר֗וּ הֵ֣ן הֶרְאָ֜נוּ יְהוָ֤ה אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ אֶת־כְּבֹד֣וֹ
וְאֶת־גָּדְל֔וֹ וְאֶת־קֹל֥וֹ שָׁמַ֖עְנוּ מִתּ֣וֹךְ הָאֵ֑שׁ הַיּ֤וֹם הַזֶּה֙
22 רָאִ֔ינוּ כִּֽי־יְדַבֵּ֧ר אֱלֹהִ֛ים אֶת־הָאָדָ֖ם וָחָֽי׃ וְעַתָּה֙ לָ֣מָּה
נָמ֔וּת כִּ֥י תֹֽאכְלֵ֔נוּ הָאֵ֥שׁ הַגְּדֹלָ֖ה הַזֹּ֑את אִם־יֹסְפִ֣ים ׀
23 אֲנַ֗חְנוּ לִ֠שְׁמֹעַ אֶת־ק֨וֹל יְהוָ֧ה אֱלֹהֵ֛ינוּ ע֖וֹד וָמָֽתְנוּ׃ כִּ֣י
מִ֣י כָל־בָּשָׂ֡ר אֲשֶׁ֣ר שָׁמַ֣ע ק֩וֹל֩ אֱלֹהִ֨ים חַיִּ֜ים מְדַבֵּ֧ר
24 מִתּוֹךְ־הָאֵ֛שׁ כָּמֹ֖נוּ וַיֶּֽחִי׃ קְרַ֤ב אַתָּה֙ וּֽשֲׁמָ֔ע אֵ֚ת כָּל־

15 תורה, במרה. וזכרת כי עבד היית וגו', על מנת כן פדאך שתהיה לו עבד
16 ותשמור מצותיו. כאשר צוך, אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה, שנאמר שם שם לו

ובְרתך ועבדך ואמתך ותורך וחמרך וכל בעירך וגיורך די בקרוך
15 בדיל די ינוח עבדך ואמתך כותך: ותדכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ואפקך יי אלהך מתמן בידא תקיפא ובדרעא
16 מרמא על כן פקדך יי אלהך למעבד ית יומא דשבתא: יקר ית
אבוך וית אמך כמא־די פקדך יי אלהך בדיל דיורכון יומיך ובדיל
17 דיוטב לך על ארעא דיי אלהך יהב לך: לא תקטול נפש: ולא
תגוף: ולא תגנוב (נפשא): ולא תסהד בחברך סהדותא דשקרא:
18 ולא תחמד אתת חברך ולא תרוג בית חברך חקלה ועבדה
19 ואמתה תורה וחמרה וכל די לחברך: ית פתגמיא האלין מליל יי
עם כל קהלכון בטורא מגו אשתא עננא ואמיטתא קל רב ולא
20 פסק וכתבנון על תרין לוחי אבניא ויהבנון לי: והוה כד־שמעכון
ית קלא מגו חשוכא וטורא בער באשתא וקרבתון לותי כל רישי
21 שבטיכון וסביכון: ואמרתון הא אחזיננא יי אלהנא ית יקרה וית
רבותה וית־קל־מימרה שמענא מגו אשתא יומא הדין חזינא ארי
22 ימלל יי עם אנשא ויתקים: וכען למא נמות ארי תיכלננא
אשתא רבתא הדא אם מוספין אנחנא למשמע ית־קל מימרא דיי
23 אלהנא עוד ומיתין אנחנא: ארי מן כל־בשרא די שמע קל מימרא־
24 דיי קימא ממלל מגו אשתא כותנא ואתקים: קרב את ושמע

17 18 חק ומשפט (שמות ט"ו). ולא תנאף, אין לשון ניאוף אלא באשת איש. ולא
תתאוה, לא תרוג; אף הוא לשון חמדה, כמו נחמד למראה (בראשית ב'),
19 דמתרגמינן דמרגג למחזי. ולא יסף, מתרגמינן ולא פסק, כי קולו חזק וקיים
24 לעולם. ד"א ולא יסף, לא הוסיף להראות באותו פומבי. ואת תדבר אלינו;
התשתם את כחי כנקבה*), שנצטערתי עליכם ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם

*) ואת תדבר אלינו, התשתם את כחי כנקבה וכו'. כבר הערותי על ענין הזה בפ' בהעלותך (י"א ט"ו) בפסוק ואם ככה אַתְּ עושה לי. ע"ש. וכאן ודאי יותר ראוי לשום לב על שנוי הלשון, שהרי התחילו לדבר עם משה בלשון זכר, קרב אַתָּה ושמע. ובתוך כדי דבור הפכו לשונם מלשון זכר אל לשון נקבה ואמרו וְאַתְּ תדבר; ואין לייחס זה לא לסכלות ולא להתרשלות בלשון, ואפילו תימא, מכל מקום בלתי טהור הוא שלא דקדקו בלשונם, אם כן יקשה על משה לאיזה צורך תפס בלשונם ממש לשון עלגים ולא תקן אותו על המנהג? אכן האמת שהם בחרו בלשון זה להיותו סובל כוונות שתים, הנגליה והנסתרת. והנגליה היא שיהיה משה ממוצע ביניהם לבין אלהיהם, לשמוע דברי ה' ולהשיבם אליהם, ויהיה הוא בדמות הנקבה, המקבלת תחלה ואח"כ ממלטת; וזה טעם וְאַתְּ (נקבה) תדבר אלינו; ואולם הכוונה הנסתרת היתה שאינם חפצים בקול ה' בכח, אבל רצונם שיהיו הדברים נשמעים אליהם בנחת, בקול רך ונעים וחלש כקול אשה. וזה טעם קרב אַתָּה (זכר) ושמע, כלומר בקריבה לשמוע תהא ודיו כגבור עריץ, ואולם וְאַתְּ (נקבה) תדבר אלינו, כלומר בדברך אלינו תהא כאשת חן בקול רך ערב

אֲשֶׁ֥ר יֹאמַ֖ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ וְאַ֣תְּ ׀ תְּדַבֵּ֣ר אֵלֵ֗ינוּ אֵת֩ כָּל־
25 אֲשֶׁ֨ר יְדַבֵּ֜ר יְהוָ֧ה אֱלֹהֵ֛ינוּ אֵלֶ֖יךָ וְשָׁמַ֥עְנוּ וְעָשִֽׂינוּ׃ וַיִּשְׁמַ֤ע
יְהוָה֙ אֶת־ק֣וֹל דִּבְרֵיכֶ֔ם בְּדַבֶּרְכֶ֖ם אֵלָ֑י וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֵלַ֗י
שָׁ֠מַעְתִּי אֶת־ק֨וֹל דִּבְרֵ֜י הָעָ֤ם הַזֶּה֙ אֲשֶׁ֣ר דִּבְּר֣וּ אֵלֶ֔יךָ
26 הֵיטִ֖יבוּ כָּל־אֲשֶׁ֥ר דִּבֵּֽרוּ׃ מִֽי־יִתֵּ֡ן וְהָיָה֩ לְבָבָ֨ם זֶ֜ה לָהֶ֗ם
לְיִרְאָ֥ה אֹתִ֛י וְלִשְׁמֹ֥ר אֶת־כָּל־מִצְוֺתַ֖י כָּל־הַיָּמִ֑ים לְמַ֨עַן
27 יִיטַ֥ב לָהֶ֛ם וְלִבְנֵיהֶ֖ם לְעֹלָֽם׃ לֵ֖ךְ אֱמֹ֣ר לָהֶ֑ם שׁ֥וּבוּ לָכֶ֖ם
28 לְאָהֳלֵיכֶֽם׃ וְאַתָּ֗ה פֹּה֮ עֲמֹ֣ד עִמָּדִי֒ וַאֲדַבְּרָ֣ה אֵלֶ֗יךָ אֵ֤ת
כָּל־הַמִּצְוָה֙ וְהַחֻקִּ֣ים וְהַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר תְּלַמְּדֵ֑ם וְעָשׂ֣וּ
29 בָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֧ר אָנֹכִ֛י נֹתֵ֥ן לָהֶ֖ם לְרִשְׁתָּֽהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּ֣ם
לַעֲשׂ֔וֹת כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֛ה יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם אֶתְכֶ֑ם לֹ֥א תָסֻ֖רוּ
30 יָמִ֥ין וּשְׂמֹֽאל׃ בְּכָל־הַדֶּ֗רֶךְ אֲשֶׁ֨ר צִוָּ֜ה יְהוָ֧ה אֱלֹהֵיכֶ֛ם
אֶתְכֶ֖ם תֵּלֵ֑כוּ לְמַ֤עַן תִּֽחְיוּן֙ וְט֣וֹב לָכֶ֔ם וְהַאֲרַכְתֶּ֣ם יָמִ֔ים
1 בָּאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר תִּֽירָשֽׁוּן׃ וְזֹ֣את הַמִּצְוָ֗ה הַחֻקִּים֙ וְהַמִּשְׁפָּטִ֔ים
אֲשֶׁ֥ר צִוָּ֛ה יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם לְלַמֵּ֣ד אֶתְכֶ֑ם לַעֲשׂ֣וֹת בָּאָ֔רֶץ
2 אֲשֶׁ֥ר אַתֶּ֛ם עֹבְרִ֥ים שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ לְמַ֨עַן תִּירָ֜א אֶת־
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ לִ֠שְׁמֹר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָ֣יו וּמִצְוֺתָיו֮ אֲשֶׁ֣ר אָנֹכִ֣י
מְצַוֶּ֒ךָ֒ אַתָּה֙ וּבִנְךָ֣ וּבֶן־בִּנְךָ֔ כֹּ֖ל יְמֵ֣י חַיֶּ֑יךָ וּלְמַ֖עַן יַאֲרִכֻ֥ן
3 יָמֶֽיךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ֤ יִשְׂרָאֵל֙ וְשָֽׁמַרְתָּ֣ לַעֲשׂ֔וֹת אֲשֶׁר֙ יִיטַ֣ב
לְךָ֔ וַאֲשֶׁ֥ר תִּרְבּ֖וּן מְאֹ֑ד כַּאֲשֶׁ֩ר דִּבֶּ֨ר יְהוָ֜ה אֱלֹהֵ֤י אֲבֹתֶ֙יךָ֙
לָ֔ךְ אֶ֛רֶץ זָבַ֥ת חָלָ֖ב וּדְבָֽשׁ׃ פ ששי.
4 5 שְׁמַ֖ע* יִשְׂרָאֵ֑ל יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖ינוּ יְהוָ֥ה ׀ אֶחָֽד*׃ וְאָ֣הַבְתָּ֔ אֵ֖ת

ע' רבתי, ד' רבתי

חרדים להתקרב אליו מאהבה; וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא

לשמוע. ובעבור זה תפש משה בלשונם ממש, להוכיחם בתוכחה מסותרת, וכאלו אמר יפה אמרתם ואת תדבר אלינו, כי לא על צד המשל כיתם אותי נקבה, אבל באמת התשתם את כחי כנקבה, שנצטערתי עליכם וכו'. היידנהיים.

יָת כָּל דִּי יֵימַר יְיָ אֱלָהָנָא וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִמָּנָא יָת כָּל־דִּימַלֵּל יְיָ
25 אֱלָהָנָא עִמָּךְ וּנְקַבֵּל וְנַעְבֵּד׃ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת־קָל פִּתְגָּמֵיכוֹן
בְּמַלָּלוּתְכוֹן עִמִּי וַאֲמַר יְיָ לִי שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת־קָל פִּתְגָּמֵי עַמָּא
26 הָדֵין דִּי מַלִּילוּ עִמָּךְ אַתְקִינוּ כָּל דִּי מַלִּילוּ׃ לְוַי דִּי יְהֵי לִבָּא הָדֵין
לְהוֹן לְמִדְחַל קֳדָמַי וּלְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוֹדַי כָּל יוֹמַיָּא בְּדִיל דְּיֵיטַב
27
28 לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעָלָם׃ אִיזֵל אֱמַר לְהוֹן תּוּבוּ לְכוֹן לְמַשְׁכְּנֵיכוֹן׃ וְאַתְּ
הָכָא קוּם קֳדָמַי וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ יָת כָּל תַּפְקֶדְתָּא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי
29 תַּלְּפִנּוּן וְיַעְבְּדוּן בְּאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְהוֹן לְמֵירְתַהּ׃ וְתִטְּרוּן
לְמֶעְבַּד כְּמָא־דִּי פַּקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לָא תִסְטוּן יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא׃
30 בְּכָל אָרְחָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן תְּהָכוּן בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְיֵיטַב
ו
1 לְכוֹן וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בְּאַרְעָא דִּי תֵירְתוּן׃ וְדָא תַפְקֶדְתָּא קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא
דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְאַלָּפָא יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין
2 תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃ בְּדִיל דְּתִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל קְיָמוֹהִי
וּפִקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבַר בְּרָךְ כָּל יוֹמֵי חַיָּךְ וּבְדִיל
3 דְּיוֹרְכוּן יוֹמָךְ׃ וּתְקַבֵּל יִשְׂרָאֵל וְתִטַּר לְמֶעְבַּד דִּי יֵיטַב לָךְ וְדִי תִסְגּוּן
לַחֲדָא כְּמָא־דִי מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתָךְ לָךְ אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ׃
4
5 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָנָא יְיָ חָד׃ וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל

4 ללמוד ממני? ה׳ אלהינו ה׳ אחד, ה׳ שהוא אלהינו עתה, ולא אלהי האומות ע״א, הוא עתיד להיות ה׳ אחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳ (צפניה ג׳), ונאמר ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד
5 (זכריה י״ד). ואהבת, עֲשֵׂה דבריו מאהבה. אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה; העושה אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו. בבכל

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃
6 וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃
7 וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
8 בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ
9 לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ
10 וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
11 לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ׃ וּבָתִּים
מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר
לֹא־חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ
12 וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ
13 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא
14 וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ לֹא־תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים
15 אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃ כִּי אֵל קַנָּא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ
16 וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס לֹא תְנַסּוּ אֶת־
17 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃ שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃
18 וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ

לבבך, כשני יצריך. ד"א בכל לבבך, שלא יהיה לבך חלוק על המקום. ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך, בכל ממונך. יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר ובכל מאדך. ד"א ובכל מאדך, בכל מדה ומדה שמודד לך, בין במדה טובה בין במדת פורענות. וכן דוד הוא אומר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא (תהלים קי"ו). והיו הדברים האלה, מהו האהבה?
6 והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו. אשר אנכי מצוך היום, לא יהיו בעיניך כדיוטגמא יְשָׁנָה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא (δεδόγμα, δόγμα), מצות המלך הבאה במכתב.

6 נפשך ובכל נכסך: ויהון פתגמיא האלין די אנא מפקדך יומא דין
7 על לבך: ותתנינון לבניך ותמלל בהון במתבך בביתך ובמהכך
8 בארחא ובמשכבך ובמקימך: ותקטרנון *) לאת על ידך ויהון לתפלין
9 בין עיניך: ותכתבנון על מזוזין ותקבעינון בספי ביתך ובתרעיך:
10 ויהי ארי יעלנך יי אלהך לארעא די קיים לאבהתך לאברהם ליצחק
11 וליעקב למתן לך קרוין רברבן וטבן די לא בניתא: ובתין מלן
כל טוב די לא מליתא וגובין פסילן די לא פסלתא כרמין וזיתין די
12 לא נצבתא ותיכול ותשבע: אסתמר לך דילמא תנשי ית (דחלתא
13 ד) יי די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא: ית יי אלהך תדחל
14 וקדמוהי תפלח ובשמה תקים: לא תהכון בתר טעות עממיא מטעות
15 עממיא די בסחרניכון: ארי אל קנא יי אלהך שכינתה בינך דילמא
16 יתקף רגזא דיי אלהך בך וישצך מעל אפי ארעא: לא תנסון קדם
17 יי אלהכון כמא די נסיתון בנסיתא: מטר תטרון ית פקודיא דיי
18 אלהכון וסהדותה וקימוהי די פקדך: ותעבד דכשר ודתקן קדם יי

---

*) בכ"י ותקשרנון; ונראה טעות, שהרי חברו תרגם ותקטרון.
היידנהיים.

7 ושננתם, לשון חדוד הוא, שיהיו מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמר לו מיד. לבניך, אלו התלמידים; מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (לקמן י"ד), ואומר בני הנביאים אשר בבית אל (מלכים ב' ב'), וכן בחזקיה, שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים, שנאמר בני עתה אל תשלו (ד"ה ב' כ"ט); וכשם שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי אב, שנאמר אבי אבי רכב ישראל וגו' (מלכים ב' ב'). ודברת בם, שלא יהא עקר דבורך אלא בם; עשם עקר ואל תעשם טפל. ובשכבך, יכול אפילו שכב בחצי היום? ובקומך, יכול אפילו עמד בחצי הלילה? תלמוד לומר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ
8 דברה תורה, זמן שכיבה וזמן קימה. וקשרתם לאות על ידך, אלו תפילין שבזרוע. והיו לטטפת בין עיניך, אלו תפילין שבראש. ועל שם מנין פרשיותיהם
9 נקראו טטפת; טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים. מזזת ביתך, מזוזת כתיב, שאין צריך אלא אחת. ובשעריך, לרבות שערי חצרות ושערי מדינות
11 ושערי עיירות. חצובים, לפי שהיה מקום טרשין וסלעים נופל בו לשון חציבה.
12 13 מבית עבדים, כתרגומו מבית עבדותא, ממקום שהייתם שם עבדים. ובשמו תשבע. אם יש בך כל המדות הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבע, שמתוך שאתה כך תהא זהיר בשבועתך, ואם לאו לא תשבע.
14 מאלהי העמים אשר סביבותיכם, הוא הדין לרחוקים; אלא לפי שאתה
16 רואה את סביבותיך תועים אחריהם הוצרך להזהיר עליהם ביותר. במסה,
18 כשיצאו ממצרים, שנסוהו במים, שנאמר היש ה' בקרבנו (שמות י"ז). הישר

וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃
לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס כִּי־ 19 20
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃ וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים 21
הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד
חֲזָקָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים ׀ בְּמִצְרַיִם 22
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ׃ וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן 23
הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃
וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־ 24
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃
וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת 25
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ׃ ס שביעי כִּי ז 1
יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים ׀ מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי
וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם
רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ 2
וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית
וְלֹא תְחָנֵּם׃ וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ 3
וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃ כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ 4
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃
כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם 5
תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃
כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 6

והטוב, זו פשרה לפנים משורת הדין. כאשר דבר, והיכן דבר? והמותי את 19
כל העם וגו׳, (שמות כ״ג). כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר זמן. 20

בדיל דייטב לך ותעול ותירת ית ארעא טבתא די קיים יי לאבהתיך:
19 20 למתבר ית כל בעלי דבבך מקדמך כמא־די מליל יי: ארי ישאלנך
ברך מחר למימר מא סהדותא וקימיא ודיניא די פקיד יי אלהנא
21 יתכון: ותימר לברך עבדין הוינא לפרעה במצרים ואפקנא יי ממצרים
22 בידא תקיפא: ויהב יי אתין ומופתין רברבין ובישין | במצרים
23 בפרעה ובכל אנש ביתה לעיננא: ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא
24 יתנא למתן לנא ית ארעא די קיים לאבהתנא: ופקדנא יי למעבד
ית כל קימיא האלין למדחל ית יי אלהנא לטב לנא כל יומיא
25 לקימותנא כיומא הדין: וזכותא תהי לנא ארי־נטר למעבד ית כל
ז 1 תפקדתא הדא קדם יי אלהנא כמא־די פקדנא: ארי יעלנך יי אלהך
לארעא די את עלל לתמן למירתה ויתרך עממין סגיאין מן קדמך
חתאי וגרגשאי ואמוראי וכנענאי ופרזאי וחואי ויבוסאי שבעא עממין
2 סגיאין ותקיפין מנך: וימסרנון יי אלהך קדמך ותמחנון גמרא תגמר
3 יתהון לא תגזר להון קים ולא תרחם עליהון: ולא תתחתן בהון
4 ברתך לא תתן לברה וברתה לא תסב לברך: ארי יטעין ית ברך
מבתר פלחני ויפלחון לטעות עממיא ויתקף רגזא דיי בכון וישצנך
5 בפריע: ארי אם כדין תעבדון להון אגוריהון תתרעון וקמתהון
6 תתברון ואשריהון תקוצצון וצלמי טעותהון תוקדון בנורא: ארי
עם קדיש את קדם יי אלהך בך אתרעי יי אלהך למהוי לה לעם

1 ונשל, ל' השלכה והתזה, וכן ונשל הברזל (דברים י"ט). ולא תחנם, לא תתן
2 להם חן; אסור לו לאדם לומר כמה נאה ארמי זה! ד"א לא תתן להם חנייה
4 בארץ. כי יסיר את בנך מאחרי, בנו של נכרי כשישא את בתך יסיר את
בנך אשר תלד לו בתך מאחרי. למדנו שבן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך;
אבל בן בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה, שהרי לא נאמר על
5 בנו לא תקח כי תסיר את בנך מאחרי. מזבחותיהם, של בנין. ומצבתם,

לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
7 לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם
8 כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים׃ כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם
וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא
יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד
9 פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם׃ *וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים
הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
10 מִצְוֹתָו* לְאֶלֶף דּוֹר׃ וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ
11 לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה
וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לַעֲשׂוֹתָם׃ פ

ששי

מצותיו ק׳

12 וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־
13 הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ
וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
14 לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה
15 בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־
חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם
16 בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד
17 אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס כִּי תֹאמַר

אבן אחת. ואשיריהם, אילנות שעובדין אותן. ופסיליהם, צלמים. 7 לא מרבכם, כפשוטו. ומדרשו לפי שאין אתם מגדילין עצמכם כשאני משפיע לכם טובה, לפיכך חשק בכם. כי אתם המעט, הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר (בראשית י״ח), וכגון משה ואהרן שאמרו ונחנו מה (שמות י״ו);

7 חַבִּיב מִכָּל עַמְמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא: לָא מִדְּסַגִּיאִין אַתּוּן מִכָּל
עַמְמַיָּא צְבִי יְיָ בְּכוֹן וְאִתְרְעִי בְּכוֹן אֲרֵי אַתּוּן זְעֵרִין מִכָּל עַמְמַיָּא:
8 אֲרֵי מִדְּרַחֵם יְיָ יָתְכוֹן וּמִדְּנָטַר יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתְכוֹן אַפֵּק יְיָ
יָתְכוֹן בִּידָא תַקִּיפָא וּפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא מִידָא דְפַרְעֹה מַלְכָּא
9 דְמִצְרָיִם: וְתִדַּע אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא אֱלֹהִים אֱלָהָא מְהֵימְנָא נָטַר קְיָמָא
10 וְחִסְדָּא לְרָחֲמוֹהִי וּלְנָטְרֵי פִקּוֹדוֹהִי לְאַלְפֵי דָרִין: וּמְשַׁלֵּם לְסָנְאוֹהִי
טָבָן דִּי אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן לְאוֹבָדֵיהוֹן לָא מְאַחַר עֲבַד
טָב לְסָנְאוֹהִי טָבְוָן דִּי־אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן מְשַׁלֵּם לְהוֹן:
11 וְתִטַּר יָת תַּפְקֶדְתָּא וְיָת קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא־
דֵין לְמֶעְבְּדְהוֹן:

12 וִיהֵי חֲלַף דִּי תְקַבְּלוּן יָת דִּינַיָּא הָאִלֵּין וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן
13 וְיִטַּר יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת קְיָמָא וְיָת חִסְדָּא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ: וְיִרְחֲמִנָּךְ
וִיבָרְכִנָּךְ וְיַסְגִּנָּךְ וִיבָרֵךְ וַלְדָּא דִמְעָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ עֲבוּרָךְ וְחַמְרָךְ
וּמִשְׁחָךְ בַּקְרֵי תוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן
14 לָךְ: בְּרִיךְ תְּהֵי מִכָּל עַמְמַיָּא לָא יְהֵא בָךְ עֲקַר וַעֲקָרָא וּבִבְעִירָךְ:
15 וְיַעְדֵּי יְיָ מִנָּךְ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכְתְּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישַׁיָּא דִּי יְדַעְתְּ לָא
16 יְשַׁוֵּינּוּן בָּךְ וְיִתְּנִנּוּן בְּכָל סָנְאָךְ: וּתְגַמַּר יָת כָּל עַמְמַיָּא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ
יָהֵב לָךְ לָא תְחוּס עֵינָךְ עֲלֵיהוֹן וְלָא תִפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי
17 לְתַקְלָא הוּא לָךְ: דִּילְמָא תֵימַר בְּלִבָּךְ סַגִּיאִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִנִּי

לא כנבוכדנצר שאמר אדמה לעליון (ישעיה י"ד), וסנחריב שאמר מי בכל אלהי
הארצות (ישעיה ל"ו), וחירם שאמר אני מושב אלהים ישבתי (יחזקאל כ"ח).
8 כי אתם המעט, הרי כי משמש בלשון דהא. כי מאהבת, הרי כי משמש
בלשון אלא: לא מרבכם חשק ה׳ בכם, אלא מאהבת ה׳ אתכם. ומשמרו
9 את השבעה, מחמת שמרו את השבועה. לאלף דור, ולהלן הוא אומר לאלפים
(לעיל ה׳)? כאן שהוא סמוך אצל לשמרי מצותיו, העושין מיראה, הוא אומר
לאלף, ולהלן שהוא סמוך אצל לאהבי, העושין מאהבה, ששכרן יותר גדול,
הוא אומר לאלפים. אהביו, אלו העושין מאהבה. שמרי מצותיו, אלו העושין
10 מיראה. ומשלם לשנאיו אל פניו, בחייו משלם לו גמולו הטוב, כדי
11 להאבידו מן העולם הבא. היום לעשותם, ולמחר, לעולם הבא, לטול שכרם.
12 והיה עקב תשמעון, אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון,
13 ושמר ה׳ וגו׳, ישמור לך הבטחתו. שגר אלפיך, ולדי בקרך, שהבקר משגרת
ממעיה. עשתרת צאנך. מנחם פרש אבירי בשן (תהלים כ"ב), מבחר הצאן,
כמו עשתרות קרנים (בראשית י"ד), לשון חוזק; ואונקלוס תרגם ועדרי ענך;
14 ורבותינו אמרו למה נקרא שמם עשתרת? שמעשירות את בעליהן. עקר,
17 שאינו מוליד. כי תאמר בלבבך, על כרחך לשון דילמא הוא, שמא תאמר

בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃
לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 18
לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ 19
וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר
הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה 20
אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ לֹא 21
תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל
וְנוֹרָא׃ וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ 22
מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ
חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה 23
גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ 24
אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד
הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־ 25
תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ 26
וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־
חֵרֶם הוּא׃ פ

כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת ח 1
לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם׃ וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר 2

בלבבך מפני שהם רבים לא אוכל להורישם, אל תאמר כן, לא תירא מהם!
ולא יתכן לפרשו באחת משאר לשונות של כי שיפול עליו שוב לא תירא מהם.
המסת, נסיונות. והאתת, כגון ויהי לנחש, והיו לדם ביבשת (שמות ד'). 19
והמפתים, המכות המופלאות. והיד החזקה, זה הדבר. והזרע הנטויה, זו
החרב של מכת בכורות. הצרעה, מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה 20

18 אֲכְדֵין אכוּל לְתַרְכוּתְהוֹן: לָא תִדְחַל מִנְּהוֹן מִדְכַּר תִּדְכַּר יָת דִּי
19 עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם: נִסִּין רַבְרְבִין דִּי־חֲזָאָה עֵינָךְ
וְאָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא וִידָא תַקִּיפְתָּא וּדְרָעָא מְרָמְמָא דִּי אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
20 כֵּן יַעְבֵּד יְיָ אֱלָהָךְ לְכָל עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ דָּחֵיל מִקֳּדָמֵיהוֹן: וְאַף יָת
עַרְעִיתָא יְגָרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בְּהוֹן עַד דְּיֵיבְדוּן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ וּדְאִטַּמַּרוּ מִקֳּדָמָךְ:
21 לָא תִתְּבַר מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ בֵּינָךְ אֱלָהָא רַבָּא
22 וּדְחִילָא: וִיתָרֵךְ יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ זְעֵר זְעֵר
23 לָא תִכּוּל לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן בִּפְרִיעַ דִּלְמָא תִסְגֵּי עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא: וְיִמְסְרִנּוּן
24 יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וִישַׁגֵּשִׁנּוּן שִׁגּוּשׁ רַב עַד דְּיִשְׁתֵּיצוּן: וְיִמְסַר מַלְכֵיהוֹן
בִּידָךְ וְתוֹבֵד יָת שְׁמְהוֹן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא יִתְעַתַּד אֱנָשׁ מִקֳּדָמָךְ
25 עַד דִּישֵׁיצֵי יָתְהוֹן: צַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא לָא תַחְמֵד
כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי־עֲלֵיהוֹן וְתִסַּב לָךְ דִּילְמָא תִּתְּקַל בֵּהּ אֲרֵי מְרַחֲקָא
26 דַּיְיָ אֱלָהָךְ הוּא: וְלָא תָעֵל דִּמְרַחַק לְבֵיתָךְ וּתְהֵי חֶרְמָא כְּוָתֵהּ
ח
1 שַׁקָּצָא תְשַׁקְּצִנֵּהּ וְרַחָקָא תְּרַחֲקִנֵּהּ אֲרֵי חֶרְמָא הוּא: כָּל תַּפְקֶדְתָּא
דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין תִּטְּרוּן לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְתִסְגּוּן
2 וְתֵיתוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיִּים יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן: וְתִדְכַּר יָת כָּל

22 ומסרסתן ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרין שם. פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה, שנאמר וחית השדה השלמה לך (איוב ה')? אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא.
23 וְהָמָם, נקוד קמץ כלו, לפי שאין ם' אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו וְהָם אותָם; אבל וְהָמַם גלגל עגלתו (ישעיה כ"ח) כלו יסוד, לפיכך חציו קמץ
1 וחציו פתח, כשאר פעל של שלש אותיות*). כל המצוה, בפשוטו. ומ"א אם הִתְחַלְתָּ במצוה גמור אותה, שאינה נקראת אלא על שם הגומרה; שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם (יהושע כ"ד), והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגמרה
2 וגמרוה ישראל נקראת על שמם. התשמר מצותיו, שלא תנסהו ולא תהרהר

*) וְהָמָם, נקוד כולו קמץ וכו', כוונתו מבוארת, שהמלה מבעלי יגלומי הע' ומבנין הקל, והם' לסמן הפעולים רבים נסתרים, וְהָם אוֹתָם, דוגמת שָׂמוֹ, שָׂמָם; אבל הם' של וְהָמַם גלגל עגלתו מן היסוד, על משקל סָבַב, בָּזַז. ואם תוסיף עליו מ' הכנוי תאמר כי אלהים הֲמָמָם (דה"ב ט"ו ו'). ואין לפרש וְהָמָם מגזרת לבי הומה לי (ירמיה ד' י"ט), המו מעי לו (שם ל"א כ'), וכמו רָאָם מן ראה וְעָשָׂם מן עשה; לפי שלשון המיה נתלה בגוף האדם ואין פעולתו יוצא לאחר בבנין הקל, שמבואר בפרוש הרש"בם.
היידנהיים.

הוֹלִיכֲךָ*) יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן
ל׳ בנוסחאם עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֺתָו
אִם־לֹא׃ וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־ 3
יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־
הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָֹה
יִחְיֶה הָאָדָם׃ שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא 4
בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר 5
יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־ 6
מִצְוֺת יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ כִּי 7
יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת
וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן 8
וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃ אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא 9
בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ 10
וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־
לָךְ׃* הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי 11
שְׁמֹר מִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃
פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ׃ וּבְקָרְךָ 12 13
וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה׃

אחריו. שמלתך לא בלתה, ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים 4

*) אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ. דיני שוא נח ושוא נע וחטף פתח.

זה וודאי צריך עיון, למה רשם הכ׳ בחטף פתח. ואין לומר ששגגת סופר הוא, שהרי גם חברו לקמן פסוק ט״ו הַמּוֹלִיכֲךָ גם אותו רשם בח״פ, ולא כן הַמַּאֲכִלְךָ שרשם הל׳ בשו״א לבד, וכן כל דומיו בשו״א לבד, כמו לְהַצִּילְךָ, אֲשִׂימְךָ, יְשִׂימְךָ, יְקִימְךָ. אכן אם תשים לבך אל מה שכבר כתבתי בפ׳ שמיני ט׳ כ״ב על וַיְבָרֲכֵם, כי כל שואי״ם כאלה כקים אם לא יפגשו בכפל אות, ושעל כן מָלֵא תוֹכֲךָ (יחזקאל כ״ח י״ו) בדרגא, תבין הסוד.

הוידנהיים.

אָרְחָא דִי דַבְּרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ דְנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעַנָיוּתָךְ
3 לְנַסָיוּתָךְ לְמִדַע יָת דִי בְלִבָּךְ הֲתִטַר פִּקוֹדוֹהִי אִם לָא: וְעַנְיָךְ וְאַכְפְּנָךְ
וְאוֹכְלָךְ יָת מַנָא דִי לָא יְדַעְתָּא וְלָא יְדָעוּן אֲבָהָתָךְ בְּדִיל לְאוֹדָעוּתָךְ
אֲרֵי לָא עַל לַחְמָא בִלְחוֹדוֹהִי מִתְקַיַם אֱנָשָׁא אֲרֵי עַל כָּל אַפָּקוּת
4 מֵימְרָא דַיְיָ יִתְקַיַם אֱנָשָׁא: כְּסוּתָךְ לָא אִבְלִיאַת מִנָךְ וּמְסָנָךְ
5 לָא יְחֵפוּ דְנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין: וְתִדַע עִם לִבָּךְ אֲרֵי כְּמָא־דִי מַאלֵף
6 גַּבְרָא יָת בְּרֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מַאלֵף־לָךְ: וְתִטַר יָת פִּקוֹדַיָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
7 לִמְהַךְ־בְּאָרְחָן דְתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִדְחַל יָתֵהּ: אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מַעֲלָךְ
לְאַרְעָא טַבְתָא אַרְעָא נָגְדָא־נַחֲלִין דְמַיִין מַבּוּעֵי עֲיָנָן וּתְהוֹמִין
8 נָפְקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין: אַרְעָא חִטִין וְסַעֲרִין וְגוּפְנִין וּתְאֵנִין וְרִמּוֹנִין
9 אַרְעָא דְזֵיתָהָא עָבְדִין־מִשְׁחָא וְהִיא עָבְדָא־דְבַשׁ: אַרְעָא דִי לָא
בְעֵצוּרִין תֵּיכוּל־בַּהּ לַחְמָא לָא־תֶחְסַר כָּל־מִדַעַם בַּהּ אַרְעָא דִי
10 אַבְנָהָא פַרְזְלָא וּמִטוּרָהָא תִּפְסוּל נְחָשָׁא: וְתֵיכוּל וְתִשְׂבַּע וּתְבָרֵךְ יָת
11 יְיָ אֱלָהָךְ עַל אַרְעָא טַבְתָא דִיהַב לָךְ: אִסְתַּמַר לָךְ דִלְמָא תִתְנְשֵׁי
יָת דַחְלְתָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְלָא לְמִטַר פִּקוֹדוֹהִי וְדִינוֹהִי וּקְיָמוֹהִי
12 דִי אֲנָא מְפַקְדָךְ יוֹמָא דֵין: דִילְמָא תֵיכוּל וְתִשְׂבַּע וּבָתִין שַׁפִּירִין
13 תִּבְנֵי וְתֵיתֵב: וְתוֹרָךְ וְעָנָךְ יִסְגוֹן וְכַסְפָּא וְדַהֲבָא יִסְגֵא־לָךְ וְכֹל דִי

אותם כמין כלים מגוהצים; ואף קטניהם כמו שהיו גְּדֵלִים היה גָּדֵל לבושן עמהם כלבוש הזה של חומט שגדל עמו. לא בצקה, לא נפחה
8 כבצק, כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות. זית שמן, זיתים העושים שמן*).

*) ר"ל שהסמיכות הזה הוא להוראת היחס שבין המעשה לעושהו, ולעולם התבה השניה מגבלת הראשונה ומגדרת אותה: זית שמן (אָלבוים) זית העושה שמן, וכן עץ פרי (פרוכטבוים) עץ העושה פרי, והפכם שמן זית (בוימאָהל) שמן היוצא מן הזית, פרי עץ (בוימפרוכט) פרי היוצא מן העץ. והרד"ק בשרש זית אמר: ארץ זית שמן, פרי עלי זית שעושין שמן, כי יש זיתים שאינם עושים שמן; וכן ת"א ארעא דזיתהא עבדין משחא. עכ"ל. והלשון הזה העתיק גם הרא"ם ז"ל כאן, ולקמן בריש פ' כי תבוא בפסוק מראשית כתב הפך זה ואמר כי כל הזיתים עושין שמן. (ושם אדבר בו בעז"ה.) ועוד דע כי זית שם האילן גם שם הפרי; וכ"כ בעל הפרחון: זית רענן פרושו אילן של זית, וזיתים יהיו לך (דברים כ"ח מ') נקרא כך על שם פריו, וכן תאנה ורמון, מה שלא תמצא כך בענבים, כי לא נקרא אילן. כי ישל זיתך (שם), פרושו פרי. עכ"ל.
היידנהיים.

וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ 14
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ הַמּוֹלִיכֲךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא 15
נָחָשׁ ׀ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ
מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ׃ הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־ 16
יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ
בְּאַחֲרִיתֶךָ׃ וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־ 17
הַחַיִל הַזֶּה׃ וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ 18
כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ פ
וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי 19
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעִדֹתִי בָכֶם
הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן׃ כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד 20
מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ פ
ט
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת 1
גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃
עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה 2
שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי 3
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם
וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה לָךְ׃ * אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 4
אֹתָם ׀ מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם
מִפָּנֶיךָ׃ לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת 5

גדולים ועצמים ממך, אתה עצום, והם עצומים ממך. 1

14 לָךְ יִסְגֵא׃ וְיִרִים לִבָּךְ וְתִנְשֵׁי יָת דַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ דִי אַפְּקָךְ
15 מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ דְדַבְּרָךְ בְּמַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא
אֲתַר חֵיוָן קָלָן וְעַקְרַבִּין וּבֵית צַחֲוָנָא אֲתַר דִי לֵית מַיָא דְאַפֵּק לָךְ
16 מַיָא מִטִּנָרָא תַקִּיפָא׃ דְאוֹכְלָךְ מַנָּא בְּמַדְבְּרָא דִי לָא יְדַעוּן אֲבָהָתָךְ
17 בְּדִיל לְעַנָיוּתָךְ וּבְדִיל לְנַסָיוּתָךְ לְאוֹטָבָא לָךְ בְּסוֹפָךְ׃ וְתֵימַר בְּלִבָּךְ
18 חֵילִי וּתְקוֹף יְדִי קְנוֹ לִי יָת נִכְסַיָא הָאִלֵין׃ וְתִדְכַּר יָת יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי
הוּא יָהֵב לָךְ עֵצָה לְמִקְנֵי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיָמָא יָת קְיָמֵהּ דִי קַיֵים
19 לַאֲבָהָתָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃ וִיהֵי אִם מִנְשָׁא תִנְשֵׁי יָת דַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ
וּתְהָךְ בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָא וְתִפְלְחִנּוּן וְתִסְגּוֹד לְהוֹן אַסְהֲדִית בְּכוֹן
20 יוֹמָא דֵין אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן׃ כְּעַמְמַיָא דִי יְיָ מוֹבֵיד מִקֳּדָמֵיכוֹן
ט
1 כֵּן תֵּיבְדוּן חֲלָף דְלָא קַבֶּלְתּוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת יַרְדְּנָא לְמֵיעַל לְמֵירַת עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין
2 מִנָּךְ קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית שְׁמַיָא׃ עַם רַב וְתַקִּיף בְּנֵי
גִבָּרַיָא דִי אַתְּ יְדַעְתְּ וְאַתְּ שְׁמַעְתְּ מַן יָכוֹל לְמֵיקַם קֳדָם בְּנֵי גִבָּרַיָא׃
3 וְתִדַע יוֹמָא דֵין אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא דְעָבַר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא
אָכְלָא הוּא יְשֵׁיצִנּוּן וְהוּא יְתָרֵכִנּוּן קֳדָמָךְ וּתְתָרֵכִנּוּן וְתוֹבְדִנּוּן בִּפְרִיעַ
4 כְּמָא דִי מַלֵּיל יְיָ לָךְ׃ לָא תֵימַר בְּלִבָּךְ בְּדִיתְבַר יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן
מִקֳּדָמָךְ לְמֵימַר בִּזְכוּתִי אַעֲלַנִי יְיָ לְמֵירַת יָת אַרְעָא הָדָא וּבְחוֹבֵי
5 עַמְמַיָא הָאִלֵין יְיָ מְתָרֵיךְ לְהוֹן מִקֳּדָמָךְ׃ לָא בִזְכוּתָךְ וּבְקַשִּׁיטוּת

4/5 אל תאמר בלבבך לדקתי ורשעת הגוים גרמו. לא בצדקתך .... אתה בא

אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא 6
בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃ זְכֹר אַל־ 7
תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר
לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃ וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם 8
אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃ בַּעֲלֹתִי 9
הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי 10
אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם
כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל׃ וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים 11
לָיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת
הַבְּרִית׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת 12
עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר 13
רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ הֶרֶף 14
מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃ וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־ 15
הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי

לרשת .... כי ברשעת הגוים, הרי כי משמש בלשון אלא. ואשב 9

לבך את עלל למירת ית ארעהון ארי בחובי ׀ עממיא האלין יי
אלהך מתרכהון מקדמך ובדיל לאקמא ית פתגמא די קיים יי
6 לאבהתך לאברהם ליצחק וליעקב: ותדע ארי לא בזכותך יי
אלהך יהב לך ית ארעא טבתא הדא למירתה ארי עם קשי קדל
7 את: הוי דכיר לא תנשי ית די ארגזתא קדם יי אלהך במדברא
למן יומא די נפקתא ׀ מארעא דמצרים עד מיתיכון עד אתרא הדין
8 מסרבין הויתון קדם יי: ובחורב ארגזתון קדם יי והוה רגז מן קדם
9 יי בכון לשיצאה יתכון: במסקי לטורא למסב לוחי אבניא לוחי
קימא די גזר יי עמכון ויתבית בטורא ארבעין יממין וארבעין
10 לילון לחמא לא אכלית ומיא לא אשתיתי: ויהב יי לי ית תרין
לוחי אבניא כתיבין באצבעא דיי ועליהון ככל פתגמיא די מליל
11 יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהלא: והוה מסוף ארבעין
יממין וארבעין לילון יהב יי לי ית תרין לוחי אבניא לוחי קימא:
12 ואמר יי לי קום חות בפריע מכא ארי חביל עמך די אפקתא
ממצרים סטו בפריע מן ארחא די פקדתנון עבדו להון מתכא:
13 ואמר יי לי למימר גלי קדמי ית עמא הדין והא עם קשי קדל
14 הוא: אנח בעותך מקדמי ואשיצנון ואמחי ית שמהון מתחות
15 שמיא ואעבד יתך לעם תקיף וסגי מנהון: ואתפניתי ונחתית מן
טורא וטורא בער באשתא ותרין לוחי קימא על תרתין ידי:

11 בהר. אין ישיבה אלא לשון עכבה. לחת, לחת כתיב, ששתיהן שוות.

16 יָדָי: וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה
17 יְהוָה אֶתְכֶם: וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי
18 יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם
לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת
19 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ: כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף
וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע
20 יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא: וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה
מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא:
21 וְאֶת־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף
אֹתוֹ בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר
22 וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־הָהָר: וּבְתַבְעֵרָה
וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה:
23 וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה
24 אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ: מַמְרִים
25 הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם: וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי יְהוָה
אֵת־אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפָּלְתִּי
26 כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וָאֹמַר
אֲדֹנָי יְהוִה אַל־תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגָדְלֶךָ
27 אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה

ואתנפל לפני ה׳ כראשנה ארבעים יום, שנאמר ועתה אעלה אל ה׳ 18

16 וחזיתי והא חבתון קדם יי אלהכון עבדתון לכון עגל מתכא סטיתון
17 בפריע מן ארחא די פקיד יי יתכון: ואחדית בתרין לוחיא ורמיתנון
18 מעל תרתין ידי ותברתנון לעיניכון: ואשתטחית קדם יי כקדמיתא
ארבעין יממין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומיא לא אשתיתי
על כל חוביכון די חבתון למעבד דביש קדם יי לארגזא קדמוהי:
19 ארי דחילית מקדם רגזא וחמתא די רגז יי עליכון לשצאה יתכון
20 וקביל יי צלותי אף בזמנא ההיא: ועל אהרן הוה רגז מן־קדם יי לחדא
21 לשיציותה וצליתי אף על אהרן בעדנא ההיא: וית חובתכון די
עבדתון ית עגלא נסבית ואוקדית יתה בנורא ושפית יתה בשופינא
יאות עד די הוה דקיק לעפרא ורמית ית עפרה לנחלא דנחית
22 מן טורא: ובדלקתא ובנסתא ובקברי דמשאלי מרגזין הויתון קדם
23 יי: וכד שלח יי יתכון מרקם גיאה למימר סקו ואחסינו ית־ארעא
די יהבית לכון וסרבתון על גזרת מימרא דיי אלהכון ולא הימנתון
24 לה ולא קבלתון למימרה: מסרבין הויתון קדם יי מיומא דידעית
25 יתכון: ואשתטחית קדם יי ית ארבעין יממין וית ארבעין לילון
26 די אשתטחית ארי אמר יי לשצאה יתכון: וצליתי קדם־יי ואמרית
יי אלהים לא תחבל עמך ואחסנתך די פרקתא בתקפך די־אפקתא
27 ממצרים בידא תקיפא: אדכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב

אולי אכפרה (שמות ל"ב), באותה עלייה נתעכבתי ארבעים יום, נמלאו כלים בכ"ט באב, שהוא עלה בשמנה עשר בתמוז, בו ביום נתרצה לישראל ואמר לו למשה פסל לך שני לוחות (שם ל"ד), עשה עוד ארבעים יום, נמלאו כלים ביום הכפורים, בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סלחתי כדברך (במדבר י"ד), לכך הוקבע למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם? שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים (דברים י'), מה הראשונים ברצון אף
20 אחרונים ברצון — אמור מעתה אמצעיים היו בכעס. ובאהרן התאנף ה', לפי ששמע לכם. להשמידו, זה כלוי בנים; וכן הוא אומר ואשמיד פריו ממעל (עמוס ב'). ואתפלל גם בעד אהרן, והועילה תפלתי לכפר מחצה,
21 ומתו שנים ונשארו השנים. טחון, ל' הווה, כמו הלוך וכלות, מולא"נט בלע"ז
25 (molens, moulant, מאהלענד). ואתנפל וגו'. אלו הן עצמם האמורים למעלה, וכפלן כאן לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר ה' אלהים אל

28 ואל־רשעו ואל־חטאתו: פן־יאמרו הארץ אשר הוצאתנו
משם מבלי יכלת יהוה להביאם אל־הארץ אשר־
דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם במדבר:
29 והם עמך ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדל ובזרעך
הנטויה: פ רביעי.
1 בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך שני־לוחת אבנים
2 כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ: ואכתב
על־הלחת את־הדברים אשר היו על־הלחת הראשנים
3 אשר שברת ושמתם בארון: ואעש ארון עצי שטים
ואפסל שני־לחת אבנים כראשנים ואעל ההרה ושני
4 הלחת בידי: ויכתב על־הלחת כמכתב הראשון את
עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך
5 האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ואפן וארד מן־ההר
ואשם את־הלחת בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר
6 צוני יהוה: ובני ישראל נסעו מבארת בני־יעקן מוסרה
שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו:
7 משם נסעו הגדגדה ומן־הגדגדה יטבתה ארץ נחלי־
8 מים: בעת ההוא הבדיל יהוה את־שבט הלוי לשאת
את־ארון ברית־יהוה לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך
9 בשמו עד היום הזה: על־כן לא־היה ללוי חלק ונחלה
עם־אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך

1 תשחת עמך וגו'. בעת ההיא, לסוף ארבעים יום נתרצה לי ואמר לי פסל
לך, ואחר כך ועשית ארון, ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאבוא והלוחות בידי
היכן אתנם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו
עד לאחר יה"כ; כי ברדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל
עשה משכן תחלה ואחר כך ארון וכלים; נמצא זה ארון אחר היה, וזהו שהיה

28 לא תתפני לקשיות עמא הדין ולחוביהון ולחטאיהון: דילמא
ימרון דירי ארעא די אפקתנא מתמן מדלית יוכלא דיי לאעלתהון
לארעא די מליל להון ומדסני יתהון אפקנון לקטלותהון במדברא:
29 ואנון עמך ואחסנתך די אפקתא בחילך רבא ובדרעך מרממא:
1 בעדנא ההיא אמר יי לי פסל לך תרין לוחי אבניא כקדמאי וסק
2 לקדמי לטורא ותעבד לך ארונא דאעא: ואכתוב על לוחיא ית־
פתגמיא די הוו על לוחיא קדמאי די תברתא ותשוינון בארונא:
3 ועבדית ארונא דאעי שטין ופסלית תרין לוחי אבניא כקדמאי
4 וסלקית לטורא ותרין לוחיא בידי: וכתב על לוחיא ככתבא קדמאה
ית עשרא פתגמיא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא
5 דקהלא ויהבנון יי לי: ואתפניתי ונחתית מן־טורא ושויתי ית־
6 לוחיא בארונא די עבדית והוו תמן כמא־די פקדני יי: ובני ישראל
נטלו מבארות בני יעקן למוסרה תמן מית אהרן ואתקבר תמן
7 ושמש אלעזר בריה תחותוהי: מתמן נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת
8 ארעא נגדן־נחלין דמיין: בעדנא ההיא אפרש יי ית שבטא דלוי
למטל ית ארון קימא דיי למקם קדם יי לשמשותיה ולברכא בשמיה
9 עד יומא הדין: על כן לא הוה ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי מתנן

יוצא עמהם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי
6 ונענשו עליו ונשבה. ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה ענין
זה לכאן? ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות באו
לבני יעקן, שנאמר ויסעו ממוסרות וגו' (במדבר ל"ג)? ועוד שם מת אהרן,
והלא בהר ההר מת? צא וחשוב ותמצא שמנה מסעות ממוסרות להר ההר!
אלא אף זו מן התוכחה: ועוד עשיתם זאת, כשמת אהרן בהר ההר לסוף
ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם
ראש לחזור למצרים, וחזרתם לאחוריכם שמנה מסעות עד בני יעקן, ושם
7 חזרתם הגדגדה, הוא חור הגדגד. ומן הגדגדה וגו', ובמוסרה עשיתם אבל
כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך
משה תוכחה זו לשבור הלוחות, לומר שקשה מיתתם של צדיקים לפני הקב"ה
כיום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש
8 לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל. בעת ההיא הבדיל ה' וגו', מוסב
לענין הראשון: בעת ההיא, בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל,
ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן,
לומר שאף בזו לא טעו בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את ארון
ברית ה', הלוים. לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו, הכהנים, והוא
9 נשיאת כפים. על כן לא היה ללוי חלק, לפי שהובדלו לעבודת מזבח ואינן
פנויין לחרוש ולזרוע. ה' הוא נחלתו, נוטל פרס מזומן מבית המלך.

לוֹ׃ וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם 10
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־
אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע 11
לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ פ חמישי
וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה 12
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ
וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃
לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ 13
הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם 14
הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה 15
אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ 16
עוֹד׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי 17
הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים
וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר 18
לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים 19
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ 20
תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא 21
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ 22
מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב׃ וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו יא 1

ואנכי עמדתי בהר, לקבל הלוחות האחרונות. ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד 10

10 דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא־די מליל יי אלהך לה: ואנא הויתי
קאם בטורא כיומין קדמאין ארבעין יממין וארבעין לילון וקביל
11 יי צלותי אף בזמנא ההוא לא אבי יי לחבלותך: ואמר יי לי קום
זיל למטול קדם עמא ויעלון וירתון ית־ארעא די קיימית לאבהתהון
12 למתן להון: וכען ישראל מא יי אלהך תבע מנך אלהן למדחל
קדם יי אלהך למהך בכל ארחן דתקנן קדמוהי ולמרחם יתה
13 ולמפלח קדם יי אלהך בכל לבך ובכל נפשך: למטר ית פקודיא
14 דיי וית קימוהי דאנא מפקדך יומא־דין לדייטב לך: הא דיי
15 אלהך שמיא ושמי שמיא ארעא וכל־די־בה: לחוד באבהתך צבי
יי למרחם יתהון ואתרעי בבניהון בתריהון בכון מכל עממיא
16 כיומא הדין: ותעדון ית טפשות לבכון וקדלכון לא תקשון עוד:
17 ארי יי אלהכון הוא אלהא דינין ומרי מלכין אלהא רבא גברא
18 ודחילא די לית קדמוהי מסב־אפין ואף לא לקבלא שחדא: עבד
19 דין יתם וארמלא ורחם גיורא למתן לה מזונא וכסו: ותרחמון ית
20 גיורא ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים: ית יי אלהך תדחל
21 וקדמוהי תפלח ולדחלתה תקרב ובשמה תקים: הוא תשבחתך
והוא אלהך דעבד עמך ית רברבתא וית חסינתא האלין די חזו
22 עיניך: בשבעין נפשן נחתו אבהתך למצרים וכען שויך יי אלהך
יא 1 ככוכבי שמיא למסגי: ותרחם ית יי אלהך ותטר מטרת מימרה

בהר בעלייה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. כימים הראשונים, של לוחות
הראשונות, מה הם ברצון אף אלו ברצון, אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל
11 עליכם היו בכעס. ויאמר ה׳ אלי וגו׳, אף על פי שסרתם מאחריו וטעיתם
12 בעגל, אמר לי לך נחה את העם וגו׳ (שמות ל״ב). ועתה ישראל, אף על
פי שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם; מכל מה שחטאתם לפניו
אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו׳. ורבותינו דרשו מכאן, הכל בידי שמים
13 חוץ מיראת שמים. לשמר את מצות ה׳, ואף היא לא לחנם, אלא לטוב
14 לך, שתקבלו שכר. הן לה׳ אלהיך הכל; אף על פי כן רק באבתיך חשק
15 ה׳ מן הכל. בכם, כמו שאתם (רואים אתכם) מזוקים מכל העמים היום
16 17 הזה. ערלת לבבכם, אוטם לבבכם וכסויו. ואדני האדנים, לא יוכל שום
אדון להציל אתכם מידו. לא ישא פנים, אם תפרקו עֻלּוֹ. ולא יקח שחד,
18 לפייסו בממון. עשה משפט יתום ואלמנה, הרי גבורה, ואצל גבורתו אתה
מוצא ענותנותו. ואהב גר לתת לו לחם ושמלה, ודבר חשוב הוא זה, שכל
עצמו של יעקב אבינו על זה נתפלל, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (בראשית כ״ח).
19 20 כי גרים הייתם; מום שבך אל תאמר לחברך! את ה׳ אלהיך תירא,
ותעבד לו ותדבק בו, ולאחר שיהיו בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע.

וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים: וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא 2
אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה:
וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם 3
לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ: וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל 4
מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־
פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: 5
וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר 6
פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־
אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־
יִשְׂרָאֵל: כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל 7
אֲשֶׁר עָשָׂה: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי 8
מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ 9
יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת
לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ס ששי. כִּי הָאָרֶץ 10
אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא
אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ
בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה 11

וידעתם היום, תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתי! כי לא את בניכם אני 2
מדבר עכשיו, שיוכלו לומר אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה. בקרב כל ישראל, 6
כל מקום שהיה אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו. אלו דברי
רבי יהודה; אמר לו רבי נחמיה והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה
(במדבר ט"ז), ולא פיותיה? אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל ישראל?
אמר לו שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל
אל מקום הנקיעה. ואת כל היקום אשר ברגליהם, זה ממונו של אדם,

2 וקימוהי ודינוהי ופקודוהי כל יומיא: ותדעון יומא דין ארי לא
ית בניכון די לא־ידעו ודי לא־חזו ית אלפנא דיי אלהכון ית
3 רבותיה ית ידיה תקיפא ודרעיה מרממא: וית אתותיה וית עובדוהי
4 די עבד בגו מצרים לפרעה מלכא דמצרים ולכל ארעיה: ודי עבד
למשרית מצרים לסוסותיה ולרתיכוהי די אטיף ית־מי ימא־דסוף
5 על־אפיהון במרדפהון בתריכון ואובדנון יי עד יומא הדין: ודי
6 עבד לכון במדברא עד מיתיכון עד אתרא הדין: ודי עבד לדתן
ולאבירם בני אליאב בר ראובן די פתחת ארעא ית פומה ובלעתנון
וית־אנש־בתיהון וית־משכניהון וית כל יקומא די עמהון בגו כל
7
8 ישראל: ארי עיניכון חזאה ית כל עובדא דיי רבא די עבד: ותטרון
ית (כל) תפקדתא די אנא מפקדך יומא דין בדיל דתתקפון ותעלון
9 ותירתון ית ארעא די אתון עברין תמן למירתה: ובדיל דתורכון
יומין על ארעא די קיים יי לאבהתכון למתן להון ולבניהון ארעא
10 עבדא חלב ודבש: ארי ארעא די את עליל לתמן למירתה לא
כארעא דמצרים היא די נפקתון מתמן די תזרע ית זרעך ומשקת
11 לה ברגלך כגנתא ירקא: וארעא די אתון עברין תמן למירתה

7 שמעמידו על רגליו. כי עיניכם הראת, מוסב על המקרא האמור למעלה, כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו׳ כי אם עמכם אשר עיניכם הראת
10 וגו׳. לא כארץ מצרים היא, אלא טובה הימנה; ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים שמא לא נבוא אל ארץ טובה ויפה כזו. יכול בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם, לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה? ת״ל וחברון שבע שנים נבנתה (במדבר י״ג) וגו׳, אדם אחד בנאן, חם בנה צוען למצרים בנו וחברון לכנען, דרך ארץ אדם בונה את הנאה ואחר כך בונה את הגרוע, שפסולתו של ראשון הוא נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם, הא למדת שחברון יפה מצוען; ומצרים משובחת מכל הארצות, שנאמר כגן ה׳ כארץ מצרים (בראשית י״ג), וצוען שבח מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר כי היו בצוען שריו (ישעיה ל׳), וחברון פסולתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקברות מתים, ואף על פי כן היא יפה מצוען. ובכתובות דרשו בענין אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואחר כך לבנו הגדול? אלא שמבונה על אחד משבעה בצוען. אשר יצאתם משם, אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר במיטב הארץ בארץ רעמסס (בראשית מ״ז), אף היא אינה כארץ ישראל. והשקית ברגלך. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגלך ולהשקותה, צריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה; אבל זו למטר השמים תשתה מים, אתה ישן על מטתך, והקב״ה משקה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי כאחת. כגן הירק, שאין די לו בגשמים, ומשקין
11 אותו ברגל ובכתף. ארץ הרים ובקעת, משובח ההר מן המישור; שהמישור

לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־
מָּיִם*): אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה 12
אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: ס וְהָיָה 13
אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם
וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ 14
וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ 15
לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה 16
לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־ 17
יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם

בבית כור אתה זורע כור, אבל ההר בית כור ממנו חמשה כורין, ארבע מארבע שפועיו ואחד בראשו. ובקעת, הן מישור.
12. אשר ה׳ אלהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר להמטיר על ארץ לא איש (איוב ל״ח)? אלא כביכול אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה. תמיד עיני ה׳ אלהיך בה, לראות מה צריכה ולחדש בה גזרות, עתים לטובה עתים לרעה וכו׳ — כדאיתא בראש השנה. מרשית השנה, מר״ה נדון מה יהא בסופה. והיה אם שמע. והיה מוסב על האמור למעלה, למטר השמים תשתה מים.
13. והיה אם שמע תשמעו, אם תשמע בישן תשמע בחדש; וכן אם שכח תשכח (לעיל ח׳), אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כולה, שכן כתיב במגלה, אם תעזבני יום יומים אעזבך. מצוה אתכם היום, שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו ביום. לאהבה את ה׳, שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר, אלא כל מה שתעשה עשה מאהבה, וסוף הכבוד לבוא. ולעבדו בכל לבבכם, עבודה שהיא בלב, זו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא (דניאל ו׳); וכי יש פלחן בבבל? אלא על שהיה מתפלל, שנאמר וכוין פתיחן לה וגו׳ (שם); וכן בדוד הוא אומר תכון תפלתי קטרת לפניך (תהלים קמ״א). בכל לבבכם ובכל נפשכם. והלא כבר הזהיר בכל לבבך ובכל נפשך (לעיל ו׳)? אלא אזהרה ליחיד אזהרה לצבור.

*) תִּשְׁתֶּה־מָּיִם, פליגי בזה ספרי, יש מותגים הת׳ השניה ומרפים המ׳, ויש מותגים הת׳ הראשונה ומדגישים המ׳, ויש שאין מותגים כלל, גם הם מדגישים המ׳ כמשפט, וכגרסת יהב״י, וכ״ה במקרא כ״י, גם בחלופי כ״י הלאתי: בן אשר תשתה־מים, בן נפתלי תִּשְׁתֶּה; וזה הפך גרסת חלופי הדפוס.

היידנהיים.

12 אֲרַע טוּרִין וּבִקְעָן לִמְטַר שְׁמַיָּא תִּשְׁתֵּי מַיָּא׃ אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ
תָּבַע יָתַהּ תְּדִירָא עֵינֵי יְיָ אֱלָהָךְ בַּהּ מֵרֵישָׁא דְשַׁתָּא וְעַד סוֹפָא
13 דְשַׁתָּא׃ וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְפִקּוֹדַי דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא
דֵּין לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְמִפְלַח קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבְּכוֹן וּבְכָל
14 נַפְשְׁכוֹן׃ וְאֶתֵּן מְטַר אַרְעֲכוֹן בְּעִדָּנֵהּ בַּכִּיר וְלַקִּישׁ וְתִכְנוֹשׁ עֲבוּרָךְ
15 וְחַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ׃ וְאֶתֵּן עִסְבָּא בְּחַקְלָךְ לִבְעִירָךְ וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבָּע׃
16 אִסְתַּמְּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא יִטְעוּן לִבְּכוֹן וְתִסְטוֹן וְתִפְלְחוּן לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא
17 וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן׃ וְיִתְקוֹף רֻגְזָא דַּייָ בְּכוֹן וְיֵיחוֹד יָת שְׁמַיָּא וְלָא יְהֵי

14 ונתתי מטר ארצכם; עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי. בעתו,
בלילות, שלא יטריחו אתכם. ד"א בעתו, בלילי שבתות, שהכל מצויין בבתיהם.
יורה, היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרוה את הארץ ואת הזרעים.
מלקוש, רביעה היורדת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה. ולשון מלקוש
דבר המאוחר, כדמתרגמינן והיה העטפים ללבן (בראשית ל') לקישיא. ד"א
לכך נקראת מלקוש שיורדת על המלילות ועל הקשין. ואספת דגנך,
אתה תאספנו אל הבית, ולא אויבך, כענין שנאמר אם אתן דגנך .... כי
מאספיו יאכלוהו (ישעיה ס"ג), ולא כענין שנאמר והיה אם זרע ישראל
15 וגו' (שופטים ו'). ונתתי עשב בשדך לבהמתך, שלא תצטרך להוליכה למדברות.
ד"א שתהיה גוזז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע
ידך ממנה שלשים יום קודם לקציר ואינה פוחתת מדגנה. ואכלת ושבעת,
הרי זו ברכה אחרת, שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. ואכלת ושבעת,
16 השמרו לכם, כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו; שאין
אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שְׂבִיעָה, שנאמר פן תאכל ושבעת .... ובקרך
וצאנך ירביון, מה הוא אומר אחריו? ורם לבבך ושכחת (לעיל ח'). וסרתם,
לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש
מן התורה הולך ומדבק בע"א; וכן דוד אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת
ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים (שמואל א' כ"ו), ומי אמר לו כן? אלא
כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה הריני קרוב לעבוד אלהים אחרים. אלהים
אחרים, שהם אחרים לעובדיהם*), צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי
17 לו כנכרי. את יבולה, אף מה שאתה מוביל לה, כענין שנאמר זרעתם
הרבה והבא מעט (חגי א'). ואבדתם מהרה, על כל שאר היסורין אגלה
אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא. משל למלך ששלח בנו לבית המשתה,
והיה יושב ומפקידו, אל תאכל יותר מצרכך, שתבוא נקי לביתך; ולא השגיח
הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו, והקיא וטנף את כל בני המסבה, נטלוהו
בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין. מהרה, איני נותן לכם ארכא. ואם
תאמרו והלא נתנה ארכא לדור המבול, שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים שנה

*) ר"ל שאין אחרים תואר לגוים אחרים, עד שיתפרש אלהים של גוים אחרים, אך הוא
תואר לאלהים, ופרושו אלהים שהם אחרים. ובעבור שמלת אלהים מקובץ בלשון רבים,
לכן נופל עליו התואר בלשון רבים, וכן אלהים קרובים (לעיל ד' ז'), אלהים קדשים
(יהושע כ"ד).

מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃
וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם 18
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ 19
בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם 20
עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי 21
בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת
לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ ס שביעי ומפטיר. כִּי 22
אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃ וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־ 23
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים
מִכֶּם׃ כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם 24
יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם
הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃ לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם 25
וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ ס רְאֵה 26
אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ אֶת־הַבְּרָכָה 27
אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־ 28

(בראשית ו')? דור המבול לא היה להם ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי
ללמוד. ושמתם את דברי, אף לאחר שתגלו הֱיוּ מצויינים במצות, הָנִיחוּ 18
תפילין, עֲשׂוּ מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו! וכן הוא אומר
הציבי לך ציונים (ירמיה ל"א). לדבר בם, משעה שהבן יודע לדבר לַמְּדֵהוּ 19
תורה צוה לנו משה, שיהא זה לִמּוּד דבורו. מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל
לדבר, אביו מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא
כאלו קוברו, שנאמר ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם ... למען ירבו 21

מטרא וארעא לא תתן ית עללתה ותיבדון בפריע מעל ארעא טבתא
18 די יי יהב לכון: ותשוון ית פתגמי אלין על לבכון ועל נפשכון
19 ותקטרון יתהון לאת על ידכון ויהון לתפלין בין עיניכון: ותלפון
יתהון ית בניכון למללא בהון במתבך בביתך ובמהכך באורחא
20 ובמשכבך ובמקימך: ותכתבנון על מזוזין ותקבענון בספי ביתך
21 ובתרעך: בדיל דיסגון יומיכון ויומי בניכון על ארעא די קיים
22 יי לאבהתכון למתן להון כיומי שמיא על ארעא: ארי אם מטר
תטרון ית כל תפקדתא הדא די אנא מפקד יתכון למעבדה למרחם
ית יי אלהכון למהך בכל ארחן דתקנן קדמוהי ולאתקרבא לדחלתה:
23 ויתרך יי ית כל עממיא האלין מקדמיכון ותירתון עממין רברבין
24 ותקיפין מנכון: כל אתרא די תדרוך פרסת רגלכון בה דלכון יהי
מן מדברא ולבנן מן נהרא נהר פרת ועד ימא מערבא*) יהי תחומכון:
25 לא יתעתד אנש קדמיכון דחלתכון ואימתכון יתן יי אלהכון על
אפי כל ארעא די תדרכון בה כמא די מליל לכון:
26
27 חזי די אנא יהב קדמיכון יומא דין ברכן ולוטין: ית ברכן די
28 תקבלון לפקודיא דיי אלהכון די אנא מפקד יתכון יומא דין: ולוטיא

*) רש״י ז״ל בפ׳ תרומה (כ״ו י״ג) גרס ימא מערבא׳ ע״ש. שוב מצאתי כן בת״א בכ״י: „ימא מערבא״.

היידנהיים.

ימיכם וימי בניכם, אם עשיתם כן ירבו, ואם לאו לא ירבו; שדברי תורה
נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו. לתת להם. לתת לכם אין כתיב
22 כאן, אלא לתת להם, מכאן מצינו למדים תחיית המתים מן התורה. שמר
תשמרון, אזהרה שמירות הרבה, להזהר בלמודו שלא ישתכח. ללכת בכל דרכיו,
הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים. ולדבקה
בו, אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה הוא? אלא הדבק בתלמידים ובחכמים,
23 ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו. והוריש ה׳; עשיתם מה שעליכם, אף
אני אעשה מה שעלי. ועצמים מכם, אתם גבורים, והם גבורים מכם, שאם
לא שישראל גבורים, מה השבח הוא שמשבח את האמורים לומר ועצמים מכם?
25 אלא אתם גבורים משאר האומות והם גבורים מכם. לא יתיצב איש בפניכם
וגו׳. אין לי אלא איש, אומה ומשפחה ואשה בכשפיה מנין? ת״ל לא יתיצב,
מכל מקום; אם כן מה ת״ל איש? אפילו כעוג מלך הבשן. פחדכם ומוראכם,
והלא פחד הוא מורא? אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים.
פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה מימים רבים. כאשר דבר לכם,
והיכן דבר? את אימתי אשלח לפניך וגו׳ (שמות כ״ג).
26
27 ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה, האמורות בהר גרזים ובהר עיבל. את
28 הברכה על מנת אשר תשמעו. מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם

מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יְדַעְתֶּם׃ ס וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 29
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־
הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃
הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ 30
בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי
מֹרֶה׃ כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־ 31
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ
וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־ 32 יב
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים 1
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים
עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר 2
עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
עַל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃
וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם 3
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־
שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ 4
כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־ 5

היום ... ללכת וגו׳; הא למדת כל העובד ע״א הרי הוא סר מכל
הדרך שנצטוו ישראל. מכאן אמרו כל המודה בע״א ככופר בכל התורה כולה.
ונתתה את הברכה, כתרגומו ית מברכיא, את המברכים. על הר גרזים, 29
כלפי הר גרזים הופכין פניהם ופתחו בברכה: ברוך האיש אשר לא יעשה
פסל ומסכה וגו׳; כל הארורים שבפרשה (לקמן כ״ז) אמרו תחלה בלשון ברוך,
ואחר כך הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה. הלא המה, נתן בהם 30
סמן. אחרי, אחרי העברת הירדן הלאה ולהלאה למרחוק; וזהו לשון אחרי,

אם לא תקבלון לפקודיא דיי אלהכון ותסטון מן ארחא די אנא
מפקד יתכון יומא דין למהך בתר טעות עממיא די לא ידעתון:
29 ויהי ארי יעלנך יי אלהך לארעא די את עלל תמן למירתה ותתן
30 ית מברכיא על טורא דגרזין וית מלטטיא על טורא דעיבל: הלא
אנון בעברא דירדנא אחורי ארח מעלני שמשא בארעא כנענאה
31 דיתב במישרא לקבל גלגלא בסטר מישרי מרה: ארי אתון עברין
ית ירדנא למעל למירת ית ארעא דיי אלהכון יהב לכון ותירתון
32 יתה ותיתבון בה: ותטרון למעבד ית כל קימיא וית דיניא די
יב 1 אנא יהב קדמיכון יומא דין: אלין קימיא ודיניא די תטרון למעבד
בארעא דיהב יי אלהא דאבהתך לך למירתה כל יומיא די אתון
2 קימין על ארעא: אבדא תאבדון ית כל אתריא די פלחו תמן
עממיא די אתון ירתין יתהון ית טעותהון על טוריא רמיא ועל
3 רמתא ותחות כל אילן עבוף*): ותתרעון ית אגוריהון ותתברון ית
קמתהון ואשריהון תוקדון בנורא וצלמי טעותהון תקוצצון ותובדון
4 ית שמהון מן אתרא ההוא: לא תעבדון כן קדם יי אלהכון: אלהן
5 לאתרא די יתרעי יי אלהכון מכל שבטיכון לאשראה שכנתה תמן

*) עבוף, וכן ת"י בכל מקום, וכן במ"ג רע"ח ובחומש קטן ד"ב.

היידנהיים.

כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא. דרך מבוא השמש, להלן מן הירדן
לצד מערב — וטעם המקרא מוכיח שהם שני דבורים, שנקדו בשני טעמים,
אחרי נקוד בפשטא ודרך נקוד במשפל והוא דגוש; ואם היה אחרי דרך
דבור אחד, היה נקוד אחרי במשרת, בשופר הפוך, ודרך בפשטא, ורפה.
מול הגלגל, רחוק מן הגלגל. אלוני מרה, שכם הוא, שנאמר עד מקום
31 שכם עד אלון מורה (בראשית י"ב). כי אתם עברים את הירדן וגו', נסים
2 של ירדן יהיו סימן בידכם שתבואו ותירשו את הארץ. אבד תאבדון, אבד
ואחר כך תאבדון; מכאן לעוקר ע"ז שצריך לשרש אחריה. את כל המקמות
אשר עבדו שם הגוים וגו', ומה תאבדון מהם? את אלהיהם אשר על ההרים.
3 מזבח, של אבנים הרבה. מצבה, של אבן אחת, והיא בימוס (βωμός, אַלטאַר)
שבניו במשנה: אבן שאבנה מתחלתה לבימוס. אשרה, אילן הנעבד. ואבדתם
את שמם, לכנות להם שם לגנאי, בית גליא קורין לה בית כריא, עין
4 כל עין קוץ. לא תעשון כן, להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם במקום
אשר יבחר. דבר אחר ונתצתם את מזבחתם ... ואבדתם את שמם ... לא
תעשון כן, אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן אחת מן המזבח או מן העזרה.
אמר רבן גמליאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות? אלא
5 שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב! לשכנו

שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ
6 שָׁמָּה׃ וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם
7 וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם
8 אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
9 עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃ כִּי לֹא־בָאתֶם
עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
10 נֹתֵן לָךְ׃ וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
שני 11 וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃ * וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת
12 יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה׃ וּשְׂמַחְתֶּם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם
וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה
13 אִתְּכֶם׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר
14 תִּרְאֶה׃ כִּי אִם־בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ
שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ׃
15 רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח ׀ וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה

6 תדרשו, זה משכן שילה. זבחיכם, שלמים של חובה. מעשרתיכם, מעשר בהמה
ומעשר שני לאכול לפנים מן החומה. תרומת ידכם, אלו הַבִּכּוּרִים שנאמר
בהם ולקח הכהן הטנא מידך (לקמן כ"ו). ובכרת בקרכם, לְתִתּוֹ לכהן
7 8 ויקריבם שם. אשר ברכך ה', לפי הברכה הָבֵא. לא תעשון ככל אשר
אנחנו עשים וגו', מוסב למעלה על כי אתם עברים את הירדן וגו', כשתעברו
את הירדן מיד אתם מותרים להקריב בבמה כל ארבע עשרה שנה של כבוש
וחלוק; ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום, במשכן שהוא

6 לְבֵית שְׁכִנְתֵּהּ תִּתְבְּעוּן וְתֵיתוּן לְתַמָּן: וְתַיְתוּן לְתַמָּן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת
קוּדְשֵׁיכוֹן וְיָת מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְיָת אַפְרָשׁוּת יְדְכוֹן וְנִדְרֵיכוֹן וְנִדְבָתֵיכוֹן
7 וּבְכוֹרֵי תוֹרְכוֹן וְעָנְכוֹן: וְתֵיכְלוּן תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתֶחֱדוּן בְּכֹל
8 אוֹשָׁטוּת יְדְכוֹן אַתּוּן וֶאֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן דִּי בָרְכָךְ יְיָ אֱלָהָךְ: לָא תַעְבְּדוּן
כְּכֹל דִּי אֲנַחְנָא עָבְדִין הָכָא יוֹמָא דֵין גְּבַר כָּל מָן דְּכָשַׁר קֳדָמוֹהִי:
9 אֲרֵי לָא אֲתֵיתוּן עַד כְּעַן לְבֵית נְיָחָא וּלְאַחְסָנָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב
10 לָךְ: וְתַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא וְתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן מַחְסֵן
יָתְכוֹן וִינִיחַ לְכוֹן מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מִסְּחוֹר־סְחוֹר וְתֵיתְבוּן לְרוֹחְצָן:
11 וִיהֵי אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן בֵּהּ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן לְתַמָּן
תַּיְתוּן יָת כָּל דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן עֲלָוָתֵיכוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן
מַעְשְׂרָתֵיכוֹן וְאַפְרָשׁוּת יְדְכוֹן וְכֹל שְׁפַר נִדְרֵיכוֹן דִּי תִדְּרוּן קֳדָם־יְיָ:
12 וְתֶחֱדוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְעַבְדֵיכוֹן וְאַמְהָתֵיכוֹן
13 וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוֵיכוֹן אֲרֵי לֵית לֵהּ חֳלָק וְאַחְסָנָא עִמְּכוֹן: אִסְתַּמַּר לָךְ
14 דִּלְמָא־תַסֵּק עֲלָוָתָךְ בְּכָל אַתְרָא דִּי תֶחֱזֵי: אֱלָהֵן בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי
יְיָ בְּחַד מִן שִׁבְטָיךְ תַּמָּן תַּסֵּק עֲלָוָתָךְ וְתַמָּן תַּעְבֵּד כֹּל דִּי אֲנָא
15 מְפַקְּדָךְ: לְחוֹד בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ תִּכּוֹס וְתֵיכוֹל בִּשְׂרָא כְּבִרְכְתָא דַּיְיָ

עמכם, ובמשה, והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות, אבל
בבמה אין קרב אלא הַנֶּדֶר וְהַנְּדָבָה וזהו איש כל הישר בעיניו, נדרים ונדבות
שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם ולא על ידי חובה, אותם
9 תקריבו בבמה. כי לא באתם, כל אותן ארבע עשרה שנה. עד עתה, כמו
10 עדיין. אל המנוחה, זו שילה. נחלה, זו ירושלים. ועברתם את הירדן,
וישבתם בארץ, שתחלקוה, ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו. והניח
לכם, לאחר כבוש וחלוק ומנוחה מן הגוים אשר הניח ה׳ לנסות בם את
ישראל (שופטים ג׳) — ואין זו אלא בימי דוד — אז והיה המקום וגו׳, בְּנוּ
לכם בית הבחירה בירושלים; וכן הוא אומר בדוד, ויהי כי ישב המלך בביתו
וה׳ הניח לו מכל אויביו מסביב, ויאמר המלך אל נתן ראה אנכי יושב בבית
11 ארזים וארון ה׳ יושב בתוך היריעה (שמואל ב׳ ז׳). שמה תביאו וגו׳, למעלה
אָמוּר לענין שילה, וכאן אָמוּר לענין ירושלים, ולכך חלקם הכתוב, לתן
התר בין זו לזו, משחרבה שילה ובאו לנוב וחרבה נוב ובאו לגבעון היו הבמות
13 מותרות עד שבאו לירושלים. מבחר נדריכם, מלמד שיביא מן המובחר. השמר
לך, לתן לא תעשה על הדבר. בכל מקום אשר תראה, אשר יעלה בלבך,
14 אבל אתה מקריב על פי נביא, כגון אליהו בהר הכרמל. באחד שבטיך,
בחלקו של בנימן; ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם, הא כיצד? כשקנה
דוד את הגורן מארונה היבוסי גבה הזהב מכל השבטים, ומכל מקום הגורן
15 בחלקו של בנימן היה. רק בכל אַוַּת נפשך. במה הכתוב מדבר? אם בבשר
תאוה להתירה להם בלא הקרבת אימורים, הרי אמור במקום אחר כי ירחיב
ה׳ אלהיך את גבולך ... ואמרת אכלה בשר וגו׳, במה זה מדבר? בקדשים

אֱלֹהֶ֛יךָ אֲשֶׁ֥ר נָֽתַן־לְךָ֖ בְּכָל־שְׁעָרֶ֑יךָ הַטָּמֵ֤א וְהַטָּהוֹר֙
16 יֹאכְלֶ֔נּוּ*) כַּצְּבִ֖י וְכָאַיָּֽל׃ רַ֥ק הַדָּ֖ם לֹ֣א תֹאכֵ֑לוּ עַל־הָאָ֥רֶץ
17 תִּשְׁפְּכֶ֖נּוּ כַּמָּֽיִם׃ לֹא־תוּכַ֞ל לֶאֱכֹ֣ל בִּשְׁעָרֶ֗יךָ מַעְשַׂ֤ר
דְּגָֽנְךָ֙ וְתִירֹשְׁךָ֣ וְיִצְהָרֶ֔ךָ וּבְכֹרֹ֥ת בְּקָרְךָ֖ וְצֹאנֶ֑ךָ וְכָל־נְדָרֶ֙יךָ֙
18 אֲשֶׁ֣ר תִּדֹּ֔ר וְנִדְבֹתֶ֖יךָ וּתְרוּמַ֥ת יָדֶֽךָ׃ כִּ֣י אִם־לִפְנֵי֩ יְהוָ֨ה
אֱלֹהֶ֜יךָ תֹּאכְלֶ֗נּוּ בַּמָּקוֹם֙ אֲשֶׁ֨ר יִבְחַ֜ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֶיךָ֮ בּוֹ֒
אַתָּ֨ה וּבִנְךָ֤ וּבִתֶּ֙ךָ֙ וְעַבְדְּךָ֣ וַאֲמָתֶ֔ךָ וְהַלֵּוִ֖י אֲשֶׁ֣ר בִּשְׁעָרֶ֑יךָ
19 וְשָׂמַחְתָּ֗ לִפְנֵי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ בְּכֹ֖ל מִשְׁלַ֥ח יָדֶֽךָ׃ הִשָּׁ֣מֶר
20 לְךָ֔ פֶּֽן־תַּעֲזֹ֖ב אֶת־הַלֵּוִ֑י כָּל־יָמֶ֖יךָ עַל־אַדְמָתֶֽךָ׃ ס כִּֽי־
יַרְחִיב֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֥יךָ אֶֽת־גְּבֻלְךָ֮ כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּר־לָךְ֒ וְאָמַרְתָּ֙
אֹכְלָ֣ה בָשָׂ֔ר כִּֽי־תְאַוֶּ֥ה נַפְשְׁךָ֖ לֶאֱכֹ֣ל בָּשָׂ֑ר בְּכָל־אַוַּ֥ת
21 נַפְשְׁךָ֖ תֹּאכַ֥ל בָּשָֽׂר׃ כִּֽי־יִרְחַ֨ק מִמְּךָ֜ הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁ֨ר יִבְחַ֜ר
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶיךָ֮ לָשׂ֣וּם שְׁמ֣וֹ שָׁם֒ וְזָבַחְתָּ֞ מִבְּקָרְךָ֣ וּמִצֹּאנְךָ֗
אֲשֶׁ֨ר נָתַ֤ן יְהוָה֙ לְךָ֔ כַּאֲשֶׁ֖ר צִוִּיתִ֑ךָ וְאָכַלְתָּ֙ בִּשְׁעָרֶ֔יךָ

שנפל בהם מום; שֶׁיִּפָּדוּ ויאכלו בכל מקום. יכול יִפָּדוּ על מום עובר? תלמוד לומר רק. תזבח ואכלת, אין לך בהם התר גִּזָּה וְחָלָב, אלא אכילה על ידי זביחה. הטמא והטהור. לפי שבאו מכח קדשים, שנאמר בהם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא ז'), הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת. כצבי וכאיל, שאין קרבן בא מהם. כצבי וכאיל, לפטרן מן הזרוע

*) יֹאכְלֶנּוּ׃ בספר דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן אשר הנדפס בסוף מקראות גדולות של ווינציא שנת רע"ח מצאתי כלל ז"ל: כל לשון אכילה, אם בשלש פעלה, בפתח היא לעולם מלולה, בקריאה כולה, כגון ועגת שעורים תאכלנה (יחזקאל ד' י"ג), בעצבון תאכלנה (בראשית ג' י"ז). כל המקרא על זה ירוץ, בדבר חרוץ, חוץ מאחד, במקרא מיוחד: ברבות הטובה רבו אוכליה (קהלת ה' י'). עכ"ל. והמדקדק ר' אליה הלוי בשיר י"ב משיריו הבין מלשונו זה שהתנאי תלוי בטעם, שאם הטעם בל' הפעל או הכ' נקראת בחטף פתח, ואם אין הטעם בל' הפעל נקראת הכ' בשו"א פשוט. וכן הבין החכם בעל מנחת שי בריש פ' לך לך — ע"ש — וכן העתיקו המדקדקים הבאים אחריהם. וכולם שגו ברואה, שהרי כל אוכלים אוכליו, תאכלו, יאכלו, יאכלם, יאכלמו כקש בכל לשניהון, כשהכ' בשו"א הנגון בל' הפעל, וא"כ כולם נקראים בח"פ, והיה לו לבן אשר לומר בדרך כלל, כל לשון אכילה כשהכ' בשוא הוא נקרא בח"פ, חוץ מן רבו אוכליה; ומה זה שהתנה אם בשלש פעלה? ועוד שכל ספרינו מתנגדים לו, שבולם בשו"א פשוט חוץ מן תֹאכְלֶנּוּ, יֹאכְלֶנּוּ, תֹאכְלֶנָּה, יֹאכְלֶנָּה; גם מחבר ספר עין הקורא נקד כולם בשו"א לבד, בעדות ס"ס, חוץ מן הנוכרים, וכן כי תֹאכְלֶנּוּ האש, (לעיל

אלהך די יהב־לך בכל־קרויך מסאבא ודכיא יכלנה כבשר טביא
16 17 ואילא: לחוד דמא לא תיכלון על ארעא תשדנה כמיא: לית לך
רשו למיכל בקרויך מעשר עבורך חמרך ומשחך ובכורי תורך ועאנך
18 וכל נדרך די תדר ונדבתיך ואפרשות ידך: אלהן קדם יי אלהך
תיכלנה באתרא די יתרעי יי אלהך בה את וברך וברתך ועבדך
ואמתך ולואה די בקרויך ותחדי קדם יי אלהך בכל אושטות ידך:
19 20 אסתמר לך דילמא תשבוק ית לואי כל יומיך על ארעך: ארי יפתי
יי אלהך ית תחומך כמא־די מליל לך ותימר איכול בשרא ארי
21 תתרעי נפשך למיכל בשרא בכל רעות נפשך תיכול בשרא: ארי
יתרחק מנך אתרא די יתרעי יי אלהך לאשראה שכנתיה תמן
ותכוס מתורך ומענך די יהב יי לך כמא־די פקדתך ותיכול בקרויך

16 והלחיים והקיבה. רק הדם לא תאכלו, אף על פי שאמרתי שאין לך בו
זריקת דם במזבח, לא תאכלנו. תשפכנו כמים, לומר לך שאין צריך כסוי.
דבר אחר הרי הוא כמים להכשיר את הזרעים. לא תאכלו, בא הכתוב לתן
17 לא תעשה על הדבר. לא תוכל. ר' יהושע בן קרחה אומר יכול אתה,
אבל אינך רשאי. כיוצא בו ואת היבוסי יושב ירושלים לא יכלו בני ישראל
להורישם (שופטים א'), יכולים היו, אלא שאינן רשאין, לפי שכרת להם
אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה; ולא יבוסים היו, אלא על שם
העיר שנקרא יבוס — כך מפורש בפרקי דר' אליעזר — והוא שנאמר כי אם הסירך
העורים והפסחים (שמואל ב' ה'), צלמים שכתבו עליהם את השבועה. ובכרת
18 בקרך, אזהרה לכהנים. ותרומת ידך, אלו הַבִּכּוּרִים. לפני ה', לפנים מן
החומה. והלוי אשר בשעריך, אם אין לך לתת לו מחלקו, כגון מעשר ראשון,
19 תן לו מעשר עני, אין לך מעשר עני, הושיבהו על שלחנך. השמר לך, לתן
לא תעשה על הדבר. על אדמתך, אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר
20 מעניי ישראל. כי ירחיב וגו'. למדה תורה דרך ארץ, שלא יתאוה אדם לאכול
בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר. בכל אַוַּת נפשך וגו', אבל במדבר נאסר
21 להם בשר חולין, אלא אם כן מקדישה ומקריבה שלמים. כי ירחק ממך
המקום, ולא תוכל לבוא לעשות שלמים בכל יום, כמו עכשיו, שהמשכן הולך
עמכם. וזבחת.... כאשר צויתך. למדנו שיש צווי בזביחה היאך ישחוט,

ה' כ"ב) בשו"א פשוט בכל הספרים וכ"י — ושגגת סופר הוא בהעתקת יהב"י אשר לי שנקדו בח"פ, כי לא נקד כן כל חבריו, חוץ מן אותן שנקוד הל' בהם בסגול. — וזה כוונת בן אשר: אם בשלש פעלה, ר"ל אם ל' הפעל בשלש נקודות, שהוא סגול דוקא, או נקראת הב' בח"פ, כמו מן רבו אוכליה, אע"פ שהל' בסגול תחת מקום הב' בשו"א פשוט ככל שאר ל' אכילה שאין הל' בנקוד הסגול. ואם תאמר מה נשתנו אלו מאלו? דע והבן כי הדגש והרפה שבאות שאחר הל' הוא גרם לשנוי קריאת הב'. דוגמת כל ארדה־נא, אלכה־נא, נלכה־נא; והנה כל לשון אכילה שהל' בסגול, לעולם האות שאחריו דגושה, חוץ מן אוֹכְלֶיהָ' שרפה אחריו, כמשפט, לכן קריאת הב' שלו בשו"א נח, לא בשו"א ונפתח; וככה כל יֹאכְלוּ, תֹּאכְלוּ, יֹאכְלֻמוֹ, תֹּאכְלֶנּוּ, יֹאכְלוּהָ ורעיהם, וכן כל לשון תֹּאמְרוּ, יֹאמְרוּ; ולכן וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ (בראשית ל"ד י"א) יתרת המרכא — כמבואר בפ' קדושים י"ט ל"ג ע"ש.

היידנהיים.

בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ׃ אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־ 22
הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ׃ רַק 23
חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל
הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר׃ לֹא תֹּאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ 24
כַּמָּיִם׃ לֹא תֹּאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ 25
כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָֹה׃ רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ 26
לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָֹה׃
וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ 27
וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר
תֹּאכֵל׃ שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר 28
אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי
תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שלישי כִּי־ 29
יַכְרִית יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם׃
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ 30
וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי׃ לֹא־תַעֲשֶׂה כֵן לַיהוָֹה 31
אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָֹה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם

והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני. אך כאשר יאכל את הצבי 22
וגו', אינך מוזהר לאכלן בטהרה. אי מה צבי ואיל חלבן מותר אף חולין חלבן
מותר? ת"ל אך. רק חזק לבלתי אכל הדם. ממה שנאמר חזק אתה למד 23
שהיו שטופים בדם לאכלו, לפיכך הוצרך לומר חזק. דברי רבי יהודה. רבי
שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה
צריך להתחזק במצות; אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה
לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, קל וחומר לשאר מצות! ולא תאכל הנפש עם
הבשר, אזהרה לאבר מן החי. לא תאכלנו, אזהרה לדם התמצית. לא 24 25
תאכלנו, אזהרה לדם האברים. למען ייטב לך וגו', בא ולמד מתן שכרן של
מצות: אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו
אחריו, קל וחומר לגזל ועריות, שנפשו של אדם מתאוה להם! רק קדשיך, 26

22 בְּכָל רְעוּת נַפְשָׁךְ: בְּרַם כְּמָא־דִי מִתְאֲכֵל בְּשַׂר־טַבְיָא וְאַיְלָא כֵּן
23 תֵּיכְלִנֵּהּ מְסָאֲבָא וְדַכְיָא כַּחֲדָא יֵיכְלִנֵּהּ: לְחוֹד תְּקֵף בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל
24 דְּמָא אֲרֵי דְמָא הוּא נַפְשָׁא וְלָא תֵיכוּל נַפְשָׁא עִם בִּשְׂרָא: לָא תֵיכְלִנֵּהּ
25 עַל אַרְעָא תִּשְׁדְּנֵהּ כְּמַיָּא: לָא תֵיכְלִנֵּהּ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ
26 בַּתְרָךְ אֲרֵי תַעְבֵּד דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ: לְחוֹד מַעְשַׂר קוּדְשָׁיךְ דִּיהוֹן לָךְ
27 וְנִדְרָךְ תִּטּוֹל וְתֵיתֵי לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ: וְתַעְבֵּד עֲלָוָתָךְ בִּשְׂרָא
וּדְמָא עַל מַדְבְּחָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְדַם נִכְסַת קוּדְשָׁיךְ יִשְׁתְּפֵךְ עַל מַדְבְּחָא
28 דַּיְיָ אֱלָהָךְ וּבִשְׂרָא תֵיכוּל: טַר וּתְקַבֵּל יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אֲנָא
מְפַקֵּדָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ עַד עָלָם אֲרֵי תַעְבֵּד דְּתָקֵן
29 וּדְכָשַׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ: אֲרֵי יְשֵׁיצֵי יְיָ אֱלָהָךְ יָת עַמְמַיָּא דִּי אַתְּ עָלֵל
30 לְתַמָּן לְתָרָכָא יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ וְתֵירַת יָתְהוֹן וְתֵיתֵב בְּאַרְעֲהוֹן: אִסְתַּמַּר
לָךְ דִּילְמָא־תִתָּקַל בַּתְרֵיהוֹן בָּתַר דְּיִשְׁתֵּיצוֹן מִקֳּדָמָךְ וְדִילְמָא תִתְבַּע
לְטַעֲוָתְהוֹן לְמֵימַר אֵיכְדֵין פָּלְחִין עַמְמַיָּא הָאִלֵּין יָת טַעֲוָתְהוֹן וְאַעְבֵּד־
31 כֵּן אַף־אֲנָא: לָא תַעְבֵּד כֵּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי כָּל דִּמְרַחַק קֳדָם יְיָ
דִּי סְנֵי עֲבָדוּ לְטַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי אַף יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת בְּנָתֵיהוֹן יוֹקְדִין

אף על פי שאתה מותר לשחוט חולין, לא התרתי לך לשחוט את הקדשים
27 ולאכלן בשעריך, בלא הקרבה, אלא הביאם לבית הבחירה. ועשית עלתיך,
אם עולות הם, תן הבשר והדם על גבי המזבח, ואם זבחי שלמים
הם, דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה ואחר כך והבשר תאכל. ועוד
דרשו רבותינו, רק קדשיך, בא ללמד על הקדשים שבחוצה לארץ, וללמד על
28 התרומות ועל ולדות קדשים שֶׁיַּקְרִיבוּ. שמר, זו משנה, שאתה צריך לשמרה
בבטנך שלא תִּשְׁכַּח, כענין שנאמר כי נעים כי תשמרם בבטנך (משלי כ"ב),
ואם שְׁנִיתָהּ אפשר שתשמע ותקיים; הא כל שאינו בכלל משנה אינו בכלל
מעשה. את כל הדברים, שתהא חביב עליך מצוה קלה כמצוה חמורה. הטוב,
30 בעיני השמים. והישר, בעיני אדם. פן תנקש. אונקלוס תרגם ל' מוקש;
ואני אומר שלא חש לדקדק בלשון, שלא מצינו נ', בלשון יוקש, ואפילו ליסוד
הנופל ממנו, אבל בלשון טרוף וקשקוש מצינו נ', וארכובתיה דא לדא נקשן
(דניאל ה'). ואף זה אני אומר פן תנקש אחריהם, פן תטרוף אחריהם,
להיות ברוך אחר מעשיהם, וכן ינקש נושה לכל אשר לו (תהלים ק"ט), מקלל
את הרשע להיות עליו נושים רבים ויהיו מחזירין ומתנקשין אחר ממונו. אחרי
השמדם מפניך, אחר שתראה שאשמידם מפניך יש לך לתת לב, מפני מה
נשמדו אלו? מפני מעשים מקולקלים שבידיהם; אף אתה לא תעשה כן, שלא
יבואו אחרים וישמידוך. איכה יעבדו. לפי שלא ענש על ע"א אלא על זבוח
וקטור ונסוך והשתחואה, כמו שכתוב בלתי לה' לבדו (שמות כ"ב), דברים
הנעשים לגבוה, בא ולמדך כאן שאם דרכה של ע"א לעבדה בדבר אחר, כגון
פוער לפעור וזורק אבן למרקולים, זו היא עבודתו, וחייב; אבל זבוח וקטור
31 ונסוך והשתחואה אפילו שלא כדרכה חייב. כי גם את בניהם, גם לרבות את

כִּ֣י גַ֤ם אֶת־בְּנֵיהֶם֙ וְאֶת־בְּנֹ֣תֵיהֶ֔ם יִשְׂרְפ֥וּ בָאֵ֖שׁ לֵאלֹהֵיהֶֽם׃
אֵ֣ת כָּל־הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁ֤ר אָנֹכִי֙ מְצַוֶּ֣ה אֶתְכֶ֔ם אֹת֥וֹ תִשְׁמְר֖וּ יג 1
לַעֲשׂ֑וֹת לֹא־תֹסֵ֣ף עָלָ֔יו וְלֹ֥א תִגְרַ֖ע מִמֶּֽנּוּ׃ פ
כִּֽי־יָק֤וּם בְּקִרְבְּךָ֙ נָבִ֔יא א֖וֹ חֹלֵ֣ם חֲל֑וֹם וְנָתַ֥ן אֵלֶ֛יךָ א֖וֹת 2
א֥וֹ מוֹפֵֽת׃ וּבָ֤א הָאוֹת֙ וְהַמּוֹפֵ֔ת אֲשֶׁר־דִּבֶּ֥ר אֵלֶ֖יךָ לֵאמֹ֑ר 3
נֵֽלְכָ֞ה אַחֲרֵ֨י אֱלֹהִ֧ים אֲחֵרִ֛ים אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־יְדַעְתָּ֖ם וְנָֽעָבְדֵֽם׃
לֹ֣א תִשְׁמַ֗ע אֶל־דִּבְרֵי֙ הַנָּבִ֣יא הַה֔וּא א֛וֹ אֶל־חוֹלֵ֥ם 4
הַחֲל֖וֹם הַה֑וּא כִּ֣י מְנַסֶּ֞ה יְהוָ֤ה אֱלֹֽהֵיכֶם֙ אֶתְכֶ֔ם לָדַ֗עַת
הֲיִשְׁכֶ֤ם אֹֽהֲבִים֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹֽהֵיכֶ֔ם בְּכָל־לְבַבְכֶ֖ם וּבְכָל־
נַפְשְׁכֶֽם׃ אַחֲרֵ֨י יְהוָ֧ה אֱלֹהֵיכֶ֛ם תֵּלֵ֖כוּ וְאֹת֣וֹ תִירָ֑אוּ וְאֶת־ 5
מִצְוֹתָ֤יו תִּשְׁמֹ֙רוּ֙ וּבְקֹל֣וֹ תִשְׁמָ֔עוּ וְאֹת֥וֹ תַעֲבֹ֖דוּ וּב֥וֹ תִדְבָּקֽוּן׃
וְהַנָּבִ֣יא הַה֡וּא א֣וֹ חֹלֵם֩ הַחֲל֨וֹם הַה֜וּא יוּמָ֗ת כִּ֣י דִבֶּר־סָ֠רָה 6
עַל־יְהוָ֨ה אֱלֹהֵיכֶ֜ם הַמּוֹצִ֥יא אֶתְכֶ֣ם ׀ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֗יִם
וְהַפֹּֽדְךָ֙ מִבֵּ֣ית עֲבָדִ֔ים לְהַדִּֽיחֲךָ֙ מִן־הַדֶּ֔רֶךְ אֲשֶׁ֧ר צִוְּךָ֛ יְהוָ֥ה
אֱלֹהֶ֖יךָ לָלֶ֣כֶת בָּ֑הּ וּבִעַרְתָּ֥ הָרָ֖ע מִקִּרְבֶּֽךָ׃ ס כִּ֣י 7
יְסִֽיתְךָ֡ אָחִ֣יךָ בֶן־אִ֩מֶּ֩ךָ֩ אֽוֹ־בִנְךָ֙ אֽוֹ־בִתְּךָ֜ א֣וֹ ׀ אֵ֣שֶׁת חֵיקֶ֗ךָ
א֧וֹ רֵֽעֲךָ֛ אֲשֶׁ֥ר כְּנַפְשְׁךָ֖ בַּסֵּ֣תֶר לֵאמֹ֑ר נֵֽלְכָ֗ה וְנַֽעַבְדָה֙
אֱלֹהִ֣ים אֲחֵרִ֔ים אֲשֶׁר֙ לֹ֣א יָדַ֔עְתָּ אַתָּ֖ה וַאֲבֹתֶֽיךָ׃ מֵאֱלֹהֵ֣י 8
הָֽעַמִּ֗ים אֲשֶׁר֙ סְבִיבֹ֣תֵיכֶ֔ם הַקְּרֹבִ֣ים אֵלֶ֔יךָ א֖וֹ הָרְחֹקִ֣ים
מִמֶּ֑ךָּ מִקְצֵ֥ה הָאָ֖רֶץ וְעַד־קְצֵ֥ה הָאָֽרֶץ׃ לֹא־תֹאבֶ֣ה ל֔וֹ 9

אבותיהם ואמותיהם. אמר ר' עקיבא אני ראיתי ארמי שכפתו לאביו לפני
1 כלבו ואכלו. את כל הדבר, קלה כחמורה. תשמרו לעשות, ליתן לא תעשה
על עשה האמורים בפרשה; שכל השמר לשון לא תעשה הוא, אלא שאין
לוקין על השמר של עשה. לא תסף עליו, חמשה טוטפות, חמשה מינין
בלולב, ארבע ברכות לברכת כהנים. ונתן אליך אות, בשמים, כענין שנאמר
2 בגדעון, ועשית עמדי אות, ואמר יהי נא חורב על הגזה וגו' (שופטים ו').
או מופת, בארץ (ס"א ונתן אליך אות, בשמים, דכתיב והיו לאתת ולמועדים

יג
1 בנורא לטעותהון: ית כל פתגמא די אנא מפקד יתכון יתה תטרון
2 למעבד לא תוספון עלוהי ולא תמנעון מנה: ארי יקום בינך נביא
3 או חלם חלמא ויתן לך את או מופתא: וייתי אתא ומופתא די
מליל עמך למימר נהך בתר טעות עממיא די לא ידעתנון ונפלחנון:
4 לא תקבל לפתגמי נביא ההוא או לחלם חלמא ההוא ארי מנסי
יי אלהכון יתכון למדע האיתיכון רחמין ית יי אלהכון בכל לבכון
5 ובכל נפשכון: בתר דחלתא דיי אלהכון תהכון ויתה תדחלון וית
פקודוהי תטרון ולמימרה תקבלון וקדמוהי תפלחון ובדחלתה
6 תתקרבון: ונביא ההוא או חלם חלמא ההוא יתקטל ארי מליל
סטיא על יי אלהכון די אפק יתכון ׀ מארעא דמצרים ודפרקך מבית
עבדותא לאטעיותך מן ארחא די פקדך יי אלהך למהך בה ותפלי
7 עבד־דביש מבינך: ארי ימלכנך אחוך בר אמך או ברך או ברתך
או ׀ אתת קימך או חברך די כנפשך בסתרא למימר נהך ונפלח
8 לטעות עממיא די לא ידעת את ואבהתך: מטעות עממיא די
בסחרניכון דקריבין לך או דרחיקין מנך מסיפי ארעא ועד סיפי
9 ארעא: לא תיבי לה ולא תקבל מנה ולא תחוס עינך עלוהי ולא

(בראשית א׳); או מופת, באר׳, דכתיב אם טל יהיה על הגזה לבד ועל כל
הארץ חורב (שופטים ו׳); אע״פ כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני מה
5 נותן לו הקב״ה ממשלה לעשות אות? כי מנסה ה׳ אלהיכם אתכם. ואת
מצותיו תשמרו, תורת משה. ובקולו תשמעו, בקול הנביאים. ואתו תעבדו
במקדשו. ובו תדבקון, הדבק בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים,
6 כמו שעשה הקב״ה. סרה, דבר המוסר מן העולם, שלא היה ולא נברא ולא
צויתיו לדבר כן. דישטורנו״ר בלעז (détournement, אבוועבדונג). והפדך
7 מבית עבדים, אפילו אין לו עליך אלא שפדאך, דיו. כי יסיתך. אין הסתה
אלא גרוי, שנאמר אם ה׳ הסיתך בי (ש״א כ״ו י״ט), אמיטר״א בלעז (immittere,
admittere, émouvoir, אנרייצען), שמשיאו לעשות כן. אחיך, מאב, או בן
אמך, מאם. חיקך, השוכבת בחיקך ומחבקה בך, אפיקיי״א בלעז (affectionnée,
אנהאנגענד), וכן מחיק הארץ (יחזקאל מ״ד), מיסוד התקוע בארץ. אשר
כנפשך, זה אביך. פרש לך הכתוב את החביבין לך, קל וחומר לאחרים.
בסתר, דבר הכתוב בהווה, שאין דברי מסית אלא בסתר; וכן שלמה הוא
אומר, בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה (משלי ז׳). אשר לא ידעת אתה
ואבתיך, דבר זה גנאי גדול הוא לך, שאף האומות אין מניחין מה שמסרו
8 להם אבותיהם, וזה אומר לך עזוב מה שמסרו לך אבותיך! הקרבים אליך
או הרחקים. למה פרט קרובים ורחוקים? אלא כך אמר הכתוב, מטבן של
קרובים אתה למד טבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש
ברחוקים. מקצה הארץ, זו חמה ולבנה וצבא השמים, שהן מהלכין מסוף
9 העולם ועד סופו. לא תאבה לו, לא תהא תאב לו, לא תאהבנו; לפי שנאמר

וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל
וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו׃ כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ 10
בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה׃ וּסְקַלְתּוֹ 11
בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל 12
יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה
בְּקִרְבֶּךָ׃ ס כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה 13
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃ יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־ 14
בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה
וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ וְדָרַשְׁתָּ 15
וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה
הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ׃ הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר 16
הַהִוא לְפִי־חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־
בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב׃ וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ 17
רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד׃ וְלֹא־ 18
יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן
אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ׃ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־ 19
כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס רביעי. בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה 1 יד
אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם
לָמֵת׃ כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר 2

ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט), את זה לא תאהב. ולא תשמע אליו, בהתחננו על נפשו למחול לו; לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו (שמות כ"ג), לזה לא תעזוב.

10 תרחם ולא תכסי עלוהי: ארי מקטל תקטלנה ידך תהי בה בקדמיתא
11 למקטלה וידא דכל־עמא בבתריתא: ותרגמנה באבניא וימות ארי
בעא לאטעיותך מדחלתא דיי אלהך די אפקך מארעא דמצרים
12 מבית עבדותא: וכל ישראל ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד
13 כפתגמא בישא הדין בינך: ארי תשמע בחד מקרויך די יי אלהך
14 יהב לך למתב תמן למימר: נפקו גברין בני רשעא מבינך ואטעיו
ית יתבי קרתהון למימר נהך ונפלח לטעות עממיא די לא־ידעתון:
15 ותתבע ותבדוק ותשאל יאות והא קשטא כון פתגמא אתעבידא
16 תועבתא הדא בינך: ממחא תמחי ית יתבי קרתא ההיא לפתגם
17 דחרב גמר יתה וית־כל־די־בה וית בעירה לפתגם דחרב: וית כל
עדאה תכנוש לגו פתיה ותוקד בנורא ית קרתא וית כל עדאה
18 גמיר קדם יי אלהך ותהי תל חריב לעלם לא תתבני עוד: ולא
ידבק בידך מדעם מן חרמא בדיל דיתוב יי מתקוף רגזה ויהב
19 לך רחמין וירחם עלך ויסגנך כמא־די קיים לאבהתך: ארי תקבל
למימרא דיי אלהך למטר ית כל פקודוהי די אנא מפקדך יומא
יד 1 דין למעבד דכשר קדם יי אלהך: בנין אתון קדם־יי אלהכון לא
2 תתהממון ולא תשוון מרט בין עיניכון על מית: ארי עם קדיש

ולא תחוס עינך עליו; לפי שנאמר לא תעמוד על דם רעך (ויקרא י"ט), על זה לא תחוס. ולא תחמל, לא תהפוך בזכותו. ולא תכסה עליו, אם
10 אתה יודע לו חובה אינך רשאי לשתוק. כי הרג תהרגנו (אם יצא מבית דין זכאי החזירהו לחובה), יצא מבית דין חייב אל תחזירהו לזכות. ידך תהיה בו בראשונה, מצוה ביד הַנִּסָּת להמיתו; לא מת בידו ימות ביד אחרים, שנאמר
13 ויד כל העם באחרונה. לשבת שם, פרט לירושלים, שלא נִתְּנָה לדירה. כי
14 תשמע .... לאמר, אומרים כן: יצאו וגו'. בני בליעל, בְּלִי עֹול, שפרקו עֻלּו של מקום. אנשים, ולא נשים. יושבי עירם, ולא יושבי עיר אחרת. מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה אנשים ועד שיהיו מדיחיה מתוכה.
15 ודרשת וחקרת ושאלת היטב. מכאן למדו שבע חקירות, מרבוי המקרא. כאן יש שלש, דרישה וחקירה והיטב — ושאלת אינו מן המנין, וממנו למדו בדיקות — ובמקום אחר הוא אומר ודרשו השופטים היטב (לקמן י"ט), ועוד במקום אחר הוא אומר ודרשת היטב (לקמן י"ז); ולמדו היטב
16 היטב לגזרה שוה, ליתן האמור של זה בזה. הכה תכה, אם אינך יכול
17 להמיתם במיתה הכתובה בהם, המיתם באחרת. לה' אלהיך, לשמו ובשבילו.
18 למען ישוב ה' מחרון אפו, שכל זמן שע"א בעולם חרון אף בעולם. לא תתגדדו,
1 לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמורים עושים, לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים. בין עיניכם, אצל הפדחת. ובמקום אחר הוא אומר לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כ"א),
2 לעשות כל הראש כבין העינים. כי עם קדוש אתה, קדושת עצמך מאבותיך,

יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ס לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה: זֹאת הַבְּהֵמָה 3 4
אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים: אַיָּל וּצְבִי 5
וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזָמֶר: וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת 6
פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה
אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ: אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה 7
וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת
וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ
טְמֵאִים הֵם לָכֶם: וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא 8
וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם
לֹא תִגָּעוּ: ס אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם 9
כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ: וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ 10
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם: ס כָּל־ 11
צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר 12
וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה: וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ: 13
וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ: וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס 14 15
וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף 16
וְהַתִּנְשָׁמֶת: וְהַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ: וְהַחֲסִידָה 17 18
וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף: וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף 19
טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ: 20

ועוד ובך בחר ה׳. כל תועבה, כל שתעבתי לך, כגון צרם אוזן בכור כדי 3
לשחטו במדינה, הרי דבר שתעבתי לך, כל מום לא יהיה בו — ובא ולמד כאן
שלא יִשָּׁחֵט וְיֵאָכֵל על אותו המום; בַּשֵּׁל בשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לך,
והזהיר כאן על אכילתו. זאת הבהמה... איל וצבי ויחמור, למדנו שהחיה 4 5
בכלל בהמה, ולמדנו שבהמה וחיה טמאה מרובה מן הטהורה, שבכל מקום
פורט את המועט. ואקו, מתורגם יעלא, יעלין סלע (איוב ל״ט), הוא
שטענ״בוק (שטיינבאָקק). ותאו, תור בלא, תור היער, בלא״ז יער בלשון

את קדם יי אלהך ובך אתרעי יי למהוי לה לעם חביב מכל עממיא
3 4 די על־אפי ארעא: לא תיכול כל דמרחק: דין בעירא דתיכלון
5 תורין אמרין דרחלין וגדין דעזין: אילא וטביא ויחמורא ויעלא
6 ורימא ותור־בלא ודיצא: וכל בעירא דסדיקא פרסתא ומטילפא
7 טלפין תרתין פרסתא מסקא פשרא בבעירא יתה תיכלון: ברם ית
דין לא תיכלון ממסקי פשרא וממסדיקי פרסתא מטלפי טלפיא
ית גמלא וית ארנבא וית טפזא ארי מסקי פשרא אנון ופרסתהון
8 לא סדיקא מסאבין אנון לכון: וית חזירא ארי מסדיק פרסתא הוא
ולא פשר מסאב הוא לכון מבסרהון לא תיכלון ובנבלתהון לא
9 תקרבון: ית דין תיכלון מכל די במיא כל די לה ציצין וקלפין
10 תיכלון: וכל די לית לה ציצין וקלפין לא תיכלון מסאב הוא לכון:
11 12 13 כל צפר דכיא תיכלון: ודין די לא תיכלון מנהון נשרא ועד ועזיא:
14 15 ובת כנפא וטרפיתא ודיתא לזנה: וית כל עורבא לזניה: וית בת
16 נעמיתא וציצא וצפר שחפא ונצא לזנוהי: וקדיא וקפופא ובותא:
17 18 וקתא ויַרקרקא ושלי־נונא: וחוריתא ואבו לזנה ונגר טורא ועטלפא:
19 20 וכל רחשא דעופא מסאב הוא לכון לא יתאכלון: כל עופא דכי

6 אדמי. מפרסת, סדוקה, כתרגומו. פרסה, פלנ״טה (plante, פוסזאָהלע).
ושסעת, חלוקה בשתי צפרנים; שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים, והיא
טמאה. בבהמה, משמע שה שנמצא בבהמה אכול׳ מכאן אמרו שהשליל נתר
7 בשחיטת אמו. השסועה, בריה היא שיש לה שני גבין ושתי שדראות. אמרו
רבותינו למה נשנו? בבהמות מפני השסועה, ובעופות מפני הראה, שלא
8 כאמרו בתורת כהנים. ובנבלתם לא תגעו, רבותינו פרשו: ברגל, שאדם
חייב לטהר את עצמו ברגל. יכול יהיו מוזהרים בכל השנה? ת״ל אמור אל
הכהנים וגו׳ (ויקרא כ״א), ומה טומאת המת חמורה, כהנים מוזהרים ואין
11 ישראל מוזהרים, טומאת נבלה קלה לא כל שכן. כל צפור טהרה תאכלו,
12 להתיר משולחת שבמצרע. וזה אשר לא תאכלו מהם, לאסור את השחוטה.
13 והראה ואת האיה והדיה, היא ראה היא איה היא דיה; ולמה נקרא שמה
ראה? שרואה ביתר׳ ולמה הזהיר בכל שמותיה? שלא לתן פתחון פה לבעל
דין לחלוק, שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה והבא להתיר אומר זו דיה
שמה או איה שמה וזו לא אסר הכתוב. ובעופות פרט לך הטמאים, ללמד
16 שהעופות הטהורים מרובים על הטמאים, לפיכך פרט את המועט. התנשמת,
17 קל״בא שו״רין (chauve-souris, chauvesouris, פלעדערמויז). שלך
18 השולה דגים מן הים. דוכיפת, הוא תרנגול הבר, ובלע״ז הרו״פא (huppe,
19 herupe, ווידעהאָפף), וכרבלתו כפולה. שרץ העוף, הם הנמוכים הרוחשים
20 על הארץ; זבובין ולרעים וחגבים טמאים קרויים שרץ. כל עוף טהור תאכלו,
ולא את הטמא; בא לתן עשה על לא תעשה. וכן בבהמה, אתה תאכלו,
ולא בהמה טמאה; לאו הבא מכלל עשה עשה, לעבור עליהם בעשה

21 לֹ֣א תֹאכְל֣וּ כָל־נְבֵלָ֡ה לַגֵּ֨ר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶ֜יךָ תִּתְּנֶ֣נָּה וַאֲכָלָ֗הּ
א֤וֹ מָכֹר֙ לְנָכְרִ֔י כִּ֣י עַ֤ם קָדוֹשׁ֙ אַתָּ֔ה לַיהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ לֹא־
תְבַשֵּׁ֥ל גְּדִ֖י בַּחֲלֵ֥ב אִמּֽוֹ׃ פ חמישי.
22 עַשֵּׂ֣ר תְּעַשֵּׂ֔ר אֵ֖ת כָּל־תְּבוּאַ֣ת זַרְעֶ֑ךָ הַיֹּצֵ֥א הַשָּׂדֶ֖ה שָׁנָ֥ה
שָׁנָֽה׃ 23 וְאָכַלְתָּ֞ לִפְנֵ֣י ׀ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ בַּמָּק֣וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר֮
לְשַׁכֵּ֣ן שְׁמ֣וֹ שָׁם֒ מַעְשַׂ֤ר דְּגָֽנְךָ֙ תִּירֹשְׁךָ֣ וְיִצְהָרֶ֔ךָ וּבְכֹרֹ֥ת
בְּקָרְךָ֖ וְצֹאנֶ֑ךָ לְמַ֣עַן תִּלְמַ֗ד לְיִרְאָ֛ה אֶת־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ
כָּל־הַיָּמִֽים׃ 24 וְכִֽי־יִרְבֶּ֨ה מִמְּךָ֜ הַדֶּ֗רֶךְ כִּ֣י לֹ֣א תוּכַל֮ שְׂאֵתוֹ֒
כִּֽי־יִרְחַ֤ק מִמְּךָ֙ הַמָּק֔וֹם אֲשֶׁ֤ר יִבְחַר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לָשׂ֥וּם
שְׁמ֖וֹ שָׁ֑ם כִּ֥י יְבָרֶכְךָ֖ יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ 25 וְנָתַתָּ֖ה בַּכָּ֑סֶף וְצַרְתָּ֤
הַכֶּ֙סֶף֙ בְּיָ֣דְךָ֔ וְהָלַכְתָּ֙ אֶל־הַמָּק֔וֹם אֲשֶׁ֥ר יִבְחַ֛ר יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ
בּֽוֹ׃ 26 וְנָתַתָּ֣ה הַכֶּ֡סֶף בְּכֹל֩ אֲשֶׁר־תְּאַוֶּ֨ה נַפְשְׁךָ֜ בַּבָּקָ֣ר
וּבַצֹּ֗אן וּבַיַּ֙יִן֙ וּבַשֵּׁכָ֔ר וּבְכֹ֛ל אֲשֶׁ֥ר תִּֽשְׁאָלְךָ֖ נַפְשֶׁ֑ךָ וְאָכַ֣לְתָּ
שָּׁ֗ם לִפְנֵי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ וְשָׂמַחְתָּ֖ אַתָּ֥ה וּבֵיתֶֽךָ׃ 27 וְהַלֵּוִ֥י
אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶ֖יךָ לֹ֣א תַעַזְבֶ֑נּוּ כִּ֣י אֵ֥ין ל֛וֹ חֵ֥לֶק וְנַחֲלָ֖ה
עִמָּֽךְ׃ ס 28 מִקְצֵ֣ה ׀ שָׁלֹ֣שׁ שָׁנִ֗ים תּוֹצִיא֙ אֶת־כָּל־
מַעְשַׂר֙ תְּבוּאָ֣תְךָ֔ בַּשָּׁנָ֖ה הַהִ֑וא וְהִנַּחְתָּ֖ בִּשְׁעָרֶֽיךָ׃ 29 וּבָ֣א
הַלֵּוִ֡י כִּ֣י אֵֽין־ל֨וֹ חֵ֜לֶק וְנַחֲלָ֣ה עִמָּ֗ךְ וְהַגֵּ֨ר וְהַיָּת֤וֹם וְהָֽאַלְמָנָה֙
אֲשֶׁ֣ר בִּשְׁעָרֶ֔יךָ וְאָכְל֖וּ וְשָׂבֵ֑עוּ לְמַ֤עַן יְבָרֶכְךָ֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ
בְּכָל־מַעֲשֵׂ֥ה יָדְךָ֖ אֲשֶׁ֥ר תַּעֲשֶֽׂה׃ ס ששי. מִקֵּ֥ץ טו 1
שֶֽׁבַע־שָׁנִ֖ים תַּעֲשֶׂ֥ה שְׁמִטָּֽה׃ 2 וְזֶה֮ דְּבַ֣ר הַשְּׁמִטָּה֒ שָׁמ֗וֹט

21 ולא תעשה. לגר אשר בשעריך, גר תושב, שקבל עליו שלא לעבוד ע"א,
ואוכל נבלות. כי עם קדוש אתה לה'. קַדֵּשׁ את עצמך בְּמֻתָּר לך, דברים
המותרים ואחרים נוהגים בהם אִסּוּר אל תתירם בפניהם. לא תבשל גדי,
שלש פעמים, פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה. לא תבשל גדי .... 22 עשר
תעשר, מה ענין זה אצל זה? אמר להם הקב"ה לישראל אל תגרמו לי לבשל
גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן, שאם אין אתם מעשרים מעשרות

21 תֵּיכְלוּן: לָא תֵיכְלוּן כָּל נְבִילָא לְתוֹתַב עָרֵל דִּי בְקִרְוָךְ תִּתְּנִנַּהּ
וְיֵיכְלִנַּהּ אוֹ תְזַבְּנִנַּהּ לְבַר עַמְמִין אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
22 לָא תֵיכוּל בְּשַׂר בַּחֲלַב: עַשָּׂרָא תְעַשַּׂר יָת כָּל עֲלָלַת זַרְעָךְ דְּיִפּוֹק
23 חַקְלָא שַׁתָּא בְשַׁתָּא: וְתֵיכוּל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה
שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן מַעְשַׂר עֲבוּרָךְ חַמְרָךְ וּמִשְׁחָךְ וּבְכוֹרֵי תוֹרָךְ וְעָנָךְ
24 בְּדִיל דְּתֵילַף לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל יוֹמַיָּא: וַאֲרֵי יִסְגֵּי מִנָּךְ
אָרְחָא אֲרֵי לָא תִכּוּל לְמִטְלֵהּ אֲרֵי יִתְרְחַק מִנָּךְ אַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ
25 אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ: וְתִתֵּין בְּכַסְפָּא
26 וּתְצוּר כַּסְפָּא בִּידָךְ וּתְהָךְ לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּהּ: וְתִתֵּין
כַּסְפָּא בְּכֹל דִּי יִתְרְעֵי נַפְשָׁךְ בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא וּבַחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק
וּבְכֹל דִּי תְשַׁאֲלִנָּךְ נַפְשָׁךְ וְתֵיכוּל תַּמָּן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ וְתֶחְדֵּי אַתְּ
27 וֶאֱנָשׁ בֵּיתָךְ: וְלֵוָאָה דִּי־בְקִרְוָךְ לָא תְרַחֲקִנֵּהּ אֲרֵי לֵית לֵהּ חֲלָק
28 וְאַחְסָנָא עִמָּךְ: מִסּוֹף תְּלַת שְׁנִין תַּפֵּק יָת־כָּל־מַעְשַׂר עֲלַלְתָּךְ בְּשַׁתָּא
29 הַהִיא וְתַצְנַע בְּקִרְוָךְ: וְיֵיתֵי לֵוָאָה אֲרֵי לֵית לֵהּ חֲלָק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ
וְגִיּוֹרָא וְיִתַּמָּא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָךְ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן בְּדִיל דִּי יְבָרְכִנָּךְ
טו
1 יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עוֹבָדֵי יְדָךְ דִּי תַעְבֵּד: מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין תַּעְבֵּד
2 שְׁמִטְּתָא: וְדֵין פִּתְגָם שְׁמִטְּתָא דְּתַשְׁמֵט כָּל גְּבַר מָרֵי רְשׁוּ דִּי יַרְשֵׁי

כראוי כשהוא סמוך להתבשל, אני מוציא רוח קדים והיא משדפתם, שנאמר ושדפה לפני קמה (מלכים ב׳ י״ט), וכן לענין בכורים. שנה שנה, מכאן
23 שאין מעשרין מן החדש על הישן. ואכלת וגו׳, זה מעשר שני; שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללוים, שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל וגו׳ (במדבר י״ח), ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום, שנאמר ואכלתם אותו בכל מקום (שם),
24 על כרחך זה מעשר אחר הוא. כי יברכך, שתהא התבואה מרובה לשאת.
26 בכל אשר תאוה נפשך, כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, מה הפרט ולד ולדות הארץ וראוי למאכל אדם
27 וכו׳. והלוי ... לא תעזבנו, מלתת לו מעשר ראשון. כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצאו לקט שכחה ופאה והפקר, שאף הוא יש לו חלק עמך בהן כמוך,
28 ואינן חייבין במעשר. מקצה שלש שנים. בא ולמד שאם השהה מעשרותיו
29 של שנה ראשונה ושנייה לשמטה, שיבערם מן הבית בשלישית. ובא הלוי, ויטול מעשר ראשון; והגר והיתום, ויטלו מעשר שני, שהוא של עני של שנה זו, ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים. ואכלו ושבעו, תן להם כדי שביעה. מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן וכו׳ — ואתה הולך לירושלים במעשר של שנה ראשונה ושנייה שֶׁהִשְׁהֵיתָ ומתודה בערתי הקדש מן הבית.... כמו שמפורש בכי תכלה לעשר (דברים כ״ו).
1 מקץ שבע שנים, יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה? ת״ל קרבה שנת השבע (פסוק ט׳), ואם אתה אומר שבע שנים לכל מלוה ומלוה להלואת כל אחד
2 ואחד, היאך היא קְרֵבָה? הא למדת שבע שנים למנין השמטה. שמוט כל

כָּל־בַּ֙עַל֙ מַשֵּׁ֣ה יָד֔וֹ אֲשֶׁ֥ר יַשֶּׁ֖ה בְּרֵעֵ֑הוּ לֹֽא־יִגֹּ֤שׂ אֶת־רֵעֵ֙הוּ֙
וְאֶת־אָחִ֔יו כִּֽי־קָרָ֥א שְׁמִטָּ֖ה לַֽיהוָֽה׃ אֶת־הַנָּכְרִ֖י תִּגֹּ֑שׂ וַאֲשֶׁ֨ר 3
יִהְיֶ֥ה לְךָ֛ אֶת־אָחִ֖יךָ תַּשְׁמֵ֥ט יָדֶֽךָ׃ אֶ֕פֶס כִּ֛י לֹ֥א יִֽהְיֶה־ 4
בְּךָ֖ אֶבְי֑וֹן כִּֽי־בָרֵ֤ךְ יְבָֽרֶכְךָ֙ יְהוָ֔ה בָּאָ֕רֶץ אֲשֶׁ֨ר יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙
נֹתֵֽן־לְךָ֥ נַחֲלָ֖ה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ רַ֚ק אִם־שָׁמ֣וֹעַ תִּשְׁמַ֔ע בְּק֖וֹל 5
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לִשְׁמֹ֤ר לַעֲשׂוֹת֙ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֣ה הַזֹּ֔את אֲשֶׁ֛ר
אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖ הַיּֽוֹם׃ כִּֽי־יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ בֵּֽרַכְךָ֔ כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּר־ 6
לָ֑ךְ וְהַעֲבַטְתָּ֞ גּוֹיִ֣ם רַבִּ֗ים וְאַתָּה֙ לֹ֣א תַעֲבֹ֔ט וּמָֽשַׁלְתָּ֙ בְּגוֹיִ֣ם
רַבִּ֔ים וּבְךָ֖ לֹ֥א יִמְשֹֽׁלוּ׃ ס כִּֽי־יִהְיֶ֨ה בְךָ֜ אֶבְי֗וֹן 7
מֵאַחַ֤ד אַחֶ֙יךָ֙ בְּאַחַ֣ד שְׁעָרֶ֔יךָ בְּאַ֨רְצְךָ֔ אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ
נֹתֵ֣ן לָ֑ךְ לֹ֧א תְאַמֵּ֣ץ אֶת־לְבָבְךָ֗ וְלֹ֤א תִקְפֹּץ֙ אֶת־יָ֣דְךָ֔
מֵאָחִ֖יךָ הָאֶבְיֽוֹן׃ כִּֽי־פָתֹ֧חַ תִּפְתַּ֛ח אֶת־יָדְךָ֖ ל֑וֹ וְהַעֲבֵט֙ 8
תַּעֲבִיטֶ֔נּוּ דֵּ֚י מַחְסֹר֔וֹ אֲשֶׁ֥ר יֶחְסַ֖ר לֽוֹ׃ הִשָּׁ֣מֶר לְךָ֡ פֶּן־יִהְיֶ֣ה 9
דָבָר֩ עִם־לְבָבְךָ֨ בְלִיַּ֜עַל לֵאמֹ֗ר קָֽרְבָ֣ה שְׁנַֽת־הַשֶּׁבַע֮ שְׁנַ֣ת
הַשְּׁמִטָּה֒ וְרָעָ֣ה עֵֽינְךָ֗ בְּאָחִ֙יךָ֙ הָֽאֶבְי֔וֹן וְלֹ֥א תִתֵּ֖ן ל֑וֹ וְקָרָ֤א
עָלֶ֙יךָ֙ אֶל־יְהוָ֔ה וְהָיָ֥ה בְךָ֖ חֵֽטְא׃ נָת֤וֹן תִּתֵּן֙ ל֔וֹ וְלֹא־יֵרַ֥ע 10
לְבָבְךָ֖ בְּתִתְּךָ֣ ל֑וֹ כִּ֞י בִּגְלַ֣ל ׀ הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֗ה יְבָרֶכְךָ֙ יְהוָ֣ה
אֱלֹהֶ֔יךָ בְּכָֽל־מַעֲשֶׂ֔ךָ וּבְכֹ֖ל מִשְׁלַ֥ח יָדֶֽךָ׃ כִּ֛י לֹא־יֶחְדַּ֥ל 11
אֶבְי֖וֹן מִקֶּ֣רֶב הָאָ֑רֶץ עַל־כֵּ֞ן אָנֹכִ֤י מְצַוְּךָ֙ לֵאמֹ֔ר פָּ֠תֹחַ תִּפְתַּ֨ח
אֶת־יָדְךָ֜ לְאָחִ֧יךָ לַעֲנִיֶּ֛ךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ֖ בְּאַרְצֶֽךָ׃ ס כִּֽי־ 12

בעל משה ידו, שמוט את ידו של כל בעל משה. (את הנכרי תגש, זו 3
מצות עשה.) אפס כי לא יהיה בך אביון, ולהלן הוא אומר כי לא יחדל 4
אביון (פסוק י"א)? אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אביונים באחרים
ולא בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום אביונים בכם. אביון, דל מעני;
ול' אביון שהוא תאב לכל דבר. רק אם שמע תשמע, אז לא יהיה בך 5
אביון. שמוע תשמע, שמע קמעא משמיעין אותו הרבה. כאשר דבר לך, 6
והיכן דבר? ברוך אתה בעיר (לקמן כ"ח). והעבטת, כל לשון הלואה

בְּחַבְרֵהּ לָא יִתְבַּע מִן חַבְרֵהּ וּמִן אֲחוּהִי אֲרֵי קְרָא שְׁמִטְּתָא קֳדָם יְיָ:
3 4 מִן־בַּר־עַמְמִין תִּתְבַּע וְדִי יְהֵי לָךְ עִם אָחוּךְ תַּשְׁמֵט יְדָךְ: לְחוֹד אֲרֵי
לָא יְהֵי בָךְ מִסְכֵּנָא אֲרֵי בָרָכָא יְבָרֵכִנָּךְ יְיָ בְּאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב־
5 לָךְ אַחְסָנָא לְמֵירְתַהּ: לְחוֹד אִם קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ
לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֶדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין:
6 אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ כְּמָא־דִי מַלִּיל לָךְ וְתוֹזֵיף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ
7 לָא תְזוּף וְתִשְׁלוֹט בְּעַמְמִין סַגִּיאִין וּבָךְ לָא יִשְׁלְטוּן: אֲרֵי יְהֵי בָךְ
מִסְכֵּנָא חַד מֵאַחָךְ בַּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ בְּאַרְעָךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא
8 תַתְקֵיף יָת לִבָּךְ וְלָא תִקְפּוֹץ יָת יְדָךְ מֵאֲחוּךְ מִסְכֵּנָא: אֶלָּא מִפְתַּח
תִּפְתַּח יָת יְדָךְ לֵהּ וְאוֹזָפָא תוֹזְפִנֵּהּ כְּמִסַּת חֶסְרוֹנֵהּ דְּיֶחֱסַר לֵהּ:
9 אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא יְהֵי פִתְגָם עִם לִבָּךְ בְּרַשַׁע לְמֵימַר קְרִיבָא שַׁתָּא
שְׁבִיעֵתָא שַׁתָּא דִשְׁמִטְּתָא וְתִבְאַשׁ עֵינָךְ בְּאָחוּךְ מִסְכֵּנָא וְלָא תִתֵּן
10 לֵהּ וְיִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא: מִתַּן תִּתֵּן לֵהּ וְלָא יִבְאַשׁ
לִבָּךְ בְּמִתְּנָךְ לֵהּ אֲרֵי בְּדִיל פִּתְגָמָא הָדֵין יְבָרֵכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל
11 עוֹבָדָךְ וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ: אֲרֵי לָא יִפְסוֹק מִסְכֵּנָא מִגּוֹ אַרְעָא עַל
כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֵימַר מִפְתַּח תִּפְתַּח יָת־יְדָךְ לַאֲחוּךְ לַעַנְיָךְ וּלְמִסְכֵּנָךְ
12 בְּאַרְעָךְ: אֲרֵי יִזְדַּבַּן לָךְ אֲחוּךְ בַּר־יִשְׂרָאֵל אוֹ בַּת־יִשְׂרָאֵל וְיִפְלְחִנָּךְ

בשכופל על המלוה כופל כלשון מפעיל, כגון והלוית, והעבטת; ואם היה אומר
וְעָבַטְתָּ היה כופל על הלוה, כמו וְלָוִיתָ והעבטת גוים, יכול שתהא לוה
מזה ומלוה לזה? ת"ל ואתה לא תעבט. ומשלת בגוים רבים, יכול גוים
7 אחרים מושלים עליך? ת"ל ובך לא ימשלו. כי יהיה בך אביון, התאב
תאב קודם. מאחד אחיך, אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך. שעריך, עניי
עירך קודמים לעניי עיר אחרת. לא תאמץ. יש לך אדם שמצטער אם יתן
אם לא יתן, לכך נאמר לא תאמץ. יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה,
לכך נאמר ולא תקפץ. מאחיך האביון, אם לא תתן לו סופך להיות אחיו
8 של אביון. פתח תפתח, אפילו כמה פעמים. כי פתח תפתח, הרי כי משמש
בלשון אלא. והעבט תעביטנו, אם לא רצה במתנה תן לו בהלואה. די
מחסרו, ואי אתה מְצֻוֶּה להעשירו. אשר יחסר לו, אפילו סוס לרכוב עליו
ועבד לרוץ לפניו. לו, זו אשה, וכן הוא אומר אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב').
9 וקרא עליך, יכול מצוה? ת"ל ולא יקרא (דברים כ"ד). והיה בך חטא,
מכל מקום, אפילו לא יקרא. אם כן למה נאמר וקרא עליך? ממהר אני
10 להפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא. נתון תתן לו, אפילו מאה
פעמים. לו, בינו ובינך. כי בגלל הדבר הזה, אפילו אמרת לתן, אתה נוטל
11 שכר האמירה עם שכר המעשה. על כן, מפני כן. לאמר, עצה לטובתך אני
משיאך. לאחיך לעניך, לאיזה אח? לעני. לעניך, בי' אחד, לשון עני אחד
12 הוא; אבל ענייך, בשני יודי"ן, שני עניים. כי ימכר לך, על ידי אחרים;

יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים
13 וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ׃ וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ
14 חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם׃ הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ
15 וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ וְזָכַרְתָּ
כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
16 כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמַר
אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ
17 עִמָּךְ׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה
18 לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃ לֹא־יִקְשֶׁה
בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר
עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה׃ פ שביעי.
19 כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃
20 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
21 יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם
22 רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא

במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר. והרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א), ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר? אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן, אחד שכתוב או העבריה, אף היא תצא בשש, ולא שמכרוה בית דין, שאין האשה נמכרת בגנבתה, שנאמר בגנבתו (שמות כ"א), ולא בגנבתה; אלא בקטנה שמכרה אביה, ולמד כאן שאם יצאו שש שנים קודם שתביא סימנין תצא; ועוד חִדֵּשׁ כאן הענק תעניק.
14 הענק תעניק, ל' עדי, בגובה ובמראית העין, דבר שיהיה נִכָּר שהטיבות לו. ויש מפרשים ל' הטענה על צוארו. מצאנך מגרנך ומיקבך. יכול אין לי אלא אלו בלבד? ת"ל אשר ברכך, מכל מה שברכך בוראך. ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיוחדים שהם בכלל ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה, יצאו פרדות. ולמדו רבותינו במס' קדושין בגזרה שוה כַּמָּה נותן לו מכל מין ומין.
15 וזכרת כי עבד היית, והענקתי וְשָׁנִיתִי לך מבזת מצרים ובזת הים, אף אתה הענק וּשְׁנֵה לו.
17 עבד עולם. יכול כמשמעו?

13 שית שנין ובשתא שביעתא תפטרנה בר חורין מעמך: וארי
14 תפטרנה בר חורין מעמך לא תפטרנה ריקנון: אפרשא תפרש לה
15 מענך ומאדרך וממעצרתך די יברכנך יי אלהך תתן־לה: ותדכר
ארי עבדא הויתא בארעא דמצרים ופרקך יי אלהך על כן אנא
16 מפקדך ית פתגמא הדין יומא דין: ויהי ארי יימר לך לא אפוק
17 מעמך ארי רחמך וית אנש ביתך ארי טב לה עמך: ותסב ית
מרצעא ותתן באדנה ובדשא ויהי לך עבד־פלח לעלם ואף לאמתך
18 תעבד־כן: לא יקשי בעינך במפטרך יתה בר חורין מעמך ארי
על חד תרין באגר אגירא פלחך שית שנין ויברכנך יי אלהך בכל
19 די תעבד: כל בוכרא די יתיליד בתורך ובענך דוכרין תקדש קדם
יי אלהך לא תפלח בבוכרא דתורך ולא תגוז בוכרא דענך:
20 קדם יי אלהך תיכלנה שתא בשתא באתרא די יתרעי יי את ואנש
21 ביתך: וארי יהי בה מומא חגיר או עויר כל מום ביש לא תכסנה
22 קדם יי אלהך: בקרויך תיכלנה מסאבא ודכיא כחדא כבסר טביא

ת"ל ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו (ויקרא כ"ה), הא למדת
שאין זה אלא עולמו של יובל. ואף לאמתך תעשה כן, הענק לה. יכול אף
לרציעה השוה הכתוב אותה? ת"ל ואם אמור יאמר העבד (שמות כ"א), עבד
18 נרצע ואין אמה נרצעת. כי משנה שכר שכיר. מכאן אמרו עבד עברי
עובד בין ביום ובין בלילה, וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום. ומהו עבודתו
19 בלילה? רבו מוסר לו שפחה כנענית, והַוְּלָדוֹת לאדון. כל הבכור ... תקדיש.
ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש, שנאמר אך בכור אשר יבכר לה וגו׳
(ויקרא כ"ז), הא כיצד? אינו מקדישו לקרבן אחר. וכאן למד שמצוה לומר
הרי אתה קדוש לבכורה! ד"א אי אפשר לומר תקדיש שכבר נאמר לא תקדיש,
ואי אפשר לומר לא תקדיש שהרי כבר נאמר תקדיש, הא כיצד? מקדיש
אתה הקדשו עליו, ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו. לא תעבד בבכר
שורך ולא תגז וגו׳, אף החלוף למדו רבותינו שאסור, אלא שדבר הכתוב בהווה.
20 לפני ה׳ אלהיך תאכלנו, לכהן הוא אומר, שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה,
אחד תם ואחד בעל מום, שנאמר ובשרם יהיה לך וגו׳ (ויקרא כ"ח). שנה
בשנה. מכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו. יכול יהא פסול משעברה
שנתו? כבר הוקש למעשר, שנאמר ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך תירושך
ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך (לעיל י"ד), מה מעשר שני אינו נפסל משנה
לחברתה, אף בכור אינו נפסל, אלא שמצוה תוך שנתו. שנה בשנה, אם שחטו
בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום אחד משנה אחרת; למד שנאכל לשני ימים
21 ולילה אחד. מום, כלל, פסח ועור, פרט, כל מום רע, חזר וכלל,
מה הפרט מפורש, מום הגלוי ואינו חוזר, אף כל מום שנגלוי ואינו חוזר.

וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־ 23
הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ פ
שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי 1 טז
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃
וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר 2
יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים 3
תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־ 4
יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר׃
לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה 5
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה 6
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעֶרֶב כְּבוֹא
הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃ וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם 7
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ׃
שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה 8

רק את דמו לא תאכל, שלא תאמר הואיל וכולו התר הנא מכלל אסור הוא, 23
שהרי קדש ושחטו בחוץ בלא פדיון ונאכל, יכול יהא אף הדם מותר? ת"ל
רק את דמו לא תאכל. שמור את חדש האביב, מקודם בואו שמור שיהא 1
ראוי לאביב, להקריב בו את מנחת העומר, ואם לאו עַבֵּר את השנה.
ממצרים לילה; והלא ביום יצאו, שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל
וגו' (במדבר ל"ג)? אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת, שנאמר
ויקרא למשה ולאהרן לילה וגו' (שמות י"ב). וזבחת פסח לה' אלהיך צאן, 2
שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו (שמות י"ג), ובקר תזבח לחגיגה; שאם
נמנו על הפסח חבורה מרובה, מביאים עמו חגיגה, כדי שיהא נאכל על השבע.
ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה. לחם עני, לחם שמזכיר את 3
העוני שנתענו במצרים. כי בחפזון יצאת, ולא הספיק בצק להחמיץ, וזה
יהיה לך לזכרון, וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים, שכן הוא אומר ותחזק
מצרים על העם וגו' (שמות י"ב). למען תזכר על ידי אכילת הפסח והמצה
את יום צאתך. ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון 4

23 טז 1 וְאַיְלָא: לְחוֹד יָת דְּמֵהּ לָא תֵיכוּל עַל אַרְעָא תֵּשׁוֹדְנֵהּ כְּמַיָּא: טַר
יָת־יַרְחָא דַאֲבִיבָא וְתַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא
2 אַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִמִּצְרַיִם וַעֲבַד־לָךְ־נִסִּין בְּלֵילְיָא: וְתִכּוֹס פִּסְחָא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ מִן בְּנֵי עָנָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי
3 יְיָ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן: לָא תֵיכוּל עֲלוֹהִי חֲמִיעַ שִׁבְעָא יוֹמִין
תֵּיכוּל עֲלוֹהִי פַּטִּיר לְחֵם עֹנִי *) אֲרֵי בִּבְהִילוּ נְפַקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
4 בְּדִיל דְּתִדְכַּר יָת־יוֹמָא מִפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם כָּל יוֹמֵי חַיָּךְ: וְלָא
יִתַחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא יְבִית מִן בִּסְרָא דִי
5 תִכּוֹס בְּרַמְשָׁא בְּיוֹמָא קַדְמָאָה לְצַפְרָא: לֵית־לָךְ רְשׁוּ לְמִכַּס יָת־
6 פִּסְחָא בַּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ: אֱלָהֵן לְאַתְרָא דִי־יִתְרְעֵי
יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן תִּכּוֹס יָת־פִּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמֵעַל
7 שִׁמְשָׁא זְמַן מִפְּקָךְ מִמִּצְרָיִם: וּתְבַשֵּׁל וְתֵיכוּל בְּאַתְרָא דִי יִתְרְעֵי יְיָ
8 אֱלָהָךְ בֵּהּ וְתִתְפְּנֵי בְצַפְרָא וּתְהָךְ לְקִרְוָךְ: שִׁתָּא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא

*) עֹנִי. כן הוא גם במ"ג רע"ח.

היידנהיים.

לבקר, אזהרה למותיר בפסח דורות; לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים, ויום ראשון האמור כאן הוא ארבעה עשר בניסן, כמה דאת אמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם (שמות י"ב), ולפי שנסתלק הכתוב מעניינו של פסח והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים, כגון שבעת ימים תאכל עליו מצות, ולא יראה לך שאר בכל גבלך, הולך לפרש באיזו זביחה הוא מזהיר; שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר, הייתי אומר שלמים הנשחטים כל שבעה כולן בבל תותירו ואינן נאכלין אלא ליום ולילה, לכך כתב בערב ביום הראשון. ד"א בחגיגת ארבעה עשר הכתוב מדבר, ולמד עליה שנאכלת לשני ימים, והראשון האמור כאן ביום טוב הראשון הכתוב מדבר, וכן משמעות המקרא: בשר חגיגה אשר תזבח בערב לא ילין עד בקרו של שני, אבל נאכלת היא בארבעה עשר ובחמשה עשר — וכך היא שנויה במס' פסחים.
6 בערב, כבוא השמש, מועד צאתך ממצרים, הרי שלשה זמנים חלוקים: בערב משש שעות ולמעלה זבחהו, וכבא השמש תאכלהו, ומועד צאתך אתה
7 שורפו, כלומר נעשה נותר ויצא לבית השרפה. ובשלת, זהו צלי אש, שאף הוא קרוי בשול. ופנית בבקר, לבקרו של שני, מלמד שטעון לינה, ליל של
8 מוצאי יום טוב. ששת ימים תאכל מצות; ובמקום אחר הוא אומר שבעת ימים (שמות י"ב)? שבעה מן הישן וששה מן החדש. ד"א למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה. מכאן אתה למד לששת הימים, שהרי שביעי בכלל היה, ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בו חובה אלא רשות, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, מה שביעי רשות אף כולם רשות, חוץ מלילה הראשון, שהכתוב קבעו חובה, שנאמר בערב תאכלו מצות (שמות י"ב). עצרת לה' אלהיך, עֲצוֹר עצמך מן המלאכה. ד"א כנופיא

אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה׃ ס שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת 9
תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה
שָׁבֻעוֹת׃ וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת 10
יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ 11
לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ
וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר
בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ
שָׁם׃ וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־ 12
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ פ מפטיר.
חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ 13
וּמִיִּקְבֶךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ 14
וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ שִׁבְעַת 15
יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃ שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים ׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ 16
אֶת־פְּנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת
וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה
רֵיקָם׃ אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר 17
שפטים
נָתַן־לָךְ׃ ס * שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ 18
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים 19

של מאכל ומשתה, ל' נעצרה נא אותך (שופטים י"ג). מהחל חרמש בקמה, 9
משנקצר העומר, שהוא ראשית הקציר. מסת נדבת ידך, די נדבת ידך, הכל 10
לפי הברכה; הָבֵא שלמי שמחה וְקַדֵּשׁ קרואים לאכול. והלוי והגר והיתום 11
והאלמנה, ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, בנך ובתך ועבדך ואמתך; אם אתה
משמח את שלי אני משמח את שלך. וזכרת כי עבד היית וגו', על מנת 12

9 וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה כְּנִשׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד עֲבִידָא: שִׁבְעָא
שָׁבוּעִין תִּמְנֵי לָךְ מִדְּשָׁרְיוּת מַגְּלָא בַּחֲצַד עוּמְרָא דַּאֲרָמוּתָא תִּשְׁרֵי
10 לְמִמְנֵי שִׁבְעָא שָׁבוּעִין: וְתַעְבֵּד חַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ מִסַּת
11 נִדְבַת יְדָךְ דִּי תִתֵּן כְּמָא־דִי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ: וְתֶחְדֵי קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ וְלֵוָאָה דִּי בְקִרְוָךְ וְגִיּוֹרָא
וְיִתַּמָּא וְאַרְמְלָא דִּי בֵינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְאַשְׁרָאָה
12 שְׁכִנְתֵּהּ תַּמָּן: וְתִדְכַּר אֲרֵי־עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּמִצְרָיִם וְתִטַּר וְתַעְבֵּד יָת
13 קְיָמַיָּא הָאִלֵּין: חַגָּא דִמְטַלַּיָּא תַּעְבֵּד לָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּמִכְנְשָׁךְ
14 מֵאִדְּרָךְ וּמִמַּעֲצַרְתָּךְ: וְתֶחְדֵי בְּחַגָּךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ
15 וְלֵוָאָה וְגִיּוֹרָא וְיִתַּמָּא וְאַרְמְלָא דִּי בְקִרְוָךְ: שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּחוֹג קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ אֲרֵי יְבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל עֲלַלְתָּךְ
16 וּבְכָל עוֹבָדֵי יְדָיךְ וּתְהֵי בְּרַם חָדֵי: תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזֵי כָל
דְּכוּרָךְ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בְּחַגָּא דְפַטִּירַיָּא וּבְחַגָּא
17 דְשָׁבוּעַיָּא וּבְחַגָּא דִמְטַלַּיָּא וְלָא יִתְחֲזֵי קֳדָם יְיָ רֵיקָנִין: גְּבַר כְּמַתְּנַת
יְדֵהּ כְּבִרְכְתָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ דִּי יְהַב־לָךְ:
18 דַּיָּנִין וּפֻרְעָנִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לְשִׁבְטָיךְ
19 וִידוּנוּן יָת עַמָּא דִּין דִּקְשׁוֹט: לָא תַצְלֵי דִין לָא תִשְׁתְּמוֹדַע אַפִּין

13 כן פדיתיך, שתשמור ותעשה את החקים האלה. באספך, בזמן האסיף, שאתה מכנים לבית פרות הקיץ. ד"א באספך מגרנך ומיקבך, למד שמסככין את
15 הסכה בפסולת גורן ויקב. והיית אך שמח, לפי פשוטו אין זה לשון צווי אלא ל' הבטחה; ולפי תלמודו למדו מכאן לרבות לילי יום טוב האחרון
16 לשמחה. ולא יראה את פני ה' ריקם, אלא הָבֵא עולות רְאִיָּה ושלמי חגיגה.
17 איש כמתנת ידו; מי שיש לו אוכלין הרבה ונכסים מרובין יביא עולות מרובות ושלמים מרובים.

18 שפטים ושטרים. שפטים, דיינין הפוסקין את הדין, ושטרים, הרודין את העם אחר מצותן, שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט. בכל שעריך, בכל עיר ועיר. לשבטיך, מוסב על תתן לך: שפטים ושטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך, ומלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר. ושפטו את העם
19 וגו', מַנֵּה דיינין מומחין וצדיקים לשפוט צדק. לא תטה משפט, כמשמעו. לא תכיר פנים, אף בשעת הטענות; אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב, לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חברו מסתתמין טענותיו. ולא תקח שחד, אפילו לשפוט צדק. כי השחד יעור, משקבל שחד

וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי
20 צַדִּיקִם׃ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ
21 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס לֹא־תִטַּע
לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
22 תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃ וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה
יז 1 אֱלֹהֶיךָ׃ ס לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה
אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
2 הוּא׃ ס כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־
3 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא
4 הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ
הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
5 בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־
6 הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃ עַל־פִּי ׀
שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי
7 עֵד אֶחָד׃ יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד
כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ פ
8 כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀ לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין

ממנו אי אפשר שלא יטה את לבו אצלו להפוך בזכותו. דברי צדיקם,
דברים המצודקים, משפטי אמת. צדק צדק תרדף, הלך אחר בית דין יפה!
20 למען תחיה וירשת, כדי הוא מנוי הדיינין הכשרים להחיות את ישראל
ולהושיבן על אדמתן. לא תטע לך אשרה; לחייבו עליה משעת נטיעתה,
21 ואפילו לא עבדה עובר בלא תעשה עם נטיעתה. לא תטע לך אשרה כל
עץ אצל מזבח ה' אלהיך, אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית.
22 ולא תקים לך מצבה, מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים. אשר

וְלָא תְקַבֵּל שֹׁחֲדָא אֲרֵי שֹׁחֲדָא מְעַוַּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמֵי[1]
20 תְרִיצִין: קֻשְׁטָא קֻשְׁטָא תְּהֵי רָדֵיף בְּדִיל דְּתֵיחֵי וְתֵירַת יָת אַרְעָא
21 דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ: לָא תִצּוֹב לָךְ אֲשֵׁרַת כָּל אִילָן בִּסְטַר מַדְבְּחָא
22 דַּייָ אֱלָהָךְ דִּי תַעְבֶּד־לָךְ: וְלָא תְקִים לָךְ קָמָא דִּי סָנֵי יְיָ אֱלָהָךְ:
יז 1 לָא תִכּוֹס קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תּוֹר וְאִמַּר דִּי יְהֵי בֵהּ מוּמָא כֹּל מִדַּעַם בִּישׁ
2 אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם־יְיָ אֱלָהָךְ הוּא: אֲרֵי יִשְׁתְּכַח בֵּינָךְ בַּחֲדָא מִקִּרְוָיךְ
דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ גְּבַר אוֹ אִתְּתָא דִּי יַעְבֵּד יָת־דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ
3 אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּר עַל קְיָמֵהּ: וַאֲזַל וּפְלַח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא וּסְגִיד לְהוֹן
4 וּלְשִׁמְשָׁא אוֹ לְסִיהֲרָא אוֹ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא דִּי לָא־פַקֵּדִית: וִיחַוּוּן
לָךְ וְתִשְׁמַע וְתִתְבַּע יָאוּת וְהָא קֻשְׁטָא כֵּוַן פִּתְגָּמָא אִתְעֲבֵידַת תּוֹעֶבְתָּא
5 הָדָא בְּיִשְׂרָאֵל: וְתַפֵּק יָת גַּבְרָא הַהוּא אוֹ יָת אִתְּתָא הַהִיא דִּי עֲבָדוּ
יָת פִּתְגָּמָא בִישָׁא הָדֵין לִתְרַע בֵּית דִּינָךְ[2] יָת גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא
6 וְתִרְגְּמִנּוּן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן: עַל מֵימַר תְּרֵין סַהֲדִין אוֹ תְּלָתָא סַהֲדִין
7 יִתְקְטֵל דְּחַיַּב־קְטוֹל לָא יִתְקְטֵל עַל מֵימַר סָהִיד חַד: יְדָא דְסַהֲדַיָּא
תְּהֵי בֵהּ בְּקַדְמֵיתָא לְמִקְטְלֵהּ וִידָא דְכָל עַמָּא בְּבַתְרֵיתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד
8 דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ: אֲרֵי יִתְכְּסֵי[3] מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לְדִינָא בֵּין דְּמָא לִדְמָא

1) פִּתְגָּמֵי, כ״ה בכ״י; אבל בס׳ משפטים פתגמין, וכן פרש שם רש״י.
2) כ״ת בכ״י; אבל בגליונו כתב המגיה „לִקִרְוָיךְ, רש״י“.
3) מלשון רש״י בסוף כלכים נראה שתרגומו יִתְכְּסֵי:

היידנהיים.

שנא, מזבח אבנים ומזבח אדמה צִוָּה לעשות, ואת זו שָׂנֵא, כי חק היתה
לכנענים; ואע״פ שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שנאה מאחר שעשאוה
1 אלו חק לע״א. לא תזבח .... כל דבר רע, אזהרה למפגל בקדשים על
2 ידי דבור רע. ועוד נדרשו בו שאר דרשות בשחיטת קדשים. לעבר בריתו,
3 4 אשר כרת אתכם שלא לעבוד אלילים. אשר לא צויתי, לעבדם. נכון, מכוון
5 העדות. והוצאת את האיש .... אל שעריך וגו׳. המתרגם אל שעריך
לתרע בית דינך טועה, שכן שלינו אל שעריך זה שער שעבד בו. או אינו
אלא שער שנדון בו? נאמר שעריך למטה ונאמר שעריך למעלה, מה שעריך
האמור למעלה שער שעבד בו, אף שעריך האמור למטה שער שעבד בו.
6 ותרגומו לקרויך. שנים עדים או שלשה. אם מתקיימת עדות בשנים למה
פרט לך הכתוב שלשה? להקיש שלשה לשנים, מה שנים עדות אחת, אף
8 שלשה עדות אחת, ואין נעשין זוממין עד שיזומו כולם. כי יפלא. כל הפלאה
ל׳ הבדלה ופרישה, שהדבר נבדל ומכוסה ממך. בין דם לדם, בין דם טמא
לדם טהור. בין דין לדין, בין דין זכאי לדין חייב. ובין נגע לנגע, בין נגע
טמא לנגע טהור. דברי ריבת, שיהו חכמי העיר חולקים בדבר, זה מטמא

וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים 9
הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ
וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר 10
אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־ 11
הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר
אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן 12
לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃
וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃ ס שני כִּי־ 13 14
תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ
וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבֹתָי׃ שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה 15
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל
לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא׃ רַק לֹא־ 16
יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן
הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ
הַזֶּה עוֹד׃ וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף 17
וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד׃ וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ 18
וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃ וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן 19
יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי

וזה מטהר, זה מחייב וזה מזכה. וקמת ועלית, מלמד שבית המקדש גבוה מכל
המקומות. הכהנים הלוים, הכהנים שיצאו משבט לוי. ואל השפט אשר יהיה 9

בין דינא לדינא ובין מכתש־סגירו למכתש־סגירו פתגמי פלגותא־
9 דינא בקרויך ותקום ותסק לאתרא די יתרעי יי אלהך בה: ותיתי
לות כהניא לואי ולות דינא די יהי ביומיא האנון ותתבע ויחוון
10 לך ית פתגמא דדינא: ותעבד על מימר פתגמא די יחוון לך מן
11 אתרא ההוא די יתרעי יי ותטר למעבד ככל די ילפנך: על מימר
אוריתא די ילפנך ועל דינא די יימרון לך תעבד לא תסטי מן
12 פתגמא די יחוון לך ימינא ושמאלא: וגבר די יעבד ברשע בדיל־
דלא לקבלא מן כהנא דקאים לשמשא תמן קדם יי אלהך או מן־
13 דינא ויתקטל גברא ההוא ותפלי עבד דביש מישראל: וכל עמא
14 ישמעון וידחלון ולא ירשיעון עוד: ארי תעול לארעא דיי אלהך
יהב לך ותירתה ותיתב בה ותימר אמני עלי מלכא ככל עממיא
15 די בסחרני: מנאה תמני עלך מלכא די יתרעי יי אלהך בה מגו
אחיך תמני עלך מלכא לית לך רשו למנאה עלך גבר נוכרי די לא־
16 אחוך הוא: לחוד לא יסגי לה סוסון ולא יתיב ית עמא למצרים
בדיל לאסגאה לה סוסון ויי אמר לכון לא תוספון למתוב בארח
17 הדא עוד: ולא יסגי לה נשין ולא יטעי לבה וכספא ודהבא לא
18 יסגי לה לחדא: ויהי כמתבה על כרסא מלכותה ויכתוב לה ית
19 פתשגן אוריתא הדא על ספרא מן קדם כהניא לואי: ותהי עמה
ויהי קרי־בה כל יומי חיוהי בדיל דיליף למדחל קדם יי אלהה

בימים ההם, ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמוע לו;
11 אין לך אלא שופט שבימיך. ימין ושמאל, אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל
13 ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן כשאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל. וכל
16 העם ישמעו. מכאן שממתינים לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל. לא ירבה לו
סוסים, אלא כדי מרכבתו, שלא ישיב את העם מצרימה, שהסוסים באים
משם; כמו שנאמר בשלמה ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס
17 בחמשים ומאה (מלכים א׳ י׳). ולא ירבה לו נשים, אלא שמונה עשרה;
שמצינו שהיו לו לדוד שש נשים, ונאמר לו ואם מעט ואוסיפה לך כהנה
וכהנה (ש"ב י"ב). וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, אלא כדי ליתן לאכסניא
(ξενία, גאַסטפריינדשאַפט) (נ"א לאפסוניא, ὀψώνιον, opsonium, מאהל־
18 צייט). והיה כשבתו, אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו. את משנה
התורה, שתי ספרי תורה, אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת
19 עמו. ואונקלוס תרגם פתשגן, פתר משנה ל׳ שנון ודבור. דברי התורה,

הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם׃ לְבִלְתִּי 20
רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול
לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב
יִשְׂרָאֵל׃ ס שלישי לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־ יח 1
שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ
יֹאכֵלוּן׃ וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא 2
נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ ס וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט 3
הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה
וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה׃ רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ 4
וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה 5
אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו
כָּל־הַיָּמִים׃ ס רביעי וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד 6
שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־
אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם 7
יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה׃

כמשמעו. ולבלתי סור מן המצוה, אפילו מצוה קלה של נביא. למען יאריך 20
ימים, מכלל הן אתה שומע לאו; וכן מצינו בשאול, שאמר לו שמואל שבעת ימים
תוחל עד בואי אליך להעלות עולות (ש"א י'), וכתיב ויוחל שבעה ימים, ולא
שמר הבטחתו לשמור כל היום, ולא הספיק להעלות העולה עד שבא שמואל ואמר
לו נסכלת, לא שמרת .... ועתה ממלכתך לא תקום (שם י"ג), הא למדת שבשביל
מצוה קלה של נביא נענש. הוא ובניו, מגיד שאם בנו הגון למלכות הוא קודם
לכל אדם. כל שבט לוי, בין תמימין בין בעלי מומין. חלק, בבזה. ונחלה, בארץ. 1
אשי ה', קדשי המקדש (ס"א הקדשים). ונחלתו, אלו קדשי הגבול, תרומות
ומעשרות; אבל נחלה גמורה לא יהיה לו בקרב אחיו. ובספרי דרשו ונחלה לא 2
יהיה לו, זו נחלת שאר; בקרב אחיו, זו נחלת חמשה — ואיני יודע מה היא;
ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממין, ושל
סיחון ועוג שני עממין, אמורי וכנעני, ונחלת שאר לרבות קיני וקנזי וקדמוני.
וכן דורש בפרשת מתנות שנאמרו לאהרן, על כן לא היה ללוי וגו' (דברים י'),
להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני. שוב מצאתי בדברי רבי קלונימוס, הכי גרסינן
בספרי: ונחלה לא יהיה לו, אלו נחלת חמשה, בקרב אחיו, אלו נחלת
שבעה, נחלת חמשה שבטים ונחלת שבעה שבטים, ומתוך שמשה ויהושע לא

למטר ית כל פתגמי אוריתא הדא וית קימיא האלין למעבדהון:
20 בדיל דלא ירים לבה מאחוהי ובדיל דלא יסטי מן תפקדתא ימינא
ושמאלא בדיל דיורך יומין על מלכותה הוא ובנוהי בגו ישראל:
יח 1 לא יהי לכהניא לואי כל שבטא דלוי חלק ואחסנא עם ישראל
2 קרבניא דיי ואחסנתה ייכלון: ואחסנא לא יהי לה בגו אחוהי מתנן
3 דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא־די מליל לה: ודין יהא דחזי לכהניא
מן עמא מן נכסי נכסתא אם־תור אם־אמר ויתן לכהנא דרועא
4 ולועא וקבתא: ריש עבורך חמרך ומשחך וריש גזא דענך תתן־
5 לה: ארי בה יתרעי יי אלהך מכל־שבטיך למקם לשמשא בשמא
6 דיי הוא ובנוהי כל יומיא: וארי ייתי לואה מחדא מקרויך מכל
ישראל די הוא דר תמן וייתי בכל רעות נפשה לאתרא די יתרעי
7 יי: וישמש בשמא דיי אלהה ככל אחוהי לואי דמשמשין תמן

חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד, שבו משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה, ושבעת האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע, מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד.
3 כאשר דבר לו: בארצם לא תנחל .... אני חלקך (במדבר י"ח). מאת העם, ולא מאת הכהנים. אם שור אם שה, פרט לחיה. הזרע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד שקורין אשפאול"א (épaule, שולטער). הלחיים, עם הלשון. דורשי רשומות היו אומרים זרוע תחת יד, שנאמר ויקח רמח בידו (במדבר כ"ה).
4 ראשית דגנך, זו תרומה. ולא פרש בה שעור; אבל רבותינו נתנו בה שעור: עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמשים; וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מששים, שנאמר וששיתם את האיפה מחומר החטים (יחזקאל מ"ה), ששית האיפה חצי סאה, כשאתה נותן חצי סאה לכור הרי אחת מששים, שהכור שלשים סאין. וראשית גז צאנך; כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן. ולא פרש בה שעור; ורבותינו נתנו בה שעור: אחד מששים. וכמה צאן חייבות בראשית הגז? חמש רחלות, שנאמר וחמש צאן עשויות (ש"א כ"ה). רבי עקיבא אומר ראשית גז שתים, צאנך
5 ארבעה, תתן לו הרי חמשה. לעמד לשרת, מכאן שאין שרות אלא מעומד.
6 וכי יבא הלוי; יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר? ת"ל ושרת, יצאו לוים,
7 שאין ראויין לשרות. ובא בכל אות נפשו .... ושרת, למד על הכהן שבא ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו, ואפילו במשמר שאינו שלו. ד"א עוד למד על הכהנים הבאים לרגל שמקריבין במשמר ועובדין בקרבנות הבאות מחמת

חֵ֥לֶק כְּחֵ֖לֶק יֹאכֵ֑לוּ לְבַ֥ד מִמְכָּרָ֖יו עַל־הָאָבֽוֹת׃ ס כִּ֤י 8 9
אַתָּה֙ בָּ֣א אֶל־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֣ן לָ֑ךְ לֹֽא־
תִלְמַ֣ד לַעֲשׂ֔וֹת כְּתוֹעֲבֹ֖ת הַגּוֹיִ֥ם הָהֵֽם׃ לֹֽא־יִמָּצֵ֣א בְךָ֔ 10
מַעֲבִ֥יר בְּנֽוֹ־וּבִתּ֖וֹ בָּאֵ֑שׁ קֹסֵ֣ם קְסָמִ֔ים מְעוֹנֵ֥ן וּמְנַחֵ֖שׁ
וּמְכַשֵּֽׁף׃ וְחֹבֵ֖ר חָ֑בֶר וְשֹׁאֵ֥ל אוֹב֙ וְיִדְּעֹנִ֔י וְדֹרֵ֖שׁ אֶל־הַמֵּתִֽים׃ 11
כִּֽי־תוֹעֲבַ֥ת יְהוָ֖ה כָּל־עֹ֣שֵׂה אֵ֑לֶּה וּבִגְלַל֙ הַתּוֹעֵבֹ֣ת הָאֵ֔לֶּה 12
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ מוֹרִ֥ישׁ אוֹתָ֖ם מִפָּנֶֽיךָ׃ תָּמִ֣ים תִּהְיֶ֔ה עִ֖ם 13
יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ * כִּ֣י ׀ הַגּוֹיִ֣ם הָאֵ֗לֶּה אֲשֶׁ֤ר אַתָּה֙ יוֹרֵ֣שׁ אוֹתָ֔ם 14 שביעי
אֶל־מְעֹנְנִ֥ים וְאֶל־קֹסְמִ֖ים יִשְׁמָ֑עוּ וְאַתָּ֕ה לֹ֣א כֵ֔ן נָ֥תַן לְךָ֖
יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ נָבִ֨יא מִקִּרְבְּךָ֤ מֵאַחֶ֙יךָ֙ כָּמֹ֔נִי יָקִ֥ים לְךָ֖ 15
יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ אֵלָ֖יו תִּשְׁמָעֽוּן׃ כְּכֹ֨ל אֲשֶׁר־שָׁאַ֜לְתָּ מֵעִ֨ם 16
יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ בְּחֹרֵ֔ב בְּי֥וֹם הַקָּהָ֖ל לֵאמֹ֑ר לֹ֣א אֹסֵ֗ף לִ֠שְׁמֹעַ
אֶת־קוֹל֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהָ֔י וְאֶת־הָאֵ֨שׁ הַגְּדֹלָ֥ה הַזֹּ֛את לֹֽא־אֶרְאֶ֥ה
ע֖וֹד וְלֹ֥א אָמֽוּת׃ וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֵלָ֑י הֵיטִ֖יבוּ אֲשֶׁ֥ר דִּבֵּֽרוּ׃ 17
נָבִ֨יא אָקִ֥ים לָהֶ֛ם מִקֶּ֥רֶב אֲחֵיהֶ֖ם כָּמ֑וֹךָ וְנָתַתִּ֤י דְבָרַי֙ בְּפִ֔יו 18
וְדִבֶּ֣ר אֲלֵיהֶ֔ם אֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר אֲצַוֶּֽנּוּ׃ וְהָיָ֗ה הָאִישׁ֙ אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־ 19
יִשְׁמַע֙ אֶל־דְּבָרַ֔י אֲשֶׁ֥ר יְדַבֵּ֖ר בִּשְׁמִ֑י אָנֹכִ֖י אֶדְרֹ֥שׁ מֵעִמּֽוֹ׃
אַ֣ךְ הַנָּבִ֡יא אֲשֶׁ֣ר יָזִיד֩ לְדַבֵּ֨ר דָּבָ֜ר בִּשְׁמִ֗י אֵ֣ת אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־ 20
צִוִּיתִיו֙ לְדַבֵּ֔ר וַאֲשֶׁ֣ר יְדַבֵּ֔ר בְּשֵׁ֖ם אֱלֹהִ֣ים אֲחֵרִ֑ים וּמֵ֖ת
הַנָּבִ֥יא הַהֽוּא׃ וְכִ֥י תֹאמַ֖ר בִּלְבָבֶ֑ךָ אֵיכָה֙ נֵדַ֣ע אֶת־ 21

הרגל, כגון מוספי הרגל, ואף על פי שאין המשמר שלהם. חלק כחלק יאכלו, 8
מלמד שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות. יכול אף בדברים הבאים שלא
מחמת הרגל, כגון תמידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות? ת"ל לבד ממכריו
על האבות, חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנתקנו המשמרות
ומכרו זה לזה, טול אתה שַׁבַּתְּךָ ואני אטול שַׁבַּתִּי. לא תלמד לעשות, אבל 9
אתה למד להבין ולהורות, כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים,
ולהורות לבניך: לא תעשה כך וכך, שזה הוא חק הנכרים! מעביר בנו ובתו 10

8 בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ: חֲלָק כַּחֲלָק יֵיכְלוּן בַּר מִמַּטַּרְתָּא דְּיֵיתֵי־בְשַׁבַּתָּא בְּכֵן
9 אַתְקִינוּ אֲבָהָתָא: אֲרֵי אַתְּ עָלֵל לְאַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ לָא תֵילַף
10 לְמֶעְבַּד כְּטַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן: לָא יִשְׁתְּכַח בָּךְ מַעֲבַר בְּרֵהּ וּבְרַתֵּהּ
11 בְּנוּרָא קָסֵם קִסְמִין מְעָנֵן וּמְנַחֵשׁ וְחָרָשׁ: וְרָטִין רְטָן וְשָׁאֵל בִּדִין
12 וּזְכוּרוּ וְתָבַע מִן מֵתַיָּא: אֲרֵי מְרַחַק יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד אִלֵּין וּבְדִיל תּוֹעֵבָתָא
13 הָאִלֵּין יְיָ אֱלָהָךְ מְתָרֵךְ יָתְהוֹן מִקֳּדָמָךְ: שְׁלִים תְּהֵי בְּדַחַלְתָּא דַּייָ
14 אֱלָהָךְ: אֲרֵי עַמְמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אַתְּ יָרֵת יָתְהוֹן מִן מְעָנְנַיָּא וּמִן קַסָּמַיָּא
15 שָׁמְעִין וְאַתְּ לָא כֵן יְהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ: נְבִיָּא מִבֵּינָךְ מֵאַחָיךְ כְּוָתִי
16 יְקִים לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִנֵּהּ תְּקַבְּלוּן: כְּכֹל דִּי שְׁאֶלְתָּא מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהָךְ
בְּחֹרֵב בְּיוֹמָא דִּקְהָלָא לְמֵימַר לָא אוֹסֵף לְמִשְׁמַע יָת קָל מֵימְרָא דַּייָ
17 אֱלָהַי וְיָת אִשָּׁתָא רַבְּתָא הָדָא לָא אֶחֱזֵי עוֹד וְלָא אֵמוּת: וַאֲמַר יְיָ
18 לִי אוֹטִיבוּ דִּי מַלִּילוּ: נְבִיָּא אֲקִים לְהוֹן מִגּוֹ אֲחֵיהוֹן כְּוָתָךְ וְאֶתֵּן
19 פִּתְגָּמֵי נְבוּאָתִי בְּפוּמֵהּ וִימַלֵּל עִמְּהוֹן יָת כָּל־דִּי אֲפַקְּדִנֵּהּ: וִיהֵי גַּבְרָא
20 דִּי לָא יְקַבֵּל לְפִתְגָּמַי דִּי יְמַלֵּל בִּשְׁמִי מֵימְרִי יִתְבַּע מִנֵּהּ: בְּרַם
נְבִיָּא דִּי יַרְשַׁע לְמַלָּלָא פִּתְגָּמָא בִּשְׁמִי יָת דִּי לָא פַקֵּדְתֵּהּ לְמַלָּלָא
21 וְדִי יְמַלֵּל בְּשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִתְקְטֵל נְבִיָּא הַהוּא: וַאֲרֵי תֵימַר

באש, היא עבודת המולך, עושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתיהן.
קסם קסמים. אי זהו קוסם? האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך.
וכן הוא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו (הושע ד'). מעונן. ר' עקיבא
אומר אלו נותני עונות, שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וחכמים אומרים
אלו אוחזי העינים. מנחש, פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך, מקלו נפל
11 מידו. וחבר חבר, שמצרף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד.
ושאל אוב, זה מכשפות ששמו פיתום, ומדבר משחיו, ומעלה את המת בבית
השחי שלו. וידעני, מכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו, ומדבר העצם
על ידי מכשפות. ודרש אל המתים, כגון המעלה בזכרותו והנשאל בגלגולת.
12 כל עשה אלה, עושה כל אלה לא נאמר, אלא כל עשה אלה, אפילו אחת מהן.
13 תמים תהיה עם ה' אלהיך, התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור
אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קַבֵּל בתמימות, ואז תהיה עמו
14 ולחלקו. לא כן נתן לך ה' אלהיך, לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי
15 הִשְׁרָה שכינה על הנביאים ואורים ותומים. מקרבך מאחיך כמוני, כמו שאני
20 מקרבך מאחיך יקים לך תחתי, וכן מנביא לנביא. אשר לא צויתיו לדבר,
אבל צויתיו לחברו. ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, אפילו כִּוֵּן את ההלכה,
לאסור את האסור ולהתיר את המותר. ומת, בחנק. שלשה מיתתן בידי אדם,
המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר לחברו, והמתנבא בשם
עבודת אלילים; אבל הכובש את נבואתו, והעובר על דברי הנביא, והעובר על
21 דברי עצמו, מיתתן בידי שמים, שנאמר אנכי אדרש מעמו. וכי תאמר
בלבבך, עתידין אתם לומר, כשיבא חנניה בן עזור ויתנבא הנה כלי בית ה'

הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃ אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה 22
וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ
יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ׃ ס כִּי־יַכְרִית 1 יט
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־
אַרְצָם וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃ שָׁלוֹשׁ עָרִים 2
תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
לְרִשְׁתָּהּ׃ תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר 3
יַנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃ וְזֶה 4
דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ
בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם׃ וַאֲשֶׁר 5
יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת
הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס
אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי׃ פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי 6
הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נָפֶשׁ
וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא־שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃
עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃ וְאִם־ 7 8
יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃ כִּי־ 9
תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־
הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃
וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן 10
לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים׃ פ

מושבים מנהלה עתה טהרה (ירמיה כ״ז), וירמיה עומד וצוח על העמודים
ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה, בבלה יובאו, עם גלות צדקיהו. אשר 22

22 בלבך אכדין נדע ית פתגמא די לא־מלליה יי: די ימלל נביא
בשמא דיי ולא יהי פתגמא ולא יתקים הוא פתגמא די לא־מלליה יט
1 יי ברשע מלליה נביא לא תדחל מנה: ארי ישיצי יי אלהך ית עממיא
די יי אלהך יהב לך ית ארעהון ותירתנון ותיתב בקרויהון ובבתיהון:
2 תלת קרוין תפרש לך בגו ארעך די יי אלהך יהב לך למירתה:
3 תתקן לך ארחא ותתלת ית תחום ארעך די יחסננך יי אלהך ויהי
4 למעירוק תמן כל קטולא: ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקים
די יקטול ית־חבריה בלא מנדעה והוא לא סני ליה מאתמלי ומדקמוהי:
5 ודי יעול עם חבריה בחרשא למקץ אעין ותתמריג ידיה בפרזלא
למקץ אעין וישתלף פרזלא מן אעא וישכח ית חבריה וימות הוא
6 יערוק לחדא מן קרויא האלין ויתקים: דילמא ירדוף גאל דמא
בתר קטולא ארי יחם לביה וידבקניה ארי תסגי ארחא ויקטליניה
נפש וליה לית חובת דין דקטול ארי לא סני הוא ליה מתמלי
7 ומדקמוהי: על כן אנא מפקדך למימר תלת קרוין תפרש לך:
8 ואם יפתי יי אלהך ית תחומך כמא־די קיים לאבהתך ויתן־לך ית
9 כל ארעא די מליל למתן לאבהתך: ארי תטר ית־כל־תפקדתא
הדא למעבדה די אנא מפקדך יומא־דין למרחם ית יי אלהך ולמהך
בארחן דתקנן קדמוהי כל יומיא ותוסף לך עוד תלת קרוין על
10 תלת אלין: ולא ישתפך דם זכי בגו ארעך די־יי אלהך יהב לך

ידבר הנביא, ויאמר דבר זה עתיד לבוא עליכם, ותראו שלא יבוא, הוא הדבר אשר לא דברו ה׳, והרוג אותו. ואם תאמר זו במתנבא על העתידות; הרי שבא ואמר עשו כך וכך, ומפי הקב״ה אני אומר, כבר נצטוו שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות לא תשמע לו — אלא אם כן מומחה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בהר הכרמל, שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות כדי לגדור את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסייג הפריצה, לכך נאמר אליו תשמעון. לא תגור ממנו, לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא
3 להענש עליו. תכין לך הדרך. מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים. ושלשת את גבול ארצך, שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השנייה, וכן משנייה לשלישית, וכן מן
5 השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל. ונדחה ידו, כשבא להפיל הגרזן על העץ. ותרגומו ותתמריג ידה, ל׳ ונשמטה ידו, להפיל מכת הגרזן על העץ; כי שמטו הבקר (ש״ב ו׳) תרגם יונתן ארי מרגוהי תוריא. ונשל הברזל מן העץ. יש מרבותינו אומרים נשמט הברזל מקתו, ויש מהם אומרים
6 שישל הברזל לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגה. פן ירדף גאל
8 הדם, לכך אני אומר להכין לך דרך וערי מקלט רבים. ואם ירחיב.... כאשר
9 נשבע, לתת לך ארץ קיני וקנזי וקדמוני. ויספת לך עוד שלש, הרי תשע,

11 וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ
12 נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ
וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת:
13 לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב
14 לָךְ: ס ששי לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ
רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
15 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ס לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד
בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־
16 פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים יָקוּם דָּבָר: כִּי־
17 יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה: וְעָמְדוּ שְׁנֵי־
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים
18 וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים
19 הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו: וַעֲשִׂיתֶם
לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
20 וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר
21 הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן
כ 1 בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל: ס כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה

11 שלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען ושלש לעתיד לבוא. וכי יהיה איש שנא
לרעהו, על ידי שנאתו הוא בא לידי וארב לו. מכאן אמרו עבר אדם על
מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה; לפי שעבר על לא תשנא (ויקרא י"ט) סופו
לבוא לידי שפיכות דמים, לכך נאמר וכי יהיה איש שנא לרעהו וגו', שהיה
13 לו לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש. לא תחוס עינך, שלא
תאמרו הראשון כבר נהרג, למה אנו הורגים את זה ונמצאו שני ישראלים
14 הרוגים? לא תסיג גבול, ל' נסגו אחור (ישעיה א'), שמחזיר סמן חלוקת
הקרקע לאחור לתוך שדה חברו למען הרחיב את שלו. והלא כבר נאמר ולא
תגזל (ויקרא י"ט), מה תלמוד לומר לא תסיג? למד על העוקר תחום
חברו שעובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ? ת"ל בנחלתך אשר תנחל
וגו', בארץ ישראל עובר בשני לאוין, ובחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לא
15 תגזול. עד אחד. זה בנה אב, כל עד שבתורה שנים אלא אם כן פרט לך

11 אחסנא ויהי עלך חובת־דין דקטול: וארי יהי גבר סני לחבריה
ויכמן לה ויקום עלוהי וימחיניה נפש וימות ויערוק לחדא מן קרויא
12 האלין: וישלחון סבי קרתיה וידברון יתיה מתמן ויתנון יתיה ביד
13 גאל דמא וימות: לא תחוס עינך עלוהי ותפלי אשדי־דם־זכי
14 מישראל וייטב לך: לא תשני תחומא דחברך די תחימו קדמאי
15 באחסנתך די תחסן בארעא די יי אלהך יהב לך למירתה: לא
יקום סהיד חד בגבר לכל עוין ולכל חובין בכל חט די יחטא על
16 מימר ותרין סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקים פתגמא: ארי
17 יקום סהיד שקר בגבר לאסהדא ביה סטיא: ויקומון תרין גברין
די להון דינא קדם יי קדם כהניא ודיניא די יהון ביומיא האנון:
18 ויתבעון דיניא יאות והא סהיד שקר סהדא שקרא אסהד באחוהי:
19 ותעבדון לה כמא־די חשיב למעבד לאחוהי ותפלי עבד דביש מבינך:
20 ודישתארון ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד עוד כפתגמא
21 בישא הדין בינך: ולא תחוס עינך נפשא חלף נפשא עינא חלף
כ 1 עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא: ארי תפוק

בו אחד. לכל עון ולכל חטאת, להיות חברו נענש על עדותו, לא עונש גוף
ולא עונש ממון, אבל קם הוא לשבועה; אמר לחברו תן לי מנה שהלויתיך,
אמר לו אין לך בידי כלום, ועד אחד מעיד שיש לו, חייב להשבע לו. על
פי שני עדים, ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין, ולא שיעמוד
16 תורגמן בין העדים ובין הדיינים. לענות בו סרה, דבר שאינו, שהוסר
העד הזה מכל העדות הזאת; כיצד? שאמרו להם והלא עמנו הייתם אותו
17 היום במקום פלוני! ועמדו שני האנשים. בעדים הכתוב מדבר, ולמד שאין
עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד. אשר להם הריב, אלו
בעלי הדין. לפני ה', יהי דומה להם כאלו עומדין לפני המקום, שנאמר
בקרב אלהים ישפט (תהלים פ"ב). אשר יהיו בימים ההם. יפתח בדורו
18 כשמואל בדורו, צריך אתה לנהוג בו כבוד. ודרשו השפטים היטב, על פי
המזימין אותם, שבודקים וחוקרים את הבאים להזימם בדרישה וחקירה. והנה
19 עד שקר. כל מקום שנאמר עֵד בשנים הכתוב מדבר. כאשר זמם, ולא
כאשר עשה. מכאן אמרו הרגו אין נהרגין. לעשות לאחיו, מה ת"ל לאחיו?
למד על זוממי בת כהן נשואה שאינן בשרפה אלא במיתת הבועל, שהיא בחנק,
שנאמר היא באש תשרף (ויקרא כ"א), היא ולא בועלה; לכך נאמר כאן
לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו, ולא כאשר זמם לעשות לאחותו, אבל
בכל שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש, וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש,
כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין במיתתה, שלא
20 מעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהם הזמה במיתת הבועל. ישמעו
ויראו. מכאן שצריכין הכרזה: איש פלוני ופלוני נהרגין על שהוזמו בבית דין!
21 1 עין בעין, ממון, וכן שן בשן וגו'. כי תצא למלחמה. סמך הכתוב יציאת

עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא
מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
2 וְהָיָה כְּקָרָבְכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־
3 הָעָם׃ וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם
לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־
4 תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ
5 עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ וְדִבְּרוּ
הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־
חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה
6 וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ׃ וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ
יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ׃
7 וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ
8 פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה׃ וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים
לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ
9 וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ׃ וְהָיָה כְּכַלֹּת
הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ

מלחמה לכאן, לומר לך שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה. ד"א לומר לך אם
עשית משפט צדק אתה מובטח שאם תצא למלחמה אתה נוצח; וכן דוד הוא
אומר עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי (תהלים קי"ט). על איבך, יהיו
בעיניך כאויבים, אל תרחם עליהם, כי לא ירחמו עליך. סוס ורכב, בעיני
כלם כסוס אחד; וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד (שופטים ו'),
וכן הוא אומר כי בא סוס פרעה (שמות ט"ו). עם רב ממך, בעיניך
2 הוא רב, אבל בעיני אינו רב. בקרבכם אל המלחמה, סמוך לצאתכם מן
הספר מגבול ארצכם. ונגש הכהן, המשוח לכך, והוא נקרא משוח מלחמה.
3 ודבר אל העם, בלשון הקדש. שמע ישראל, אפילו אין בכם זכות אלא
קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם. על איביכם, אין אלו אחיכם,
שאם תפלו בידם אינם מרחמים עליכם; אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל,
שנאמר ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו
מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל
כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון (ד"ה ב' כ"ח),

לאגחא קרבא על בעלי דבבך ותחזי סוסון ורתכין עם סגי מנך
לא תדחל מנהון ארי יי אלהך מימרה בסעדך דאסקך מארעא
2 דמצרים: ויהי כמקרבכון לאגחא קרבא ויתקרב כהנא וימלל עם
3 עמא: ויימר להון שמע ישראל אתון קריבין יומא דין לאגחא קרבא
על בעלי דבביכון לא יזוע לבבכון לא תדחלון ולא תתבהתון ולא
4 תתברון מקדמיהון: ארי יי אלהכון המדבר קדמיכון לאגחא לכון
5 קרב עם בעלי דבביכון למפרק יתכון: וימללון סרכיא קדם עמא
למימר מן־גברא די בנא ביתא־חדתא ולא חנכה יהך ויתוב לביתה
6 דילמא ימות באגחא קרבא וגבר אחרן יחנכנה: ומן־גברא די נציב
כרמא ולא אחליה יהך ויתוב לביתה דילמא ימות באגחא קרבא
7 וגבר אחרן יחלניה: ומן־גברא די ארס איתתא ולא נסבה יהך ויתוב
8 לביתה דילמא ימות באגחא קרבא וגבר אחרן יסבנה: ויוספון
9 סרכיא למללא עם עמא ויימרון מן גברא דדחל ותביר לבא יהך
10 ויתוב לביתה ולא יתבר ית לבא דאחוהי כלבה: ויהי כד ישצון

אלא על אויביכם אתם הולכים, לפיכך התחזקו למלחמה! אל ירך לבבכם,
אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו, ארבע אזהרות, כנגד ארבעה דברים
שמלכי האומות עושים, מגיפין בתריסיהם כדי להקישן זה לזה, כדי להשמיע
קול, שיחפזו אלו שכנגדם וינוסו, ורומסים בסוסים ומצהילין אותם, להשמיע
קול שעטת פרסות סוסיהם, וצווחין בקולם, ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי
קול; אל ירך לבבכם, מצהלת סוסים, אל תיראו, מהגפת תריסין, ואל
4 תחפזו, מקול הקרנות, ואל תערצו, מקול הצווחה, כי ה' אלהיכם וגו'.
הם באים בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום; פלשתים באו
בנצחונו של גלית, מה היה סופו? נפל ונפלו עמו. ההלך עמכם, זה מחנה
5 הארון. ולא חנכו, לא דר בו. חנוך ל' התחלה. ואיש אחר יחנכנו, ודבר
6 של עגמת נפש הוא זה. ולא חללו, לא פדאו בשנה הרביעית, שהפירות טעונין
7 לאכלן בירושלים או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים. פן ימות במלחמה,
8 ישוב פן ימות, שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות. ויספו השטרים.
למה נאמר כאן ויספו? מוסיפין זה על דברי הכהן, שהכהן מדבר ומשמיע
מן שמע ישראל עד להושיע אתכם, ומי האיש ושני ושלישי כהן מדבר
ושוטר משמיע, וזה שוטר מדבר ושוטר משמיע. הירא ורך הלבב. רבי עקיבא
אומר כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי
יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור על בית
וכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי
עבירה, והרואהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה.
9 שרי צבאות, שמעמידין זקפין מלפניהם ומלאחריהם וכשילין של ברזל בידיהם,
וכל מי שרוצה לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו. זקפין בני אדם עומדים
בקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים: שובו אל המלחמה ולא

הָעָם׃ ס שביעי כִּֽי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם 10
עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃ וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעַנְךָ 11
וּפָתְחָה לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס
וַעֲבָדוּךָ׃ וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה 12
וְצַרְתָּ עָלֶיהָ׃ וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־ 13
זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃ רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר 14
יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים 15
הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃
רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה 16
לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃ כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי 17
הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם 18
אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ס כִּי־ 19
תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־
תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ
לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃ רַק 20
עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית
וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ
מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ׃ פ
כִּֽי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ 1 כא
לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ׃ וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ 2
וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל׃ וְהָיָה 3

תנוסו, שתחלת נפילה ניסה׃ כי תקרב אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב 10
מדבר, כמו שמפורש בענין, כן תעשה לכל הערים הרחקת וגו׳. כל העם 11

10 סרכיא למללא עם עמא וימנון רבני־חילא בריש עמא: ארי תקרב
11 לקרתא לאגחא (קרבא) עלה ותקרי לה מלין דשלם: ויהי אם
שלם תענך ותפתח לך ויהי כל עמא דישתכח בה יהון לך מסקי
12 מסין ויפלחנך: ואם לא תשלים עמך ותעביד עמך קרב ותצור עלה:
13 14 וימסרנה יי אלהך בידך ותמחי ית כל דכורה לפתגם דחרב: לחוד
נשיא וטפלא ובעירא וכל די יהי בקרתא כל עדאה תבוז לך
15 ותיכול ית עדאה דסנאך די יהב יי אלהך לך: כן תעביד לכל קרויא
16 די רחיקין מנך לחדא די לא מקרוי עממיא האלין אנון: לחוד
מקרוי עממיא האלין די יי אלהך יהב לך אחסנא לא תקים כל
17 נשמתא: ארי־גמרא תגמרנון חתאי ואמוראי כנענאי ופרזאי חואי
18 ויבוסאי כמא־די פקדך יי אלהך: בדיל די לא־ילפון יתכון למעבד
19 ככל תועבתהון די עבדו לטעותהון ותחובון קדם יי אלהכון: ארי
תצור לקרתא יומין סגיאין לאגחא עלה למכבשה לא תחבל ית
אילנה לארמא עלוהי גרזנא ארי מנה תיכול ויתה לא תקוץ ארי
20 לא כאנשא אילן חקלא למעל מקדמך בצירא: לחוד אילן דתדע
ארי לא אילן דמאכל הוא יתה תחבל ותקוץ ותבני כרקומין על

כא

1 קרתא די היא עבדא עמך קרבא עד דתכבשה: ארי ישתכח קטילא
בארעא די יי אלהך יהב לך למירתה רמי בחקלא לא אתידע מן
2 קטלה: ויפקון סביך ודיניך וימשחון לקרויא די סחרנות קטילא:
3 ותהי קרתא דקריבא לקטילא וידברון סבי קרתא ההיא עגלת

הנמצא בה, אפילו אתה מוצא בה משבעה אומות שנצטוית להחרימם, אתה
12 רשאי לקיימם. למס, ועבדוך, עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד. ואם לא
תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה, הכתוב מְבַשֶּׂרְךָ שאם לא תשלים עמך
סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך. וצרת עליה, אף להרעיבה ולהצמיאה
13 ולהמיתה מיתת תחלואים. ונתנה ה׳ אלהיך בידך, אם עשית כל האמור
14 בענין סוף שה׳ נותנה בידך. והטף, אף טף של זכרים. ומה אני מקיים
17 18 והכית את כל זכורה? בגדולים. כאשר צוך, לרבות את הגרגשי. למען
אשר לא ילמדו, הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם.
19 ימים, שְׁנַיִם. רבים, שלשה. מכאן אמרו אין צרין על עיירות של גוים פחות משלשה
ימים קודם לשבת, ולמד שפותח בשלום שנים או שלשה ימים; וכן הוא אומר וישב
דוד בצקלג ימים שְׁנָיִם (ש״ב א׳); ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר. כי האדם
עץ השדה, הרי כי משמש בלשון דילמא: שמא האדם עץ השדה, להכנס בתוך
המצור מפניך, להתייסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר? למה תשחיתנו?
20 2 עד רדתה, לשון רדוי, שתהא כפופה לך. ויצאו זקניך, מיוחדים שבזקניך,
אלו סנהדרי גדולה. ומדדו, ממקום שהחלל שוכב, אל הערים אשר סביבת

הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת
בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מָשְׁכָה בְּעֹל׃ וְהוֹרִדוּ 4
זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־
יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל׃ וְנִגְּשׁוּ 5
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ
וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע׃
וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־ 6
יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל׃ וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא 7
שָׁפְכָה אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ׃ כַּפֵּר לְעַמְּךָ 8
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם׃ וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי 9
מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ ס כִּי־ 10
תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ
וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ 11
בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃ וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ 12
וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃ וְהֵסִירָה אֶת־ 13
שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ
וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ
וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ 14
לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת
אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת 15

שפכו קרי

החלל, לכל לד, לידע איזו קרובה. אל נחל איתן, קשה, שלא נעבד. 4
וערפו, קוצץ עורפה בקופיץ. אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה
פרות וְתֵעָרֵף במקום שאינו עושה פרות, לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו
לעשות פרות. ידינו לא שפכו, וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים 7
הם? אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה. הכהנים אומרים

4 תורי די לא־אתפלח בה די לא־נגידת בניר: ויחתון סבי קרתא
ההיא ית עגלתא לנחלא ביר די לא־אתפלח בה ולא יזדרע וינקפון
5 תמן ית־עגלתא בנחלא: ויתקרבון כהניא בני לוי ארי בהון יתרעי
יי אלהך לשמשותיה ולברכא בשמא דיי ועל מימרהון יהי כל דין
6 וכל מכתש סגירו: וכל סבי קרתא ההיא דקריבין לקטילא יסחון
7 ית ידיהון על עגלתא דנקיפתא בנחלא: ויתיבון ויימרון ידנא לא
8 אשדו ית דמא הדין ועינגא לא חזאה: כהניא יימרון כפר לעמך
ישראל די־פרקתא יי ולא תתן חובת דם זכי בגו עמך ישראל
9 ויתכפר להון על־דמא: ואת תפלי אשדי דם זכי מבינך ארי
תעבד דכשר קדם יי:

10 ארי־תפוק לאגחא קרבא על בעלי דבבך וימסרנון יי אלהך בידך
11 ותשבי שביהון: ותחזי בשביה אתתא שפירת חזו ותתרעי בה
12 ותסבה לך לאנתו: ותעלנה לגו ביתך ותגלח ית רישה ותרבי ית
13 טופרנהא: ותעדי ית כסות שביה מנה ותיתב בביתך ותבכי ית־
אבוהא וית־אמה ירח יומין ובתר כן תעול לותה ותבעלנה ותהי
14 לך לאנתו: ויהי אם לא תתרעי בה ותפטרנה לנפשה וזבנא לא
15 תזבננה בכספא לא תתגר בה חלף די עניתה: ארי תהוין*) לגבר

*) עין מה שכתבתי בספר ויקרא כ״ג ט״ו ובספר במדבר ל״ו ג׳ ד׳ ו׳.
לאווענשטיין.

8 כפר לעמך ישראל. ונכפר להם הדם, הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכפר
9 להם העון. ואתה תבער, מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה
הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה׳.

10 כי תצא למלחמה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר; שבמלחמת ארץ ישראל
אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה (לעיל כ׳).
11 ושבית שביו, לרבות כנענים שבתוכה, ואע״פ שהם משבעה אומות. אשת,
אפילו אשת איש. ולקחת לך לאשה, לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע,
שאם אין הקב״ה מתירה ישאנה באסור; אבל אם נשאה סופו להיות שונאה,
שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו׳, וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה.
12 לכך נסמכו פרשיות הללו. ועשתה את צפרניה, תגדלם, כדי שתתנוול.
13 והסירה את שמלת שביה, לפי שהם נאים; שהנכרים בנותיהם מתקשטות
במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם. וישבה בביתך, בבית שמשתמש בו,
נכנס ונתקל בה, יוצא ונתקל בה, רואה בבכיתה, רואה בנוולה, כדי שתתגנה
עליו. ובכתה את אביה, כל כך למה? כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו
14 עצבה, בת ישראל מתקשטת וזו מתנוולת. והיה אם לא חפצת בה, הכתוב
מבשרך שסופך לשנאתה. לא תתעמר בה. לא תשתמש בה. בל׳ פרסי קורין

אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה
16 וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃ וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת
אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי
17 בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃ כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת
לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ
18 לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ ס כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר
וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ
19 וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃ וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ
20 אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ
בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃
21 וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע
22 מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס שני וְכִי־יִהְיֶה
בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃
23 לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־
קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
כב 1 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר
אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם
2 לְאָחִיךָ׃ וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ
3 לוֹ׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה
לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל

לעבדות ושמוש עמראה. מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן. פי שנים, 17
כנגד שני אחים. בכל אשר ימצא לו; מכאן שאין הבכור נוטל פי שנים
בראוי לבוא לאחר מיתת האב כבמוחזק. סורר, סר מן הדרך. ומורה, ממרה 18
בדברי אביו, ל' ממרים. ויסרו אתו, מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן
סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין,

תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחִימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאֲתָא וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחִימְתָּא
16 וּשְׂנִיאֲתָא וִיהֵי בְּרָא בוּכְרָא לִשְׂנִיאֲתָא׃ וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּיַחְסֵן לִבְנוֹהִי
יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכָּרָא יָת בַּר רְחִימְתָּא עַל אַפֵּי בַר
17 שְׂנִיאֲתָא בוּכְרָא׃ אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַר שְׂנִיאֲתָא יַפְרֵשׁ לְמִתַּן לֵהּ תַּרְתֵּין
חֻלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חֲזֵיָא בְּכֵרוּתָא׃
18 אֲרֵי־יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבֵּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר
19 אִמֵּהּ וּמַלְפִן יָתֵהּ וְלָא יְקַבֵּל מִנְּהוֹן׃ וְיֶאֱחֲדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיַפְּקוּן
20 יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי־קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית־דִּין־אַתְרֵהּ׃ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי
קַרְתֵּהּ בְּרַנָא דֵין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבֵּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסָבֵי
21 חֲמַר׃ וְיִרְגְּמֻנֵּהּ כָּל גַּבְרֵי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָא וִימוּת וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ
22 מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן׃ וַאֲרֵי יְהֵי בִגְבַר חוֹבַת דִּין
23 דִּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא׃ לָא תְבִית נְבִלְתֵּהּ עַל
צְלִיבָא אֲרֵי מִקְבַּר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחָב קֳדָם יְיָ
כב
1 אִצְטְלֵב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחְסָנָא׃ לָא תֶחֱזֵי
יָת־תּוֹרָא דְאָחוּךְ אוֹ יָת־אִמְּרֵהּ דְּטָעַן וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אָתָבָא תְתֵיבִנּוּן
2 לְאָחוּךְ׃ וְאִם לָא קָרֵיב אֲחוּךְ לְוָתָךְ וְלָא יְדַעְתְּ לֵהּ וְתִכְנְשִׁנֵּהּ לְגוֹ
3 בֵיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךְ יָתֵהּ וְתָתֵיבִנֵּהּ לֵהּ׃ וְכֵן תַּעְבֵּד
לַחֲמָרֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לִכְסוּתֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לְכָל אֲבֵדַת אֲחוּךְ דִּי תֵיבַד

שנאמר זולל וסבא, ונאמר אל תהי בסובאי יין, בזוללי בשר למו (משלי כ"ג).
ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו; הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה
ממון אביו, ומבקש למודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם הבריות;
21 אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב. וכל ישראל ישמעו ויראו; מכאן
22 שצריך הכרזה בב"ד: פלוני נסקל על שהיה בן סורר ומורה! וכי יהיה באיש
חטא משפט מות. סמיכות הפרשיות מגיד שאם חסים עליו אביו ואמו, סוף
שיצא לתרבות רעה ויעבור עברות ויתחייב מיתה בב"ד. ותלית אתו על עץ.
23 רבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין, שנאמר כי קללת אלהים תלוי, והמברך ה'
נסקילה. כי קללת אלהים תלוי, זלזולו של מלך הוא; שאדם עשוי בדמות
דיוקנו, וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד
נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה; כל הרואה אותו אומר המלך תלוי!
כל קללה שבמקרא ל' הקל וזלזול, כמו והוא קללני קללה נמרצת (מ"א ב').
1 והתעלמת, כובש עין כאלו אינו רואהו. לא תראה .... והתעלמת, לא תראה
אותו שתתעלם ממנו. זהו פשוטו. ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו'.
2 עד דרש אחיך; וכי תעלה על דעתך שיתנהו לו קודם שידרשהו? אלא דורשהו
שלא יהא רמאי. והשבתו לו, שתהא בו השבה, שלא יאכל בביתך כדי דמיו
ותתבעם ממנו. מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל, ושאינו עושה
3 ואוכל ימכר. לא תוכל להתעלם, לכבוש עינך כאלו אינך רואה אותו.

4 לְהִתְעַלֵּם: ס לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ
5 נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ס לֹא־
יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֲבַת יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ
6 כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ
אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־
7 הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח
אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ
8 יָמִים: ס שלישי כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה
לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
9 לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר
10 תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס לֹא־תַחֲרֹשׁ
11 בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים
12 יַחְדָּו: ס גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת
13 כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
14 וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצִא עָלֶיהָ
שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ
15 וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים: וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָ* וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ
16 אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָ* אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה: וְאָמַר אֲבִי
הַנַּעֲרָ* אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
17 וַיִּשְׂנָאֶהָ: וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי

4 הקם תקים, זו טעינה, להטעין משאוי שנפל מעליו. עמו, עם בעליו; אבל אם
הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון! פטור. לא יהיה
5 כלי גבר על אשה, שתהא דומה לאיש, כדי שתלך בין האנשים; שאין זה אלא
לשם נאוף. ולא ילבש גבר שמלת אשה, לילך לישב בין הנשים. ד"א שלא
ישיר שער הערוה ושער של בית השחי. כי תועבה. לא אסרה תורה אלא
6 לבוש המביא לידי תועבה. כי יקרא, פרט למזומן. לא תקח האם בעודה

4 מִנֵּהּ וְתַשְׁכְּחִנֵּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְאִתְכַּסָּאָה: לָא תִחֱזֵי יָת חֲמָרָא דְאָחוּךְ
5 אוֹ תוֹרֵהּ רָמַן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵישׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא תְקִים עִמֵּהּ: לָא יְהֵי
תִקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרַחַק
6 קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין: אִי יְעָרַע קִנָּא דְצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא
בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵעִין וְאִמָּא רָבְעָא עַל אֶפְרוֹחִין
7 אוֹ עַל בֵּעִין לָא תִסַּב אִמָּא עַל בְּנַיָּא: שַׁלָּחָא תְשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת
8 בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין: אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא
חַדְתָּא וְתַעְבֵּד תְּיָקָא לְאִגָּרָךְ וְלָא תְשַׁוֵּי חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל
9 בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דְּנָפֵיל מִנֵּהּ: לָא תִזְרַע כַּרְמָךְ עֵרוּבִין דִּילְמָא תִסְתָּאַב
10 דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִזְרַע וַעֲלָלַת כַּרְמָא: לָא תִרְדֵּי בְתוֹרָא וּבַחֲמָרָא
11 12 כַּחֲדָא: לָא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵזָא עֲמַר וְכִתָּן מְחַבַּר כַּחֲדָא: כְּרוּסְפְּדִין
13 תַּעְבֵּד־לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְסוּתָךְ דִּי תְכַסֵּי בַהּ: אֲרֵי יִסַּב גְּבַר
14 אִתְּתָא וְיֵיעוֹל לְוָתַהּ וְיִסְנְנַהּ: וִישַׁוֵּי לַהּ תַּסְקוּפֵי מִלִּין וְיַפֵּק עֲלַהּ שׁוּם
בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסֵבִית וְעַלֵּית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכָּחִית לַהּ
15 בְּתוּלִין: וְיִסַּב אֲבוּהָא (נ"א אֲבוּהִי) דְעוּלֶמְתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי
16 עוּלֶמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא: וְיֵימַר אֲבוּהָא
17 דְעוּלֶמְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וְסַנְּנַהּ: וְהָא
הוּא שַׁוִּי תַּסְקוּפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכָּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין

7 על בנים. למען ייטב לך וגו'. אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה
תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצות חמורות!
8 כי תבנה בית חדש, אם קיימת מצות שלוח הקן סופך לבנות בית חדש
ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים.
לכך נסמכו פרשיות הללו. מעקה, גָּדֵר סביב לַגַּג ואונקלוס תרגם תיקא,
כגון תיק, שמשמר מה שבתוכו. כי יפל הנפל, ראוי זה לפול, ואעפ"כ לא תתגלגל
9 מיתתו על ידך; שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב. כלאים,
חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. פן תקדש, כתרגומו תסתאב. כל דבר הנתעב
על האדם, בין לשבח כגון הקדש, בין לגנאי כגון אסור, נופל בו לשון קדוש,
כמו אל תגש בי כי קדשתיך (ישעיה ס"ה). (המלאה, זה מלוי ותוספת שהזרע
10 מוסיף.) לא תחרש בשור ובחמר, הוא הדין לכל שני מינין שבעולם, הוא
11 הדין להנהיג יחד קשורים זוגים בהולכת שום משא. שעטנז, ל' ערוב.
12 ורבותינו דרשו שוע טווי ונוז. גדלים תעשה לך, אף מן הכלאים; לכך
13 סמכן הכתוב. ובא אליה ושנאה, סופו ושם לה עלילת דברים; עברה
14 גוררת עברה, עבר על לא תשנא (ויקרא י"ט) סופו לבוא לידי לשון הרע. את
15 האשה הזאת, מכאן שאין אומר דבר אלא בפני בעל דין. אבי הנערה ואמה, מי
16 שֶׁגִּדְּלוּ גִדּוּלִים הרעים יתבזו עליה. ואמר אבי הנערה, מלמד שאין רשות לאשה
17 לדבר בפני האיש. ופרשו השמלה, הרי זה מָשָׁל: מחוורין הדברים כשמלה.

לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי
18 זִקְנֵי הָעִיר׃ וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ
19 אֹתוֹ׃ וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי
הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה
20 לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס וְאִם־אֱמֶת הָיָה
21 הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲר*׃ וְהוֹצִיאוּ אֶת־
הַנַּעֲר* אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים
וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ
22 הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה
בְעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה
23 וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ ס כִּי יִהְיֶה נַעֲר*
בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃
24 וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ׀ הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם
אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲר* עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־
צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת
25 רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא
הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲר* הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב
26 עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃ וְלַנַּעֲר* לֹא־
תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲר* חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ
27 עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃ כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ
28 צָעֲקָה הַנַּעֲר* הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס כִּי־
יִמְצָא אִישׁ נַעֲר* בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב
29 עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃ וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲר*

18 ויסרו אתו, מלקות. 20 ואם אמת היה הדבר, בעדים והתראה, שזנתה לאחר
אירוסין. 21 אל פתח בית אביה, ראו גדולים שגדלתם! אנשי עירה, במעמד

18 בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוֹשִׁיפָא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא׃ וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא
19 הַהִיא יָת גַּבְרָא וְיַלְקוּן יָתֵהּ׃ וְיִגְבּוּן מִנֵּהּ מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וְיִתְּנוּן
לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָא דְיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ
20 תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל־יוֹמוֹהִי׃ וְאִם קֻשְׁטָא הֲוָה
21 פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכַחוּ בְתוּלִין לְעוּלֶמְתָּא׃ וְיַפְּקוּן יָת עוּלֶמְתָּא
לִתְרַע בֵּית אֲבוּהָא וְיִרְגְּמֻנַּהּ אֲנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנַיָּא וּתְמוּת אֲרֵי עֲבַדַת
22 קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃ אֲרֵי
יִשְׁתְּכַח גְּבַר דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן
23 גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל׃ אֲרֵי
תְהֵי עוּלֶמְתָּא בְתֻלְתָּא דִּמְאָרְסָא לִגְבַר וְיַשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוּב
24 עִמַּהּ׃ וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא
וִימוּתוּן יָת עוּלֶמְתָּא עַל עֵסַק דִּי לָא־צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת־גַּבְרָא עַל
25 עֵסַק דְּעַנִּי יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃ וְאִם בְּחַקְלָא
יַשְׁכַּח גְּבַר יָת עוּלֶמְתָּא דִּמְאָרְסָא וְיִתְקֶף־בַּהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ
26 וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי׃ וּלְעוּלֶמְתָּא לָא תַעְבֵּד מִדָּעַם
לֵית לְעוּלֶמְתָּא חוֹבַת־דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דִיקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵהּ
27 וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָּמָא הָדֵין׃ אֲרֵי בְחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֶמְתָּא
28 דִּמְאָרְסָה וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃ אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֶמְתָּא בְתֻלְתָּא דִּי
29 לָא־מְאָרְסָא וְיֶחֱדְנַהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְחוּן׃ וְיִתֵּן גַּבְרָא דְּיִשְׁכַּב

22 אנשי עירה. לזנות בית אביה, כמו בבית אביה. ומתו גם שניהם, להוציא מעשה חדודים, שאין האשה נהנית מהם. גם, לרבות הבאים מאחריהם (ס"א מאחוריהם). דבר אחר גם שניהם, לרבות הוָלד; שאם היתה מעוברת
23 אין ממתינין לה עד שתלד. ומצאה איש בעיר, לפיכך שכב עמה, פִּרְצָה
26 קוראה לגנב; הא אלו ישבה בבית לא ארע לה. כי כאשר יקום וגו'. לפי פשוטו זהו משמעו: כי אנוסה היא ובחזקה עמד עליה, כאדם העומד על חברו

חֲמִשִּׁ֣ים כָּ֑סֶף וְלֽוֹ־תִהְיֶ֣ה לְאִשָּׁ֗ה תַּ֚חַת אֲשֶׁ֣ר עִנָּ֔הּ לֹא־
כג 1 יוּכַ֥ל שַׁלְּחָ֖הּ כָּל־יָמָֽיו׃ ס לֹֽא־יִקַּ֥ח אִ֖ישׁ אֶת־אֵ֣שֶׁת
2 אָבִ֑יו וְלֹ֥א יְגַלֶּ֖ה כְּנַ֥ף אָבִֽיו׃ ס לֹֽא־יָבֹ֧א פְצֽוּעַ־דַּכָּ֛ה
3 וּכְר֥וּת שָׁפְכָ֖ה בִּקְהַ֥ל יְהוָֽה׃ ס לֹֽא־יָבֹ֥א מַמְזֵ֖ר בִּקְהַ֣ל
4 יְהוָ֑ה גַּ֚ם דּ֣וֹר עֲשִׂירִ֔י לֹא־יָ֥בֹא ל֖וֹ בִּקְהַ֥ל יְהוָֽה׃ ס לֹֽא־
יָבֹ֥א עַמּוֹנִ֛י וּמוֹאָבִ֖י בִּקְהַ֣ל יְהוָ֑ה גַּ֚ם דּ֣וֹר עֲשִׂירִ֔י לֹא־יָבֹ֥א
5 לָהֶ֛ם בִּקְהַ֥ל יְהוָ֖ה עַד־עוֹלָֽם׃ עַל־דְּבַ֞ר אֲשֶׁ֨ר לֹא־קִדְּמ֤וּ
אֶתְכֶם֙ בַּלֶּ֣חֶם וּבַמַּ֔יִם בַּדֶּ֖רֶךְ בְּצֵֽאתְכֶ֣ם מִמִּצְרָ֑יִם וַאֲשֶׁ֨ר
שָׂכַ֤ר עָלֶ֙יךָ֙ אֶת־בִּלְעָ֣ם בֶּן־בְּע֔וֹר מִפְּת֖וֹר אֲרַ֥ם נַהֲרַ֖יִם
6 לְקַֽלְלֶֽךָּ׃ וְלֹֽא־אָבָ֞ה יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ לִשְׁמֹ֣עַ אֶל־בִּלְעָ֔ם וַיַּהֲפֹךְ֩
יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ לְּךָ֛ אֶת־הַקְּלָלָ֖ה לִבְרָכָ֑ה כִּ֥י אֲהֵֽבְךָ֖ יְהוָ֥ה
7 אֱלֹהֶֽיךָ׃ לֹֽא־תִדְרֹ֥שׁ שְׁלֹמָ֖ם וְטֹבָתָ֑ם כָּל־יָמֶ֖יךָ
8 לְעוֹלָֽם׃ ס רביעי לֹֽא־תְתַעֵ֣ב אֲדֹמִ֔י כִּ֥י אָחִ֖יךָ
9 ה֑וּא לֹא־תְתַעֵ֣ב מִצְרִ֔י כִּי־גֵ֖ר הָיִ֥יתָ בְאַרְצֽוֹ׃ בָּנִ֛ים אֲשֶׁר־יִוָּלְד֥וּ
10 לָהֶ֖ם דּ֣וֹר שְׁלִישִׁ֑י יָבֹ֥א לָהֶ֖ם בִּקְהַ֥ל יְהוָֽה׃ ס כִּֽי־
11 תֵצֵ֥א מַחֲנֶ֖ה עַל־אֹיְבֶ֑יךָ וְנִ֨שְׁמַרְתָּ֔ מִכֹּ֖ל דָּבָ֥ר רָֽע׃ כִּֽי־
יִהְיֶ֤ה בְךָ֙ אִ֔ישׁ אֲשֶׁ֛ר לֹא־יִהְיֶ֥ה טָה֖וֹר מִקְּרֵה־לָ֑יְלָה וְיָצָא֙
12 אֶל־מִח֣וּץ לַֽמַּחֲנֶ֔ה לֹ֥א יָבֹ֖א אֶל־תּ֥וֹךְ הַֽמַּחֲנֶֽה׃ וְהָיָ֥ה
לִפְנֽוֹת־עֶ֖רֶב יִרְחַ֣ץ בַּמָּ֑יִם וּכְבֹ֣א הַשֶּׁ֔מֶשׁ יָבֹ֖א אֶל־תּ֥וֹךְ
13 הַֽמַּחֲנֶֽה׃ וְיָד֙ תִּהְיֶ֣ה לְךָ֔ מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶ֑ה וְיָצָ֥אתָ שָׁ֖מָּה חֽוּץ׃
14 וְיָתֵ֛ד תִּהְיֶ֥ה לְךָ֖ עַל־אֲזֵנֶ֑ךָ וְהָיָה֙ בְּשִׁבְתְּךָ֣ ח֔וּץ וְחָפַרְתָּ֣ה בָ֔הּ

לרגו. ורבותינו דרשו בו הרי זה בא ללמד ונמצא למד וכו' (פסחים כ"ה ב'). לא יקח, 1 אין לו בה לקוחין, דאין קדושין תופסין בה. ולא יגלה כנף אביו, שומרת יבם של אביו, הראויה לאביו. והרי כבר הוזהר עליה משום ערות אחי אביך (ויקרא י"ח)? אלא לעבור על זו בשני לאוין, ולסמוך לה לא יבא ממזר, ללמד שאין ממזר אלא מחייבי כריתות, וק"ו מחייבי מיתות בית דין, שאין בעריות מיתות בית

עמה לאבוהא דעולמתא חמשין סלעין דכסף ולה תהי לאנתו חלף
כג
1 די ענהּ לית לה רשו למפטרה כל יומוהי: לא יסב גבר ית אתת
2 אבוהי ולא יגלי כנפא דאבוהי: לא ידכי דפסיק ודמחבל למעל
3 בקהלא דיי: לא ידכי ממזרא למעל בקהלא דיי אף דרא עשיראה
4 לא ידכי לה למעל בקהלא דיי: לא ידכון עמונאי ומואבאי למעל
בקהלא דיי אף דרא עשיראה לא ידכי להון למעל בקהלא דיי
5 עד עלם: על עסק די לא ערעו יתכון בלחמא ובמיא בארחא
במפקכון ממצרים ודי אגר עלך ית בלעם בר בעור מפתור ארם
6 די על פרת ללטיותך: ולא אבי יי אלהך לקבלא מן בלעם והפך
7 יי אלהך לך ית לוטין לברכן ארי רחמך יי אלהך: לא תתבע
8 שלמהון וטבתהון כל יומיך לעלם: לא תרחק אדומאה ארי אחוך
9 הוא לא תרחק מצראה ארי דיר הויתא בארעה: בנין די יתילידו
10 להון דרא תליתאה ידכי להון למעל בקהלא דיי: ארי תפוק משריתא
11 על בעלי דבבך ותסתמר מכל מדעם ביש: ארי יהי בך גבר די
לא יהי דכי מקרה ליליא ויפוק למברא למשריתא לא יעול לגו
12 משריתא: ויהי למפני רמשא יסחי במיא וכמעל שמשא יעול לגו
13 משריתא: ואתר מתקן יהי לך מברא למשריתא ותפוק תמן לברא:
14 וסכתא תהי לך על זינך ויהי במפקך לברא ותחפר בה ותתוב

2 דין שאין בה כלת. פצוע דכה, שנפצעו או נדכאו ביצים שלו. וכרות שפכה,
3 שנכרת הגיד, ושוב אינו יורה קלוח זרע, אלא שופך וזותת ואינו מוליד. לא
4 יבא ממזר בקהל ה׳, לא ישא ישראלית. לא יבא עמוני, לא ישא ישראלית.
5 7 על דבר, על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. בדרך, כשהייתם בטירוף. לא
תדרש שלמם. מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך, יכול אף זה כן? תלמוד
8 לומר לא תדרש שלמם. לא תתעב אדמי לגמרי, ואע"פ שראוי לך לתעבו,
שיצא בחרב לקראתך. לא תתעב מצרי מכל וכל, אע"פ שזרקו זכוריכם ליאור;
9 מה טעם? שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק; לפיכך בנים אשר יולדו להם
דור שלישי וגו׳; ושאר אומות מותרין מיד. הא למדת שהמחטיא לאדם קשה
לו מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העה"ז ומן
העולם הבא; לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב, וכן מצרים שטבעום,
10 ואלו שהחטיאום נתעבו. כי תצא מחנה על איביך, ונשמרת, שהשטן מקטרג
11 בשעת הסכנה. מקרה לילה, דבר הכתוב בהווה. ויצא אל מחוץ למחנה, זו
מצות עשה; ולא יבא אל תוך המחנה, זו מצות לא תעשה, ואסור להכנס
12 למחנה לויה, וכל שכן למחנה שכינה. והיה לפנות ערב, סמוך להערב שמשו
13 יטבול, שאינו טהור בלא הערב השמש. ויד תהיה לך, כתרגומו, כמו איש על
14 ידו (במדבר ב׳). מחוץ למחנה, חוץ לענן. על אזנך, לבד משאר כלי תשמישך.

15 וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ׀
בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ
16 קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס לֹא־
17 תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃ עִמְּךָ
יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב
18 לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
19 וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה
וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת
20 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ
21 כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃ לַנָּכְרִי
תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
22 לְרִשְׁתָּהּ׃ ס כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא
תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה
23 24 בְךָ חֵטְא׃ וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃ מוֹצָא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
25 נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ ס חמישי. כִּי תָבֹא
בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא
26 תִתֵּן׃ ס כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת
כד 1 בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס כִּי־
יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו
כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן

15 16 אונך, כמו כלי זיין. ולא יראה בך הקב"ה ערות דבר. לא תסגיר עבד,
כתרגומו. ד"א אפילו עבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל.
18 לא תהיה קדשה, מופקרת, מקודשת ומזומנת לזנות. ולא יהיה קדש, מזומן

15 וְתִכַסֵּי יָת מַפְּקָתָךְ: אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ
לְשֵׁיזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא
16 יִתְחֲזֵי בָךְ עֲבֵרַת פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ מִלְּאוֹטָבָא לָךְ: לָא תִמְסַר
17 עֲבֵד־עַמְמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ דְּיִשְׁתֵּיזֵב לְוָתָךְ מִלְּוָת רִבּוֹנֵהּ: עִמָּךְ יִתֵּב
בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קִרְוָיךְ בִּדְיֵיטַב לֵהּ לָא תוֹנְנֵהּ:
18 לָא תְהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עֲבֵד וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי
19 יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אַמָּא: לָא תָעֵל אֲגַר זַנִּיתָא וְחוּלְפַן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא
20 דַּייָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא אֲרֵי מְרָחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן: לָא
תְרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית כְּסַף רִבִּית עֲבוּר רִבִּית כָּל־מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי:
21 לְבַר עַמְמִין תְּרַבֵּי וְלַאֲחוּךְ לָא תְרַבֵּי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל
22 אוֹשָׁטוּת יְדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ: אֲרֵי תִדַּר נְדַר
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּע יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ
23 24 מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא: וַאֲרֵי תִתְמְנַע לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא: אַפָּקוּת
סִפְוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד כְּמָא דִּי נְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדַבְתָּא דִּי
25 מַלֶּלְתָּא בְּפוּמָךְ: אֲרֵי תִתָּגַר בְּכַרְמָא דְחַבְרָךְ וְתֵיכוּל עִנְּבִין כְּנַפְשָׁךְ
26 שָׂבְעָךְ וּלְמָאנָךְ לָא תִתֵּן: אֲרֵי תִתָּגַר בְּקָמְתָא דְחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף
כד 1 דְּמָלְיָן בִּידָךְ וּמַגְּלָא לָא תְרִים עַל קָמְתָא דְחַבְרָךְ: אֲרֵי יִסַּב גְּבַר
אִתְּתָא וְיִבְעֲלִנַּהּ וִיהֵי אִם־לָא תַשְׁכַּח־רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי־אַשְׁכַּח
בַּהּ עֲבֵרַת פִּתְגָם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פִּטּוּרִין וְיִתֵּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ:

למשכב זכור. ואונקלוס תרגם לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא —
שאף זו מופקרת לבעילת זנות היא, מאחר שאין קדושין תופסין לו בה, שהרי
הוקשו לחמור, שנאמר שבו לכם פה עם החמור (בראשית כ"ב), עם הדומה
לחמור — ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה — שאף הוא נעשה קדש
19 על ידה, שכל בעילותיו בעילות זנות, שאין קדושין תופסין לו בה. אתנן זונה,
נתן לה טלה באתננה פסול להקרבה. ומחיר כלב, החליף שה בכלב. גם
20 שניהם, לרבות שנוייהם, כגון חטים ועשאן סלת. לא תשיך, אזהרה ללוה
שלא יתן רבית למלוה, ואחר כך אזהרה למלוה, את כספך לא תתן לו בנשך
21 (ויקרא כ"ה). לנכרי תשיך, ולא לאחיך; לאו הבא מכלל עשה, לעבור
22 עליו בשני לאוין ועשה. לא תאחר לשלמו, שלשה רגלים; ולמדוהו רבותינו
24 25 מן המקרא. מוצא שפתיך תשמר, לתן עשה על לא תעשה. כי תבא בכרם
רעך, בפועל הכתוב מדבר. ואל כליך לא תתן; מכאן שלא דברה תורה
אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית; אבל אם בא לעדור
26 ולקשקש אינו אוכל. כנפשך, כמה שתרצה. שבעך, ולא אכילה גסה. כי תבא
1 בקמת רעך, אף זו בפועל הכתוב מדבר. כי מצא בה ערות דבר, מצוה
עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ס"א מצוה שלא תמצא חן בעיניו).

2 בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה
3 לְאִישׁ־אַחֵר׃ וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ
4 הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן
אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי
אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־
5 הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס ששי. כִּי־
יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו
לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־
6 אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח׃ לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא
7 חֹבֵל׃ ס כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ
8 הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר
מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
9 כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
10 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ ס כִּי־
תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט
11 עֲבֹטוֹ׃ בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא
12 אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה׃ וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב
13 בַּעֲבֹטוֹ׃ הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ
וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה

לאיש אחר, אין זה בן זוגו של ראשון; הוא הוציא רשעה מתוך ביתו וזה 2
הכניסה. ושנאה האיש האחרון, הכתוב מְבַשְּׂרוֹ שסופו לשנאתה, ואם לאו 3
קוברתו, שנאמר או כי ימות. אחרי אשר הטמאה, לרבות סוטה שנסתרה. 4
אשה חדשה, שהיא חדשה לו, ואפילו אלמנה; פרט למחזיר גרושתו. ולא 5
יעבר עליו דְּבַר הצבא, לכל דבר שהוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון,

2
3 ותפוק מביתה ותהך ותהי לגבר אחרן: ויסננה גברא בתראה
ויכתוב לה גט פטורין ויתן בידה ויפטרנה מביתה או ארי ימות
4 גברא בתראה דנסבה לה לאנתו: לית לה רשו לבעלה קדמאה די
פטרה למתב למסבה למהוי לה לאנתו בתר די אסתאבת ארי
מרחקא היא קדם יי ולא תחיב ית ארעא די יי אלהך יהב לך
5 אחסנא: ארי יסב גבר אתתא חדתא לא יפוק בחילא ולא יעבר
עלוהי לכל מדעם פני יהי לביתה שתא חדא ויחדי*) ית אתתה
6 די נסב: לא יסב משכונא רחיא ורכבא ארי בהון מתעבר מזון
7 לכל נפש: ארי ישתכח גבר גנב נפשא מאחוהי מבני ישראל ויתגר
8 בה ויזבננה ויתקטל גנבא ההוא ותפלי עבד דביש מבינך: אסתמר
במכתש סגירו למטר לחדא ולמעבד ככל די ילפון יתכון כהניא
9 לואי כמא די פקדתנון תטרון למעבד: הוי דכיר ית די עבד יי
10 אלהך למרים בארחא במפקכון ממצרים: ארי תרשי בחברך רשו
11 מדעם לא תעול לביתה למסב משכונה: בברא תקום וגברא די
12 את רשי בה יפק לותך ית משכונא לברא: ואם גבר מסכן הוא לא
13 תשכוב במשכונה: אתבא תתיב לה משכונא כמעל שמשא וישכוב

*) ויחדי, לשון הפעיל, או ויחדי, לשון כבד. עיין רש"י. ובכ"י ויחדי· אכן ובמחתים דיסעי' (כ"ו ו') ת"י ואחדנון, ועקר.

היידנהיים.

ולא לתקן דרכים; אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן, כגון בנה בית
ולא חנכו, או ארש אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים.
יהיה לביתו, אף בשביל ביתו, אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו
זז מביתו בשביל צרכי המלחמה. לביתו, זה ביתו. יהיה, לרבות כרמו. ושמח,
ישמח את אשתו; ותרגומו ויחדי ית אתתה. והמתרגם ויחדי עם אתתה טועה
6 הוא, שאין זה תרגום של ושמח אלא של ושמח· רחים, היא התחתונה.
רכב, היא העליונה. לא יחבל, אם בא למשכנו על חובו בבית דין, לא ימשכננו
7 בדברים שעושים בהן אוכל נפש. כי ימצא, בעדים והתראה, וכן כל ימצא
8 שבתורה. והתעמר בו, אינו חייב עד שישתמש בו. השמר בנגע הצרעת,
שלא תתלוש סמני טומאה ולא תקוץ את הבהרת. ככל אשר יורו אתכם,
9 אם להסגיר אם להחליט אם לטהר. זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים,
אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע; זכור העשוי
10 למרים, שדברה באחיה ולקתה בנגעים! כי תשה ברעך, תחוב בחברך. משאת
12
13 מאומה, חוב של כלום. לא תשכב בעבטו, לא תשכב ועבוטו אצלך. כבוא
השמש, אם כסות לילה הוא, ואם כסות יום החזירהו בבקר. וכבר כתוב בואלה
המשפטים עד בא השמש תשיבנו לו (שמות כ"ב), כל היום תשיבנו לו,
וכבוא השמש תקחנו. וברכך, ואם אינו מברכך, מכל מקום ולך תהיה צדקה.

אֱלֹהֶיךָ׃ ס שביעי לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי 14
וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃
בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא 15
וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה
וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ ס לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים 16
לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס לֹא 17
תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה׃ וְזָכַרְתָּ 18
כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן
אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס כִּי תִקְצֹר 19
קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ
לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ ס כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר 20
אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ 21
לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ וְזָכַרְתָּ 22
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ 1 כה
אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ
אֶת־הָרָשָׁע׃ וְהָיָה אִם־בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט 2
וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃ אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא 3

לא תעשק שכיר. והלא כבר כתוב? אלא לעבור על האביון בשני לאוין, לא 14
תעשק שכר שכיר שהוא עני ואביון, ועל העשיר כבר הוזהר, לא תעשוק את רעך
(ויקרא י"ט). אביון, התאב לכל דבר. מגרך, זה גר צדק. בשעריך, זה
גר תושב האוכל נבלות. אשר בארצך, לרבות שכר בהמה וכלים. ואליו הוא 15
נשא את נפשו, אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות; עלה בכבש ונתלה
באילן. והיה בך חטא, מכל מקום, אלא שממהרין להפרע על ידי הקורא.
לא יומתו אבות על בנים, בעדות בנים. ואם תאמר בעון בנים? כבר 16
נאמר איש בחטאו יומתו; אבל מי שאינו איש מת בעון אביו, והקטנים
מתים בעון אבותם בידי שמים. לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר כבר 17

14 בכסותה ויברכנך ולך תהי זכותא קדם יי אלהך: לא תעשוק אגירא
15 עניא ומסכנא מאחיך או מגיורך די בארעך בקרויך: ביומה תתן
אגרה ולא תעול עלוהי שמשא ארי עניא הוא ולה הוא מסר ית
16 נפשה ולא יקרי עלך קדם יי ויהי בך חובא: לא ימותון אבהן על
17 פום בנין ובנין לא ימותון על פום אבהן אנש בחובה ימותון: לא
18 תצלי דין גיורא ויתמא ולא תסב משכונא לבוש ארמלא: ותדכר
ארי עבדא הויתא במצרים ופרקך יי אלהך מתמן על כן אנא
19 מפקדך למעבד ית פתגמא הדין: ארי תחצוד חצדך בחקלך ותנשי
עמרא בחקלא לא תתוב למסבה לגיורא ליתמא ולארמלא יהי
20 בדיל דיברכנך יי אלהך בכל עובדי ידך: ארי תחבוט זיתך לא
21 תפלי בתרך לגיורא ליתמא ולארמלא יהי: ארי תקטוף כרמך לא
22 תעלל בתרך לגיורא ליתמא ולארמלא יהי: ותדכר ארי עבדא
הויתא בארעא דמצרים על כן אנא מפקדך למעבד ית פתגמא

כה

1 הדין: ארי יהי דין בין גבריא ויתקרבון לדינא וידונגון ויזכון ית
2 זכאה ויחיבון ית חיבא: ויהי אם בר חיבא לאלקאה חיבא וירמנה
3 דינא וילקנה קדמוהי כמסת חובתה במנין: ארבעין ילקנה לא יוסף

הוזהר, לא תטה משפט (דברים ט"ז), ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין;
לפי שנקל להטות משפט עני יותר משל עשיר, לכך הזהיר ושנה עליו. ולא
18 תחבל, שלא בשעת הלואה. וזכרת, על מנת כן פדיתיך, לשמור חקותי אפילו
19 יש חסרון כיס בדבר. ושכחת עמר, ולא גדיש. מכאן אמרו עומר שיש בו
סאתים ושכחו אינו שכחה. בשדה, לרבות שכחת קמה, ששכח מקצתה מלקצור.
לא תשוב לקחתו. מכאן אמרו שלאחריו שכחה, שלפניו אינו שכחה, שאינו
בבל תשוב. למען יברכך, ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין; קל וחומר לעושה
במתכוין. אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא
20 מתברך עליה. לא תפאר, לא תטול תפארתו ממנו. מכאן שמניחין פאה
21 לאילן. אחריך, זו שכחה. לא תעולל, אם מצאת בו עוללות לא תקחנה. ואי
זו היא עוללת? כל שאין לה לא כתף ולא נטף; יש לה אחד מהם הרי היא
לבעל הבית. וראיתי בגמרא ירושלמית: אי זו היא כתף? פסיגין זה על גב
1 זה, נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות. כי יהיה ריב, סופם להיות נגשים
אל המשפט; אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה. מי גרם ללוט לפרוש
מן הצדיק? הוי אומר זו מריבה. והרשיעו את הרשע. יכול כל המתחייבין
בדין לוקין? ת"ל והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה ופעמים אינו
לוקה; ומי הוא הלוקה? למ"ד מן הענין, לא תחסם שור בדישו, לאו שלא
2 נתק לעשה. והפילו השפט. מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא
מֻטֶּה. לפניו; כדי רשעתו, ולאחריו כדי שתים; מכאן אמרו מלקין
אותו שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו. בְּמִסְפָּר, ואינו נקוד בַּמִּסְפָּר, למד
שהוא דבוק, לומר במספר ארבעים, ולא ארבעים שלמים, אלא מִנְיָן שהוא
3 סוכם ומשלים לארבעים, והן ארבעים חסר אחת. לא יֹסיף. מכאן אזהרה

יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ
לְעֵינֶיךָ׃ לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס כִּי־יֵשְׁבוּ 4 5
אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־
הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה
וְיִבְּמָהּ׃ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו 6
הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ 7
לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים
וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה
יַבְּמִי׃ וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא 8
חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃ וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים 9
וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה
כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃ וְנִקְרָא 10
שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים 11
יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ
מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ וְקַצֹּתָה אֶת־ 12
כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ 13
אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה 14
וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה 15
שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה

למכה את חברו. ונקלה אחיך, כל היום קוראו רשע, ומשלקה קראו אחיך.
לא תחסם שור, דבר הכתוב בהווה, והוא הדין לכל בהמה חיה ועוף העושים 4
במלאכה שהיא בדבר מאכל. אם כן למה נאמר שור? להוציא את האדם.
בדישו, יכול יחסמנו מבחוץ? ת"ל לא תחסם שור, מכל מקום. ולמה נאמר
דיש? לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו (למעשר ולחלה)
וגדולו מן הארץ, אף כל כיוצא בו; יצא החולב והמגבן והמחבץ, שאין גדולו
מן הארץ; יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה; יצא הבודל בתמרים
ובגרוגרות, שנגמרה מלאכתן למעשר. כי ישבו אחים יחדו, שהיתה להם 5
ישיבה אחת בעולם; פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו. יחדו, המיוחדים

הילמא יוסף לאלקיותה על אלין מחא רבא ויקל אחוך לעיניך׃
4 5 לא תחוד פום תורא בדרשה׃ ארי יתבון אחין כחדא וימות חד
מנהון ובר לית לה לא תהי אתת מיתנא לברא לגבר חלוני יבמה
6 יעול עלה ויסבה לה לאנתו ויבמה׃ ויהי בוכרא די תליד יקום
7 על שמא דאחוהי מתנא ולא יתמחי שמה מישראל׃ ואם לא
יצבי גברא למסב ית יבמתה ותסק יבמתה לתרע בית דינא לקדם
סביא ותימר לא־צבי יבמי לאקמא לאחוהי שמא בישראל לא אבי
8 ליבמותי׃ ויקרון לה סבי קרתה וימללון עמה ויקום ויימר לא
9 רעינא*) למסבה׃ ותתקרב יבמתה לותה לקדם סביא ותשרי סינה
מעל רגלה ותרוק באנפוהי ותתיב ותימר כדין יתעבד לגבר די
10 לא־יבני ית ביתא דאחוהי׃ ויתקרי שמה בישראל בית שרי סינא׃
11 ארי ינצון גברין כחדא גבר ואחוהי ותתקרב אתת חד לשזבא ית
12 בעלה מיד מחוהי ותושט ידה ותתקף בבית בהתתה׃ ותקוץ ית
13 ידה לא תחוס עינך׃ לא יהי לך בכיסך מתקל ומתקל רבתא
14 15 וזערתא׃ לא יהי לך בביתך מכילא ומכילא רבתא וזערתא׃ מתקלין
שלמין דקשוט יהון לך מכילן שלמין דקשוט יהון לך בדיל

---

*) רעינא, כ״ל שצ״ל רעינא׃

היידנהיים.

בנחלה, פרט לאחיו מן האם. ובן אין לו, עיין עליו: בן או בת; או בן
6 הבן, או בת הבן, (או בן הבת,) או בת הבת. והיה הבכור, גדול האחים
הוא מייבם אותה. אשר תלד, פרט לאילונית שאינה יולדת. יקום על
שם אחיו, זה שיבם את אשתו יטול נחלת המת בנכסי אביו. ולא ימחה
7 שמו, פרט לאשת סרים, ששמו מחוי. השערה, כתרגומו לתרע בית דינא.
8 9 ועמד, בעמידה. ואמר, כלשון הקדש; ואף היא דבריה בלשון הקדש. וירקה
בפניו, על גבי קרקע. אשר לא יבנה. מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם,
דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה, וכיון שלא בנה שוב לא יבנה.
10 11 ונקרא שמו וגו׳, מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל! כי ינצו אנשים,
סופו לבוא לידי מכות, שנאמר מיד מכהו; אין שלום יוצא מתוך ידי מצות.
12 וקצתה את כפה, ממון דמי בשתו, הכל לפי המבייש והמתבייש. או אינו אלא ידה
ממש? נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין לא תחוס (לעיל י״ט),
13 מה להלן ממון אף כאן ממון. גדולה וקטנה, גדולה שמכחשת את הקטנה,
שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה. לא יהיה לך. אם עשית כן לא
15 יהיה לך כלום. אבן ואבן, משקלות. אבן שלמה וצדק יהיה לך, אם

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 16
כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ פ מפטיר.
זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ 17
אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה 18
עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ 19
מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
לֹא תִּשְׁכָּח׃ פ
כו וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ 1
נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי 2
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה 3
בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת
לָנוּ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה 4

עשית כן יהיה לך הכנה. זכור את אשר עשה לך וגו', אם שקרת במדות 17
ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב, שנאמר מאזני מרמה תועבת ה', וכתיב
בתריה בא זדון ויבא קלון (משלי י"א). אשר קרך בדרך, לשון מקרה. 18
דבר אחר לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר לשון
קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך; שהיו כל האומות יראים להלחם בכם,
ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה
יכולה לירד בתוכה; בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה
הקרה אותה בפני אחרים. ויזנב בך, מכת זנב; חותך מילות וזורק כלפי
מעלה. כל הנחשלים אחריך, חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן.
ואתה עיף ויגע, עיף בצמא, דכתיב ויצמא שם העם למים, וכתיב אחריו ויבא
עמלק (שמות י"ז). ויגע, בדרך. ולא ירא עמלק אלהים, מלהרע לך. תמחה 19
את זכר עמלק, מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה, שלא יהא שם
עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה.
והיה כי תבוא .... וירשתה וישבת בה, מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד 1

16 דיורכון יומיך על ארעא דיי אלהך יהב לך: ארי מרחק קדם יי
17 אלהך כל עבד אלין כל עבד שקר: הוי דכיר ית די עבד לך
18 עמלק בארחא במפקכון ממצרים: די ערעך בארחא וקטל בך כל
19 דהוו מתאחרין בתרך ואת משלהי ולאי ולא דחיל מן קדם יי: ויהי
כד יניח יי אלהך לך מכל בעלי דבבך מסחור סחור בארעא די
יי אלהך יהב לך אחסנא למירתה תמחי ית דוכרנא דעמלק מתחות
שמיא לא תתנשי:

כו
1 ויהי ארי תיעול לארעא די יי אלהך יהב לך אחסנא ותירתה
2 ותיתב בה: ותסב מרישׁ כל איבא דארעא די תעל מארעך די יי
אלהך יהב לך ותשוי בסלא ותהך לאתרא די יתרעי יי אלהך
3 לאשראה שכנתה תמן: ותיתי לות כהנא די יהי ביומיא האנון
ותימר ליה חויתי יומא דין קדם יי אלהך ארי עלית לארעא די
4 קיים יי לאבהתנא למתן לנא: ויסב כהנא סלא מידך ויצנעניה

2 שכבשו את הארץ וחלקוה. מראשית, ולא כל ראשית*), שאין כל הפירות חייבין בבכורים, אלא שבעת המינין בלבד; נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו' (לעיל ח'), מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל, שהן שבעה מינין. זית שמן, זית אגורי, שמנו אגור בתוכו**). ודבש, הוא דבש תמרים. מראשית, אדם יורד לתוך שדהו ורואה
3 תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים. אשר יהיה בימים ההם, אין לך אלא כהן שבימיך, כמו שהוא. ואמרת אליו, שאינך כפוי
4 טובה. הגדתי היום, פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים. ולקח הכהן הטנא

---

*) מראשית ולא כל ראשית וכו' עכס"ד; ר"ל שאין הכוונה במלת ראשית הקדימה בבכור לבד, כי אם הקדימה בשבח; כי כן ודרך הלשון להוציא המשובח והמובחר שבמינו בשם ראש וראשית, כמו קח לך בשמים ראש (שמות ל' כ"ג), עם כל ראשי בשמים (שיר ד' י"ד), נקובי ראשית הגוים (עמוס ו' א'), ראשית שמנים ימשחו (שם ו' ו'), וכולם פרש רש"י משובחין, ועוד רבים כמוהם; וככה ראשית כל פרי האדמה, המשובח של כל פרי האדמה. ואמר מראשית, במ', שאין כל פרות המשובחים חייבים בבכורים אלא מקצתם, ואו"ל שהם שבעת המינים. ומנין אנו למדים שכוונת הכתוב על אלו המשובחין דוקא ולא על זולתן? נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן במקום שספר הכתוב בשבח הארץ לא הזכיר רק לשבעה מינים אלו, אף כאן מארצך, מן המיוחסים לשבח ארצך דוקא, והם שבעה מינים אלו שנשתבחה בהן ארץ ישראל ולא זולתן. וזו הנראה לי עקר בבאור המאמר הזה. היידנהיים.

**) אמר הרא"ו שמה שאמר הרב זית שמן וזית אגורי, ר"ל לא זית שעושה שמן, כי כל זית עושה שמן הוא. עכ"ל. וזה סותר לפרושו בפ' עקב (ח' ה'), וכמו שכבר העירותי שם. ומצאתי בירושלמי שאמר כל הזיתים הגשמים יורדין עליהם והם מאבדין שמנן, וזה אוגר שמנו לתוכו. עכ"ל. וכ"כ בעל הערוך בערך אגר. לכן יש לומר שמה שפרש הרב לעיל זיתים העושין שמן, ר"ל שעושין שמן בכל זמן, ואינן מאבדין אותו, וזה זית אגורי. אכן במס' ברכות דף כ"ט ריש ע"א פרש רש"י טעם אחר לקריאת שם זית אגורי. ע"ש. היידנהיים.

5 אֱלֹהֶיךָ׃ וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד
אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי
6 גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃ וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ
7 עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃
8 וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא
9 גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים׃ וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ
10 אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי
אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
11 וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ
12 אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ ס שני. כִּי

5 מידך, להניף אותו; כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף. וענית, ל' הרמת קול. ארמי אבד אבי. מזכיר חסדי המקום: ארמי אבד אבי, לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב*). (ובשביל שֶׁחִשֵּׁב לעשות הֶשֵּׁב לו המקום כאלו עשה; שאומות העולם ע"א חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה.) וירד מצרימה, ועוד אחרים באו עלינו לכלותנו, שאחרי זאת ירד יעקב למצרים.

---

*) ארמי אבד אבי מזכיר חסדי המקום. ארמי אבד אבי, לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחרי יעקב, וירד מצרימה, ועוד אחרים באו לכלותנו וכו'. כן הגרסא בכ"י, והשאר ליתא, וכן הוא בספרי גם בפסקתא, וכן ת"א לבן ארמאה בעא לאובדא ית אבא; ולדעתם מלת אבד פועל יוצא, והפעול הוא אבי. ובעלי הפשט, ה"ה החכם ראב"ע ורשב"ם ורד"ק, טענו על הפרוש הזה, לפי שלא מצאנו לשון אבדה בבנין הקל יוצא ולא יתכן להיות פועל אם איננו יוצא. וז"ל הראב"ע: „מלת אֹבֵד מהפעלים שאינם יוצאים, ואלו היה ארמי על לבן, היה הכתוב אומר מאביד (בבנין הפעיל) או מְאַבֵּד (בבנין הדגוש); ועוד מה טעם לאמר לבן בקש להאביד אבי וירד מצרימה, ולבן לא סבב לרדת אל מצרים. והקרוב שארמי הוא יעקב, כאלו אמר הכתוב כאשר היה אבי בארם היה אֹבֵד, והטעם עני, בלא ממון, וכן תנו שכר לאובד (משלי ל"א ו'), והעד ישתה וישכח רישו (פסוק ו'). והנה הוא ארמי אֹבֵד היה אבי, והטעם כי לא ירשתי הארץ מאבי, כי עני היה כאשר בא אל ארם, גם גֵּר היה במצרים, והוא היה במתי מעט, ואחר כן שב לגוי גדול, ואתה ה' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה! ואל יטעון טוען איך יקרא יעקב ארמי? והנה כמוהו יתר הישמעאלי (דה"א ב' י"ז), והוא ישראלי, כי כן כתוב (ש"ב י"ז כ"ה)." עכ"ל. ולדעתו מלת אֹבֵד תאר לארמי, כמו תעיתי כשה אבד (תהלים קי"ט קע"ו), וכן דעת הרד"ק, גם דעת הרשב"ם, אלא שהוא אמר שהכתוב רומז לאברהם, וקראו ארמי, שהיה אובד וגולה מארץ ארם. כדכתיב לך לך מארצך וכו'. ולבאורה

5 קדם מדבחא דיי אלהך: ותתיב ותימר קדם יי אלהך לבן ארמאה
בעא לאובדא ית אבא ונחת למצרים ודר תמן בעם זער והוה תמן
6 לעם רב תקיף וסגי: ואבאישו לנא מצרים ועניננא ויהבו עלנא
7 פלחנא קשיא: וצלינא קדם יי אלהא דאבהתנא וקביל יי צלותנא
8 וגלי קדמוהי עמלנא ולאותנא ודוחקנא: ואפקנא יי ממצרים בידא
9 תקיפא ובדרעא מרממא ובחזונא רבא*) ובאתין ובמופתין: ואיתנא
לאתרא הדין ויהב לנא ית ארעא הדא ארעא עבדא חלב ודבש:
10 וכען הא איתיתי ית ריש אבא דארעא דיהבת לי יי ותצנעינה
11 קדם יי אלהך ותסגוד קדם יי אלהך: ותחדי בכל טבתא די יהב לך
12 יי אלהך ולאנש ביתך את ולואי וגיורא די בינך: ארי תשצי

9 במתי מעט, בשבעים נפש. אל המקום הזה, זה בית המקדש. ויתן לנו את
10 הארץ, כמשמעו. והנחתו, מגיד שנוטלו אחר הנפת (ס״א הנחה) הכהן ואוחזו
11 בידו כשהוא קורא, וחוזר ומניף. ושמחת בכל הטוב. מכאן אמרו אין קורין
מקרא בכורים אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו
ויינו ושמנו; אבל מהחג ואילך מביא ואינו קורא. אתה והלוי, אף הלוי חייב
בבכורים, אם נטעו בתוך עריהם. והגר אשר בקרבך, מביא ואינו קורא,
12 שאינו יכול לומר לאבתינו. כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך

הדין עם בעלי הפשט. אכן המעיין בפסקי הטעמים, ישכיל ויבין שגם בעל הטעמים הסכים עם פרוש רש״י ות״א, שהרי הפסיק אלת ארמי בפשטא ואבד במשרת, להסמידו עם אבי; ואלו לדעת בעלי הפשט היה לו להטעים ארמי אבד, במהפך פשטא; לכן פרוש רש״י עקר, שאבד פועל ואבי פעול. וא״ת איך יתכן להיות פועל אם איננו יוצא? דע והבין שאין אבד פועל קל, אבל הוא פעל עבר מבנין פועל הדומה למרובע שבכר הכיחוהו קדמוני המדקדקים לבנין מיוחד לעצמו, והעבר ממנו פועל, פועלה, פועלת וכו׳, כמו והיא שופטה את ישראל בעת ההיא (שופטים ד׳ ד׳), שהוא פעל עבר מבנין זה ואיננו פועל ביכוכי מסקל, בעדות בעת ההיא ולא בעת הזאת; וכן ואת הנערים יודעתי (ש״א כ״א ב׳), וורמו מים עבות (תהלים ע״ו) לדעת רש״י והרד״ק בפרושו; ולדעתי ופרעה חולם (בראשית מ״א א׳) גם הוא פעל עבר ומזה הבנין, ואין צורך להוסיף עליו מלת היה; וכן כמוץ יסוער מגרן (הושע י״ג ג׳) פועל יוצא מבנין זה, וכפרוש רש״י, לא מאשר לא נקרא שם פועלו, שהרי הע׳ בלר״י; וכן יתארהו בשרד ובמחוגה יתארהו (ישעיה מ״ד י״ג), הראשון מבנין הכבד הדגוש והשני מבנין המרובע הזה; ועוד כמה תבות אחרות בפעלים השלמים שנראים זרים והמה נכונים בבנין זה, לכן גם הרמ״ק והרד״ק והחכם בלמש״י קימו וקבלו אותו בספריהם, אלא שהוא יותר נהוג בשמוש הלשון בבעלי השניים והכפולים. ומה שיורה עוד על מציאות הבנין הזה הוא שכבר מצאנוהו גם בלשון ערב, והוא הבנין השלישי לו, ולפי עדות בעלי לשונם עקר הנחתו להורות על תדירת תשוקת הפועל לפעולתו זאת, עד שהוא דורש ומבקש אותם תמיד (desiderativum). לכן יפה פרשו רז״ל אבד, בקש להאביד, כי כן עקר הוראת הבנין הזה; וידמה לי שזאת הוא כונה על משקל ביכוכי קל, לרמוז על תדירת התשוקה ההוה בפועל. ואחרי שת״א והספרי ופסקתא ורש״י פרשו הכתוב ע״פ הבנין הזה, לכן גם אנחנו אשרנוהו וקיימנוהו כאמור, וגו כמלנו כמה תבות מורותם.

היידנהיים.

*) רבא, וכן העתיק אונקלוס. וכן ת״י חברו בירמיהו ל״ב.

היידנהיים.

תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת
שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ
בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי 13
הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֺתֶיךָ וְלֹא
שָׁכָחְתִּי׃ לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ 14
בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי
עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃ הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־ 15
הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ׃ ס שלישי הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ 16
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ
וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ אֶת־יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ 17
הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו
וּמִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ׃ וַיהוָה הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם 18
לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֺתָיו׃

בשנה השלישית, כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית, קָבַע זמן הבעור והודוי בערב הפסח של שנה הרביעית, שנאמר מקצה שלש שנים תוציא וגו׳ (לעיל י״ד). נאמר כאן מקץ ונאמר להלן מקץ שבע שנים (לקמן ל״א) לענין הַקְהֵל, מה להלן רגל אף כאן רגל. אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסכות? ת״ל כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין בו, וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערו מן הבית. שנת המעשר, שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה; ששנה ראשונה של שמטה נוהג בה מעשר ראשון, כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר (במדבר י״ח), ומעשר שני, שנאמר ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך (לעיל י״ד), הרי שתי מעשרות, ובא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד, ואי זה זה? מעשר ראשון; ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנאמר כאן ונתתה ללוי את אשר לו, הרי מעשר ראשון, לגר ליתום ולאלמנה, זה

לעשרא ית כל מעשר עללתך בשתא תליתאה שנת מעשרא ותתן
13 ללואי לגיורא ליתמא ולארמלא ויכלון בקרויך ויסבעון: ותימר
קדם יי אלהך פליתי קדש־מעשרא מן־ביתא ואף יהבתה ללואי
ולגיורא ליתמא ולארמלא ככל פקודך די פקדתני לא עברית
14 מפקודיך ולא אתנשיתי: לא אכלית באבלי מנה ולא פליתי מנה
בדמסאב ולא יהבית מנה למית קבלית למימרא דיי אלהי עבדית
15 ככל די פקדתני: אסתכי ממדור קדשך מן שמיא וברך ית עמך
ית ישראל וית ארעא די יהבת לנא כמא־די קימתא לאבהתנא
16 ארע עבדא חלב ודבש: יומא הדין יי אלהך מפקדך למעבד ית
קימיא האלין וית דיניא ותטר ותעבד יתהון בכל לבך ובכל
17 נפשך: ית יי חטבת יומא דין למהוי לך לאלה ולמהך בארחן
דתקנן קדמוהי ולמטר קימוהי ופקודוהי ודינוהי ולקבלא במימרה:
18 ויי חטבך יומא דין למהוי לה לעם חביב כמא־די מליל לך ולמטר

מעשר עני. ואכלו בשעריך ושבעו, תן להם כדי שבען; מכאן אמרו אין פוחתין
13 לעני בגורן פחות מחצי קב חטים וכו'. ואמרת לפני ה' אלהיך, הִתְוַדֵּה
שנתת מעשרותיך. בערתי הקדש מן הבית, זה מעשר שני ונטע רבעי, ולמדך
שאם שהה מעשרותיו של שתי שנים ולא הֶעֱלָם לירושלם שצריך להעלותם עכשו.
וגם נתתיו ללוי, מעשר ראשון. וגם, לרבות תרומה ובכורים. ולגר ליתום ולאלמנה,
זה מעשר עני. ככל מצותך, נתתים כסדרן, לא הקדמתי תרומה לבכורים ולא
מעשר לתרומה ולא שני לראשון; שהתרומה קרויה ראשית, שהיא ראשונה משנעשה
דגן, וכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר (שמות כ"ב), לא תשנה את הסדר. לא
עברתי ממצותיך, לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ומן החדש על הישן. ולא
14 שכחתי, מלברכך על הַפְרָשַׁת מעשרות. לא אכלתי באני ממנו. מכאן שאסור
לאונן. ולא בערתי ממנו בטמא, בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור
והוא טמא. והיכן הוזהר על כך? לא תוכל לאכול בשעריך (דברים י"ב), זו
אכילת טומאה, כמו שנאמר בפסולי המוקדשים, בשעריך תאכלנו הטמא והטהור
וגו' (לעיל ט"ו), אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום
אחר. ולא נתתי ממנו למת. לעשות לו ארון ותכריכין. שמעתי בקול ה'
אלהי, הביאותיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני, שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בו.
15 השקיפה ממעון קדשך. עשינו מה שגזרת עלינו, עֲשֵׂה אתה מה שעליך לעשות!
שאמרת אם בחקתי תלכו .... ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כ"ו). אשר נתתה
16 לנו, כאשר נשבעת לאבתינו לתת לנו, וקיימת ארץ זבת חלב ודבש. היום
הזה ה' אלהיך מצוך, בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאלו בו ביום נצטוית
עליהם. ושמרת ועשית אותם, בת קול מברכתו: הֵבֵאתָ בִכּוּרִים היום, תִּשְׁנֶה
17 לשנה הבאה! האמרת .... והאמירך, אין להם עֵד מוכיח במקרא. ולי נראה
שהוא לשון הפרשה והבדלה, הִבְדַּלְתִּי לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים, והוא
הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה. (ומצאתי להם עֵד, והוא לשון
18 תפארת, כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים צ"ד.) כאשר דבר לך, והייתם

19 וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם
וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר
דִּבֵּר׃ פ רביעי.

כז 1 וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר אֶת־
2 כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהָיָה בַּיּוֹם
אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם בַּשִּׂיד׃
3 וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן
אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃
4 וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם
5 בַּשִּׂיד׃ וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים
6 לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃ אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־
מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
7 וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
8 וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר
9 הֵיטֵב׃ ס וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת ׀ וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ
10 לְעָם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֺתוֹ וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ ל׳ ובועם
11 הַיּוֹם׃ ס חמישי. וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא
12 לֵאמֹר׃ אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם עַל־הַר גְּרִזִּים

19 לי סגולה (שמות י״ח). ולהיותך עם קדש .... כאשר דבר, והייתם לי
קדושים (ויקרא כ׳). שמר את כל המצוה, לשון הוה, גרד״נט בלעז (gardant, 1

19 כל פקודוהי: ולמתנך עלאה על כל עממיא די עבד לתשבחא
ולשום ולרבו ולמהוך עם קדיש קדם יי אלהך כמא־די מליל:
כז
1 ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר טר ית כל תפקדתא
2 די אנא מפקד יתכון יומא דין: ויהי ביומא די תעברון ית ירדנא
לארעא דיי אלהך יהב לך ותקים לך אבנין רברבין ותסיד
3 יתהון בסידא: ותכתוב עליהון כל פתגמי אוריתא הדא במעברך
בדיל די תעול לארעא דיי אלהך יהב לך ארעא עבדא חלב
4 ודבש כמא־די מליל יי אלהא־דאבהתך לך: ויהי במעברכון ית
ירדנא תקימון ית אבניא האלין די אנא מפקד יתכון יומא דין
5 בטורא דעיבל ותסוד יתהון בסידא: ותבני תמן מדבחא קדם יי
6 אלהך מדבח אבנין לא־תרים עליהון פרזלא: אבנין שלמין תבני
7 ית מדבחא דיי אלהך ותסק עלוהי עלון קדם יי אלהך: ותכוס
8 נכסת קודשין ותיכול תמן ותחדי קדם יי אלהך: ותכתוב על
9 אבניא ית כל פתגמי אוריתא הדא פרש יאות: ומליל משה וכהניא
לואי לכל ישראל למימר אצית ושמע ישראל יומא הדין הויתא
10 לעמא קדם יי אלהך: ותקבל למימרא דיי אלהך ותעבד ית פקודוהי
11 וית קימוהי די אנא מפקדך יומא דין: ופקיד משה ית עמא ביומא
12 ההוא למימר: אלין יקומון לברכא ית עמא על טורא דגרזים

2 בעאבאכטענד). והקמת לך, בירדן, ואחר כך תוליא משם אחרות ותבנה מהן
מזבח בהר עיבל. כמלאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו, (שנים עשר בירדן,
8 ובנגדן בגלגל ובנגדן בהר עיבל — כדאיתא במסכת סוטה*). באר היטב,
9 בשבעים לשון. הסכת, כתרגומו. היום הזה נהיית לעם, בכל יום יהיו בעיניך
12 כאלו היום באת עמו בברית. לברך את העם, כדאיתא במסכת סוטה: ששה
שבטים עלו לראש הר גרזים וששה לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון
למטה באמצע; הפכו לוים פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה, ברוך האיש
אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳, ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו

*) כל המוסגר אינו גורס בקיי, ונראה כי תוספת סופר הוא.

בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף
13 וּבִנְיָמִן׃ וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד
14 וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי׃ וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ
15 יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם׃ ס אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר
16 וְעָנוּ כָל־הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן׃ ס אָרוּר מַקְלֶה
17 אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר מַסִּיג
18 גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר מַשְׁגֶּה
19 עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר מַטֶּה
20 מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ אָרוּר
שֹׁכֵב עִם־אֵשֶׁת אָבִיו כִּי גִלָּה כְּנַף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם
21 אָמֵן׃ ס אָרוּר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־
22 הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו
23 אוֹ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר שֹׁכֵב
24 עִם־חֹתַנְתּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר מַכֵּה
25 רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר
לֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם
26 אָמֵן׃ ס אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־
הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ פ
כח 1 וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְהוָה
2 אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת
3 הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגֻךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ בָּרוּךְ

פניהם כלפי הר עיבל, פתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'

בְּמֶעְבַּרְכוֹן יָת יַרְדְּנָא שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃
13 וְאִלֵּין יְקוּמוּן עַל לְוָטַיָא בְּטוּרָא דְעֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן
14 15 וְנַפְתָּלִי׃ וִיתִיבוּן לֵוָאֵי וְיֵימְרוּן לְכָל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל קָלָא רָמָא׃ לִיט
גַּבְרָא דִּי יַעְבֵּד צְלֵם וּמַתְּכָא מְרַחֲקָא קֳדָם־יְיָ עוֹבַד יְדֵי אֻמָּן וּמְשַׁוֵּי
16 בְּסִתְרָא וְיָתִיבוּן כָּל עַמָּא וְיֵימְרוּן אָמֵן׃ לִיט דִּיקַלֵּי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ
17 וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דְּיִשְׁנֵי תְּחוּמָא דְחַבְרֵהּ וְיֵימַר כָּל עַמָּא
18 19 אָמֵן׃ לִיט דְּיַטְעֵי עַוִּירָא בְּאָרְחָא וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דִּיצַלֵּי
20 דִּין דַּיַּר־יְתַמָּא וְאַרְמְלָא וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דְּיִשְׁכּוּב עִם־
21 אִתַּת אֲבוּהִי אֲרֵי גַּלִּי כַּנְפָא דַאֲבוּהִי וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט
22 דְּיִשְׁכּוּב עִם כָּל בְּעִירָא וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דְּיִשְׁכּוּב עִם אֲחָתֵהּ
23 בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּהּ וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דְּיִשְׁכּוּב עִם
24 חֲמוֹתֵהּ וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דְּיִמְחֵי לְחַבְרֵהּ בְּסִתְרָא וְיֵימַר כָּל
25 עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דִּי מְקַבֵּל שׁוֹחֲדָא לְמִקְטַל נְפַשׁ דַּם זַכָּי וְיֵימַר כָּל
26 עַמָּא אָמֵן׃ לִיט דִּי לָא יְקַיֵּם יָת פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא הָדָא לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן

כח

1 וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן׃ וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ
לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵּין וְיִתְּנִנָּךְ
2 יְיָ אֱלָהָךְ עִלַּי עַל כָּל עַמְמֵי אַרְעָא׃ וְיֵיתוּן עֲלָךְ כָּל בִּרְכָתָא הָאִלֵּין
3 וְיִדְבְּקֻנָּךְ אֲרֵי תְקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ׃ בְּרִיךְ אַתְּ בְּקַרְתָּא וּבְרִיךְ

16 וכן כולם עד ארור אשר לא יקים. מקלה אביו, מזלזל, לשון ונקלה אחיך
17 (לעיל כ״ה). מסיג גבול, מחזירו לאחוריו וגונב את הקרקע; לשון
18 והוסג אחור (ישעיה נ״ט). משגה עִוֵּר, הסומא בדבר, ומשיאו עצה רעה.
24 מכה רעהו בסתר, על לשון הרע הוא אומר. ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן,
אחד עשר ארורים יש כאן, כנגד אחד עשר שבטים; וכנגד שמעון לא כתב
ארור, לפי שלא היה בלבו לברכו לפני מותו כשברך שאר שבטים, לכך לא רצה
26 לקללו. אשר לא יקים. כאן כלל את כל התורה כולה, וקבלוה עליהם באלה

אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי 4
אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ:
בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה 5 6
בְּצֵאתֶךָ: יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים 7 שני
לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ
לְפָנֶיךָ: יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח 8
יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יְקִימְךָ 9
יְהוָה לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־
מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו: וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי 10
הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: וְהוֹתִרְךָ 11
יְהוָה לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ:
יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת 12
מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: וּנְתָנְךָ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא 13
לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֶל־
מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר
וְלַעֲשׂוֹת: וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה 14
אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לְעָבְדָם: פ
וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת 15
אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ
עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ: אָרוּר אַתָּה בָּעִיר 16

ובשבועה. שגר אלפיך, ולדות בקריך, שהבהמה משגרת ממעיה. עשתרות, 4
כתרגומו. ורבותינו אמרו למה נקרא שמם עשתרות? שמעשירות את בעליהן

4 אַתְּ בְּחַקְלָא׃ בְּרִיךְ וַלְדָּא דִמְעָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ וּוַלְדָּא דְבְעִירָךְ בַּקְרֵי
5 תוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ׃ בְּרִיךְ סַלָּךְ וְאַצְוָתָךְ׃ בְּרִיךְ אַתְּ בְּמֵעֲלָךְ וּבְרִיךְ 6
7 אַתְּ בְּמִפְּקָךְ׃ יִתֵּן יְיָ יָת בַּעֲלֵי דְבָבָךְ דְּקָיְמִין עֲלָךְ תְּבִירִין קֳדָמָךְ
8 בְּאָרְחָא חַד יִפְּקוּן לְוָתָךְ וּבְשִׁבְעָא אָרְחָן יֶעְרְקוּן מִקֳּדָמָךְ׃ יְפַקֵּד יְיָ
עִמָּךְ יָת בִּרְכְתָא בְּאוֹצָרָךְ וּבְכֹל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ וִיבָרְכִנָּךְ בְּאַרְעָא
9 דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃ יְקִימִנָּךְ יְיָ לֵהּ לְעַם קַדִּישׁ כְּמָא דִי קַיֵּים לָךְ
אֲרֵי תִטַּר יָת פִּקּוֹדַיָּא דַייָ אֱלָהָךְ וּתְהָךְ בְּאָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי׃
10 וְיֶחֱזוּן כָּל עַמְמֵי אַרְעָא אֲרֵי שְׁמָא דַייָ אִתְקְרֵי עֲלָךְ וְיִדְחֲלוּן מִנָּךְ׃
11 וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ לְטָבָא בְּוַלְדָּא דִמְעָךְ וּבְוַלְדָּא דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא דְאַרְעָךְ
12 עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ׃ יִפְתַּח יְיָ לָךְ יָת אוֹצָרֵהּ
טָבָא יָת שְׁמַיָּא לְמִתַּן מְטַר אַרְעָךְ בְּעִדָּנֵהּ וּלְבָרָכָא יָת כָּל עוֹבָדֵי
13 יְדָךְ וְתוֹזֵיף לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְאַתְּ לָא תְזוּף׃ וְיִתְּנִנָּךְ יְיָ לְתַקִּיף וְלָא
לְחַלָּשׁ וּתְהֵי בְּרַם לְעֵלָּא וְלָא תְהֵי לְתַחְתָּא אֲרֵי תְקַבֵּל לְפִקּוֹדַיָּא
14 דַייָ אֱלָהָךְ דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לְמִטַּר וּלְמֶעְבַּד׃ וְלָא תִסְטוּן
מִכָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא לִמְהָךְ
15 בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא לְמִפְלְחִנּוּן׃ וִיהֵי אִם לָא תְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַייָ
אֱלָהָךְ לְמִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא
16 דֵין וְיֵיתוּן עֲלָךְ כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין וְיִדְבְּקֻנָּךְ׃ לִיט אַתְּ בְּקַרְתָּא וְלִיט

5 ומחזיקות אותם כעשתרות הללו, שהן סלעים חזקים. ברוך טנאך, פרותיך. דבר
אחר טנאך, דבר לח, שאתה מסנן בסלים; ומשארתך, דבר יבש, שנשאר בכלי ואינו
6 זב. ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך, שתהא יציאתך מן העולם בלא
7 חטא כביאתך לעולם. ובשבעה דרכים ינוסו לפניך; כן דרך הנבהלים לברוח

17 18 וְאָר֥וּר אַתָּ֖ה בַּשָּׂדֶֽה׃ אָר֥וּר טַנְאֲךָ֖ וּמִשְׁאַרְתֶּֽךָ׃ אָר֥וּר
פְּרִֽי־בִטְנְךָ֖ וּפְרִ֣י אַדְמָתֶ֑ךָ שְׁגַ֥ר אֲלָפֶ֖יךָ וְעַשְׁתְּרֹ֥ת צֹאנֶֽךָ׃
19 20 אָר֥וּר אַתָּ֖ה בְּבֹאֶ֑ךָ וְאָר֥וּר אַתָּ֖ה בְּצֵאתֶֽךָ׃ יְשַׁלַּ֣ח יְהוָ֣ה ׀
בְּ֠ךָ אֶת־הַמְּאֵרָ֤ה אֶת־הַמְּהוּמָה֙ וְאֶת־הַמִּגְעֶ֔רֶת בְּכָל־
מִשְׁלַ֥ח יָדְךָ֖ אֲשֶׁ֣ר תַּעֲשֶׂ֑ה עַ֣ד הִשָּֽׁמֶדְךָ֤ וְעַד־אֲבָדְךָ֙ מַהֵ֔ר
מִפְּנֵ֛י רֹ֥עַ מַֽעֲלָלֶ֖יךָ אֲשֶׁ֥ר עֲזַבְתָּֽנִי׃ 21 יַדְבֵּ֧ק יְהוָ֛ה בְּךָ֖ אֶת־
הַדָּ֑בֶר עַ֚ד כַּלֹּת֣וֹ אֹֽתְךָ֔ מֵעַל֙ הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־
שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ 22 יַכְּכָ֣ה יְ֠הוָה בַּשַּׁחֶ֨פֶת וּבַקַּדַּ֜חַת וּבַדַּלֶּ֗קֶת
וּבַֽחַרְחֻר֙ וּבַחֶ֔רֶב וּבַשִּׁדָּפ֖וֹן וּבַיֵּרָק֑וֹן וּרְדָפ֖וּךָ עַ֥ד אָבְדֶֽךָ׃
23 וְהָי֥וּ שָׁמֶ֛יךָ אֲשֶׁ֥ר עַל־רֹאשְׁךָ֖ נְחֹ֑שֶׁת וְהָאָ֥רֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּ֖יךָ
בַּרְזֶֽל׃ 24 יִתֵּ֧ן יְהוָ֛ה אֶת־מְטַ֥ר אַרְצְךָ֖ אָבָ֣ק וְעָפָ֑ר מִן־הַשָּׁמַ֙יִם֙
יֵרֵ֣ד עָלֶ֔יךָ עַ֖ד הִשָּׁמְדָֽךְ׃ 25 יִתֶּנְךָ֨ יְהוָ֥ה ׀ נִגָּף֮ לִפְנֵ֣י אֹיְבֶיךָ֒
בְּדֶ֤רֶךְ אֶחָד֙ תֵּצֵ֣א אֵלָ֔יו וּבְשִׁבְעָ֥ה דְרָכִ֖ים תָּנ֣וּס לְפָנָ֑יו וְהָיִ֣יתָ
לְזַעֲוָ֔ה לְכֹ֖ל מַמְלְכ֥וֹת הָאָֽרֶץ׃ 26 וְהָיְתָ֤ה נִבְלָֽתְךָ֙ לְמַאֲכָל֙
27 לְכָל־ע֥וֹף הַשָּׁמַ֖יִם וּלְבֶהֱמַ֣ת הָאָ֑רֶץ וְאֵ֖ין מַחֲרִֽיד׃ יַכְּכָ֨ה ובטחרים ק׳
יְהוָ֜ה בִּשְׁחִ֤ין מִצְרַ֙יִם֙ וּבַעְפֹלִ֔ים* וּבַגָּרָ֖ב וּבֶחָ֑רֶס אֲשֶׁ֥ר לֹא־
תוּכַ֖ל לְהֵרָפֵֽא׃ 28 יַכְּכָ֣ה יְהוָ֔ה בְּשִׁגָּע֖וֹן וּבְעִוָּר֑וֹן וּבְתִמְה֖וֹן
29 לֵבָֽב׃ וְהָיִ֜יתָ מְמַשֵּׁ֣שׁ בַּֽצָּהֳרַ֗יִם כַּאֲשֶׁ֨ר יְמַשֵּׁ֤שׁ הָֽעִוֵּר֙ בָּאֲפֵלָ֔ה

מתפזרין לכל לד. 20 המארה, חסרון, כמו לרעת ממארת (ויקרא י״ג). המהומה, שגוש קול בהלות. 22 בשחפת, שבשרו נשחף ונפוח. ובקדחת, לשון כי אש קדחה באפי (דברים ל״ב), והוא אש של חולים, ‑מלוו״י בלעז (malvoy, פיעבערהיטלע), שהיא חמה מאד. ובדלקת, חמה יותר מקדחת. ומיני חלאים הם. ובחרחר, חולי המחממו תוך הגוף, וצמא תמיד למים, ובלעז אשרדימנ״ט (aistardement, acharnement, ברענר); לשון ועצמי חרה מני חרב (איוב ל׳), נחר מפוח מאש (ירמיה ו׳). ובחרב, יביא עליך גייסות. שדפון וירקון, מכות תבואה שבשדות. שדפון, רוח קדים, אשליד״ה בלעז (hâlé, זאננפערברענגט). ירקון, יובש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון, קמ״א בלעז (chaume, jaune, געלב). עד אבדך, תרגום עד דתיבד, כלומר עד אבוד אותך, שֶׁתְּכַלֶּה אותך. 23 והיו שמיך אשר על ראשך נחשת. קללות הללו משה מפי עצמו אמרן, ושבהר סיני מפי

17 18 אַתְּ בְּחַקְלָא: לֵית סַלָּךְ וְאַצְוָתָךְ: לֵית וַלְדָּא דִמְעָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ
19 20 בְּקָרֵי תוֹרָךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ: לֵית אַתְּ בְּמֵעָלָךְ וְלֵית אַתְּ בְּמִפְּקָךְ: יְגָרֵי
יְיָ בָּךְ יָת מְאֶרְתָּא וְיָת שִׁגּוּשְׁיָא וְיָת מְזוֹפִיתָא בְּכָל אוֹשָׁטוּת יְדָךְ
דִּי תַעְבֵּד עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי וְעַד דְּתֵיבַד בִּפְרִיעַ מִן קֳדָם בִּישׁוּת עוֹבָדָיךְ
21 דִּשְׁבַקְתָּא דַּחְלְתִי: יַדְבֵּק יְיָ בָּךְ יָת מוֹתָא עַד דִּישֵׁיצֵי יָתָךְ מֵעַל
22 אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ: יִמְחִנָּךְ יְיָ בְּשַׁחֶפְתָּא וּבְקַדַּחְתָּא
וּבְדַלֶּקְתָּא וּבְחַרְחוּרָא וּבְחַרְבָּא וּבְשִׁדְפוֹנָא וּבְיַרְקוֹנָא וְיִרְדְּפִנָּךְ עַד
23 דְּתֵיבַד: וִיהוֹן שְׁמַיָּךְ דִּי עִלָּוֵי רֵישָׁךְ חֲסִינִין כִּנְחָשָׁא מִלַּאֲחָתָא מִטְרָא
24 וְאַרְעָא דִּי־תְחוֹתָךְ תַּקִּיפָא־כְפַרְזְלָא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין: יִתֵּן יְיָ יָת מְטַר
25 אַרְעָךְ אַבְקָא וְעַפְרָא מִן שְׁמַיָּא יֵחוֹת עֲלָךְ עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי: יִתְּנִנָּךְ יְיָ
תְּבִיר קֳדָם סָנְאָךְ בְּאָרְחָא חֲדָא תִּפּוֹק לְוָתֵהּ וּבְשִׁבְעָא אָרְחָן תֵּעְרוֹק
26 מִקֳּדָמוֹהִי וּתְהֵי לְזִיעַ לְכָל מַלְכְוָת אַרְעָא: וּתְהֵי נְבִלְתָּךְ מְשַׁגְּרָא
27 לְמֵיכַל לְכָל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְבְעִירַת אַרְעָא וְלֵית דְּמָנִיד: יִמְחִנָּךְ
יְיָ בְּשִׁחְנָא דְמִצְרַיִם וּבְטְחוֹרִין וּבְגַרְבָּא וּבַחֲרִים יַבִּישׁ דִּי לָא־תִכּוּל
28 29 לְאִתַּסָּאָה: יִמְחִנָּךְ יְיָ בְּטַפְשׁוּתָא וּבְסַמְיוּתָא וּבְשַׁעֲמָמוּת לִבָּא: וּתְהֵי
מְמַשֵּׁשׁ בְּטֵיהֲרָא כְּמָא־דִי מְמַשֵּׁשׁ עַוִּירָא בְּקַבְלָא וְלָא תַצְלַח יָת אָרְחָתָךְ

הקב"ה אמרן כמשמען; וכן נאמר ואם לא תשמעו לי ותלכו עמי בקרי
(ויקרא כ"ו), וכאן אומר לקול ה' אלהיך, ידבק ה' בך, יככה ה', הקיל
משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקיל, שבראשונות הוא
אומר את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה (ויקרא כ"ו), שלא יהו השמים מזיעין
כדרך שאין הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חורב בעולם, והארץ תהא מזעת
כדרך שהנחשת מזיע, והיא מרקבת פרותיה; וכאן הוא אומר שמיך נחשת
וארצך ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף על פי שלא יריקו מטר מכל מקום לא
יהיה חורב של אבדון בעולם, והארץ לא תהיה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע,
ואין הפרות מרקיבין; ומכל מקום קללה היא, בין שהיא כנחשת בין שהיא
24 כברזל לא תוציא פרות, וכן השמים לא יריקו מטר. מטר ארצך אבק ועפר,
זיקא דבתר מטרא, מטר יורד ולא כל צרכו, ואין בו כדי להרבין את העפר,
והרוח באה ומעלה את האבק ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים
25 ונדבק בהם ונעשה טיט ומתיבש, ומרקיבין. לזעוה, לאימה ולזיע, שיזועו כל
שומעי מכותיך ממך ויאמרו אוי לנו שלא יבוא עלינו כדרך שבא על אלו!
27 בשחין מצרים, רעה היה מאד, לח מבפנים ויבש מבחוץ — כדאיתא
28 בבכורות. גרב, שחין לח. חרס, שחין יבש כחרס. ובתמהון לבב, אוטם הלב,
29 אשטורדישו"ן בלעז (étourdisson, בעטייבונג). עשוק, בכל מעשיך יהי ערעור.

וְלֹ֥א תַצְלִ֖יחַ אֶת־דְּרָכֶ֑יךָ וְהָיִ֨יתָ אַ֜ךְ עָשׁ֧וּק וְגָז֛וּל כָּל־הַיָּמִ֖ים
30 וְאֵ֥ין מוֹשִֽׁיעַ׃ אִשָּׁ֣ה תְאָרֵ֗שׂ וְאִ֤ישׁ אַחֵר֙ יִשְׁגָּלֶ֔נָּה בַּ֥יִת תִּבְנֶ֖ה
31 וְלֹא־תֵשֵׁ֣ב בּ֑וֹ כֶּ֥רֶם תִּטַּ֖ע וְלֹ֥א תְחַלְּלֶֽנּוּ׃ שֽׁוֹרְךָ֞ טָב֣וּחַ
לְעֵינֶ֗יךָ וְלֹ֣א תֹאכַל֮ מִמֶּ֒נּוּ֒ חֲמֹֽרְךָ֙ גָּז֣וּל מִלְּפָנֶ֔יךָ וְלֹ֥א יָשׁ֖וּב
32 לָ֑ךְ צֹֽאנְךָ֙ נְתֻנ֣וֹת לְאֹיְבֶ֔יךָ וְאֵ֥ין לְךָ֖ מוֹשִֽׁיעַ׃ בָּנֶ֨יךָ וּבְנֹתֶ֜יךָ
נְתֻנִ֨ים לְעַ֤ם אַחֵר֙ וְעֵינֶ֣יךָ רֹא֔וֹת וְכָל֥וֹת אֲלֵיהֶ֖ם כָּל־
33 הַיּ֑וֹם וְאֵ֥ין לְאֵ֖ל יָדֶֽךָ׃ פְּרִ֤י אַדְמָֽתְךָ֙ וְכָל־יְגִ֣יעֲךָ֔ יֹאכַ֥ל עַ֖ם
אֲשֶׁ֣ר לֹא־יָדָ֑עְתָּ וְהָיִ֗יתָ רַ֛ק עָשׁ֥וּק וְרָצ֖וּץ כָּל־הַיָּמִֽים׃
34 35 וְהָיִ֖יתָ מְשֻׁגָּ֑ע מִמַּרְאֵ֥ה עֵינֶ֖יךָ אֲשֶׁ֥ר תִּרְאֶֽה׃ יַכְּכָ֨ה יְהוָ֜ה
בִּשְׁחִ֣ין רָ֗ע עַל־הַבִּרְכַּ֙יִם֙ וְעַל־הַשֹּׁקַ֔יִם אֲשֶׁ֥ר לֹא־תוּכַ֖ל
36 לְהֵרָפֵ֑א מִכַּ֥ף רַגְלְךָ֖ וְעַ֥ד קָדְקֳדֶֽךָ׃ יוֹלֵ֨ךְ יְהוָ֜ה אֹתְךָ֗
וְאֶֽת־מַלְכְּךָ֙ אֲשֶׁ֣ר תָּקִ֣ים עָלֶ֔יךָ אֶל־גּ֕וֹי אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדַ֖עְתָּ
אַתָּ֣ה וַאֲבֹתֶ֑יךָ וְעָבַ֥דְתָּ שָּׁ֛ם אֱלֹהִ֥ים אֲחֵרִ֖ים עֵ֥ץ וָאָֽבֶן׃
37 וְהָיִ֣יתָ לְשַׁמָּ֔ה לְמָשָׁ֖ל וְלִשְׁנִינָ֑ה בְּכֹל֙ הָֽעַמִּ֔ים אֲשֶׁר־יְנַהֶגְךָ֖
38 יְהוָ֥ה שָֽׁמָּה׃ זֶ֥רַע רַ֖ב תּוֹצִ֣יא הַשָּׂדֶ֑ה וּמְעַ֣ט תֶּאֱסֹ֔ף כִּ֥י
39 יַחְסְלֶ֖נּוּ הָאַרְבֶּֽה׃ כְּרָמִ֥ים תִּטַּ֖ע וְעָבָ֑דְתָּ וְיַ֤יִן לֹא־תִשְׁתֶּה֙
40 וְלֹ֣א תֶאֱגֹ֔ר כִּ֥י תֹאכְלֶ֖נּוּ הַתֹּלָֽעַת׃ זֵיתִ֛ים יִהְי֥וּ לְךָ֖ בְּכָל־
41 גְּבוּלֶ֑ךָ וְשֶׁ֙מֶן֙ לֹ֣א תָס֔וּךְ כִּ֥י יִשַּׁ֖ל זֵיתֶֽךָ׃ בָּנִ֥ים וּבָנ֖וֹת
42 תּוֹלִ֑יד וְלֹא־יִהְי֣וּ לָ֔ךְ כִּ֥י יֵלְכ֖וּ בַּשֶּֽׁבִי׃ כָּל־עֵצְךָ֖ וּפְרִ֣י אַדְמָתֶ֑ךָ
43 יְיָרֵ֖שׁ הַצְּלָצַֽל׃ הַגֵּר֙ אֲשֶׁ֣ר בְּקִרְבְּךָ֔ יַעֲלֶ֥ה עָלֶ֖יךָ מַ֣עְלָה
44 מָּ֑עְלָה וְאַתָּ֥ה תֵרֵ֖ד מַ֥טָּה מָּֽטָּה׃ ה֣וּא יַלְוְךָ֔ וְאַתָּ֖ה לֹ֣א
45 תַלְוֶ֑נּוּ ה֚וּא יִהְיֶ֣ה לְרֹ֔אשׁ וְאַתָּ֖ה תִּהְיֶ֥ה לְזָנָֽב׃ וּבָ֨אוּ עָלֶ֜יךָ
כָּל־הַקְּלָל֣וֹת הָאֵ֗לֶּה וּרְדָפ֙וּךָ֙ וְהִשִּׂיג֔וּךָ עַ֖ד הִשָּֽׁמְדָ֑ךְ כִּֽי־

ישגלנה, לשון שגל, פלגש, והכתוב כנהו לשבח, ישכבנה; ותקון סופרים הוא זה.
תחללנו, בשנה הרביעית, לאכול פריו. וכלות אליהם, מצפות עליהם שישובו ואינם

30 וּתְהֵי בְּרַם עָשִׁיק וְאָנִיס כָּל יוֹמַיָּא וְלֵית דְּפָרִיק: אִתְּתָא תְּירוֹס וּגְבַר
אָחֳרָן יִשְׁכְּבִנַּהּ בֵּיתָא תִּבְנֵי וְלָא תֵיתֵב בֵּהּ כַּרְמָא תִּצּוֹב וְלָא תְחַלְּלִנֵּהּ:
31 תּוֹרָךְ יְהֵי־נְכֵס לְעֵינָךְ וְלָא תֵיכוּל מִנֵּהּ חֲמָרָךְ יְהֵי־אָנֵס מִקֳּדָמָךְ
32 וְלָא יְתוּב לָךְ עָנָךְ מְסִירִין לְבַעֲלֵי דְבָבָךְ וְלֵית לָךְ פָּרִיק: בְּנָךְ
וּבְנָתָךְ מְסִירִין לְעַמָּא אָחֳרָן וְעֵינָךְ חָזְיָן וִיסוּפָן בְּגִלְלְהֶן כָּל יוֹמָא
33 וְלֵית חֵילָא בִּידָךְ: אִבָּא דְאַרְעָךְ וְכָל לֵאוּתָךְ יֵיכוּל עַמָּא דִּי לָא־יְדַעְתְּ
34 וּתְהֵי בְּרַם עָשִׁיק וּרְעִיעַ כָּל יוֹמַיָּא: וּתְהֵי מִשְׁתַּטֵּה מֵחֵזוּ עֵינָךְ דִּי
35 תֶּחֱזֵי: יִמְחִנָּךְ יְיָ בְּשִׁחְנָא בִּישָׁא עַל־רְכֻבַּיָּא וְעַל שָׁקַיָּא דִּי לָא־תִכּוּל
36 לְאִתַּסָּאָה מִפַּרְסַת רַגְלָךְ וְעַד מוֹחָךְ: יַגְלֵי יְיָ יָתָךְ וְיָת מַלְכָּךְ דִּי תְקִים
עֲלָךְ לְעַם דִּי לָא־יְדַעְתְּ אַתְּ וַאֲבָהָתָךְ וְתִפְלַח תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי
37 טַעֲוָתָא אָעָא וְאַבְנָא: וּתְהֵי לְצָדוּ לְמַתַל וּלְשׁוֹעֵי בְּכֹל עַמְמַיָּא דִּי־
38 יְדַבְּרִנָּךְ יְיָ לְתַמָּן: בַּר־זְרַע סַגִּי תַּפֵּק לְחַקְלָא וּזְעֵר תִּכְנוֹשׁ אֲרֵי
39 יַחְסְלִנֵּהּ גּוֹבָא: כַּרְמִין תִּצּוֹב וְתִפְלַח וְחַמְרָא לָא תִשְׁתֵּי וְלָא תִכְנוֹשׁ
40 אֲרֵי תֵיכְלִנֵּהּ תּוֹלַעְתָּא: זֵיתִין יְהוֹן לָךְ בְּכָל תְּחוּמָךְ וּמִשְׁחָא לָא תְסוּךְ
41 אֲרֵי יִתְּרוּן זֵיתָךְ: בְּנִין וּבְנָן תּוֹלִיד וְלָא יְהוֹן לָךְ אֲרֵי יְהָכוּן בְּשִׁבְיָא:
42 43 כָּל אִילָנָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ יַחְסְנִנֵּהּ סַקָּאָה: תּוֹתַב עָרֵל דִּי בֵינָךְ יְהֵי־
44 סָלִיק עַל־מִנָּךְ לְעֵלָּא וְאַתְּ תְּהֵי נָחֵת לְתַחְתָּא: הוּא
45 יוֹזְפִנָּךְ וְאַתְּ לָא תוֹזְפִנֵּהּ הוּא יְהֵי לְתַקִּיף וְאַתְּ תְּהֵי לְחַלָּשׁ: וְיֵיתוּן
עֲלָךְ כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין וְיִרְדְּפֻנָּךְ וְיַדְבְּקֻנָּךְ עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי אֲרֵי לָא

37 שנים. כל תוחלת שאינה באה קרויה כליון עינים. לשמה, אס"ו אסטורדיסו"ן (à l'étourdisson, בל"א בעטייבונג), כל הרואה אותך ישׁוֹם עליך. למשל, כשתבא מכה רעה על אדם יאמרו זו דומה למכת פלוני. ולשנינה, ל׳ ושננתם (לעיל ו׳), ידברו
38 בך. וכן תרגומו ולשועי, לשון ספור, ואשתעי. יחסלנו, יכלנו; ועל שם כך
40 נקרא חסיל, שמכלה את הכל. כי ישל, ישיר פרותיו, לשון ונשל הברזל
42 (לעיל י"ט). יירש הצלצל, יעשנו הארבה רש מן הפרי. יירש, יְעַנִּי. צלצל, מין ארבה. וא"א לפרש יְיָרֵשׁ לשון ירושה, שאם כן היה לו לכתוב יוֹרִישׁ; ולא

לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו
אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃ 46
תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב 47
לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃ וְעָבַדְתָּ אֶת־אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְהוָה 48
בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל־
צַוָּארֶךָ עַד הִשְׁמִידוֹ אֹתָךְ׃ יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי*) מֵרָחֹק 49
מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
לְשֹׁנוֹ׃ גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן וְנַעַר לֹא 50
יָחֹן׃ וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אַדְמָתְךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ 51
אֲשֶׁר לֹא־יַשְׁאִיר לְךָ דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַד הַאֲבִידוֹ אֹתָךְ׃ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־ 52
שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֹמֹתֶיךָ הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה
בֹּטֵחַ בָּהֵן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצְךָ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ וְאָכַלְתָּ פְרִי־בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ 53
וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־
יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ׃ הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעָנֹג מְאֹד תֵּרַע עֵינוֹ 54
בְאָחִיו וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר׃ מִתֵּת׀ 55
לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלִי הִשְׁאִיר־לוֹ
כֹּל בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ׃
הָרַכָּה בְךָ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא־נִסְּתָה כַף־רַגְלָהּ הַצֵּג עַל־ 56
הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ
וּבְבִתָּהּ׃ וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת*׀ מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ אֲשֶׁר 57

לשון הורסה וגרוסין, שאם כן היה לו לכתוב ׳ורישׁ׳ מרב כל, כעוד שהיה לך 47

*) ברוב הספרים המדוקים כתוב ״עָלֶיךָ גּוֹי״, הג׳ דגוש, במשפט ד״ח י״ק, וגם רו״ה ז״ל גרס כן. לכן הקכס יה נ״י בספרו עין הקורא גרס בפרוש: ״עָלֶיךָ גּוֹי״, הג׳ רפה.
לאָווענשטיין.

46 קְבֵלְתָּא לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי דִּי פַקְּדָךְ׃ וִיהוֹן
47 בָּךְ לְאָת וּלְמוֹפֵת וּבִבְנָיךְ עַד עָלָם׃ חֲלָף דִּי לָא פְלַחְתָּא קֳדָם יְיָ
48 אֱלָהָךְ בְּחֶדְוָא וּבְשַׁפִּירוּת לִבָּא מִסְּגֵי כֹלָּא׃ וְתִפְלַח יָת בַּעֲלֵי דְבָבָךְ
דִּי יְגָרְנֵהּ יְיָ בָּךְ בְּכַפְנָא וּבְצַחוּתָא וּבְעַרְטִלָּיוּתָא וּבַחֲסִירוּת כֹּלָּא
49 וְיִתֵּן נִיר פַּרְזְלָא עַל צַוְּארָךְ עַד דִּי־יְשֵׁיצֵי יָתָךְ׃ יַיְתִי יְיָ עֲלָךְ עַם
מְרַחִיק מִסְּיָפֵי אַרְעָא כְּמָא־דִי מִשְׁתְּדֵי נִשְׁרָא עַמָּא דִּי לָא תִשְׁמַע
50 לִישָּׁנֵהּ׃ עַם תַּקִּיף אַפִּין דִּי לָא־יִסַּב אַפִּין לְסָבָא וְעַל יַנְקָא לָא
51 מְרַחֵם׃ וְיֵיכוּל וַלְדָּא דִבְעִירָךְ וְאִבָּא דְאַרְעָךְ עַד דְּתִשְׁתֵּיצֵי דִּי לָא־
יַשְׁאַר לָךְ עֲבוּרָא חַמְרָא וּמִשְׁחָא בַּקְרֵי תוֹרָיךְ וְעֶדְרֵי עָנָךְ עַד דְּיוֹבֵד
52 יָתָךְ׃ וְיָעֵיק לָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ עַד דְּיִכְבַּשׁ שׁוּרָיךְ רָמַיָּא וּכְרִיכַיָּא דִּי אַתְּ
רָחֵיץ לְאִשְׁתֵּזָבָא בְּהֵן בְּכָל אַרְעָךְ וְיָעֵיק לָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ בְּכָל אַרְעָךְ
53 דִּי יְהַב יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ׃ וְתֵיכוּל וַלְדָּא דִמְעָךְ בְּשַׂר בְּנָיךְ וּבְנָתָיךְ דִּי
54 יְהַב־לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּצִיָרָא וּבְעָקְתָא דְּיָעֵיק לָךְ סַנְאָךְ׃ גַּבְרָא דְּרַכִּיךְ
בָּךְ וְדִמְפַנַּק לַחֲדָא תִּבְאַשׁ עֵינֵהּ בְּאָחוּהִי וּבְאִתַּת קְיָמֵהּ וּבִשְׁאָר
55 בְּנוֹהִי דִּי יַשְׁאַר׃ מִלְּמִתַּן לְחַד מִנְּהוֹן מִבְּשַׂר בְּנוֹהִי דִּי יֵיכוּל מִדְּלָא
אִשְׁתְּאַר־לֵהּ כֹּלָּא בְּצִיָרָא וּבְעָקְתָא דִּי יָעֵיק לָךְ סַנְאָךְ בְּכָל קִרְוָיךְ׃
56 דְּרַכִּיכָא בָךְ וְדִמְפַנְּקָא דִּי לָא־נַסִּיאַת פַּרְסַת־רַגְלַהּ לְאַחָתָא עַל־אַרְעָא
57 מִמְּפַנְּקוּ וּמֵרַכִּיכוּ תִּבְאַשׁ עֵינַהּ בִּגְבַר קְיָמַהּ וּבִבְרַהּ וּבִבְרַתַּהּ׃ וּבִזְעֵיר
בְּנָהָא דְּיִפְּקוּן מִנַּהּ וּבִבְנָהָא דִּי תְלִיד אֲרֵי־תֵיכְלִנּוּן בַּחֲסִירוּת־כֹּלָּא

49 כל טוב. כאשר ידאה הנשר, פתאום, ודרך מכלחת ויקלו סוסיו. לא תשמע לשנו, לא תכיר לשונו, וכן תשמע חלום לפתור אותו (בראשית מ"א), וכן כי
52 שומע יוסף (בראשית מ"ב), אינטעינדר"י (entendre, פערשטעהען). עד רדת
53 חמתיך, ל' רדוי וכבוש. ואכלת פרי בטנך בשר בניך .... במצור, מחמת
54 שיהיו צרין על העיר ויהיה שם מצוק, עקת רעבון. הרך בך והענג, הוא הרך הוא הענג, לשון פנוק, ומהתענג ומרך מוכיח עליהם ששניהם אחד. אע"פ שהוא מפונק ודעתו קלה כדבר מאוס, ימתק לו לרעבונו בשר בניו ובנותיו, עד כי תרע עינו בבניו הנותרים, מתת לאחד מהם מבשר בניו אחיהם אשר יאכל. ד"א הרך בך, הרחמני ורך הלבב, מרוב רעבנות יתאכזרו ולא
56 יתנו מבשר בניהם השחוטים לבניהם הנותרים. תרע עינה באיש חיקה ובבנה
57 ובבתה הגדולים, ובשליתה, בנים הקטנים, בכלן תהא עינה רעה כשתאכל

תֵּלֵד כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסָּתֶר בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק
58 אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתֻבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה
59 אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְהִפְלָא
יְהוָה אֶת־מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת
60 וָחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים׃ וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת כָּל־מַדְוֵה מִצְרַיִם
61 אֲשֶׁר יָגֹרְתָּ מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוּ בָּךְ׃ גַּם כָּל־חֳלִי וְכָל־מַכָּה
אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם יְהוָה עָלֶיךָ
62 עַד הִשָּׁמְדָךְ׃ וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
63 וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת
אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
64 לְרִשְׁתָּהּ׃ וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־
קְצֵה הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ
65 אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וָאָבֶן׃ וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא־
יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן
66 עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃ וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ
67 לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ׃ בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב
וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד
68 וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וֶהֱשִׁיבְךָ יְהוָה ׀ מִצְרַיִם
בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד
לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת

59 את האחד מלתן לאשר אכלה מן הנשר. והפלא ה' את מכתך, מופלאות
60 ומובדלות משאר מכות. ונאמנות, ליסרך, לקיים שליחותן. אשר יגרת מפניהם,

58 בסתרא בצירא ובעקתא די יעיק לך סנאך בקרויך: אם־לא תטר
למעבד ית כל פתגמי אוריתא הדא דכתיבין בספרא הדין למדחל
59 ית־שמא יקירא ודחילא הדין ית יי אלהך: ויפרש יי ית מחתך
וית מחת בנך מחן רברבן ומהימנן ומכתשין בישין ומהימנין:
60 ויתיב בך ית כל מכתשי מצרים די דחלתא מקדמיהון וידבקון
61 בך: אף כל מרע וכל מחא די לא כתיבין בספרא דאוריתא הדא
62 ייתינון יי עלך עד דישתיצך: ותשתארון בעם זער חלף די הויתון
63 ככוכבי שמיא למסגי ארי לא קבלתא למימרא דיי אלהך: ויהי
כמא־דחדי יי עליכון לאוטבא יתכון ולאסגאה יתכון כן יחדי יי
עליכון לאובדא יתכון ולשיצאה יתכון ותטלטלון מעל ארעא דאת
64 עלל לתמן למירתה: ויבדרנך יי בכל עממיא מסיפי ארעא ועד
סיפי ארעא ותפלח תמן לעממיא פלחי־טעותא די לא־ידעת את
65 ואבהתך אעא ואבנא: ובעממיא האנון לא תנוח ולא־יהא מנח
לפרסת רגלך ויתן יי לך תמן לב דחל וחשכת עינין ומפחן נפש:
66 ויהון חייך תלן לך מקבל ותהי תוה ליליא ויממא ולא תהימין בחייך:
67 בצפרא תימר מן יתן רמשא וברמשא תימר מן יתן צפרא מתוהות
68 לבך די תהי תוה ומחזו עיניך די תהי חזי: ויתיבנך יי למצרים
בספינן בארחא די אמרית לך לא תוסף עוד למחזיה ותזדבנון

מפני המכות; כשהיו ישראל רואים מכות משונות הבאות על מצרים היו יראים
מהם שלא יבאו גם עליהם; תדע שכן כתוב אם שמע .... כל המחלה אשר
שמתי במצרים לא אשים עליך (שמות ט"ו), אין מיראין את האדם אלא בדבר
61 62 שהוא יגור ממנו. יעלם, ל' עליה. ונשארתם במתי מעט תחת וגו', מועטין
63 אלוף מרובין. כן ישיש ה' את אויביכם עליכם להאביד וגו'. ונסחתם, לשון
64 עקירה, וכן בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו). ועבדת שם אלהים אחרים,
כתרגומו; לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי ע"א.
65 לא תרגיע, לא תנוח, כמו וזאת המרגעה (ישעיה כ"ו). לב רגז, לב חרד,
כתרגומו דחל, כמו שאול מתחת רגזה לך (ישעיה י"ד), שמעו עמים ירגזון
(שמות ט"ו), מוסדות השמים ירגזו (שמואל ב' כ"ב). וכליון עינים, מצפה
66 לישועה ולא תבוא. חייך תלאים לך, על הספק — כל ספק קרוי תלוי — שמא
אמות היום בחרב הבאה עלינו! ורבותינו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק;
67 ולא תאמין בחייך, זה הסומך על הפלטר. בבקר תאמר מי יתן ערב,
ויהיה הערב של אמש, ובערב תאמר מי יתן בקר של שחרית; שהצרות
68 מתחזקות תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה. באניות, בספינות, בשביה.
והתמכרתם שם לאיביך, אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים
ולשפחות, ואין קונה, כי יגזרו עליך הרג וכליון. והתמכרתם, בלעז א"יפורוונדרי"ץ
ווי"ש (et pourvendrez vous, אונד איהר ווערדעט אייך פֿיילביעטען). ולא

69 וְאֵין קֹנֶה: ס אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד
הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב: פ שביעי
כט 1 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
2 וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ: הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ
3 עֵינֶיךָ הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים הַגְּדֹלִים הָהֵם: וְלֹא־נָתַן יְהוָה
לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם
4 הַזֶּה: וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־בָלוּ
שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא־בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ:
5 לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם לְמַעַן תֵּדְעוּ
מפטיר 6 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן
מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לַמִּלְחָמָה
7 וַנַּכֵּם: וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי
8 וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: פ
9 אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם
10 שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְּכֶם
נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב
11 מֵימֶיךָ: לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר
שני 12 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם: * לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם

יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים, מפני שנאמר אחריו ואין קנה. 69 לכרת את בני ישראל, שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשבועה. מלבד הברית, קללות שבתורת כהנים שנאמרו בסיני. 3 ולא נתן ה' לכם לב לדעת, להכיר את חסדי הקב"ה ולהדבק בו. עד היום הזה. שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב ויתנה

69 תַּמָּן לְבַעֲלֵי דְבָבָךְ לְעַבְדִין וּלְאַמְהָן וְלֵית דְּקָנֵה: אִלֵּין פִּתְגָּמֵי
כט קְיָמָא דִּי־פַקֵּיד יְיָ יָת־משֶׁה לְמִגְזַר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמוֹאָב
1 בַּר מִקְּיָמָא דִּי־גְזַר עִמְּהוֹן בְּחֹרֵב: וּקְרָא משֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
לְהוֹן אַתּוּן חֲזֵיתוּן יָת כָּל־דִּי־עֲבַד יְיָ לְעֵינֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
2 לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵהּ: נִסֵּי רַבְרְבַיָּא דִּי חֲזָאָה עֵינָךְ
3 אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא רַבְרְבַיָּא הָאִנּוּן: וְלָא יְהַב יְיָ לְכוֹן לִבָּא לְמִדַּע
4 וְעַיְנִין לְמֶחֱזֵי וְאֻדְנִין לְמִשְׁמַע עַד יוֹמָא הָדֵין: וְדַבָּרִית יָתְכוֹן
אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּמַדְבְּרָא לָא־בְלִיאַת כְּסוּתְכוֹן מִנְּכוֹן וּמְסָנָךְ לָא עֲדוֹ
5 מֵעַל רַגְלָךְ: לַחְמָא לָא אֲכַלְתּוּן וַחֲמַר־חֲדַת וְעַתִּיק לָא שְׁתֵיתוּן
6 בְּדִיל דְּתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: וַאֲתֵיתוּן לְאַתְרָא הָדֵין וּנְפַק
סִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן לְקָדָמוּתָנָא לַאֲגָחָא קְרָבָא
7 וּמְחוֹנוּן: וּנְסַבְנָא יָת־אַרְעֲהוֹן וִיהַבְנַהּ לְאַחְסָנָא לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן
8 וּלְשִׁבְטָא דְגָד וּלְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה: וְתִטְּרוּן יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא
הָדָא וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן בְּדִיל דְּתַצְלְחוּן יָת כָּל־דִּי תַעְבְּדוּן:
9 אַתּוּן קָיְמִין יוֹמָא־דֵין כֻּלְּכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן רֵישֵׁיכוֹן שִׁבְטֵיכוֹן
10 סָבֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן כֹּל אֱנָשׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְלְכוֹן נְשֵׁיכוֹן וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְּגוֹ
11 מַשְׁרִיתָךְ מִלָּקֵט אָעָךְ עַד מָלֵי מַיָּךְ: לְאַעָלוּתָךְ בִּקְיָמָא דַּייָ אֱלָהָךְ
12 וּבְמוֹמָתֵהּ דַּייָ אֱלָהָךְ גָּזַר עִמָּךְ יוֹמָא־דֵין: בְּדִיל לַאֲקָמָא יָתָךְ

אל הכהנים בני לוי (לקמן ל"א), באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה
רבנו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וְנִתְּנָה לנו! ומה אתה משליט את
בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נִתְּנָה, לנו נִתְּנָה! ושמח משה על
הדבר; ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו׳ (לעיל כ"ז), היום הזה הבנתי
6 שאתם דבקים וחפצים במקום! ותבאו אל המקום הזה, עתה אתם רואים עצמכם
בגדולה ובכבוד; אל תבעטו במקום ואל ירום לבבכם, ושמרתם את דברי הברית
הזאת! ד"א ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו
וחכמת משנתו עד ארבעים שנה, ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה;
אבל מכאן ואילך יקפיד, ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו׳.
9 אתם נצבים, מלמד שכנסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית.
ראשיכם שבטיכם, ראשיכם לשבטיכם. זקניכם ושטריכם, החשוב חשוב קודם,
10 ואחר כך כל איש ישראל. מחטב עציך. מלמד שבאו כנענים להתגייר
בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע; וזהו האמור בגבעונים ויעשו גם
11 המה בערמה (יהושע ט׳); ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים. לעברך,
להיותך עובר בברית. ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך, אלא כמו לעשותכם
אותם (דברים ד׳). לעברך בברית, דרך העברה. כך היו כורתי בריתות
עושין, מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בנתים, כמו שנאמר העגל אשר
12 כרתו לשנים ויעברו בין בתריו (ירמיה ל"ד). למען הקים אתך היום לו לעם,

לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ
13 וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְלֹא
אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה
14 הַזֹּאת׃ כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי
15 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ * כִּי־אַתֶּם שלישי
יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ
16 בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃ וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת
17 גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם
אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה
הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
18 הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם
יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־
19 הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־
יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה
בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃

כל כך הוא נכנס לטרוח למען קיים אותך לפניו לעם. והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, חוץ מארבעים ותשע שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו? התחיל משה לפייסם: אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום, ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימין לפניו היום; כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והייסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו! ואף פרשה שלמעלה עזו פיוסין הם: אתם ראיתם אשר עשיתי וגו'. ד"א אתם נצבים, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם; וכן עשה יהושע; וכן שמואל, התיצבו ואשפטה אתכם (שמואל א' י"ב), כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול. ואת אשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים להיות. כי 14 15

יוֹמָא־דֵין ׀ קֳדָמוֹהִי לְעַמָּא וְהוּא יְהֵי לָךְ לֶאֱלָהּ כְּמָא־דִי מַלִּיל לָךְ
13 וּכְמָא־דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: וְלָא עִמְּכוֹן
14 בִּלְחוֹדֵיכוֹן אֲנָא גָּזַר יָת קְיָמָא הָדָא וְיָת מוֹמָתָא הָדָא: אֲרֵי יָת מַן
דְּאִיתוֹהִי הָכָא עִמָּנָא קָאֵם יוֹמָא־דֵין קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וְיָת דִּי־לֵיתוֹהִי
15 הָכָא עִמָּנָא יוֹמָא־דֵין: אֲרֵי אַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת דִּיתֵבְנָא בְּאַרְעָא
16 דְּמִצְרָיִם וְיָת דִּי־עֲבַרְנָא בְּגוֹ עַמְמַיָּא דִּי עֲבַרְתּוּן: וַחֲזֵיתוּן יָת
17 שִׁקּוּצֵיהוֹן וְיָת טַעֲוָתְהוֹן אָעָא וְאַבְנָא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דִּי עִמְּהוֹן: דִּילְמָא־
אִית בְּכוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אוֹ זַרְעִית אוֹ שִׁבְטָא דִּי לִבֵּהּ פָּנֵי יוֹמָא־
דֵין מִדַּחַלְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָנָא לְמֵהַךְ לְמִפְלַח יָת־טַעֲוַת עַמְמַיָּא הָאִנּוּן
18 דִּילְמָא אִית בְּכוֹן גְּבַר מְהַרְהַר חִטְאִין אוֹ זָדוֹן: וִיהֵי בְּמִשְׁמְעֵהּ יָת
פִּתְגָּמֵי מוֹמָתָא הָדָא וְיַחְשֵׁב בְּלִבֵּהּ לְמֵימַר שְׁלָמָא יְהֵי לִי אֲרֵי
בְּהִרְהוּר לִבִּי אֲנָא אָזֵל בְּדִיל לְאוֹסָפָא (לֵהּ*) חֶטְאֵי־שָׁלוּתָא עַל־
19 זְדָנוּתָא: לָא יֵיבֵי יְיָ לְמִשְׁבַּק לֵהּ אֲרֵי בְּכֵן יִתְקֵף רֻגְזָא דַיְיָ וְחֵמְתֵהּ
בְּגַבְרָא הַהוּא וְיִדְבְּקוּן בֵּהּ כָּל־לְוָטַיָּא דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא הָדֵין וְיִמְחֵי

*) רש"י גרס לֵהּ.

16 אתם ידעתם .... ותראו את שקוציהם, לפי שראיתם האומות עובדי אלילים, ושמא הסית לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם. ותראו את שקוציהם, על שם שהם מאוסים כשקצים. גלליהם, מוסרחים ומאוסין כגלל. עץ ואבן, אותן של עצים ושל אבנים ראיתם בגלוי, לפי שאין הנכרי ירא שמא יִגָּנֵבוּ; אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי משכיתם הם, לפי שהם יראים
17 שמא יִגָּנֵבוּ. פן יש בכם וגו', לפיכך אני צריך להשביעכם. פן יש בכם, שמא יש בכם. אשר לבבו פנה היום, מלקבל עליו הברית. שרש פרה ראש ולענה, שרש מַגְדֵּל עשב מר כגידין שהם מרים, כלומר מפרה ומרבה
18 רֶשַׁע בקרבכם. והתברך בלבבו, לשון ברכה, יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו, לאמר לא יבואוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי. והתברך, בנדיר"א שוי"א בלעז (se bénira [se vantera], ווירד זיך זעגנען), כמו והתגאה, והתפלל. בשררות לבי אלך, במראית לבי, כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד), כלומר מה שלבי רואה לעשות. למען ספות הרוה, לפי שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד וְאֶפָּרַע ממנו הכל. וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא, שאוסיף לו אני השגגות על הזדונות. הרוה, שוגג, שהוא עושה כאדם שִׁכּוֹר שלא מדעת.
19 הצמאה, שהוא עושה מדעת ובתאוה. יעשן אף ה', על ידי כעס הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף, וכן עלה עשן באפו (שמואל ב' כ"ב). ואף על פי שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע את האזן בדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע, כפי דרך הארץ. וקנאתו, ל' חימה, אנפרטמנ"ט (emportement, הייפער),

20 וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת
21 הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן
בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ
רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־
22 חִלָּה יְהוָה בָּהּ: גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא
תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת
סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ
23 וּבַחֲמָתוֹ: וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה
24 לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל הַזֶּה: וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר
עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם
25 בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא
26 חָלַק לָהֶם: וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ
27 אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל
אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ
28 אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה: הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
ל
1 הַזֹּאת: ס רביעי. (שני כמחוברי.) וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
2 שָׁמָּה: וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:
3 וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־

צביים ק'

ל' רבתי

י"א נקודות

20, אחיזת לכידת נקמה, ואינו מעביר על המדה. הכתובה בספר התורה הזה, ולמעלה הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו' (לעיל כ"ח),

20 יי ית שמה מתחות שמיא: ויפרשנה יי לבישא מכל שבטיא
21 דישראל ככל לוטי קימא דכתיבין בספרא דאוריתא הדין: ויימר
דרא בתראה בניכון די יקומון מבתריכון ובר־עממין דייתי מארעא
רחיקא ויחזון ית מחתא דארעא ההיא וית־מרעהא די אמרע יי
22 בה: גפריתא ומלחא יקידת כל ארעה לא תזרע ולא תצמח ולא
יסק בה כל עסבא כמהפכתא דסדם ועמרה אדמה וצביים די
23 הפך יי ברגזה ובחמתה: ויימרון כל עממיא על מה עבד יי כדין
24 לארעא הדא מא תקוף רגזא רבא הדין: ויימרון על דשבקו ית
קימא דיי אלהא דאבהתהון די גזר עמהון באפקותה יתהון מארעא
25 דמצרים: ואזלו ופלחו לטעות עממיא וסגידו להון דחלן די לא־
26 ידענון ולא אוטיבא להון: ותקף רגזא דיי בארעא ההיא לאיתאה
27 עלה ית כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין: וטלטלנון יי מעל ארעהון
28 ברגז ובחמה ובתקוף רגז ואגלנון לארעא אחרי כיומא הדין: דמטמרן
ל קדם יי אלהנא ודמגלין לנא ולבננא עד עלם למעבד ית כל
1 פתגמי אוריתא הדא: ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמיא האלין
ברכן ולוטין די יהבית קדמך ותתוב ללבך בכל עממיא די אגלך
2 יי אלהך לתמן: ותתוב לדחלתא דיי אלהך ותקבל למימרה ככל
די אנא מפקדך יומא־דין את ובניך בכל לבך ובכל נפשך:
3 ויתוב יי אלהך ית־שבי גלותך וירחם עלך ויתוב ויכנשנך מכל עממיא

הזאת לשון נקבה מוסב אל התורה, הזה ל׳ זכר מוסב אל הספר. ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות; בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר, והתורה הזאת דבוקים זה בזה, לכן אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה, נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך
25 לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר. לא ידעום, לא ידעו בהם גבורת אלהות. ולא חלק להם, לא נתנם לחלקם: ואונקלוס תרגם לא אוטיבא להון, לא הטיבו להם שום טובה; ולשון לא חלק, אותו אלוה שבחרו
27 להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: ויתשם ה׳, כתרגומו וטלטלנון,
28 וכן אנכי נותש מעל אדמתם (ירמיה י׳). הנסתרת לה׳ אלהינו; ואם תאמרו מה בידנו לעשות? אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר פן יש בכם איש וגו׳ ואחר כך וראו את מכות הארץ ההיא, והלא אין אדם יודע טמונותיו של חברו! אין אני מעניש אתכם על הנסתרת, שהן לה׳ אלהינו, והוא יפרע מאותו יחיד; אבל הנגלות לנו ולבנינו, לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם יענשו הרבים. נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן, משקבלו
3 עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה. ושב ה׳ אלהיך את שבותך, היה לו לכתוב והשיב את שבותך; רבותינו למדו מכאן

4 הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ
בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ:
5 וֶהֱבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ
6 וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ: וּמָל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (חמישי (שלישי במחובר))
7 בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: *וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת
כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ:
8 וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו
9 אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם: וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל ׀
מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ
לְטֹבָה כִּי ׀ יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ
10 עַל־אֲבֹתֶיךָ: כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־
11 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ס ששי. כִּי
הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא
12 מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה הִוא: לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־
13 לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: וְלֹא־
מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ
14 לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד
15 בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ: ס שביעי. (רביעי במחובר.) רְאֵה
נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת
16 וְאֶת־הָרָע: אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו

כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו, שהוא ישוב עמהם. ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גליות, ובקושי,

4 דִּי יְבַדְּרִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְתַמָּן׃ אִם יְהֵי גָלְוָתָךְ בִּסְיָפֵי שְׁמַיָּא מִתַּמָּן
5 יְכַנְּשִׁנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ וּמִתַּמָּן יְקָרְבִנָּךְ׃ וְיַעֲלִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּירִיתוּ
6 אֲבָהָתָךְ וְתֵירְתַהּ וְיוֹטֵב לָךְ וְיַסְגֵּנָךְ מֵאֲבָהָתָךְ׃ וְיֶעְדֵּי יְיָ אֱלָהָךְ יָת
טַפְשׁוּת לִבָּךְ וְיָת טַפְשׁוּת לִבָּא דִבְנָךְ לְמִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל
7 לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ בְּדִיל חַיָּיךְ׃ וְיִתֵּן יְיָ אֱלָהָךְ יָת כָּל לְוָטַיָּא הָאִלֵּין
8 עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְעַל סָנְאָךְ דִּי רְדָפוּךְ׃ וְאַתְּ תְּתוּב וּתְקַבֵּל בְּמֵימְרָא
9 דַּייָ וְתַעְבֵּד יָת כָּל פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין׃ וְיוֹתְרִנָּךְ יְיָ
אֱלָהָךְ בְּכֹל עוּבָדֵי יְדָךְ בִּוְלָדָא דִמְעָךְ וּבִוְלָדָא דִבְעִירָךְ וּבְאִבָּא
דְאַרְעָךְ לְטָבָא אֲרֵי יְתוּב יְיָ לְמֶחְדֵי עֲלָךְ לְטָב כְּמָא דִי חֲדִי עַל
10 אֲבָהָתָךְ׃ אֲרֵי תְקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי
דִּכְתִיבִין בְּסִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין אֲרֵי תְתוּב קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל
11 לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ׃ אֲרֵי תַפְקֶּדְתָּא הָדָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין
12 לָא מַפְרְשָׁא הִיא מִנָּךְ וְלָא רְחִיקָא הִיא׃ לָא בִשְׁמַיָּא הִיא לְמֵימַר
13 מָן יִסַּק לָנָא לִשְׁמַיָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ׃ וְלָא
מֵעִבְרָא לְיַמָּא הִיא לְמֵימַר מָן יִעְבַּר לָנָא לְעִבְרָא דְיַמָּא וְיִסְּבַהּ לָנָא
14 וְיַשְׁמְעִנָּנָא יָתַהּ וְנַעְבְּדִנַּהּ׃ אֲרֵי קָרִיב לָךְ פִּתְגָּמָא לַחֲדָא בְּפוּמָךְ
15 וּבְלִבָּךְ לְמֶעְבְּדֵהּ׃ חֲזֵי דִיהָבִית קֳדָמָךְ יוֹמָא דֵין יָת חַיֵּי וְיָת טַבְתָא
16 וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּישָׁא׃ דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין לְמִרְחַם יָת יְיָ
אֱלָהָךְ לִמְהָךְ בְּאָרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי

שאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר
ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה כ"ז). ואף בגליות שאר האומות
11 מצינו כן, ושבתי את שבות מצרים (יחזקאל כ"ט י"ד). לא נפלאת היא ממך,
לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר כי יפלא (לעיל י"ז), אחרי יתכסי, ותרד
12 פלאים (איכה א׳), ותרד במטמוניות, מכוסה, חבושה נטמון. לא בשמים
14 היא, שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה לְלָמְדָהּ׃ כי קרוב אליך,
15 התורה נִתְּנָה לכם בכתב ובעל פה. את החיים ואת הטוב, זה תלוי בזה,
אם תעשה טוב הרי לך חיים, ואם תעשה רע הרי לך המות, והכתוב מפרש
16 והולך היאך׃ אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה, הרי הטוב, ובו תלוי

וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ 17
מפטיר וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃ הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם 18
כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ הַעִדֹתִי בָכֶם 19
הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה
וְזַרְעֶךָ׃ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־ 20
בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לָתֵת לָהֶם׃ פ
וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ 1 לא
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־ 2
אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־
הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד 3
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר
שני לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר 4
עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
אֹתָם׃ וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה 5
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ 6
מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ

17 18 וחיית ורבית, הרי החיים; ואם יפנה לבבך, הרי הרע, כי אבד תאבדון,
19 הרי המות. העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ, שהם קיימים
לעולם, וכאשר תקרה אתכם הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת.
ד"א העדתי בכם היום את השמים וגו', אמר להם הקב"ה לישראל, הסתכלו
בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמא שינו את מדתם? שמא לא עלה גלגל

ותחי ותסגי ויברכנך יי אלהך בארעא די את עלל לתמן למירתה:
17 ואם יפני לבך ולא תקבל ותטעי ותסגוד לטעות עממיא ותפלחנון:
18 חויתי לכון יומא־דין ארי מיבד תיבדון לא תורכון יומין על
19 ארעא די את עבר ית ירדנא למעל לתמן למירתה: אסהדית בכון
יומא־דין ית־שמיא וית־ארעא חיי ומותא יהבית קדמך ברכן
20 ולוטין ותתרעי בחיי בדיל דתיחי את ובניך: למרחם ית יי אלהך
לקבלא למימרה ולאתקרבא לדחלתה ארי הוא חייך ואורכות
יומיך למתב על ארעא די קיים יי לאבהתך לאברהם ליצחק
לא וליעקב למתן להון:
1
2 ואזל משה ומליל ית פתגמיא האלין עם כל ישראל: ואמר
להון בר מאה ועשרין שנין אנא יומא־דין לית־אנא־יכיל עוד
3 למפק ולמעל ויי אמר לי לא תעבר ית ירדנא הדין: יי אלהך
מימרה*) יעבר קדמך הוא ישצי ית עממיא האלין מקדמך ותירתנון
4 יהושע הוא עבר קדמך כמא־די מליל יי: ויעבד יי להון כמא־
די עבד לסיחון ולעוג מלכי אמוראה ולארעהון די שצי יתהון:
5 וימסרנון יי קדמיכון ותעבדון להון ככל תפקדתא די פקדית
6 יתכון: תקיפו ואלימו לא תדחלון ולא תתברון מקדמיהון ארי יי

*) בלי ספק שזאת היתה גם גרסת רמב"ם; ולכן סרה מעליו תלונת הרמב"ן שבפ' ויגש מ"ו ד'.

היידנהיים.

חמה מן המזרח ומאיר לכל העולם, כענין שנאמר וזרח השמש ובא השמש (קהלת א')? הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמא שנתה מדתה? שמא זרעתם אותה ולא צמחה? או שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים? ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות, לא שִׁנּוּ את מדתם, אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות, על אחת כמה וכמה! ובחרת בחיים, אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים; כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה בְּרוֹר לך! וע"ז נאמר ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי (תהלים י"ו), הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך!

1 וילך משה. לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול שתשש כחו? ת"ל לא כהתה עינו ולא נס לחה (לקמן ל"ד); אלא מהו לא אוכל? איני רשאי,
2 שֶׁנִּטְּלָה ממני רשות וְנִתְּנָה ליהושע. וה' אמר אלי, זהו פרוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי. אנכי היום, היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות. דבר אחר לצאת ולבוא, בדברי תורה;
6 מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה. לא ירפך, לא יתן לך רפיון,

7 וְלֹ֥א יַעַזְבֶֽךָּ׃ ס שלישי (חמישי במחובר) וַיִּקְרָ֨א מֹשֶׁ֜ה
לִיהוֹשֻׁ֗עַ וַיֹּ֨אמֶר אֵלָ֜יו לְעֵינֵ֣י כָל־יִשְׂרָאֵל֮ חֲזַ֣ק וֶאֱמָץ֒ כִּ֣י אַתָּ֗ה
תָּבוֹא֙ אֶת־הָעָ֣ם הַזֶּ֔ה אֶל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֧ע יְהוָ֛ה לַאֲבֹתָ֖ם
8 לָתֵ֣ת לָהֶ֑ם וְאַתָּ֖ה תַּנְחִילֶ֥נָּה אוֹתָֽם׃ וַיהוָ֞ה ה֣וּא ׀ הַהֹלֵ֣ךְ
לְפָנֶ֗יךָ ה֚וּא יִהְיֶ֣ה עִמָּ֔ךְ לֹ֥א יַרְפְּךָ֖ וְלֹ֣א יַעַזְבֶ֑ךָּ לֹ֥א תִירָ֖א
9 וְלֹ֥א תֵחָֽת׃ וַיִּכְתֹּ֣ב מֹשֶׁה֮ אֶת־הַתּוֹרָ֣ה הַזֹּאת֒ וַֽיִּתְּנָ֗הּ אֶל־
הַכֹּהֲנִים֙ בְּנֵ֣י לֵוִ֔י הַנֹּ֣שְׂאִ֔ים אֶת־אֲר֖וֹן בְּרִ֣ית יְהוָ֑ה וְאֶל־
10 כָּל־זִקְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיְצַ֥ו מֹשֶׁ֖ה אוֹתָ֣ם לֵאמֹ֑ר מִקֵּ֣ץ ׀ שֶׁ֣בַע רביעי
11 שָׁנִ֗ים בְּמֹעֵ֛ד שְׁנַ֥ת הַשְּׁמִטָּ֖ה בְּחַ֥ג הַסֻּכּֽוֹת׃ בְּב֣וֹא כָל־
יִשְׂרָאֵ֗ל לֵֽרָאוֹת֙ אֶת־פְּנֵי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ בַּמָּק֖וֹם אֲשֶׁ֣ר יִבְחָ֑ר
תִּקְרָ֞א אֶת־הַתּוֹרָ֥ה הַזֹּ֛את נֶ֥גֶד כָּל־יִשְׂרָאֵ֖ל בְּאָזְנֵיהֶֽם׃
12 הַקְהֵ֣ל אֶת־הָעָ֗ם הָֽאֲנָשִׁ֤ים וְהַנָּשִׁים֙ וְהַטַּ֔ף וְגֵרְךָ֖ אֲשֶׁ֣ר
בִּשְׁעָרֶ֑יךָ לְמַ֨עַן יִשְׁמְע֜וּ וּלְמַ֣עַן יִלְמְד֗וּ וְיָֽרְאוּ֙ אֶת־יְהוָ֣ה
אֱלֹֽהֵיכֶ֔ם וְשָׁמְר֣וּ לַעֲשׂ֔וֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵ֖י הַתּוֹרָ֥ה הַזֹּֽאת׃
13 וּבְנֵיהֶ֞ם אֲשֶׁ֣ר לֹא־יָדְע֗וּ יִשְׁמְעוּ֙ וְלָ֣מְד֔וּ לְיִרְאָ֖ה אֶת־יְהוָ֣ה
אֱלֹהֵיכֶ֑ם כָּל־הַיָּמִ֗ים אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֤ם חַיִּים֙ עַל־הָ֣אֲדָמָ֔ה אֲשֶׁ֨ר
אַתֶּ֜ם עֹבְרִ֧ים אֶת־הַיַּרְדֵּ֛ן שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ פ (ששי במחובר) חמישי
14 וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה הֵ֣ן קָרְב֣וּ יָמֶ֘יךָ֮ לָמוּת֒ קְרָ֣א אֶת־
יְהוֹשֻׁ֗עַ וְהִֽתְיַצְּב֛וּ בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד וַאֲצַוֶּ֑נּוּ וַיֵּ֤לֶךְ מֹשֶׁה֙ וִיהוֹשֻׁ֔עַ
15 וַיִּֽתְיַצְּב֖וּ בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וַיֵּרָ֧א יְהוָ֛ה בָּאֹ֖הֶל בְּעַמּ֣וּד עָנָ֑ן וַיַּעֲמֹ֛ד
16 עַמּ֥וּד הֶעָנָ֖ן עַל־פֶּ֥תַח הָאֹֽהֶל׃ וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה
הִנְּךָ֥ שֹׁכֵ֖ב עִם־אֲבֹתֶ֑יךָ וְקָם֩ הָעָ֨ם הַזֶּ֜ה וְזָנָ֣ה ׀ אַחֲרֵ֣י ׀ אֱלֹהֵ֣י
נֵכַר־הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר ה֤וּא בָא־שָׁ֙מָּה֙ בְּקִרְבּ֔וֹ וַעֲזָבַ֕נִי וְהֵפֵר֙ אֶת־

להיות נעזב ממנו. כי אתה תבוא את העם הזה, אחרי את תעול עם 7 עמא הדין. משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי דעתן

7 אלהך הוא דמדבר קדמך לא ישבקנך ולא ירחקנך: וקרא משה
ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל תקף ואלים ארי את תעול
עם עמא הדין לארעא די קיים יי לאבהתהון למתן להון ואת
8 תחסננה יתהון: ויי הוא דמדבר קדמך מימריה יהי בסעדך לא
9 ישבקנך ולא ירחקנך לא תדחל ולא תתבר: וכתב משה ית
אוריתא הדא ויהבה לכהניא בני לוי דנטלין ית ארון קימא דיי
10 ולכל סבי ישראל: ופקיד משה יתהון למימר מסוף שבע שנין
11 בזמן שתא דשמטתא בחגא דמטליא: במיתי כל ישראל לאתחזאה
קדם יי אלהך באתרא די יתרעי תקרי ית אוריתא הדא קדם כל
12 ישראל ותשמעינון: כנוש*) ית עמא גבריא ונשיא וטפלא וגיורך די
בקרויך בדיל דישמעון ובדיל דילפון (נ״א דילפון) וידחלון מקדם יי
13 אלהכון ויטרון למעבד ית כל פתגמי אוריתא הדא: ובניהון די לא
ידעון ישמעון וילפון (נ״א וילפון) למדחל ית יי אלהכון כל יומיא די
אתון קימין על ארעא די אתון עברין ית ירדנא תמן למירתה:
14 ואמר יי למשה הא קריבו יומיך לממת קרא ית יהושע ואתעתדו
במשכן זמנא ואפקדניה ואזל משה ויהושע ואתעתדו במשכן זמנא:
15 ואתגלי יי במשכנא בעמודא דעננא וקם עמודא דעננא על תרע
16 משכנא: ואמר יי למשה הא את שכב עם אבהתך ויקום עמא
הדין ויטעי בתר טעות עממי ארעא די הוא עלל תמן ביניהון

*) נראה שצ״ל אכנש, כמו שפרש רש״י ריש פ׳ ויקהל (שמות ל״ה א׳), וכן במדבר כ׳ ח׳
ת״א ואכנש. ועיין ויקרא ח׳ ג׳. אכן גם בכי״י כנוש.

היידנהיים.

ועמתן; אבל הקב״ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ
אשר נשבעתי להם (יהושע א׳), תביא על כרחם, הכל תלוי בך; טול מקל
9 והך על קדקדן! דבר אחד לדור, ולא שני דברים לדור! ויכתב משה....
10 ויתנה, כשנגמרה כלה נתנה לבני שבטו. מקץ שבע שנים, בשנה ראשונה של
שמטה, בשמינית. ולמה קורא אותה שנת השמטה? שעדיין שביעית נוהגת
11 בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית. תקרא את התורה הזאת,
המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים — כדאיתא במסכת סוטה — על בימה
12 של עץ שהיו עושין בעזרה. האנשים, ללמוד; והנשים, לשמוע; והטף
14/16 למה באו? לתת שכר למביאיהם. ואצונו, ואזרזנו. נכר הארץ, גויי הארץ.

17 בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ׃ וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא
וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי
18 בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה׃ וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר
פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־
19 אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃ וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי
20 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃* כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע
וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר
21 אֶת־בְּרִיתִי׃ וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי
זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם
22 אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־
23 הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְצַו
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי
24 אֶהְיֶה עִמָּךְ׃ וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־
25 הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃* וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי
26 אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃ לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם
27 בְּךָ לְעֵד׃ כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה
הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה

17 והסתרתי פני, כמו שאיני רואה בצרתם. 19 את השירה הזאת, האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו (לקמן ל"ב). 20 ונאצוני, והכעיסוני; וכן כל נאוץ לשון כעס.

17 וְיִשְׁבְּקוּן דַּחְלְתִי וְישַׁנוּן יָת קְיָמִי דִּי גְזָרִית עִמְּהוֹן׃ וְיִתְקוֹף רֻגְזִי
בְהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא וְאַרְחֵקִנּוּן וְאֶסַּלֵּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִבַּז
וִיעָרְעַן יָתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִדָּנָא הַהִיא הֲלָא מִדְּלֵית
18 שְׁכִינַת אֱלָהִי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין׃ וַאֲנָא סַלָּקָא אֱסַלֵּק שְׁכִנְתִּי
מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי אִתְפְּנִיוּ לְטַעֲוַת
19 עַמְמַיָּא׃ וּכְעַן כְּתִיבוּ לְכוֹן יָת תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
שַׁוְיַהּ בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי
20 יִשְׂרָאֵל׃ אֲרֵי אָעֵלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב
וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא
21 וְיִפְלְחֻנּוּן וִירַגְּזוּן קֳדָמַי וְישַׁנּוּן יָת קְיָמִי׃ וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן
סַגִּיאָן וְעָקָן*) וְתָתֵב תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי
מִפֻּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי יָת יִצְרְהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא־דֵין
22 עַד־לָא אָעֵלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית׃ וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא
23 בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלְּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּפַקֵּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר
תְּקֵף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תָּעֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי־קַיֵּמִית לְהוֹן
24 וּמֵימְרִי יְהֵי בְּסַעְדָּךְ׃ וַהֲוָה כַּד־שֵׁיצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָּמֵי
25 אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דִּשְׁלִימוּ׃ וּפַקֵּיד מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי
26 אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ לְמֵימַר׃ סִיבוּ יָת סִפְרָא דְּאוֹרַיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן
27 יָתֵהּ מִסְטַר אֲרוֹנָא קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַמָּן בָּךְ לְסָהִיד׃ אֲרֵי
אֲנָא יְדַעְנָא**) יָת־סָרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ דְּקַשְׁיָא הָא בְעַד־אֲנָא קַיָּם
עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף (אֲרֵי) בָּתַר דְּאֵמוּת׃

*) כצ"ל וְעָקָן, כמו בפסוק י"ז, וכן בכ"י.
**) כצ"ל שצ"ל יָדַעְנָא.

היידנהיים.

21 וענתה השירה הזאת לפניו לעד, שהתריתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו.
כי לא תשכח מפי זרעו, הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם
23 לגמרי. ויצו את יהושע בן נון, מוסב למעלה כלפי שכינה, כמו שמפורש,
26 אל הארץ אשר נשבעתי להם. לקח, כמו זכור, שמור, הלוך. מצד ארון
ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בגבא בתרא, יש מהם אומרים דף היה
בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, וי"א מצד הלוחות היה מונח בתוך

28 וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃ הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם
וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
29 וְאָעִידָה*) בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כִּי יָדַעְתִּי
אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
30 לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד
תֻּמָּם׃ פ

לב

1 הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה   וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃
2 יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי   תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי
כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא   וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃
3 כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא   הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃
4 הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ   כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל   צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃

*) ואעידה צ"ל בראש עמוד. והסופר ירחיב העמודים כדי להכניס חלק באמצע כל שטה ושטה מן השירה כשעור פרשה סתומה.

היידנהיים.

28 הארון. הקהילו אלי, ולא תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר עשה לך (במדבר י'), ולא השליט יהושע עליהם, ואף בחייו נגנזו קודם יום מותו (ס"א ביום מותו), לקיים מה שנאמר ואין שלטון ביום המות (קהלת ח'). ואעידה בם את השמים ואת הארץ; ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה העדתי בכם היום וגו' (לעיל ל')? לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועכשו בא לומר האזינו השמים וגו'.
29 אחרי מותי כי השחת תשחתון; והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע (יהושע כ"ד)? מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו; כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאלו הוא חי.

1 האזינו השמים, שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו עדים בדבר, שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ?

28 כְּנִישׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וַאֲמַלֵּל קֳדָמֵיהוֹן יָת
29 פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵיד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא׃ אֲרֵי יְדַעְנָא*)
בָּתַר דְּאֵמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְחַבְּלוּן וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדִית
יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בִּשְׁתָא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ
30 קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן׃ וּמַלֵּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל
לב קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָמֵי תֻשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דִּשְׁלִימוּ׃
1
2 אֲצִיתוּ שְׁמַיָּא וַאֲמַלֵּל וְתִשְׁמַע אַרְעָא אִמְרֵי פֻמִּי׃ יְבַסֵּם כְּמִטְרָא
אֻלְפָנִי יִתְקַבַּל כְּטַלָּא מֵימְרִי כְּרוּחֵי מִטְרָא דְּנָשְׁבִין עַל־דִּתְאָה
3 וְכִרְסִיסֵי מַלְקוֹשָׁא דְּי־עַל־עִשְׂבָּא׃ אֲרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ אֲנָא מְצַלֵּי הָבוּ
4 רְבוּתָא קֳדָם אֱלָהַנָא׃ תַּקִּיפָא דִּשְׁלְמִין עוֹבָדוֹהִי אֲרֵי כָל־אָרְחָתֵיהּ
דִּינָא אֱלָהָא מְהֵימְנָא דְּמִן־קֳדָמוֹהִי עַוְלָה לָא נָפֵק דְּמִן־קֳדָם־זַכַּי וְקַשִּׁיט

*) נראה שצ"ל יְדַעְנָא׃

היידנהיים.

אמר משה אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהן קיימים לעולם; ועוד שאם יזכו יבאו העדים ויתנו שכרם, הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה, ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואבדתם
2 מהרה (דברים י"א) על ידי האומות. יערף כמטר לקחי, זו היא העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם, כאשר יערפו השמים טל ומטר. יערף, ל' יטיף, וכן ירעפון דשן (תהלים ס"ה), יערפו טל (לקמן ל"ג). תזל כטל, שהכל שמחים בו; לפי שהמטר יש בו עצבים לבריות (ס"א יש עצבים בו), כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין. כשעירם, לשון רוח סערה, כתרגומו כרוחי מטרא; מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן. וכרביבים, טפי מטר. נראה לי על שם שיורה כחץ נקרא רביב, כמה דאת אמר רובה קשת (בראשית כ"א). דשא ארברי"ץ (herbeux, גרַאזִיגֶט), עטיפת הארץ מכוסה בירק. עשב, קלח אחד קרוי
3 עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב. כי שם ה' אקרא, הרי כי משמש בלשון כאשר, כמו כי תבאו אל הארץ (ויקרא כ"ג); כשאקרא ואזכיר שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו וּבָרְכוּ שמו. מכאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד
4 מלכותו אחר ברכה שבמקדש. הצור תמים פעלו, אף על פי שהוא חזק, כשמביא פורענות על עוברי רצונו לא בשטף הוא מביא כי אם בדין, כי תמים פעלו. אל אמונה, לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא; ואע"פ שמאחר את תגמולם סופו לְאַמֵּן את דבריו. ואין עול, אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה. צדיק וישר הוא, הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי

שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל׃ 5
*הֲ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם 6
הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃
זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר 7
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ **) זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃
בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם 8

וישר להם; צדיק מפני הבריות, וישר הוא, וראוי להצדיקו. שחת לו וגו׳, 5
כתרגומו חבילו להון ולא ליה. בניו מומם, בניו היו, והשחתה שהשחיתו היא
מומם, בניו מומם, מומם של בניו היה ולא מומו. דור עקש, עקום ומעוקל,
כמו ואת הישרה יעקשו (מיכה ג׳), ובלשון משנה חולדה שבניה עקומות ועקושות.
ופתלתל, אנטורטיליי״ש (entortillé, פֿערדרעהט), כפתיל הזה שגודלין
אותו ומקיפין אותו סביבת הַגְּדִיל׳ פתלתל מן התבות הכפולות, כמו ירקרק,
אדמדם, סחרחר, סגלגל. הלה׳ תגמלו זאת, לשון תימה: וכי לפניו אתם 6

*) הַ לַיהוָה׳ כתב הרב יהב״י בספרו עין הקורא ז״ל: „הה׳ במלה בלבד, והא׳ של לשון אדנות איננה נקראת כלל במלה׳ במקצת האספנוים הַלַּיהוָה״ והנה גם בכ״י כתוב כן הַ לַיהוָה׳ ומסר עליו: „ל׳ ית, וה׳ רבתי;״ ועל התבונה הזאת הוא נדפס גם בחומש רמ״א גם במ״ג רע״ח ורוב הדפוסים הקדמונים, הה׳ לבדה ובמתג, והל׳ בשו״א. ובכ״י של כ״ד הַלַיהוָה כתיב מלה חדא, והה׳ במתג, והל׳ בלי שום נקוד, והשו״א תחת הי׳; וכ״כ במ״ג דפ״ו והנמשכים אחריו, וכתיב בגליונו: „לסוריא ה׳ לחוד ליהוה לחוד, לנהרדעי הל׳ לחוד יהוה לחוד, לספרים אחרים (וי״ג למערבאי) חדא מלה״. ומן הנמוק הזה למדנו כי אותן המנקדים הי׳ בשו״א והל׳ בלי נקוד כלל הם לנהרדעי שקוראים הַלְ׳ לחוד, ולבן הנקוד מסכים עם הכתיב והקרי; אבן לסוריא ולספרים אחרים הנקוד קשה יגד מאד, שהיה הל׳ ראוי להנקד בחירק, בעבור הי׳ הכתובה אחריו, כמו לִיהוּדָה׳ לִיהוֹרָם׳ או בפתח, לפי הקריאה, שאנו קוראים ההוי״ה באדנות, ככל חבריו, לַיָי׳ בַּיָי׳ בכל המקרא! וראיתי להחכם הקדמון בן בלעם בסוף ספרו טעמי המקרא שאמר ז״ל: אין במקרא תבה גדולה מן י״א אותיות ולא פחותה מן שתי אותיות; ויש אחת בתורה שהיא מאות אחת, ה להי תגמלו זאת, והיא נקראת עם השם הסמוך לה, ואין וולתה. עכ״ל, ולא פרש לנו הנקוד של מלת לה׳, אלא שמלשונו משמע שבקריאה היא מלה חדא אע״פ שבכתיבה היא נחלקת לשתים. גם המאיר עיני הגולה רמ״ה ז״ל אומר: ה׳ דהלה, תגמלו זאת באנפי נפשה כתיבא בכולהו נוסחי עתיקי ודיקי, ה׳ לחוד, לה׳ לחוד. עכ״ל. וגם מלשון זה משמע שבקריאה מלה חדא, אלא שהה׳ נבדלת בכתיבה באנפי נפשה. והחכם ר׳ אב״ע בספרו מאזנים בד״ה „האחדים״ גם הוא אמר ז״ל: אמר ר׳ שמואל הנגיד כי נתברר אצלו שה׳ של הלה׳ תגמלו זאת לבדו, והיא מלה זרה; והנה זה הה׳ עלה לנו סוד גדול וכו׳. והרד״ק במכלול דוו״ק דף נ׳ ע״ב כתב בזה הלשון: ומצאנו מלה אחת נשתנו תנועותיה, והיא הלה׳ תגמלו זאת, בפתח הה׳, והל׳ בשו״א נח, והא׳ נקראת בשוא נע, והיה משפט המלה הה׳ בשוא ופתח, והל׳ בפתח, והא׳ נחה, ובאה המלה כן לענין מורה על סודה, ולענין זה יש בתבה זאת שנוי אחר שלא נמצא בזולתה, שהה׳ נכתבה יחידה, עכ״ל. ומדדייק בלשונו ואמר „והא׳ נקראת בשוא נע״, ולא אמר „והא׳ בשוא נע״, כמו שאמר „והל׳ בשוא נח״, נראה ברור שגם הוא לא מצא שום נקוד תחת הי׳, אלא שדוחק הקריאה לאנהו לאמור שהיא נקראת בשוא נע, אע״פ שזה זר ואין כמוהו, שלא מצאנו בכל המקרא שום אות בלי נקוד, שצריכה

5 הוּא: חַבִּילוּ לְהוֹן לָא־לֵהּ בְּנַיָּא־דִי־פְלַחוּ לְטַעֲוָתָא דָרָא דְאַשְׁנִיוּ־
6 עוֹבָדוֹהִי וְאִשְׁתַּנִּיוּ: הָא קֳדָם־יְיָ אַתּוּן גָּמְלִין דָּא עַמָּא־דְקַבִּילוּ
אוֹרַיְתָא וְלָא חַכִּימוּ הֲלָא־הוּא אֲבוּךְ וְאַתְּ דִּילֵהּ הוּא עַבְדָךְ*) וְאַתְקְנָךְ:
7 אִדְכַּר יוֹמִין דְּמִן־עָלְמָא אִסְתַּכַּל בִּשְׁנֵי דַר־וְדָר שְׁאַל אֲבוּךְ וִיחַוֵּי־
8 לָךְ סָבָךְ וְיֵימְרוּן לָךְ: בְּאַחְסָנָא עִלָּאָה עַמְמַיָּא בְּפָרָשׁוּתֵהּ בְּנֵי אֱנָשָׁא

*) ככון והגון להאריך נע׳ ולהרפות הד׳, להבדילו בקריאה מן עַבְדָךְ׳ שהוא עבד שלך.
היידנהיים.

מעליכן, שיש בידו להפרע מכם ושהיטיב לכם בכל הטובות? עם נבל, ששכחו
את העשוי להם; ולא חכם, להבין את הנולדות, שיש בידו להיטיב ולהרע.
הלא הוא אביך קנך, שקנאך, שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך
בכל מיני תקנה. הוא עשך אומה באומות, ויכננך אחרי כן בכל מיני בסים
(Basis) וְכַן; מִכֶּם כהנים, מכם נביאים, ומכם מלכים, כרך שהכל תלוי
7 בו! זכר ימות עולם, מה עשה בראשונים, שהכעיסו לפניו. בינו שנות דר
ודר, דור אנוש שהציף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששטפם. ד״א לא נתתם
לבבכם על שעבר, בינו שנות דר ודר, להכיר להבא, שיש בידו להיטיב לכם
ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא! שאל אביך, אלו הנביאים, שנקראים
אבות, כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל (מלכים ב׳ י״ג). זקניך, אלו
8 החכמים. ויאמרו לך הראשונות. בהנחל עליון גוים, כשהנחיל הקדוש ברוך
הוא למכעיסיו את חלק נחלתו, הציפן ושטפם; בהפרידו בני אדם, כשהפיץ
דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם, ולא עשה כן, אלא יצב גבלת
עמים, קיימם ולא אִבְּדָם׳ למספר בני ישראל, בשביל מספר בני ישראל שעתידין

להיות כעת באחת מהנקודות, כי עקר הנקוד איננו כי אם להורות על הקריאה, ולכן
מצאנו בכמה מקומות נקודות מבלי אותיות, כגון כל קריין ולא כתבין שהזכירו בעלי המסרה
בריש ספר דברים, ובמס׳ נדרים ל״ז ב׳, ובסופרים פ״ו הלכה ח׳, ופ״ו הלכה א׳. בכלם
כרשמו הנקודות להודיע הקריאה, אע״פ שאין שם שום אות. והפך זה הכתובים ולא
נקראין הנזכרים במס״ג בס׳ דות סמן נ׳, ובנדרים שם, ובסוף פ״ו דסופרים, שאותיותיהם
כתובים מבלי שום נקוד תחתיהם, להודיע שאינן נקראים כלל. ומכל זה מתברר
כי כל אות הכתובה מבלי נקוד היא בלתי מתנועעת כלל ובמאן דליתא דמיא; ולכן ש׳
השני של יִשָּׂשכָר וצ׳ השני של מַחְצְצְרִים בלי נקוד כלל, לפי שאינן נקראות כלל.
והיותר זר ויוצא מכל דרכי הפקס הוא מחשבת הרב בעל אור תורה, אשר חשב להניע
הא׳ בפתח לבדו; וזה דבר שאין לו שום שחר, ומתנגד לכללי דרכי הנקוד בכל המקרא.
ואחרי כל המבוכות האלה בואו ונחזיק טובה להמכם יהב״י, שמסר לנו קבלתו הנאמנת
באמרו שהא׳ של ארבות איננה נקראת כלל באלה, ויכולין אנו לקראתו לפי נקודו בארבות
לדָנִי׳ אלה לעצמה, אלא שנשתנה הנקוד מנהגו לענין מורה על סודו, וכבר מצאנו
א׳ באמצע תבה שנכתבת ובלתי נקראת כלל, כגון ואוריד כַּאבִּיר יושבים (ישעיה י׳ י״ג),
וָאֶמְאָסְאֲךָ מכהן לי (הושע ד׳ ו׳), צַוָּארֵי, ואחרים שהזכיר בעל המסרה במערכת
אות א׳ בכלל מ״ח: ,,מלין כתבין א׳ באמצעות תבותא ולא קריין.״
היידנהיים.

**) במ״ג רע״ח וַיַּגֶּדְךָ׳ וכ״כ ב״בי של כ״ד; אבל במ״ג רפ״ו וַיַּגְּדְךָ׳ ובחומש רמ״ח
וְיַגֶּדְךָ׳ אך בכ״י וַיַּגֶּדְךָ׳ וכן העיד רד״ק במכלול בעתיד מבנין פִּעֵל הדגוש, שהג׳
בצר״י והנגון בו, וכ״כ בעל מנחת ש״י.
היידנהיים.

יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים   לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ   יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃ 9
יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר   וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן 10
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ   יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃
כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ   עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף 11
יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ   יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃
יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ   וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃* 12
יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳותֵי* אָרֶץ   וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי 13
וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע   וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃
חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן   עִם־חֵלֶב כָּרִים 14
וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים   עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה

לצאת מבני שֵׁם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירד למצרים, הציב גבלת
עמים שבעים לשון. כי חלק ה׳ עמו, למה כל זאת? לפי שהיה חלקו כבוש 9
ביניהם ועתיד לצאת, ומי הוא חלקו? עמו; ומי הוא עמו? יעקב חבל נחלתו,
והוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכיות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו,
הרי שלשה, כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים; והוא ובניו היו לו לנחלה,
ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק. ימצאהו בארץ מדבר, 10
אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו וְעֹלוֹ,
מה שלא עָשׂוּ ישמעאל וְעֵשָׂו, שנאמר וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן
(לקמן ל״ג). ובתהו ילל ישמן, ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות
יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות,
מקום ציה ושממון? כענין שנאמר לכתך אחרי במדבר (ירמיה ב׳). יסבבנהו,
שָׁם סבבם והקיפם בעננים, וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבם בתחתית
ההר, שכפאו עליהם כגיגית. יבוננהו שָׁם בתורה ובינה. יצרנהו, מנחש שרף
ועקרב ומן האומות. כאישון עינו, הוא השחור שבעין, שהמאור יוצא הימנו.
ואונקלוס תרגם ימצאהו, יספיקהו כל צרכו במדבר, כמו ומצא להם (דברים י״א),
לא ימצא לנו ההר (יהושע י״ז), יסבבנהו, אשרונן סחור סחור לשכנתיה, אוהל
מועד באמצע וארבע דגלים לארבע רוחות. כנשר יעיר קנו, נהגם ברחמים 11
ובחמלה, כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לְקִנּוֹ פתאום, עד שהוא מקשקש
ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שובה לחברתה, כדי שיעורו בניו
ויהא בהם כח לקבלו. יעיר קנו, יעורר בניו. על גוזליו ירחף, אינו מכביד
עצמו עליהם, אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע; אף הקב״ה שַׁדַּי לא מְצָאנוּהוּ
שגיא כח (איוב ל״ז), כשבא לתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא
מארבע רוחות, שנאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה

9 קיים תחומי עממיא למנין בני ישראל: ארי חלקא דיי עמה יעקב
10 עדב אחסנתה: ספיק צרכיהון בארעא מדברא ובית צחונא אתר
די־לית־מיא אשרנון סחור־סחור לשכנתה אלפנון פתגמי אוריתא
11 נטרנון כבבת עיניהון: כנשרא דמחיש לקנה על־בנוהי מתחופף
12 פרים גדפוהי מקבלהון מנטלהון על־תקוף־אברוהי: יי בלחודוהי
עתיד־לאשריותהון בעלמא דהוא־עתיד לאתחדתא ולא־יתקים
13 קדמוהי פלחן טעון: אשרנון על־תקפי ארעא ואוכלנון בזת סנאיהון
14 ויהב להון בזת־שליטי קרוין ונכסי יתבי כרכין תקיפין: יהב להון
בזת־מלכיהון ושליטיהון עם־עתר רברביהון ותקיפהון עמא דארעהון
ואחסנתהון עם־בזת חיליהון ומשריתהון ודם גבריהון יתשד כמיא:

מרכבת קדש (לקמן ל״ג), אלוה מתימן יבוא (חבקוק ג׳), זו רוח רביעית. יפרש כנפיו יקחהו, כשבא לטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות; לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לָעוּף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר שֶׁיִכָּנֵס שיכנס החץ בי ולא יִכָּנֵס בבני! אף הקב״ה, ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות י״ט), כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים היו מזרקים בהם חצים ואבני בלסטראות, מיד ויסע מלאך האלהים ....
12 ויבא בין מחנה מצרים וגו׳ (שמות י״ד). ה׳ בדד ינחנו, ה׳ בדד ובטח נהגם במדבר, ואין עמו אל נכר, לא היה כח באחד מכל אלהי הגוים לְהַרְאוֹת כחו עמו ולהלחם עמהם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן ת״א. ואני אומר דברי תוכחה הם, להעיד השמים והארץ ותהא השירה להם לעד שסופן לבגוד ולא יזכרו לא הראשונות שעשה להם ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך לְיַשֵּׁב הדבר לכאן ולכאן; וכל הענין מוסב על זכר ימות עולם, בינו שנות דר ודר, כן עשה להם וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכור.
13 ירכבהו על במתי ארץ. כל המקרא כתרגומו. ירכבהו, על שם שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ויאכל תנובת שדי, אלו פרות ארץ ישראל, שֶׁקַּלִּים לבוש ולהתבשל מכל פרות הארצות. וינקהו דבש מסלע. מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני הָבֵא לי קליעות מן החבית; הלך ומצא הדבש צף על פיה. אמר לו זו של דבש היא! אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קליעות מתוכה. ושמן מחלמיש צור, אלו זיתים של גוש חלב. במתי ארץ, ל׳ גבוה. שדי, ל׳ שדה. חלמיש צור, תקפו וחזקו של סלע. כשאינו דבוק לתבה שלאחריו נקוד
14 חַלָּמִישׁ׳ וכשהוא דבוק נקוד חַלְמִישׁ׳ חמאת בקר וחלב צאן, זה היה בימי שלמה, שנאמר עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן (מלכים א׳ ד׳). עם חלב כרים, זה היה בימי עשרת השבטים, שנאמר אוכלים כרים מצאן (עמוס ו׳). חלב כליות חטה, זה היה בימי שלמה, שנאמר ויהי לחם שלמה וגו׳ (מלכים א׳ ד׳). ודם ענב תשתה חמר, בימי עשרת השבטים, השותים במזרקי יין (עמוס ו׳). חמאת בקר, הוא שומן הנלקט מעל גב החלב. וַחֲלֵב צאן, חָלָב של צאן. וכשהוא דבוק נקוד חֲלֵב׳ כמו בַּחֲלֵב אמו (לעיל י״ד). כרים, כבשים. ואילים, כמשמעו. בני בשן, שְׁמֵנִים היו. כליות חטה, חטים

וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר:*)   וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט 15
שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ   וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ
וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ:   יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים 16
בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ:   יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ 17
אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם   חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ
לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי* 18
וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:*   רביעי. וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ 19
מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו: וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם 20
אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם   כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה
בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם: הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל 21
כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם   וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם
בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם: כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי 22
וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית   וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ
וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים: אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת 23
חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם: מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף 24

שמנים כחלב כליות וגסין ככוליה. ודם ענב וגו', היה שותה טוב וטעם יין חשוב. חֲמַר, יין בלשון ארמי. חמר, אין זה שם דבר, אלא לשון משובח בטעם, ווינו"ש בלעז (vineux, ווייניבט). ועוד יש לפרש שני מקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס, אשרנון על תקפי ארעא וגו'. עבית, לשון עובי. כשית, 15
כמו כסית, לשון כי כסה פניו בחלבו, כאדם ששמן מבפנים וכסליו נכפלים מבחוץ, וכן הוא אומר ויעש פימה עלי כסל (איוב ט"ו). כשית. יש לשון קל בלשון כסוי, וְכוֹסֶה קלון ערום (משלי י"ב), ואם כתב כִּשִּׂיתָ דגוש היה נשמע כִּסִּיתָ את אחרים, כמו כי כִסָּה פניו (איוב ט"ו). וינבל צור ישעתו, גנהו ובזהו, כמו שנאמר אחוריהם אל היכל ה' וגו' (יחזקאל ח'). אין נבול גדול
מזה. יקנאהו, הבעירו חמתו וקנאתו. בתועבת, במעשים תעובים, כגון משכב 16
זכור וכשפים, שנאמר בהם תועבה. לא אלה, כתרגומו דלית בהון צרוך; 17
אלו היה בהם צרוך לא היתה קנאה כפולה כמו עכשו. חדשים מקרב באו,

---

*) חמר, לשון חוס ותבערה, גם לשון מרירות ותוקף היין, ונגזר מן חם ויין מר; ודוגמתו: „יהמו יחמרו מימיו" (תהלים מ"ו ד'); „מעי חמרמרו" (איכה א' כ'. ועיין פתרוני שם, עמוד 16).

לאָוועַנשטיין.

15 ועתר ישראל ובעט אצלח תקוף קנא נכסין ושבק פלחן־אלהא
16 דעבדה וארגז קדם־תקיפא דפרקה: אקניאו קדמוהי בפלחן־טעון
17 בתועבתא ארגיזו קדמוהי: דבחו לשדין דלית־בהון צרוך דחלן
דלא ידעונון חדתא די־מקריב אתעבידא לא־אתעסקו בהון אבהתכון:
18 19 דחלא־תקיפא דבראך אתנשיתא שבקתא פלחן־אלהא דעבדך: וגלי
20 קדם־יי ותקף רגזה מדארגיזו קדמוהי בנין ובנן: ואמר אסלק שכנתי
מנהון גלי קדמי מא־יהי בסופיהון ארי דרא דאשניו אנון בניא
21 דלית־בהון הימנו: אנון אקניאו קדמי בלא־דחלא ארגיזו קדמי
22 בפלחן טעון ואנא אקנינון בלא־עם בעמא טפשא ארגזנון: ארי־
קדום תקיף כאשא נפק מקדמי ברגז ושצי עד־שאול ארעית
23 ואסף ארעא ועללתה ושצית עד־סיפי טוריא: אסף עליהון בישין
24 מכתשי אשצי בהון: נפיחי כפן ואכולי עוף וכתישי רוחין־בישן

אפילו האומות לא היו רגילים בהם; נכרי שהיה רואה אותה היה אומר זה צלם יהודי! לא שערום אבותיכם, לא יראו מהם, לא עמדה שערתם מפניהם; דרך שערות האדם לעמוד מחמת יראה. כך נדרש בספרי. ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירים ירקדו שם (ישעיה י"ג), שעירים הם שֵׁדִים, לא עשו אבותיכם שעירים הללו. תשי, תשכח. ורבותינו דרשו כשבא להיטיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתישים כחו מלהיטיב לכם. אל מחללך, מוציאך מרחם, לשון
20 יחולל אילות (תהלים כ"ט), חיל כיולדה (שם מ"ח). מה אחריתם, מה תעלה בהם בסופם. כי דור תהפוכות המה, מהפכין רצוני לכעס. לא אֵמֻן בם, אין גִּדּוּלַי נִכָּרִים בהם, כי הוריתים דרך טובה וסרו ממנה. אֵמֻן לשון ויהי אומן (אסתר ב'), נוריטור"ה בלעז (nourriture, ערציהונג). ד"א אֵמֻן לשון אמונה, כתרגומו, אמרו בסיני נעשה ונשמע, ולשעה קלה בִּטְּלוּ הבטחתם
21 ועשו העגל. קנאוני, הבעירו חמתי. בלא־אל, בדבר שאינו אלוה. בלא־עם, באומה שאין לה שֵׁם, שנאמר הן ארץ כשדים זה העם לא היה (ישעיה כ"ג), ובעשו הוא אומר בזוי אתה מאד (עובדיה א'). בגוי נבל אכעיסם, אלו הכופרים,
22 וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים (תהלים י"ד). קדחה, בערה. ותיקד בכם עד היסוד, ותאכל ארץ ויבלה, ארצכם ויבולה. ותלהט ירושלים
23 המיוסדת על ההרים, שנאמר ירושלים הרים סביב לה (תהלים קכ"ד). אספה עלימו רעות, אחביר רעה על רעה, לשון ספו שנה על שנה (ישעיה כ"ט), ספות הרוה (לעיל כ"ט), עלתיכם ספו על זבחיכם (ירמיה ז'). ד"א אספה, אכלה, כמו פן תספה (בראשית י"ט). חצי אכלה בם, כל חצי אשלים בהם.
24 וקללה זו לפי הפורענות לברכה היא, חצי כלים והם אינם כלים. מזי רעב. אונקלוס תרגם נפיחי כפן, ואין לי עֵד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולושא שמעתי שְׂעִירֵי רעב, אדם כחוש מגדל שֵׂעָר על בשרו; מזי, לשון ארמי שֵׂעָר מזיא, דהוה מהפך במזיא. ולחמי רשף, הַשֵּׁדִים נלחמו בהם, שנאמר ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה'), והם שֵׁדִים. וקטב מרירי, וכריתות שד ששמו מרירי. קטב, כריתה, כמו אהי קטבך שאול (הושע י"ג). ושן בהמות. מעשה

וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמֹת*) אֲשַׁלַּח־בָּם
עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: 25 מִחוּץ תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב
וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה
יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה: 26 אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם
אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: 27 לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר
פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת: 28 כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה
וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:* חמישי 29 לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת
יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: 30 אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף
וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם

היה והיו הרחלים נושכין וממיתין. חמת זחלי עפר, אלה נחשים המהלכים
על גחונם על העפר, כמים הזוחלים על הארץ. זחילה לשון מרולת המים
על העפר, וכן כל מרולת דבר המשפשף על העפר והולך. מחוץ תשכל 25
חרב, מחוץ לעיר תשכלם חרב גייסות, ומחדרים אימה, כשבורח ונמלט מן
החרב חדרי לבו נקופים עליו מחמת אימה, והוא מת והולך בה. ד"א ומחדרים
אימה, בבית תהיה אימת דֶּבֶר כמו שנאמר כי עלה מות בחלונינו (ירמיה ט').
וכן תרגם אונקלוס. ד"א מחוץ תשכל חרב, על מה שעשו בחוצות, שנאמר
ומספר חוצות ירושלם שמתם מזבחות לַבֹּשֶׁת (ירמיה י"א), ומחדרים אימה,
על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר אשר זקני ישראל עושים איש בחדרי

*) וְשֶׁן־בְּהֵמֹת. ז"ל החכם הקדמון בן בלעם בטעמי המקרא שלו: דע וראה שבכל מקום
שתמצא הֶן בכל המקרא הוא נקוד בצרי, בר מן חמשה, שהן נקודין בסגול, וסמן
הֶן־עם לבדד ישכן, (במדבר כ"ג ט'), הֶן־עם כלביא יקום, (שם כ"ד), הֶן־הוא משוש
דרכו (איוב ח' י"ט), הֶן־אני (ל"ג ו'), הֶן־זאת לא נדקת (י"ב), וכל דסמיך אל כָּל, אֵל,
אֵלֶּה ודכותיהון נקודין בסגול ובאין במקף עם התבה שאחריהן באות ראשונה של תבה;
וכל שהטעם בתך לאות השניה או השלישית הוא נקוד בצרי, כמו הֵן הֵנָּה [ערוב דברים יש
כאן, וככה תקונו: וכל הֵן העומד בטעם או במשרת, אע"פ שהטעם באות ראשונה בתבה
שאחריה, הוא נקוד בצרי, כמו הֵן הֵנָּה (במדבר ל"א ט"ז), וכל שהטעם בתך לאות השניה
או השלישית כמו כן הוא נקוד בצרי, כמו הֵן־אֲדֹנָי אלהים יעזור לי, (ישעיה נ' ט'), וכן
העתיק סר"ת הנקדן בספרו שבגליון המערכת, ומלת הֵן־אדני במקף בכ"י של כ"ד, וכגרסתו,
אלא שבמקום הֵן אני העתיק הנקדן הֵן תוי שדי יענני (איוב ל"א ל"ה), וכ"ם במס"ג
בפ' בלק, גם באיוב סמן ח']. וכדרך הֶן כן מנהג שֵׁשׁ, כגון שֵׁשׁ־השעורים האלה (רות ג' י"ז) נקוד
בצרי, מפני שהטעם הסמוך לו איננו בא באות הראשונה, אבל שֶׁשׁ־הֵנָּה (משלי ו' ט"ז)
הוא נקוד בסגול, מפני שהטעם בא באות ראשונה, וכל שֵׁשׁ משור, ואת הַשֵּׁשׁ, קמצין,
וכן דרך יֵשׁ, שֵׁן, בֵּן, יֶשׁ־הֶבֶל (קהלת ח' י"ד), יֶשׁ־לָנוּ אב זקן (בראשית מ"ד כ'),

ושן־חיות ברא אגרי בהון עם־חמת תניניא דזחלין בעפרא:
25 מברא תתכל חרבא ומתוניא חרגת מותא אף־עולימיהון אף־
26 עולמתהון ינקיהון עם־אנש סביהון: אמרית אחול־רגזי־עליהון
27 ואשיצנון אבטל מבני־אנשא דוכרניהון: אלולפון רגזא דסנאה כניש
דילמא יתרברב בעל דבבא דילמא יימרון ידנא תקיפת־לנא ולא
28 מן־קדם־יי הות כל־דא: ארי־עם מאבדי עצה אנון ולית בהון
29 סוכלתנו: אלו חכימו אסתכלו בדא סברו מא־יהי בסופיהון:
30 אכדין ירדוף חד אלפא ותרין יערקון לרבותא אלהן (ארי) תקיפהון

26 משכיתו (יחזקאל ח'). אמרתי אפאיהם, אמרתי בלבי אפאה אותם. ויש
לפרש אפאיהם אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר. ודוגמתו מלינו בעזרא,
ותתן להם ארץ שבעה גוים ותחלקם לפאה (נחמיה ט'), להפקר; וכן חברו
מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו, יחול רגזי עליהון; ולא יתכן, שאם כן
היה לו לכתוב אאפאיהם, אחת לשמוש ואחת ליסוד, כמו אאזרך (ישעי' מ"ה ה')
אאמיצכם במו פי (איוב י"ו), והא' התיכונה אינה ראויה בו כלל. ואונקלוס
תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי, החולקת תבה זו לשלש תבות,
אמרתי אף אי הם, אמרתי באפי אתנם כאלו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם
27 איה הם? לולי כעס אויב אגור, אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחית,
ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו, ולא יתלה הגדולה בי;
וזהו שנאמר פן ינכרו צרימו, יניכרו הדבר, לתלות גבורתם בנכרי שאין
28 הגדולה שלו. פן יאמרו ידנו רמה וגו', כי אותו גוי אבד עצות המה,
29 ואין בהם תבונה, שאלו היו חכמים ישכילו זאת, איכה ירדף וגו'. יבינו
30 לאחריתם, יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של ישראל. איכה ירדף אחד
ממנו אלף מישראל, אם לא כי צורם מכרם, וה' הסגירם, מכרם ומסרם

מה־יש־לכי בבית (מ"ב ד' ב'), על־שן־סלע ומצודה (איוב ל"ט כ"ח), הנה זאת
חקרנוה כן־הוא (איוב ה' כ"ז), כי כמו שער בנפשו כן־הוא (משלי כ"ג ז'), וגם
לתת לנו (לעיל ו' כ"ג, כ"ו ג'), לתת־לה (אסתר ב' ט') כמו כן, הואיל שהטעם באות
ראשונה, וגם בלב־ים (שמות ט"ו ח'), גם ישלם־לו (לעיל ז' י') כמו כן. עכ"ל. וכדברים
האלה העתיק גם הר"ו הנקדן בשנוי לשון קלת; ונשמע מהם כי ושן־בהמת דעניננא
צריך להנקד בצרי, וכן מצאתיו באמת בכ"י, בצרי ומקף. אכן בכ"י של כ"ד נקוד
בסגול, וכן בכל ספרי הדפוס שבידינו ושן־, ומסכימים עם שטת הרד"ק במכלול בסוף
שער דקדוק השמות במשקל פל, שאמר ז"ל; "קו, חו, שו, עז כנ"ל, לא עץ, שהזכירו
כבר בשקל פע, ונשתנה בדינו), ונמקף סגול על שן־סלע, ושן־בהמת וכו'." עכ"ל.
וזה מסכים עם המסרה הגליונית שמסרה עליו ל', גם באיוב ל"ח נמסר עליו שן־סלע
לית סגול, וחד ושן־בהמת, ונשמע מזה כי כל זולתם צרויים, לכן ברור כי שן־הסלע
מהעבר מזה ושן־הסלע מהעבר (שמואל א' י"ד ד') שניהם צרויין, אע"פ שהם מוקפים.
וזה קשה לשטת רד"ק; ואולי שבספרו מצא אותם נקודין בסגול, ולא כן בכל ספרינו;
רק בכ"י של כ"ד מצאתי שן הסלע בזוכח, בלא מקף. ושן־הסלע במאריך, אע"פ
שמלת הסלע גם הוא במאריך. ואפשר שצ"ל ושן· היידנהיים.

וַיהוָה הִסְגִּירָם׃ כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם 31
וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים׃*) כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם 32
וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ
אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ׃ חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם 33
וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר׃ הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי 34
חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי׃ לִי נָקָם וְשִׁלֵּם 35
לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם
וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ 36
וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד
וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃ וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ 37
צוּר חָסָיוּ בוֹ׃ אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ 38
יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם
יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא 39

בידנו; דליברר בלעז (délivrer, איבערגעבען). כי לא כצורנו צורם, כל 31
זה היה להם לאויבים להבין שה' הסגירם, ולא להם ולאלהיהם הנצחון,
שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו, כי לא כְסַלְעֵנוּ סַלְעָם· כל
צור שבמקרא לשון סלע. ואיבינו פלילים, ועכשיו אויבינו שופטים אותנו,
שהרי צורנו מכרם להם (ס"א הרי שצורנו מכרם להם). כי מגפן סדם גפנם, 32
מוסב למעלה, אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם, לפי שמעשיהם מעשי סדום
ועמרה. שדמת, שדה תבואה, כמו ושדמות לא עשה אכל (חבקוק ג'), כשדמות
קדרון (מלכים ב' כ"ג). ענבי ראש, עשב מר. אשכלת מררת למו, משקה
מר ראוי להם, לפי מעשיהם פורענותם. וכן תרגם אונקלוס ותושלמת עובדיהון
כמרדותהון. חמת תנינם יינם, כתרגומו הא כמרת תניניא כס פורענותהון, 33
הנה כמרירת נחשים כוס משתה פורענותם. וראש פתנים כוסם, שהוא אכזר,
לנשוך אויב אכזרי, ינוא וַיִּפָּרַע מהם. הלא הוא כמס עמדי, כתרגומו, 34
כסבורים הם ששכחתי מעשיהם, כולם גנוזים ושמורים לפני. הלא הוא, פרי

*) פלילים, יודעי דת ודין ומוציאי משפט לאור (זאכפערשטענדיגע, עקזפערטען,
ריכטער); וכן: „ונתן בפללים" (שמות כ"א כ"ב); ומענינו: „עון פלילי" (איוב
ל"א כ"ח), עון נדור וידוע, וכבר יצא עליו דין שופט. וטעם המקרא: כי לא כצורנו
צורם, ולא איבינו פלילים. וכתרגומו; ומושב מלת „לא" אשר בראש המקרא גם
אל סופו; כמו: „אל בקצפך תוכיחני, ובחמתך תיסרני (תהלים ל"ח ב') ודומיו. ועיין
דברי על הענין הזה בפתרוני למשלי י"א י"ח (עמוד 92).
לאֶוועגשטיין.

31 מסרנון ויי אשלמנון: ארי לא כתקפנא תקפהון ובעלי דבבנא
32 הוו דיננא: ארי כפרענות עמא־דסדום פרענותהון ולקותהון כעם
עמרה מחתהון: בישין כרישי חוין ותשלמת עובדיהון כמרורתהון:
33 34 הא־כמרת תניניא כס פרענותהון וכריש פתני חוין אכזראין: הלא
35 כל־עובדיהון גלן קדמי גניזין ליום־דינא באוצרי: קדמי פרענותא
ואנא אשלם לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תברהון ומבע
36 דעתיד להון: ארי־ידין יי דינא דעמה ופרענות עבדוהי־צדיקיא
יתפרע ארי גלי קדמוהי דבעדן דתתקף עליהון מחת סנאה יהון
37 מטלטלין ושביקין: ויימר אן דחלתהון תקיפא דהוו־רחיצין בה:
38 די תרב נכסתהון הוו אכלין שתן חמר נסכיהון יקומון כען ויסעדונכון
39 יהון עליכון מגן: חזו כען ארי אנא אנא הוא ולית אלה בר־מני

35 גפנם ותבואת שדמותם כמם עמדי. לי נקם ושלם, עמי כון ומזומן פורענות
נקם וישלם להם כמעשיהם, הנקם ישלם להם גמולם. ויש מפרשים ושלם
שם דבר, כמו ושלום והוא מגזרת והדבר אין בהם (ירמיה ה'), כמו והדבור.
ואימתי אשלם להם? לעת תמוט רגלם, כשתתום זכות אבותם, שהן סומכין
עליו. כי קרוב יום אידם, משארצה להביא עליהם יום אידם, קרוב ומזומן
לפני להביא על ידי שלוחים הרבה. וחש עתדת למו, ומהר יבואו העתידות
להם. וחש, כמו ימהר יחישה (ישעיה ה'). עד כאן העיד עליהם משה דברי
תוכחה להיות השירה הזאת לעד, כשתבוא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים
מראש; מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבואו עליהם ככלות הפורענות,
ככל אשר אמר למעלה, והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה ....
36 ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' (לעיל ל'). כי ידין ה' עמו, כשישפוט אותו
ביסורין הללו האמורות עליהם; כמו כי בם ידין עמים (איוב ל"ו) (ייסר עמים).
כי זה אינו משמש בלשון דהא, לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון תחלת
דבור, כמו כי תבאו אל הארץ (ויקרא כ"ה), כשיבואו עליהם משפטים הללו ויתנחם
הקב"ה על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יתנחם, ל' הפך מחשבה, להטיב או
להרע. כי יראה כי אזלת יד, כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד
עליהם, ואפס בהם עצור ועזוב. עצור, נושע על ידי עוצר ומושל שיעצור בהם.
עזוב, על ידי עוזב. עוצר הוא המושל העוצר בעם, שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא
על האויב, בל' לעז מיינטינדו"ר (maintiendre, maintendre, האַנדהאַבער),
עצור הוא הנושע במעצור המושל, עזוב, מחֻזָּק, כמו ויעזבו את ירושלים עד
החומה (נחמיה ג'), איך לא עזבה עיר תהלה (ירמיה מ"ט). עצור, מיינטונדי"ר
(maintenu, געהאַנדהאַבט), עזוב, אינפורצי"ד (enforcé, בעפעסטיגט).
37 ואמר הקב"ה עליהם אי אלהימו, ע"א שעבדו? צור חסיו בו, הסלע שהיו
מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן
38 הרעה. אשר חלב זבחימו היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם
ושותים יין נסיכם. יהי עליכם סתרה, אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור!
39 ראו עתה, הביני מן הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן התשועה

וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי   אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה
מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא   וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃*
כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי   וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃ 40
אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי   וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי 41
אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי   וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃
אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם   וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר 42
מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה   מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃
הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ   כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם 43
וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו   וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ
עַמּוֹ׃   פ   שביעי.

שאושיעכם ואין מוחה בידי! אני אני הוא, אני להשפיל ואני להרים. ואין
אלהים עמדי, עומד כנגדי למחות. עמדי, דוגמתי וכמוני. ואין מידי מציל
הפושעים בי. כי אשא אל שמים ידי, כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי 40
בשבועה. ואמרתי חי אנכי, לשון שבועה הוא (כמו חי אני נאם ה' אם לא
כאשר דברתם באזני [במדבר י"ד], אף כאן) אני נשבע חי אנכי. אם שנותי 41
ברק חרבי, אם אשנן את להב חרבי, כמו למען היות לה ברק (יחזקאל כ"א),
שפלנדו"ר (splendeur, גלאַנץ). ותאחז במשפט ידי, להניח מדת רחמים
באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. ד"א ותאחז
ידי את מדת המשפט, להחזיק בה ולנקום נקם. אשיב נקם וגו'. למדו
רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי, לא כמדת
בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה
זורק חציו ויש בידו להשיבן כאלו אוחזן בידו; שהרי ברק הוא חצו, נאמר
כאן ברק חרבי, ותאחז במשפט ידי. והמשפט הזה לשון פורענות הוא, בלעז
יושטיצי"ה (justice, justitia, שטראַפֿגערעכטיגקייט). אשכיר חצי מדם 42
באויב, וחרבי תאכל בשרם. מדם חלל ושביה, זאת תהיה להם מעוון דם חללי
(ס"א חללי דם) ישראל ושביה ששבו מהם. מראש פרעות אויב, מפשע תחלת
פרצות האויב; כי כשהקב"ה נפרע מן האומות פוקד עליהם עונם ועוונות
אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל. הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו 43
האומות את ישראל: ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה! בכל התלאות
שעברו עליהם ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשבחו. כי דם עבדיו יקום,
שפיכות דמיהם, כמשמעו. ונקם ישיב לצריו, על הגזל ועל החמס, כענין
שנאמר מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה, מחמס בני יהודה (יואל ד'),
ואומר מחמס אחיך יעקב תכסך בושה (עובדיה א'). וכפר אדמתו עמו, ויפייס
אדמתו ועמו על הצרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב. וכפר, לשון רצוי
ופיוס, כמו אכפרה פניו (בראשית ל"ב), אנחנה לרגזיה. וכפר אדמתו, ומה

40 אֲנָא מֵמִית וּמְחֵה מָחֵינָא וְאַף מַסֵּינָא וְלֵית מִן־יְדִי מְשֵׁזֵב: אֲרֵי־
41 אַתְקֵנִית בִּשְׁמַיָּא בֵּית שְׁכִנְתִּי וַאֲמָרִית קַיָּם אֲנָא לְעָלְמִין: אִם־עַל־
חַד־תְּרֵין כְּחֵזוּ־בַרְקָא מִסּוֹף שְׁמַיָּא וְעַד־סוֹף שְׁמַיָּא תִּתְגְּלֵי חַרְבִּי
וְתִתְקֵף בְּדִינָא יְדִי אָתֵיב פֻּרְעֲנוּתָא לְסָנְאַי וּלְבַעֲלֵי דְבָבַי אֲשַׁלֵּם:
42 אֲרַוֵּי גִּירַי מִדְּמָא וְחַרְבִּי תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָּא מִדַּם קְטִילִן וְשִׁבְיָן לְאַעְדָּאָה
43 כִּתְרִין מֵרֵישׁ־סָנְאָה וּבְעֵל־דְּבָבָא: שַׁבַּחוּ עַמְמַיָּא עַמֵּהּ אֲרֵי פֻּרְעֲנוּת־
עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָּא יִתְפְּרַע וּפֻרְעֲנוּת יָתֵיב לְסָנְאוֹהִי וִיכַפֵּר עַל־

היא אדמתו? עמו, כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת; וכן הוא אומר רצית ה׳ ארצך, במה רצית ארצך? שבת שבות יעקב (תהלים פ״ה).
נפנים אחרים היא נדרשת בספרי; ונחלקו בה רבי יהודה ור׳ נחמיה, רבי יהודה דורש כולה כנגד ישראל, ור׳ נחמיה דורש כולה כנגד האומות.
26 27 רבי יהודה דורשה כלפי ישראל: אמרתי אפאיהם, כמו שפרשתי, עד ולא ה׳
28 פעל כל זאת, כי גוי אבד עצות המה, אבדו תורתי שהיא להם עצה נכונה,
30 ואין בהם תבונה, להתבונן איכה ירדף אחד מן האומות אלף מהם, אם
31 לא כי צורם מכרם, כי לא כצורנו צורם, הכל כמו שפרשתי עד תכלית.
29 ורבי נחמיה דורשה כלפי האומות ע״א, כי גוי אבד עצות המה, כמו שפרשתי
31 32 תחלה עד ואיבינו פלילים. כי מגפן סדם גפנם של אומות ע״א, ומשדמת עמרה וגו׳, ולא ישימו לבם לתלות הגדולה בי. ענבמו ענבי רוש, הוא שאמר לולי כעס אויב אגור על ישראל להרעילם ולהמרידם, לפיכך אשכלת
33 מררת למו, להלעיט אותם על מה שעשו לבני. חמת תנינם יינם, מוכן
34 להשקותם על מה שעושין להם. כמס עמדי, אותו הכוס, שנאמר כי כוס
35 ביד ה׳ וגו׳ (תהלים ע״ה). לעת תמוט רגלם, כענין שנאמר תרמסנה רגל
36 (ישעיה כ״ו). כי ידין ה׳ עמו, כלשון זה משמש כי ידין כלשון דה״א. ואין ידין לשון יסורין, אלא כמו כי יריב את ריבם מיד עושקיהם, כי יראה כי
37 אזלת יד וגו׳. ואמר אי אלהימו, האויב יאמר אי אלהימו של ישראל; כמו שאמר טיטוס הרשע כְּשֶׁגִּדֵּר את הפרכת, כענין שאמר ותרא איבתי ותכסה
39 בושה, האמרה אלי איו ה׳ אלהיך (מיכה ז׳). ראו עתה כי אני וגו׳, אז יגלה הקב״ה ישועתו ויאמר ראו עתה כי אני אני הוא! מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבוא עליהם הטובה! ואין מידי מציל, מי שיציל אתכם מן
40 הרעה אשר אביא עליכם. כי אשא אל שמים ידי, כמו כי נשאתי; תמיד*) אני משרה מקום שכינתי בשמים, כתרגומו, אפילו חלש למעלה וגבור למטה אימת עליון על התחתון, וכל שכן שגבור למעלה וחלש מלמטה. ידי, מקום שכינתי, כמו איש על ידו (במדבר ב׳). והיה בידי להפרע מכם, אבל אמרתי שחי אנכי לעלם, איני ממהר לפרוע, לפי שיש לי שהות בדבר, אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי להפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך למות ממהר נקמתו להפרע בחייו, כי שמא ימות הוא או אויבו ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו; אבל אני חי לעלם. ואם ימותו הם ואיני
41 נפרע בחייהן אֶפָּרַע במותן. אם שנותי ברק חרבי. הרבה אם יש שאינם תלויין.

*) עין מה שהעירותי לספר שמות ט״ו ו׳.

לאֶווענשטיין.

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי 44
הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־ 45
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ 46
לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם
אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם 47
וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ מפטיר.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃ עֲלֵה 48 49
אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה׃ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה 50
וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר
וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי 51
יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־
קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה 52

כשאשכן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו' — כמו שפרשתי למעלה. הוא 44
והושע בן נון. שבת של דיוזגי (δίωσυχοὶ, διοσοὶ, δυἳκοὶ,) היתה, נטלה רשות
מזה ונתנה לזה, העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי
שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להרים ראש! ולמה קורהו כאן
הושע? לומר שלא זחה דעתו עליו, שאף על פי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ גְדֻלָּה השפיל
עצמו כאשר מתחלתו. שימו לבבכם, צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו 46
מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים
לבך וגו' (יחזקאל מ'); והרי דברים קל וחומר, ומה תבנית הבית שהוא
נראה לעינים ונמדד בקנה צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונין, להבין
דברי תורה שהן כהררין תלויין בשערה על אחת כמה וכמה! כי לא דבר 47
רק הוא מכם, לא לחנם אתם יגעים בה, כי הרבה שכר תלוי בה, כי היא
חייכם. דבר אחר אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בה מתן שכר. תדע
לך, שכן אמרו חכמים ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה פלגש וגו' (בראשית ל"ו),
לפי שאמרה איני כדי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פלגשו! וכל כך למה?

44 אַרְעֵהּ וְעַל־עַמֵּהּ׃ וַאֲתָא מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת כָּל פִּתְגָּמֵי תֻשְׁבַּחְתָּא הָדָא
45 קֳדָם עַמָּא הוּא וְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃ וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה לְמַלָּלָא יָת־כָּל פִּתְגָּמַיָּא
46 הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲמַר לְהוֹן שַׁווֹ לִבְּכוֹן לְכָל פִּתְגָּמַיָּא דִּי
אֲנָא מַסְהֵד בְּכוֹן יוֹמָא־דֵין דִּי תְפַקְּדִנּוּן יָת בְּנֵיכוֹן לְמִטַּר לְמֶעְבַּד
47 יָת כָּל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא׃ אֲרֵי לָא פִתְגָּם רֵיקָא הוּא מִנְּכוֹן אֲרֵי
הוּא חַיֵּיכוֹן וּבְפִתְגָּמָא הָדֵין תּוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין
48 יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין
49 לְמֵימַר׃ סַק לְטוּרָא דַעֲבָרָאֵי הָדֵין טוּרָא דִנְבוֹ דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹאָב
דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וַחֲזִי יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
50 לְאַחְסָנָא׃ וּמוּת בְּטוּרָא דִּי אַתְּ סָלֵק לְתַמָּן וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמָּךְ כְּמָא־
51 דְמִית אַהֲרֹן אֲחוּךְ בְּהוֹר טוּרָא וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּהּ׃ עַל דִּי שַׁקַּרְתּוּן
בְּמֵימְרִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי מַצּוּת רְקַם מַדְבְּרָא דְצִן עַל דִּי לָא־
52 קַדֵּשְׁתּוּן יָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ אֲרֵי מִקֳּבֵל תֶּחֱזֵי יָת־אַרְעָא וּלְתַמָּן
לָא תֵיעוּל לְאַרְעָא דִּי־אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

48 להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאוים להדבק בזרעו. וידבר ה׳ אל משה בעצם היום הזה. בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה; נאמר בנח בעצם היום הזה בא נח וגו׳ (בראשית ז׳), במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו להכנס לתבה! ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התבה! אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה! במצרים נאמר בעצם היום הזה הוציא ה׳ (שמות י״ב), לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בהם אין אנו מניחין אותם לצאת! ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין בהם! אמר הקב״ה הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה. אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה; לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישין בו אין אנו מניחין אותו! אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה
50 אין אנו מניחין אותו! אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכו׳. כאשר מת אהרן אחיך, באותה מיתה שראית וחמדת בה. שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני, וכן שלישי, וראה בנו בכבודו. א״ל משה אהרן אחי עֲלֵה לַמִּטָּה, ועלה. פְּשׁוֹט ידך, ופשט. פְּשׁוֹט רגליך, ופשט. עֲצוֹם עיניך, ועצם. קְמוֹץ פיך, וקמץ והלך לו. אמר משה אשרי מי שמת
51 במיתה זו! על אשר מעלתם בי, גרמתם למעול בי. על אשר לא קדשתם אותי, גרמתם לי שלא אתקדש. אמרתי לכם ודברתם אל הסלע (במדבר כ׳), והם הכוהו, והוצרכו להכותו פְּעָמַיִם, ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים ומה הסלע שאינו לשכר ולא לפורענות, אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה, כך מקיים מצות
52 בוראו, אנו לא כל שכן! כי מנגד תראה וגו׳, כי אם לא תראנה עכשיו

אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
לג 1 וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־
2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח
מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ
3 מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת לָמוֹ׃ אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ
4 וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה
5 מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף
6 רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת
7 וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ ס וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע
יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר
מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ פ שני
8 וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ

לא תראנה עוד בחייך. ושמה לא תבוא. כי ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך עלה וראה.

1 וזאת הברכה.... לפני מותו, סמוך למיתתו, שאם לא עכשיו, אימתי?

2 ויאמר ה' מסיני בא. פתח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל; וכל זה דרך רצוי הוא, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה! מסיני בא, יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר לקראת האלהים (שמות י"ט), למדנו שיצא כנגדם. וזרח משעיר למו, שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו. הופיע מהר פארן, שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו. ואתה לישראל מרבבת קדש, ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש, ולא כולם ולא רובם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו. אשדת, שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גב אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. ד"א אש דת, כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש.

3 אף חבב עמים, גם חבה יתירה חבב את השבטים. כל אחד ואחד קרוי עם; שהרי בנימן לבדו היה עתיד לְהִוָּלֵד כשאמר הקב"ה ליעקב גוי וקהל גוים יהיה ממך (בראשית ל"ה). כל קדשיו בידך, נפשות הצדיקים גנוזות אתו, כענין שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך (שמואל א' כ"ה). והם תכו לרגלך, והם ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגליך בסיני. תֻּכּוּ לשון פֻּעֲּלוּ הִתְוַכּוּ לתוך מרגלותיך. ישא מדברותיך, נשאו עליהם עול תורתך. מִדַּבְּרֹתֶיךָ, המ' בו

לג

1 ודא ברכתא די בריך משה נביא דיי ית בני ישראל קדם מותה:
2 ואמר יי מסיני אתגלי וזהור יקרה משעיר אתחזי לנא אתגלי
בגבורתה מטורא דפארן ועמה רבבת קדישין כתב ימינה מגו אשתא
3 אוריתא יהב לנא: אף חביבנון לשבטיא כל קדישוהי בית ישראל
בגבורא אפקנון ממצרים ואנון מדברין תחות עננך נטלין על
4 5 מימרך: אוריתא יהב לנא משה מסרה ירתא לכנשת יעקב: והוה
בישראל מלכא באתכנשות רישי עמא כחדא שבטיא דישראל:
6 יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי
7 אחסנתהון במנינהון: ודא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה
במפקה (באנחא) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי יעבדן לה
8 פרענותא מסנאוהי וסעיד מבעלי דבבוהי הוי לה: וללוי אמר

קרוב ליסוד, כמו וישמע את הקול מִדַּבֵּר אליו (במדבר ז׳), ואשמע את מִדַּבֵּר
אלי (יחזקאל ב׳), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברתיך, מה שהיית מדבר
להשמיעני לאמר להם, עי״ש פורפלידור״ש בלעז (tes pourparleries, דיינע
אונטערררעדונגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דבריך, והמ׳ בו שמוש משמשת
לשון מן. ד״א אף חבב עמים, אף בשעת חבתן של אומות העולם, שֶׁהֶרְאֵתָ
לאומות פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם, כל קדשיו בידך, כל צדיקיהם
וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם. והם תכו לרגלך, והם
מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך. ישא מדברתיך, מקבלים גזרותיך ודתותיך
4 בשמחה; ואלה דבריהם: תורה צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב,
5 אחזנוה ולא נעזבנה! ויהי הקב״ה בישרון מלך, תמיד עול מלכותו עליהם
בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם — ראשי, כמו כי תשא את ראש (שמות ל׳) —
ראויין אלו שאמלוך עליהם! ד״א בהתאסף, בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום
6 ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם. יחי ראובן, בעוה״ז, ואל
ימות, לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר, נמנין
במנין שאר אחיו; דוגמא היא זו, כענין שנאמר וישכב את בלהה.... ויהיו בני
7 יעקב שנים עשר (בראשית ל״ה), שלא יָצָא מן המנין. וזאת ליהודה. סמך
יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם, שנאמר אשר חכמים
יגידו .... להם לבדם .... ולא עבר זר בתוכם (איוב ט״ו). ועוד פרשו רבותינו
שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מתגלגלים בארון,
מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מ״ד).
אמר משה מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו׳. שמע ה׳ קול יהודה, תפלת
דוד ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני סנחריב.
ואל עמו תביאנו לשלום מפני (ס״א מן) המלחמה. ידיו רב לו, יריבו ריבו
וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה, על יהושפט נתפלל, על מלחמת ראמת
גלעד, ויזעק יהושפט וה׳ עזרו (מלכים א׳ כ׳). ד״א שמע ה׳ קול יהודה,
כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה; ואף כשחלקו ארץ ישראל
נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון
(יהושע י״ט). (ומפני מה לא ייחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו
8 על מה שעשה בשטים.) וללוי אמר, ועל לוי אמר. תֻּמיך ואוריך, כלפי

בְמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה׃ הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ 9
לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָו לֹא יָדָע כִּי
שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ׃ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב 10
וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־
מִזְבְּחֶךָ׃ בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ*) מָתְנַיִם 11
קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ ס לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד 12
יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו
שָׁכֵן׃ ס שלישי וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ 13
מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת 14
שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד 15
גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה 16
תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ 17
הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ

---

*) מְחַץ׳ לשון לווי, וכן תרגמו אונקלוס, וכן פרש״י.

לאוועגשטיין.

שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במסה, שלא נתלוננו עם שאר המלינים.
תריבהו וגו׳, כתרגומו. ד״א תריבהו על מי מריבה, נסתקפת לו לבוא
בעלילה, אם משה אמר שמעו נא המורים (במדבר כ׳), אהרן ומרים מה עשו?
9 האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה׳ אלי (שמות
ל״ב) נאספו אלי כל בני לוי, וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל,
או את אחיו מאמו או בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו
מאביו וכן בניו ממש, שהרי לוים הם ומשבט לוי לא חטא אחד מהם; שנאמר
כל בני לוי. כי שמרו אמרתך, לא יהיה לך אלהים אחרים. ובריתך
ינצרו, ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם,
והם היו מולין ומָלין את בניהם. (ס״א אותם שנולדו במדבר שישראל לא
10 מלו את בניהם, והם היו מולין.) יורו משפטיך, ראויין אלו לכך. וכליל, עולה.
11 מחץ מתנים קמיו, מחץ קמיו מכת מתנים, כענין שנאמר ומתניהם תמיד
המעד (תהלים ס״ט); ועל המעוררין על הכהונה אמר כן. דבר אחר ראה
שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היונים, ונתפלל עליהם; לפי שהיו מועטים,
שנים עשר חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה׳ חילו ופעל
ידיו תרצה. ומשנאיו מן יקומון, מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה.
12 לבנימן אמר. לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימן בבנין בית המקדש

תומיא ואוריא אלבשתא לגבר דאשתכח חסידא קדמך די נסיתוהי
בנסתא והוה שלים בחנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן:
9 דעל־אבוהי ועל־אמה לא רחם כד־חבו מן־דינא ואפי־אחוהי ובנוהי
10 לא נסיב ארי נטרו מטרת מימרך וקימך לא־אשניו: כשרין אלין
דילפון דינך ליעקב ואוריתך לישראל ישוון קטרת־בוסמין קדמך
11 וגמיר לרעוא על־מדבחך: ברך יי נכסוהי וקרבן ידוהי תקבל
12 ברעוא תבר חרצא דסנאוהי ודבעלי דבבוהי דלא יקומון: לבנימן
אמר רחימא דיי ישרי לרחצן עלוהי יהי־מגן עלוהי כל־יומא ובארעה
13 תשרי שכנתא: וליוסף אמר מברכא מן־קדם־יי ארעה עבדא
מגדנין מטלא־דשמיא מלעלא וממבועי עינון ותהומין דנגדן
14 ממעמקי־ארעא מלרע: ועבדא־מגדנין ועללן מיבול שמשא ועבדא
15 מגדנין מריש־ירח בירח: ומריש טוריא בכיריא ומטוב רמן דלא
16 פסקן: ומטוב ארעא ומלאה רעי־לה דשכנתה בשמיא ועל־משה
אתגלי באסנא יתין כל־אלין לרישא דיוסף ולגניא פרישא דאחוהי:
17 רבא דבנוהי זיוא לה וגבורן דאתעבידא־לה מקדם תקפא ורומא

בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בנוי
בחלקו, שנאמר וימאס באהל יוסף וגו׳ (תהלים ע״ח), ולפי שבית עולמים
חביב משילה לכך הקדים בנימן ליוסף. חפף עליו, מכסה אותו ומגין עליו
כל היום, לעולם; משנבחרה ירושלם לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין
כתפיו שכן, בגובה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלש
אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו — כדאיתא בשחיטת קדשים,
אמרי נחתי ביה פורתא, משום דכתיב ובין כתפיו שכן, אין לך נאה
13 בשור יותר מכתפיו. מברכת ה׳ ארצו, שלא היתה בנחלת השבטים ארץ
מלאה כל טוב כארצו של יוסף. ממגד, לשון עדנים ומתק. ומתהום, שהתהום
עולה ומלחלח אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין
14 ברכתו של יעקב. וממגד תבואת שמש, שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת
הפרות. גרש ירחים. יש פרות שהלבנה מבשלתן, ואלו הן, קשואין ודלועין.
15 גרש ירחים, שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש׃ ומראש הררי קדם,
ומבורכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול פרותיהם.
ד״א מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים. גבעות עולם, גבעות העושות פרות
16 לעולם, ואינן פוסקות מעוצר הגשמים. ורצון שכני סנה, כמו שוכן סנה;
ותהא ארצו מבורכת רצונו ונחת רוח של הקב״ה הנגלה עלי תחלה בסנה.
רצון, נחת רוח ופיוס; וכן כל רצון שבמקרא. תבואתה ברכה זו לראש
17 יוסף. נזיר אחיו, שהופרש מאחיו במכירתו. בכור שורו. יש בכור שהוא
לשון גדולה ומלכות, שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים פ״ט), וכן בני
בכורי ישראל (שמות ד׳). בכור, מלך היוצא ממנו, והוא יהושע. שורו, שכחו
קשה כשור, לכבוש כמה מלכים. הדר לו, נתון לו, שנאמר ונתת מהודך

18 וְהֵם֙ רִבְב֣וֹת אֶפְרַ֔יִם וְהֵ֖ם אַלְפֵ֥י מְנַשֶּֽׁה׃ ס רביעי וְלִזְבוּלֻ֣ן
19 אָמַ֔ר שְׂמַ֥ח זְבוּלֻ֖ן בְּצֵאתֶ֑ךָ וְיִשָּׂשכָ֖ר בְּאֹהָלֶֽיךָ׃ עַמִּים֙
הַר־יִקְרָ֔אוּ שָׁ֖ם יִזְבְּח֣וּ זִבְחֵי־צֶ֑דֶק כִּ֣י שֶׁ֤פַע יַמִּים֙ יִינָ֔קוּ
20 וּשְׂפֻנֵ֖י טְמ֥וּנֵי חֽוֹל׃ ס וּלְגָ֣ד אָמַ֔ר בָּר֖וּךְ מַרְחִ֣יב
21 גָּ֑ד כְּלָבִ֣יא שָׁכֵ֔ן וְטָרַ֥ף זְר֖וֹעַ אַף־קָדְקֹֽד׃ וַיַּ֤רְא רֵאשִׁית֙
ל֔וֹ כִּי־שָׁ֛ם חֶלְקַ֥ת מְחֹקֵ֖ק סָפ֑וּן וַיֵּתֵא֙ רָ֣אשֵׁי עָ֔ם צִדְקַ֤ת
22 יְהוָה֙ עָשָׂ֔ה וּמִשְׁפָּטָ֖יו עִם־יִשְׂרָאֵֽל׃ ס חמישי וּלְדָ֣ן
23 אָמַ֔ר דָּ֖ן גּ֣וּר אַרְיֵ֑ה יְזַנֵּ֖ק מִן־הַבָּשָֽׁן׃ וּלְנַפְתָּלִ֣י אָמַ֔ר
נַפְתָּלִי֙ שְׂבַ֣ע רָצ֔וֹן וּמָלֵ֖א בִּרְכַּ֣ת יְהוָ֑ה יָ֥ם וְדָר֖וֹם

עליו (במדבר כ"ז). וקרני ראם קרניו, שור כחו קשה ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם. אפסי ארץ, שלשים ואחד מלכים אפשר שכלם מארץ ישראל היו? אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזה בארץ ישראל, שחשובה לכלם היא, שנאמר נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג'). והם רבבות אפרים, אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. והם אלפי מנשה, הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר וזבח וצלמנע בקרקר וגו'
18 (שופטים ח'). ולזבולן אמר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה, זבולן, גד, דן, נפתלי, ואשר, כפל שמותיהם, לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים; הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה, שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים (בראשית מ"ז), לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. שמח זבולן בצאתך, הַצְלַח בצאתך לסחורה, ויששכר הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים, כמו שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים (ד"ה א' י"ב), ראשיהם מאתים,
19 ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך, ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם עמים
של שבטי ישראל הר יקראו, להר המוריה יַאֲסֵפוּ — כל אסיפה על ידי קריאה היא — ושם יזבחו בְּרְגָלִים זבחי צדק. כי שפע ימים יינקו יששכר וזבולן, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. ושפני טמוני חול, כסויי טמוני חול, טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולן היה, כמו שאמור במסכת מגלה: זבולן עם חרף נפשו למות (שופטים ה'), משום דנפתלי על מרומי שדה היה מתרעם זבולן על חלקו, לאחי נתת שדות וכרמים וכו'. ושפני, ל' כסוי, כמו שאמר ויספן את הבית (מלכים א' ו'), ותרגומו ומטלל בכיורי ארזא. ד"א עמים הר יִקְרָאוּ, על ידי פרקמטיא של זבולן תגרי אומות העולם באים אל ארצו, והוא עומד על הַסְפָר, והם

דִילֵהּ בִּגְבוּרְתֵּהּ עַמְמַיָּא יְקַטֵּל כַּחֲדָא עַד־סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא
18 דְבֵית־אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְבֵית־מְנַשֶּׁה׃ וְלִזְבוּלֻן אֲמַר חֲדִי זְבוּלֻן
בְּמִפְּקָךְ לְאַגָּחָא־קְרָבָא עַל־בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִשָּׂשכָר בְּמַהֲכָךְ לְמֶעְבַּד
19 זִמְנֵי־מוֹעֲדַיָּא בִּירוּשְׁלֶם׃ שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לְטוּר־בֵּית־מַקְדְּשָׁא
יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְּסוּן־נִכְסַת־קוּדְשִׁין לְרַעֲוָא אֲרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן
20 וְסִימָא דְמִטַּמְּרָא־בְחָלָא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן׃ וּלְגָד אֲמַר בְּרִיךְ אַפְתִּי לְגָד
21 כְּלֵיתָא שָׁרֵי וְיִקְטוֹל שִׁלְטוֹנִין עִם־מַלְכִין׃ וְאִתְקַבַּל בְּקַדְמֵיתָא דִילֵהּ
אֲרֵי תַמָּן בְּאַחְסַנְתֵּהּ מֹשֶׁה־סָפְרָא־רַבָּא־דְיִשְׂרָאֵל קְבִיר וְהוּא־נְפַק
22 וְעָל בְּרֵישׁ עַמָּא זַכְוָן קֳדָם־יְיָ עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וּלְדָן
אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר־אַרְיָוָן אַרְעֵהּ־שָׁתְיָא מִן־נַחֲלַיָּא דְנָגְדִין מִן־מַתְנָן׃
23 וּלְנַפְתָּלִי אֲמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רַעֲוָא וּמְלֵי בִּרְכָן מִן־קֳדָם־יְיָ מַעֲרַב יַם־

אומרים הואיל ונטרחנו עד כאן נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה
זו ומה מעשיה! והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל
אחד; לפי שהנכרים אלוהו של זה לא אלוהו של זה ומאכלו של זה לא
כמאכלו של זה. והן אומרין אין אומה כְּשֵׁרָה כזו! ומתגיירין שם, שנאמר
שם יזבחו זבחי צדק. כי שפע ימים יינקו זבולן ויששכר, הים נותן להם
20 ממון בשפע. ברוך מרחיב גד, מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך
כלפי מזרח. כלביא שכן, לפי שהיה סמוך לַסְּפָר, לפיכך נמשל כאריות,
שכל סמוכים לַסְּפָר צריכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף קדקד, הרוגיהן
21 היו נִכָּרִין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת. וירא ראשית לו, ראה
ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. כי שם חלקת
מחקק, כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון,
אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא ידע איש את קברתו
(לקמן ל״ד). ויתא ג״ד ראשי עם, הם היו הולכים לפני החלוץ בכבוש הארץ,
לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר ואתם תעברו חלוצים לפני אחיכם וגו׳
(במדבר ל״ב). צדקת ה׳ עשה, שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבור את
הירדן עד שכבשו וחלקו. דבר אחר ויתא משה ראשי עם; צדקת ה׳ עשה,
22 על משה אָמוּר. דן גור אריה, אף הוא היה סמוך לַסְּפָר, לפיכך מושלו
באריות. יזנק מן הבשן, כתרגומו; שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס
(פטאָנְאוּאֶאוּז), והיא לְשֶׁם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר ויקראו לְשֶׁם דן
(יהושע י״ט), וזנוקו וקלוחו מן הבשן. ד״א מה זנוק זה יוצא ממקום אחד
ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו
בצפונית מערבית עֶקְרוֹן וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לֶשֶׁם
שהיא פמייאס, והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס,
והיא במזרחה של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום, וכלה בקצה ים המלח,
שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפורש בס׳ יהושע;
והוא שנאמר ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחמו עם לֶשֶׁם וגו׳
23 (יהושע י״ט), יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו. שְׂבַע רצון,
שהיתה ארצו שְׂבֵעָה כל רצון יושביה. ים ודרום ירשה, ים כנרת נפלה

יְרָשָׁה׃ ס וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי 24
רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ׃ בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ 25
וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃ אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ 26
שְׁחָקִים׃ מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ 27
מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃ וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד 28
עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל׃
אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ 29
וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ
תִדְרֹךְ׃ ס שביעי וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב 1 לד
אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ
יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן׃ וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי 2
וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם

בחלקו ונטל מלוא חבל חרם בדרומה, לפרוש חרמים ומכמורות. יְרָשָׁה׳ ל׳
לווי, כמו עלה רֵשׁ (דברים א׳); והטעם שלמעלה בר׳ מוכיח, כמו ירש,
ידע, לקח, שמע, כשהוסיף בו ה׳ יהיה הטעם למעלה, שְׁמָעָה׳ יְדָעָה׳ סְלָחָה׳
לְקָחָה׳ אף כאן יְרָשָׁה׳ ל׳ לווי. ובמסורת הגדולה מליכו באלפא ביתא ל׳ לווי
דטעמיהון מלעיל. ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי, אין לך בכל השבטים 24
שנתברך בבנים כְּאָשֵׁר׳ ואיני יודע כיצד. יהי רצוי אחיו, שהיה מתרצה לאחיו
בשמן אנפיקינון ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. ד״א יהי רצוי אחיו,
שהיו בנותיו נאות; והוא שנאמר בדברי הימים (א׳ ב׳) הוא אבי ברזית, שהיו
בנותיו נשואות לכהנים גדולים ומלכים הנמשחים בשמן זית. וטבל בשמן רגלו,
שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין. ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מנו
להם פלומוסטוס אחד וכו׳ — כדאיתא במנחות. ברזל ונחשת מנעלך. עכשו
הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הַסְּפָר ונועלים
אותה, שלא יוכלו האויבים להכנס בה, כאלו היא סגורה במנעולים ובריחים
של ברזל ונחשת. ד״א ברזל ונחשת מנעלך, ארצכם נעולה בהרים שחוצבין 25
מהם ברזל ונחשת; וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. וכימיך
דבאך, וכימים שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך, ימי נעוריך, כן יהיו ימי
זקנותך. שהם דואבים, זבים ומתמוטטים. ד״א וכימיך דבאך, וכימים שהם
טובים לך כמנין ימיך כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום, יהיו
דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מְבֹרֶכֶת בפרות,
וכל הארצות מתפרנסות הימנה ומשיבות לה כספם וזהבם, אשקולנ״ט (écoulent,
אויסגיעסען), הכסף והזהב כלה מהם, שהן מזיבות אותו לארצכם. אין כאל, 26

24 גנוסר ודרומא ירית: ולאשר אמר בריך מברכת־בניא אשר יהי
25 רעוא לאחוהי ויתרבי בתפנוקי מלכין: תקיף כפרזלא ונחשא וכיומי
26 עולמתך תקפך: לית אלה כאלהא דישראל דשכנתה בשמיא
27 בסעדך ותקפה בשמי שמיא: מדור אלהא די־מלקדמין במימרה
28 מתעבד עלמא ותריך מקדמך סנאה ואמר שיצי: ושרא ישראל
לרחצן בלחודוהי כעין־ברכתא דברכנון יעקב־אבוהון לארעא
29 עבדא עבור וחמר אף־שמיא דעלויהון ישמשנון בטלא: טובך
ישראל לית דכותך עמא פרקנה (מן) קדם־יי תקיף בסעדך ודמן־
קדמוהי נצחן גברותך ויכדבון סנאך לך ואת על־פריקת צוארי־ לך
1 מלכיהון תדרך: וסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנבו ריש רמתא
2 די על אפי ירחו ואחזיה יי ית כל ארעא ית גלעד עד דן: וית
כל נפתלי וית ארעא דאפרים ומנשה וית כל ארעא דיהודה עד

ישרון! דע לך, ישרון, שאין כאל בכל אלהי העמים, ולא כְּצוּרֵךְ צורם, רכב שמים
27 הוא אותו אלוה שבעזרך, ובגאותו הוא רוכב שחקים! מענה אלהי קדם,
למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו
ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים. זרעת עולם, סיחון ועוג
ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם; לפיכך על כרחם ירדו ויזועו
וכחם אזל מפניו, לעולם אימת הגבוה על הנמוך, והוא, שהכח והגבורה שלו,
בעזרך. ויגרש מפניך אויב, ואמר לך השמד אותם! מענה. כל תבה שצריכה ל׳
28 בתחלתה הטיל לה ה׳ בסופה. בטח בדד, כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו
ותחת תאנתו מפוזרין, ואין צריכים להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין
יעקב, כמו ועינו כעין הבדלח (במדבר י״א), כעין הברכה שברכם יעקב; לא
כבדד שאמר ירמיה, בדד ישבתי (ירמיה ט״ו), אלא כעין הבטחה שהבטיחם
יעקב, והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם (בראשית מ״ח).
יערפו, יטפו. אף שמיו יערפו טל, אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו
29 של יעקב, ויתן לך האלהים מטל השמים וגו׳ (בראשית כ״ז). אשריך ישראל!
לאחר שפרט להם הברכות אמר להם מה לי לפרוט לכם? כלל דבר, הכל
שלכם! אשריך, ומי כמוך, תשועתך בה׳, אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא)
חרב גאותך! ויכחשו איביך לך, כגון הגבעונים, שאמרו מארץ רחוקה באו
עבדיך וגו׳ (יהושע ט׳). ואתה על במותימו תדרך, כענין שנאמר שימו את
1 רגליכם על צוארי המלכים האלה (יהושע י׳). מערבת מואב אל הר נבו,
כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת. את כל הארץ, הראהו את כל
ארץ ישראל בְּשַׁלְוָתָהּ והמציקין העתידים להיות מציקין לה. עד דן, הראהו
בני דן עובדי עבודה זרה, שנאמר ויקימו להם בני דן את הפסל (שופטים ט׳),
2 והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע. ואת כל נפתלי, הראהו ארצו
בשלותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו.
ואת ארץ אפרים ומנשה, הראהו ארצם בשלותה ובחרבנה, והראהו יהושע
נלחם עם מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין
ועמלק. ואת כל ארץ יהודה, בשלותה ובחרבנה, והראהו מלכות בית דוד

3 הָאַחֲר֑וֹן׃ וְאֶת־הַנֶּ֗גֶב וְאֶת־הַכִּכָּ֞ר בִּקְעַ֧ת יְרֵח֛וֹ עִ֥יר הַתְּמָרִ֖ים
4 עַד־צֹֽעַר׃ וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֵלָ֗יו זֹ֚את הָאָ֡רֶץ אֲשֶׁ֣ר נִשְׁבַּ֡עְתִּי
לְאַבְרָהָם֩ לְיִצְחָ֨ק וּֽלְיַעֲקֹ֜ב לֵאמֹ֗ר לְזַרְעֲךָ֖ אֶתְּנֶ֑נָּה הֶרְאִיתִ֣יךָ
5 בְעֵינֶ֔יךָ וְשָׁ֖מָּה לֹ֥א תַעֲבֹֽר׃ וַיָּ֨מָת שָׁ֜ם מֹשֶׁ֧ה עֶבֶד־יְהוָ֛ה
6 בְּאֶ֥רֶץ מוֹאָ֖ב עַל־פִּ֥י יְהוָֽה׃ וַיִּקְבֹּ֨ר אֹת֤וֹ בַגַּיְ֙ בְּאֶ֣רֶץ מוֹאָ֔ב
מ֖וּל בֵּ֣ית פְּע֑וֹר וְלֹא־יָדַ֥ע אִישׁ֙ אֶת־קְבֻ֣רָת֔וֹ עַ֖ד הַיּ֥וֹם
7 הַזֶּֽה׃ וּמֹשֶׁ֗ה בֶּן־מֵאָ֧ה וְעֶשְׂרִ֛ים שָׁנָ֖ה בְּמֹת֑וֹ לֹא־כָהֲתָ֥ה
8 עֵינ֖וֹ וְלֹא־נָ֥ס לֵחֹֽה׃ וַיִּבְכּוּ֩ בְנֵ֨י יִשְׂרָאֵ֧ל אֶת־מֹשֶׁ֛ה בְּעַרְבֹ֥ת
9 מוֹאָ֖ב שְׁלֹשִׁ֣ים י֑וֹם וַיִּתְּמ֔וּ יְמֵ֥י בְכִ֖י אֵ֥בֶל מֹשֶֽׁה׃ וִיהוֹשֻׁ֣עַ
בִּן־נ֗וּן מָלֵא֙ ר֣וּחַ חָכְמָ֔ה כִּֽי־סָמַ֥ךְ מֹשֶׁ֛ה אֶת־יָדָ֖יו עָלָ֑יו
וַיִּשְׁמְע֨וּ אֵלָ֤יו בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ וַֽיַּעֲשׂ֔וּ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־
10 מֹשֶֽׁה׃ וְלֹא־קָ֨ם נָבִ֥יא ע֛וֹד בְּיִשְׂרָאֵ֖ל כְּמֹשֶׁ֑ה אֲשֶׁר֙ יְדָע֣וֹ
11 יְהוָ֔ה פָּנִ֖ים אֶל־פָּנִֽים׃ לְכָל־הָאֹתֹ֗ת*) וְהַמּֽוֹפְתִ֔ים אֲשֶׁ֣ר
שְׁלָח֣וֹ יְהוָ֔ה לַעֲשׂ֖וֹת בְּאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם לְפַרְעֹ֥ה וּלְכָל־עֲבָדָ֖יו
12 וּלְכָל־אַרְצֽוֹ׃ וּלְכֹל֙ הַיָּ֣ד הַחֲזָקָ֔ה וּלְכֹ֖ל הַמּוֹרָ֣א הַגָּד֑וֹל
אֲשֶׁר֙ עָשָׂ֣ה מֹשֶׁ֔ה לְעֵינֵ֖י כָּל־יִשְׂרָאֵֽל׃

חזק׃

ונלחוכם. עד הים האחרון, ארץ המערב בשלותה ובחורבנה. דבר אחר אל תקרא הים האחרון אלא היום האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין לארע לישראל עד שיחיו המתים. ואת הנגב, ארץ הדרום. ד"א 3 מערת המכפלה, שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון (במדבר י"ג). ואת הככר, הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה (מלכים א' ז'). לאמר לזרעך אתננה, הראיתיך, כדי שתלך ותאמר 4 לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבע לכם הקב"ה קִיְּמָהּ וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך; אבל גזרה היא מלפני ששמה (ס"א שמה) לא תעבר, שאלולי

*) לְכָל־הָאֹתֹ֗ת. במקצתם לְכָל־הָ֯אֹתֹת ובכ"י גם ברמ"ח וס"א הָאֹתֹ֗ת. בשני גרשין, וזה כמשפט. וכבר הורה הזקן בן בלעם בספרו טעמי המקרא, שאם יהיה אחר הטעם רביע לא יבוא ושרתו עמו בתבתו, אם לא שקדם לו תלישא. והדין דין אמת ומוכח מכמה מסורות, כמו שהזכרתי בספרי משפטי הטעמים דף כ"א. ע"ש.

היי דנה יים.

3 יַמָּא מַעַרְבָא׃ וְיָת דָּרוֹמָא וְיָת מֵישְׁרָא בִּקְעֲתָא דִירֵחוֹ קַרְתָּא דְדִקְלַיָּא
4 עַד צֹעַר׃ וַאֲמַר יְיָ לֵהּ דָּא אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
5 לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתְּנִנַּהּ אַחֲזֵיתָךְ בְּעֵינָךְ וּלְתַמָּן לָא תִעְבַּר׃ וּמִית
6 תַּמָּן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַייָ בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מֵימְרָא דַייָ׃ וּקְבַר יָתֵהּ
בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב לָקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ יָת קְבוּרְתֵּהּ
7 עַד יוֹמָא הָדֵין׃ וּמֹשֶׁה בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין כַּד־מִית לָא־כְהַת
8 עֵינוֹהִי וְלָא־שְׁנָא זִיו־יְקָרָא־דְאַפּוֹהִי׃ וּבְכוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת־מֹשֶׁה
בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי בְכִיתָא אֶבְלָא דְמֹשֶׁה׃
9 וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְלֵי רוּחַ חָכְמְתָא אֲרֵי סְמַךְ מֹשֶׁה יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי
10 וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבַדוּ כְּמָא־דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ וְלָא־
11 קָם נְבִיָּא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי אִתְגְּלִי־לֵהּ יְיָ אַפִּין בְּאַפִּין׃ לְכָל־
אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא דִּי שַׁלְחֵהּ יְיָ לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם לְפַרְעֹה
12 וּלְכָל עַבְדוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵהּ׃ וּלְכֹל יְדָא תַקִּיפְתָּא וּלְכֹל חֶזְוָנָא רַבָּא דִּי
עֲבַד מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

חזק׃

כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם.
5 וימת שם משה. אפשר משה מת וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב
משה, ומכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר כלום
והוא אומר לקח את ספר התורה הזה (לעיל ל״א)? אלא הקב״ה אומר ומשה
6 כותב בדמע. על פי ה׳, בנשיקה. ויקבר אתו, הקב״ה בכבודו. ר׳ ישמעאל
אומר הוא קבר את עצמו. וזה אחד משלשה אתין שהיה ר׳ ישמעאל דורש כן;
כיוצא בו ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו (במדבר ו׳), הוא מביא את עצמו;
כיוצא בו והשיאו אתם עון אשמה (ויקרא כ״ב), וכי אחרים משיאין אותם?
אלא הם משיאים את עצמם. מול בית פעור, קִבְרוֹ היה מוכן משֵׁשׁת ימי
בראשית לכפר על מעשה פעור. וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין
7 השמשות. לא כהתה עינו, אף מִשֶּׁמֵּת׳ ולא נס לחה, לחלוחית שבו, לא
8 שלט בו רקבון ולא נהפך תאר פניו. בני ישראל, הזכרים; אבל באהרן מתוך
שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר כל בית
10 ישראל (במדבר כ׳), זכרים ונקבות. אשר ידעו ה׳ פנים אל פנים, שהיה לבו
גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר ועתה אעלה אל ה׳ (שמות ל״ב),
12 עמדו ואשמעה מה יצוה ה׳ לכם (במדבר ט׳). ולכל היד החזקה, שקבל את
התורה בלוחות בידיו. ולכל המורא הגדול, נסים וגבורות שבמדבר הגדול
והנורא. לעיני כל ישראל, שֶׁנְּשָׂאוֹ לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר ואשברם
לעיניכם (דברים י׳); והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר אשר
שברת (שמות ל״ד), יְיַשַּׁר כחך ששברת!

נשלם פרוש רש״י על התורה.

* * *

סכום פסוקי ספר **דברים** תשע מאות וחמשים וחמשה. **הנ"ץ** סמן: וחציו ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך (י"ז י'*). ופרשיותיו **י"א** (כ"ח י'); אסרו **חג** בעבותים סמן. וסדריו **כ"ז**; יפיח אמונה **יגיד** צדק סמן. ופסקתותיו **כ"ב**. ופרקיו **ל"ד**; אודה יי בכל **לבב** סמן. מנין הפתוחות **שלשים וארבעה**, והסתומות **מאה ועשרים וארבעה**; הכל **מאה וחמשים ושמנה** פרשיות; וכסא כבוד **ינחילם** סמן.

סכום הפסוקים של כל התורה חמשת אלפים ושמנה מאות וארבעים וחמשה; ואור **החמה** יהיה שבעתים סמן. וחציו וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים (ויקרא ח' ח'). מספר כל הפרשיות **נ"ד** (כ"ח **נ"ג**), ומספר כל הסדרים **קנ"ד**, ומספר כל הפסקתות **צ"ה**. מנין הפתוחות של כל התורה **מאתים ותשעים**; יבא דודי לגנו ויאכל **פרי** מגדיו סמן. והסתומות **שלש מאות ושבעים ותשעה**; או אסרה אסר על נפשה **בשבעה** סמן. נמצאו מנין כל הפרשיות הפתוחות והסתומות **שש מאות וששים ותשעה**; **לא תחסר** כל בה סמן.

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס' דברים מאותיות רבתי כי אם ארבעה, והם הע' והד' של שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, דפ' ואתחנן (ו' ד'), והה' של ה לה' תגמלו זאת, ד"פ האזינו (ל"ב ו'), והל' של וישלכם אל ארץ אחרת, דפ' נצבים (כ"ט כ"ז). ומאותיות הזעירות רק אחת, והיא הי' של תשי, בפסוק צור ילדך תשי, בפ' האזינו (ל"ב י"ח). ויש סופרים שכותבים רבה הא' של אשריך ישראל (ל"ג כ"ט), והכ' של והתמכרתם שם (כ"ח ס"ח), והך' פשוטה של ונך אתו ואת בנו (ב' ל"ג), והפ' של ופתלתל (ל"ב ה'), והצ' של הצור תמים פעלו (שם ד'), והש' של ערש ברזל (ג' י"א), וכותבין זעיר מ' קדמאה של ממרים הייתם (ט' כ"ד); אבל אין דעת הדיקנים נוחה מהם. ומאותיות הנקודות מצאנו בספר דברים י"א נקודות בי"א אותיות תכופות, והם **לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד**, בפסוק הנסתרות לה' אלהינו, בפ' נצבים (כ"ט כ"ח), נקוד על לנו ולבנינו ועל ע' של עד. וכאשר נערך כל המקומות שבתורה שמצאנו בהם אותיות או תבות נקודות, יעלה מספרם לעשרה; וזהו שאמרו רז"ל בהרבה מקומות: עשר נקודות בתורה.

---

*) גם בשני כתבי יד מסור כלשון זה; והוא קשה, שהרי בסוף כל סדרא וסדרא נמסר מספר הפסוקים של אותה סדרא, וכאשר נצרפם יחד יעלה מספר הפסוקים של כל ספר דברים תשע מאות ותשעים ושנים!

היידנהיים.

הקריאה לטעם העליון.

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנַי
לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא
פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתוֹ:*
לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה
יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שָׁמוֹר אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ וְזָכַרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: לֹא תִרְצָח: וְלֹא
תִנְאָף: וְלֹא תִגְנֹב: וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא: וְלֹא
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

* מצותי ק׳

הקריאה לטעם התחתון.

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:
לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא
פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו*: ד׳ מְלֵא
לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה
יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שָׁמוֹר אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד*) וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־
וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה
וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת: כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: לֹא תִרְצָח וְלֹא תִנְאָף וְלֹא
תִגְנֹב וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא: וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת
רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ
וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

*) נכ"י שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד.

סדר

ההפטרות

לספר ויקרא לספר במדבר ולספר דברים

לפי מנהג

כל מדינה ומדינה

בתוספת

מגלת שיר השירים, רות, איכה וקהלת.

קודם קריאת ההפטרה ואחר שגמר הגולל, יברך המפטיר ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ· כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בישעיה סמן מ״ג.

עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב
כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃ לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ
לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃
לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ
הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֺנֹתֶיךָ׃ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא
מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ הַזְכִּירֵנִי
נִשָּׁפְטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃ אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן
חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃ וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים׃ וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל
בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־
תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃ כִּי אֶצָּק־מַיִם
עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי
עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם׃
זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב
יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃ וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ
לִי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ׃
אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי
וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי׃
יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם
הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ׃ מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל
נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל׃ הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה

נקוד על המה

מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד׃ חָרַשׁ
בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יִצְּרֵהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ
בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף׃ חָרַשׁ
עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ בַשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה
יְתָאֳרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת
בָּיִת׃ לִכְרָת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיְאַמֶּץ־לוֹ בַּעֲצֵי־
יָעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל׃ וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח נ' זעירא
מֵהֶם וַיָּחָם אַף־יַשִּׂיק וְאָפָה לָחֶם אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ
עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ׃ חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ
בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי
רָאִיתִי אוּר׃ וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגּוֹד־לוֹ יסגד ק'
וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה׃ לֹא
יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם׃
וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ
שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אֶצְלֶה בָשָׂר
וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד׃ רֹעֶה
אֵפֶר לֵב הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר
הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי׃ זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה
יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי׃ מָחִיתִי כָעָב
פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ רָנּוּ שָׁמַיִם
כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה
יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃

הפטרת צו.

ירמיה סמן ז'.

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ

עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאָ* אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי הוצאי ק'
עוֹלָה וָזָבַח: כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר
שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם
וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב
לָכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֵצוֹת
בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים: לְמִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם
וְשָׁלֹחַ: וְלוֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־
עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם: וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה:
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם:
גָּזִּי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְהוָה
וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ: כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי
נְאֻם־יְהוָה שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו
לְטַמְּאוֹ: וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא
עָלְתָה עַל־לִבִּי: לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־
יֵאָמֵר עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה
וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין מָקוֹם: וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה
לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד:
וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל

שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה כִּי לְחָרְבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ:
ח א (יציאו) בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהֹוָה *וְיוֹצִיאוּ אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה
וְאֶת־עַצְמוֹת־שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֵת ׀ עַצְמוֹת
הַנְּבִיאִים וְאֵת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלָ͏ִם מִקִּבְרֵיהֶם:
וּשְׁטָחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכֹל ׀ צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֵבוּם
וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וַאֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דְּרָשׁוּם וַאֲשֶׁר
הִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה יִהְיוּ: וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים לְכֹל הַשְּׁאֵרִית
הַנִּשְׁאָרִים מִן־הַמִּשְׁפָּחָה הָרָעָה הַזֹּאת בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת
הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם נְאֻם יְהֹוָה צְבָאוֹת: כֹּה ׀
אָמַר יְהֹוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר
בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל
הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהֹוָה עֹשֶׂה חֶסֶד
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהֹוָה:

הפטרת שמיני.

בשמואל ב׳ סמן ו׳.

וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף:
וַיָּקָם ׀ וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה
לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם
יְהֹוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר
בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה
חֲדָשָׁה: וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: וְדָוִד ׀ וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל

מְשַׂחֲקִים֙ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֔ה בְּכֹ֖ל עֲצֵ֣י בְרוֹשִׁ֑ים וּבְכִנֹּר֤וֹת וּבִנְבָלִים֙
וּבְתֻפִּ֔ים וּבִמְנַ֨עַנְעִ֔ים וּבְצֶלְצֶלִֽים׃ וַיָּבֹ֖אוּ עַד־גֹּ֣רֶן נָכ֑וֹן
וַיִּשְׁלַ֨ח עֻזָּ֜ה אֶל־אֲר֤וֹן הָֽאֱלֹהִים֙ וַיֹּ֣אחֶז בּ֔וֹ כִּ֥י שָׁמְט֖וּ הַבָּקָֽר׃
וַיִּֽחַר־אַ֤ף יְהֹוָה֙ בְּעֻזָּ֔ה וַיַּכֵּ֥הוּ שָׁ֛ם הָאֱלֹהִ֖ים עַל־הַשַּׁ֑ל
וַיָּ֣מָת שָׁ֔ם עִ֖ם אֲר֥וֹן הָאֱלֹהִֽים׃ וַיִּ֣חַר לְדָוִ֔ד עַל֩ אֲשֶׁ֨ר פָּרַ֧ץ
יְהֹוָ֛ה פֶּ֖רֶץ בְּעֻזָּ֑ה וַיִּקְרָ֞א לַמָּק֤וֹם הַהוּא֙ פֶּ֣רֶץ עֻזָּ֔ה עַ֖ד הַיּ֥וֹם
הַזֶּֽה׃ וַיִּרָ֥א דָוִ֛ד אֶת־יְהֹוָ֖ה בַּיּ֣וֹם הַה֑וּא וַיֹּ֕אמֶר אֵ֛יךְ יָב֥וֹא
אֵלַ֖י אֲר֥וֹן יְהֹוָֽה׃ וְלֹֽא־אָבָ֣ה דָוִ֗ד לְהָסִ֥יר אֵלָ֛יו אֶת־אֲר֥וֹן
יְהֹוָ֖ה עַל־עִ֣יר דָּוִ֑ד וַיַּטֵּ֣הוּ דָוִ֔ד בֵּ֥ית עֹבֵֽד־אֱדֹ֖ם הַגִּתִּֽי׃
וַ֠יֵּשֶׁב אֲר֨וֹן יְהֹוָ֜ה בֵּ֣ית עֹבֵ֥ד אֱדֹ֛ם הַגִּתִּ֖י שְׁלֹשָׁ֣ה חֳדָשִׁ֑ים
וַיְבָ֧רֶךְ יְהֹוָ֛ה אֶת־עֹבֵ֥ד אֱדֹ֖ם וְאֶת־כָּל־בֵּיתֽוֹ׃ וַיֻּגַּ֗ד לַמֶּ֣לֶךְ
דָּוִד֮ לֵאמֹר֒ בֵּרַ֣ךְ יְהֹוָ֗ה אֶת־בֵּ֨ית עֹבֵ֤ד אֱדֹם֙ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
ל֔וֹ בַּעֲב֖וּר אֲר֣וֹן הָאֱלֹהִ֑ים וַיֵּ֣לֶךְ דָּוִ֗ד וַיַּעַל֩ אֶת־אֲר֨וֹן
הָאֱלֹהִ֜ים מִבֵּ֨ית עֹבֵ֥ד אֱדֹ֛ם עִ֥יר דָּוִ֖ד בְּשִׂמְחָֽה׃ וַיְהִ֗י כִּ֧י
צָעֲד֛וּ נֹשְׂאֵ֥י אֲרוֹן־יְהֹוָ֖ה שִׁשָּׁ֣ה צְעָדִ֑ים וַיִּזְבַּ֥ח שׁ֖וֹר וּמְרִֽיא׃
וְדָוִ֛ד מְכַרְכֵּ֥ר בְּכָל־עֹ֖ז לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֑ה וְדָוִ֕ד חָג֖וּר אֵפ֥וֹד בָּֽד׃
וְדָוִד֙ וְכָל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל מַעֲלִ֖ים אֶת־אֲר֣וֹן יְהֹוָ֑ה בִּתְרוּעָ֖ה
וּבְק֥וֹל שׁוֹפָֽר׃ וְהָיָה֙ אֲר֣וֹן יְהֹוָ֔ה בָּ֖א עִ֣יר דָּוִ֑ד וּמִיכַ֨ל בַּת־
שָׁא֜וּל נִשְׁקְפָ֣ה ׀ בְּעַ֣ד הַחַלּ֗וֹן וַתֵּ֨רֶא אֶת־הַמֶּ֤לֶךְ דָּוִד֙ מְפַזֵּ֣ז
וּמְכַרְכֵּר֙ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֔ה וַתִּ֥בֶז ל֖וֹ בְּלִבָּֽהּ׃ וַיָּבִ֜אוּ אֶת־אֲר֣וֹן
יְהֹוָ֗ה וַיַּצִּ֤גוּ אֹתוֹ֙ בִּמְקוֹמ֔וֹ בְּת֣וֹךְ הָאֹ֔הֶל אֲשֶׁ֥ר נָֽטָה־ל֖וֹ
דָּוִ֑ד וַיַּ֨עַל דָּוִ֥ד עֹל֛וֹת לִפְנֵ֥י יְהֹוָ֖ה וּשְׁלָמִֽים׃ וַיְכַ֣ל דָּוִ֔ד
מֵהַעֲל֥וֹת הָעוֹלָ֖ה וְהַשְּׁלָמִ֑ים וַיְבָ֤רֶךְ אֶת־הָעָם֙ בְּשֵׁ֖ם יְהֹוָ֥ה
צְבָאֽוֹת׃ וַיְחַלֵּ֨ק לְכָל־הָעָ֜ם לְכָל־הֲמ֣וֹן יִשְׂרָאֵל֮ לְמֵאִ֣ישׁ

וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃

כאן מסיימים הספרדים, ויש מוסיפים שני פסוקים האחרונים: „ונאמן ביתך" וגו'.

וַיָּשָׁב דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיכַל בַּת־שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה־נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים׃ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־בֵּיתוֹ לְצַוֹּת אֹתִי נָגִיד עַל־עַם יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי יְהוָה׃ וּנְקַלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתְּ עִמָּם אִכָּבֵדָה׃ וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ יָלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ׃ וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיהוָה הֵנִיחַ־לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל־אֹיְבָיו׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ לֵךְ עֲשֵׂה כִּי יְהוָה עִמָּךְ׃ כאן מסיימים האיטלאנים. וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־נָתָן לֵאמֹר׃ לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־עַבְדִּי אֶל־דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה הַאַתָּה תִּבְנֶה־לִּי בַיִת לְשִׁבְתִּי׃ כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶהְיֶה מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל וּבְמִשְׁכָּן׃ בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים׃ וְעַתָּה כֹּה־תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי

לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מֵאַחַר הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרִתָה אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יֹסִיפוּ בְנֵי־עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה׃ וּלְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַהֲנִיחֹתִי לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ וְהִגִּיד לְךָ יְהוָֹה כִּי־בַיִת יַעֲשֶׂה־לְּךָ יְהוָֹה׃ כִּי ׀ יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת־מַמְלַכְתּוֹ׃ הוּא יִבְנֶה־בַּיִת לִשְׁמִי וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד־עוֹלָם׃ אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֺתוֹ וְהֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־יָסוּר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מֵעִם שָׁאוּל אֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מִלְּפָנֶיךָ׃ וְנֶאְמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד־עוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם׃ כְּכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל הַחִזָּיוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־דָּוִד׃ (ע"כ נספר"מ).

הפטרת תזריע.

במלכים ב' סמן ד' (אם הפרשיות נפרדות).

וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ׃ וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָֹה אָכֹל וְהוֹתֵר׃ וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָֹה׃ וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֻׂא

פָּנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר
חַיִל מְצֹרָע׃ וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃ וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ
אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ
מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה
הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֶךְ־
בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת
בְּגָדִים׃ וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא
הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי
וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר
וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־
זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ
כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ ׀ אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים
כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃
וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע׃ ק׳ סוסיו
וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־
פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר׃ וַיִּקְצֹף נַעֲמָן
וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי ׀ יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא
בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע׃
הֲלֹא טוֹב אֲבָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל ק׳ אמנה
הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה׃ וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו
וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ

הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר׃ וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל
בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ
כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר׃ וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא
וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי
כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־
נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי
לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן׃ וַיֹּאמֶר נַעֲמָן
וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לוֹא־
יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־
לַיהוָה׃ לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־
רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא ׀ נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי
בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח *נא יְהוָה לְעַבְדְּךָ כתיב ולא קרי
בַּדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת־אָרֶץ׃

הפטרת מצרע׃

במלכים ב׳ סמן ז׳, בין בנפרד בין במחובר.

וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ׃ אִם־
אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ
פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֻּנוּ
נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ׃ וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה
אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ׃
וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ ׀ אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב קוֹל סוּס קוֹל
חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא

עָלֵינוּ: וַיָּקוּמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־
סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר הִיא וַיָּנֻסוּ אֶל־
נַפְשָׁם: וַיָּבֹאוּ הַמְצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קְצֵה הַמַּחֲנֶה
וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף
וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ
מִשָּׁם וַיֵּלְכוּ וַיַּטְמִנוּ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לֹא־כֵן ׀
אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים
וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר וּמְצָאָנוּ עָווֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה וְנַגִּידָה
בֵּית הַמֶּלֶךְ: וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעֵר הָעִיר וַיַּגִּידוּ לָהֶם
לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל
אָדָם כִּי אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר וְאֹהָלִים כַּאֲשֶׁר
הֵמָּה: וַיִּקְרָא הַשֹּׁעֲרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה: וַיָּקָם
הַמֶּלֶךְ לַיְלָה וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם אֵת
אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־רְעֵבִים אֲנַחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־
הַמַּחֲנֶה לְהֵחָבֵה בַהַשָּׂדֶה* לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ מִן־הָעִיר ק' השדה
וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא: וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו
וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר
נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֶהָמוֹן* יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־ ק' המון
בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמּוּ וְנִשְׁלְחָה וְנִרְאֶה:
וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם
לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ: וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־
הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּהֵחָפְזָם* ק' בחפזם
וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֵת
מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים

בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה: וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר
נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו:
וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם
שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וְסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר
שֹׁמְרוֹן: וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה
יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר
הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל: וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ
אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת:

הפטרת אחרי מות, לאשכנזים.

ביחזקאל סמן כ"ב. ויש מפטירים אותה בסדר קדשים; ובק"ק פפ"ד מפטירים הלוא כבני כשיים דלקמן לעולם בפ' אחרי, ובפ' קדשים מפטירים זה, ויהי דבר ה'. ואם נדחה הפטרת הלוא כבני כשיים מן פ' אחרי בשביל מחר חדש אז מפטירין הלוא כבני כשיים בפ' קדשים.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט
הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ:
וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ
לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה: בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־
שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי
יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם
וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת: הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־
בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה: הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם: אָב וָאֵם הֵקַלּוּ
בָךְ לַגֵּר עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ: קָדָשַׁי
בָּזִית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ: אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן
שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ:

עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ וְאִישׁ ׀ אֶת־
אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה
וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃ שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן
שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי
שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ
אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃ הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ
אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי
יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ
בָּאֲרָצוֹת וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃ (עד כאן לספרדים וכפ״פ דמיין.) וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי בֵית־יִשְׂרָאֵל לְסִיג כֻּלָּם נְחֹשֶׁת לס״ע ק׳
וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃ לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי
קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם׃

הפטרת קדשים, כמנהג האשכנזים.

בת״ע, בעמוס סמן ט׳. ויש מפטירין אותה בסדר אחרי מות. עיין בלבוש החור סמן תצ״ג. ובק״ק פפ״ד זאת היא הפטרת אחרי, בין בנפרד בין במחובר; רק אם היא נדחה מן פ׳ אחרי בשביל מחר חדש, אז מפטירין אותה לפ׳ קדשים ונדחת הפטרת ואתה בן אדם לגמרי.

הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהֹוָה הֲלוֹא
אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר
וַאֲרָם מִקִּיר׃ הִנֵּה עֵינֵי ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה
וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד
אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהֹוָה׃ כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה
וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה

וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ׃ בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כֹּל חַטָּאֵי עַמִּי
הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה׃ בַּיּוֹם הַהוּא
אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן
וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם׃ לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־
שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה עֹשֶׂה זֹּאת׃ הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ
בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים
עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ
אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶם׃ וּנְטַעְתִּים עַל־
אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר־נָתַתִּי
לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת קדשים, כמנהג האיטליאנים והספרדים.

ביחזקאל סמן כ׳. ויש מפטירים אותה בסדר אחרי מות.

וַיְהִי ׀ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ
אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃
כאן מתחילים הספרדים. וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם
דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־
תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב
וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם
לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ
חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וָאַעַשׂ
לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם
אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר׃
וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃ וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי
לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם׃ וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־
הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם
וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי
עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם׃ וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי
הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם׃ וְגַם־
אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־
הָאֲרָצוֹת׃ יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ
בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ׃
וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה
בַּמִּדְבָּר׃ וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחוּקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־
תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־

תִּטַּמָּֽאוּ׃ אֲנִי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹֽהֵיכֶ֔ם בְּחֻקּוֹתַ֖י לֵ֑כוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַ֥י
שִׁמְר֖וּ וַעֲשׂ֥וּ אוֹתָֽם׃ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַ֖י קַדֵּ֑שׁוּ וְהָי֤וּ לְאוֹת֙ בֵּינִ֣י
וּבֵֽינֵיכֶ֔ם לָדַ֕עַת כִּ֛י אֲנִ֥י יְהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

הפטרת אמר.

ביחזקאל סמן מ"ד.

וְהַכֹּהֲנִ֨ים הַלְוִיִּ֜ם בְּנֵ֣י צָד֗וֹק אֲשֶׁ֨ר שָֽׁמְר֜וּ אֶת־מִשְׁמֶ֤רֶת
מִקְדָּשִׁי֙ בִּתְע֤וֹת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ מֵעָלַ֔י הֵ֛מָּה יִקְרְב֥וּ אֵלַ֖י
לְשָֽׁרְתֵ֑נִי וְעָמְד֣וּ לְפָנַ֗י לְהַקְרִ֨יב לִ֜י חֵ֤לֶב וָדָם֙ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י
יֱהוִֽה׃ הֵ֜מָּה יָבֹ֣אוּ אֶל־מִקְדָּשִׁ֗י וְהֵ֛מָּה יִקְרְב֥וּ אֶל־שֻׁלְחָנִ֖י
לְשָֽׁרְתֵ֑נִי וְשָֽׁמְר֖וּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּֽי׃ וְהָיָ֗ה בְּבוֹאָם֙ אֶל־שַׁעֲרֵי֙
הֶחָצֵ֣ר הַפְּנִימִ֔ית בִּגְדֵ֥י פִשְׁתִּ֖ים יִלְבָּ֑שׁוּ וְלֹֽא־יַעֲלֶ֤ה עֲלֵיהֶם֙
צֶ֔מֶר בְּשָֽׁרְתָ֗ם בְּשַׁעֲרֵ֛י הֶחָצֵ֥ר הַפְּנִימִ֖ית וָבָֽיְתָה׃ פַּאֲרֵ֤י
פִשְׁתִּים֙ יִהְי֣וּ עַל־רֹאשָׁ֔ם וּמִכְנְסֵ֣י פִשְׁתִּ֔ים יִהְי֖וּ עַל־
מָתְנֵיהֶ֑ם לֹ֥א יַחְגְּר֖וּ בַּיָּֽזַע׃ וּ֠בְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵ֨ר הַחִיצוֹנָ֜ה
אֶל־הֶחָצֵ֣ר הַחִיצוֹנָה֮ אֶל־הָעָם֒ יִפְשְׁט֣וּ אֶת־בִּגְדֵיהֶ֗ם אֲשֶׁר־
הֵ֜מָּה מְשָׁרְתִ֣ם בָּ֔ם וְהִנִּ֥יחוּ אוֹתָ֖ם בְּלִֽשְׁכֹ֣ת הַקֹּ֑דֶשׁ וְלָֽבְשׁוּ֙
בְּגָדִ֣ים אֲחֵרִ֔ים וְלֹֽא־יְקַדְּשׁ֥וּ אֶת־הָעָ֖ם בְּבִגְדֵיהֶֽם׃ וְרֹאשָׁם֙
לֹ֣א יְגַלֵּ֔חוּ וּפֶ֖רַע לֹ֣א יְשַׁלֵּ֑חוּ כָּס֥וֹם יִכְסְמ֖וּ אֶת־רָאשֵׁיהֶֽם׃
וְיַ֥יִן לֹֽא־יִשְׁתּ֖וּ כָּל־כֹּהֵ֑ן בְּבוֹאָ֖ם אֶל־הֶחָצֵ֥ר הַפְּנִימִֽית׃
וְאַלְמָנָה֙ וּגְרוּשָׁ֔ה לֹֽא־יִקְח֥וּ לָהֶ֖ם לְנָשִׁ֑ים כִּ֣י אִם־בְּתוּלֹ֗ת
מִזֶּ֙רַע֙ בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וְהָֽאַלְמָנָה֙ אֲשֶׁ֣ר תִּֽהְיֶ֣ה אַלְמָנָ֔ה מִכֹּהֵ֖ן
יִקָּֽחוּ׃ וְאֶת־עַמִּ֣י יוֹר֔וּ בֵּ֥ין קֹ֖דֶשׁ לְחֹ֑ל וּבֵין־טָמֵ֥א לְטָה֖וֹר
יוֹדִעֻֽם׃ וְעַל־רִ֗יב הֵ֚מָּה יַעַמְד֣וּ ל*ִשְׁפֹּ֔ט בְּמִשְׁפָּטַ֖י וּשְׁפְּטֻ֑הוּ** למשפט ק'
וְאֶת־תּוֹרֹתַ֣י וְאֶת־חֻקֹּתַי֮ בְּכָל־מוֹעֲדַ֣י יִשְׁמֹרוּ֒ וְאֶת־

**) ישפטהו ק'.

שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ: וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה כִּי
אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־
הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־
לוֹ: וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה: וְהָיְתָה לָהֶם
לְנַחֲלָה אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל
אֲנִי אֲחֻזָּתָם: הַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם
וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה: וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל
וְכָל־תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית
עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: כָּל־נְבֵלָה
וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

הפטרת בהר סיני, כשהפרשיות נפרדות.

בירמיה סימן ל"ב.

וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר: הִנֵּה חֲנַמְאֵל
בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר
בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל
בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהֹוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא
אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי־לְךָ
מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהֹוָה
הוּא: וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר
בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקֲלָה־לּוֹ*) אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה
הַכָּסֶף: וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל
הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם
הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה

*) עיין דברי רוו"ה בהערות לס' ויקרא ט' כ"ב, י"ט ל"ג, ולס' במדבר ג' ו' וכ"ו, ולס' דברים ק' ב', י"ב ט"ו.

אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי
הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים
הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם
לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת
סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים
רַבִּים: כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: וָאֶתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
לֵאמֹר: אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־
יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן
אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ: גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ
פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי
מַעֲלָלָיו: אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם
הַזֶּה: וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּאֹתוֹת
וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל:
וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם
לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: בהרבה קהלות מסיימין כאן. וַיָּבֹאוּ
וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ וּבְתְרוֹתְךָ* לֹא־הָלָכוּ ובתורתך ק׳
אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ וַתַּקְרֵא
אֹתָם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת: הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר

לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי
הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדָּבֶר וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃
וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יֱהֹוִה קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף
וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ וַיְהִי דְּבַר־
יְהֹוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ הִנֵּה אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵי כָּל־
בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר׃

הפטרת בחקתי,

כין במחוכר כין בנפרד; ולאיטליאַני היא הפטרת בהר.

בירמיה סמן י״ז.

יְהֹוָה עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ
מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־
בָּם מוֹעִיל׃ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים׃
לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־
גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהֹוָה׃ חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט
בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת
מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃ כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ
רַעֲנָן עַל־גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת׃ הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָל־
אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃
וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־
אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־
עוֹלָם תּוּקָד׃ כֹּה ׀ אָמַר יְהֹוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח
בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהֹוָה יָסוּר לִבּוֹ׃ וְהָיָה כְּעַרְעָר
בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ
מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב׃ בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהֹוָה וְהָיָה
יְהֹוָה מִבְטַחוֹ׃ וְהָיָה כְּעֵץ ׀ שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח

שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶ* כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת
בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל
וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ: אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת
לְאִישׁ כִּדְרָכָו* כִּפְרִי מַעֲלָלָיו: קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה
עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָו* יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה
נָבָל: כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: מִקְוֵה
יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוּרַי* בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי
עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא
הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה:

יראה ק׳, בדרכיו ק׳, ימיו ק׳, וסורי ק׳

הפטרת במדבר·

כהושע סמן ב׳.

וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד
וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי
אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי: וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ
כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל: אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם
רֻחָמָה: רִיבוּ בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי
לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ:
פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ
כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא: וְאֶת־בָּנֶיהָ
לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה: כִּי זָנְתָה אִמָּם הֹבִישָׁה
הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי
וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי: לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־

דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃
וְרִדְּפָה אֶת־מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא
תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי
טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה׃ וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ
הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ
לַבָּעַל׃ לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ
וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ׃ וְעַתָּה אֲגַלֶּה
אֶת־נַבְלֻתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃
וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃
וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי
אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת
הַשָּׂדֶה׃ וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר
לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי
שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָֹה׃ לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ
הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ׃ וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם
וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ
וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־
יְהוָֹה תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי׃ וַהֲסִרֹתִי
אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם׃
וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה
אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי
לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְהוָֹה׃

בשופטים סמן י"ג.

וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ
וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃ וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה
וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ
בֵּן׃ וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי
כָּל־טָמֵא׃ כִּי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה
עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן וְהוּא
יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַתָּבֹא הָאִשָּׁה
וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ
כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא שְׁאִלְתִּיהוּ
אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ
הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי
כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־
יוֹם מוֹתוֹ׃ וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה־
נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד׃ וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה
וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ׃ וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד
לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא
בַיּוֹם אֵלָי׃ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ
וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר
אָנִי׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה יָבֹא דְבָרֶיךָ מַה־יִּהְיֶה מִשְׁפַּט
הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ מִכֹּל
אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר׃ מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן

הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָה אַל־
תֹּאכַל כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־
מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים׃
וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ אִם־תַּעְצְרֵנִי לֹא־אֹכַל
בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא־יָדַע
מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ
דברך יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי־יָבֹא דְבָרְיךָ* וְכִבַּדְנוּךָ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ
פלי יְהוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא־פֶלִאי*׃ וַיִּקַּח מָנוֹחַ
אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל־הַצּוּר לַיהוָה וּמַפְלִא
לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים׃ וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ
וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה׃ וְלֹא־יָסַף עוֹד
מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז יָדַע מָנוֹחַ
כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא׃ וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת
כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהוָה
לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ
אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת׃ וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה
בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ
יְהוָה׃ וַתָּחֶל רוּחַ יְהוָה לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה־דָן בֵּין צָרְעָה
וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל׃ ׃׃

הפטרת בהעלתך.

בזכריה סמן ב׳.

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם
יְהוָה׃ וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי
לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי

אֵלֶֽיךָ׃ וְנָחַ֨ל יְהוָ֤ה אֶת־יְהוּדָה֙ חֶלְק֔וֹ עַ֖ל אַדְמַ֣ת הַקֹּ֑דֶשׁ
וּבָחַ֥ר ע֖וֹד בִּירוּשָׁלִָֽם׃ הַ֥ס כָּל־בָּשָׂ֖ר מִפְּנֵ֣י יְהוָ֑ה כִּ֥י נֵע֖וֹר
מִמְּע֥וֹן קָדְשֽׁוֹ׃ וַיַּרְאֵ֗נִי אֶת־יְהוֹשֻׁ֙עַ֙ הַכֹּהֵ֣ן הַגָּד֔וֹל עֹמֵ֕ד
לִפְנֵ֖י מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֑ה וְהַשָּׂטָ֛ן עֹמֵ֥ד עַל־יְמִינ֖וֹ לְשִׂטְנֽוֹ׃ וַיֹּ֨אמֶר
יְהוָ֜ה אֶל־הַשָּׂטָ֗ן יִגְעַ֨ר יְהוָ֤ה בְּךָ֙ הַשָּׂטָ֔ן וְיִגְעַ֤ר יְהוָה֙ בְּךָ֔
הַבֹּחֵ֖ר בִּירוּשָׁלִָ֑ם הֲל֧וֹא זֶ֦ה א֖וּד מֻצָּ֥ל מֵאֵֽשׁ׃ וִיהוֹשֻׁ֗עַ
הָיָ֛ה לָבֻ֥שׁ בְּגָדִ֖ים צוֹאִ֑ים וְעֹמֵ֖ד לִפְנֵ֥י הַמַּלְאָֽךְ׃ וַיַּ֣עַן וַיֹּ֗אמֶר
אֶֽל־הָעֹמְדִ֤ים לְפָנָיו֙ לֵאמֹ֔ר הָסִ֛ירוּ הַבְּגָדִ֥ים הַצֹּאִ֖ים מֵעָלָ֑יו
וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֗יו רְאֵ֨ה הֶעֱבַ֤רְתִּי מֵֽעָלֶ֙יךָ֙ עֲוֺנֶ֔ךָ וְהַלְבֵּ֥שׁ אֹתְךָ֖
מַחֲלָצֽוֹת׃ וָאֹמַ֕ר יָשִׂ֛ימוּ צָנִ֥יף טָה֖וֹר עַל־רֹאשׁ֑וֹ וַיָּשִׂ֜ימוּ
הַצָּנִ֣יף הַטָּה֗וֹר עַל־רֹאשׁוֹ֙ וַיַּלְבִּשֻׁ֣הוּ בְּגָדִ֔ים וּמַלְאַ֥ךְ יְהוָ֖ה
עֹמֵֽד׃ וַיָּ֙עַד֙ מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה בִּיהוֹשֻׁ֖עַ לֵאמֹֽר׃ כֹּה־אָמַ֞ר
יְהוָ֣ה צְבָא֗וֹת אִם־בִּדְרָכַ֤י תֵּלֵךְ֙ וְאִ֣ם אֶת־מִשְׁמַרְתִּ֣י
תִשְׁמֹ֔ר וְגַם־אַתָּה֙ תָּדִ֣ין אֶת־בֵּיתִ֔י וְגַ֖ם תִּשְׁמֹ֣ר אֶת־
חֲצֵרָ֑י וְנָתַתִּ֤י לְךָ֙ מַהְלְכִ֔ים בֵּ֥ין הָעֹמְדִ֖ים הָאֵֽלֶּה׃ שְֽׁמַֽע־נָ֞א
יְהוֹשֻׁ֣עַ ׀ הַכֹּהֵ֣ן הַגָּד֗וֹל אַתָּה֙ וְרֵעֶ֙יךָ֙ הַיֹּשְׁבִ֣ים לְפָנֶ֔יךָ כִּֽי־
אַנְשֵׁ֥י מוֹפֵ֖ת הֵ֑מָּה כִּֽי־הִנְנִ֥י מֵבִ֛יא אֶת־עַבְדִּ֖י צֶֽמַח׃ כִּ֣י ׀
הִנֵּ֣ה הָאֶ֗בֶן אֲשֶׁ֤ר נָתַ֙תִּי֙ לִפְנֵ֣י יְהוֹשֻׁ֔עַ עַל־אֶ֥בֶן אַחַ֖ת שִׁבְעָ֣ה
עֵינָ֑יִם הִנְנִ֧י מְפַתֵּ֣חַ פִּתֻּחָ֗הּ נְאֻם֙ יְהוָ֣ה צְבָא֔וֹת וּמַשְׁתִּ֛י
אֶת־עֲוֺ֥ן הָאָֽרֶץ־הַהִ֖יא בְּי֥וֹם אֶחָֽד׃ בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא נְאֻם֙ יְהוָ֣ה
צְבָא֔וֹת תִּקְרְא֖וּ אִ֣ישׁ לְרֵעֵ֑הוּ אֶל־תַּ֥חַת גֶּ֖פֶן וְאֶל־תַּ֥חַת
תְּאֵנָֽה׃ וַיָּ֕שָׁב הַמַּלְאָ֖ךְ הַדֹּבֵ֣ר בִּ֑י וַיְעִירֵ֕נִי כְּאִ֖ישׁ אֲשֶׁר־
יֵע֥וֹר מִשְּׁנָתֽוֹ׃ וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֔י מָ֥ה אַתָּ֖ה רֹאֶ֑ה וָאֹמַ֡ר רָאִ֣יתִי ׀ ואמר ק׳
וְהִנֵּ֣ה מְנוֹרַת֩ זָהָ֨ב כֻּלָּ֜הּ וְגֻלָּ֣הּ עַל־רֹאשָׁ֗הּ וְשִׁבְעָ֤ה נֵרֹתֶ֙יהָ֙

עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מֽוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָֽׁהּ׃
וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָֽהּ׃
וָאַעַן וָֽאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה
אֲדֹנִֽי׃ וַ֠יַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ
מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִֽי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר
זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ
כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאֽוֹת׃ מִֽי־אַתָּה הַֽר־הַגָּדוֹל
לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה
תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָֽהּ׃

הפטרת שלח לך·

ביהושע סמן ב׳.

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים
חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָֽׁמָּה׃ וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ
יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַחְפֹּר אֶת־הָאָֽרֶץ׃ וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר
הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי
לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּֽאוּ׃ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי
הָאֲנָשִׁים וַֽתִּצְפְּנוֹ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא
יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵֽמָּה׃ וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים
יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם
כִּי תַשִּׂיגֽוּם׃ וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַֽתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ
הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּֽג׃ וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ
הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגָרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ

הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם׃ וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה
עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן
יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי
נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם׃ כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־
הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם
וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הַחֲרַמְתֶּם אוֹתָם׃ וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס
לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת׃
וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד
וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת
אֱמֶת׃ וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי אחותי ק׳
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת׃
וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא
תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן
כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת׃ וַתֹּאמֶר
לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה
שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם׃
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה
אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת
חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בוֹ וְאֶת־
אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי
אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה׃ וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה

דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת
דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ׃ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ
זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ וַתֹּאמֶר
כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת
הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת
יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
וְלֹא מָצָאוּ׃ וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמֹּצְאוֹת
אוֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

הפטרת ויקח קרח·

בשמואל א׳ סמן י״א.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ
שָׁם הַמְּלוּכָה׃ וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־
שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים
לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־
מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃
וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ ׀ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי
וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה׃ הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־
שׁוֹר ׀ מִי לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי
אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ
וְאָשִׁיב לָכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־

לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה
בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה
וַיֹּאמֶר עֵד׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃
כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרָיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה
וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם
מִמִּצְרַיִם וַיֹּשִׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד
פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמֶר* חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים ויאמרו ק׳
וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃
וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־
שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח׃
וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי
לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם׃
וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאֶלְתֶּם וְהִנֵּה
נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃ אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם
אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וִהְיִתֶם
גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־
פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבֹתֵיכֶם׃ גַּם־עַתָּה
הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה

לְעֵינֵיכֶם׃ הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ׃ וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם׃ וְלֹא תָּסוּרוּ כִּי ׀ אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה׃ כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם׃

הפטרת חקת.

בשופטים סמן י״א

וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח׃ וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה׃ וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ׃ וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב׃ וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזִקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה

כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן
עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן
וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד׃ וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־
זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי
עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ׃
וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ
אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד
וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח
אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה׃ וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח
מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־
בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־
מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ
מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה
אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם׃ וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ כִּי
בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף
וַיָּבֹא קָדֵשָׁה׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים׀ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם
וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ׃
וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב
וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנוֹן
וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב׃ וַיִּשְׁלַח
יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן

וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי׃ וְלֹא־
הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־
כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד־יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּם
וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא׃
וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־
הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן׃ וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ
אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ׃ הֲלֹא
אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ׃ וְעַתָּה
הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הֲרוֹב רָב
עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם׃ בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן
וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־
יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא הִצַּלְתֶּם בָּעֵת
הַהִיא׃ וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה
לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין
בְּנֵי עַמּוֹן׃ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח
אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו׃ וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר
אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה
גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר
אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי׃ וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר
יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן
וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה׃ וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי
עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ׃ וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־

בואך מנית עשרים עיר ועד אבל כרמים מכה גדולה
מאד ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל:

הפטרת בלק.

במיכה סמן ה׳.

והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת
יהוה כרביבים עלי־עשב אשר לא־יקוה לאיש ולא
ייחל לבני אדם: והיה שארית יעקב בגוים בקרב
עמים רבים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי־צאן
אשר אם־עבר ורמס וטרף ואין מציל: תרם ידך על־
צריך וכל־איביך יכרתו: והיה ביום־ההוא נאם־יהוה
והכרתי סוסיך מקרבך והאבדתי מרכבתיך: והכרתי
ערי ארצך והרסתי כל־מבצריך: והכרתי כשפים
מידך ומעוננים לא יהיו־לך: והכרתי פסיליך ומצבותיך
מקרבך ולא־תשתחוה עוד למעשה ידיך: ונתשתי
אשיריך מקרבך והשמדתי עריך: ועשיתי באף ובחמה
נקם את־הגוים אשר לא שמעו: שמעו־נא את אשר־
יהוה אמר קום ריב את־ההרים ותשמענה הגבעות
קולך: שמעו הרים את־ריב יהוה והאתנים מסדי
ארץ כי ריב ליהוה עם־עמו ועם־ישראל יתוכח: עמי
מה־עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי: כי העלתיך
מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך ואשלח לפניך
את־משה אהרן ומרים: עמי זכר־נא מה־יעץ בלק
מלך מואב ומה־ענה אתו בלעם בן־בעור מן־השטים
עד־הגלגל למען דעת צדקות יהוה: במה אקדם
יהוה אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות בעגלים

בְּנֵי שָׁנָה׃ הֲיִרְצֶה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־
שָׁמֶן הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃
הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה־טּוֹב וּמָה יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־
עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת פינחס·

במלכי׳ א׳ סמן י״ט. אכן לאחר י״ז בתמוז מפטירין לפינחס דברי ירמי׳ כפ׳ מטות.

וְיַד יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי
אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃ וַיַּגֵּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־
אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים
בֶּחָרֶב׃ וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־
יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־
נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃ וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ
וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃
וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם
אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה יְהוָה
קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן תַּחַת
רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם
אֱכוֹל׃ וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית
וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃ וַיָּקָם
וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב׃ וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־
הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־
לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת

כִּֽי־עָזְב֤וּ בְרִֽיתְךָ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־מִזְבְּחֹתֶ֣יךָ הָרָ֔סוּ וְאֶת־
נְבִיאֶ֖יךָ הָרְג֣וּ בֶחָ֑רֶב וָאִוָּתֵ֤ר אֲנִי֙ לְבַדִּ֔י וַיְבַקְשׁ֥וּ אֶת־
נַפְשִׁ֖י לְקַחְתָּֽהּ׃ וַיֹּ֗אמֶר צֵ֣א וְעָמַדְתָּ֣ בָהָר֮ לִפְנֵ֣י יְהוָה֒
וְהִנֵּ֧ה יְהוָ֣ה עֹבֵ֗ר וְר֣וּחַ גְּדוֹלָ֡ה וְחָזָ֞ק מְפָרֵק֩ הָרִ֨ים וּמְשַׁבֵּ֤ר
סְלָעִים֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה לֹ֥א בָר֖וּחַ יְהוָ֑ה וְאַחַ֤ר הָר֙וּחַ֙ רַ֔עַשׁ
לֹ֥א בָרַ֖עַשׁ יְהוָֽה׃ וְאַחַ֤ר הָרַ֙עַשׁ֙ אֵ֔שׁ לֹ֥א בָאֵ֖שׁ יְהוָ֑ה
וְאַחַ֣ר הָאֵ֔שׁ ק֖וֹל דְּמָמָ֥ה דַקָּֽה׃ וַיְהִ֣י ׀ כִּשְׁמֹ֣עַ אֵלִיָּ֗הוּ וַיָּ֤לֶט
פָּנָיו֙ בְּאַדַּרְתּ֔וֹ וַיֵּצֵ֕א וַיַּעֲמֹ֖ד פֶּ֣תַח הַמְּעָרָ֑ה וְהִנֵּ֣ה אֵלָ֗יו
ק֔וֹל וַיֹּ֕אמֶר מַה־לְּךָ֥ פֹ֖ה אֵלִיָּֽהוּ׃ וַיֹּ֡אמֶר קַנֹּ֣א קִנֵּאתִי֩
לַיהוָ֨ה ׀ אֱלֹהֵ֣י צְבָא֗וֹת כִּֽי־עָזְב֤וּ בְרִֽיתְךָ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־
מִזְבְּחֹתֶ֣יךָ הָרָ֔סוּ וְאֶת־נְבִיאֶ֖יךָ הָרְג֣וּ בֶחָ֑רֶב וָאִוָּתֵ֤ר אֲנִי֙
לְבַדִּ֔י וַיְבַקְשׁ֥וּ אֶת־נַפְשִׁ֖י לְקַחְתָּֽהּ׃ וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֵלָ֔יו
לֵ֛ךְ שׁ֥וּב לְדַרְכְּךָ֖ מִדְבַּ֣רָה דַמָּ֑שֶׂק וּבָ֗אתָ וּמָשַׁחְתָּ֧ אֶת־
חֲזָאֵ֛ל לְמֶ֖לֶךְ עַל־אֲרָֽם׃ וְאֵת֙ יֵה֣וּא בֶן־נִמְשִׁ֔י תִּמְשַׁ֥ח
לְמֶ֖לֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵ֑ל וְאֶת־אֱלִישָׁ֤ע בֶּן־שָׁפָט֙ מֵאָבֵ֣ל מְחוֹלָ֔ה
תִּמְשַׁ֥ח לְנָבִ֖יא תַּחְתֶּֽיךָ׃ וְהָיָ֗ה הַנִּמְלָ֛ט מֵחֶ֥רֶב חֲזָאֵ֖ל
יָמִ֣ית יֵה֑וּא וְהַנִּמְלָ֛ט מֵחֶ֥רֶב יֵה֖וּא יָמִ֥ית אֱלִישָֽׁע׃ וְהִשְׁאַרְתִּ֥י
בְיִשְׂרָאֵ֖ל שִׁבְעַ֣ת אֲלָפִ֑ים כָּל־הַבִּרְכַּ֗יִם אֲשֶׁ֤ר לֹא־כָֽרְעוּ֙
לַבַּ֔עַל וְכָל־הַפֶּ֕ה אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־נָשַׁ֖ק לֽוֹ׃ וַיֵּ֣לֶךְ מִ֠שָּׁם וַיִּמְצָ֞א
אֶת־אֱלִישָׁ֤ע בֶּן־שָׁפָט֙ וְה֣וּא חֹרֵ֔שׁ שְׁנֵים־עָשָׂ֤ר צְמָדִים֙
לְפָנָ֔יו וְה֖וּא בִּשְׁנֵ֣ים הֶעָשָׂ֑ר וַיַּעֲבֹ֤ר אֵלִיָּ֙הוּ֙ אֵלָ֔יו וַיַּשְׁלֵ֥ךְ
אַדַּרְתּ֖וֹ אֵלָֽיו׃ וַיַּעֲזֹ֣ב אֶת־הַבָּקָ֗ר וַיָּ֙רָץ֙ אַחֲרֵ֣י אֵלִיָּ֔הוּ וַיֹּ֗אמֶר
אֶשְּׁקָה־נָּא֙ לְאָבִ֣י וּלְאִמִּ֔י וְאֵלְכָ֖ה אַחֲרֶ֑יךָ וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ לֵ֣ךְ
שׁ֔וּב כִּ֖י מֶה־עָשִׂ֥יתִי לָֽךְ׃ וַיָּ֨שָׁב מֵאַחֲרָ֜יו וַיִּקַּ֣ח אֶת־צֶ֧מֶד

הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם
וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ:

הפטרת מטות בנפרד.

ואם מחוברים מטות ומסעי אז קורין שמעו דפ׳ מסעי ואפילו הוא ר״ח.
בירמיה סמן א׳.

דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ
בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: וַיְהִי
בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת
יְרוּשָׁלַםִ בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
בְּטֶרֶם אֶצּוֹרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם אצרך ק׳
הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ: וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר: אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־
אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע
עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ: רְאֵה
הִפְקַדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ
וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ: וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל
שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי
שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית
לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו
מִפְּנֵי צָפוֹנָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה

עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת
מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהֹוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח
שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַםִ וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי
יְהוּדָה׃ וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר
עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃
וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃
וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת
נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ
וּלְעַם הָאָרֶץ׃ וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי
נְאֻם־יְהֹוָה לְהַצִּילֶךָ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלֹךְ
וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַםִ לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהֹוָה זָכַרְתִּי
לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר
בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהֹוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה ק׳
כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהֹוָה׃

הפטרת מסעי.

בירמיה סמן ב׳.

שִׁמְעוּ דְבַר־יְהֹוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
כֹּה ׀ אָמַר יְהֹוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ
מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃ וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהֹוָה
הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־
עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם׃ וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־
אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־
אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה׃ הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ

אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי
וְהַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ: לָכֵן עֹד
אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: כִּי עִבְרוּ
אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן
הָיְתָה כָּזֹאת: הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים
וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת
וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה: כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה
עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת
בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם: הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל
אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבַז: עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְפִרִים
ת׳ ק׳ נצתו נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי
ותחפנחס יֹשֵׁב: גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד: הֲלוֹא־זֹאת
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִיכֵךְ בַּדָּרֶךְ:
וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־
לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר: תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ
וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת:
כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי
ק׳ אעבד לֹא אֶעֱבוֹר כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן
אַתְּ צֹעָה זֹנָה: וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שֹׂרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת
וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה: כִּי אִם־תְּכַבְּסִי
בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה: אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא
הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מֶה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה

מִשָׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ׃ פֶּרֶה ׀ לִמֻּד מִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשָׁו֙* שָׁאֲפָה נפשה ק׳
ר֔וּחַ תַּאֲנָתָ֖הּ מִ֣י יְשִׁיבֶ֑נָּה כָּל־מְבַקְשֶׁ֙יהָ֙ לֹ֣א יִיעָ֔פוּ בְּחָדְשָׁ֖הּ
יִמְצָאֽוּנְהָ׃ מִנְעִ֤י רַגְלֵךְ֙ מִיָּחֵ֔ף וּגְורֹנֵ֖ךְ* מִצִּמְאָ֑ה וַתֹּאמְרִ֣י וגרונך ק׳
נוֹאָ֗שׁ ל֛וֹא כִּֽי־אָהַ֥בְתִּי זָרִ֖ים וְאַחֲרֵיהֶ֥ם אֵלֵֽךְ׃ כְּבֹ֤שֶׁת גַּנָּב֙
כִּ֣י יִמָּצֵ֔א כֵּ֥ן הֹבִ֖ישׁוּ בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֑ל הֵ֤מָּה מַלְכֵיהֶם֙ שָׂרֵיהֶ֔ם
וְכֹהֲנֵיהֶ֖ם וּנְבִיאֵיהֶֽם׃ אֹמְרִ֨ים לָעֵ֜ץ אָ֣בִי אַ֗תָּה וְלָאֶ֙בֶן֙ אַ֣תְּ
יְלִדְתָּ֔נִי* כִּֽי־פָנ֥וּ אֵלַ֛י עֹ֖רֶף וְלֹ֣א פָנִ֑ים וּבְעֵ֤ת רָֽעָתָם֙ יֹֽאמְר֔וּ ילדתנו ק׳
ק֖וּמָה וְהוֹשִׁיעֵֽנוּ׃ וְאַיֵּ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֣יתָ לָּ֔ךְ יָק֕וּמוּ אִם־
יוֹשִׁיע֖וּךָ בְּעֵ֣ת רָעָתֶ֑ךָ כִּ֚י מִסְפַּ֣ר עָרֶ֔יךָ הָי֥וּ אֱלֹהֶ֖יךָ
יְהוּדָֽה׃

הספרדים מוסיפין כאן שני פסוקים אלו.

הֲל֣וֹא מֵעַ֔תָּה קָרָ֥את* לִ֖י אָבִ֑י אַלּ֥וּף נְעֻרַ֖י אָֽתָּה׃

אִם־תָּשׁ֨וּב יִשְׂרָאֵ֧ל ׀ נְאֻם־יְהוָ֛ה אֵלַ֖י תָּשׁ֑וּב וְאִם־תָּסִ֧יר שִׁקּוּצֶ֛יךָ מִפָּנַ֖י וְלֹ֥א תָנֽוּד׃ וְנִשְׁבַּ֙עְתָּ֙ חַי־יְהוָ֔ה בֶּאֱמֶ֖ת בְּמִשְׁפָּ֣ט וּבִצְדָקָ֑ה וְהִתְבָּ֥רְכוּ ב֛וֹ גּוֹיִ֖ם וּב֥וֹ יִתְהַלָּֽלוּ׃ יתיר י׳

הפטרת דברים׃

ישעיה ,סמן א׳,

חֲזוֹן֙ יְשַֽׁעְיָ֣הוּ בֶן־אָמ֔וֹץ אֲשֶׁ֣ר חָזָ֔ה עַל־יְהוּדָ֖ה וִירֽוּשָׁלִָ֑ם
בִּימֵ֨י עֻזִּיָּ֧הוּ יוֹתָ֛ם אָחָ֥ז יְחִזְקִיָּ֖הוּ מַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה׃ שִׁמְע֤וּ
שָׁמַ֙יִם֙ וְהַאֲזִ֣ינִי אֶ֔רֶץ כִּ֥י יְהוָ֖ה דִּבֵּ֑ר בָּנִים֙ גִּדַּ֣לְתִּי וְרוֹמַ֔מְתִּי
וְהֵ֖ם פָּ֥שְׁעוּ בִֽי׃ יָדַ֥ע שׁוֹר֙ קֹנֵ֔הוּ וַחֲמ֖וֹר אֵב֣וּס בְּעָלָ֑יו
יִשְׂרָאֵל֙ לֹ֣א יָדַ֔ע עַמִּ֖י לֹ֥א הִתְבּוֹנָֽן׃ ה֣וֹי ׀ גּ֣וֹי חֹטֵ֗א עַ֚ם
כֶּ֣בֶד עָוֺ֔ן זֶ֣רַע מְרֵעִ֔ים בָּנִ֖ים מַשְׁחִיתִ֑ים עָזְב֣וּ אֶת־יְהוָ֗ה
נִֽאֲצ֛וּ אֶת־קְד֥וֹשׁ יִשְׂרָאֵ֖ל נָזֹ֥רוּ אָחֽוֹר׃ עַ֣ל מֶ֥ה תֻכּ֛וּ ע֖וֹד
תּוֹסִ֣יפוּ סָרָ֑ה כָּל־רֹ֣אשׁ לָחֳלִ֔י וְכָל־לֵבָ֖ב דַּוָּֽי׃ מִכַּף־רֶ֤גֶל

וְעַד־רֹאשׁ אֵֽין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּֽׁמֶן׃ אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִֽים׃ וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָֽה׃ לוּלֵי יְהוָֹה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִֽינוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָֹה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם־עֲמֹרָֽה׃ לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָֹה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָֽצְתִּי׃ כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָֽי׃ לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָֽה׃ חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹֽׂא׃ וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵֽאוּ׃ רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵֽעַ׃ לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָֽה׃ לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָֹה אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיֽוּ׃ אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵֽלוּ׃ וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהוָֹה דִּבֵּֽר׃ אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִֽים׃ כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּֽיִם׃ שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים

יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם׃ לָכֵן
נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם
מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי׃ וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר
סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ׃ וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה
וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה
נֶאֱמָנָה׃ צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה׃

הפטרת ואתחנן.

בישעיה סימן מ׳.

נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם׃ דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַםִ
וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֺנָהּ כִּי לָקְחָה
מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃ קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ
דֶּרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ׃ כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא
וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים
לְבִקְעָה׃ וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃ קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר
חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה׃ יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי
רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן חָצִיר הָעָם׃ יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל
צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם׃ עַל הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ
מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלָםִ הָרִימִי
אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם׃ הִנֵּה אֲדֹנָי
יְהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ
לְפָנָיו׃ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ
יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל׃ מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת
תִּכֵּן וְכָל בַּשָּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת
בְּמֹאזְנָיִם׃ מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ׃

אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ
דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ׃ הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק
מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל׃ וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי
בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה׃ כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס
וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ׃ וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־
לוֹ׃ הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף
צוֹרֵף׃ הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם
יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃ הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא
תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינוֹתֶם
מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃ הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים
הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת׃ הַנּוֹתֵן
רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה׃ אַף בַּל־נִטָּעוּ
אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם־נָשַׁף
בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם׃ וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי
וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ׃ שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־
בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא
מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃

הפטרת עקב.

בישעיה סמן מ״ט.

וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי׃ הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה
עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא
אֶשְׁכָּחֵךְ׃ הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד׃
מִהֲרוּ בָּנָיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ שְׂאִי סָבִיב
עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי
כֻלָּם כַּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה׃ כִּי חָרְבֹתַיִךְ

וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסֻתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ
מְבַלְּעָיִךְ׃ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכֻּלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם
גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה׃ וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה
וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה ׀ וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן
אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי
וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ וְהָיוּ
מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ
לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה אֲשֶׁר לֹא־
יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃
כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהֹוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ
יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃
וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן
וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהֹוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃
כֹּה ׀ אָמַר יְהֹוָה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר
שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן
בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃ מַדּוּעַ
בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי
מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם
אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת
בַּצָּמָא׃ אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃
אֲדֹנָי יֱהֹוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף
דָּבָר יָעִיר ׀ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ כַּלִּמּוּדִים׃
אֲדֹנָי יֱהֹוִה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא

נִסּוֹגֹתִי: גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא
הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת וָרֹק: וַאדֹנָי יֱהֹוִה יַעֲזָר־לִי עַל־כֵּן
לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא
אֵבוֹשׁ: קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נַעַמְדָה יָּחַד מִי־
בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי: הֵן אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא
יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ יֹאכְלֵם: מִי בָכֶם יְרֵא
יְהֹוָה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר ׀ הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ
יִבְטַח בְּשֵׁם יְהֹוָה וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו: הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ
מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ ׀ בְּאוּר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בִּעַרְתֶּם מִיָּדִי
הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן: שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי
צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהֹוָה הַבִּיטוּ אֶל־צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת
בּוֹר נֻקַּרְתֶּם: הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה
תְּחוֹלֶלְכֶם כִּי־אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ: כִּי־נִחַם
יְהֹוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ
כְּגַן־יְהֹוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

הפטרת ראה·

ואם היו׳ ר״ח או מחר חדש נוהגים בק״ק פפד״מ להפטיר בשל ר״ח
או מחר חדש. אבל נהרבה קהלות נוהגים להפטיר עניה סערה ולדחות
של מחר חדש, אבל של ר״ח אין דוחין, ויש קהלות דוחין גם של ר״ח.
בישעיה סמן נ״ד.

עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ
וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ
לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ: וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי
יְהֹוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־
לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: הֵן גּוֹר יָגוּר
אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: הִן* אָנֹכִי בָּרָאתִי

חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי
מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן
תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהֹוָה
וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהֹוָה׃ הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם
וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־
כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־
לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־
טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי
שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי
דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃ הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃
הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃

הפטרת שפטים.

בישעיה סמן נ"א.

אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ
יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן׃ וַתִּשְׁכַּח יְהֹוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה
שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת
הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק׃ מִהַר
צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ׃ וְאָנֹכִי
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהֹוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם
וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃ הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי
קוּמִי יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהֹוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ
אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית׃ אֵין מְנַהֵל לָהּ

מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה׃
שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרְאֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב
וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ׃ בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת
כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ׃ לָכֵן
שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ
יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס
הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ
עוֹד׃ וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי
וְנַעֲבֹרָה וַתָּשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לַעֹבְרִים׃ עוּרִי עוּרִי
לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי ׀ בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַםִ עִיר
הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא׃ הִתְנַעֲרִי ק׳ התפתחי
מֵעָפָר קוּמִי שְּׁבִי יְרוּשָׁלָםִ הִתְפַּתְּחוּ מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה
בַּת־צִיּוֹן׃ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף
תִּגָּאֵלוּ׃ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה
לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עֲשָׁקוֹ׃ וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־ ק׳ ילילו
יְהוָה כִּי־לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָו יְהֵילִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד
כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנֹּאָץ׃ לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם
הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי׃ מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים
רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה
אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו
יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ פִּצְחוּ רַנְּנוּ
יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלָםִ כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלָםִ׃
חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־
אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם

טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָֹה:
כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם
יְהוָֹה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

הפטרת כי תצא.

בישעיה סמן נ"ד.

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־
רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָֹה: הַרְחִיבִי ׀
מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ
גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא
תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ
תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: כִּי בֹעֲלַיִךְ
עֹשַׂיִךְ יְהוָֹה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־
הָאָרֶץ יִקָּרֵא: כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָֹה
וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ
וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע
מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָֹה: כִּי־מֵי
נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ
כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ
וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי
לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָֹה:

ואותן הקהלות, ובתוכן ק"ק פפ"ד, שמנהגן לדחות עניה סערה של פ' ראה מפני הפטרת ר"ח או מ"ח, נוהגין להוסיף כאן עניה סערה אם היתה נדחת מפ' ראה.

הפטרת כי תבוא.

בישעיה סמן ס'.

קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָֹה עָלַיִךְ זָרָח: כִּי־
הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח

יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים
לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־
לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ אָז תִּרְאִי
וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל
גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃ שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה
כֻּלָּם מִשְּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ׃
כָּל־צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ יַעֲלוּ עַל־
רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ מִי־אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה
וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ כִּי־לִי ׀ אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ
בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃ וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר
חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךְ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי
רִחַמְתִּיךְ׃ וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ
לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים׃ כִּי־הַגּוֹי
וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃
כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו
לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד׃ וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ
שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצָיִךְ
וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תַּחַת הֱיוֹתֵךְ
עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ
דּוֹר וָדוֹר׃ וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ
כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת
אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים
נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם

וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה: לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר
בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה: לֹא־
יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר
לָךְ וְהָיָה־לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ: לֹא־
יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ
לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ: וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים
לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעו* מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר: מטעי ק'
הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ
אֲחִישֶׁנָּה:

הפטרת אתם נצבים.

בישעיה סמן ס"א.

שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי
בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פאר וְכַכַּלָּה
תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ: כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ
תַצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־
הַגּוֹיִם: לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט
עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר: וְרָאוּ גוֹיִם
צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר
פִּי יְהוָה יִקֳּבֶנּוּ: וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנוּף* וצניף ק'
מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ: לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ
לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ
בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל: כִּי־יִבְעַל בָּחוּר
בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ
אֱלֹהָיִךְ: עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־
הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת־יְהוָה

אַל־דֳּמִי לָכֶם׃ וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים
אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃ נִשְׁבַּע יְהֹוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ
עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ
בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃ כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ
וְהִלְלוּ אֶת־יְהֹוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃ עִבְרוּ
עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה סַקְּלוּ
מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃ הִנֵּה יְהֹוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־
קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ
אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי
יְהֹוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃ מִי־זֶה ׀ בָּא
מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה
בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מַדּוּעַ אָדֹם
לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת׃ פּוּרָה ׀ דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים
אֵין־אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וְיֵז נִצְחָם
עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי׃ כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי
וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃ וְאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין
סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ וְאָבוּס
עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃
חַסְדֵי יְהֹוָה ׀ אַזְכִּיר תְּהִלֹּת יְהֹוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ
יְהֹוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב
חֲסָדָיו׃ וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי
לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ בְּכָל־צָרָתָם ׀ לֹא צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם לו
בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־
יְמֵי עוֹלָם׃

כמנהג הספרדים, וכן מנהג ק"ק פפד"מ כשהפרשיות נפרדות; אבל בזמן מחוברין מפטירין שוש אשיש של פ' נצבים ומפטירין שובה בפ' האזינו עד ופושעים יכשלו בם, ואח"כ אומרים תקעו שופר וגו'.

בהושע סמן י"ד.

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֺנֶךָ׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהֹוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃ אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהֹוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם ∴ מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֺן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

הפטרת וילך,

כמנהג האשכנזים. (וק"ק פפד"מ מפטירים שובה כשהפרשיות נפרדות ומוסיפים בסוף תקעו שופר בציון עד ולא יבשו עמי לעולם דלהלן בפ' האזינו, אבל כשהפרשיות נצבים וילך מחוברות מפטירים שובה בפ' האזינו.)

בישעיה סמן נ"ה.

דִּרְשׁוּ יְהֹוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהֹוָה וִירַחֲמֵהוּ

וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּֽי־יַרְבֶּה לִסְלֽוֹחַ׃ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי
מַחְשְׁבֽוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהֹוָֽה׃ כִּֽי־גָבְהוּ
שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶֽם׃ כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ
וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵֽל׃ כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא
מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי
וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּֽיו׃ כִּֽי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם
תּֽוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי
הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָֽף׃ תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ *תַּחַת
הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהֹוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא
יִכָּרֵֽת׃ כֹּה אָמַר יְהֹוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּֽי־
קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלֽוֹת׃ אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ
יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָֽע׃ וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה
אֶל־יְהֹוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהֹוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־
יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵֽשׁ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהֹוָה
לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָֽחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי
וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִֽי׃ וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם
טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵֽת׃
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהֹוָה לְשָֽׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם
יְהֹוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים
בִּבְרִיתִֽי׃ וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית
תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי

בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה מְקַבֵּץ
נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

הפטרת האזינו,

כמנהג האשכנזים. שובה ישראל עד ופושעים יכשלו בם, ואח"כ אומרים תקעו. ונק"ק פפד"מ מפטירין וידבר דוד דלקמן, חוץ אם הוא שבת תשובה, אז מפטירים שובה ישראל עד ופשעים יכשלו בם ואח"כ תקעו. ביואל סמן ב'.

תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ אִסְפוּ־עָם
קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם
יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ
יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָֹה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָֹה עַל־
עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה
יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ וַיְקַנֵּא יְהוָֹה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל
עַל־עַמּוֹ׃ וַיַּעַן יְהוָֹה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־
הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם
עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם׃ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו
אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ
אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל
לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְהוָֹה
לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר
כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם׃ וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ
וְשִׂמְחוּ בַּיהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה
וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן׃ וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת
בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־
הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי
הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם

אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־
יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

הפטרת האזינו

כמנהג הספרדים, וכן נק״ק פפד״מ, אם פרשת האזינו אחר יה״כ.
בש״ב סמן כ״ב.

וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל
יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: וַיֹּאמַר יְהוָה
סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי
וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי: מְהֻלָּל
אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת
נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־
מָוֶת: בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע ק׳ ויתגעש
מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: וַ*תִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ
מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: עָלָה עָשָׁן
בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: וַיֵּט שָׁמַיִם
וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּרָא
עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חַשְׁרַת־מַיִם
עָבֵי שְׁחָקִים: מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יַרְעֵם מִן־
שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק
וַיָּהֹ*ם: וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת ק׳ ויהם
יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי
מִמַּיִם רַבִּים: יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי:
יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי: וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב

אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי׃ יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר
יָדַי יָשִׁיב לִי׃ כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃
כִּי כָל־מִשְׁפָּטוֹ לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה׃ וָאֶהְיֶה משפטיו ק'
תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֺנִי׃ וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי
כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו׃ עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים
תִּתַּמָּם׃ עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל׃ וְאֶת־עַם
עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־אַתָּה נֵירִי יְהוָה
וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃ כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־
שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא
לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי
אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכּוֹ׃ מְשַׁוֶּה דרכי ק'.
רַגְלָיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִדֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה רגלי ק'
וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ
תַּרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדְּפָה
אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם
וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃ וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ
קָמַי תַּחְתֵּנִי׃ וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם׃ יִשְׁעוּ
וְאֵין מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ
כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם׃ וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי
תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי׃ בְּנֵי נֵכָר
יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי׃ בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ
מִמִּסְגְּרוֹתָם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃
הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי׃ וּמוֹצִיאִי
מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי׃ עַל־

מגדול ק׳ כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: מִגְדִּיל* יְשׁוּעוֹת
מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

ויש מפטירים אותה ביחזקאל סמן י״ז.

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז הָרָמָה
וְנָתָתִּי מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו רַךְ אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי עַל הַר־
גָּבֹהַּ וְתָלוּל: בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף
וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר
כָּל־כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה: וְיָדְעוּ כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה
כִּי אֲנִי יְהוָה הִשְׁפַּלְתִּי ׀ עֵץ גָּבֹהַּ הִגְבַּהְתִּי עֵץ שָׁפָל
הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: מַה־לָּכֶם אַתֶּם
מְשְׁלִים אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת
יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה: חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִֹה אִם־יִהְיֶה לָכֶם עוֹד מְשֹׁל הַמָּשָׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל:
הֵן כָּל־הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי־
הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת: וְאִישׁ כִּי־יִהְיֶה צַדִּיק
וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה: אֶל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא
נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא
וְאֶל־אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב: וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה חֲבֹלָתוֹ חוֹב
יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה־בָּגֶד:
בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט
אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ: בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי
שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:
וְהוֹלִיד בֵּן־פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה:

וְהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים אָכַל
וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃ עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל
לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ בַּנֶּשֶׁךְ
נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה
עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃ וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא
אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃
עַל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא׃ וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חֲבֹל לֹא
חָבָל וּגְזֵלָה לֹא גָזָל לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן וְעֵרוֹם כִּסָּה־בָגֶד׃
מֵעָנִי הֵשִׁיב יָדוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי עָשָׂה
בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא יָמוּת בַּעֲוֺן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃ אָבִיו
כִּי־עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גֵּזֶל אָח וַאֲשֶׁר לֹא־טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ
עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת בַּעֲוֺנוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם מַדֻּעַ לֹא־נָשָׂא הַבֵּן
בַּעֲוֺן הָאָב וְהַבֵּן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה אֵת כָּל־חֻקּוֹתַי
שָׁמַר וַיַּעֲשֶׂה אֹתָם חָיֹה יִחְיֶה׃ הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא
תָמוּת בֵּן לֹא־יִשָּׂא ׀ בַּעֲוֺן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֺן הַבֵּן
צִדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת *רָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה׃ הרשע ק׳
וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב מִכָּל־חַטֹּאתָו* אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת־ תיו ק׳
כָּל־חֻקּוֹתַי וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה חָיֹה יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃
כָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה
יִחְיֶה׃ הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה הֲלוֹא
בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָו* וְחָיָה׃ וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כיו ק׳
כְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל־צִדְקָתוֹ* תיו ק׳
אֲשֶׁר־עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ

אֲשֶׁר־חָטָא בָּם יָמוּת׃ וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי
שִׁמְעוּ־נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם
לֹא יִתָּכֵנוּ׃ בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם
בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יָמוּת׃ וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר
עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃ וַיִּרְאֶה
ושב ק׳ וַיָּשׁוּב מִכָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ וְאָמְרוּ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי לֹא יִתָּכְנוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃ לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפֹּט
אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־
פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֹן׃ הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיכֶם
אֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פְּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ
וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה תָמֻתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא אֶחְפֹּץ
בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ׃

הפטרת פרשת זכור.

קורִאים למפטיר מסוף פ׳ כי תצא פרשת „זכור את אשר עשה״ (דברים כ״ה י״ז). בשמואל א׳ סמן ט״ו.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֳךָ
לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי
יְהוָה׃ כאן מתחילים האשכנזים.

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ עַתָּה
לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־
יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל

אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק
וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻּרוּ רְדוּ
מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ
עֲמָלֵק׃ וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃ וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־
כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃ וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־
אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה
וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃ וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃
נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי
וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה
כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד
לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ
יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל׃ וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל
וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר
יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל
הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם
אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְּךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי
הַלָּיְלָה וַיֹּאמְרוּ לוֹ דַּבֵּר׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן ויאמר ק׳
אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה

לַמֶּלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ
וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בוֹ עַד־
כַּלּוֹתָם אֹתָם׃ וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־
הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־
שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק
הֶחֱרַמְתִּי׃ וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם
לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ
לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ
מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת־קֶסֶם
מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה
וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־
עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם
וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃ וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי
וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב
עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת
מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־
מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־
מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ׃
וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא
לְהִנָּחֵם׃ וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי
וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו

אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגָג אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת׃ וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים
אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגָג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל׃ וַיֵּלֶךְ
שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

הפטרת פרשת פרה.

קורִאים למפטיר מתחלת פרשת ,,זאת חקת התורה" (במדבר י"ט) עד סוף פסקת.
ביחזקאל סמן ל"ו.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל
יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם
כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃ וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃
וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם
שְׁפַטְתִּים׃ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־
שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃
וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי
אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃
וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי
בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְזָרַקְתִּי
עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־
גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ

חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃
וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם
וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן
עֲלֵיכֶם רָעָב׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם
אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם
בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם
אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ
מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּיוֹם טַהֲרִי
אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ
הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה
שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה
הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת
בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם
כִּי אֲנִי יְהֹוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהֹוָה
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ כאן מסיימים הספרדים. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה עוֹד
זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן
אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַםִ בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה
הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

בפ' בא מתחלת פ' החדש עד ס"פ.

וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ
הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־
יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־
בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה:
שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־
הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־
הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ
אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים
יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי
אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם
וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה:
וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָֹה: וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל
הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי
עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג

לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים
מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם
כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־
יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה
לָכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי
אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים
לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם
כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת
יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ
בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃

הפטרת פרשת החדש·

ביחזקאל סמן מ"ה. לכל בק"ק פפד"מ ומתחילין כה אמר דלקמן אפילו בר"ח או ח"ח.

כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא
בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ
בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
הוּא יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־
הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

כאן ומתחילים הספרדים.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־
בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם
הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה

לַמִּזְבֵּ֔חַ וְעַל־מְזוּזַ֕ת שַׁ֖עַר הֶחָצֵ֥ר הַפְּנִימִֽית׃ וְכֵ֤ן תַּעֲשֶׂה֙
בְּשִׁבְעָ֣ה בַחֹ֔דֶשׁ מֵאִ֥ישׁ שֹׁגֶ֖ה וּמִפֶּ֑תִי וְכִפַּרְתֶּ֖ם אֶת־הַבָּֽיִת׃
בָּרִאשׁ֗וֹן בְּאַרְבָּעָ֨ה עָשָׂ֥ר יוֹם֙ לַחֹ֔דֶשׁ יִהְיֶ֥ה לָכֶ֖ם הַפָּ֑סַח
חָ֕ג שְׁבֻע֣וֹת יָמִ֔ים מַצּ֖וֹת יֵאָכֵֽל׃ וְעָשָׂ֤ה הַנָּשִׂיא֙ בַּיּ֣וֹם
הַה֔וּא בַּעֲד֕וֹ וּבְעַ֖ד כָּל־עַ֣ם הָאָ֑רֶץ פַּ֖ר חַטָּֽאת׃ וְשִׁבְעַ֨ת
יְמֵי־הֶחָ֜ג יַעֲשֶׂ֧ה עוֹלָ֣ה לַיהוָ֗ה שִׁבְעַ֣ת פָּ֠רִים וְשִׁבְעַ֨ת אֵילִ֤ים
תְּמִימִם֙ לַיּ֔וֹם שִׁבְעַ֖ת הַיָּמִ֑ים וְחַטָּ֕את שְׂעִ֥יר עִזִּ֖ים לַיּֽוֹם׃
וּמִנְחָ֗ה אֵיפָ֥ה לַפָּ֛ר וְאֵיפָ֥ה לָאַ֖יִל יַעֲשֶׂ֑ה וְשֶׁ֖מֶן הִ֥ין לָאֵיפָֽה׃
בַּשְּׁבִיעִ֡י בַּחֲמִשָּׁה֩ עָשָׂ֨ר י֤וֹם לַחֹ֙דֶשׁ֙ בֶּחָ֔ג יַעֲשֶׂ֥ה כָאֵ֖לֶּה
שִׁבְעַ֣ת הַיָּמִ֑ים כַּֽחַטָּאת֙ כָּעֹלָ֔ה וְכַמִּנְחָ֖ה וְכַשָּֽׁמֶן׃ כֹּֽה־
אָמַר֮ אֲדֹנָ֣י יֱהוִה֒ שַׁ֜עַר הֶחָצֵ֣ר הַפְּנִימִ֗ית הַפֹּנֶ֣ה קָדִ֔ים
יִהְיֶ֣ה סָג֔וּר שֵׁ֖שֶׁת יְמֵ֣י הַֽמַּעֲשֶׂ֑ה וּבְי֤וֹם הַשַּׁבָּת֙ יִפָּתֵ֔חַ
וּבְי֥וֹם הַחֹ֖דֶשׁ יִפָּתֵֽחַ׃ וּבָ֣א הַנָּשִׂ֡יא דֶּ֩רֶךְ֩ אוּלָ֨ם הַשַּׁ֜עַר
מִח֗וּץ וְעָמַד֙ עַל־מְזוּזַ֣ת הַשַּׁ֔עַר וְעָשׂ֣וּ הַכֹּהֲנִ֗ים אֶת־עוֹלָתוֹ֙
וְאֶת־שְׁלָמָ֔יו וְהִֽשְׁתַּחֲוָ֛ה עַל־מִפְתַּ֥ן הַשַּׁ֖עַר וְיָצָ֑א וְהַשַּׁ֥עַר
לֹֽא־יִסָּגֵ֖ר עַד־הָעָֽרֶב׃ וְהִשְׁתַּחֲו֣וּ עַם־הָאָ֗רֶץ פֶּ֚תַח הַשַּׁ֣עַר
הַה֔וּא בַּשַּׁבָּת֖וֹת וּבֶחֳדָשִׁ֑ים לִפְנֵ֖י יְהוָֽה׃ וְהָעֹלָ֕ה אֲשֶׁר־
יַקְרִ֥ב הַנָּשִׂ֖יא לַֽיהוָ֑ה בְּי֣וֹם הַשַּׁבָּ֗ת שִׁשָּׁ֧ה כְבָשִׂ֛ים תְּמִימִ֖ם
וְאַ֥יִל תָּמִֽים׃ וּמִנְחָה֙ אֵיפָ֣ה לָאַ֔יִל וְלַכְּבָשִׂ֥ים מִנְחָ֖ה מַתַּ֣ת
יָד֑וֹ וְשֶׁ֖מֶן הִ֥ין לָאֵיפָֽה׃ וּבְי֣וֹם הַחֹ֔דֶשׁ פַּ֥ר בֶּן־בָּקָ֖ר תְּמִימִ֑ם
וְשֵׁ֧שֶׁת כְּבָשִׂ֛ים וָאַ֖יִל תְּמִימִ֥ם יִהְיֽוּ׃ וְאֵיפָ֨ה לַפָּ֜ר וְאֵיפָ֤ה
לָאַ֙יִל֙ יַעֲשֶׂ֣ה מִנְחָ֔ה וְלַכְּבָשִׂ֕ים כַּאֲשֶׁ֥ר תַּשִּׂ֖יג יָד֑וֹ וְשֶׁ֖מֶן
הִ֥ין לָאֵיפָֽה׃ וּבְב֖וֹא הַנָּשִׂ֑יא דֶּ֚רֶךְ אוּלָ֣ם הַשַּׁ֔עַר יָב֔וֹא
וּבְדַרְכּ֖וֹ יֵצֵֽא׃ וּבְב֨וֹא עַם־הָאָ֜רֶץ לִפְנֵ֤י יְהוָה֙ בַּמּֽוֹעֲדִ֔ים

הַבָּ֡א דֶּרֶךְ֩ שַׁ֨עַר צָפ֜וֹן לְהִֽשְׁתַּחֲוֹ֗ת יֵצֵא֙ דֶּֽרֶךְ־שַׁ֣עַר נֶ֔גֶב
וְהַבָּא֙ דֶּֽרֶךְ־שַׁ֣עַר נֶ֔גֶב יֵצֵ֖א דֶּֽרֶךְ־שַׁ֣עַר צָפ֑וֹנָה לֹ֣א יָשׁ֗וּב
דֶּ֚רֶךְ הַשַּׁ֙עַר֙ אֲשֶׁר־בָּ֣א ב֔וֹ כִּ֥י נִכְח֖וֹ יֵצֵֽאו׃ וְהַנָּשִׂ֕יא בְּתוֹכָ֖ם יצא ק׳
בְּבוֹאָם֙ יָב֔וֹא וּבְצֵאתָ֖ם יֵצֵֽאוּ׃ וּבַחַגִּ֣ים וּבַמּֽוֹעֲדִ֗ים תִּֽהְיֶ֤ה
הַמִּנְחָה֙ אֵיפָ֤ה לַפָּר֙ וְאֵיפָ֣ה לָאַ֔יִל וְלַכְּבָשִׂ֖ים מַתַּ֣ת יָד֑וֹ
וְשֶׁ֖מֶן הִ֥ין לָאֵיפָֽה׃ וְכִֽי־יַעֲשֶׂה֩ הַנָּשִׂ֨יא נְדָבָ֜ה עוֹלָ֣ה אֽוֹ־
שְׁלָמִים֮ נְדָבָ֣ה לַיהוָה֒ וּפָ֣תַח ל֗וֹ אֶֽת־הַשַּׁעַר֙ הַפֹּנֶ֣ה קָדִ֔ים
וְעָשָׂ֤ה אֶת־עֹֽלָתוֹ֙ וְאֶת־שְׁלָמָ֔יו כַּאֲשֶׁ֥ר יַעֲשֶׂ֖ה בְּי֣וֹם הַשַּׁבָּ֑ת
וְיָצָ֛א וְסָגַ֥ר אֶֽת־הַשַּׁ֖עַר אַחֲרֵ֥י צֵאתֽוֹ׃ וְכֶ֨בֶשׂ בֶּן־שְׁנָת֜וֹ
תָּמִ֗ים תַּעֲשֶׂ֥ה עוֹלָ֛ה לַיּ֖וֹם לַיהוָ֑ה בַּבֹּ֥קֶר בַּבֹּ֖קֶר תַּעֲשֶׂ֥ה
אֹתֽוֹ׃ וּמִנְחָה֩ תַעֲשֶׂ֨ה עָלָ֜יו בַּבֹּ֣קֶר בַּבֹּ֗קֶר שִׁשִּׁ֤ית הָֽאֵיפָה֙
וְשֶׁ֛מֶן שְׁלִישִׁ֥ית הַהִ֖ין לָרֹ֣ס אֶת־הַסֹּ֑לֶת מִנְחָה֙ לַֽיהוָ֔ה
חֻקּ֥וֹת עוֹלָ֖ם תָּמִֽיד׃ וַעֲשׂ֨וּ אֶת־הַכֶּ֧בֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָ֛ה וְאֶת־ יעשו ק׳
הַשֶּׁ֖מֶן בַּבֹּ֣קֶר בַּבֹּ֑קֶר עוֹלַ֖ת תָּמִֽיד׃ ע״כ לספרדים. כֹּֽה־אָמַר֮
אֲדֹנָ֣י יֱהוִה֒ כִּֽי־יִתֵּ֨ן הַנָּשִׂ֤יא מַתָּנָה֙ לְאִ֣ישׁ מִבָּנָ֔יו נַחֲלָת֥וֹ
הִ֖יא לְבָנָ֣יו תִּֽהְיֶ֑ה אֲחֻזָּתָ֥ם הִ֖יא בְּנַחֲלָֽה׃ וְכִֽי־יִתֵּ֨ן מַתָּנָ֜ה
מִנַּחֲלָת֗וֹ לְאַחַד֙ מֵֽעֲבָדָ֔יו וְהָ֤יְתָה לּוֹ֙ עַד־שְׁנַ֣ת הַדְּר֔וֹר וְשָׁבַ֖ת
לַנָּשִׂ֑יא אַ֣ךְ נַחֲלָת֔וֹ בָּנָ֖יו לָהֶ֥ם תִּֽהְיֶֽה׃ וְלֹֽא־יִקַּ֨ח הַנָּשִׂ֜יא
מִנַּחֲלַ֣ת הָעָ֗ם לְהֽוֹנֹתָם֙ מֵאֲחֻזָּתָ֔ם מֵאֲחֻזָּת֖וֹ יַנְחִ֣ל אֶת־
בָּנָ֑יו לְמַ֙עַן֙ אֲשֶׁ֣ר לֹֽא־יָפֻ֣צוּ עַמִּ֔י אִ֖ישׁ מֵאֲחֻזָּתֽוֹ׃

הפטרת שבת הגדול.

בתרי עשר, במלאכי סמן ג׳. ונק״ק פפ״ד אין מפטירים וערבה רק אם חל בע״פ, וזולתו מפטירים כגל פרשה.

וְעָֽרְבָה֙ לַֽיהוָ֔ה מִנְחַ֥ת יְהוּדָ֖ה וִירֽוּשָׁלִָ֑ם כִּימֵ֣י עוֹלָ֔ם
וּכְשָׁנִ֖ים קַדְמֹנִיֹּֽת׃ וְקָרַבְתִּ֣י אֲלֵיכֶם֮ לַמִּשְׁפָּט֒ וְהָיִ֣יתִי ׀ עֵ֣ד

מְמַהֵר בִּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי
שְׂכַר־שָׂכִיר אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא יְרֵאוּנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת: כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב
לֹא כְלִיתֶם: לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא
שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה נָשׁוּב: הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם
קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה:
בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ: הָבִיאוּ
אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי
נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת
אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד־בְּלִי־דָי: וְגָעַרְתִּי
לָכֶם בָּאֹכֵל וְלֹא־יַשְׁחִת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־
תְשַׁכֵּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וְאִשְּׁרוּ
אֶתְכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת: חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם מַה־
נִּדְבַּרְנוּ עָלֶיךָ: אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים וּמַה־בֶּצַע כִּי
שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת:
וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־נִבְנוּ עֹשֵׂי רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ
אֱלֹהִים וַיִּמָּלֵטוּ: אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיַּקְשֵׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְהוָה
וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי
עֹשֶׂה סְגֻלָּה וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ
הָעֹבֵד אֹתוֹ: וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד
אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ: כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר

וְהָיוּ כָל־זֵדִים וְכָל־עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם
הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף׃
וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ
וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק׃ וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי־יִהְיוּ
אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְהוָה
יתק״ק צְבָאוֹת׃ זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ
בְחֹרֵב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ
לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃
וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־
אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֵרֶם׃
הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש.

במדבר כ״ח ט׳.

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת

עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

הפטרת שבת וראש חדש.

בשבת ור"ח מפטירים השמים כסאי, ונדחת הפטרה זו מפני הפטרת שבת חנוכה ופ' שקלים ופ' החדש, גם מפני הפטרת שמעו דפ' מסעי; אבל בפ' ראה ור"ח מפטירים השמים כסאי ואז מפטירים בכי תצ' רני עקרה בצירוף עניה סוערה.

בישעיה סמן ס"ו.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה
בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה
יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־
עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ
זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר
לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם
נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם
אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ
וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ
דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם
יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל
אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־
יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר
יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־
יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־

הַמִּֽתְאַבְּלִ֖ים עָלֶֽיהָ׃ לְמַ֤עַן תִּֽינְקוּ֙ וּשְׂבַעְתֶּ֔ם מִשֹּׁ֖ד תַּנְחֻמֶ֑יהָ
לְמַ֧עַן תָּמֹ֛צּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּ֖ם מִזִּ֥יז כְּבוֹדָֽהּ׃ כִּֽי־כֹ֣ה ׀ אָמַ֣ר יְהֹוָ֗ה
הִנְנִ֣י נֹטֶֽה־אֵ֠לֶיהָ כְּנָהָ֨ר שָׁל֜וֹם וּכְנַ֧חַל שׁוֹטֵ֛ף כְּב֥וֹד גּוֹיִ֖ם
וִֽינַקְתֶּ֑ם עַל־צַד֙ תִּנָּשֵׂ֔אוּ וְעַל־בִּרְכַּ֖יִם תְּשָׁעֳשָֽׁעוּ׃ כְּאִ֕ישׁ
אֲשֶׁ֥ר אִמּ֖וֹ תְּנַחֲמֶ֑נּוּ כֵּ֤ן אָֽנֹכִי֙ אֲנַֽחֶמְכֶ֔ם וּבִירוּשָׁלִַ֖ם תְּנֻחָֽמוּ׃
וּרְאִיתֶם֙ וְשָׂ֣שׂ לִבְּכֶ֔ם וְעַצְמוֹתֵיכֶ֖ם כַּדֶּ֣שֶׁא תִפְרַ֑חְנָה וְנוֹדְעָ֤ה
יַד־יְהֹוָה֙ אֶת־עֲבָדָ֔יו וְזָעַ֖ם אֶת־אֹיְבָֽיו׃ כִּֽי־הִנֵּ֤ה יְהֹוָה֙ בָּאֵ֣שׁ
יָב֔וֹא וְכַסּוּפָ֖ה מַרְכְּבֹתָ֑יו לְהָשִׁ֤יב בְּחֵמָה֙ אַפּ֔וֹ וְגַעֲרָת֖וֹ בְּלַהֲבֵי־
אֵֽשׁ׃ כִּ֤י בָאֵשׁ֙ יְהֹוָ֣ה נִשְׁפָּ֔ט וּבְחַרְבּ֖וֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂ֑ר וְרַבּ֖וּ
חַלְלֵ֥י יְהֹוָֽה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁ֨ים וְהַמִּֽטַּהֲרִ֜ים אֶל־הַגַּנּ֗וֹת אַחַ֤ר
אחת ק' אַחַד֙ בַּתָּ֔וֶךְ אֹֽכְלֵי֙ בְּשַׂ֣ר הַחֲזִ֔יר וְהַשֶּׁ֖קֶץ וְהָעַכְבָּ֑ר יַחְדָּ֥ו
יָסֻ֖פוּ נְאֻם־יְהֹוָֽה׃ וְאָנֹכִ֗י מַֽעֲשֵׂיהֶם֙ וּמַחְשְׁבֹ֣תֵיהֶ֔ם בָּאָ֕ה לְקַבֵּ֥ץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִ֖ם וְהַלְּשֹׁנ֑וֹת וּבָ֖אוּ וְרָא֥וּ אֶת־כְּבוֹדִֽי׃ וְשַׂמְתִּ֨י
בָהֶ֜ם א֗וֹת וְשִׁלַּחְתִּ֣י מֵהֶ֣ם ׀ פְּ֠לֵיטִים אֶֽל־הַגּוֹיִ֞ם תַּרְשִׁ֨ישׁ פּ֥וּל
וְל֛וּד מֹ֥שְׁכֵי קֶ֖שֶׁת תֻּבַ֣ל וְיָוָ֑ן הָאִיִּ֣ים הָרְחֹקִ֗ים אֲשֶׁ֨ר לֹא־
שָׁמְע֤וּ אֶת־שִׁמְעִי֙ וְלֹא־רָא֣וּ אֶת־כְּבוֹדִ֔י וְהִגִּ֥ידוּ אֶת־כְּבוֹדִ֖י
בַּגּוֹיִֽם׃ וְהֵבִ֣יאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶ֣ם מִכָּל־הַגּוֹיִ֣ם ׀ מִנְחָ֣ה ׀ לַֽיהֹוָ֡ה
בַּסּוּסִ֡ים וּבָרֶ֜כֶב וּבַצַּבִּ֗ים וּבַפְּרָדִים֙ וּבַכִּרְכָּר֔וֹת עַ֛ל הַ֥ר
קָדְשִׁ֖י יְרוּשָׁלִַ֑ם אָמַ֣ר יְהֹוָ֔ה כַּאֲשֶׁ֣ר יָבִיאוּ֩ בְנֵ֨י יִשְׂרָאֵ֧ל אֶת־
הַמִּנְחָ֛ה בִּכְלִ֥י טָה֖וֹר בֵּ֥ית יְהֹוָֽה׃ וְגַם־מֵהֶ֥ם אֶקַּ֛ח לַכֹּהֲנִ֥ים
לַלְוִיִּ֖ם אָמַ֥ר יְהֹוָֽה׃ כִּ֣י כַאֲשֶׁ֣ר הַשָּׁמַ֣יִם הַחֲדָשִׁ֡ים וְהָאָ֩רֶץ
הַחֲדָשָׁ֜ה אֲשֶׁ֨ר אֲנִ֥י עֹשֶׂ֛ה עֹמְדִ֥ים לְפָנַ֖י נְאֻם־יְהֹוָ֑ה כֵּ֛ן
יַעֲמֹ֥ד זַרְעֲכֶ֖ם וְשִׁמְכֶֽם׃ וְהָיָ֗ה מִֽדֵּי־חֹ֙דֶשׁ֙ בְּחָדְשׁ֔וֹ וּמִדֵּ֥י
שַׁבָּ֖ת בְּשַׁבַּתּ֑וֹ יָב֧וֹא כָל־בָּשָׂ֛ר לְהִשְׁתַּחֲוֺ֥ת לְפָנַ֖י אָמַ֥ר יְהֹוָֽה׃

וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם
לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃
וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ
יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

הפטרת לערב ר״ח שחל בשבת.

כשיש ערב ראש חדש בשבת מפטירין ויאמר לו יהונתן מחר חדש, וכדחת הפטרה זו מפני פ׳ שקלים ופ׳ החדש, (גם מפני עניה סוערה דפרשת ראה לפי מנהג הרבה קהלות, אבל בספד״ם ורוב אשכנז אינה כדחת מפניה). בשמואל א׳ סמן כ׳.

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ
שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת
הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־
הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה
הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ ׀ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר
חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה
לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה
יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ
כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר
מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה
בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־
הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד
מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ

אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת
הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ
וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־
הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי
כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ
וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר
וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר
לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר
רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם
הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר
וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי
הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן
ק' החצים אֶת־הַחִצִּי וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו
אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ הַנַּעַר
בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה
יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

ביהושע סמן ג׳.

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ׃

כאן מתחילים בפפ״ד והרבה קהלות. ביהושע סמן ה׳.

בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית׃ וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֲרָלוֹת׃ וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים כֹּל ׀ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ כִּי־מֻלִים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלֹּדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ׃ כִּי ׀ אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם לָתֶת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְאֶת־בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדָּרֶךְ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד

הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃ וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא׃ וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָֹה עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָֹה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל נַעַלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן׃ וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא׃ וַיְהִי יְהוָֹה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ׃

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק׃ נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו׃

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׃

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר

וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד׃

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ועל יום חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים׃

הפטרה ליום שני של פסח׃

במלכים ב׳ סמן כ״ג.

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָֹה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָֹה׃ וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית לִפְנֵי יְהוָֹה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָֹה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃ נקלת קהלות מתחילים כאן.

וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלַםִ בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל׃ וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה

וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלָ͏ִם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים
לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם׃
וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהֹוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלַ͏ִם אֶל־
נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק לְעָפָר
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם׃ וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי
הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהֹוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם
בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה׃ וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה
וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע
עַד־בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח
שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר
הָעִיר׃ אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהֹוָה
בִּירוּשָׁלָ͏ִם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב
עַל סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה׃ כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי
הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה׃ כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהֹוָה בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ וְגַם
אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים
וְאֵת כָּל־הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַ͏ִם
בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים
עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהֹוָה׃ וְכָמֹהוּ
לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהֹוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־
נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ׃

סדר ברכות אחרונות זעהע זייטע 610.

ביחזקאל סמן ל״ז. היתה עלי. ויש קהלות מוסיפים כאן:

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלִַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

ברוב הקהלות מתחילים כאן:

הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת׃ וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀ סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם׃ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ׃ וְרָאִיתִי וְהִנֵּה־עֲלֵיהֶם גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרַם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים

יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: לָכֵן הִנָּבֵא
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ
אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָֹה
בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם
עַמִּי: וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־
אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָֹה:

בקלת קהלות מוסיפים זה:

וַיְהִי דְבַר־יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר: וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ
אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו* וּלְקַח עֵץ
אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָו*: וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ ק׳ חֲבֵרָיו
לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 538.

הפטרה ליום שביעי של פסח.

בש"ב סמן כ"ב.

וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָֹה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל
יְהוָֹה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: וַיֹּאמַר יְהוָֹה
סַלְעִי וּמְצֻדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי
וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי: מְהֻלָּל
אֶקְרָא יְהוָֹה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת
נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־
מָוֶת: בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָֹה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע
מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: וַ*תִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ ק׳ וַיִּתְגָּעַשׁ
מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: עָלָה עָשָׁן

בְאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיֵּט שָׁמַיִם
וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּרָא
עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חַשְׁרַת־מַיִם
עָבֵי שְׁחָקִים׃ מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ׃ יַרְעֵם מִן־
שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ׃ וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק
וַיָּהֹם׃ וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת (ויהמם ק׳)
יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ׃ יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי
מִמַּיִם רַבִּים׃ יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃
יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי׃ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב
אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי׃ יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר
יָדַי יָשִׁיב לִי׃ כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃
כִּי כָל־מִשְׁפָּטָו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה׃ וָאֶהְיֶה (משפטיו ק׳)
תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי׃ וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי
כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו׃ עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים
תִּתַּמָּם׃ עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל׃ וְאֶת־עַם
עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃ כִּי־אַתָּה נֵירִי יְהוָה
וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃ כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־
שׁוּר׃ הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא
לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי־צוּר מִבַּלְעֲדֵי (דרכי ק׳)
אֱלֹהֵינוּ׃ הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכּוֹ׃ מְשַׁוֶּה
רַגְלָיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִדֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה (רגלי ק׳)
וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ
תַּרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדְּפָה
אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם

וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ
קָמַי תַּחְתֵּנִי: וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: יִשְׁעוּ
וְאֵין מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ
כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם: וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי
תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי: בְּנֵי נֵכָר
יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי: בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ
מִמִּסְגְּרוֹתָם: חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי:
הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי: וּמוֹצִיאִי
מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: עַל־
ל׳ בד״ם כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: מִגְדּ*יל יְשׁוּעוֹת
מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 610.

הפטרה ליום אחרון של פסח.

בישעיה סמן י׳.

ל׳ בט עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנֹפֵף יָדוֹ הַר בֵּית־*צִיּוֹן גִּבְעַת
יְרוּשָׁלָם: הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֻּארָה בְּמַעֲרָצָה
וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֻעִים וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר
בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: וְיָצָא חֹטֶר מִגֵּזַע יִשָׁי
וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חָכְמָה
וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: וַהֲרִיחוֹ
בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע
אָזְנָיו יוֹכִיחַ: וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־
אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע:
וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: וְגָר זְאֵב

עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו
וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם׃ וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ
יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן׃ וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֻר
פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה׃ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־
יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־
יְהֹוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי
אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ
כָּבוֹד׃ וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי ׀ שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת
אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס
וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם׃ וְנָשָׂא נֵס
לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ
אֶפְרַיִם לֹא־יְקַנֵּא אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא־יָצֹר אֶת־אֶפְרָיִם׃
וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזּוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם
אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם׃ וְהֶחֱרִים
יְהֹוָה אֵת לְשׁוֹן יָם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעְיָם
רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים׃ וְהָיְתָה
מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם
הַהוּא אוֹדְךָ יְהֹוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי׃
הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ
יְהֹוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי
הַיְשׁוּעָה׃ וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהֹוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ
הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ׃ זַמְּרוּ

יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ׃ צַהֲלִי ל' בטעם
וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

סדר ברכות אחרונות ויעהע וייטע 610.

הפטרה ליום ראשון של שבועות׃

ביחזקאל סמן א'.

וַיְהִי ׀ בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי
בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה
מַרְאוֹת אֱלֹהִים׃ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית
לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃ הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל
בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם
יַד־יְהוָה׃ וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן
גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן
דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃ וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם
לְאַחַת לָהֶם׃ וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל
עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃ וִידֵו אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם ד' ב
עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם׃
חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ
אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃ וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה
אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן
וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה
לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹתֵיהֶנָה׃
וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת
יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־

אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת
וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק׃ וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב
כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃ וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ
אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃ מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם
כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם
וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃ עַל־אַרְבַּעַת
רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם
וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן׃ וּבְלֶכֶת
הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ
יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים׃ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ
שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ
הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃ בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם
מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
בָּאוֹפַנִּים׃ וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח
הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה׃ וְתַחַת הָרָקִיעַ
כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת
לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃
וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־
שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם
תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם
בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא
דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃ וָאֵרֶא כְּעֵין חַשְׁמַל
כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה

וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ
סָבִיב׃ כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן
מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהֹוָה וָאֶרְאֶה
וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר׃ וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ
וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהֹוָה מִמְּקוֹמוֹ׃

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק׃ נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו׃

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׃

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ· כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד׃

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ועל יום חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת· עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים׃

בתרי עשר, בחבקוק סמן ג׳.

וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ׃

כרוב קהלות אשכנז ואיטליא מתחילים כאן.

תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת׃ יְהוָה שָׁמַעְתִּי
שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב
שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר׃ אֱלוֹהַ מִתֵּימָן יָבוֹא
וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה
הָאָרֶץ׃ וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֶבְיוֹן
עֻזֹּה׃ לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו׃ עָמַד וַיְמֹדֶד
אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי־עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת
עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ׃ תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן
יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן׃ הֲבִנְהָרִים חָרָה יְהוָה אִם
בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ אִם־בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב עַל־סוּסֶיךָ
מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה׃ עֶרְיָה תֵעוֹר קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת
אֹמֶר סֶלָה נְהָרוֹת תְּבַקַּע־אָרֶץ׃ רָאוּךָ יָחִילוּ הָרִים זֶרֶם
מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא׃ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ
עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ׃ בְּזַעַם
תִּצְעַד־אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם׃ יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ לְיֵשַׁע
אֶת־מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע עָרוֹת יְסוֹד עַד־
צַוָּאר סֶלָה׃ נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָו יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי פרזיו ק׳
עֲלִיצֻתָם כְּמוֹ־לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר׃ דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ
חֹמֶר מַיִם רַבִּים׃ שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלֲלוּ שְׂפָתַי
יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגָּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה
לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ׃ כִּי־תְאֵנָה לֹא־תִפְרָח וְאֵין יְבוּל

בִּגְפָנִ֔ים כִּחֵשׁ֙ מַעֲשֵׂה־זַ֔יִת וּשְׁדֵמ֖וֹת לֹא־עָ֣שָׂה אֹ֑כֶל גָּזַ֤ר
מִמִּכְלָה֙ צֹ֔אן וְאֵ֥ין בָּקָ֖ר בָּרְפָתִֽים׃ וַאֲנִ֖י בַּיהוָ֣ה אֶעְל֑וֹזָה
אָגִ֖ילָה בֵּאלֹהֵ֥י יִשְׁעִֽי׃ יֱהוִ֤ה אֲדֹנָי֙ חֵילִ֔י וַיָּ֤שֶׂם רַגְלַי֙ כָּֽאַיָּל֔וֹת
וְעַ֥ל בָּמוֹתַ֖י יַדְרִכֵ֑נִי לַמְנַצֵּ֖חַ בִּנְגִינוֹתָֽי׃

סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 620.

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה.

בשמואל א׳ סמן א׳.

וַיְהִ֨י אִ֜ישׁ אֶחָ֗ד מִן־הָרָמָתַ֛יִם צוֹפִ֖ים מֵהַ֣ר אֶפְרָ֑יִם
וּשְׁמ֡וֹ אֶ֠לְקָנָה בֶּן־יְרֹחָ֧ם בֶּן־אֱלִיה֛וּא בֶּן־תֹּ֥חוּ בֶן־צ֖וּף אֶפְרָתִֽי׃
וְלוֹ֙ שְׁתֵּ֣י נָשִׁ֔ים שֵׁ֤ם אַחַת֙ חַנָּ֔ה וְשֵׁ֥ם הַשֵּׁנִ֖ית פְּנִנָּ֑ה וַיְהִ֤י
לִפְנִנָּה֙ יְלָדִ֔ים וּלְחַנָּ֖ה אֵ֥ין יְלָדִֽים׃ וְעָלָה֩ הָאִ֨ישׁ הַה֤וּא
מֵֽעִירוֹ֙ מִיָּמִ֣ים יָמִ֔ימָה לְהִֽשְׁתַּחֲוֺ֧ת וְלִזְבֹּ֛חַ לַיהוָ֥ה צְבָא֖וֹת
בְּשִׁלֹ֑ה וְשָׁ֞ם שְׁנֵ֣י בְנֵֽי־עֵלִ֗י חָפְנִי֙ וּפִ֣נְחָ֔ס כֹּהֲנִ֖ים לַיהוָֽה׃
וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיִּזְבַּ֖ח אֶלְקָנָ֑ה וְנָתַ֞ן לִפְנִנָּ֣ה אִשְׁתּ֗וֹ וּֽלְכָל־בָּנֶ֛יהָ
וּבְנוֹתֶ֖יהָ מָנֽוֹת׃ וּלְחַנָּ֕ה יִתֵּ֛ן מָנָ֥ה אַחַ֖ת אַפָּ֑יִם כִּ֤י אֶת־
חַנָּה֙ אָהֵ֔ב וַֽיהוָ֖ה סָגַ֥ר רַחְמָֽהּ׃ וְכִֽעֲסַ֤תָּה צָֽרָתָהּ֙ גַּם־כַּ֔עַס
בַּעֲב֖וּר הַרְּעִמָ֑הּ כִּֽי־סָגַ֥ר יְהוָ֖ה בְּעַ֥ד רַחְמָֽהּ׃ וְכֵ֨ן יַעֲשֶׂ֜ה
שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֗ה מִדֵּ֛י עֲלֹתָ֛הּ בְּבֵ֥ית יְהוָ֖ה כֵּ֣ן תַּכְעִסֶ֑נָּה וַתִּבְכֶּ֖ה
וְלֹ֥א תֹאכַֽל׃ וַיֹּ֨אמֶר לָ֜הּ אֶלְקָנָ֣ה אִישָׁ֗הּ חַנָּה֙ לָ֣מֶה תִבְכִּ֗י
וְלָ֙מֶה֙ לֹ֣א תֹֽאכְלִ֔י וְלָ֖מֶה יֵרַ֣ע לְבָבֵ֑ךְ הֲל֤וֹא אָֽנֹכִי֙ ט֣וֹב
לָ֔ךְ מֵעֲשָׂרָ֖ה בָּנִֽים׃ וַתָּ֣קָם חַנָּ֔ה אַחֲרֵ֛י אָכְלָ֥ה בְשִׁלֹ֖ה
וְאַחֲרֵ֣י שָׁתֹ֑ה וְעֵלִ֣י הַכֹּהֵ֗ן יֹשֵׁב֙ עַל־הַכִּסֵּ֔א עַל־מְזוּזַ֖ת הֵיכַ֥ל
יְהוָֽה׃ וְהִ֖יא מָ֣רַת נָ֑פֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּ֥ל עַל־יְהוָ֖ה וּבָכֹ֥ה תִבְכֶּֽה׃
וַתִּדֹּ֨ר נֶ֜דֶר וַתֹּאמַ֗ר יְהוָ֨ה צְבָא֜וֹת אִם־רָאֹ֧ה תִרְאֶ֣ה בָּעֳנִ֣י

אמתך וזכרתני ולא־תשכח את־אמתך ונתתה לאמתך
זרע אנשים ונתתיו ליהוה כל־ימי חייו ומורה לא־
יעלה על־ראשו: והיה כי הרבתה להתפלל לפני יהוה
ועלי שמר את־פיה: וחנה היא מדברת על־לבה רק
שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי לשכרה:
ויאמר אליה עלי עד־מתי תשתכרין הסירי את־יינך
מעליך: ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת־רוח
אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את־נפשי לפני
יהוה: אל־תתן את־אמתך לפני בת־בליעל כי מרב
שיחי וכעסי דברתי עד־הנה: ויען עלי ויאמר לכי לשלום
ואלהי ישראל יתן את־שלתך אשר שאלת מעמו:
ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרכה
ותאכל ופניה לא־היו־לה עוד: וישכמו בבקר וישתחוו
לפני יהוה וישבו ויבאו אל־ביתם הרמתה וידע אלקנה
את־חנה אשתו ויזכרה יהוה: ויהי לתקפות הימים
ותהר חנה ותלד בן ותקרא את־שמו שמואל כי מיהוה
שאלתיו: ויעל האיש אלקנה וכל־ביתו לזבח ליהוה
את־זבח הימים ואת־נדרו: וחנה לא עלתה כי־אמרה
לאישה עד־יגמל הנער והבאתיו ונראה את־פני יהוה
וישב שם עד־עולם: ויאמר לה אלקנה אישה עשי
הטוב בעיניך שבי עד־גמלך אתו אך יקם יהוה את־
דברו ותשב האשה ותינק את־בנה עד־גמלה אתו:
ותעלהו עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה ואיפה
אחת קמח ונבל יין ותבאהו בית־יהוה שלו והנער

נָעַר: וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי: וַתֹּאמֶר
בִּי אֲדֹנִי חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמְּכָה
בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן
יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ: וְגַם אָנֹכִי
הִשְׁאִלְתִּהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שָׁאוּל
לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם לַיהוָה: וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ
לִבִּי בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי כִּי
שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ
וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא
עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה וְלֹא נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: ולו ק׳
קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל: שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם
נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֵלּוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת
בָּנִים אֻמְלָלָה: יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:
יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם: מֵקִים מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים וְכִסֵּא
כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל:
רַגְלֵי חֲסִידָו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמּוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ
יִגְבַּר־אִישׁ: יְהוָה יֵחַתּוּ מְרִיבָו עָלָו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה
יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:

חסידו ק׳. עלו ק׳. מריבו ק׳.

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר
וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם

כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה׃ בָּא״יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו׃

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׃

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד׃

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם השבת הזה ויום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׃

הפטרה ליום שני של ראש השנה׃

ירמיה סמן ל״א.

כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל׃ מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד׃ עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃ עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ׃ כִּי יֶשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃ הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ

צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים֙ מִיַּרְכְּתֵי־אָ֔רֶץ בָּ֚ם עִוֵּ֣ר וּפִסֵּ֔חַ הָרָ֥ה
וְיֹלֶ֖דֶת יַחְדָּ֑ו קָהָ֥ל גָּד֖וֹל יָשׁ֥וּבוּ הֵֽנָּה׃ בִּבְכִ֣י יָבֹ֗אוּ וּֽבְתַחֲנוּנִים֙
אֽוֹבִילֵ֔ם אֽוֹלִיכֵם֙ אֶל־נַ֣חֲלֵי מַ֔יִם בְּדֶ֣רֶךְ יָשָׁ֔ר לֹ֥א יִכָּשְׁל֖וּ
בָּ֑הּ כִּֽי־הָיִ֤יתִי לְיִשְׂרָאֵל֙ לְאָ֔ב וְאֶפְרַ֖יִם בְּכֹ֥רִי הֽוּא׃ שִׁמְע֤וּ
דְבַר־יְהוָה֙ גּוֹיִ֔ם וְהַגִּ֥ידוּ בָאִיִּ֖ים מִמֶּרְחָ֑ק וְאִמְר֗וּ מְזָרֵ֤ה
יִשְׂרָאֵל֙ יְקַבְּצֶ֔נּוּ וּשְׁמָר֖וֹ כְּרֹעֶ֥ה עֶדְרֽוֹ׃ כִּֽי־פָדָ֥ה יְהוָ֖ה אֶֽת־
יַעֲקֹ֑ב וּגְאָל֕וֹ מִיַּ֖ד חָזָ֥ק מִמֶּֽנּוּ׃ וּבָ֙אוּ֙ וְרִנְּנ֣וּ בִמְרוֹם־צִיּ֔וֹן
וְנָהֲר֞וּ אֶל־ט֣וּב יְהוָ֗ה עַל־דָּגָן֙ וְעַל־תִּירֹ֣שׁ וְעַל־יִצְהָ֔ר וְעַל־
בְּנֵי־צֹ֖אן וּבָקָ֑ר וְהָיְתָ֤ה נַפְשָׁם֙ כְּגַ֣ן רָוֶ֔ה וְלֹא־יוֹסִ֥יפוּ לְדַאֲבָ֖ה
עֽוֹד׃ אָ֣ז תִּשְׂמַ֤ח בְּתוּלָה֙ בְּמָח֔וֹל וּבַחֻרִ֥ים וּזְקֵנִ֖ים יַחְדָּ֑ו
וְהָפַכְתִּ֨י אֶבְלָ֤ם לְשָׂשׂוֹן֙ וְנִ֣חַמְתִּ֔ים וְשִׂמַּחְתִּ֖ים מִיגוֹנָֽם׃
וְרִוֵּיתִ֛י נֶ֥פֶשׁ הַכֹּהֲנִ֖ים דָּ֑שֶׁן וְעַמִּ֛י אֶת־טוּבִ֥י יִשְׂבָּ֖עוּ נְאֻם־
יְהוָֽה׃ כֹּ֣ה ׀ אָמַ֣ר יְהוָ֗ה ק֣וֹל בְּרָמָ֤ה נִשְׁמָע֙ נְהִי֙ בְּכִ֣י
תַמְרוּרִ֔ים רָחֵ֖ל מְבַכָּ֣ה עַל־בָּנֶ֑יהָ מֵאֲנָ֛ה לְהִנָּחֵ֥ם עַל־
בָּנֶ֖יהָ כִּ֥י אֵינֶֽנּוּ׃ כֹּ֣ה ׀ אָמַ֣ר יְהוָ֗ה מִנְעִ֤י קוֹלֵךְ֙ מִבֶּ֔כִי וְעֵינַ֖יִךְ
מִדִּמְעָ֑ה כִּי֩ יֵ֨שׁ שָׂכָ֤ר לִפְעֻלָּתֵךְ֙ נְאֻם־יְהוָ֔ה וְשָׁ֖בוּ מֵאֶ֥רֶץ
אוֹיֵֽב׃ וְיֵשׁ־תִּקְוָ֥ה לְאַחֲרִיתֵ֖ךְ נְאֻם־יְהוָ֑ה וְשָׁ֥בוּ בָנִ֖ים
לִגְבוּלָֽם׃ שָׁמ֣וֹעַ שָׁמַ֗עְתִּי אֶפְרַ֙יִם֙ מִתְנוֹדֵ֔ד יִסַּרְתַּ֙נִי֙ וָֽאִוָּסֵ֔ר
כְּעֵ֖גֶל לֹ֣א לֻמָּ֑ד הֲשִׁבֵ֙נִי֙ וְאָשׁ֔וּבָה כִּ֥י אַתָּ֖ה יְהוָ֥ה אֱלֹהָֽי׃
כִּֽי־אַחֲרֵ֤י שׁוּבִי֙ נִחַ֔מְתִּי וְאַחֲרֵי֙ הִוָּ֣דְעִ֔י סָפַ֖קְתִּי עַל־יָרֵ֑ךְ בֹּ֚שְׁתִּי
וְגַם־נִכְלַ֔מְתִּי כִּ֥י נָשָׂ֖אתִי חֶרְפַּ֥ת נְעוּרָֽי׃ הֲבֵן֩ יַקִּ֨יר לִ֜י
אֶפְרַ֗יִם אִ֚ם יֶ֣לֶד שַׁעֲשֻׁעִ֔ים כִּֽי־מִדֵּ֤י דַבְּרִי֙ בּ֔וֹ זָכֹ֥ר
אֶזְכְּרֶ֖נּוּ ע֑וֹד עַל־כֵּ֗ן הָמ֤וּ מֵעַי֙ ל֔וֹ רַחֵ֥ם אֲרַחֲמֶ֖נּוּ נְאֻם־יְהוָֽה׃

סדר ברכות אחרונות זעהע זייטע 624.

בישעיה סמן נ״ז.

וְאָמַר סֹלּוּ־סֹלּוּ פַּנּוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי:
כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם
וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים
וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח
אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי:
בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב
בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם
נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: בּוֹרֵא נוּב* שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם ניב ק׳
לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאתִיו: וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם
נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט:
אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים: קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ
כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב
חַטֹּאתָם: וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן
כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי
מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן: לָמָּה צַּמְנוּ וְלֹא
רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־
חֵפֶץ וְכָל־עַצְּבֵיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ: הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת
בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם:
הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף
כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם
רָצוֹן לַיהוָה: הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע
הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה
תְּנַתֵּקוּ: הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא

בַּ֑יִת כִּֽי־תִרְאֶ֤ה עָרֹם֙ וְכִסִּית֔וֹ וּמִבְּשָׂרְךָ֖ לֹ֥א תִתְעַלָּֽם׃ אָ֣ז
יִבָּקַ֤ע כַּשַּׁ֨חַר֙ אוֹרֶ֔ךָ וַאֲרֻכָתְךָ֖ מְהֵרָ֣ה תִצְמָ֑ח וְהָלַ֤ךְ לְפָנֶ֨יךָ֙
צִדְקֶ֔ךָ כְּב֥וֹד יְהֹוָ֖ה יַאַסְפֶֽךָ׃ אָ֤ז תִּקְרָא֙ וַיהֹוָ֣ה יַעֲנֶ֔ה תְּשַׁוַּ֖ע
וְיֹאמַ֣ר הִנֵּ֑נִי אִם־תָּסִ֤יר מִתּֽוֹכְךָ֙ מוֹטָ֔ה שְׁלַ֥ח אֶצְבַּ֖ע
וְדַבֶּר־אָֽוֶן׃ וְתָפֵ֤ק לָֽרָעֵב֙ נַפְשֶׁ֔ךָ וְנֶ֥פֶשׁ נַעֲנָ֖ה תַּשְׂבִּ֑יעַ וְזָרַ֤ח
בַּחֹ֨שֶׁךְ֙ אוֹרֶ֔ךָ וַאֲפֵלָתְךָ֖ כַּֽצָּהֳרָֽיִם׃ וְנָחֲךָ֣ יְהֹוָה֮ תָּמִיד֒
וְהִשְׂבִּ֤יעַ בְּצַחְצָחוֹת֙ נַפְשֶׁ֔ךָ וְעַצְמֹתֶ֖יךָ יַחֲלִ֑יץ וְהָיִ֨יתָ֙ כְּגַ֣ן
רָוֶ֔ה וּכְמוֹצָ֣א מַ֔יִם אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־יְכַזְּב֖וּ מֵימָֽיו׃ וּבָנ֣וּ מִמְּךָ֗
חָרְב֣וֹת עוֹלָ֔ם מוֹסְדֵ֥י דוֹר־וָד֖וֹר תְּקוֹמֵ֑ם וְקֹרָ֤א לְךָ֙ גֹּדֵ֣ר
פֶּ֔רֶץ מְשֹׁבֵ֥ב נְתִיב֖וֹת לָשָֽׁבֶת׃ אִם־תָּשִׁ֤יב מִשַּׁבָּת֙ רַגְלֶ֔ךָ
עֲשׂ֥וֹת חֲפָצֶ֖ךָ בְּי֣וֹם קָדְשִׁ֑י וְקָרָ֨אתָ לַשַּׁבָּ֜ת עֹ֗נֶג לִקְד֤וֹשׁ
יְהֹוָה֙ מְכֻבָּ֔ד וְכִבַּדְתּוֹ֙ מֵעֲשׂ֣וֹת דְּרָכֶ֔יךָ מִמְּצ֥וֹא חֶפְצְךָ֖
וְדַבֵּ֥ר דָּבָֽר׃ אָ֗ז תִּתְעַנַּג֙ עַל־יְהֹוָ֔ה וְהִרְכַּבְתִּ֖יךָ עַל־בָּ֣מֳתֵי
אָ֑רֶץ וְהַאֲכַלְתִּ֗יךָ נַחֲלַת֙ יַעֲקֹ֣ב אָבִ֔יךָ כִּ֛י פִּ֥י יְהֹוָ֖ה דִּבֵּֽר׃

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר
וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק׃ נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם
כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה׃ בָּא״י הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו׃
רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׃
שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר

וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ
לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם השבת
הזה ויום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה
ולמנוחה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה. לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:
עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ.
יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד וּדְבָרְךָ אֱמֶת
וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מלך מוחל וסולח לעונותינו
ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה
מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וישְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

הפטרה למנחה של יום כפור.

ספר יונה.

וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי לֵאמֹר: קוּם לֵךְ
אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי־עָלְתָה רָעָתָם
לְפָנָי: וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד
יָפוֹ וַיִּמְצָא אָנִיָּה ׀ בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ
לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ־
גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי סַעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה
לְהִשָּׁבֵר: וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטִלוּ
אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה
יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם: וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב
הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ
אוּלַי יִתְעַשֵּׁת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גוֹרָלוֹת וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה

הַזֹּאת לָנוּ וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־יוֹנָה: וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־
מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ וְאֵי־מִזֶּה עַם אָתָּה:
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי
יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה: וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים
יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ
הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם:
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי
הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל־
הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר
הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבָּשָׁה
וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם: וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה
וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם נָקִיא* כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ יתיר א׳
עָשִׂיתָ: וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם
מִזַּעְפּוֹ: וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־
זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים: וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ
אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה
לֵילוֹת: וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה:
וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל
שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר
יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: וַאֲנִי אָמַרְתִּי
נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ:
אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי:

לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל
מִשַּׁחַת חַיַּי יְהֹוָה אֱלֹהָי׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהֹוָה
זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ מְשַׁמְּרִים
הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ׃ וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ
אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה יְשׁוּעָתָה לַיהֹוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה
לַדָּג וַיָּקֵא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה׃ וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֶל־
יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר׃ קוּם לֵךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה
וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ וַיָּקָם
יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוֵה כִּדְבַר יְהֹוָה וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר־
גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא
בָעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם
וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת׃ וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־
צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד־קְטַנָּם׃ וַיִּגַּע הַדָּבָר
אֶל־מֶלֶךְ נִינְוֵה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אַדַּרְתּוֹ מֵעָלָיו וַיְכַס
שַׂק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר׃ וַיַּזְעֵק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוֵה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ
וּגְדֹלָיו לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אַל־יִטְעֲמוּ
מְאוּמָה אַל־יִרְעוּ וּמַיִם אַל־יִשְׁתּוּ׃ וְיִתְכַּסּוּ שַׂקִּים הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה וְיִקְרְאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחָזְקָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
הָרָעָה וּמִן־הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם׃ מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם
הָאֱלֹהִים וְשָׁב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד׃ וַיַּרְא הָאֱלֹהִים
אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים
עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה׃ וַיֵּרַע
אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ׃ וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהֹוָה וַיֹּאמַר
אָנָּה יְהֹוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן

קִדַּ֖מְתִּי לִבְרֹ֣חַ תַּרְשִׁ֑ישָׁה כִּ֣י יָדַ֗עְתִּי כִּ֤י אַתָּה֙ אֵֽל־חַנּ֣וּן
וְרַח֔וּם אֶ֤רֶךְ אַפַּ֙יִם֙ וְרַב־חֶ֔סֶד וְנִחָ֖ם עַל־הָרָעָֽה׃ וְעַתָּ֣ה
יְהוָ֔ה קַח־נָ֥א אֶת־נַפְשִׁ֖י מִמֶּ֑נִּי כִּ֛י ט֥וֹב מוֹתִ֖י מֵחַיָּֽי׃ וַיֹּ֣אמֶר
יְהוָ֔ה הַהֵיטֵ֖ב חָ֥רָה לָֽךְ׃ וַיֵּצֵ֤א יוֹנָה֙ מִן־הָעִ֔יר וַיֵּ֖שֶׁב מִקֶּ֣דֶם
לָעִ֑יר וַיַּ֩עַשׂ֩ ל֨וֹ שָׁ֜ם סֻכָּ֗ה וַיֵּ֤שֶׁב תַּחְתֶּ֙יהָ֙ בַּצֵּ֔ל עַ֚ד אֲשֶׁ֣ר
יִרְאֶ֔ה מַה־יִּהְיֶ֖ה בָּעִֽיר׃ וַיְמַ֣ן יְהוָֽה־אֱ֠לֹהִים קִיקָי֞וֹן וַיַּ֣עַל ׀
מֵעַ֣ל לְיוֹנָ֗ה לִהְי֥וֹת צֵל֙ עַל־רֹאשׁ֔וֹ לְהַצִּ֥יל ל֖וֹ מֵרָֽעָת֑וֹ וַיִּשְׂמַ֥ח
יוֹנָ֛ה עַל־הַקִּיקָי֖וֹן שִׂמְחָ֥ה גְדוֹלָֽה׃ וַיְמַ֤ן הָֽאֱלֹהִים֙ תּוֹלַ֔עַת
בַּעֲל֥וֹת הַשַּׁ֖חַר לַֽמָּחֳרָ֑ת וַתַּ֥ךְ אֶת־הַקִּיקָי֖וֹן וַיִּיבָֽשׁ׃ וַיְהִ֣י ׀
כִּזְרֹ֣חַ הַשֶּׁ֗מֶשׁ וַיְמַ֨ן אֱלֹהִ֜ים ר֤וּחַ קָדִים֙ חֲרִישִׁ֔ית וַתַּ֥ךְ
הַשֶּׁ֛מֶשׁ עַל־רֹ֥אשׁ יוֹנָ֖ה וַיִּתְעַלָּ֑ף וַיִּשְׁאַ֤ל אֶת־נַפְשׁוֹ֙ לָמ֔וּת
וַיֹּ֕אמֶר ט֥וֹב מוֹתִ֖י מֵחַיָּֽי׃ וַיֹּ֤אמֶר אֱלֹהִים֙ אֶל־יוֹנָ֔ה הַהֵיטֵ֥ב
חָרָֽה־לְךָ֖ עַל־הַקִּֽיקָי֑וֹן וַיֹּ֕אמֶר הֵיטֵ֥ב חָרָה־לִ֖י עַד־מָֽוֶת׃
וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה אַתָּ֤ה חַ֙סְתָּ֙ עַל־הַקִּ֣יקָי֔וֹן אֲשֶׁ֛ר לֹא־עָמַ֥לְתָּ
בּ֖וֹ וְלֹ֣א גִדַּלְתּ֑וֹ שֶׁבִּן־לַ֥יְלָה הָיָ֖ה וּבִן־לַ֥יְלָה אָבָֽד׃ וַאֲנִי֙ לֹ֣א
אָח֔וּס עַל־נִֽינְוֵ֖ה הָעִ֣יר הַגְּדוֹלָ֑ה אֲשֶׁ֣ר יֶשׁ־בָּ֡הּ הַרְבֵּה֩
מִֽשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵ֨ה רִבּ֜וֹ אָדָ֗ם אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־יָדַע֙ בֵּין־יְמִינ֣וֹ
לִשְׂמֹאל֔וֹ וּבְהֵמָ֖ה רַבָּֽה׃ נספר"מ ונק"ק מסיימים כאן ויש מוסיפים:

מִי־אֵ֣ל כָּמ֗וֹךָ נֹשֵׂ֤א עָוֺן֙ וְעֹבֵ֣ר עַל־פֶּ֔שַׁע לִשְׁאֵרִ֖ית נַחֲלָת֑וֹ
לֹא־הֶחֱזִ֤יק לָעַד֙ אַפּ֔וֹ כִּֽי־חָפֵ֥ץ חֶ֖סֶד הֽוּא׃ יָשׁ֣וּב יְרַֽחֲמֵ֔נוּ
יִכְבֹּ֖שׁ עֲוֺנֹתֵ֑ינוּ וְתַשְׁלִ֛יךְ בִּמְצֻל֥וֹת יָ֖ם כָּל־חַטֹּאתָֽם׃ תִּתֵּ֤ן
אֱמֶת֙ לְיַעֲקֹ֔ב חֶ֖סֶד לְאַבְרָהָ֑ם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥עְתָּ לַאֲבֹתֵ֖ינוּ
מִ֥ימֵי קֶֽדֶם׃

ואומרים ברכות אחרונות עד מגן דוד. ואין אומרים על התורה.

בזכריה סמן י"ד.

הִנֵּה יוֹם־בָּא לַיהוָה וְחֻלַּק שְׁלָלֵךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ וְאָסַפְתִּי
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־יְרוּשָׁלִַם לַמִּלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר
וְנָשַׁסּוּ הַבָּתִּים וְהַנָּשִׁים תִּשָּׁגַלְנָה וְיָצָא חֲצִי הָעִיר בַּגּוֹלָה תשכבנה ק'
וְיֶתֶר הָעָם לֹא יִכָּרֵת מִן־הָעִיר׃ וְיָצָא יְהוָה וְנִלְחַם
בַּגּוֹיִם הָהֵם כְּיוֹם הִלָּחֲמוֹ בְּיוֹם קְרָב׃ וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם־
הַהוּא עַל־הַר הַזֵּתִים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלִַם מִקֶּדֶם
וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מֵחֶצְיוֹ מִזְרָחָה וָיָמָּה גֵּיא גְּדוֹלָה מְאֹד
וּמָשׁ חֲצִי הָהָר צָפוֹנָה וְחֶצְיוֹ נֶגְבָּה׃ וְנַסְתֶּם גֵּיא־הָרַי
כִּי־יַגִּיעַ גֵּי־הָרִים אֶל־אָצַל וְנַסְתֶּם כַּאֲשֶׁר נַסְתֶּם מִפְּנֵי
הָרַעַשׁ בִּימֵי עֻזִּיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה וּבָא יְהוָה אֱלֹהַי כָּל־
קְדֹשִׁים עִמָּךְ׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת
יְקִפָּאוֹן׃ וְהָיָה יוֹם־אֶחָד הוּא יִוָּדַע לַיהוָה לֹא־יוֹם וְלֹא־ וקפאון ק'
לָיְלָה וְהָיָה לְעֵת־עֶרֶב יִהְיֶה־אוֹר׃ וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ
מַיִם־חַיִּים מִירוּשָׁלִַם חֶצְיָם אֶל־הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי וְחֶצְיָם
אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן בַּקַּיִץ וּבָחֹרֶף יִהְיֶה׃ וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ
עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃
יִסּוֹב כָּל־הָאָרֶץ כָּעֲרָבָה מִגֶּבַע לְרִמּוֹן נֶגֶב יְרוּשָׁלִָם
וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַחְתֶּיהָ לְמִשַּׁעַר בִּנְיָמִן עַד־מְקוֹם שַׁעַר
הָרִאשׁוֹן עַד־שַׁעַר הַפִּנִּים וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד יִקְבֵי הַמֶּלֶךְ׃
וְיָשְׁבָה בָּהּ וְחֵרֶם לֹא יִהְיֶה־עוֹד וְיָשְׁבָה יְרוּשָׁלִַם לָבֶטַח׃
וְזֹאת ׀ תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה אֶת־כָּל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר צָבְאוּ עַל־יְרוּשָׁלִָם הָמֵק ׀ בְּשָׂרוֹ וְהוּא עֹמֵד עַל־רַגְלָיו
וְעֵינָיו תִּמַּקְנָה בְחֹרֵיהֶן וּלְשׁוֹנוֹ תִּמַּק בְּפִיהֶם׃ וְהָיָה בַּיּוֹם

הַהוּא תִּהְיֶה מְהוּמַת־יְהוָה רַבָּה בָּהֶם וְהֶחֱזִיקוּ אִישׁ יַד
רֵעֵהוּ וְעָלְתָה יָדוֹ עַל־יַד רֵעֵהוּ: וְגַם־יְהוּדָה תִּלָּחֵם
בִּירוּשָׁלָ‍ִם וְאֻסַּף חֵיל כָּל־הַגּוֹיִם סָבִיב זָהָב וָכֶסֶף וּבְגָדִים
לָרֹב מְאֹד: וְכֵן תִּהְיֶה מַגֵּפַת הַסּוּס הַפֶּרֶד הַגָּמָל וְהַחֲמוֹר
וְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּמַּחֲנוֹת הָהֵמָּה כַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת:
וְהָיָה כָּל־הַנּוֹתָר מִכָּל־הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל־יְרוּשָׁלָ‍ִם וְעָלוּ
מִדֵּי שָׁנָה בְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלָחֹג
אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת: וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת
הָאָרֶץ אֶל־יְרוּשָׁלַ‍ִם לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם: וְאִם־מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא־תַעֲלֶה
וְלֹא בָאָה וְלֹא עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה
אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת: זֹאת
תִּהְיֶה חַטַּאת מִצְרָיִם וְחַטַּאת כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ
לָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה עַל־מְצִלּוֹת
הַסּוּס קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית יְהוָה כַּמִּזְרָקִים
לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהָיָה כָּל־סִיר בִּירוּשָׁלַ‍ִם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ
לַיהוָה צְבָאוֹת וּבָאוּ כָּל־הַזֹּבְחִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבִשְּׁלוּ
בָהֶם וְלֹא־יִהְיֶה כְנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת
בַּיּוֹם הַהוּא:

אחר ההפטרה יברך הברכות האלה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים
צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר
וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם

כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו׃

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ׃

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד׃

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם השבת הזה ועל יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים׃

הפטרה ליום שני של סכות׃

במלכים א׳ סמן ח׳.

וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן׃ וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃ וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־

אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ
הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים׃ כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים
כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־
בַּדָּיו מִלְמָעְלָה׃ וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים
מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ
וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד
לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה׃
אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃ בָּנֹה בָנִיתִי
בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־
פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל
עֹמֵד׃ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר׃ מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר
בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי
לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי
הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת
כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃
וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי
וָאֵשֵׁב ׀ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת

לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן
אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 634.

הפטרה לשבת וחול המועד של סכות.

ביחזקאל סמן ל"ח.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי׃ וּבְקִנְאָתִי בְאֵשׁ־עֶבְרָתִי
דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה רַעַשׁ גָּדוֹל עַל אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל׃ וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה
וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה וְכֹל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת וְכָל־חוֹמָה
לָאָרֶץ תִּפּוֹל׃ וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־הָרַי חֶרֶב נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה חֶרֶב אִישׁ בְּאָחִיו תִּהְיֶה׃ וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם
וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל־
אֲגַפָּיו וְעַל־עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וְהִתְגַּדִּלְתִּי
וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־גּוֹג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל׃ וְשֹׁבַבְתִּיךָ
וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן וַהֲבִאוֹתִךָ עַל־הָרֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד שְׂמֹאולֶךָ וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ
אַפִּיל׃ עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים
אֲשֶׁר אִתָּךְ לְעֵיט צִפּוֹר כָּל־כָּנָף וְחַיַּת הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ

לֶאֱכֹלָה׃ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמָגוֹג וּבְיֹשְׁבֵי הָאִיִּים לָבֶטַח וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃ וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אוֹדִיעַ בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא־אַחֵל אֶת־שֵׁם־קָדְשִׁי עוֹד וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהֹוָה
קָדוֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה הוּא
הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי׃ וְיָצְאוּ יֹשְׁבֵי ׀ עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִעֲרוּ
וְהִשִּׂיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד
וּבְרֹמַח וּבִעֲרוּ בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע שָׁנִים׃ וְלֹא־יִשְׂאוּ עֵצִים מִן־
הַשָּׂדֶה וְלֹא יַחְטְבוּ מִן־הַיְּעָרִים כִּי בַנֶּשֶׁק יְבַעֲרוּ־אֵשׁ וְשָׁלְלוּ
אֶת־שֹׁלְלֵיהֶם וּבָזְזוּ אֶת־בֹּזְזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ וְהָיָה
בַיּוֹם הַהוּא אֶתֵּן לְגוֹג ׀ מְקוֹם־שָׁם קֶבֶר בְּיִשְׂרָאֵל גֵּי הָעֹבְרִים
קִדְמַת הַיָּם וְחֹסֶמֶת הִיא אֶת־הָעֹבְרִים וְקָבְרוּ שָׁם
אֶת־גּוֹג וְאֶת־כָּל־הֲמוֹנֹה וְקָרְאוּ גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃ וּקְבָרוּם
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהֵר אֶת־הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃
וְקָבְרוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הִכָּבְדִי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ וְאַנְשֵׁי תָמִיד יַבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ מְקַבְּרִים
אֶת־הָעֹבְרִים אֶת־הַנּוֹתָרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ
מִקְצֵה שִׁבְעָה־חֳדָשִׁים יַחְקֹרוּ׃ וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ
וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים
אֶל־גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃ וְגַם שֶׁם־עִיר הֲמוֹנָה וְטִהֲרוּ הָאָרֶץ׃

סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 634.

במלכים א׳ סמן ח׳.

וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהֹוָה אֵת כָּל־
הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהֹוָה מִכְּרֹעַ
עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר׃ בָּרוּךְ יְהֹוָה אֲשֶׁר
נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר לֹא־נָפַל
דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃
יְהִי יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־
יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ׃ לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־
דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־
אֲבֹתֵינוּ׃ וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהֹוָה
קְרֹבִים אֶל־יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת ׀ מִשְׁפַּט
עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ לְמַעַן דַּעַת
כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהֹוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד׃ וְהָיָה
לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח
לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח
לַיהֹוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים
אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהֹוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי
בֵית־יְהֹוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת
חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהֹוָה
קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִיא ׀ אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ

קָהָ֣ל גָּד֗וֹל מִלְּב֥וֹא חֲמָ֛ת ׀ עַד־נַ֥חַל מִצְרַ֖יִם לִפְנֵ֣י ׀ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֗ינוּ שִׁבְעַ֥ת יָמִ֛ים וְשִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים אַרְבָּעָ֥ה עָשָׂ֖ר יֽוֹם׃ בַּיּ֤וֹם הַשְּׁמִינִי֙ שִׁלַּ֣ח אֶת־הָעָ֔ם וַֽיְבָרְכ֖וּ אֶת־הַמֶּ֑לֶךְ וַיֵּלְכ֣וּ לְאָהֳלֵיהֶ֗ם שְׂמֵחִים֙ וְט֣וֹבֵי לֵ֔ב עַ֣ל כָּל־הַטּוֹבָ֗ה אֲשֶׁ֨ר עָשָׂ֤ה יְהוָה֙ לְדָוִ֣ד עַבְדּ֔וֹ וּלְיִשְׂרָאֵ֖ל עַמּֽוֹ׃

וי"א מוסיפים פסוק זה:

וַיְהִי֙ כְּכַלּ֣וֹת שְׁלֹמֹ֔ה לִבְנ֥וֹת אֶת־בֵּית־יְהוָ֖ה וְאֶת־בֵּ֣ית הַמֶּ֑לֶךְ וְאֵת֙ כָּל־חֵ֣שֶׁק שְׁלֹמֹ֔ה אֲשֶׁ֥ר חָפֵ֖ץ לַעֲשֽׂוֹת׃

אחר ההפטרה יברך הברכות הללו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם השבת

חזה ועל יום הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה. שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לקדשה ולמנוחה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

הפטרה לשמחת תורה.

ביהושע סמן א'.

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם: לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ: חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ

חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ (כאן מסיימים הספרדים.)

וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר׃ עִבְרוּ ׀ בְּקֶרֶב
הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵידָה כִּי בְּעוֹד ׀
שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ׃
וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃
זָכוֹר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה
לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת׃ נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים
לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כֹּל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם׃ עַד אֲשֶׁר־
יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַּׁתְכֶם
וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר ׀ נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל
אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ׃ כְּכֹל
אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק יִהְיֶה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה׃ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־
יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־
תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ׃

סדר ברכות אחרונות זיעהע זייטע 640.

ע׳ תתי

א 1 שִׁ֥יר הַשִּׁירִ֖ים אֲשֶׁ֥ר לִשְׁלֹמֹֽה׃ 2 יִשָּׁקֵ֙נִי֙ מִנְּשִׁיק֣וֹת פִּ֔יהוּ
3 כִּֽי־טוֹבִ֥ים דֹּדֶ֖יךָ מִיָּֽיִן׃ לְרֵ֙יחַ֙ שְׁמָנֶ֣יךָ טוֹבִ֔ים שֶׁ֖מֶן תּוּרַ֣ק
4 שְׁמֶ֑ךָ עַל־כֵּ֖ן עֲלָמ֥וֹת אֲהֵבֽוּךָ׃ מָשְׁכֵ֖נִי אַחֲרֶ֣יךָ נָּר֑וּצָה
הֱבִיאַ֨נִי הַמֶּ֜לֶךְ חֲדָרָ֗יו נָגִ֤ילָה וְנִשְׂמְחָה֙ בָּ֔ךְ נַזְכִּ֤ירָה דֹדֶ֙יךָ֙
5 מִיַּ֔יִן מֵישָׁרִ֖ים אֲהֵבֽוּךָ׃ שְׁחוֹרָ֤ה אֲנִי֙ וְֽנָאוָ֔ה בְּנ֖וֹת יְרוּשָׁלִָ֑ם
6 כְּאָהֳלֵ֣י קֵדָ֔ר כִּירִיע֖וֹת שְׁלֹמֹֽה׃ אַל־תִּרְא֙וּנִי֙ שֶׁאֲנִ֣י שְׁחַרְחֹ֔רֶת
שֶׁשֱּׁזָפַ֖תְנִי הַשָּׁ֑מֶשׁ בְּנֵ֧י אִמִּ֣י נִֽחֲרוּ־בִ֗י שָׂמֻ֙נִי֙ נֹטֵרָ֣ה אֶת־
7 הַכְּרָמִ֔ים כַּרְמִ֥י שֶׁלִּ֖י לֹ֥א נָטָֽרְתִּי׃ הַגִּ֣ידָה לִּ֗י שֶׁאָֽהֲבָה֙
נַפְשִׁ֔י אֵיכָ֣ה תִרְעֶ֔ה אֵיכָ֖ה תַּרְבִּ֣יץ בַּֽצָּהֳרָ֑יִם שַׁלָּמָ֤ה אֶֽהְיֶה֙
8 כְּעֹ֣טְיָ֔ה עַ֖ל עֶדְרֵ֥י חֲבֵרֶֽיךָ׃ אִם־לֹ֤א תֵֽדְעִי֙ לָ֔ךְ הַיָּפָ֖ה
בַּנָּשִׁ֑ים צְֽאִי־לָ֞ךְ בְּעִקְבֵ֣י הַצֹּ֗אן וּרְעִי֙ אֶת־גְּדִיֹּתַ֔יִךְ עַ֖ל מִשְׁכְּנ֥וֹת
9 10 הָרֹעִֽים׃ לְסֻסָתִי֙ בְּרִכְבֵ֣י פַרְעֹ֔ה דִּמִּיתִ֖יךְ רַעְיָתִֽי׃ נָאו֤וּ
11 לְחָיַ֙יִךְ֙ בַּתֹּרִ֔ים צַוָּארֵ֖ךְ בַּחֲרוּזִֽים׃ תּוֹרֵ֤י זָהָב֙ נַֽעֲשֶׂה־לָּ֔ךְ
12 עִ֖ם נְקֻדּ֥וֹת הַכָּֽסֶף׃ עַד־שֶׁהַמֶּ֙לֶךְ֙ בִּמְסִבּ֔וֹ נִרְדִּ֖י נָתַ֥ן רֵיחֽוֹ׃
13 14 צְר֨וֹר הַמֹּ֤ר ׀ דּוֹדִי֙ לִ֔י בֵּ֥ין שָׁדַ֖י יָלִֽין׃ אֶשְׁכֹּ֨ל הַכֹּ֤פֶר ׀ דּוֹדִי֙
15 לִ֔י בְּכַרְמֵ֖י עֵ֥ין גֶּֽדִי׃ הִנָּ֤ךְ יָפָה֙ רַעְיָתִ֔י הִנָּ֥ךְ יָפָ֖ה עֵינַ֥יִךְ
16 יוֹנִֽים׃ הִנְּךָ֨ יָפֶ֤ה דוֹדִי֙ אַ֣ף נָעִ֔ים אַף־עַרְשֵׂ֖נוּ רַעֲנָנָֽה׃
17 קֹר֤וֹת בָּתֵּ֙ינוּ֙ אֲרָזִ֔ים רָחִיטֵ֖נוּ* בְּרוֹתִֽים׃ ב 1 אֲנִי֙ חֲבַצֶּ֣לֶת הַשָּׁר֔וֹן
2 שֽׁוֹשַׁנַּ֖ת הָעֲמָקִֽים׃ כְּשֽׁוֹשַׁנָּה֙ בֵּ֣ין הַחוֹחִ֔ים כֵּ֥ן רַעְיָתִ֖י בֵּ֥ין
3 הַבָּנֽוֹת׃ כְּתַפּ֙וּחַ֙ בַּעֲצֵ֣י הַיַּ֔עַר כֵּ֥ן דּוֹדִ֖י בֵּ֣ין הַבָּנִ֑ים בְּצִלּוֹ֙
4 חִמַּ֣דְתִּי וְיָשַׁ֔בְתִּי וּפִרְי֖וֹ מָת֥וֹק לְחִכִּֽי׃ הֱבִיאַ֙נִי֙ אֶל־בֵּ֣ית
5 הַיָּ֔יִן וְדִגְל֥וֹ עָלַ֖י אַהֲבָֽה׃ סַמְּכ֙וּנִי֙ בָּֽאֲשִׁישׁ֔וֹת רַפְּד֖וּנִי
6 בַּתַּפּוּחִ֑ים כִּי־חוֹלַ֥ת אַהֲבָ֖ה אָֽנִי׃ שְׂמֹאלוֹ֙ תַּ֣חַת לְרֹאשִׁ֔י
7 וִימִינ֖וֹ תְּחַבְּקֵֽנִי׃ הִשְׁבַּ֨עְתִּי אֶתְכֶ֜ם בְּנ֤וֹת יְרוּשָׁלִַ֙ם֙ בִּצְבָא֔וֹת

רהיטנו

אוֹ בְּאַיְל֣וֹת הַשָּׂדֶ֑ה אִם־תָּעִ֧ירוּ ׀ וְֽאִם־תְּעֽוֹרְר֛וּ אֶת־הָאַהֲבָ֖ה
עַ֥ד שֶׁתֶּחְפָּֽץ׃ ק֣וֹל דּוֹדִ֔י הִנֵּה־זֶ֖ה בָּ֑א מְדַלֵּג֙ עַל־הֶ֣הָרִ֔ים 8
מְקַפֵּ֖ץ עַל־הַגְּבָעֽוֹת׃ דּוֹמֶ֤ה דוֹדִי֙ לִצְבִ֔י א֖וֹ לְעֹ֣פֶר הָֽאַיָּלִ֑ים 9
הִנֵּה־זֶ֤ה עוֹמֵד֙ אַחַ֣ר כָּתְלֵ֔נוּ מַשְׁגִּ֙יחַ֙ מִן־הַֽחַלֹּנ֔וֹת מֵצִ֖יץ
מִן־הַחֲרַכִּֽים׃ עָנָ֥ה דוֹדִ֖י וְאָ֣מַר לִ֑י ק֥וּמִי לָ֛ךְ רַעְיָתִ֥י יָפָתִ֖י 10
הסתיו ק' וּלְכִי־לָֽךְ׃ כִּֽי־הִנֵּ֥ה הַסְּתָ֖ו עָבָ֑ר הַגֶּ֕שֶׁם חָלַ֖ף הָלַ֥ךְ לֽוֹ׃ 11
הַנִּצָּנִים֙ נִרְא֣וּ בָאָ֔רֶץ עֵ֥ת הַזָּמִ֖יר הִגִּ֑יעַ וְק֥וֹל הַתּ֖וֹר נִשְׁמַ֥ע 12
בְּאַרְצֵֽנוּ׃ הַתְּאֵנָה֙ חָֽנְטָ֣ה פַגֶּ֔יהָ וְהַגְּפָנִ֥ים ׀ סְמָדַ֖ר נָ֣תְנוּ רֵ֑יחַ 13
לך ק' ק֥וּמִי לָ֛כִי רַעְיָתִ֥י יָפָתִ֖י וּלְכִי־לָֽךְ׃ יוֹנָתִ֞י בְּחַגְוֵ֣י הַסֶּ֗לַע 14
בְּסֵ֙תֶר֙ הַמַּדְרֵגָ֔ה הַרְאִ֙ינִי֙ אֶת־מַרְאַ֔יִךְ הַשְׁמִיעִ֖ינִי אֶת־קוֹלֵ֑ךְ
מראיך ק' כִּֽי־קוֹלֵ֥ךְ עָרֵ֖ב וּמַרְאֵ֥יךְ נָאוֶֽה׃ אֶֽחֱזוּ־לָ֙נוּ֙ שֻֽׁעָלִ֔ים שֻׁעָלִ֥ים 15
קְטַנִּ֖ים מְחַבְּלִ֣ים כְּרָמִ֑ים וּכְרָמֵ֖ינוּ סְמָדַֽר׃ דּוֹדִ֥י לִי֙ וַאֲנִ֣י 16
ל֔וֹ הָרֹעֶ֖ה בַּשּׁוֹשַׁנִּֽים׃ עַ֣ד שֶׁיָּפ֗וּחַ הַיּ֔וֹם וְנָ֖סוּ הַצְּלָלִ֑ים סֹב֩ 17
דְּמֵה־לְךָ֨ דוֹדִ֜י לִצְבִ֗י א֛וֹ לְעֹ֥פֶר הָאַיָּלִ֖ים עַל־הָ֥רֵי בָֽתֶר׃
עַל־מִשְׁכָּבִי֙ בַּלֵּיל֔וֹת בִּקַּ֕שְׁתִּי אֵ֥ת שֶׁאָהֲבָ֖ה נַפְשִׁ֑י בִּקַּשְׁתִּ֖יו ג 1
וְלֹ֥א מְצָאתִֽיו׃ אָק֨וּמָה נָּ֜א וַאֲסוֹבְבָ֣ה בָעִ֗יר בַּשְּׁוָקִים֙ 2
וּבָ֣רְחֹב֔וֹת אֲבַקְשָׁ֕ה אֵ֥ת שֶׁאָהֲבָ֖ה נַפְשִׁ֑י בִּקַּשְׁתִּ֖יו וְלֹ֥א
מְצָאתִֽיו׃ מְצָא֙וּנִי֙ הַשֹּׁ֣מְרִ֔ים הַסֹּבְבִ֖ים בָּעִ֑יר אֵ֛ת שֶׁאָהֲבָ֥ה 3
נַפְשִׁ֖י רְאִיתֶֽם׃ כִּמְעַט֙ שֶׁעָבַ֣רְתִּי מֵהֶ֔ם עַ֥ד שֶׁמָּצָ֕אתִי אֵ֥ת 4
שֶׁאָהֲבָ֖ה נַפְשִׁ֑י אֲחַזְתִּיו֙ וְלֹ֣א אַרְפֶּ֔נּוּ עַד־שֶׁ֤הֲבֵיאתִיו֙ אֶל־
בֵּ֣ית אִמִּ֔י וְאֶל־חֶ֖דֶר הוֹרָתִֽי׃ הִשְׁבַּ֨עְתִּי אֶתְכֶ֜ם בְּנ֤וֹת 5
יְרוּשָׁלִַ֙ם֙ בִּצְבָא֔וֹת א֖וֹ בְּאַיְל֣וֹת הַשָּׂדֶ֑ה אִם־תָּעִ֧ירוּ ׀ וְֽאִם־
תְּעֽוֹרְר֛וּ אֶת־הָאַהֲבָ֖ה עַ֥ד שֶׁתֶּחְפָּֽץ׃ מִ֣י זֹ֗את עֹלָה֙ מִן־ 6
הַמִּדְבָּ֔ר כְּתִֽימֲר֖וֹת עָשָׁ֑ן מְקֻטֶּ֤רֶת מֹר֙ וּלְבוֹנָ֔ה מִכֹּ֖ל אַבְקַ֥ת

7 רוֹכֵל׃ הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ
8 מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל׃ כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ
9 חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ
10 שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃ עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב
מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃
11 צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־
ד 1 לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי
הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר
2 הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ
3 מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּחוּט
הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ
4 מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף
5 הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי
6 עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם
וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃
7 8 כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃ אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי
מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר
9 וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי
כַּלָּה לִבַּבְתִּנִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ באחת ק׳
10 מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ
11 שְׁמָנַיִךְ מִכָּל־בְּשָׂמִים׃ נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה
דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃
12 13 גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס
14 רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים׃ נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם

קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־
רָאשֵׁי בְשָׂמִים׃ מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־ 15
לְבָנוֹן׃ עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו 16
יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי ה 1
כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי
שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃
אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי 2
רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי
לָיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי 3
אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחוֹר 4
וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃ קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־ 5
מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃ פָּתַחְתִּי 6
אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ
וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים 7
הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי
הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־תִּמְצְאוּ 8
אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ מַה־דּוֹדֵךְ 9
מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃
דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃ רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו 10 11
תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי מָיִם 12
רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם 13
מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃
יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת 14
סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ 15

16 כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים
1 זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה
2 בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
3 לַעֲרוּגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי
4 לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה
5 נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי
שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד׃
6 שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
7 וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃
8 שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין
9 מִסְפָּר׃ אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה
הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים
10 וַיְהַלְלוּהָ׃ מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה
11 בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ אֶל־גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת
12 בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃ לֹא
1 יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב׃ שׁוּבִי שׁוּבִי
הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית
2 כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם׃ מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב
3 חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ שָׁרְרֵךְ אַגַּן
הַסַּהַר אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃
4 5 שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל
הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ
6 כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל
7 וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃ מַה־יָּפִית

8 וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר
9 וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו
וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃
10 וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי
11 12 יְשֵׁנִים׃ אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ׃ לְכָה דוֹדִי נֵצֵא
13 הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים׃ נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם־
פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן
14 אֶת־דֹּדַי לָךְ׃ הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ וְעַל־פְּתָחֵינוּ כָּל־מְגָדִים
ח 1 חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ׃ מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי
יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־יָבוּזוּ לִי׃
2 אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח
3 מֵעֲסִיס רִמֹּנִי׃ שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃
4 הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ מַה־תָּעִירוּ וּמַה־תְּעֹרְרוּ
5 אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר
מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ
6 אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ׃ שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ כַּחוֹתָם
עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה
7 רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה׃ מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ
לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ
8 אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ׃ אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה
וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ׃
9 אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־דֶּלֶת הִיא
10 נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז׃ אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז
11 הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם׃ כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל

הָמוֹן נָתַן אֶת־הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף
12 כָּסֶף׃ כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם
13 לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ׃ הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים
14 לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי׃ בְּרַח ׀ דּוֹדִי וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ
לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים׃

סכום פסוקי דספר שיר השירים **מאה ושבעה עשר**. וסמן אשר דבר **טוב על** המלך. וסדריו שמנה. וחציו: „נרד וכרכם" (ד׳ י״ד).

מגלת רות א

א 1 וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ
מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי
2 בָנָיו׃ וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי־בָנָיו ׀
מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי־מוֹאָב
3 וַיִּהְיוּ־שָׁם׃ וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי
4 בָנֶיהָ׃ וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם
5 הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמוּתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם
6 מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ׃ וַתָּקָם
הִיא וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בִּשְׂדֵה מוֹאָב
7 כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם׃ וַתֵּצֵא מִן־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הָיְתָה־שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בַדֶּרֶךְ
8 לָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה
שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ יַעֲשֶׂה* יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר (יעש ק׳)
9 עֲשִׂיתֶם עִם־הַמֵּתִים וְעִמָּדִי׃ יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה
אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה׃

10 11 וַתֹּאמַ֖רְנָה־לָּ֑הּ כִּֽי־אִתָּ֥ךְ נָשׁ֖וּב לְעַמֵּֽךְ׃ וַתֹּ֤אמֶר נָעֳמִי֙ שֹׁ֣בְנָה
בְנֹתַ֔י לָ֥מָּה תֵלַ֖כְנָה עִמִּ֑י הַֽעֽוֹד־לִ֤י בָנִים֙ בְּמֵעַ֔י וְהָי֥וּ לָכֶ֖ם
12 לַאֲנָשִֽׁים׃ שֹׁ֤בְנָה בְנֹתַי֙ לֵ֔כְןָ כִּ֥י זָקַ֖נְתִּי מִהְי֣וֹת לְאִ֑ישׁ כִּ֤י
אָמַ֙רְתִּי֙ יֶשׁ־לִ֣י תִקְוָ֔ה גַּ֣ם הָיִ֤יתִי הַלַּ֙יְלָה֙ לְאִ֔ישׁ וְגַ֖ם יָלַ֥דְתִּי
13 בָנִֽים׃ הֲלָהֵ֣ן ׀ תְּשַׂבֵּ֗רְנָה עַ֚ד אֲשֶׁ֣ר יִגְדָּ֔לוּ הֲלָהֵן֙ תֵּֽעָגֵ֔נָה
לְבִלְתִּ֖י הֱי֣וֹת לְאִ֑ישׁ אַ֣ל בְּנֹתַ֗י כִּֽי־מַר־לִ֤י מְאֹד֙ מִכֶּ֔ם כִּֽי־יָצְאָ֥ה
14 בִ֖י יַד־יְהוָֽה׃ וַתִּשֶּׂ֣נָה קוֹלָ֔ן וַתִּבְכֶּ֖ינָה ע֑וֹד וַתִּשַּׁ֤ק עָרְפָּה֙
15 לַחֲמוֹתָ֔הּ וְר֖וּת דָּ֥בְקָה בָּֽהּ׃ וַתֹּ֗אמֶר הִנֵּה֙ שָׁ֣בָה יְבִמְתֵּ֔ךְ
16 אֶל־עַמָּ֖הּ וְאֶל־אֱלֹהֶ֑יהָ שׁ֖וּבִי אַחֲרֵ֥י יְבִמְתֵּֽךְ׃ וַתֹּ֤אמֶר רוּת֙
אַל־תִּפְגְּעִי־בִ֔י לְעָזְבֵ֖ךְ לָשׁ֣וּב מֵאַחֲרָ֑יִךְ כִּ֠י אֶל־אֲשֶׁ֨ר תֵּלְכִ֜י
17 אֵלֵ֗ךְ וּבַאֲשֶׁ֤ר תָּלִ֙ינִי֙ אָלִ֔ין עַמֵּ֣ךְ עַמִּ֔י וֵאלֹהַ֖יִךְ אֱלֹהָֽי׃ בַּאֲשֶׁ֤ר
תָּמ֙וּתִי֙ אָמ֔וּת וְשָׁ֖ם אֶקָּבֵ֑ר כֹּה֩ יַעֲשֶׂ֨ה יְהוָ֥ה לִי֙ וְכֹ֣ה יֹסִ֔יף כִּ֣י
18 הַמָּ֔וֶת יַפְרִ֖יד בֵּינִ֥י וּבֵינֵֽךְ׃ וַתֵּ֕רֶא כִּֽי־מִתְאַמֶּ֥צֶת הִ֖יא לָלֶ֣כֶת
19 אִתָּ֑הּ וַתֶּחְדַּ֖ל לְדַבֵּ֥ר אֵלֶֽיהָ׃ וַתֵּלַ֣כְנָה שְׁתֵּיהֶ֔ם עַד־בּוֹאָ֖נָה
בֵּ֣ית לָ֑חֶם וַיְהִ֗י כְּבֹאָ֙נָה֙ בֵּ֣ית לֶ֔חֶם וַתֵּהֹ֤ם כָּל־הָעִיר֙ עֲלֵיהֶ֔ן
20 וַתֹּאמַ֖רְנָה הֲזֹ֥את נָעֳמִֽי׃ וַתֹּ֣אמֶר אֲלֵיהֶ֔ן אַל־תִּקְרֶ֥אנָה לִ֖י
21 נָעֳמִ֑י קְרֶ֤אןָ לִי֙ מָרָ֔א כִּֽי־הֵמַ֥ר שַׁדַּ֛י לִ֖י מְאֹֽד׃ אֲנִי֙ מְלֵאָ֣ה
הָלַ֔כְתִּי וְרֵיקָ֖ם הֱשִׁיבַ֣נִי יְהוָ֑ה לָ֣מָּה תִקְרֶ֤אנָה לִי֙ נָעֳמִ֔י וַֽיהוָה֙
22 עָ֣נָה בִ֔י וְשַׁדַּ֖י הֵ֥רַֽע לִֽי׃ וַתָּ֣שָׁב נָעֳמִ֗י וְר֨וּת הַמּוֹאֲבִיָּ֤ה כַלָּתָהּ֙
עִמָּ֔הּ הַשָּׁ֖בָה מִשְּׂדֵ֣י מוֹאָ֑ב וְהֵ֗מָּה בָּ֚אוּ בֵּ֣ית לֶ֔חֶם בִּתְחִלַּ֖ת
ב 1 קְצִ֥יר שְׂעֹרִֽים׃ וּֽלְנָעֳמִ֞י מֹידַ֣ע לְאִישָׁ֗הּ אִ֚ישׁ גִּבּ֣וֹר חַ֔יִל
2 מִמִּשְׁפַּ֖חַת אֱלִימֶ֑לֶךְ וּשְׁמ֖וֹ בֹּֽעַז׃ וַתֹּאמֶר֩ ר֨וּת הַמּֽוֹאֲבִיָּ֜ה
אֶֽל־נָעֳמִ֗י אֵֽלְכָה־נָּ֤א הַשָּׂדֶה֙ וַאֲלַקֳּטָ֣ה בַשִּׁבֳּלִ֔ים אַחַ֕ר אֲשֶׁ֥ר
3 אֶמְצָא־חֵ֖ן בְּעֵינָ֑יו וַתֹּ֥אמֶר לָ֖הּ לְכִ֥י בִתִּֽי׃ וַתֵּ֣לֶךְ וַתָּב֗וֹא

וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיִּקֶר מִקְרֶהָ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
4 לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ׃ וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית
לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ
5 יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה
6 הַזֹּאת׃ וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל־הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמַר נַעֲרָה
7 מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׁבָה עִם־נָעֳמִי מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַתֹּאמֶר
אֲלַקֳטָה־נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתָּבוֹא
וַתַּעֲמוֹד מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד־עַתָּה זֶה שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט׃
8 וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל־רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל־תֵּלְכִי לִלְקֹט
בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין עִם־
9 נַעֲרֹתָי׃ עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר־יִקְצֹרוּן וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא
צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ וְצָמִת וְהָלַכְתְּ אֶל־
10 הַכֵּלִים וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים׃ וַתִּפֹּל עַל־פָּנֶיהָ
וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מַדּוּעַ מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
11 לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי נָכְרִיָּה׃ וַיַּעַן בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד
לִי כֹּל אֲשֶׁר־עָשִׂית אֶת־חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִי
אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר לֹא־
12 יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ
שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת
13 תַּחַת־כְּנָפָיו׃ וַתֹּאמֶר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי
וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת
14 שִׁפְחֹתֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר לָה בֹעַז לְעֵת הָאֹכֶל גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ
מִן־הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים
15 וַיִּצְבָּט־לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר׃ וַתָּקָם לְלַקֵּט

וַיְצַו בֹּעַז אֶת־נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא
16 תַכְלִימוּהָ׃ וְגַם שֹׁל־תָּשֹׁלּוּ לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם
17 וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעֲרוּ־בָהּ׃ וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה עַד־הָעָרֶב וַתַּחְבֹּט
18 אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים׃ וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא
הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־לִקֵּטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֶּן־לָהּ
19 אֵת אֲשֶׁר־הוֹתִרָה מִשָּׂבְעָהּ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה
לִקַּטְתְּ* הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ בָּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוֹתָהּ
אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
20 עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ הוּא לַיהוָה
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר
21 לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגֹּאֲלֵנוּ הוּא׃ וַתֹּאמֶר רוּת
הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם ׀ כִּי־אָמַר אֵלַי עִם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי תִּדְבָּקִין
22 עַד אִם־כִּלּוּ אֵת כָּל־הַקָּצִיר אֲשֶׁר־לִי׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי
אֶל־רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי כִּי תֵצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא
23 יִפְגְּעוּ־בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר׃ וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד־
כְּלוֹת קְצִיר־הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֶת־חֲמוֹתָהּ׃
ג 1 וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ־לָךְ מָנוֹחַ
2 אֲשֶׁר יִיטַב־לָךְ׃ וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית
אֶת־נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה־הוּא זֹרֶה אֶת־גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃
3 וְרָחַצְתְּ ׀ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתֵךְ* עָלַיִךְ וְיָרַדְתִּי* הַגֹּרֶן אַל־
4 תִּוָּדְעִי לָאִישׁ עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וִיהִי בְשָׁכְבוֹ
וְיָדַעַתְּ אֶת־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתָיו
5 וְשָׁכָבְתִּי* וְהוּא יַגִּיד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ
6 כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי *ֽ אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל

שמלתך ק'. וירדת ק'. ושכבת ק'. אלי ק' ולא כ'

7 אֲשֶׁר־צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ׃ וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא
לִשְׁכַּב בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו
8 וַתִּשְׁכָּב׃ וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה
9 אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי־אָתְּ וַתֹּאמֶר אָנֹכִי
רוּת אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל אָתָּה׃
10 וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן
מִן־הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם־דַּל וְאִם־
11 עָשִׁיר׃ וְעַתָּה בִּתִּי אַל־תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה־
12 לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ כָּל־שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃ וְעַתָּה כִּי
13 אָמְנָם כִּי אִם גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי׃ לִינִי
הַלַּיְלָה וְהָיָה בַבֹּקֶר אִם־יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ
לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי־יְהוָה שִׁכְבִי עַד־הַבֹּקֶר׃
14 וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָו עַד־הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרֶם יַכִּיר אִישׁ
15 אֶת־רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל־יִוָּדַע כִּי־בָאָה הָאִשָּׁה הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר
הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר־עָלַיִךְ וְאֶחֳזִי־בָהּ וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד
16 שֵׁשׁ־שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃ וַתָּבוֹא אֶל־חֲמוֹתָהּ
וַתֹּאמֶר מִי־אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד־לָהּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה־לָהּ
17 הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ־הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר *
18 אַל־תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל־חֲמוֹתֵךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁבִי בִתִּי עַד
אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי
ד 1 אִם־כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃ וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה
הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר־בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה־פֹּה פְּלֹנִי
2 אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃ וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר
3 וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃ וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה

אם כתיב ולא קרי. לי׳ רגלתי. מרגלותיו ק׳. בפרס ק׳.
אֵלַי כתיב ולא קרי

אֲשֶׁר֙ לְאָחִ֣ינוּ לֶאֱלִימֶ֑לֶךְ מָֽכְרָ֣ה נָעֳמִ֔י הַשָּׁ֖בָה מִשְּׂדֵ֥ה
4 מוֹאָֽב׃ וַאֲנִ֨י אָמַ֜רְתִּי אֶגְלֶ֧ה אָזְנְךָ֣ לֵאמֹ֗ר קְ֠נֵה נֶ֣גֶד הַיֹּשְׁבִ֞ים
וְנֶ֣גֶד זִקְנֵ֣י עַמִּ֗י אִם־תִּגְאַל֙ גְּאָ֔ל וְאִם־לֹ֨א יִגְאַ֜ל הַגִּ֣ידָה לִּ֗י
וְאֵֽדְעָ* כִּ֣י אֵ֤ין זוּלָֽתְךָ֙ לִגְא֔וֹל וְאָנֹכִ֖י אַחֲרֶ֑יךָ וַיֹּ֖אמֶר אָנֹכִ֥י
5 אֶגְאָֽל׃ וַיֹּ֣אמֶר בֹּ֔עַז בְּיוֹם־קְנוֹתְךָ֥ הַשָּׂדֶ֖ה מִיַּ֣ד נָעֳמִ֑י וּ֠מֵאֵת
ר֨וּת הַמּוֹאֲבִיָּ֤ה אֵֽשֶׁת־הַמֵּת֙ קָנִ֔יתִי* לְהָקִ֥ים שֵׁם־הַמֵּ֖ת
6 עַל־נַחֲלָתֽוֹ׃ וַיֹּ֣אמֶר הַגֹּאֵ֗ל לֹ֤א אוּכַל֙ לִגְאָול*־לִ֔י פֶּן־אַשְׁחִ֖ית
אֶת־נַחֲלָתִ֑י גְּאַל־לְךָ֤ אַתָּה֙ אֶת־גְּאֻלָּתִ֔י כִּ֥י לֹא־אוּכַ֖ל לִגְאֹֽל׃
7 וְזֹאת֩ לְפָנִ֨ים בְּיִשְׂרָאֵ֜ל עַל־הַגְּאוּלָּ֤ה וְעַל־הַתְּמוּרָה֙ לְקַיֵּ֣ם
כָּל־דָּבָ֔ר שָׁלַ֥ף אִ֛ישׁ נַעֲל֖וֹ וְנָתַ֣ן לְרֵעֵ֑הוּ וְזֹ֥את הַתְּעוּדָ֖ה
8 בְּיִשְׂרָאֵֽל׃ וַיֹּ֧אמֶר הַגֹּאֵ֛ל לְבֹ֖עַז קְנֵה־לָ֑ךְ וַיִּשְׁלֹ֖ף נַעֲלֽוֹ׃
9 וַיֹּאמֶר֩ בֹּ֨עַז לַזְּקֵנִ֜ים וְכָל־הָעָ֗ם עֵדִ֨ים אַתֶּ֜ם הַיּ֗וֹם כִּ֤י קָנִ֙יתִי֙
אֶת־כָּל־אֲשֶׁ֣ר לֶאֱלִימֶ֔לֶךְ וְאֵ֛ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר לְכִלְי֖וֹן וּמַחְל֑וֹן
10 מִיַּ֖ד נָעֳמִֽי׃ וְגַ֣ם אֶת־ר֣וּת הַמֹּאֲבִיָּה֩ אֵ֨שֶׁת מַחְל֜וֹן קָנִ֧יתִי
לִ֣י לְאִשָּׁ֗ה לְהָקִ֤ים שֵׁם־הַמֵּת֙ עַל־נַחֲלָת֔וֹ וְלֹֽא־יִכָּרֵ֧ת שֵׁם־
הַמֵּ֛ת מֵעִ֥ם אֶחָ֖יו וּמִשַּׁ֣עַר מְקוֹמ֑וֹ עֵדִ֥ים אַתֶּ֖ם הַיּֽוֹם׃
11 וַ֠יֹּאמְרוּ כָּל־הָעָ֨ם אֲשֶׁר־בַּשַּׁ֧עַר וְהַזְּקֵנִ֛ים עֵדִ֑ים יִתֵּן֩ יְהוָ֨ה
אֶֽת־הָאִשָּׁ֜ה הַבָּאָ֣ה אֶל־בֵּיתֶ֗ךָ כְּרָחֵ֤ל ׀ וּכְלֵאָה֙ אֲשֶׁ֨ר בָּנ֤וּ
שְׁתֵּיהֶם֙ אֶת־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וַעֲשֵׂה־חַ֣יִל בְּאֶפְרָ֔תָה וּקְרָא־
12 שֵׁ֖ם בְּבֵ֥ית לָֽחֶם׃ וִיהִ֤י בֵֽיתְךָ֙ כְּבֵ֣ית פֶּ֔רֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָ֥ה
תָמָ֖ר לִֽיהוּדָ֑ה מִן־הַזֶּ֗רַע אֲשֶׁ֨ר יִתֵּ֤ן יְהוָה֙ לְךָ֔ מִן־הַנַּעֲרָ֖ה
13 הַזֹּֽאת׃ וַיִּקַּ֨ח בֹּ֤עַז אֶת־רוּת֙ וַתְּהִי־ל֣וֹ לְאִשָּׁ֔ה וַיָּבֹ֖א אֵלֶ֑יהָ
14 וַיִּתֵּ֨ן יְהוָ֥ה לָ֛הּ הֵרָי֖וֹן וַתֵּ֥לֶד בֵּֽן׃ וַתֹּאמַ֤רְנָה הַנָּשִׁים֙ אֶֽל־
נָעֳמִ֔י בָּר֣וּךְ יְהוָ֔ה אֲשֶׁר֙ לֹ֣א הִשְׁבִּ֥ית לָ֛ךְ גֹּאֵ֖ל הַיּ֑וֹם וְיִקָּרֵ֥א

ק' ואדעה . ק' קנית , יתיר ו'

15 שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת־
שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתֶךְ יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה
16 לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים׃ וַתִּקַּח נָעֳמִי אֶת־הַיֶּלֶד וַתְּשִׁתֵהוּ בְחֵיקָהּ
17 וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת׃ וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד־
בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃
18 19 וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פָּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת־חֶצְרוֹן׃ וְחֶצְרוֹן
20 הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב׃ וְעַמִּינָדָב
21 הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָה׃ וְשַׂלְמוֹן
22 הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד׃ וְעוֹבֵד הוֹלִיד
אֶת־יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד׃

סכום פסוקי דספר רות שמונים וחמשה, וסמנו סורה שבה פה פלוני אלמני. וחציו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי (ב׳ כ״א).

מגלת איכה א׳

א 1 אֵיכָה ׀ יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה
2 רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס׃ בָּכוֹ תִבְכֶּה
בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין־לָהּ מְנַחֵם מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ
3 כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃ גָּלְתָה יְהוּדָה
מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ
4 כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃ דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת
מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים
5 בְּתוּלֹתֶיהָ נּוּגוֹת וְהִיא מַר־לָהּ׃ הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ
שָׁלוּ כִּי־יְהוָה הוֹגָהּ עַל רֹב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי
6 לִפְנֵי־צָר׃ וַיֵּצֵא מִן־בַּת־צִיּוֹן כָּל־הֲדָרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים מבת ק׳
7 לֹא־מָצְאוּ מִרְעֶה וַיֵּלְכוּ בְלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף׃ זָכְרָה

יְרוּשָׁלִַם יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מַחֲמֻדֶיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי
קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ צָרִים שָׂחֲקוּ
8 עַל־מִשְׁבַּתֶּהָ׃ חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלִַם עַל־כֵּן לְנִידָה הָיָתָה
כָּל־מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם־הִיא נֶאֶנְחָה
9 וַתָּשָׁב אָחוֹר׃ טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ
וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְהוָֹה אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל
10 אוֹיֵב׃ יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ
11 מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ׃ כָּל־עַמָּהּ
נֶאֱנָחִים מְבַקְּשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ מַחֲמוֹדֵיהֶם בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב
12 נָפֶשׁ רְאֵה יְהוָֹה וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה׃ לוֹא אֲלֵיכֶם
כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר
13 עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָֹה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ מִמָּרוֹם שָׁלַח־
אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר
14 נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃ נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ
יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל כֹּחִי נְתָנַנִי אֲדֹנָי בִּידֵי לֹא־
15 אוּכַל קוּם׃ סִלָּה כָל־אַבִּירַי׀ אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי
מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת בַּת־יְהוּדָה׃
16 עַל־אֵלֶּה׀ אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי׀ עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי
17 מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב׃ פֵּרְשָׂה
צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְהוָֹה לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו
18 הָיְתָה יְרוּשָׁלִַם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם׃ צַדִּיק הוּא יְהוָֹה כִּי־פִיהוּ
מָרִיתִי שִׁמְעוּ־נָא כָל־*עַמִּים וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי
19 הָלְכוּ בַשֶּׁבִי׃ קָרָאתִי לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי
20 בָּעִיר גָּוָעוּ כִּי־בִקְשׁוּ אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃ רְאֵה

ו׳ יתיר · ל׳ זעירא

העמים ק׳

יְהוָ֤ה כִּֽי־צַר־לִי֙ מֵעַ֣י חֳמַרְמָ֔רוּ נֶהְפַּ֤ךְ לִבִּי֙ בְּקִרְבִּ֔י כִּ֥י מָר֖וֹ
21 מָרִ֑יתִי מִח֥וּץ שִׁכְּלָה־חֶ֖רֶב בַּבַּ֥יִת כַּמָּֽוֶת׃ שָׁמְע֞וּ כִּ֣י נֶאֱנָחָ֣ה
אָ֗נִי אֵ֤ין מְנַחֵם֙ לִ֔י כָּל־אֹיְבַ֞י שָׁמְע֤וּ רָֽעָתִי֙ שָׂ֔שׂוּ כִּ֥י אַתָּ֖ה
22 עָשִׂ֑יתָ הֵבֵ֥אתָ יוֹם־קָרָ֖אתָ וְיִהְי֥וּ כָמֽוֹנִי׃ תָּבֹ֨א כָל־רָעָתָ֤ם
לְפָנֶ֙יךָ֙ וְעוֹלֵ֣ל לָ֔מוֹ כַּאֲשֶׁ֧ר עוֹלַ֛לְתָּ לִ֖י עַ֣ל כָּל־פְּשָׁעָ֑י כִּֽי־
רַבּ֥וֹת אַנְחֹתַ֖י וְלִבִּ֥י דַוָּֽי׃

ב

1 אֵיכָה֩ יָעִ֨יב בְּאַפּ֤וֹ ׀ אֲדֹנָי֙ אֶת־בַּת־צִיּ֔וֹן הִשְׁלִ֤יךְ מִשָּׁמַ֙יִם֙
אֶ֔רֶץ תִּפְאֶ֖רֶת יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־זָכַ֥ר הֲדֹם־רַגְלָ֖יו בְּי֥וֹם אַפּֽוֹ׃
2 בִּלַּ֨ע אֲדֹנָ֜י *לֹ֣א חָמַ֗ל אֵ֚ת כָּל־נְא֣וֹת יַעֲקֹ֔ב הָרַ֧ס בְּעֶבְרָת֛וֹ ולא ק׳
3 מִבְצְרֵ֥י בַת־יְהוּדָ֖ה הִגִּ֣יעַ לָאָ֑רֶץ חִלֵּ֥ל מַמְלָכָ֖ה וְשָׂרֶֽיהָ׃ גָּדַ֣ע
בָּֽחֳרִי־אַ֗ף כֹּ֚ל קֶ֣רֶן יִשְׂרָאֵ֔ל הֵשִׁ֥יב אָח֛וֹר יְמִינ֖וֹ מִפְּנֵ֣י אוֹיֵ֑ב
4 וַיִּבְעַ֤ר בְּיַֽעֲקֹב֙ כְּאֵ֣שׁ לֶֽהָבָ֔ה אָכְלָ֖ה סָבִֽיב׃ דָּרַ֨ךְ קַשְׁתּ֜וֹ
כְּאוֹיֵ֗ב נִצָּ֤ב יְמִינוֹ֙ כְּצָ֔ר וַֽיַּהֲרֹ֔ג כֹּ֖ל מַחֲמַדֵּי־עָ֑יִן בְּאֹ֙הֶל֙ בַּת־
5 צִיּ֔וֹן שָׁפַ֥ךְ כָּאֵ֖שׁ חֲמָתֽוֹ׃ הָיָ֨ה אֲדֹנָ֤י ׀ כְּאוֹיֵב֙ בִּלַּ֣ע יִשְׂרָאֵ֔ל
בִּלַּע֙ כָּל־אַרְמְנוֹתֶ֔יהָ שִׁחֵ֖ת מִבְצָרָ֑יו וַיֶּ֙רֶב֙ בְּבַת־יְהוּדָ֔ה
6 תַּאֲנִיָּ֖ה וַאֲנִיָּֽה׃ וַיַּחְמֹ֤ס כַּגַּן֙ שֻׂכּ֔וֹ שִׁחֵ֖ת מוֹעֲד֑וֹ שִׁכַּ֨ח יְהוָ֤ה ׀
7 בְּצִיּוֹן֙ מוֹעֵ֣ד וְשַׁבָּ֔ת וַיִּנְאַ֥ץ בְּזַֽעַם־אַפּ֖וֹ מֶ֥לֶךְ וְכֹהֵֽן׃ זָנַ֨ח אֲדֹנָ֤י ׀
מִזְבְּחוֹ֙ נִאֵ֣ר מִקְדָּשׁ֔וֹ הִסְגִּיר֙ בְּיַד־אוֹיֵ֔ב חוֹמֹ֖ת אַרְמְנוֹתֶ֑יהָ
8 ק֛וֹל נָתְנ֥וּ בְּבֵית־יְהוָ֖ה כְּי֥וֹם מוֹעֵֽד׃ חָשַׁ֨ב יְהוָ֜ה ׀ לְהַשְׁחִ֗ית
חוֹמַ֣ת בַּת־צִיּ֔וֹן נָ֣טָה קָ֔ו לֹא־הֵשִׁ֥יב יָד֖וֹ מִבַּלֵּ֑עַ וַיַּֽאֲבֶל־חֵ֥ל
9 וְחוֹמָ֖ה יַחְדָּ֥ו אֻמְלָֽלוּ׃ *טָבְע֤וּ בָאָ֙רֶץ֙ שְׁעָרֶ֔יהָ אִבַּ֥ד וְשִׁבַּ֖ר ט׳ זעירא
בְּרִיחֶ֑יהָ מַלְכָּ֨הּ וְשָׂרֶ֤יהָ בַגּוֹיִם֙ אֵ֣ין תּוֹרָ֔ה גַּם־נְבִיאֶ֕יהָ לֹא־
10 מָצְא֥וּ חָז֖וֹן מֵיְהוָֽה׃ יֵשְׁב֨וּ לָאָ֤רֶץ יִדְּמוּ֙ זִקְנֵ֣י בַת־צִיּ֔וֹן הֶעֱל֤וּ
עָפָר֙ עַל־רֹאשָׁ֔ם חָגְר֖וּ שַׂקִּ֑ים הוֹרִ֤ידוּ לָאָ֙רֶץ֙ רֹאשָׁ֔ן בְּתוּלֹ֖ת

יְרוּשָׁלִָֽם׃ כָּל֨וּ בַדְּמָע֤וֹת עֵינַי֙ חֳמַרְמְר֣וּ מֵעַ֔י נִשְׁפַּ֤ךְ לָאָ֙רֶץ֙ 11
כְּבֵדִ֔י עַל־שֶׁ֖בֶר בַּת־עַמִּ֑י בֵּֽעָטֵ֤ף עוֹלֵל֙ וְיוֹנֵ֔ק בִּרְחֹב֖וֹת קִרְיָֽה׃
לְאִמֹּתָם֙ יֹֽאמְר֔וּ אַיֵּ֖ה דָּגָ֣ן וָיָ֑יִן בְּהִֽתְעַטְּפָ֤ם כֶּֽחָלָל֙ בִּרְחֹב֣וֹת 12
אֲעִידֵךְ ק׳ עִ֔יר בְּהִֽשְׁתַּפֵּ֣ךְ נַפְשָׁ֔ם אֶל־חֵ֖יק אִמֹּתָֽם׃ מָֽה אֲעוּדֵ֞ךְ מָ֣ה 13
אֲדַמֶּה־לָּ֗ךְ הַבַּת֙ יְר֣וּשָׁלִַ֔ם מָ֤ה אַשְׁוֶה־לָּךְ֙ וַאֲנַֽחֲמֵ֔ךְ בְּתוּלַ֖ת
בַּת־צִיּ֑וֹן כִּֽי־גָד֥וֹל כַּיָּ֛ם שִׁבְרֵ֖ךְ מִ֥י יִרְפָּא־לָֽךְ׃ נְבִיאַ֗יִךְ חָ֤זוּ 14
שְׁבוּתֵךְ ק׳ לָךְ֙ שָׁ֣וְא וְתָפֵ֔ל וְלֹֽא־גִלּ֥וּ עַל־עֲוֺנֵ֖ךְ לְהָשִׁ֣יב שְׁבִיתֵ֑ךְ וַיֶּ֣חֱזוּ
לָ֔ךְ מַשְׂא֥וֹת שָׁ֖וְא וּמַדּוּחִֽים׃ סָֽפְק֨וּ עָלַ֤יִךְ כַּפַּ֙יִם֙ כָּל־עֹ֣בְרֵי 15
דֶ֔רֶךְ שָֽׁרְקוּ֙ וַיָּנִ֣עוּ רֹאשָׁ֔ם עַל־בַּ֖ת יְרוּשָׁלִָ֑ם הֲזֹ֣את הָעִ֗יר
שֶׁיֹּֽאמְרוּ֙ כְּלִ֣ילַת יֹ֔פִי מָשׂ֖וֹשׂ לְכָל־הָאָֽרֶץ׃ פָּצ֨וּ עָלַ֤יִךְ פִּיהֶם֙ 16
כָּל־אֹ֣יְבַ֔יִךְ שָֽׁרְקוּ֙ וַיַּֽחַרְקוּ־שֵׁ֔ן אָמְר֖וּ בִּלָּ֑עְנוּ אַ֣ךְ זֶ֥ה הַיּ֛וֹם
שֶׁקִּוִּינֻ֖הוּ מָצָ֥אנוּ רָאִֽינוּ׃ עָשָׂ֨ה יְהוָ֜ה אֲשֶׁ֣ר זָמָ֗ם בִּצַּ֤ע 17
אֶמְרָתוֹ֙ אֲשֶׁ֤ר צִוָּה֙ מִֽימֵי־קֶ֔דֶם הָרַ֖ס וְלֹ֣א חָמָ֑ל וַיְשַׂמַּ֤ח עָלַ֙יִךְ֙
אוֹיֵ֔ב הֵרִ֖ים קֶ֥רֶן צָרָֽיִךְ׃ צָעַ֥ק לִבָּ֖ם אֶל־אֲדֹנָ֑י חוֹמַ֣ת בַּת־ 18
צִ֠יּוֹן הוֹרִ֨ידִי כַנַּ֤חַל דִּמְעָה֙ יוֹמָ֣ם וָלַ֔יְלָה אַל־תִּתְּנִ֤י פוּגַת֙
בַּלַּיְלָה ק׳ לָ֔ךְ אַל־תִּדֹּ֖ם בַּת־עֵינֵֽךְ׃ ק֣וּמִי ׀ רֹ֣נִּי בַלַּ֗יְל° לְרֹאשׁ֙ אַשְׁמֻר֔וֹת 19
שִׁפְכִ֤י כַמַּ֙יִם֙ לִבֵּ֔ךְ נֹ֖כַח פְּנֵ֣י אֲדֹנָ֑י שְׂאִ֧י אֵלָ֣יו כַּפַּ֗יִךְ עַל־נֶ֙פֶשׁ֙
עֽוֹלָלַ֔יִךְ הָעֲטוּפִ֥ים בְּרָעָ֖ב בְּרֹ֥אשׁ כָּל־חוּצֽוֹת׃ רְאֵ֤ה יְהוָה֙ 20
וְֽהַבִּ֔יטָה לְמִ֖י עוֹלַ֣לְתָּ כֹּ֑ה אִם־תֹּאכַ֨לְנָה נָשִׁ֤ים פִּרְיָם֙ עֹלֲלֵ֣י
טִפֻּחִ֔ים אִם־יֵהָרֵ֛ג בְּמִקְדַּ֥שׁ אֲדֹנָ֖י כֹּהֵ֥ן וְנָבִֽיא׃ שָׁכְב֨וּ לָאָ֤רֶץ 21
חוּצוֹת֙ נַ֣עַר וְזָקֵ֔ן בְּתוּלֹתַ֥י וּבַחוּרַ֖י נָפְל֣וּ בֶחָ֑רֶב הָרַ֙גְתָּ֙ בְּי֣וֹם
אַפֶּ֔ךָ טָבַ֖חְתָּ לֹ֥א חָמָֽלְתָּ׃ תִּקְרָא֩ כְי֨וֹם מוֹעֵ֤ד מְגוּרַי֙ מִסָּבִ֔יב 22
וְלֹ֥א הָיָ֛ה בְּי֥וֹם אַף־יְהוָ֖ה פָּלִ֣יט וְשָׂרִ֑יד אֲשֶׁר־טִפַּ֥חְתִּי
וְרִבִּ֖יתִי אֹיְבִ֥י כִלָּֽם׃

ג

1 2 אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ: אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ
3 4 חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר: אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם: בִּלָּה
5 בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי: בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה:
6 7 בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא
8 9 הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי: גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי: גָּדַר
10 דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה: דֹּב אֹרֵב הוּא לִי אֲרִיה* ארי ק׳
11 12 בְּמִסְתָּרִים: דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם: דָּרַךְ
13 קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ: הֵבִיא בְּכִלְיוֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ:
14 15 הָיִיתִי שְּׂחֹק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם: הִשְׂבִּיעַנִי
16 בַמְּרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה: וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר:
17 18 וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה: וָאֹמַר אָבַד נִצְחִי
19 20 וְתוֹחַלְתִּי מֵיְהוָה: זְכָר־עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ: זָכוֹר
21 תִּזְכּוֹר וְתָשִׁיחַ* עָלַי נַפְשִׁי: זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן ותשוח ק׳
22 אוֹחִיל: חַסְדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו:
23 24 חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: חֶלְקִי יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי
25 26 עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ: טוֹב יְהוָה לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: טוֹב
27 וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְהוָה: טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל
28 29 בִּנְעוּרָיו: יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו: יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ
30 31 אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה: יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה: כִּי לֹא
32 33 יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדוֹ*: כִּי חסדיו ק׳
34 לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּה בְּנֵי־אִישׁ: לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל
35 36 אֲסִירֵי אָרֶץ: לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן: לְעַוֵּת
37 אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה: מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי אֲדֹנָי לֹא
38 39 צִוָּה: מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב: מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם

ק' חטאיו
חָי גֶּבֶר עַל־חֲטָאָו*: נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד־ 40
יְהוָה: נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל בַּשָּׁמָיִם: נַחְנוּ 41 42
פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ: סַכֹּתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ 43
הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ: סַכֹּתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה: סְחִי 44 45
וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם כָּל־ 46
אֹיְבֵינוּ: פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר: פַּלְגֵי־מַיִם 47 48
תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי: עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא תִדְמֶה מֵאֵין 49
הֲפֻגוֹת: עַד־יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם: עֵינִי עוֹלְלָה 50 51
לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי: צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבַי חִנָּם: 52
צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי: צָפוּ־מַיִם עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי 53 54
נִגְזָרְתִּי: קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת: קוֹלִי שָׁמָעְתָּ 55 56
אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי: קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ 57
אָמַרְתָּ אַל־תִּירָא: רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי: 58
רָאִיתָה יְהוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי: רָאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם 59 60
כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לִי: שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְהוָה כָּל־מַחְשְׁבֹתָם 61
עָלָי: שִׂפְתֵי קָמַי וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם: שִׁבְתָּם וְקִימָתָם 62 63
הַבִּיטָה אֲנִי מַנְגִּינָתָם: תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה 64
יְדֵיהֶם: תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת־לֵב תַּאֲלָתְךָ לָהֶם: תִּרְדֹּף בְּאַף 65 66
וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה:

ד
אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי־ 1
קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת: בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים 2
כַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר: גַּם־תַּנִּין* 3
חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־עַמִּי לְאַכְזָר כִּי *עֵנִים בַּמִּדְבָּר:
דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ 4

ק' תנים
ק' כיענים

5 אֵין לָהֶם׃ הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֱמֻנִים
6 עֲלֵי תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת׃ וַיִּגְדַּל עֲוֺן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת
7 סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם׃ זַכּוּ נְזִירֶיהָ
מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר גִּזְרָתָם׃
8 חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד עוֹרָם עַל־
9 עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ׃ טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב
10 שֶׁהֵם יָזוּבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבֹת שָׂדָי׃ יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת
11 בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃ כִּלָּה יְהֹוָה
אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל
12 יְסוֹדֹתֶיהָ׃ לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ *וְכֹל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא תבא ק'
13 צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָםִ׃ מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֺנֹת כֹּהֲנֶיהָ
14 הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים׃ נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ
15 בַּדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם׃ סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ
סוּרוּ סוּרוּ אַל־תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹיִם לֹא יוֹסִפוּ
16 לָגוּר׃ פְּנֵי יְהֹוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטָם פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא זקנים ק'.
17 נָשָׂאוּ *זְקֵנִים לֹא חָנָנוּ׃ עוֹדֵינָה* תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֶזְרָתֵנוּ עודינו ק'
18 הָבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ׃ צָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת
19 בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב קִצֵּנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצֵּנוּ׃ קַלִּים הָיוּ
רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ׃
20 רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהֹוָה נִלְכַּד בִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ
21 בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם׃ שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם יוֹשֶׁבֶתי* בְּאֶרֶץ ישבת ק'
22 עוּץ גַּם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי׃ תַּם־עֲוֺנֵךְ בַּת־
צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֺנֵךְ בַּת־אֱדוֹם גִּלָּה עַל־
ה 1 חַטֹּאתָיִךְ׃ זְכֹר יְהֹוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הַבִּיטָ* וּרְאֵה אֶת־ הביטה ק'

חֶרְפָּתֵֽנוּ׃ נַחֲלָתֵ֙נוּ֙ נֶֽהֶפְכָ֣ה לְזָרִ֔ים בָּתֵּ֖ינוּ לְנָכְרִֽים׃ יְתוֹמִ֤ים 2 3
הָיִ֙ינוּ֙ *אֵ֣ין אָ֔ב אִמֹּתֵ֖ינוּ כְּאַלְמָנֽוֹת׃ מֵימֵ֙ינוּ֙ בְּכֶ֣סֶף שָׁתִ֔ינוּ 4
עֵצֵ֖ינוּ בִּמְחִ֥יר יָבֹֽאוּ׃ עַ֤ל צַוָּארֵ֙נוּ֙ נִרְדָּ֔פְנוּ יָגַ֖עְנוּ *לֹ֥א הֽוּנַֽח־ 5
לָֽנוּ׃ מִצְרַ֙יִם֙ נָתַ֣נּוּ יָ֔ד אַשּׁ֖וּר לִשְׂבֹּ֥עַֽ לָֽחֶם׃ אֲבֹתֵ֤ינוּ חָֽטְאוּ֙ 6 7
*אֵינָ֔ם *אֲנַ֖חְנוּ עֲוֺנֹתֵיהֶ֥ם סָבָֽלְנוּ׃ עֲבָדִים֙ מָ֣שְׁלוּ בָ֔נוּ פֹּרֵ֖ק 8
אֵ֥ין מִיָּדָֽם׃ בְּנַפְשֵׁ֙נוּ֙ נָבִ֣יא לַחְמֵ֔נוּ מִפְּנֵ֖י חֶ֥רֶב הַמִּדְבָּֽר׃ 9
עוֹרֵ֙נוּ֙ כְּתַנּ֣וּר נִכְמָ֔רוּ מִפְּנֵ֖י זַלְעֲפ֥וֹת רָעָֽב׃ נָשִׁים֙ בְּצִיּ֣וֹן עִנּ֔וּ 10 11
בְּתֻלֹ֖ת בְּעָרֵ֥י יְהוּדָֽה׃ שָׂרִים֙ בְּיָדָ֣ם נִתְל֔וּ פְּנֵ֥י זְקֵנִ֖ים לֹ֥א 12
נֶהְדָּֽרוּ׃ בַּחוּרִים֙ טְח֣וֹן נָשָׂ֔אוּ וּנְעָרִ֖ים בָּעֵ֥ץ כָּשָֽׁלוּ׃ זְקֵנִים֙ 13 14
מִשַּׁ֣עַר שָׁבָ֔תוּ בַּחוּרִ֖ים מִנְּגִֽינָתָֽם׃ שָׁבַת֙ מְשׂ֣וֹשׂ לִבֵּ֔נוּ 15
נֶהְפַּ֥ךְ לְאֵ֖בֶל מְחֹלֵֽנוּ׃ נָֽפְלָה֙ עֲטֶ֣רֶת רֹאשֵׁ֔נוּ אֽוֹי־נָ֥א לָ֖נוּ 16
כִּ֥י חָטָֽאנוּ׃ עַל־זֶ֗ה הָיָ֤ה דָוֶה֙ לִבֵּ֔נוּ עַל־אֵ֖לֶּה חָשְׁכ֥וּ עֵינֵֽינוּ׃ 17
עַ֤ל הַר־צִיּוֹן֙ שֶׁשָּׁמֵ֔ם שׁוּעָלִ֖ים הִלְּכוּ־בֽוֹ׃ אַתָּ֤ה יְהוָה֙ 18 19
לְעוֹלָ֣ם תֵּשֵׁ֔ב כִּסְאֲךָ֖ לְדֹ֥ר וָדֽוֹר׃ לָ֤מָּה לָנֶ֙צַח֙ תִּשְׁכָּחֵ֔נוּ 20
תַּעַזְבֵ֖נוּ לְאֹ֥רֶךְ יָמִֽים׃ פסוק השיבנו יאמר הקהל תחלה ואח״כ החזן ומסיים המגלה.

הֲשִׁיבֵ֨נוּ יְהוָ֤ה ׀ אֵלֶ֙יךָ֙ וְֽנָשׁ֔וּבָ* חַדֵּ֥שׁ יָמֵ֖ינוּ כְּקֶֽדֶם׃ 21
כִּ֚י אִם־מָאֹ֣ס מְאַסְתָּ֔נוּ קָצַ֥פְתָּ עָלֵ֖ינוּ עַד־מְאֹֽד׃ 22

הקהל חוזר לאמר השיבנו ואח״כ החזן:

הֲשִׁיבֵ֨נוּ יְהוָ֤ה ׀ אֵלֶ֙יךָ֙ וְֽנָשׁ֔וּבָה חַדֵּ֥שׁ יָמֵ֖ינוּ כְּקֶֽדֶם׃ 21

מגלת קהלת א׳

א

דִּבְרֵי֙ קֹהֶ֣לֶת בֶּן־דָּוִ֔ד מֶ֖לֶךְ בִּירוּשָׁלִָֽם׃ הֲבֵ֤ל הֲבָלִים֙ 1 2
אָמַ֣ר קֹהֶ֔לֶת הֲבֵ֥ל הֲבָלִ֖ים הַכֹּ֥ל הָֽבֶל׃ מַה־יִּתְר֖וֹן לָֽאָדָ֑ם 3
בְּכָל־עֲמָל֔וֹ שֶֽׁיַּעֲמֹ֖ל תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃ דּ֤וֹר הֹלֵךְ֙ וְד֣וֹר בָּ֔א 4

5 וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת׃ וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־
6 מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא שָׁם׃ הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב
אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב ׀ סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל־סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ׃
7 כָּל־הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל־הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל־
8 מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלָכֶת׃ כָּל־
הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא־יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עַיִן
9 לִרְאוֹת וְלֹא־תִמָּלֵא אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ׃ מַה־שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה
וּמַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל־חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃
10 יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה־זֶה חָדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים
11 אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֵנוּ׃ אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים
12 שֶׁיִּהְיוּ לֹא־יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה׃ אֲנִי
13 קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָם׃ וְנָתַתִּי אֶת־
לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת
הַשָּׁמָיִם הוּא ׀ עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת
14 בּוֹ׃ רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה
15 הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ מְעֻוָּת לֹא־יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן
16 לֹא־יוּכַל לְהִמָּנוֹת׃ דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה
הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנַי עַל־
17 יְרוּשָׁלָם וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חָכְמָה וָדָעַת׃ וָאֶתְּנָה לִבִּי
לָדַעַת חָכְמָה וְדַעַת הֹלֵלוֹת וְשִׂכְלוּת יָדַעְתִּי שֶׁגַּם־זֶה
18 הוּא רַעְיוֹן רוּחַ׃ כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב־כָּעַס וְיוֹסִיף דַּעַת
ב 1 יוֹסִיף מַכְאוֹב׃ אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה־נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה
2 וּרְאֵה בְטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא הָבֶל׃ לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל
3 וּלְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשָׂה׃ תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן אֶת־

בְּשָׂרִ֑י וְלִבִּ֞י נֹהֵ֣ג בַּֽחָכְמָ֗ה וְלֶאֱחֹ֣ז בְּסִכְל֔וּת עַ֣ד אֲשֶׁר־אֶרְאֶ֗ה
אֵי־זֶ֨ה ט֜וֹב לִבְנֵ֣י הָאָדָ֗ם אֲשֶׁ֤ר יַעֲשׂוּ֙ תַּ֣חַת הַשָּׁמַ֔יִם
מִסְפַּ֖ר יְמֵ֥י חַיֵּיהֶֽם׃ הִגְדַּ֖לְתִּי מַעֲשָׂ֑י בָּנִ֤יתִי לִי֙ בָּתִּ֔ים נָטַ֥עְתִּי 4
לִ֖י כְּרָמִֽים׃ עָשִׂ֣יתִי לִ֔י גַּנּ֖וֹת וּפַרְדֵּסִ֑ים וְנָטַ֥עְתִּי בָהֶ֖ם עֵ֥ץ 5
כָּל־פֶּֽרִי׃ עָשִׂ֥יתִי לִ֖י בְּרֵכ֣וֹת מָ֑יִם לְהַשְׁק֣וֹת מֵהֶ֔ם יַ֖עַר 6
צוֹמֵ֥חַ עֵצִֽים׃ קָנִ֙יתִי֙ עֲבָדִ֣ים וּשְׁפָח֔וֹת וּבְנֵי־בַ֖יִת הָ֣יָה לִ֑י 7
גַּם֩ מִקְנֶ֨ה בָקָ֜ר וָצֹ֤אן הַרְבֵּה֙ הָ֣יָה לִ֔י מִכֹּ֥ל שֶׁהָי֖וּ לְפָנַ֥י
בִּירוּשָׁלִָֽם׃ כָּנַ֤סְתִּי לִי֙ גַּם־כֶּ֣סֶף וְזָהָ֔ב וּסְגֻלַּ֥ת מְלָכִ֖ים 8
וְהַמְּדִינ֑וֹת עָשִׂ֨יתִי לִ֜י שָׁרִ֣ים וְשָׁר֗וֹת וְתַֽעֲנוּגֹ֛ת בְּנֵ֥י הָאָדָ֖ם
שִׁדָּ֥ה וְשִׁדּֽוֹת׃ וְגָדַ֣לְתִּי וְהוֹסַ֔פְתִּי מִכֹּ֥ל שֶׁהָיָ֖ה לְפָנַ֣י 9
בִּירוּשָׁלִָ֑ם אַ֥ף חָכְמָתִ֖י עָ֥מְדָה לִּֽי׃ וְכֹל֙ אֲשֶׁ֤ר שָֽׁאֲלוּ֙ עֵינַ֔י 10
לֹ֥א אָצַ֖לְתִּי מֵהֶ֑ם לֹֽא־מָנַ֨עְתִּי אֶת־לִבִּ֜י מִכָּל־שִׂמְחָ֗ה כִּֽי־
לִבִּ֤י שָׂמֵ֙חַ֙ מִכָּל־עֲמָלִ֔י וְזֶה־הָיָ֥ה חֶלְקִ֖י מִכָּל־עֲמָלִֽי׃ וּפָנִ֣יתִֽי 11
אֲנִ֗י בְּכָל־מַֽעֲשַׂי֙ שֶֽׁעָשׂ֣וּ יָדַ֔י וּבֶֽעָמָ֖ל שֶׁעָמַ֣לְתִּי לַעֲשׂ֑וֹת
וְהִנֵּ֨ה הַכֹּ֥ל הֶ֙בֶל֙ וּרְע֣וּת ר֔וּחַ וְאֵ֥ין יִתְר֖וֹן תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃
וּפָנִ֤יתִֽי אֲנִי֙ לִרְא֣וֹת חָכְמָ֔ה וְהוֹלֵל֖וֹת וְסִכְל֑וּת כִּ֣י ׀ מֶ֣ה 12
הָאָדָ֗ם שֶׁיָּבוֹא֙ אַחֲרֵ֣י הַמֶּ֔לֶךְ אֵ֖ת אֲשֶׁר־כְּבָ֥ר עָשֽׂוּהוּ׃
וְרָאִ֣יתִי אָ֔נִי שֶׁיֵּ֥שׁ יִתְר֛וֹן לַֽחָכְמָ֖ה מִן־הַסִּכְל֑וּת כִּֽיתְר֥וֹן 13
הָא֖וֹר מִן־הַחֹֽשֶׁךְ׃ הֶֽחָכָם֙ עֵינָ֣יו בְּרֹאשׁ֔וֹ וְהַכְּסִ֖יל בַּחֹ֣שֶׁךְ 14
הוֹלֵ֑ךְ וְיָדַ֤עְתִּֽי גַם־אָ֔נִי שֶׁמִּקְרֶ֥ה אֶחָ֖ד יִקְרֶ֥ה אֶת־כֻּלָּֽם׃
וְאָמַ֣רְתִּֽי אֲנִ֣י בְּלִבִּ֗י כְּמִקְרֵ֤ה הַכְּסִיל֙ גַּם־אֲנִ֣י יִקְרֵ֔נִי וְלָ֧מָּה 15
חָכַ֛מְתִּי אֲנִ֖י אָ֣ז יוֹתֵ֑ר וְדִבַּ֣רְתִּי בְלִבִּ֔י שֶׁגַּם־זֶ֖ה הָֽבֶל׃ כִּי֩ 16
אֵ֨ין זִכְר֧וֹן לֶחָכָ֛ם עִם־הַכְּסִ֖יל לְעוֹלָ֑ם בְּשֶׁכְּבָ֞ר הַיָּמִ֤ים
הַבָּאִים֙ הַכֹּ֣ל נִשְׁכָּ֔ח וְאֵ֥יךְ יָמ֛וּת הֶחָכָ֖ם עִם־הַכְּסִֽיל׃

17 וְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת
18 הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־
כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם
19 שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי׃ וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט
בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי וְשֶׁחָכַמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה
20 הָבֶל׃ וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי
21 תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי־יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת
וּבְכִשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל
22 וְרָעָה רַבָּה׃ כִּי מֶה־הֹוֶה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ
23 שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ׃ כִּי כָל־יָמָיו מַכְאֹבִים וָכַעַס
24 עִנְיָנוֹ גַּם־בַּלַּיְלָה לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ גַּם־זֶה הֶבֶל הוּא׃ אֵין־
טוֹב בָּאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְהֶרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ
25 גַּם־זֹה רָאִיתִי אָנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא׃ כִּי מִי יֹאכַל
26 וּמִי יָחוּשׁ חוּץ מִמֶּנִּי׃ כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו נָתַן חָכְמָה
וְדַעַת וְשִׂמְחָה וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסוֹף וְלִכְנוֹס לָתֵת
ג 1 לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ׃ לַכֹּל זְמָן
2 וְעֵת לְכָל־חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת
3 עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ׃ עֵת לַהֲרוֹג וְעֵת לִרְפּוֹא
4 עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת׃ עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק עֵת
5 סְפוֹד וְעֵת רְקוֹד׃ עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים
6 עֵת לַחֲבוֹק וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק׃ עֵת לְבַקֵּשׁ וְעֵת לְאַבֵּד
7 עֵת לִשְׁמוֹר וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ׃ עֵת לִקְרוֹעַ וְעֵת לִתְפּוֹר עֵת
8 לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר׃ עֵת לֶאֱהֹב וְעֵת לִשְׂנֹא עֵת מִלְחָמָה
9 10 וְעֵת שָׁלוֹם׃ מַה־יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בַּאֲשֶׁר הוּא עָמֵל׃ רָאִיתִי

אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ׃
אֶת־הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם 11
מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה
הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף׃ יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי 12
אִם־לִשְׂמוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו׃ וְגַם כָּל־הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל 13
וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת אֱלֹהִים הִיא׃ יָדַעְתִּי 14
כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו
אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ
מִלְּפָנָיו׃ מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה 15
וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף׃ וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ 16
מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע׃
אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים 17
כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָׁם׃ אָמַרְתִּי אֲנִי 18
בְּלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרָם הָאֱלֹהִים וְלִרְאוֹת
שְׁהֶם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם׃ כִּי מִקְרֶה בְנֵי־הָאָדָם וּמִקְרֶה 19
הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ
אֶחָד לַכֹּל וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל׃
הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר וְהַכֹּל 20
שָׁב אֶל־הֶעָפָר׃ מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא 21
לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ׃ וְרָאִיתִי 22
כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־הוּא חֶלְקוֹ
כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו׃ וְשַׁבְתִּי אֲנִי ד 1
וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשֻׁקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם

2 כֹּ֔חַ וְאֵ֥ין לָהֶ֖ם מְנַחֵֽם׃ וְשַׁבֵּ֤חַ אֲנִי֙ אֶת־הַמֵּתִ֔ים שֶׁכְּבָ֖ר
3 מֵ֑תוּ מִן־הַ֣חַיִּ֔ים אֲשֶׁ֛ר הֵ֥מָּה חַיִּ֖ים עֲדֶֽנָה׃ וְטוֹב֙ מִשְּׁנֵיהֶ֔ם
אֵ֥ת אֲשֶׁר־עֲדֶ֖ן לֹ֣א הָיָ֑ה אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־רָאָה֙ אֶת־הַֽמַּעֲשֶׂ֣ה
4 הָרָ֔ע אֲשֶׁ֥ר נַעֲשָׂ֖ה תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃ וְרָאִ֨יתִֽי אֲנִ֜י אֶת־כָּל־
עָמָ֗ל וְאֵת֙ כָּל־כִּשְׁר֣וֹן הַֽמַּעֲשֶׂ֔ה כִּ֛י הִ֥יא קִנְאַת־אִ֖ישׁ
5 מֵרֵעֵ֑הוּ גַּם־זֶ֥ה הֶ֖בֶל וּרְע֥וּת רֽוּחַ׃ הַכְּסִיל֙ חֹבֵ֣ק אֶת־יָדָ֔יו
6 וְאֹכֵ֖ל אֶת־בְּשָׂרֽוֹ׃ ט֕וֹב מְלֹ֥א כַ֖ף נָ֑חַת מִמְּלֹ֥א חָפְנַ֛יִם
7 עָמָ֖ל וּרְע֥וּת רֽוּחַ׃ וְשַׁ֥בְתִּֽי אֲנִ֛י וָאֶרְאֶ֥ה הֶ֖בֶל תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃
8 יֵ֣שׁ אֶחָד֩ וְאֵ֨ין שֵׁנִ֜י גַּ֣ם בֵּ֤ן וָאָח֙ אֵֽין־ל֔וֹ וְאֵ֥ין קֵץ֙ לְכָל־
עֲמָל֔וֹ גַּם־עֵינָ֖יו לֹא־תִשְׂבַּ֣ע עֹ֑שֶׁר וּלְמִ֣י ׀ אֲנִ֣י עָמֵ֗ל וּמְחַסֵּ֤ר עינו ק'
9 אֶת־נַפְשִׁי֙ מִטּוֹבָ֔ה גַּם־זֶ֥ה הֶ֛בֶל וְעִנְיַ֥ן רָ֖ע הֽוּא׃ טוֹבִ֥ים
הַשְּׁנַ֖יִם מִן־הָאֶחָ֑ד אֲשֶׁ֧ר יֵשׁ־לָהֶ֛ם שָׂכָ֥ר ט֖וֹב בַּעֲמָלָֽם׃
10 כִּ֤י אִם־יִפֹּ֙לוּ֙ הָאֶחָ֖ד יָקִ֣ים אֶת־חֲבֵר֑וֹ וְאִ֣יל֗וֹ הָֽאֶחָד֙ שֶׁיִּפּ֔וֹל
11 וְאֵ֥ין שֵׁנִ֖י לַהֲקִימֽוֹ׃ גַּ֛ם אִם־יִשְׁכְּב֥וּ שְׁנַ֖יִם וְחַ֣ם לָהֶ֑ם
12 וּלְאֶחָ֖ד אֵ֥יךְ יֵחָֽם׃ וְאִֽם־יִתְקְפוֹ֙ הָאֶחָ֔ד הַשְּׁנַ֖יִם יַעַמְד֣וּ
13 נֶגְדּ֑וֹ וְהַחוּט֙ הַֽמְשֻׁלָּ֔שׁ לֹ֥א בִמְהֵרָ֖ה יִנָּתֵֽק׃ ט֛וֹב יֶ֥לֶד מִסְכֵּ֖ן
וְחָכָ֑ם מִמֶּ֤לֶךְ זָקֵן֙ וּכְסִ֔יל אֲשֶׁ֛ר לֹא־יָדַ֥ע לְהִזָּהֵ֖ר עֽוֹד׃
14 כִּֽי־מִבֵּ֥ית הָסוּרִ֖ים יָצָ֣א לִמְלֹ֑ךְ כִּ֛י גַּ֥ם בְּמַלְכוּת֖וֹ נוֹלַ֥ד רָֽשׁ׃
15 רָאִ֙יתִי֙ אֶת־כָּל־הַ֣חַיִּ֔ים הַֽמְהַלְּכִ֖ים תַּ֣חַת הַשָּׁ֑מֶשׁ עִ֚ם
16 הַיֶּ֣לֶד הַשֵּׁנִ֔י אֲשֶׁ֥ר יַעֲמֹ֖ד תַּחְתָּֽיו׃ אֵֽין־קֵ֣ץ לְכָל־הָעָ֗ם לְכֹ֤ל
אֲשֶׁר־הָיָה֙ לִפְנֵיהֶ֔ם גַּ֥ם הָאַחֲרוֹנִ֖ים לֹ֣א יִשְׂמְחוּ־ב֑וֹ כִּֽי־
17 גַם־זֶ֥ה הֶ֖בֶל וְרַעְי֥וֹן רֽוּחַ׃ שְׁמֹ֤ר רַגְלְךָ֙ כַּאֲשֶׁ֤ר תֵּלֵךְ֙ אֶל־ [illegible]
בֵּ֣ית הָאֱלֹהִ֔ים וְקָר֣וֹב לִשְׁמֹ֔עַ מִתֵּ֥ת הַכְּסִילִ֖ים זָ֑בַח כִּֽי־
ה 1 אֵינָ֥ם יוֹדְעִ֖ים לַעֲשׂ֥וֹת רָֽע׃ אַל־תְּבַהֵ֨ל עַל־פִּ֜יךָ וְלִבְּךָ֖ אַל־

יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם
וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים׃ כִּי בָּא 2
הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים׃ כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר 3
נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל־תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים
אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר שַׁלֵּם׃ טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר 4
וְלֹא תְשַׁלֵּם׃ אַל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ 5
וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף
הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ כִּי בְרֹב 6
חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא׃
אִם־עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַמְּדִינָה אַל־ 7
תִּתְמַהּ עַל־הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם׃
וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד׃ אֹהֵב כֶּסֶף 8 9
לֹא־יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הָבֶל׃
בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי 10
אִם־רְאִית עֵינָיו׃ מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם־מְעַט וְאִם־ 11
הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן׃ יֵשׁ 12
רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו
לְרָעָתוֹ׃ וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין 13
בְּיָדוֹ מְאוּמָה׃ כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת 14
כְּשֶׁבָּא וּמְאוּמָה לֹא־יִשָּׂא בַעֲמָלוֹ שֶׁיֹּלֵךְ בְּיָדוֹ׃ וְגַם־זֹה 15
רָעָה חוֹלָה כָּל־עֻמַּת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל
לָרוּחַ׃ גַּם כָּל־יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ וָקָצֶף׃ 16
הִנֵּה אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפֶה לֶאֱכוֹל־וְלִשְׁתּוֹת
וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפַּר

18 יְמֵי־חַיָּו אֲשֶׁר־נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־ה֖וּא חֶלְקוֹ: גַּם כָּל־ חסר י'
הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ
לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֹה מַתַּת
19 אֱלֹהִים הִיא: כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים
1 מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ: יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ
2 וְרַבָּה הִיא עַל־הָאָדָם: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר
וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ ׀ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִתְאַוֶּה
וְלֹא־יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ
3 זֶה הֶבֶל וָחֳלִי רָע הוּא: אִם־יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים
רַבּוֹת יִחְיֶה וְרַב ׀ שֶׁיִּהְיוּ יְמֵי־שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא־תִשְׂבַּע מִן־
הַטּוֹבָה וְגַם־קְבוּרָה לֹא־הָיְתָה לּוֹ אָמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ
4 הַנָּפֶל: כִּי־בַהֶבֶל בָּא וּבַחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ וּבַחֹשֶׁךְ שְׁמוֹ יְכֻסֶּה:
5 גַּם־שֶׁמֶשׁ לֹא־רָאָה וְלֹא יָדָע נַחַת לָזֶה מִזֶּה: וְאִלּוּ חָיָה
6 אֶלֶף שָׁנִים פַּעֲמַיִם וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֲלֹא אֶל־מָקוֹם
7 אֶחָד הַכֹּל הוֹלֵךְ: כָּל־עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ וְגַם־הַנֶּפֶשׁ
8 לֹא תִמָּלֵא: כִּי מַה־יּוֹתֵר לֶחָכָם מִן־הַכְּסִיל מַה־לֶּעָנִי
9 יוֹדֵעַ לַהֲלֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים: טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלָךְ־נָפֶשׁ
10 גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ
וְנוֹדָע אֲשֶׁר־הוּא אָדָם וְלֹא־יוּכַל לָדִין עִם שֶׁהַתַּקִּיף מִמֶּנּוּ: יתיר ה'
11 כִּי יֵשׁ־דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הָבֶל מַה־יֹּתֵר לָאָדָם: כִּי
12 מִי־יוֹדֵעַ מַה־טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים מִסְפַּר יְמֵי־חַיֵּי הֶבְלוֹ
וְיַעֲשֵׂם כַּצֵּל אֲשֶׁר מִי־יַגִּיד לָאָדָם מַה־יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת
1 הַשָּׁמֶשׁ: טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ: פ' לתפ'
2 טוֹב לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה בַּאֲשֶׁר

הוּא סוֹף כָּל־הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל־לִבּוֹ׃ טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק 3
כִּי־בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב׃ לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְלֵב 4
כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה׃ טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם מֵאִישׁ 5
שֹׁמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים׃ כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֵּן 6
שְׂחֹק הַכְּסִיל וְגַם־זֶה הָבֶל׃ כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם 7
וִיאַבֵּד אֶת־לֵב מַתָּנָה׃ טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ 8
טוֹב אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ רוּחַ׃ אַל־תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס 9
כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ׃ אַל־תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים 10
הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ
עַל־זֶה׃ טוֹבָה חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיֹתֵר לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ׃ 11
כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה 12
בְעָלֶיהָ׃ רְאֵה אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן 13
אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ׃ בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב וּבְיוֹם רָעָה 14
רְאֵה גַּם אֶת־זֶה לְעֻמַּת־זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים עַל־דִּבְרַת
שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה׃ אֶת־הַכֹּל רָאִיתִי 15
בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ
בְּרָעָתוֹ׃ אַל־תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל־תִּתְחַכַּם יוֹתֵר לָמָּה 16
תִּשּׁוֹמֵם׃ אַל־תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְאַל־תְּהִי סָכָל לָמָּה תָמוּת 17
בְּלֹא עִתֶּךָ׃ טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם־מִזֶּה אַל־תַּנַּח 18
אֶת־יָדֶךָ כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת־כֻּלָּם׃ הַחָכְמָה תָּעֹז 19
לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר׃ כִּי אָדָם אֵין 20
צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא׃ גַּם לְכָל־ 21
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ אַל־תִּתֵּן לִבֶּךָ אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
אֶת־עַבְדְּךָ מְקַלְלֶךָ׃ כִּי גַּם־פְּעָמִים רַבּוֹת יָדַע לִבֶּךָ 22

23 אֲשֶׁר גַּם־אַתְּ* קִלַּלְתָּ אֲחֵרִים׃ כָּל־זֹה נִסִּיתִי בַחָכְמָה *אַתָּה ק'
24 אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי׃ רָחוֹק מַה־שֶּׁהָיָה
25 וְעָמֹק ׀ עָמֹק מִי יִמְצָאֶנּוּ׃ סַבּוֹתִי אֲנִי וְלִבִּי לָדַעַת וְלָתוּר
וּבַקֵּשׁ חָכְמָה וְחֶשְׁבּוֹן וְלָדַעַת רֶשַׁע כֶּסֶל וְהַסִּכְלוּת
26 הוֹלֵלוֹת׃ וּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִיא
מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים
27 יִמָּלֵט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ׃ רְאֵה זֶה מָצָאתִי אָמְרָה
28 קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן׃ אֲשֶׁר עוֹד־בִּקְשָׁה
נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי וְאִשָּׁה
29 בְכָל־אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי׃ לְבַד רְאֵה־זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה
הָאֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חִשְּׁבֹנוֹת רַבִּים׃
ח
1 מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר
2 פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא׃ אֲנִי פִּי־מֶלֶךְ שְׁמוֹר וְעַל דִּבְרַת
3 שְׁבוּעַת אֱלֹהִים׃ אַל־תִּבָּהֵל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ אַל־תַּעֲמֹד
4 בְּדָבָר רָע כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַעֲשֶׂה׃ בַּאֲשֶׁר דְּבַר־מֶלֶךְ
5 שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה׃ שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע
6 דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם׃ כִּי לְכָל־חֵפֶץ יֵשׁ
7 עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי־רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו׃ כִּי־אֵינֶנּוּ יֹדֵעַ
8 מַה־שֶּׁיִּהְיֶה כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי יַגִּיד לוֹ׃ אֵין אָדָם שַׁלִּיט
בָּרוּחַ לִכְלוֹא אֶת־הָרוּחַ וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת וְאֵין
9 מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה וְלֹא־יְמַלֵּט רֶשַׁע אֶת־בְּעָלָיו׃ אֶת־
כָּל־זֶה רָאִיתִי וְנָתוֹן אֶת־לִבִּי לְכָל־מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ׃
10 וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ

11 וְיִֽשְׁתַּכְּח֥וּ בָעִ֖יר אֲשֶׁ֣ר כֵּן־עָשׂ֑וּ גַּם־זֶ֖ה הָֽבֶל׃ אֲשֶׁר֙ אֵין־
נַעֲשָׂ֣ה פִתְגָ֔ם מַעֲשֵׂ֥ה הָרָעָ֖ה מְהֵרָ֑ה עַל־כֵּ֡ן מָלֵ֞א לֵ֧ב בְּנֵֽי־
12 הָאָדָ֛ם בָּהֶ֖ם לַעֲשׂ֥וֹת רָֽע׃ אֲשֶׁ֣ר חֹטֶ֗א עֹשֶׂ֥ה רָ֛ע מְאַ֖ת
וּמַאֲרִ֣יךְ ל֑וֹ כִּ֚י גַּם־יוֹדֵ֣עַֽ אָ֔נִי אֲשֶׁ֤ר יִֽהְיֶה־טּוֹב֙ לְיִרְאֵ֣י
13 הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֥ר יִֽירְא֖וּ מִלְּפָנָֽיו׃ וְטוֹב֙ לֹא־יִהְיֶ֣ה לָֽרָשָׁ֔ע
וְלֹֽא־יַאֲרִ֥יךְ יָמִ֖ים כַּצֵּ֑ל אֲשֶׁ֛ר אֵינֶ֥נּוּ יָרֵ֖א מִלִּפְנֵ֥י אֱלֹהִֽים׃
14 יֶשׁ־הֶ֘בֶל֮ אֲשֶׁ֣ר נַעֲשָׂ֣ה עַל־הָאָ֒רֶץ֒ אֲשֶׁ֣ר ׀ יֵ֣שׁ צַדִּיקִ֗ים אֲשֶׁ֨ר
מַגִּ֤יעַ אֲלֵהֶם֙ כְּמַעֲשֵׂ֣ה הָרְשָׁעִ֔ים וְיֵ֣שׁ רְשָׁעִ֔ים שֶׁמַּגִּ֥יעַ
15 אֲלֵהֶ֖ם כְּמַעֲשֵׂ֣ה הַצַּדִּיקִ֑ים אָמַ֕רְתִּי שֶׁגַּם־זֶ֖ה הָֽבֶל׃ וְשִׁבַּ֤חְתִּֽי
אֲנִי֙ אֶת־הַשִּׂמְחָ֔ה אֲשֶׁ֨ר אֵֽין־ט֤וֹב לָֽאָדָם֙ תַּ֣חַת הַשֶּׁ֔מֶשׁ
כִּ֛י אִם־לֶאֱכֹ֥ל וְלִשְׁתּ֖וֹת וְלִשְׂמ֑וֹחַ וְה֞וּא יִלְוֶ֣נּוּ בַעֲמָל֗וֹ יְמֵ֥י
16 חַיָּ֛יו אֲשֶׁר־נָֽתַן־ל֥וֹ הָאֱלֹהִ֖ים תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃ כַּאֲשֶׁ֨ר נָתַ֤תִּי
אֶת־לִבִּי֙ לָדַ֣עַת חָכְמָ֔ה וְלִרְאוֹת֙ אֶת־הָ֣עִנְיָ֔ן אֲשֶׁ֥ר נַעֲשָׂ֖ה
עַל־הָאָ֑רֶץ כִּ֣י גַ֤ם בַּיּוֹם֙ וּבַלַּ֔יְלָה שֵׁנָ֕ה בְּעֵינָ֖יו אֵינֶ֥נּוּ רֹאֶֽה׃
17 וְרָאִיתִי֮ אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂ֣ה הָאֱלֹהִים֒ כִּי֩ לֹ֨א יוּכַ֜ל הָאָדָ֗ם
לִמְצוֹא֙ אֶת־הַֽמַּעֲשֶׂה֙ אֲשֶׁ֣ר נַעֲשָׂ֣ה תַֽחַת־הַשֶּׁ֔מֶשׁ בְּשֶׁל֩
אֲשֶׁ֨ר יַעֲמֹ֧ל הָאָדָ֛ם לְבַקֵּ֖שׁ וְלֹ֣א יִמְצָ֑א וְגַ֨ם אִם־יֹאמַ֤ר
ט 1 הֶֽחָכָם֙ לָדַ֔עַת לֹ֥א יוּכַ֖ל לִמְצֹֽא׃ כִּ֣י אֶת־כָּל־זֶ֞ה נָתַ֣תִּי
אֶל־לִבִּי֮ וְלָב֣וּר אֶת־כָּל־זֶה֒ אֲשֶׁ֨ר הַצַּדִּיקִ֧ים וְהַחֲכָמִ֛ים
וַעֲבָדֵיהֶ֖ם בְּיַ֣ד הָאֱלֹהִ֑ים גַּם־אַהֲבָ֣ה גַם־שִׂנְאָ֗ה אֵ֤ין יוֹדֵ֙עַ֙
2 הָֽאָדָ֔ם הַכֹּ֖ל לִפְנֵיהֶֽם׃ הַכֹּ֞ל כַּאֲשֶׁ֣ר לַכֹּ֗ל מִקְרֶ֨ה אֶחָ֜ד
לַצַּדִּ֣יק וְלָרָשָׁע֮ לַטּוֹב֙ וְלַטָּה֣וֹר וְלַטָּמֵ֔א וְלַזֹּבֵ֔חַ וְלַאֲשֶׁ֖ר
אֵינֶ֣נּוּ זֹבֵ֑חַ כַּטּוֹב֙ כַּֽחֹטֶ֔א הַנִּשְׁבָּ֕ע כַּאֲשֶׁ֖ר שְׁבוּעָ֥ה יָרֵֽא׃
3 זֶ֣ה ׀ רָ֗ע בְּכֹ֤ל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂה֙ תַּ֣חַת הַשֶּׁ֔מֶשׁ כִּֽי־מִקְרֶ֥ה אֶחָ֖ד

לַכֹּ֑ל וְגַ֣ם לֵ֣ב בְּנֵֽי־הָ֠אָדָם מָלֵא־רָ֨ע וְהוֹלֵל֤וֹת בִּלְבָבָם֙ בְּחַיֵּיהֶ֔ם
4 וְאַחֲרָ֖יו אֶל־הַמֵּתִֽים׃ כִּי־מִי֙ אֲשֶׁ֣ר יִבָּחֵ֔ר אֶ֥ל כָּל־הַחַיִּ֖ים יחבר
5 יֵ֣שׁ בִּטָּח֑וֹן כִּֽי־לְכֶ֤לֶב חַי֙ ה֣וּא ט֔וֹב מִן־הָאַרְיֵ֖ה הַמֵּֽת׃ כִּ֣י
הַחַיִּ֛ים יוֹדְעִ֖ים שֶׁיָּמֻ֑תוּ וְהַמֵּתִ֞ים אֵינָ֧ם יוֹדְעִ֣ים מְא֗וּמָה
6 וְאֵין־ע֤וֹד לָהֶם֙ שָׂכָ֔ר כִּ֥י נִשְׁכַּ֖ח זִכְרָֽם׃ גַּ֧ם אַהֲבָתָ֛ם גַּם־
שִׂנְאָתָ֥ם גַּם־קִנְאָתָ֖ם כְּבָ֣ר אָבָ֑דָה וְחֵ֨לֶק אֵין־לָהֶ֥ם עוֹד֙
7 לְעוֹלָ֔ם בְּכֹ֥ל אֲשֶׁר־נַעֲשָׂ֖ה תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃ לֵ֣ךְ אֱכֹ֤ל בְּשִׂמְחָה֙
לַחְמֶ֔ךָ וּֽשֲׁתֵ֥ה בְלֶב־ט֖וֹב יֵינֶ֑ךָ כִּ֣י כְבָ֔ר רָצָ֥ה הָאֱלֹהִ֖ים
8 אֶֽת־מַעֲשֶֽׂיךָ׃ בְּכָל־עֵ֕ת יִהְי֥וּ בְגָדֶ֖יךָ לְבָנִ֑ים וְשֶׁ֖מֶן עַל־
9 רֹאשְׁךָ֖ אַל־יֶחְסָֽר׃ רְאֵ֨ה חַיִּ֜ים עִם־אִשָּׁ֣ה אֲשֶׁר־אָהַ֗בְתָּ
כָּל־יְמֵי֙ חַיֵּ֣י הֶבְלֶ֔ךָ אֲשֶׁ֤ר נָֽתַן־לְךָ֙ תַּ֣חַת הַשֶּׁ֔מֶשׁ כֹּ֖ל יְמֵ֣י
הֶבְלֶ֑ךָ כִּ֣י ה֤וּא חֶלְקְךָ֙ בַּֽחַיִּ֔ים וּבַעֲמָ֣לְךָ֔ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה עָמֵ֖ל
10 תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ׃ כֹּל֩ אֲשֶׁ֨ר תִּמְצָ֧א יָדְךָ֛ לַעֲשׂ֥וֹת בְּכֹחֲךָ֖
עֲשֵׂ֑ה כִּי֩ אֵ֨ין מַעֲשֶׂ֜ה וְחֶשְׁבּ֗וֹן וְדַ֙עַת֙ וְחָכְמָ֔ה בִּשְׁא֕וֹל אֲשֶׁ֥ר
11 אַתָּ֖ה הֹלֵ֥ךְ שָֽׁמָּה׃ שַׁ֜בְתִּי וְרָאֹ֣ה תַֽחַת־הַשֶּׁ֗מֶשׁ כִּ֣י לֹא֩
לַקַּלִּ֨ים הַמֵּר֜וֹץ וְלֹ֧א לַגִּבּוֹרִ֣ים הַמִּלְחָמָ֗ה וְגַ֨ם לֹ֧א לַחֲכָמִ֣ים
לֶ֗חֶם וְגַ֨ם לֹ֤א לַנְּבֹנִים֙ עֹ֔שֶׁר וְגַ֛ם לֹ֥א לַיֹּדְעִ֖ים חֵ֑ן כִּי־עֵ֥ת
12 וָפֶ֖גַע יִקְרֶ֥ה אֶת־כֻּלָּֽם׃ כִּ֡י גַּם֩ לֹא־יֵדַ֨ע הָאָדָ֜ם אֶת־עִתּ֗וֹ
כַּדָּגִים֙ שֶׁנֶּאֱחָזִים֙ בִּמְצוֹדָ֣ה רָעָ֔ה וְכַ֨צִּפֳּרִ֔ים הָאֲחֻז֖וֹת בַּפָּ֑ח
כָּהֵ֗ם יֽוּקָשִׁים֙ בְּנֵ֣י הָאָדָ֔ם לְעֵ֣ת רָעָ֔ה כְּשֶׁתִּפּ֥וֹל עֲלֵיהֶ֖ם
13 פִּתְאֹֽם׃ גַּם־זֹ֛ה רָאִ֥יתִי חָכְמָ֖ה תַּ֣חַת הַשָּׁ֑מֶשׁ וּגְדוֹלָ֥ה הִ֖יא
14 אֵלָֽי׃ עִ֣יר קְטַנָּ֔ה וַאֲנָשִׁ֥ים בָּ֖הּ מְעָ֑ט וּבָֽא־אֵלֶ֜יהָ מֶ֣לֶךְ גָּד֗וֹל
15 וְסָבַ֣ב אֹתָ֔הּ וּבָנָ֣ה עָלֶ֔יהָ מְצוֹדִ֖ים גְּדֹלִֽים׃ וּמָ֣צָא בָ֗הּ אִ֤ישׁ
מִסְכֵּן֙ חָכָ֔ם וּמִלַּט־ה֥וּא אֶת־הָעִ֖יר בְּחָכְמָת֑וֹ וְאָדָם֙ לֹ֣א

16 זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא׃ וְאָמַרְתִּי אָנִי טוֹבָה
חָכְמָה מִגְּבוּרָה וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינָם
17 נִשְׁמָעִים׃ דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים מִזַּעֲקַת מוֹשֵׁל
18 בַּכְּסִילִים׃ טוֹבָה חָכְמָה מִכְּלֵי קְרָב וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד
1 טוֹבָה הַרְבֵּה׃ זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ יָקָר
2 מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט׃ לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב
3 כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ׃ וְגַם־בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הֹלֵךְ לִבּוֹ חָסֵר
4 וְאָמַר לַכֹּל סָכָל הוּא׃ אִם־רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ
5 מְקוֹמְךָ אַל־תַּנַּח כִּי מַרְפֵּא יַנִּיחַ חֲטָאִים גְּדוֹלִים׃ יֵשׁ
רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצָא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט׃
6 נִתַּן הַסֶּכֶל בַּמְּרוֹמִים רַבִּים וַעֲשִׁירִים בַּשֵּׁפֶל יֵשֵׁבוּ׃
7 רָאִיתִי עֲבָדִים עַל־סוּסִים וְשָׂרִים הֹלְכִים כַּעֲבָדִים עַל־
8 9 הָאָרֶץ׃ חֹפֵר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ׃ מַסִּיעַ
10 אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֶן בָּם׃ אִם־קֵהָה
הַבַּרְזֶל וְהוּא לֹא־פָנִים קִלְקַל וַחֲיָלִים יְגַבֵּר וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר
11 חָכְמָה׃ אִם־יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא־לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל
12 הַלָּשׁוֹן׃ דִּבְרֵי פִי־חָכָם חֵן וְשִׂפְתוֹת כְּסִיל תְּבַלְּעֶנּוּ׃
13 תְּחִלַּת דִּבְרֵי־פִיהוּ סִכְלוּת וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלֵלוּת רָעָה׃
14 וְהַסָּכָל יַרְבֶּה דְבָרִים לֹא־יֵדַע הָאָדָם מַה־שֶׁיִּהְיֶה וַאֲשֶׁר
15 יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יַגִּיד לוֹ׃ עֲמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ אֲשֶׁר לֹא־
16 יָדַע לָלֶכֶת אֶל־עִיר׃ אִי־לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר וְשָׂרַיִךְ
17 בַּבֹּקֶר יֹאכֵלוּ׃ אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן־חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ
18 בָּעֵת יֹאכֵלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא בַשְּׁתִי׃ בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה
19 וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת׃ לִשְׂחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם וְיַיִן

20 יְשַׂמַּח חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת־הַכֹּל׃ גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ
אַל־תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל־תְּקַלֵּל עָשִׁיר כִּי עוֹף
יא 1 הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת־הַקּוֹל וּבַעַל *הַכְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר׃ שַׁלַּח
2 לַחְמְךָ עַל־פְּנֵי הַמָּיִם כִּי־בְרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ׃ תֶּן־חֵלֶק
לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה־יִּהְיֶה רָעָה עַל־
3 הָאָרֶץ׃ אִם־יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ יָרִיקוּ וְאִם־
יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם
4 יְהוּא׃ שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרָע וְרֹאֶה בֶעָבִים לֹא יִקְצוֹר׃
5 כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מַה־דֶּרֶךְ הָרוּחַ כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה
כָּכָה לֹא תֵדַע אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־
6 הַכֹּל׃ בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת־זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל־תַּנַּח יָדֶךָ כִּי
אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ־זֶה וְאִם־שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד
7 טוֹבִים׃ וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֵינַיִם לִרְאוֹת אֶת־הַשָּׁמֶשׁ׃
8 כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׂמָח וְיִזְכֹּר
9 אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי־הַרְבֵּה יִהְיוּ כָּל־שֶׁבָּא הָבֶל׃ שְׂמַח
בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי
לִבְּךָ וּבְמַרְאֵי* עֵינֶיךָ וְדָע כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים ובמראה ק׳
10 בַּמִּשְׁפָּט׃ וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ כִּי־
יב 1 הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת הָבֶל׃ וּזְכֹר אֶת־בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ
עַד אֲשֶׁר לֹא־יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר
2 אֵין־לִי בָהֶם חֵפֶץ׃ עַד אֲשֶׁר לֹא־תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר
3 וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגָּשֶׁם׃ בַּיּוֹם
שֶׁיָּזֻעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל וּבָטְלוּ הַטֹּחֲנוֹת
4 כִּי מִעֵטוּ וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת׃ וְסֻגְּרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק

בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וְיִשַּׁחוּ כָּל־בְּנוֹת
5 הַשִּׁיר: גַּם מִגָּבֹהַּ יִרָאוּ וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד
וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה כִּי־הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל־בֵּית
6 עוֹלָמוֹ וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסֹּפְדִים: עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵרָחֵק חֶבֶל
הַכֶּסֶף וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב וְתִשָּׁבֶר כַּד עַל־הַמַּבּוּעַ וְנָרֹץ
7 הַגַּלְגַּל אֶל־הַבּוֹר: וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל־הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ
8 תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ: הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר
9 הַקּוֹהֶלֶת הַכֹּל הָבֶל: וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד
לִמַּד־דַּעַת אֶת־הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה:
10 בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי־חֵפֶץ וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת:
11 דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת וּכְמַשְׂמְרוֹת נְטוּעִים בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת
12 נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד: וְיֹתֵר מֵהֵמָּה בְּנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים
13 הַרְבֵּה אֵין קֵץ וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר: סוֹף דָּבָר הַכֹּל
נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה
14 כָּל־הָאָדָם: כִּי אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִא בְמִשְׁפָּט
עַל כָּל־נֶעְלָם אִם־טוֹב וְאִם־רָע:

סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא
וְאֶת־מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי־זֶה כָּל־הָאָדָם:

סכום פסוקי ספר **קהלת** מאתים ועשרים ושנים; וסמנו מה
שהיה **כבר** נקרא שמו, וגם חציו מה שהיה כבר נקרא שמו (ו׳ י׳).
וסדריו ארבעה; וסמנו **אבא** בם אודה יה.